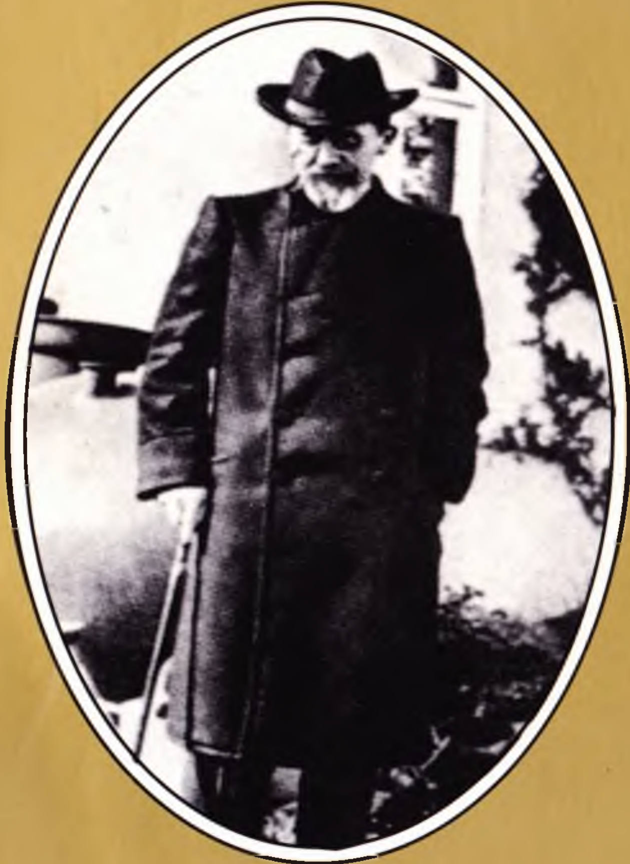
ANTON ÇEHOV

BÜTÜN ÖYKÜLER 1895-1900

A. ÇEHOV • BÜTÜN ÖYKÜLER (1895-1900)

8

CEM YAYINEVİ

BÜTÜN ÖYKÜLER

(1895 – 1900)

8

DÜNYA KLASİKLERİ

BÜTÜN ÖYKÜLER
(1895-1900)
8. Cilt
Anton Çehov
Türkçesi: Mehmet Özgül
1. Basım: Ocak 1999
ISBN: 975-406-688-4
Dizgi: Cem Yayınevi
Baskı: Umut Matbaacılık
(0212) 637 09 34
Cem Yayınevi: Küçükparmakkapı İpek Sokağı No: 11
80060 Beyoğlu - İstanbul
Tel: (0212) 293 41 70 – Faks: 244 15 33

ANTON ÇEHOV

BÜTÜN ÖYKÜLER
(1895 - 1900)

Türkçesi
Mehmet Özgül

cem
yayınevi

İÇİNDEKİLER

ARİADNA

Odessa'dan Sivastopol'e giden vapurun güvertesinde top sakallı, oldukça yakışıklı bir adam yanıma yaklaşarak sigarasını yakmak istedi. Bu sırada;

—Kamaranın önünde toplanan şu Almanlara dikkat buyurun, beyefendi, dedi. Almanlar, İngilizler bir araya gelince yün, tahıl fiyatlarından ya da kendi özel işlerinden söz ederler. Oysa biz Ruslar nedense kadınlardan, yüksek konulardan konuşmayı severiz. Özellikle kadınlardan...

Adamın yüzünü gözüm ısırıyordu. Bir gün önce aynı trenle birlikte Avrupa'dan sınırı geçmiştik, Voloçiskte gümrük denetiminde onu yanında bir kadın, bayan giysileriyle tıklım tıklım dolu bir yığın valizin, sepetin önünde görmüştüm. İpekli bir bez parçası için gümrük vergisi öderken adamcağızın utancından yerin dibine geçtiğini anımsıyorum. Yanındaki bayan sesini yükseltmiş, bağırıp çağırarak gümrük memurunu şikâyet edeceğini söylemişti. Tren Odessa'ya gelirken adamın kadınlar kompartımanına börekler, portakallar taşıması dikkatimi çekti.

Hava biraz nemliydi, vapur hafifçe sallandığı için kadınlar kamaralarına çekilmişlerdi. Top sakallı adam yanıma oturarak konuşmasını sürdürdü:

—Demin de söylediğim gibi Rus erkekleri bir araya gelince yalnız kadınlardan, yüksek konulardan konuşurlar. Sanki biz öylesine aydın, önemli kişileriz ki, yalnız gerçekleri dile getirir, yüksek konuları tartışıp çözümlemeyi severiz. Rus tiyatro oyuncusu şaklabanlık yapmayı beceremez, basit bir vod-

vili bile derin anlam vererek oynamaya çalışır. Biz hepimiz öyleyizdir, en basit konuları dahi yüksek bakış açısından yorumlamak isteriz. Bence bu, kendimize güvenimizin, içtenliğimizin, sadeliğimizin eksik oluşundan ileri gelmektedir. Sürekli kadın konusunu açmamızın nedeni, bence, kadınlarda aradığımızı bulamamış olmamızdandır. Kadına ülküsel, yüksek açılardan bakıp onlardan gerçeklerle uyuşmayan şeyler beklediğimiz, aradığımızı bulamayınca da doyumsuzluğa uğradığımız için umutsuzluğa düşer, büyük acılara boğuluruz. Acı çeken kişi sürekli aynı konuyu açar, öyle değil mi? Sizi konuşmalarımla sıkmıyorum ya?

—Yok, yok, kesinlikle!

—Öyleyse kendimi tanıtayım.

Karşımdaki kişi böyle diyerek hafifçe doğruldu.

—İvan İlyiç Şamohin. Moskovalıyım, toprak ağası sayılırım... Ben sizi yakından tanıyorum.

Yeniden yanıma oturdu; yüzüme içtenlikle, gülümseyerek baktıktan sonra anlatmasını sürdürdü:

—Kadınlarla ilgili bu konuşmaları Max Nordau türünden orta derecede önemli bir bilim adamı cinsel sapkınlıkla açıklar ya da bizleri toprak köleliği döneminden kalmakla suçlardı, oysa ben başka türlü değerlendiriyorum. Demin de söyledim ya, biz Ruslar ülküsel düşündüğümüz için doyumsuzluk içinde yaşarız. İsteriz ki, bizleri, bizim çocuklarımızı doğuran kadınlar bizden, yeryüzündeki her şeyden daha yüce bir konumda olsunlar. Gençliğimizde aşık olduğumuz kadınları şiirselleştirir, onları yücelttikçe yüceltiriz. Çünkü bizler için aşk ile mutluluk aynı anlama gelir. Rusya'da aşksız evlilikler hor görülür, tensel zevklerle alay edilir, hayvansal duygular herkeste nefret uyandırır. O yüzden kadın kahramanları güzel, şiirsel, yüce varlıklar olarak anlatan romanlar, öyküler bizde büyük başarı kazanır. Eğer Rus erkeği eskiden beri Rafael'in Madonna'sına vurgunsa, her zaman kadın özgürlüğünden yanaysa emin olun ki, bunda yapmacıklık, özenti yoktur. İşte asıl felaket bundan

sonra başlar. Biz Ruslar bir kadınla evlenir evlenmez ya da onunla bir araya gelir gelmez aradan birkaç yıl geçmeden düş kırıklığına uğrar, kendimizi aldatılmış hissederiz. O kadını bırakıp bir başkasıyla ilişki kurunca gene aynı şeyler gelir başımıza. Bunun sonucunda kadınları değersiz, düzenbaz, gelişmemiş, dar kafalı, haksızlık yapan, acımasız yaratıklar olarak görmeye başlarız. Bırakın yüce varlıklar olmalarını, biz erkeklerden daha aşağı gözükürler gözümüze. Kendimizi doyumsuz, aldatılmış hissedince, sorarım size, geriye ne kalıyor? Sağda-solda kandırıldığımızı söylemekten, herkese dert yanmaktan başka yapacak bir şeyimiz olabilir mi?..

Şamohin'in konuşmalarından anladığıma göre adam durmadan Rusça konuşup Rus yaşam düzeninden söz ederken bundan büyük zevk alıyordu. Belki de yurtdışında uzun süre kaldığı, orada memleketini özlediği için böyle yapıyordu. Rusları övüp onları ülküsel düşünen kişiler olarak nitelerken yabancıları aşağılamaması da onun lehine bir durumdu. Dikkatimi çeken başka bir konu da içinde biriken acılar dolayısıyla kadınlardan çok kendinden söz etmek istemesiydi. Öyleyse beni günah çıkarma türünden uzun bir iç dökme süreci beklemekteydi. Gerçekten de bir şişe şarap ısmarlayıp birer kadeh içtikten sonra Şamohin anlatmasını sürdürdü:

—Veltman'ın bir öyküsünde şöyle bir tümce (cümle) vardır. Öykü kahramanı, «Demek, böyle oldu?» der. Karşısındaki adam da ona, «Hayır, hepsi bu kadar değil, daha olayın başlangıcındayız.» yanıtını verir. Onun gibi, benim anlattıklarım da daha olayın başlangıcı olup, size yaşadığım bir romanı sonuna dek anlatmak istiyorum. Özür dilerim, başınızı ağrıtmıyorum ya?

Ona kendisini ilgiyle izlediğimi söyledim.

—Anlatacağım roman Moskova'nın kuzeyindeki ilçelerden birinde başlar. Şunu hemen belirteyim ki, o bölgenin olağanüstü güzellikte bir doğası vardır. Çiftliğimiz coşkun akan bir ırmağın dik kıyısı üzerinde bulunur, o yüzden gece-gündüz

su çağıltısı dinleriz. Gözünüzün önüne büyük bir bahçe, ıssız çiçek tarhları, arı kovanları, bunun ilerisinde bostan ve kıyısında kıvırcık yapraklı söğüt ağaçlarının yükseldiği bir ırmak getirin. Çiy düştüğü zaman söğütlerin yaprakları kırlaşan saçlar gibi boz bir renge bürünür. Irmağın öbür yakasında geniş bir çayırlık ile çayırlığın arkasında kopkoyu gözüken bir çam ormanı uzanır. Ormanın derinliklerinde kırmızı başlı mantarlar yetişir. Toplayabildiğiniz kadar mantar toplayın... Ormanda bol Ren geyiği vardır. Bir gün ölüp gideceğim, tabutumu çivileyip kapatacaklar, bana öyle geliyor ki, gene de hep bizim çiftliği göreceğim düşlerimde. Sabah erkenden doğan güneşin parıltısını, eşi bulunmaz güzellikteki bahar akşamlarını, bahçede cıvıldaşan bülbüller ile kuyruksallayanları, köyden konağa ulaşan akordiyon seslerini, evdeki piyanonun tıngırtısını, ırmağın delice çağlayışını unutamayacağım. Bizim orada hüzünlenip ağlamak isteyeceğiniz, kendinizi tutamayıp katılacağınız sürekli bir müzik çınlar kulaklarınızda...

Ekili tarlamız çok değildi; gene de çayırlardan, ormandan yılda iki bin ruble kadar gelir elde ederdik. Ben evin tek çocuğuydum, ayrıca sade bir yaşantımız vardı, o bakımdan bu para ile babamın emekli aylığı bize bol bol yeter de artardı. Üniversiteyi bitirdikten sonra ilk üç yıl köyde kalıp çiftlik işleriyle uğraştım. Beni bir devlet memurluğuna atarlar diye bekliyordum, o sırada sevdiğim çok güzel bir de kız vardı. Komşumuz toprak ağası Kotloviç'in kız kardeşiydi bu kız. Topraklarındaki seralarda ananas, şeftali yetiştirmek için uğraşan, gösteriş için konağının tepesine yıldırımsavar koydurup bahçesine kocaman bir havuz yaptıran komşum zamanla iflas ederek meteliğe kurşun atar duruma düşmüştü. El bebek, gül bebek büyütüldüğü için elinden bir iş gelmezdi; bütün yaptığı, köylüleri evde yapma ilaçlarla iyileştirmek, ruh çağırma işiyle oyalanmaktı. Her ne kadar nazik, yumuşak başlı, kafası çalışan bir adamsa da ben, ruhlarla konuşan, köylü karılarını manyatizma ile uyutan böyle adamlardan hiç hoşlanmam. Bir kere, özgür düşünmeyi

bilmeyen, saplantılı, kafası boş inançlarla dolu insanlarda bir kavram kargaşası vardır; böyleleriyle konuşmak son derece zordur. İkincisi, bu kişiler kendilerinden başkasını sevmedikleri, bir kadınla yaşamayı beceremedikleri için benim gibi duyarlı insanlar üzerinde gizemli, olumsuz bir etki bırakırlar. Adamın dış görünüşünden de hazzetmezdim zaten. Upuzun boylu, ak tenli, şişman, kafası küçücük, parlak gözleri ufacık, beyaz parmakları şiş şiş bir adam getirin gözünüzün önüne. Elinizi sıkmadan ucundan hafifçe tutar. Durmadan özür diler karşısındaki insanlardan. Bir şey mi isteyecek, özür diler; verirken gene özür diler... Kız kardeşine gelince, yüzünün güzelliği görülmeye değerdi doğrusu. Şunu hemen belirteyim: Çocukluk, gençlik günlerimde Kotloviçleri hiç tanımazdım, çünkü babam N. Üniversitesinde profesör olarak çalışırdı, onlardan hayli uzakta yaşamıştık. Çiftliğe yerleşip bu aileyle tanıştığımızda kızları 22'sine girmiş bulunuyordu. Daha önce üniversiteyi bitirmiş, Moskova'daki zengin halasının yanında iki yıl sosyeteye girip çıkmıştı. Onunla karşılaşıp ilk konuşmamızda seyrek raslanan Ariadna adı beni çok şaşırttı. Bu güzel ad ona öylesine çok yakışıyordu ki! Zayıf, incecik, sülün boylu, esmer tenli bir kız düşünün. Yüz çizgileri de ölçülü, ince, son derece soylu... Kızın gözleri ışıl ışıldı, ama ağabeyisindeki gibi akide şekerinin soğuk, yapışkan ışıltısı yoktu onda. Bakışlarından gençlik, çekicilik, gurur okunuyordu. Daha ilk görüşte çarpılmıştım, başka türlü olamazdı zaten. İlk izlenimim o derece güçlüydü ki, bugün bile doğa anamız bu güzel varlığı yaratırken bambaşka, şaşırtıcı bir amacı varmış gibi gelir bana; kendimi bu düşünceden kurtaramam. Ariadna'nın sesi, yürüyüşü, şapkası, hatta ırmak kıyısında birlikte balık avlarken ayaklarının kumda bıraktığı minik izler içimde sevinç uyandırır; onu gördükçe yaşama isteğiyle yanar tutuşurdum. Yüz çizgileri, bedeninin uyumlu ölçüleri bana ruh yapısı konusunda iyi bir örnekmiş gibi gelir; konuşması, tatlı tatlı gülümsemesi beni coşturarak onda başka başka erdemler aramama neden

olurdu. Güler yüzlüydü, konuşkandı, neşeliydi, içtendi; Tanrı'ya inanışında, ölüme yaklaşımında bile bir şiirsellik vardı. Ruhunun girinti-çıkıntıları öylesine zengin ve çeşitliydi ki, onda gördüğünüz kusurlarda bile birtakım sevimli, hoş özellikler aramak zorunda kalırdınız. Diyelim, yeni bir at almak istiyor, ama parası yoktur. «Aman canım, dert etmeye değer mi? Çiftlikten bir şey satar ya da rehine verirsin, olur biter.» diyerek çıkardı işin içinden. Çiftliğin kâhyası satılacak ya da rehine verilecek bir şey kalmadığını bin yeminle söylesin dursun, Ariadna kimseyi dinlemezdi. Konağın yanındaki ek binaların saç çatı kaplamasını hurda fiyatına satmak, yaz mevsiminde harıl harıl çalışan atları yok pahasına pazara sürmek onun, gözünü kırpmadan yapacağı şeylerdendi. Bu gem tutmaz istekler çiftlikte herkesi çılgına çevirse de o bunları öyle incelikle dile getirirdi ki, sonuçta delice hevesleri bağışlanır, bir tanrıça ya da Sezar'ın karısıymış gibi densizlikleri hoş karşılanırdı. Böyle bir kıza gönül verdiğim için çiftlikte herkesten destek buluyordum. Irgatlara bolca votka ısmarladığımda bir gün adamlar önümde saygıyla eğilerek;

—Ulu Tanrım, Kotloviçlerin kızıyla baş-göz etsin sizi, demişlerdi.

Kendisini sevdiğimi Ariadna da biliyordu. Görüşmemizin arası fazla uzamaz, atına ya da tek atlı arabasına atladığı gibi bize gelirdi. Birlikte ne güzel günlerimiz geçmiştir! Babamla bayağı ahbap olmuşlardı. Yaşlı peder bisiklete binmeyi sevdiği için sonunda bunu Ariadna'ya da öğretti. Hiç unutmam, bir akşam birlikte bisiklet gezisine çıkacaklardı. Babam bisiklete binmesine yardım etti, yan yana yola koyuldular. O sırada Ariadna gözüme öylesine güzel gözüktü ki, sanki ona elimle dokunuyormuşum gibi heyecandan titremeye başladım. İkisi bisikletlerinin üstünde uyumlu bir güzellikle yan yana giderlerken karşıdan gelen, çiftliğimizin kâhyasının bindiği kuzgun at birden kendini yana attı. Kızın güzelliği atın da aklını başından almıştı sanki.

Benim ona karşı duyduğum sevgi, hayranlık Ariadna'yı da etkiliyordu muhakkak. O da bana çok yakın davranıyor, duygularıma karşılık verip beni sevmeye çalışıyordu. «Ne hoş, ne şiirsel bir ilişki!» diyeceksiniz, öyle değil mi? Hayır, o beni, benim onu sevdiğim kadar sevemezdi, çünkü yapısında bir bozukluk vardı, oldukça soğuk bir kızdı. Gece gündüz kulağına Tanrı vergisi güzellikte, büyüleyici bir kız olduğunu fısıldayan bir şeytan yerleşmişti sanki ruhuna. Niçin yaratıldığını, yaşamın asıl amacını tam olarak bilmediği için kendisini ilerde büyük bir zenginliğin, şanın-şöhretin beklediğini sanıyordu. Balolar, at yarışları, sırma işlemeli giysiler, evinde gösterişli konuklar, cafcaflı bir salon, dizi dizi kontlar, prensler, elçiler, tanınmış ressamlar, sanatçılar hayal ettiği kesindi. Çevresindeki bu insanlar onun önünde eğilerek güzelliğine, giyim kuşamına hayranlıklarını bildireceklerdi... Çevresine egemen olma, başarı elde etme tutkusu bir insanın yakasına yapışmışsa sonunda olup olacağı budur: Ariadna gerek bana, gerekse doğaya, müziğe karşı soğuktu. Ancak zaman geçiyor; beklediği beyler, paşalar bir türlü gözükmüyordu. Kızcağız, ruh çağırma işiyle uğraşan ağabeyinin yanından bir türlü ayrılamıyor, durumu günden güne kötüleşiyordu. Öyle bir zaman geldi ki, kendisine yeni bir giysi, bir şapka alamaz duruma düştü; yoksulluğunu gizlemek için çeşit çeşit kurnazlıklara sapmaya başladı.

Olmayacak şey ya, Moskova'da halasının yanında yaşadığı sırada Maktuyev adında bir prens onunla evlenmek istemişti. Zengin ama ciğeri beş para etmez adamın biriydi prens Maktuyev. O zamanlar kesinlikle reddetmişti, ama şimdi arada bir pişmanlık duyuyor, onu arıyordu. Bizim köylümüz içine hamamböceği düşmüş şırayı nasıl üfleyerek tiksine tiksine içerse, o da prens aklına düştükçe;

—Kim ne derse desin unvan az şey değil, adam anlı-şanlı bir prens, diyordu.

Besbelli, bir yandan şan-şöhret hayalleri kuruyor, bir yandan da beni yanından uzaklaştırmak istemiyordu. Beyler, paşa-

lar çok güzel, ama gençlik de elden gidiyor, göz yummak kolay mı? O bakımdan bana aşık olmaya çalışıyor, seviyormuş gibi tavırlar takınıyor, hatta sevdiğini söyleyerek yeminler ediyordu. Ben sezgisi güçlü, duyarlı bir insanım; çok uzaktan da olsa birinin beni sevip sevmediğini yeminsiz, sözsüz hissederim. Ariadna'nın bana yakınlığı buz etkisi yapıyordu, yanımda şarkı söylerken madeni bir bülbülün ötüşünü dinliyormuş gibi oluyordum. O, içindeki ateşin söndüğünün kesinlikle ayırdında (farkında) değildi, bu yüzden başı büyük dertteydi, onu kaç kez ağlarken görmüştüm. Diyelim, bir akşam ırmak kıyısındayız, bana sımsıkı sarılarak öpmeye başlamış... Bakışlarından onun beni sevmediğini, aramızda ne olacak, nasıl bir durum ortaya çıkacak diye merak ettiği için beni kucakladığını hemen anlardım. İçim buz gibi soğuduğu için elini tutar;

—Sizin bu okşamalarınız bana büyük acı veriyor, bırakın Tanrı aşkına! derdim.

Sıkıntıyla yanımdan uzaklaşırken;

—Tuhaf adamsınız, şaşılacak şey! diye karşılık verirdi.

Büyük bir olasılıkla aradan bir-iki yıl daha geçse onunla evlenirdik, böylece bu iş kapanırdı; ancak yazgımız romanın başka türlü bitmesini hazırlamış, anlaşılan. Günler akıp giderken aramıza başka bir kişi daha katıldı. Ariadna'nın üniversiteden arkadaşı Lubkov konuk olarak Kotloviçlerin çiftliğine gelmişti. Mihail İvanoviç Lubkov sevimli biriydi; arabacılar, uşaklar onun için «Aman, ne hoş adam!» derlerdi. Orta boylu, dazlak kafalı, zayıfça birini gözünüzün önüne getirin. Yakışıklı değil, ama solgun yüzü cana yakın, sert bıyıkları bakımlı, uzun boynu sivilceler içinde, dışarı çıkık gıdısıyla babacan bir adamdı Lubkov. Kara şeritli burun gözlüğü takar, 'r' ve 'l' seslerini çıkaramadığı için peltek peltek konuşurdu. Çok da neşeliydi, her şeyin gülünecek bir yanını bulurdu. Daha 20 yaşındayken aptalca bir evlilik yapmış, kendisine drahoma olarak Moskova'da Deviçye yakınlarında iki ev verilmişti. Eline geçen parayla eski hamamların onarımıyla uğraşır, yenilerini yapmaya

çalışırken sermayeyi kediye yükleyip iflas etmiş. Şimdi karısı, dört çocuğuyla ucuz otellerde kalıyor, yoksulluk içinde yüzüyordu. Gene de eğlenceli bir yanını buluyordu böyle yaşamanın. Kendisi 36 yaşındaydı karısı ise 42'sinde, bunda da gülünecek bir şey bulurdu. Adamın soylu bir aileden geldiğini ileri süren, kibirli, cakasından yanına varılmayan bir annesi vardı. Yaşlı kadın gelininden nefret ettiği için ayrı bir evde bir sürü kedisi, köpeğiyle birlikte yaşardı. Eh, geçimi için annesine ayda en azından 75 ruble vermesi gerekiyordu. Lubkov zevk sahibi bir adamdı, kahvaltısını «Slav çarşısında» yapar, öğle yemeklerini ise «Ermitaj» lokantasında yerdi. Bütün bunlara çok para gerektiğinden, amcası ise yılda 2.000 rubleden fazla vermediğinden bütün günü Moskova'da borç aramayla geçerdi. Dili bir karış dışarda, bir tanıdıktan öbürüne koşturmak da zevk vericiydi herhalde. Söylediğine göre ailesinin dırdırından kaçıp, doğanın kucağında dinlenmek üzere gelmişti Kotloviçlere. Her gün öğle yemeğinde, akşam yemeğinde, her gezintiye çıkışımızda bize karısını, annesini, alacaklılarını, icra memurlarını anlatır; onlarla ve kendisiyle alay ederken borç arayıp bulma yeteneği sayesinde bir sürü dost edindiğini söylerdi. O durmadan güldüğü için biz de çok gülerdik. Gerçekten onun bulunduğu yerde zaman başka türlü geçerdi. Ben daha çok gürültüsüz-patırtısız yapılan işlerden hoşlanırım: Balık avlamak, akşam gezintisine çıkmak, mantar toplamak gibi... Lubkov ise pikniğe çıkmaktan, tenis oynamaktan, tazılarla av peşinde koşturmaktan zevk alırdı. Haftada birkaç kez piknik düzenlerdik; pikniğe çıkacağımız gün Ariadna eline kalemi, kâğıdı alır, ciddi bir yüzle, heyacanla, Moskova'dan getireceğim şeylerin listesini yapardı. İstiridyeler, şampanyalar, bonbonlar... Paran var mı, yok mu, hiç sormazdı. Pikniklerde kadeh tokuşturmaların sonu gelmez, neşeli kahkahalar arasında Lubkov yaşlı karısını, annesinin semiz köpeklerini, sevimli alacaklılarını anlata anlata bitiremezdi.

Lubkov doğayı sevmekle birlikte doğada bulunan her şeyi

kendi zevki için yaratılmış, ona hizmet eden, iciğini ciciğini bildiği bir şey olarak görürdü. Diyelim, olağanüstü güzellikte bir kır görüntüsü karşısındayız; «Ah, şurada çay olsa da içsek, ne güzel olurdu!» derdi. Bir keresinde Ariadna'yı elinde şemsiyesiyle uzaktan geçerken görmüş, başıyla onu işaret ederek;

—Bu kızın inceliği çok hoşuma gidiyor. Şişman kadınları hiç sevmem, demişti.

Onun saygısız tavrı karşısında irkildiğimi anımsıyorum. Benim yanımda kadınlar hakkında böyle şeyler söylememesini isteyince ne dese beğenirsiniz?

—Bunda gücenecek ne var, canım! İnce kadınları severim, şişmanlardan ise nefret ederim.

Ne yaparsınız? Sesimi çıkarmadım. Keyifli olduğu başka bir zaman da neşeyle;

—Çoktandır farkındayım, Ariadna Grigoryevna'nın hoşuna gidiyorsunuz. Onu elde etmek için daha ne bekliyorsunuz, kuzum? demişti.

Kızarıp bozardım, ama elden ne gelir? Aşk ve kadınlar hakkında düşündüklerimi şöyle dile getirdim:

—Erkekler kadar kadınlar da ne istediklerini bilirler. Ariadna Grigoryevna ne kadar şiirsel, ülküsel bir varlık olursa olsun doğanın yasaları dışına çıkamayacaktır. Onun bir koca mı, yoksa sevgili mi istediğini seçecek yaşta olduğunu kendi gözlerinizle görüyorsunuz. Kadınlara saygım sizinkinden daha az değildir. Bana göre kadınla erkek arasında bildiğimiz ilişkiler kaçınılmazdır, ama bunlar gene de şiirselliği ortadan kaldırmaz. Şiirsellik başka şey, metres edinmek başka şey... Çiftlik işlerinde de aynı durumu yaşamıyor muyuz? Doğanın güzelliğini başka gözle görmek gerekir, ormanlardan, tarlalarden elde ettiğimiz geliri başka gözle...

Ariadna ile ikimiz ırmak kıyısında balık avlarken Lubkov arkada bir yerde kumun üstünde yatar, benimle alay ederken bir yandan da akıl öğretmeye kalkardı:

—Beyefendiciğim, bir insan roman yaşamadan nasıl ömür

tüketir, anlamıyorum. Gençsiniz, yakışıklısınız, kısacası her kadının hoşlanacağı tipte bir erkeksiniz, ama keşişler gibi yalnız yaşıyorsunuz. Otuzuna varmadan yaşlanmışsınız, gönlünüz çoktan geçmiş. Ben sizden tam 10 yaş büyüğüm. Ariadna Grigoryevna, bu duruma göre söyler misiniz, hangimiz daha genciz?

—Siz daha gençsiniz, diye karşılık verdi Ariadna..

Balık avlarkenki suskunluğumuz, sürekli oltalarımızın ucuna bakmamız Lubkov'u bıktırmış olmalı ki, bir süre sonra kal-kıp eve gitti. Bunun üzerine Ariadna;

—Siz gerçek bir erkek değilsiniz, bağışlayın, ama miskinin birisiniz, dedi. Erkek dediğin kadınlara gönül vermekten, çılgınlık, yanlışlık yapmaktan, acı çekmekten korkmaz. Çünkü kadın erkeğin cüretini, küstahlığını bağışlar, ama şu sizin aklı başındalığınızı hoş karşılamaz.

Bana ciddi olarak kızdığı belliydi.

—Kadını elde etmek için kararlı, gözü pek olmak gerekir, diye sürdürdü konuşmasını. Lubkov sizin kadar yakışıklı değil, ama kadınlara ilginç geliyor; sizinkinden farklı davranışları dolayısıyla başarı elde ediyor. Tam bir erkek o...

Sesinde beni azarlayan bir sertlik vardı. Bir akşam babamla birlikte bizim evde yemek yerken sanki bana söylemiyormuş gibi konuşmaya başladı. Eğer kendisi erkek olsaymış köyde ömür çürütmez, yurtdışı gezilere çıkar, diyelim, kışı İtalya'da geçirirmiş. Ah, ne güzelmiş İtalya! O bunları söylerken babam da yangına körükle gidiyor; bir zamanlar çıktığı İtalya gezisini anlatarak oradaki doğa güzelliklerini, müzelerin zenginliğini dile getiriyordu. Bunun üzerine Ariadna kesin bir tavırla İtalya'ya gitmek istediğini bildirdi, hatta gözleri parlayarak yumruğunu masaya vurdu: Pilavdan dönenin kaşığı kırılsın!

Ondan sonra İtalya konusu kapanmak bilmedi. Ah, İtalya şöyleymiş de, böyleymiş de... Her gün bunu konuşuyorduk. Ariadna'nın soğuk bakışlarından, inatçı tavırlarından eğer bir gün İtalya'ya giderse oradaki salonlarda ne büyük başarılar

elde edeceğinin, ünlü yabancılarla, turistlerle tanışıp kendini göstereceğinin hayalini kurduğunu anlıyordum. Ben, bir süre daha beklememizi, geziye iki yıl sonra çıkabileceğimizi söyleyince yüzüme küçümsercesine baktı;

—Kocakarılar gibi ince hesaplar yapıyorsunuz, dedi.

Lubkov da İtalya gezisini destekliyordu. Fazla bir paraya mal olmazmış, hatta aile yaşamından kurtulup rahat soluk almak için kendisi de bizimle gelebilirmiş. İkisine karşı küçük bir okul çocuğu gibi safça davrandığımı itiraf etmeliyim. Hayır, kıskandığım için değil, sonuçta başıma olmayacak şeyler açılacağını sezdiğim için Ariadna ile Lubkov'u elimden geldiğince baş başa bırakmamaya çalışıyordum. Onlar da bunu anladıkları için beni tefe koyuyorlar, ikisinin yalnız bulunduğu sırada odaya girdiğimde az önce öpüşüyorlarmış da ayrılmışlar gibi yapıyorlardı.

Havanın güzel olduğu bir sabah Ariadna'nın ispritizma düşkünü, şişik parmaklı, ak tenli ağabeyi içeri girerek benimle baş başa görüşmek istediğini bildirdi. Adam iyi eğitim almış, görgülü bir insan olmasına karşın, masanın üstünde duran bir mektup bulsa dayanamayıp onu okumadan edemezdi. İkimiz baş başa görüştüğümüz sırada Lubkov'un mektubunu okuduğunu, Ariadna ile aralarında bir şeyler geçtiğini söyledi.

—Mektuptan öğrendiğime göre kardeşimle ikisi yakında İtalya'ya gidecekler. Sevgili dostum, çok kaygılanıyorum. Bana lütfen durumu anlatın, böyle şeylere aklım ermiyor!

Bunları söylerken soluğu yüzüme geliyordu, ağzından sığır haşlaması kokusu saçıldığını söylemeliyim.

—Size gizlice okuduğum bir mektubun içeriğini anlattığım için özür dilerim, dedi. Biliyorum, Ariadna'nın yakın dostusunuz, size büyük saygısı vardır. Belki bunu siz de biliyorsunuz. Kız kardeşim yurtdışına gidecek, ama kiminle? Beni bağışlarsanız düşündüğümü açıkça söyleyeyim: Bu gibi hareketler Bay Lubkov'a hiç yakışmıyor. Kendisi evli bir adam, çocukları var, bir yandan da Ariadna'ya aşk mektupları yazıp ona *sen*

diyebiliyor. Hoş görün, ben bunu tuhaf karşılıyorum.

Onun bu sözleri üzerine sırtımın tüyleri ürperdi, elim, ayağım uyuştu, sanki üstüme kocaman bir taş koymuşlar gibi göğsüme ağrılar girdi. Ayakta duramayan Kotloviç bir iskemleye yığılmıştı, elleri iki yanında ip gibi sarkıyordu.

—Ben ne yapabilirim? diye sordum.

—Ariadna'ya telkinde bulunup gitmemesini sağlayabilirsiniz. Söyler misiniz, Lubkov kız kardeşimin nesi oluyor? En azından ona uygun biri mi? Ulu Tanrım, ne korkunç, ne ürkütücü bir şey! (Bunları söylerken başını ellerinin arasına almıştı.) Karşısına zaman zaman öyle insanlar çıktı ki! Şu Maktuyev'i ele alalım. Prens onun için deli-divane oluyor, İlarion dede ölmeden önce, daha geçen çarşamba günü torununa Ariadna ile evlenmesini kesin bir dille söyledi. Evet, kesin bir dille! Rahmetli şimdi yaşamıyor, ama son derece aklı başında bir insandı. Her gün ruhunu çağırıp konuşuyoruz.

Bu görüşmenin ardından bütün gece gözüme uyku girmedi, sabaha dek oturup intihar etmeyi düşündüm. Sabahleyin Ariadna'ya beş mektup yazdım, ama sonra hepsini yırtıp atarak harmana gittim, orada hüngür hüngür ağladım. Babamdan para isteyip kimseye haber vermeden Kafkasya gezisine çıktım.

Elbette, kadın kadındır, erkek de erkek, ancak bu durum günümüzde de tufandan önceki kadar basit bir olgu mudur? Ruh dünyası hayli karmaşıklaşan kültürlü bir kişi olarak ben, hâlâ, biz erkeklerin kadınlara duyduğumuz karşı konulmaz ilgiyi onların bizimkinden daha farklı bir beden yapısına sahip olmalarıyla mı açıklayacağım? Ne kadar korkunç bir şey bu! Doğa güçleriyle boğuşup duran insan dehasının bedensel aşkı bir düşman gibi görmesini isterdim. Eğer dehamız bedensel aşkı tümüyle yok edemiyorsa hiç olmazsa çevresine kardeşlik ve sevgiden oluşan bir ağ öremez mi? Kadına duyduğumuz ilgi köpeklerdeki, kurbağalardaki gibi hayvan organizmasının zehirlenmesi sonucu olmamalı; bunun yerini gerçek aşk almalı,

kadını kucaklamamız temiz bir yürek atışıyla, ona saygımızla şiirselleşmeli... Hayvansal içgüdüye karşı duyduğumuz tiksinti yüzyıllar boyunca kuşaktan kuşağa çoğalarak atalarımın kanıyla birlikte bana geçmiş, varlığımın bir parçası haline gelmiş olmalıdır. Eğer ben aşkı ülküselleştiriyorsam, bu durum insanoğlunun gelişimi sonucunda kulak kepçelerimin oynamaması ya da bedenimin kılla örtülü olmayışı kadar doğal ve kaçınılmaz değil midir? Bana öyle geliyor ki, kültürlü insanların çoğunluğu böyle düşünmektedir. Çünkü içinde yaşadığımız şu çağda aşkın yapısında ahlaksal, şiirsel öğelerin bulunmayışı atacılık, ataya çekme olgusuyla açıklanıyor; insanoğlunun yozlaşmasının, bozulmasının bir belirtisi olarak değerlendiriliyor. Şu da bir gerçek ki, aşkı ülküselleştirirken sevdiğimiz kişide çoğu zaman onda bulunmayan erdemleri varmış gibi kabul ederiz; bu durum bizim için bir yanılma kaynağı oluşturur ve sürekli acı çekeriz. Ancak, bana öyle geliyor ki, «Kadın kadındır, erkek de erkek» deyip iki cinsi birbirinden farklı görmektense acı çekmek bin kez daha iyidir.

Tiflis'te bulunduğum sırada babamdan bir mektup aldım. Ariadna Grigoryevna'nın önümüzdeki kışı geçirmek üzere bilmem hangi tarihte Avrupa'ya gittiğini yazıyordu. Bir ay sonra köye döndüğümde mevsimlerden güzdü. Babam Ariadna'dan güzel kokulu kâğıtlara yazılmış mektuplar alıyordu her hafta; bunlar edebi bir dille yazılmış, güzel, ilginç mektuplardı. Bunlara bakarak ben, her kadının yazar olabileceğini söyleyebilirim. Ariadna halasıyla ortak bir dil bulma konusunda büyük zorluklarla karşılaştığını uzun uzun anlatıyordu mektuplarında. Halasından güçlükle bin ruble kopardıktan sonra Moskova'daki uzak akrabalarından yaşlı bir kadın bulmuş, onun kendisiyle birlikte yurtdışına gelmesini sağlamış. Ariadna'nın kadın konusunda böyle ince ayrıntılara girmesinde yalan kokusu sezdiğim için onun Avrupa'ya tek başına gittiği kanısına vardım. Çok geçmeden ben de mis kokulu kağıda yazılmış, edebi bir mektup aldım. Beni özlediğini, zeki, güzel,

sevgiyle ışıldayan gözlerimi unutamadığını yazıyor; gençliğimi mahvettiğim, kendisi gibi cennet bahçelerinde yaşayıp palmiyelerin, portakal ağaçlarının altında ciğerlerimi güzel kokularla doldurdurmak yerine köyde ömür tükettiğim için bana dostça sitem ediyordu. Mektubun sonuna da «terk ettiğiniz Ariadna» diye imza atmıştı. İki gün geçince bir mektup daha aldım, onda da aynı şeyler ve «unuttuğunuz Ariadna» imzası... Allak bullak olmuştum. Onu seviyor, her gece düşümde görüyordum. Bu duruma göre «terk ettiğiniz», «unuttuğunuz» gibi sözcüklerin ne anlamı olabilirdi; Ariadna'nın böyle yazmakta amacı neydi? Bu arada köydeki yalnızlığın sıkıntısı, geçmek bilmeyen geceler, Lubkov'la ilgili ezici düşünceler... Içinde bulunduğum durumun belirsizliği gecemi, gündüzümü zehir ediyor, pek çok acıya katlanmak zorunda kalıyordum. Sonunda dayanamayıp ben de Avrupa yollarına düştüm.

Ariadna benim Abbattia'ya gelmemi istemişti. Oraya vardığımda yağmurdan sonra açılmış bir gökyüzü ve ılık bir havayla karşılaştım; yağmur damlaları henüz dallarda ışıldıyordu. Ariadna ile Lubkov'un kaldıkları otele yerleştim ben de; burası kışla benzeri kocaman bir yerdi. Ancak ikisini de bulamadım odalarında. Yakındaki bir parka gittim, ağaçlar arasında dolaştım, sonra bir süre oturup dinlendim. O sırada önümden omzunda sırmalı püsküller bulunan Avusturyalı bir general geçti. Ardından bir çocuk arabası. Arabanın tekerleri kumda kıyır kıyır sesler çıkarıyordu. Sıracalı pimpirik bir dede, İngiliz turist kadınlar, Polonyalı bir papaz, bunların arkasından aynı Avusturyalı general yürüyerek gittiler önümden. Fiume'den gelen bir grup bandocu ışıl ışıl çalgılarıyla barakadaki yerlerini aldılar, az sonra müzik başladı.

Daha önce hiç Abbattia'ya gittiniz mi, bilmem. Burası çamurlu, pis kokulu tek caddesinden başka bir özelliği olmayan küçük bir Slav kasabasıdır. Yağmurlu havalarda caddeden lastik ayakkabı giymeden geçemezsiniz. Önceleri dünyanın bu «cennet köşesi» hakkında öyle çok yazı okudum ki, her sefe-

rinde oraya gitmek için can attım. Ama bir gün yolum düşüp de Abbattia'ya gittiğimde daracık caddesinden paçalarımı sıvayarak geçebildim ancak. Canımın sıkıntısından yaşlı bir kadından taş sertliğinde armutlar alıp, kadının benim Rus olduğumu öğrenir öğrenmez üç yerine beş istemesi üzerine buralarda ne aradığımı, niçin gidecek başka bir yer bulamadığımı sordum kendime. Daha sonra benim gibi aldatılmış birçok Rus'la karşılaşınca öfkeden kan beynime sıçradı, canımın sıkıntısı daha da arttı.

Abbattia, arada bir vapurların, renk renk yelkenli teknelerin geçtiği, sessiz mi sessiz bir koyun çevresinde kurulmuştur. Koydan bakılınca bütün Fiume, mor sislerin bürüdüğü ta uzaktaki adalar gözükür. Eğer körfez kıyısındaki dev oteller ile bunların ek yapıları denizin önünü kapatmamış olsaydı gerçekten görülmeye değer bir manzarayla karşılaşırdınız. Gözü doymaz para babalarının esnaf zevkine uygun bir mimariyle kondurdukları iri yapılar yüzünden yeşil kıyılar boydan boya kapandığı için bu «cennet köşesi»nde çoğu kez pencerelerden, teraslardan, beyaz iskemlelerin, koyu fraklı garsonların doldurduğu küçücük çatı kahvelerinden başka bir şey göremezsiniz. Kasabada her Avrupa kentinde bulacağınız bir park vardır. Kıpırtısız palmiyelerin suskun, koyu yeşilliği, uçuk yeşile boyanmış park kanepeleri, yollara döşeli açık sarı kumlar, askeri bandonun kükreyen sesi, generallerin yaldızlı püskülleri on dakika geçmeden bıktırır sizi. Sanki burada on gün değil, on hafta yaşamak zorundaymışsınız gibi hissedersiniz kendinizi. Abbattia türünden kaplıca kasabalarında bir süre can sıkıntısıyla sürttükten sonra anladım ki, karnı tok, sırtı pek bir sürü insan buralarda rahatsızlık içinde, kendilerini dara sokarak yaşıyorlar da haberleri yok. Besbelli, böylelerinin düş gücü sınırlı, zevkleri kısıtlı, istekleri cüretsiz... Bana kalırsa otelde kalacak paraları olmadığı için önlerine çıkan yerde geceleyen, dağ yamaçlarında yeşil otlar üzerine uzanıp denizi seyreden, yaya dolaşan, ormanların, köylerin içine girip gezen, ülkelerin

gelcneklerini yakından tanıyan, şarkılarını dinleyen, kadınlarını seven genç-yaşlı birçok insan bunlardan daha mutludur...

Parkta oturup çevreyi seyrederken hava karardı, alaca karanlıkta Ariadna'nın ilerden yürüdüğünü gördüm. Bir prenses gibi zarifti, zevkle giyinmişti; arkasından da Lubkov geliyordu. Lubkov'un sırtında Viyana'dan aldığını sandığım, ona bol gelen, gıcır gıcır bir takım vardı. Lubkov peltek peltek;

—Niçin kızıyoysunuz ? Size ne yaptım? diyordu.

Ariadna beni görünce sevincinden bir çığlık attı, koşup boynuma sarıldı. Elimi sımsıkı tutarken durmadan gülüyordu; ben de gülmeye başladım, ardından ağlamak geldi içimden. Çok heyecanlıydım. Ariadna beni soru yağmuruna tuttu: Köyümüz nasıldı, babam ne yapıyordu, ağabeyini görmüş müydüm? Gözlerinin içine bakarak yanıt vermemi istiyordu. Avladığımız balıkları, küçük kavgalarımızı, piknikleri anımsıyor muydum?..

İçini çekerek;

—Birlikte ne güzel günler geçirmişiz! dedi. Hoş, burada da canımız sıkılmadan yaşıyoruz. Yarın sizi bir Rus ailesiyle tanıştıracağım. (Beni tepeden tırnağa süzdükten sonra yüzünü buruşturdu.) Ancak yeni bir şapka almanız gerekecek. Köyde değil, Abbattia'dasınız artık. İnsan buralara göre giyinmeli.

Sonra üçümüz birlikte lokantaya gittik. Ariadna durmadan gülüyor, bana iltifat üstüne iltifat yağdırıyordu. Beni gördüğüne inanmamış gibiydi. O güzel yemekten sonra otele gitmek üzere kalktığımızda saat gecenin 11'ini bulmuştu, hepimizin neşesi yerindeydi. Ertesi gün Ariadna beni Rus ailesine, «tanınmış bir profcsörün oğlu, çiftlik komşumuz» diye tanıttı. Onlarla görüştüğümüz sürece Ariadna yalnız kendi çiftliklerinden, kaldırılan üründen söz etti, bu arada sık sık beni tanık gösterdi. Anladığım kadarıyla zengin bir toprak ağası olarak gözükmek istiyor, bunda da başarılı oluyordu. Davranışları gerçek bir aristokrat gibiydi, aslında kendisi de soylu bir aileden gelmeydi.

Sonra yüzüme gülümseyerek baktıktan sonra birdenbire şöyle dedi:

—E, halamın yaptığını beğendiniz mi? Aramızda küçük bir anlaşmazlık çıktı diye kalkıp Meran'a gitti. Böyle şey olur mu?

Sonra birlikte parkta gezdiğimizde sordum:

—Hangi haladan söz ediyordunuz, Tanrı aşkına? Halanız kim oluyor?

Kahkahayla güldü.

—Durumu kurtarmak için bir yalan kıvırdım. Yanımda bana eşlik eden bir kadın olmadan buralara geldiğimi kimse bilmemeli.

Bir dakikalık suskunluktan sonra bana sokuldu.

—Kuzum, Lubkov'la niçin geçinemiyorsunuz? İkinizin dost olmanızı istiyorum. Zavallı, öyle mutsuz ki! Hem annesinden çekiyor, hem de karısından...

Lubkov'la *siz* diyerek konuşuyor, ayrılırken ona da bana dediği gibi «hoşça kalın» diyor, ayrı katlardaki odalarda kalıyorlardı. Bu durum aralarında bir aşk ilişkisi olduğu konusundaki kuşkularımı giderip Lubkov'la rahat konuşmamı sağlıyordu. Aradan bir zaman geçip adam benden 300 ruble borç isteyince bu parayı ona seve seve verdim.

Günlerimiz gezip eğlenmekle geçiyordu. Parkta dolaşıyor, durmadan yiyip içiyorduk. Rus aileyle her görüşmemiz de cabası. Sonunda öyle alıştım ki, parka her gidişimde orada sıracalı pimpirik dedeyi, Polonyalı papazı, Avusturyalı generali göreceğimi sanıyordum. Omzu püsküllü general elinde bir deste iskambille geziyor, fırsatını buldukça boş bir kanepeye oturup omuzlarını sinirli sinirli oynatarak fal açıyordu. Askeri bando kabak tadı vermeye başlamıştı. Köyde çalışma saatlerinde balık avlarken ya da topluca pikniğe giderken aylaklık ediyorum diye köylülerden utanırdım. Burada da garsonlara, arabacılara, işçilere karşı aynı utancı taşıdım; sanki bakışlarıyla bana, «Nasıl boş duruyor, çalışmıyorsun?» der gibiydiler. Bu

utancı sabahtan akşama değin her gün duydum. Birbirine benzer can sıkıcı, iç karartıcı saatler yalnız Lubkov gelip benden borç isteyince, ona bazan 100, bazan 50 gulden verdiğim zamanlar değişiyordu. Lubkov parayı alınca morfin iğnesi vurmuş uyuşturucu bağımlısı gibi birden canlanıyor; hemen karısını, kendisini, alacaklılarını tefe koyup kahkahayla gülmeye başlıyordu.

Ancak yağmurlar bastırınca havalar soğudu. Bunun üzerine İtalya'ya gitmek üzere yola koyulduk. Bu arada ben babama telgraf çekip ivedi 800 ruble göndermesini istedim. Uğradığımız Venedik, Bolonya, Floransa gibi kentlerde karşımıza hep pahalı oteller çıktı; buralarda bizden aydınlanma, hizmet, kahvaltıda ekmek, özel odada yemek yememiz karşılığında ek paralar aldılar. Öyle de iştahımız açılmıştı ki! Sabahları *zengin kahve* ısmarlıyorduk. Kahvaltıda ise et, balık, omlet, kaşar peyniri, meyve, şarap... Saat 6'daki öğle yemeğinde 8 porsiyondan aşağısı kurtarmıyordu. Bu arada her fırsatta biralar, şaraplar içiliyordu. Saat 9 oldu mu, çay saati. Gece yarısına doğru Ariadna karnının acıktığını söyleyip jambon ile lop yumurta ısmarlıyordu. Eh, o yer de biz yemez miyiz? Gelsin jambonlar bize de!.. Yemekler arasında müzelerin, sergilerin birinden ötekine koşturuyorduk; içimizde ise bir sonraki yemeğe geç kalmak korkusu vardı. Ben tabloları seyrederken sıkılıyor, bir an önce kendimi otele atıp dinlenmek istiyordum. Yorgunluktan kendime oturacak bir iskemle ararken bir yandan da, «Ah, ne güzel! Ne temiz hava!» diye ikiyüzlülük ediyordum. Tokluktan şişmiş boğa yılanları gibiydik; gözlerimiz yalnız cicili bicili eşyalar görüyor, vitrinler karşısında ipnotize oluyor, sahte broşlara hayran kalıyorduk. Gezi süresince bir sürü işe yaramaz, değersiz öteberi almıştık.

Roma'da aynı şeyler geldi başımıza. Orada da yağmur başladı, soğuk rüzgârlar esti. Tıka basa yediğimiz kahvaltıdan sonra Saint Peter katedralini gezmeye gittik, ancak karnımız tok olduğundan, bir de hava iyice bozduğundan tapınak bizi

gerektiği gibi etkileyemedi. Birbirimizi sanata ilgisizlikle suçlarken az kalsın kavga ediyorduk.

Neyse, babamın gönderdiği para geldi. Hiç unutmam, bir sabah postaneye gittim, Lubkov da benimle birlikteydi.

—Bir insanın geçmişi bozuksa bugünü hiçbir zaman yeterince iyi olamaz, dedi. Benim geçmişimden omuzlarımda ağır bir yük kaldı. Ama param olsaydı bunlara aldırmazdım; vız gelir, tırıs giderdi...

Sesini iyice alçalttı.

—Biliyor musunuz, cebimde 8 frank var yalnızca. Anneme 100, karıma da bir o kadar göndermem gerekiyor. Ee, burada neyle yaşayacağız? Ariadna tıpkı bir çocuk, durumu anlamak istemiyor; kontesler gibi saçıp savuruyor. Dün kendine bir saat aldı, bunun hiç gereği var mıydı? Sonra, efendim, ne diye uslu çocuk rolü oynuyoruz? Oteldeki hizmetlilerden, ahbaplarımızdan ilişkilerimizi saklamak için günde en azından10-15 frank ek masrafımız oluyor. Niçin ben ayrı, o ayrı odalar tutuyoruz ki?

Sanki başımdan aşağı kaynar sular döküldü sandım. Artık işin saklanacak bir yeri kalmamıştı. Sırtıma soğuk terler bastı. Hemen kararımı verdim: Bir an önce onlardan uzaklaşacak, Rusya'ya dönecektim. Gözüm görmesindi ikisini de!

—Bir kadını tavlamak işten bile değil, diye sürdürdü konuşmasını. Onu bir kerecik soydunuz mu, tamam. Ama ondan sonrası zor...

Postaneden aldığım parayı sayarken;

—Bana 1.000 frank borç vermezseniz çıra gibi yandığım gündür, dedi. Yalnız sizin verdiklerinizle ayakta duruyorum, tek dayanağım sizsiniz.

Çıkarıp istediği parayı verdim. Bunun üzerine birden canlandı, onun adresini karısından gizlemeyi beceremeyen tuhaf huylu amcasıyla alay etmeye başladı. Otele gelir gelmez valizlerimi hazırladım, otel borcunu ödedim. Geriye yalnız Ariadna ile vedalaşmak kalmıştı. Bunu da yaptım.

Kapısını çalınca;

—*Entrez!*[1] dedi.

Odasında sabah dağınıklığı vardı. Masanın üstünde çay takımı, yarısı yenmiş bir sandviç, yumurta kabukları... Ayrıca insanın soluğunu kesen bir esans kokusu. Yatak da toplanmamıştı henüz, üstünde iki kişinin yattığı belliydi. Ariadna az önce kalktığı için saçlarını taramaya fırsat bulamamıştı, gecelik bluzuyla oturuyordu.

Selam verdikten sonra sesimi çıkarmadan bir köşeye oturdum. Bu sırada saçına çeki-düzen verdi.

—Buraya beni niçin çağırdınız? diye sordum.

Aklımdan geçenleri sezmiş olacak ki, gelip elimi tuttu.

—Sizi de yanımda görmek istemiştim. Öyle temiz, soylu bir insansınız ki!

Heyecanlandığım, titremeye başladığım için kendimden utandım. Neredeyse hıçkıra hıçkıra ağlayacaktım. Ariadna'ya tek söz söylemeden dışarı çıktım, bir saat sonra trendeydim. Yolculuk boyunca onu gebe kalmış olarak hayal ettim, bundan dolayı yüreğim nefretle doldu. Trende, istasyonlarda gördüğüm bütün kadınlar gebeymiş gibi gözüküyordu gözüme. Hepsinden nefret ediyor, yüreğim acıyla burkuluyor; kendimi altın paralarının hepsi kalp çıkan gözü doymaz, utanmaz, para canlısı bir adam gibi görüyordum. Düşlerimi, umutlarımı süsleyen, aşkımla ısıttığım bütün saf, temiz hayaller, ileriye dönük tasarılarım, beklentilerim, geçmişte kalan anılarım, kadınlara, aşka değgin (dair) görüşlerim hepsi, hepsi sanki dillerini çıkararak alay ediyorlardı benimle. Ürpererek kendi kendime soruyordum: «Ariadna gibi genç, son derece güzel, okumuş bir kız, koskoca bir senatörün kızı, sıradan, aşağılık bir herifle ilişki kursun; olacak şey mi?» Sonra, «Lubkov'a niçin gönül vermesin ki? Onun benden ne eksiği var? Aman canım, kimi severse sevsin, ama bana neden yalan söylüyor? Şey, bana doğruyu

1 Giriniz. (Fr.)

söylemesi için bir sebep göremiyorum. Niçin doğruyu söylesin ki!..» diyordum. Bu çelişkili düşünceler birbiri ardından sıralanıyordu, sonunda kafam iyice karıştı.

Kompartımanın içi buz gibiydi. Birinci mevkide yolculuk ediyordum, karşılıklı kanepede üçer kişi oturuyorduk, pencereler çift camlı değildi, kompartıman kapısı doğrudan dışarıya açılıyordu. Kendimi bu sıkışıklıkta kalıba girmiş, terk edilmiş, zavallı bir yaratık gibi hissettim. Ayaklarım donuyordu. Bu arada Ariadna'nın o sabah bluzu içinde, saçları dağınık, baştan çıkarıcı görünüşü kıskançlık damarlarımı kabarttı; yüreğimdeki sızıya dayanamadığım için birkaç kez ayağa fırladım; komşularım bana şaşkınlıkla, hatta korkuyla bakmaya başladılar.

Memlekette dağ gibi kar yığınları ve 20 derecelik bir ayazla karşılaştım. Aslında kışı severim; çünkü en şiddetli ayazlarda bile evin içi bana ılık gelir. Sırtıma gocuğumu, ayaklarıma keçe çizmelerimi geçirdim mi, bahçede, evin dışında ne iş yapsam hoşuma gider. Ya da iyice ısıtılmış salonda, babamın çalışma odasındaki şöminenin karşısında koltuğa gömülüp kitap okumak, köy usulü banyoda yıkanmak en sevdiğim şeylerdendir. Ama eğer evinizde anneniz, kız kardeşiniz, çocuklarınız yoksa kış geceleri geçmek bilmez; büyük bir yalnızlık, ıssızlık içinde kahrolursunuz. Odaların sıcaklığı ve rahatlığı evinizdeki ıssızlığı daha bir hissettirir. Yurtdışından döndüğüm o kış akşamları bana gerçekten çok uzun geldi; can sıkıntısından ne yapacağımı bilemedim, doğru-dürüst kitap bile okuyamadım. Gündüzleri gene neyse, vakit geçiyordu. Sağa-sola gidiyor, avlunun karını kürüyor, tavukları, inekleri yemliyorsunuz, ama akşam bastırdı mı, sıkıntıdan patlıyordunuz.

Eskiden eve konuk gelsin istemezdim, şimdiyse birileri gelsin diye can atıyorum. Çünkü sonunda laf açılıp Ariadna'dan konuşulacaktı. Ariadna'nın ispritizmacı ağabeyi Kotloviç sık sık uğruyordu bize, yanında da kız kardeşine en azından benim kadar tutkun olan Prens Maktuyev'i getiriyordu. Ariadna'nın bize gelişinde kaldığı odada oturmak, çaldığı piyano-

nun klavyelerine dokunmak, notalarına bakmak onun için karşı konulmaz bir tutku olmuştu. Bu arada İlarion dedenin ruhu Ariadna'nın eninde-sonunda prensin karısı olacağını söylemekten geri durmuyordu. Prens bize gelişlerinde sabahtan gece geç vakitlere dek konuşmadan oturur; birkaç bardak bira içer, konuşmalara katıldığını göstermek için de arada bir hüzünlü, kesik kesik, aptalca kahkahalarla gülerdi. Eve gitmeden önce her seferinde beni bir köşeye çekerek;

—Ariadna Grigoryevna'yı son kez ne zaman gördünüz? Sağlığı yerinde mi? Öyle sanıyorum ki, orada canı sıkılmıyordur, derdi.

Sonunda bahar geldi. En zor işlere el atmak, bir an önce yazlık ekin, yonca ekmek gerekiyordu. Kış yerine bu sefer de baharın hüznü çökmüştü üzerime, ama ne olursa olsun toparlanmalıydım. Tarlada çalışırken, çayırkuşlarının ötüşünü dinlerken; «Şu aile mutluluğu sorununu bıçak gibi kesip atmak için basit bir köylü kızıyla evlensem nasıl olur?» diyordum kendi kendime.

İşlerin fıkır fıkır kaynadığı bir gün, üzerinde İtalyan pulu yapıştırılı bir mektup aldım. Yonca ekimi, kovanların, sığırların bakımı, köylü kızıyla evlenme hayalleri toz olup uçtu bir anda. Ariadna mektubunda sonsuz bir mutsuzluk içinde acı çektiğini yazıyor; bana, kendisine yardım eli uzatmadığım, ona erdemlerimin yüksek tepelerinden bakıp tehlike anında yalnız bıraktığım için serzenişte bulunuyordu. Sinirli bir el yazısıyla, iri iri harflerle yazmıştı bunları; sayfayı sık sık mürekkep lekeleriyle donattığına göre mektubunu bunalım geçirerek, bir an önce bitirmek istediği belliydi. Mektubun sonunda bir an önce oraya gelmem, kendisini kurtarmam için yalvarıyordu.

Yeniden duygularımın akıntısına kapılıp sürüklenmeye başladım. Ariadna o sırada Roma'daydı. Oraya akşamın geç bir saatinde vardım. Ariadna beni görünce ağlamaya başladı, koşup boynuma sarıldı. Kış süresince birazcık olsun değişmemişti, eskisi gibi genç ve alımlıydı. Akşam yemeğini birlikte

yedik, bir faytona atlayıp Roma sokaklarında dolaştık. Bana geçirdiği günleri anlattı, bir fırsatını bulunca ben de;

—Lubkov nerede? diye sordum.

—Yanımda o hayvanın adını anmayın! diye bağırdı. Yılan görmüş gibi tiksiniyorum ondan.

—Ama bir zamanlar sevdiğinizi sanıyordum...

—Hayır, kesinlikle sevmedim. Bir ara değişik bir kişi olarak gördüm, acıdım kendisine... Küstahın biri; kadınlara öyle bir sokuluşu var ki, başlangıçta çekici geliyor. Ama ne olur, onun sözünü etmeyi bırakın! Onunla geçen günlerime yaşamımın hüzün verici bir sayfası olarak bakıyorum. Para bulmak için Rusya'ya defoldu gitti. Bir daha döneceğini sanmıyorum. Canı cehenneme!

Otelden çıkmış; kendi zevkine göre, ama soğuk bir tarzda döşediği, konforlu, iki odalı bir daireye taşınmıştı. Lubkov gideli beri oradaki ahbaplarına 5.000 frank kadar borç takmış bulunuyordu, o bakımdan benim gelişim onun için gerçek bir kurtuluş oldu. Birlikte köye dönmek için aklını çelmeye çalıştıysam da başaramadım. Memleketi özlemişti, gelgelelim ağabeyinin züğürtlüğü, evlerinin pas tutmuş çatı kaplaması, bir sürü eksiklerinin oluşu kadıncağızı ürkütüyor; ben onu götürmek için ısrar ettikçe sıtma nöbetine tutulmuş gibi titreyerek;

—Hayır, gitmem, orada sıkıntıdan patlarım! diyordu.

O günden sonra Ariadna'ya duyduğum aşk son aşamasına girdi.

Bana doğru eğilerek;

—Eskisi gibi üzerime titreyin, biraz olsun sevin beni, diyordu. Asık suratlısınız, ölçülüsünüz, kendinizi heyecana kaptırmaktan korkuyor, sonucun ne olacağını baştan hesaplıyorsunuz. Can sıkıcı bir şey bu! Sizden çok rica ediyor, yalvarıyorum: Bana karşı sevecen davranın! Benim temiz, kutsal, soylu sevgilim!..

Böylece Ariadna metresim oldu. Duyduğum heyecandan

dolayı en azından bir ay kadar deli gibi ortalıkta dolaştım, kendimi toparlayamadım. Genç, güzel bir kadını kollarımın arasına almak, onunla zevklerin en büyüğünü tatmak, sabahleyin uyanınca onu yanımda bulup sıcaklığını hissetmek, Ariadna'nın tümüyle benim olduğunu düşünmek kolay alışılacak bir şey miydi? Gene de alıştım bu duruma, aklımı başıma toplayıp ona karşı daha soğukkanlı davranmaya başladım. Bu arada Ariadna'nın beni sevmediğini anlamıştım, tıpkı eskisi gibi. Yalnızlıktan korkuyor, beni kendisine bağlamak istiyordu. Genç, sağlıklı, ateşli biriydim; o ise bütün soğuk kadınlar gibi bedensel zevkten hoşlanıyordu. İkimiz de birbirimizi tutkuyla seviyormuşuz gibi davranıyorduk. Sonra başka şeylere de akıl erdirmeye başladım.

Roma'da, Napoli'de, Floransa'da güzel günlerimiz geçti; bir ara Paris'e gittiysek de orasını soğuk bulup geriye, İtalya'ya döndük. Her gittiğimiz yerde kendimizi toprak ağası zengin karı-koca olarak tanıtıyorduk, o yüzden hoş karşılıyorlardı bizi, Ariadna toplum içinde büyük başarı kazanmıştı. Resim dersleri aldığı için herkes onu ressam biliyor; inanır mısınız, resimde yeteneği olmasa bile bu durum ona yakışıyordu. Her gün öğleden sonra saat ikilere, üçlere değin uyuyor; kahvaltısını yatağa getirtiyordu. Öğle yemeğine oturunca çorba, istakoz, balık, et, kuşkonmaz, yaban kuşu... hepsini birden istiyor; gece yatarken de yatağına diyelim biftek gibi bir şeyler getiriyordum. Yemeği hüzünlü, kaygılı bir yüzle yiyor; gece uyandığı zaman elma, portakal istiyordu.

Bu kadının bir özelliği vardı, o da sürekli yalana-dolana kaçması, sahte tavırlar takınmasıydı. Hiç gereği yokken, her dakika, her an kandırmaca yoluna sapıyordu. Bir serçenin cıvıldaması ya da hamamböceğinin bıyıklarını oynatması türünden içinden gelen bir davranıştı bu onun için. Beni, garsonları, otel kapıcısını, mağazlardaki satıcıları, tanıdıklarını aldatmaktan büyük zevk alıyor gibiydi. Kıvırtmadan, yalana-dolana sapmadan yaptığı tek konuşma, tek görüşme yoktu, denebilir.

Otelde kaldığı odaya bir garson da girse, baron da hemen bakışları, sesi, tavırları, hatta bedeninin kıvrımları değişiyordu. Onun kıvırtmalarını görünce ikimiz için, «Koskoca Italya'da bunlar gibi zengini yok! Aman ne sosyetik insanlar!» diyorlardı yüzde yüz. Karşısına çıkan her ressama, her sanatçıya onun gibi yetenekli birine raslamadığını söyleyerek yalan kıvırıyordu.

Tatlı bir sesle, şarkı söylercesine;

—Sizin gibi yetenekli bir adam görmedim! Başarılarınızla beni ürkütüyorsunuz! Bir insanın içini okuyorsunuz hemen, derdi.

Bütün bu yaptıkları başkalarının hoşuna gitmek, büyüleyici görünmek, karşısındakini kendisine bağlamak içindi. Sabahları uyandığında kafasında tek düşünce vardı: «Hoşa gitmek!» Yaşamının en büyük amacı haline gelmişti kendini beğendirmek. Ona deseydim ki, «Şu sokaktaki şu evde senden hoşlanmayan bir adam var!»; herhalde üzüntüden ölürdü. Her gün birilerinin başını döndürmeli, aklını başından almalı, kendisine tutsak etmeliydi. Onun çekiciliğine kapılıp tutsağı olduğumu görmesi, herhalde eskiden gladyatörlerin kıyasıya dövüşte birinin kılıcını ötekinin gırtlağına dayadığında karşısındakinin hiç değerine düşmesi kadar sevindiriyordu onu. Ayrıca benim alçalmam da yetmiyordu. Geceleri yatağına bir kraliçe gibi yarı çıplak uzanarak —hava ona her zaman sıcak gelirdi —Lubkov'un gönderdiği mektupları okurdu. Lubkov her mektubunda Rusya'ya dönmesi için Ariadna'ya dil döküyor, eğer o dönmezse birini öldürüp soyarak para bulduktan sonra kendisinin İtalya'ya geleceğini yazıyordu. Ondan nefret ettiğini söylemesine karşın bu tutku dolu, kölece yazılmış mektuplar, belli ki, çok heyecanlandırıyordu Ariadna'yı. Herkesi büyüleyeceğinden öylesine emindi ki, büyük bir kalabalık karşısına çıkıp vücudunun, teninin güzelliklerini gösterse, İtalya'yı, bütün dünyayı fethedeceğine inanıyordu. Bedeninin, teninin güzelliği konusundaki sözleri başkalarının yanında son derece küçük düşürüyordu beni. Bu durumu o da fark ettiği

için, bir şeye kızıp beni üzmek istediği zaman bu tür bayağılıklara saparak beni çileden çıkarıyordu. Hele bir keresinde tanıdığımız bir bayanın yazlığında bir şeye öfkelendiği için;

—Saçma sapan akıl öğretmelerinizle daha fazla canımı sıkmayın! demişti. Değilse dışarı çıkar, çırılçıplak soyunarak şu karşıki çayırlığa yatarım!

Onun yatakta leş gibi yatmasına, oburca yemek yemesine, yüzüne saf bir görünüş vermesine bakarak, sık sık, «Ulu Tanrı bu kadına böylesi bir güzelliği, zekâyı, zerafeti niçin verdi acaba? Yalnızca yatakta yan gelip yatması, yiyip içmesi, yalan söylemesi, sürekli başkalarını kandırması için mi?» diye sorardım kendi kendime. Aslında onun zeki, akıllı biri olduğundan da kuşkum vardı. Çünkü üçlü şamdandan, 13 sayısından, nazara uğramaktan, kötü düşlerden korkar; özgür aşk, genelde özgürlük konusunda dindar kocakarılardan farklı düşünmezdi. Boleslav Markeviç gibi adı duyulmamış bir yazarı Turgenyev'den üstün tutardı. Öte yandan bir şeytan kadar kurnaz, cin fikirli bir kadındı; topluluk arasında kendini kültürlü, ileri görüşlü biri olarak satmasını öyle iyi becerirdi ki?

En neşeli zamanında bile garsonları, otel görevlilerini azarlar, böcekleri öldürmekten zevk alır, boğa güreşini sever, cinayet romanları okumaya bayılır, mahkemede bir sanık aklanınca öfkeden küplere binerdi.

Ariadna ile sürdürdüğümüz yaşam tarzında çok paraya gereksinmemiz vardı. Zavallı babam emekli aylığını, öbür gelirlerinin tümünü benim keyif çatmam için gönderiyor; bunlar yetmediği için sağdan-soldan borç buluyordu. Bir keresinde isteğimi karşılayamayıp *«non habeo»*[1] diye yazmış, bunun üzerine kendisine yalvaran bir telgraf göndererek çitliği rehine vermesini bildirmiştim. Bu gönderdiği de yetmeyince babacığım çiftliğimizi ikinci kez rehine vermek zorunda kaldı. Ben istediğimi elde etmiştim ya, ondan ötesine aldırdığım yoktu.

---

1 Elde-avuçta yok. (Lat.)

Yaşamın zorlukları Ariadna'nın da hiç umurunda değildi. İtalya'da kaldığımız sürede onun gem tutmaz isteklerine 1.000 frankı harcayıp elde ne varsa hepsini tükettiğimizde ben acıdan inlerken o bir şarkı mırıldanarak ne dese beğenirsiniz? «*Addio, bella Napoli!*»[2] Bu tavrı karşısında ondan yavaş yavaş soğudum, girdiğimiz ilişkiden utanmaya başladım. Kadının gebeliğinden, çocuktan nefret ederim, ama birlikte yaşamamızın resmi bir gerekçesi olsun diye çocuk istiyordum artık. Ariadna'dan tiksintim dayanılmayacak dereceye varmasın diye müzeleri, resim galerilerini geziyor, durmadan kitap okuyor, daha az içki içiyordum. Su kuyusunun çevresinde sabahtan akşama değin dönen, ipe bağlanmış bir beygir gibiydim. Hiç olmazsa böylece yüreğimin sızısı azalıyordu.

Ben de Ariadna'yı canından bezdirmiştim, diyebilirim. Başarı elde ettiği kişiler sıradan insanlardı, elçilerin, beylerin kapısını çaldığı yoktu, paramız yetmiyordu, bu da zoruna gidip ona dokunduğu için bir gün ağlayarak bana Rusya'ya dönebileceğini söyledi. İşte, gördüğünüz gibi, sonunda yola koyulduk. Buraya gelmeden önceki aylarda ağabeyi ile sıkı bir mektuplaşma işine girişmişti. Kafasının içinde birtakım gizli niyetler vardı, ama neydi, bilemiyorum. Artık dalaverelerine, sinsiliklerine kafa yormaktan bıktım. Şimdi köye döneceğimiz yerde Yalta'ya gidiyoruz, Yalta'dan da Kafkaslara doğru yola çıkacağız. Ariadna yalnız kaplıcalarda, ılıcalarda yaşayabiliyor, oysa ben böyle yerlerden nefret ederim. Beni buralarda hafakanlar basıyor, sıkıntıdan patlıyorum. Köye dönmek benim tek isteğim! Çalışma fırsatım olsa ekmeğimi taştan çırakırım; kusurlarımı, yaptığım yanlışları düzeltirim. Şimdi kendimde büyük bir çalışma gücü hissediyorum, işe dört elle sarılsam, öyle sanıyorum ki, çiftliği dört-beş yılda rehinden kurtarırım. Ama şimdi karşımda başka güçlükler var. Burası Avrupa değil, Rusya; resmi nikâh altında yaşamamız gerekiyor. Aramızda eski ilgiden,

2 Hoşça kal, güzel Napoli!(İtal.)

sevgiden, aşktan eser kalmadı, gene de ne olursa olsun bu kadınla evlenmek zorundayım.

Yaşadığı olayların etkisinden kurtulamayan Şamohin'le birlikte kamaralarımızın bulunduğu alt kata indik, gene kadınlardan konuşmayı sürdürdük. Vakit hayli ilerlemişti. Sonradan anlaşıldı ki, ikimiz de aynı kamarada kalıyoruz.

—Çağımızda kadınlar erkeklerden pek çok alanda geri kalmışlardır, geri kalmadıkları tek yer köylüklerdir, dedi. Köylerde kadınlar da erkekler gibi düşünür, aynı duyguları taşır, doğayla boğuşup bir amaç için uğraşır. Kentte doğup büyüyen okumuş, kentsoylu kadın tüm kadınlık niteliklerini yitirmiş, eski ilkel kadın durumuna dönüşmüştür. Yarı hayvan, yarı insan bir yaratıktır o. İnsan dehasının sayesinde kazanılan birçok değer yok olmuş, kadın yavaş yavaş ortadan kalkarak yerini ilkel dişiler almıştır. Okumuş, kültürlü kadının bu geriliği çağımız uygarlığı için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Kadın geri kalmışlığıyla erkeği de durduruyor, insanlığın ilerlemesini engelliyor.

Şamohin'e, genelleme yapmamasını, Ariadna'yı göz önünde bulundurarak bütün kadınları suçlamamasını söyledim. Kadınların eğitim görmeyi, karşı cinsle aynı haklara sahip olmayı istemesi bile tek başına ilerici bir hareket sayılmaz mıydı? Ancak Şamohin beni dinlemek istemedi, alaycı alaycı gülümsedi. Onun bu tutumu kadınlardan şiddetle nefret ettiğininin açık bir kanıtıydı, bunun tersine inandırmak olanaksızdı.

—Bırakın artık kadınları savunmayı! dedi. Eğer kadın beni kendisine denk bir insan olarak değil, dişiliğine uygun düşen bir erkek yaratık olarak görür, sürekli hoşuma gitmeye, başka bir deyişle beni kendine bağlamaya çalışırsa onu, tüm haklarını kazanması gereken bir varlık olarak nasıl düşünürüm? Ah, inanın bana, kadınlar çok kurnaz, çok sinsidir! Biz erkekler onların özgürlükleri için çırpınıyoruz, onlarsa özgürlük filan is-

temeyip, istiyormuş gibi yapıyorlar. Siz bilmezsiniz, onlar saman altından su yürütmeyi öyle bir becerirler ki!

Şamohin'le tartışmak artık canımı sıkıyor, uyumak istiyordum. Yüzümü duvardan yana döndüm. Ben uykuya dalmak üzereyken onun içini çekerek;

—Evet, öyledirler, dediğini duydum. Her şeyin baş sorumlusu eğitim dizgemizdir (sistemimizdir). Kentlerdeki eğitim-öğretim anlayışımız özünde kadından canavar-insan yaratmayı amaçlar. Başka bir deyişle erkeğin hoşuna gitmekten başka bir şey düşünmeyen, bu yolla erkeği alt etmeye çalışan bir canavar-insan... Aslında okullarda erkek ve kız çocukları bir arada öğrenim görmeli, her yerde birlikte olmalılar. Kadın öyle eğitilmeli ki, kendisine haksızlık edildiğini düşünüp erkeğe karşı hak aramaya kalkmasın. Kız çocuğuna daha kundaktayken öyle telkin edilmeli ki, erkeği ilerde kendisine kavalyelik yapacak, onunla evlenmek için çevresinde dört dönecek bir varlık olarak değil, kendine denk biri olarak algılasın. Kadınlara kendi beyinlerinin erkeklerinkinden daha hafif çektiği gibi bir kanı aşılanmamalı; bilsinler ki, onlar da akıl yürütüp genelleme yapabilirler; beyinleri bilim, sanat, kültür alanlarında gelişmeye yatkındır. Oysa şimdi bu konulara soğuk duruyorlar. Bir ustanın yanına ayakkabıcı, boyacı çırağı olarak giren erkek çocuğunun beyni yetişkin insanınki kadar ağır çekmez, bununla birlikte erkek çocuğu yaşam mücadelesinden kaçmaz, büyükler gibi çalışır, didinir. Kadın beden yapısı, gebeliği, doğum sancıları gibi farklılıklara sığınmamalı. Çünkü, birincisi, kadın her ay doğurmaz; ikincisi, her kadın doğum yapmaz; üçüncüsü, sağlıklı köylü kadını doğumdan birkaç gün önce tarlada çalıştığı halde başına bir şey gelmez... Sonra, efendim, günlük yaşamda da kadınla erkek arasında eşitlik olmalı. Eğer bir erkek kadına iskemle uzatıyor, kadının düşürdüğü mendili yerden kaldırıyorsa kadın da bunun karşılığını vermelidir. İyi ailede yetişmiş bir genç kız paltomu giymeme yardım eder ya

da elime bir bardak su verirse ben bunda gocunacak bir şey aramam...

Uyuduğum için sonraki söylediklerini işitmedim. Ertesi sabah Sivastopol'e hayli yaklaştığımızda nemli, tatsız bir hava vardı. Vapur sallamaya başlamıştı. Şamohin birlikte kaldığımız kamarada konuşmadan dalgın dalgın oturuyordu. Çay saatini duyurduklarında erkekler yakaları kalkık paltolarını giymiş olarak, kadınlar da yarı uykulu, soluk yüzleriyle aşağı kata sökün ettiler. Voloçisk sınır kapısında gümrük memurlarına kızıp bağıran çok güzel, genç bir bayan gelip Şamohin'in karşısında dikildi; nazlı, şımartılmış bir çocuk edasıyla;

—Jan'cığım, küçük kuşunu deniz tuttu! Şimdi ben ne yaparım? dedi.

Yalta'da kaldığım sürece aynı kadının rahvan bir atın sırtında tırısla gittiğini, iki subayın peşinden yetişmek için hayli zorlandıklarını gördüm. Başka bir seferinde de bu güzel kadın önlüklü, garip bir şapka giymiş olarak rıhtımda yağlıboya taslak yapıyor; çevresini kuşatan büyük bir kalabalık da biraz uzaktan onu seyrediyordu. Sonunda kendisiyle ben de tanıştım. Kadın elimi sertçe sıkıp yüzüme hayran hayran baktıktan sonra tatlı bir sesle, şarkı söylercesine, yapıtlarımı büyük zevkle okuduğunu bildirdi.

Şamohin;

—İnanmayın ona, yazdıklarınızın birini bile okumuş değil, diye fısıldadı kulağıma.

Bir akşam üzeri Şamohin'le rıhtımda karşılaştık. Adamın elinde yiyeceklerle, meyvelerle dolu bir sürü paket vardı.

—Prens Maktuyev burada, dedi sevinçle. Ariadna'nın ispritizmacı ağabeyi ile birlikte geldiler. Aylardır hangi konuda yazıştıklarını şimdi anladım.

Elindeki paketleri göğsüne bastırıp göğe bakarak;

—Ulu Tanrım, ne olur, şu kadın Maktuyev'le anlaşsın da ben tümüyle özgür kalayım, dedi. Ancak o zaman köye, babamın yanına dönebilirim.

Sonra hızlı hızlı yanımdan uzaklaştı. Bir ara geriye dönerek;

—İlarion dedenin ruhunun söyledikleri sonunda doğru çıkacak galiba! Ah, o günleri görebilecek miyim? diye bağırdı.

Şamohin'le karşılaşmamızın ertesi günü Yalta'dan ayrıldım. Adamın romanı nasıl sona erdi, bilmiyorum.

ÇEKME KATLI EV

Bir ressamın öyküsü

I

Anlatacağım olay bundan 6-7 yıl önce T. ilinin ilçelerinden birinde, Belokurov adındaki genç bir toprak ağasının evinde geçti. Belokurov sabahları erken kalkar, Rus köylülerinin giydiği türden bir gömlek giyer, akşamları sürekli bira içer, kimseden, hiçbir zaman anlayış görmediğini söyleyerek yaşamından yakınır (şikâyet eder) dururdu. Kendisi eski bey konağının yan bölmesinde yaşardı; bense üzerinde yatıp kalktığım geniş bir divan ve can sıkıntısından iskambil falı açtığım koca masadan başka tek eşyası bulunmayan, konağın sütunlu, kocaman salonunda... En durgun havalarda bile salonun eski sobasından uğultular yükselir, hele fırtına çıktığında bütün konak parçalara ayrılacakmış gibi sarsılır, geceleri on pencerenin onunda birden şimşekler çakardı. İşte o zaman ben korkudan ne yapacağımı bilemezdim.

Yazgım beni sürekli aylaklığa mecbur etmiş gibiydi; günlerdir, aylardır tek iş yapmıyordum. O yüzden pencerelerden gökyüzünü, kuşları, bahçeyi seyrediyor; elime ne geçerse okuyor, durmadan uyuyordum. Bazan da evden çıkıp akşamın geç saatlerine değin dışarda dolaştığım oluyordu.

Gene böyle bir gün eve dönerken yolum daha önce görmediğim bir çiftliğe düştü. Güneş batmış, akşamın alaca ka-

ranlığı çiçeğe duran çavdar tarlalarına doğru uzanmıştı. Biraz ilerde iki sıra üzerine yan yana dizilmiş köknar ağaçları ilişti gözüme; ağaçlar, aralarında uzayıp giden yolda koyu gölgeler bırakarak duvar gibi yükseliyordu. Çiftliğin sınır çiti üzerinden atlayıp bu güzel yolda yürümeye başladım. Ayaklarım yerde serili iğne yaprak örtüsü üzerinde kızak gibi kayıyordu. Hava durgun, ağaçların tepelerinde örümcek ağlarına çarpan güneşin altın renkli parıltısı ışıl ışıldı. İğne yaprakların insanın soluğunu kesecek derecede keskin bir kokusu vardı. Köknarlı yolun bitiminde ıhlamur ağaçlarının sıralandığı bir yol daha başladı. Burası da sessizdi, ortalıkta kimsecikler gözükmüyordu. Ben yürüdükçe kuru yapraklar ayaklarımın altında çıtır çıtır ediyor, iki yanımda koyu gölgeler uzayıp gidiyordu. Derken, sağ yanımdaki meyve bahçesinde bir sarıasma kuşunun cıvıldadığını işittim, kuşun ötüşü zayıftı, yaşlı bir kuş olmalıydı. Sonunda ıhlamur ağaçlı yol da bitti, kendimi ansızın teraslı, çekme katlı beyaz bir evin önünde buldum. Burası bir bey konağıydı, önünde yunağı bulunan geniş bir gölet ile bunun çevresinde yaprakları yemyeşil gözüken söğüt ağaçları vardı. Yakında bir köy ile köy kilisesinin daracık çan kulesi çekti dikkatimi. Batan güneşin ışıkları kulenin haçı üzerinde parlıyordu. Karşımdaki manzarayı çocukluğumdan beri görüyormuşum gibi bir sıcaklık kapladı yüreğimi, kendimi sanki çoktandır tanıdığım bu yerlerin büyüsüne kaptırdım.

Evin geniş avlu kapısının iki yanında aslan yontuları (heykelleri) vardı, bunların önünde ise iki genç kız duruyordu. Kızlardan büyücek olanı soluk yüzlüydü, incecikti, çok da güzeldi; kestane rengi saçlarını başının üstünde toplamıştı. Beni ta uzaktan gördüyse de fazla ilgilenmemiş gibi yaptı. Yaşı 17-18 arasında gözüken ikincisi ise gene solgun yüzlü ve incecikti; ötekinden farklı olarak iri ağzı, iri gözleri vardı. Ben onların önünden geçerken küçüğün bana şaşkın şaşkın baktığını, İngilizce bir şeyler söyledikten sonra utangaç utangaç gülümsediğini gördüm. Bu iki sevimli yüzü de çoktandır

tanıyormuşum gibi bir hisse kapıldım, eve döndüğümde güzel bir düşten uyanmışım gibi tatlı duygular sardı yüreğimi.

Bu karşılaşmanın üzerinden fazla zaman geçmedi, bir öğle vakti Belokurov'la birlikte çiftlik evinin önünde gezinirken avludan içeri yaylı bir araba girdi. Arabanın içinde, gezerken gördüğüm o kızlardan büyüğü vardı. Yangın felaketine uğrayan köylüler için yardım toplamaya çıkmıştı. İkimizin de yüzlerimize bakmadan, ciddi ciddi Siyanovo köyünde çıkan yangını, kaç evin yandığını, kadın, erkek, çocuk kaç kişinin evsiz-barksız kaldığını ayrıntılarıyla anlattıktan sonra ilk aşamada üyesi bulunduğu yardım komitesine yeni üyeler yazmaya geldiği söyledi. İmzamızı aldıktan sonra da listeyi çubucak cebine sokup elini Belokurov'a uzattıktan sonra;

—Epeyden beri bizleri unuttunuz, Piyotr Petroviç, dedi. Eğer Bay (adımı söyledi) da biz hayranlarının nasıl yaşadıklarını görmek isterlerse birlikte bize buyurun. Hem annem, hem de ben çok memnun oluruz.

Eğilerek selam verdim.

Genç hanım yanımızdan uzaklaşınca Piyotr Petroviç onun hakkında biraz bilgi verdi. İyi bir aileden gelen, Lidiya Volçaninova adındaki bu genç hanım annesi ve kız kardeşiyle birlikte köyün ilerisinde, Şolkovka adını taşıyan çiftliklerinde yaşarlarmış. Babası bir zamanlar Moskova'da yüksek makamlarda görev yapmış, öldüğünde müsteşar rütbesindeymiş. Mali durumları çok iyi olduğu halde ailece yaz-kış köyden çıkmazlarmış. Lidiya, Şolkovka köy okulunda ayda 25 rubleye öğretmenlik yaparmış. Genç kız kendi kazandığı parayla geçindiğini söyleyerek bundan gurur duyarmış.

Belokurov:

—İlginç bir ailedir, dedi. Bir gün onlara gidersek sizinle tanıştıklarına memnun olacaklardır.

Sanıyorum, bir pazar günüydü. Birdenbire aklımıza Volçanovlar geldi, bunun üzerine Şolkovka'ya gitmeye karar verdik. Onlara vardığımızda anne ile iki kız kardeş evdeydiler. Bir

zamanlar güzel bir kadın olduğu anlaşılan anne Yekaterine Pavlovna yaşına göre kendini salmıştı, şişmandı, nefes darlığı çekiyordu; hüzünlü, dalgın bir görünüşü vardı. Benimle resim sanatı üzerine konuşmaya başladı. Büyük kızından evlerine gelebileceğimi öğrendiği için, bir zamanlar Moskova'da açtığım sergide gördüğü tablolarımı anımsayıp bunlarla neyi anlatmak istediğimi sordu. Büyük kız Lidiya, evde söyledikleri gibi Lida, daha çok Belokurov ile konuşuyor, bana pek aldırış etmiyordu. Çok ciddi bir kızdı, yüzünün bir kerecik bile güldüğünü görmedim. Belokurov'a niçin Çiftçiler Birliği örgütünde görev almadığını, toplantılara neden katılmadığını sordu.

—Yaptığınız iyi bir şey değil, Piyotr Petroviç, dedi. Size hiç yakıştıramıyorum.

Anne hemen onu onayladı.

—Doğru söylüyorsun, Lida. Böyle yapması hiç hoş değil.

Lida bana döndü.

—Biliyor musunuz, bizim burada Balagin adında bir toprak ağası var, neredeyse bütün ilçeye ele koydu. Kendisi Çiftçiler Birliği örgütünün başkanıdır, bütün alt görevleri yeğenleri, güveyleri arasında paylaştırdı. Şimdi bizimle canının istediği gibi oynuyor. Ona el birliğiyle karşı çıkmamız gerekir. Gençler bir araya gelse güçlü bir birlik oluşturur, ama ilçemizin gençlerini görüyorsunuz. Sizin yaptığınız ayıp, Piyotr Petroviç!

Çiftçiler Birliği ile ilgili konuşmalar sürerken küçük kız kardeş Jenya'nın hiç sesi çıkmadı. Genelde ciddi konuşmalara katılmıyor, evde herkes onu çocuk yerine koyuyordu; küçüklüğünde kadın eğitmenine *miss* diyeceği yerde *misüs* dediği için ona da daha çok Misüs diyorlardı. Birlikte oturduğumuz sürece beni merakla süzdü, fotoğraf albümlerine baktığımız sırada da, «Bu babam... Bu vaftiz babam...» diyerek resimdekileri tanıttı. Parmaklarını resimler üzerinde gezdirirken omzuyla bana dokunmaktan çekinmiyordu. Bu sırada gelişmemiş göğüslerini, incecik omuzlarını, kalın saç örgüsünü, belinden

kemerle sıktığı sıska bedenini hemen yanıbaşımda görüyordum.

O gün kroket ve tenis oynadık, bahçede dolaştık, sonra birlikte uzun bir akşam yemeği yedik. Belokurov'un kocaman bomboş salonundan sonra bu ev bana son derece rahat, huzur verici geldi. Çünkü duvarlarında taş basması renkli resimler yoktu, hizmetçilerle herkes «siz» diyerek konuşuyordu, ayrıca Lida ile Misüs'ün varlıkları odaların düzenine, temizliğine başka bir hava veriyordu. Yemek sırasında genç Çiftçiler Birliği konusu açıldı; Lida, Balagin'le konuşurken okul kitaplıklarıyla ilgili düşüncelerini dile getirdi. Lida çok canlı, içten, inandıklarını açık açık söyleyen bir kızdı; insan söylediklerini ilgiyle dinliyordu, gelgelelim bir kusuru vardı, o da yüksek sesle ve konuları uzatarak konuşmasıydı. Belki de sürekli okul işleriyle iç içe olmasından ileri geliyordu bu tutumu. Öğrencilik yıllarından beri her konuşmayı tartışmaya çevirmeyi seven Belokurov ise genç kızın karşısında süt dökmüş kedi gibiydi; ileri görüşlü, zeki bir adam gibi gözükmeye çalışıyordu, ama son derece sıkıcıydı, o da konuları durmadan uzatıyordu. Elini-kolunu sallayarak konuştuğu sırada masanın üstündeki sos kabını devirdi, ancak masada benden başka kimse sofranın tam ortasına dökülen sos birikintisine dikkat etmedi.

Evimize dönerken hava kararmıştı, ortalık sepsessizdi. Belokurov içini çekerek;

—İyi bir aile görgüsü masa örtüsünün üzerine sos dökmemekte değil, başkasının döktüğü sosu fark etmemekte belli olur, dedi. Gördüğünüz gibi iyi eğitilmiş, güzel bir aile bunlar. Görgülü insanlardan uzak kaldım, hem öyle uzak kaldım ki! İşlerimin çokluğundan hep... İşten bir başımı alabilsem!

Sanki örnek bir toprak ağasıymış, durmadan işle-güçle uğraşıyormuş gibi bir tavrı vardı. Oysa ben onu tembel, ağırkanlı bir adam olarak görüyordum. Konuşurken durmadan «E-e-e-e...» diyerek lafı uzattığı gibi çalışırken de hep ağırdan alır, hiçbir işi zamanında bitirmezdi. Kendinde var olduğunu san-

dığı hamaratlığına en azından şunun için inanmıyordum: Postaya atması için verdiğim mektupları haftalarca cebinde taşırdı.

Yolda yanımda yürürken;

—İnsanın en zoruna giden, eşek gibi çalıştığı halde kimseden anlayış görmemesi! Işte buna çok üzülüyorum!

II

Böylece Volçonovlara gidip gelmeye başladım. Evlerine vardığımda çoğunlukla teras merdiveninin alt basamağına oturur, bende bir iz bırakmadan hızla geçip giden tatsız yaşantımdan dolayı kendime acır, göğsümde ağır bir taş gibi duran yüreğimi söküp atmak isterdim. Orada oturduğum sürece terastaki konuşmalara, kadın giysilerinin hışırtısına kulak kabartırdım. Misüs'ün okuduğu kitapların yapraklarını sık sık çevirişi dikkatimi çekerdi. Çok geçmeden Lida'nın gündüzleri bir doktor gibi köylü hastalara bakmasına, okumaları için herkese kitap dağıtmasına, yakındaki köye başı açık, şemsiyesini tepesinde tutarak gitmesine, akşamları da Çiftçiler Birliği, okullar üstüne bağıra bağıra konuşmasına alıştım. Bu güzel, incecik, sert yaratılışlı, küçük ağızlı genç hanım iş konuları konuşulurken bana dönerek;

—Bu konular ne yazık ki sizi ilgilendirmiyor, azizim, derdi.

Benden hoşlanmadığı gün gibi ortadaydı. Beni, manzara resimlerinden başka bir şey çizmediğim, halkın yoksulluğunu resimlerime konu etmediğim, onun inandığı ülkülere kayıtsız kaldığım için beğenmediğini biliyordum. Hiç unutmam, bir gün Baykal gölü kıyısında lacivert bir iş pantolonu ile gömlek giymiş bir Buryat kızına raslamıştım. Genç kız ata binmişti, pipo içiyordu. Onunla konuşurken laf arasında piposunu bana satmasını söyledim. Bunun üzerine genç kız Avrupalı yüzüme, başımdaki yabancı şapkaya öyle bir bakış baktı ki, dondum

kaldım. Sonra atını dehlediği gibi çekti gitti. Lida da benden, kendisine yabancı biri olduğum için nefret ediyordu. Sözleriyle, davranışlarıyla benden nefret ettiğini belli etmiyordu, ama ben onun beni sevmediğini ta derinden hissediyordum. Ona karşı duyduğum öfkeyle ben de doktor olmadan köylüleri tedavi etmeye kalkışmanın sahtekârlık olduğunu, bir insanın iki bin dönümlük toprağı varsa elbette herkese iyilik yapmasının kolaylaşacağını söylüyordum.

Lida'nın kardeşi Misüs ise benim gibi kaygısızın biriydi, onun da yaşamı aylaklık içinde geçip gidiyordu. Sabahları kalkar kalkmaz kitaba sarılıyor; terasta derin bir koltuğa gömülmüş, ayakları yerden kesilmiş olarak durmadan okuyordu. Ya da onu ıhlamur ağaçlı yolda, kırların kuytu bir köşesinde kitabıyla baş başa görüyordum. Bütün gün doymamacasına, kendini tümüyle kitaba vererek okuyordu. Eğer bakışlarında yorgunluk, duruşunda şaşkınlık, yüzünde solukluk görürsem okumaktan beyninin iyice bitkin düştüğünü anlardım. Evlerine geldiğimi görünce yüzünde bir kızarıklık belirir, hemen kitabını bir yana bırakır, iri gözlerini yüzüme dikerek bir gün önce çiftliklerinde geçen olayları bana coşkuyla anlatmaya başlardı. Hizmetçiler bölümünde fırının bacası mı tutuşmuş, işçilerden biri göletten iri bir balık mı yakalamış, hepsini bir bir anlatırdı. Hafta arasında lacivert etek ile açık renk bir gömlek giyerdi. Bahçede birlikte dolaşır, reçellik vişne toplar, gölette kayık gezintisine çıkardık. Vişne koparmak için dala sıçradığında ya da kürek çekerken gömleğinin geniş yeninden incecik, zayıf kolunu görürdüm. Başka bir şey yapmazsak ben resim sehpasının başına geçerdim, o da bana hayran hayran bakarak yanımda dururdu.

Eylül sonlarında bir pazar günü Voçanovlara geldiğimde sabahın 9'u filandı. Kimseye gözükmemeye çalışarak bahçede dolaştım, o yaz çokça çıkmış bulunan beyaz mantarların yerlerini belirledim. Daha sonra Jenya ile birlikte gelip bunları toplayacaktık. Ilık bir rüzgâr esiyordu. O sırada Jenya ile an-

nesinin bayramlık giysilerini giymiş olarak kiliseden döndüklerini gördüm. Jenya rüzgârdan uçmaması için şapkasını tutuyordu. Sonra terasa çıkıp çay içmeye başladılar.

Aylakça yaşantısına bahane arayan benim gibi tasasız insanlar için bizim Rus çiftliklerinin pazar sabahları her zaman son derece uygundur. Bahçenin çiylerden ıslanmış yeşil örtüsü güneşte mutluluktan ışıl ışıl parlarken, evin çevresindeki çiçeklerden rezede ve zakkum kokuları gelirken, orada gördüğünüz bu sağlıklı, karnı tok, sırtı pek, güzel insanların tatil gününü bir iş yapmaksızın bitireceklerini bilirken bütün yaşamın böyle tembellik içinde geçmesini istersiniz. İşte ben de o sabah aynı şeyleri düşünüyor; elimi bir işe sürmeden bütün günümün, bütün yazın aylakça geçmesi dileğiyle bahçede dolaşıyordum.

Az sonra elinde bir sepetle Jenya çıktı geldi. Sanki beni bahçede bulacağı içine doğmuştu ya da beni orada eliyle koymuş gibi bulacağını biliyordu. Bir yandan mantar topluyor, bir yandan da konuşuyorduk. Jenya bana bir şey sormak istediği zaman yüzümü görmek için öne çıkardı. Gene öyle yaparak;

—Dün köyde bir mucize oldu, dedi. Topal Pelageya tam bir yıldır hasta yatıyordu. Ne doktorlar derdine çare buldu, ne de aldığı ilaçların bir yararı dokundu. Ama yaşlı bir kadın okuyup üfleyince tüm hastalığı geçti.

—Bu o kadar önemli değil, karşılığını verdim. Mucizeyi yalnız yaşlı kadınların, hastaların çevresinde aramamalı. İnsanın sağlıklı olması bir mucize değil mi? Ya yaşamın kendisi? Anlaşılmayan her şey mucizedir bence.

—Peki, anlamadığınız şeylerden korkmaz mısınız?

—Hayır. Anlamadığım olaylara ürkmeden yaklaşırım, kolayca boyun eğmem. Çünkü hepsinin üstünde görürüm kendimi. İnsanoğlu kendini aslanlardan, kaplanlardan, yıldızlardan, doğa olaylarından, hatta anlamadığı, kendine mucize gibi gelen her şeyden üstün görmeli. Böyle yapmazsa insanlıktan çıkar, korkudan ödü patlayan sıçanlara benzer.

Bir ressam olarak Jenya benim pek çok şeyi bildiğimi, bil-

mediklerimi de tahminle bulduğumu sanıyordu. Bütün istediği, onu sonsuz derecede güzel, yüce olgular dünyasına götürmemdi. Bu öylesine hoş bir dünyaydı ki, ben kendimi orada kendi evimdeymiş gibi hissediyor olmalıydım. O yüzden benimle konuşurken sürekli Tanrı'dan, yüce düşüncelerden, mucizelerden söz açıyordu. Gerek kişi olarak kendimin, gerekse düş gücümün ölümden sonra tümüyle yok olacağına inanmadığım için ben de sorularına, «Evet, insanlar ölümsüzdür...», «Evet bizi gelecekte sonsuz bir yaşam bekliyor...» gibi yanıtlar veriyordum. Zavallıcık beni saf saf dinliyor, söylediklerimi kanıtlamamı beklemiyordu.

Yan yana evlerine doğru yürürken birden durdu;

—Şu bizim Lida olağanüstü bir insan, öyle değil mi? dedi. Onu delicesine seviyorum. «Benim için öl!» dese gözümü kırpmadan ölürüm. Ama söyler misiniz —böyle derken kolumu tuttu— onunla neden durmadan tartışıyorsunuz? Ona kızmanız için bir neden mi var?

—Yaptıkları, söyledikleri yanlış da ondan.

«Öyle şey olmaz!» gibisinden başını salladı, bu sırada gözlerinden yaşlar geldi.

—Yok, yok, aklım almıyor, böyle şey nasıl olur!

Evlerine yaklaşmıştık. O sırada Lida da bir yerlerden yeni dönmüştü. Evin önündeki merdivende elinde bir kırbaç, işçilerden birine talimat veriyordu. İncecik bedeni, tüm güzelliği ile güneşin altında pırıl pırıldı. Sonra hiç acele etmeden, uzun açıklamalar yaparak birkaç hastaya baktı, bu iş de bitince kaygılı bir yüzle alt kattaki odalarını dolaştı, dolapların kapaklarını açıp kapattı, ardından çekme kata çıktı. Bizi öğle yemeğine çağırdıklarında hayli zaman inmedi aşağıya, ancak çorbayı bitirdiğimizde geldi. Her ne kadar o gün özel bir olay yaşanmadıysa da bütün bu ayrıntıları, geçirdiğimiz günün her dakikasını şimdi bile anımsıyorum. O günü nedense çok sevmiştim. Yemekten sonra Jenya derin koltuğuna gömülerek kitap okudu, bense terasın alt basamağında oturdum. Kim-

seden çıt çıkmıyordu. Bu arada gökyüzü bulutlandı, hafif bir çisenti başladı. Hava boğucu sıcaktı, rüzgâr çoktan dinmişti, bana o gün sanki hiç bitmeyecekmiş gibi geldi. Neden sonra Yekaterina Pavlovna da çıktı terasa, elinde bir yelpaze vardı, yüzünden uyku akıyordu.

Jenya annesinin elini öperek;

—Ah, anneciğim, dedi. Gündüzleri uyumak sana hiç iyi gelmez!

Anne-kız birbirlerini taparcasına severlerdi. Biri bahçeye inecek olsa öteki terasta ayakta bekler, ağaçlar arasında berikini arayarak, «Hey, Jenya!» ya da «Hey, anne, neredesin?» diye seslenirdi. Dualarını birlikte yaparlar, aynı inancı paylaşırlar, konuşmasalar bile birbirlerini çok iyi anlarlardı. Başkalarına karşı davranışları da tıpatıp aynıydı. Yekaterina Pavlovna çok geçmeden bana alışıp bağlandı, evlerine birkaç gün gelmeyecek olsam birini gönderip sağlık durumumu sormaya başladı. Tıpkı küçük kızı Misüs gibi o da benim resim taslaklarımı hayranlıkla seyrediyor, evlerinde olup bitenleri aynı açık sözlülük ve gevezelikle anlatıyor, hatta çekinmeden aile gizlerini bana açıyordu.

O da büyük kızına karşı son derece saygılıydı. Lida'nın evde kimseye yüz verdiği yoktu, sürekli surat asıp ciddi konularla ilgileniyordu. Evde özel bir konumu vardı sanki; bir gemide kaptan köşküne çekilen amiral tayfalar için nasıl biriyse o da annesi, kız kardeşi için aynı kutsal, biraz gizemli bir hava taşıyordu.

—Kızım Lida olağanüstü bir insan, öyle değil mi? derdi annesi.

Yağmur çiselerken gene Lida'dan konuşmaya başladık.

—Evet, sıradışı bir insan Lida, onun gibisini hiçbir yerde bulamazsın. Ancak —gizli bir şey söylemek istiyormuş gibi sesini alçalttı— son zamanlarda kızım için kaygılanıyorum. Çünkü okul, eczane, kitap işleri derken aşırıya kaçıyor. Niçin böyle yapıyor sanki? Neredeyse 24 yaşına bastı, insan biraz da

kendini düşünmeli. Kitaplar, eczaneler derken yaşam geçip gidiverir. Ne zaman evlenecek bu kız?

Jenya çok okumaktan yüzü solgun, saçları dağınık, başını kitaptan kaldırdı. Annesine bakarak, sanki kendi kendine konuşuyormuş gibi;

—Anneciğim, her şey Ulu Tanrı'nın isteğine bağlı, dedi.

Sonra yeniden okumaya daldı.

Sırtında işlemeli köylü gömleğiyle Belokurov çıkageldi. Bahçeye inip kroket, tenis oynadık, hava kararınca uzun uzun akşam yemeği yedik, sonra okul işlerinden, ilçeyi avcunun içine alan Balagin'den konuştuk. O gece Volçaninovlardan eve dönerken bir türlü bitmek bilmeyen, bomboş geçen koca bir günün izlenimini taşıyordum; bunun yanında ne kadar uzun sürerse sürsün bu dünyada her şeyin son bulacağının bilinci içindeydim. Bundan dolayı bir hüzün vardı içimde. Jenya bizi kapıya kadar geçirmişti. Belki o gün sabahtan akşama değin birlikte olduğumuz için ondan ayrılınca büyük boşluk duydum. Volçaninov ailesi bana pek candan ve yakın gözüküyor, o yaz ilk kez sıkı bir çalışma isteğiyle yanıp tutuşuyordum.

Belokurov'la birlikte eve doğru yürürken;

—Niye böyle sıkıcı, renksiz bir yaşam sürdürüyorsunuz? diye sordum. Benim dayanılması güç, sıkıntılı, tekdüze bir yaşantım var, çünkü ressamım, tuhaf bir adamım, gençlik günlerimden beri başkalarını kıskanmaktan kahroluyorum, kendimden hoşnut değilim, yaptığım işe inanmıyorum, yoksulluk içinde yüzüyorum, ayrıca serserinin biriyim... Ya siz? Sağlığınız yerinde, normal bir insansınız, toprak ağasısınız, beysiniz... Niçin can sıkıntısı çekiyorsunuz, dünyadan zevk almadan yaşıyorsunuz? Sözün gelişi, niçin Lida'ya ya da Jenya'ya âşık olmadınız?

—Biliyorsunuz, ben başka bir kadını seviyorum.

Evinin yan bölmesinde oturan, karı-koca gibi yaşadığı Liyubov İvanovna'dan söz ediyordu. Yiye yiye şişerek besili bir kaza dönmüş, tafrasından yanına varılmayan bu kadını ya-

kından tanıyordum. Sırtında boncuklarla süslü Rus köylü giysisi, tepesinde bir şemsiye ile her gün bahçede dolaşır; hizmetçiler onu ikide bir yemek yemeye, çay içmeye çağırırlardı. Bundan üç yıl kadar önce Belokurov'un konağının yan bölmesini yazlık olarak tutmuş, o günden sonra bir daha gitmemişti. Anlaşıldığı kadarıyla gideceği de yoktu... Belokurov'dan 10 yaş kadar büyüktü, onu istediği gibi çekip çeviriyordu, kendisi evden hiç ayrılmadığı için Belokurov bir yere gitmek isterse ondan izin almak zorundaydı. Kadının sık sık ağlama nöbetleri tutar, erkek sesiyle zırlar dururdu; ancak ben çiftlikten ayrılacağımı söyleyince zırlamasını keserdi.

Eve varınca Belokurov kanepeye çökerek derin düşüncelere daldı. Bense salonda bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladım. Aşık olmuş gibi heyecanlıydım. Volçaninovlardan söz açmak isteğiyle:

—Şu Lida yalnız kendisi gibi biriyle evlenebilir, dedim. Çiftçiler Birliği'nde görevli, kafasını hastanelerle, okullarla yoran birini bulmalı. Böyle bir kızla evlenmek için insan Çiftçiler Birliği'ne de girer, masalda anlatıldığı gibi ayağına demir kundura da giyer... Ya Misüs için ne dersiniz? Ne hoş kız, değil mi?

Belokurov «e-e-e...»lerle konuşmasını uzatarak çağımızın hastalığı karamsarlıktan söz etmeye başladı. Kendinden emin bir tavrı vardı, onunla tartışıyormuşum gibi hırslı konuşuyordu. Bir insan düşünün: Karşınıza geçmiş, durmadan konuşuyor, sesini ne zaman keseceği de belli değil. Ancak böyle biri yüzlerce fersah uzayıp giden, tekdüze, ıssız, kavrulup çöle dönmüş bir bozkırın bıkkınlığını verir insana.

—Sorun iyimser ya da karamsar olmakta değil, dedim. Bizim insanımızın yüzde doksan dokuzunun kafası çalışmıyor da ondan.

Belokurov söylediklerimi üzerine aldığı için gücenerek yanımdan ayrıldı.

III

Gittiği bir yerden yeni dönen Lida eldivenlerini çıkarırken;

—Anne, Maloziyomovo köyünde bizim prensle karşılaştım, sana çok selamı var, dedi. Kendisiyle konuşurken ilginç şeyler söyledi. Bir dahaki Çiftçiler Birliği toplantısında Maloziyomovo'da bir sağlık ocağı açılmasını gündeme getirecekmiş. Söz verdi ama pek umudu yok...

Bunları söyledikten sonra bana döndü:

—Şey, kusura bakmayın, böyle konuların ilginizi çekmediğini unuttum!

Çok kızmıştım.

—İlgimi neden çekmesin? diyerek omuz silktim. Bilmek isterseniz söyleyeyim, bu konular son derece ilgimi çekiyor.

—Ya?

—Evet, öyle. Bana sorarsanız sağlık ocağı Maloziyomovo gibi bir köyde çok gereksiz.

Öfkem ona da geçmiş olmalıydı. Bana dik dik bakarak gözlerini kıstı.

—Ne gerekli, peki? Sizin peyzajlarınız mı?

—Ne peyzaj gerekli, ne de sağlık ocağı...

Eldivenlerini çıkarmıştı. Postadan yeni aldığı gazeteyi açtı, bir süre bekledikten sonra kendisini tutmaya çalışarak;

—Geçen hafta Anna diye bir kadın doğum sırasında öldü, dedi. Eğer yakınlarda bir sağlık ocağı olsaydı kadıncağız ölümden kurtulurdu. Bana öyle geliyor ki, peyjaz ressamı baylar bu konuda biraz kafa yorsalar iyi olur.

—Bu konuda hayli kafa yordum, kendime göre belli bir düşüncem de var. Bana sorarsanız sağlık ocakları, okullar, sizin kitaplıklarınız, eczaneleriniz bu koşullar altında köylüyü köleleştirmekten başka bir işe yaramıyor. Halkımız öyle güçlü

zincirlere vurulmuş ki, siz zincirlerini keseceğiniz yerde yeni yeni halkalar ekliyorsunuz. Bu konuda ne düşündüğümü soruyorsanız yanıtını işittiniz işte!

Beni dinlemek istemiyormuş gibi gazetenin arkasına saklanmıştı. Ama konuşmamın sonuna doğru gözlerini yüzüme dikerek alaycı alaycı gülümsedi. Ben ucundan yakaladığım ana düşünceyi kaçırmamak için;

—Anna'lardan biri doğum yaparken ölmüş, bunun ne önemi var? dedim. Ama bütün Anna'lar, Mavra'lar, Pelageya'lar[1] sabahın köründen gece karanlığına değin dayanılmaz bir çalışmanın yükü altında eziliyorlar, hasta, karnı aç çocuklarının üzerine titriyorlar, hastalıktan, ölümden korkuyorlar, ömür boyu hastane kapısı aşındırıyorlar, vaktinden önce çöküyorlar, çürümüşlük, pislik içinde genç yaşta ölüyorlar. Onların çocukları da büyüyünce gene aynı terane başlıyor... Böyle böyle yüzyıllar geçecek, milyarlarca insan bir dilim ekmek uğruna, sürekli ölüm korkusu içinde sürünecekler. Asıl korkunç olan şu ki, yaşamları boyunca bunlar insan olduklarını düşünmüyor; kime, neye benzediklerini akıllarına getirmiyorlar. Açlık, soğuk, korku, bellerini büken çalışma yükü çığ gibi ezip geçiyor zavallıları; bir fırsatını bulup insan olduklarını, insanla hayvanı birbirinden neyin ayırdığını, hangi amaç için yaşadıklarını düşünemiyorlar. Siz hastanelerle, okullarla köylünün yardımına koştuğunuzu sanıyorsunuz; oysa onları kurtarmak şöyle dursun, tam tersine köleleştiriyorsunuz. Çünkü altlarından kalkmaları gereken yeni yeni yükümlülükler getiriyor; kitaba, öbür ıvır zıvıra para harcamak gerektiğinden daha çok çalıştırarak bellerini daha çok büküyorsunuz.

Lida gazeteyi elinden bırakarak;

—Sizinle tartışacak değilim, dedi. Bu sözleri daha önce de çok işittim. Yalnız şunu açıkça belirteyim: Böyle durumlarda elinizi önünüze bağlayıp oturamazsınız. Bizler belki çalışmala-

---

1 Köylü kadınları kastediliyor. (Ç.N.)

rımızla insanlığı tümüyle kurtarmıyor, birçok da yanlış yapıyoruz, ama elimizden geleni ardımıza koymuyoruz hiç olmazsa. O bakımdan bizi eleştiremezsiniz. Aydın insanın en kutsal görevi yakınında bulunanlara hizmet etmektir, işte biz de hizmet etmek için çırpınıyoruz. Eğer çalışmalarımız hoşunuza gitmiyorsa, herkese yaranmak zorunda değiliz.

Yekaterina Pavlovna;

—Doğru, Lida, doğru! diyerek onu destekledi.

Büyük kızından çok çekinir, o konuşurken gözlerini dikip yüzüne bakardı. Ağzından uygunsuz, hoşa gitmeyecek bir söz çıkmasından korktuğu belliydi. O yüzden hep kızını haklı bulur, «Doğru, Lida, doğru!» diyerek her söylediğini onaylardı.

Ben durmadım:

—Köylünün okuyup yazmayı öğrenmesi, ayrıca onlara dağıttığınız, acınası öğütlerle, uyutmalarla dolu kitaplar onların cahilliğini azaltmadığı gibi, sağlık ocakları da ölüm oranını düşürmez. Nasıl pencerelerden içeri giren şu ışık kocaman salonunuzu yeterince aydınlatamıyorsa bunların da fazla bir işe yaradığı yok. Gerçekte siz onlara bir şey vermiyor, yaşamlarına el atmakla durumlarını daha bir karıştırıyor, başlarına yeni yeni işler çıkarıyorsunuz.

Lida;

—Ulu Tanrım, anlamıyorum, insanlar ellerini bağlayıp nasıl boş otururlar? Bir şeyler yapmadan olmaz! diye çırpınıyordu.

Belli ki, sözlerime değer verdiği yoktu, nefret ediyordu benim konuşmalarımdan.

—İnsanları en başta ağır bedensel çalışma yükünden kurtarmak gerekir, dedim. Omuzlarına vurduğunuz boyunduruğu hafifletmeli, soluk almalarına fırsat vermelisiniz. Erkekler sürekli tarlada-tapanda, kadınlar ise tekne başında, fırında ömür tüketecekleri yerde biraz da Tanrı'yı, kendi insanlıklarını düşünsünler; ruhsal yeteneklerini geliştirsinler. İnsanlar tinsel (ruhsal) dünyaları zenginleştikçe yaşamın gerçeklerini, hangi

amaç için yaşadıklarını araştırlar. Hayvan gibi sırtlarına yüklediğiniz ağırlığı kaldırın, bakın o zaman kitaplarınız ile eczanelerinizin gülünçlüğü nasıl ortaya çıkacak! Eğer insanoğlu gelişme ortamını bulursa dinine sarılır, bilime,, sanata yönelir... Sizin bu uğraşmalarınızın hepsi boşuna!

—Çalışma yükünü kaldırmak mı? Bunu nasıl yaparız?

—Niçin yapamayacaksınız? Onların yükünün bir bölümünü kendi üzerinize alırsınız, olur-biter. Eğer kentlerde, köylerde oturan bizler bedensel gereksinmelerimizi karşılamak için yürütülen çalışmaları hiç ayrım yapmadan aramızda bölüşmeye razı olsaydık belki de her birimizin payına günde ancak 2-3 saat çalışma yükü düşerdi. Zengini, yoksulu ile hepimiz günde topu topu 3 saat çalışırsak geriye bir sürü serbest zamanımız kalır. Bir de şunu gözünüzün önüne getirin: Bedensel gereksinmelerimizi azaltırsak, bunlar için istenen çalışmayı da yapacağımız yeni makinelere yüklersek daha özgür oluruz. Kendimizi, çocuklarımızı açlığa, soğuğa karşı daha dayanıklı kılarsak Anna'ların, Mavra'ların, Pelageya'ların çocukları üzerine titredikleri gibi sağlığımız yönünden kaygılanmamıza gerek kalmaz. Hele tümüyle sağlıklı kişiler olduğumuzu, eczanelerin, sigara, şarap fabrikalarının kapandığını düşünün; ne kadar boş zamanımız kalır, biliyor musunuz? Işte o zaman el birliğiyle bütün boş zamanımızı bilime, sanata ayırırız. Köylülerin imece usulüyle yolları onardıkları gibi biz de anlayış, barış içinde gerçeği, yaşamın anlamını araştırırız. Şuna eminim ki, gerçekler çok geçmeden ortaya çıkacağı için insanoğlu onu ezen, ağırlığı altında kahreden ölüm korkusundan da, ölümün kendisinden de kurtulur.

—Kendi kendinizle çelişkiye düştüğünüzün farkında mısınız? Bir yandan «bilim, sanat» diyorsunuz, bir yandan da okur-yazarlığı yadsıyorsunuz.

—Insanların yalnız meyhane tabelaları okudukları, anlamadan kitap heceledikleri bir okur-yazarlığı kastediyorsanız tarihimizde Rürik zamanından beri böyle bir okur-yazarlık her

zaman vardır. Gogol'ün Petruşka'sı gibiler okumayı sökeli çok olmuştur, ama köyümüz Rürik'in çağındaki aynı köydür. Bize okur-yazarlık değil, ruhsal yeteneklerimizi geliştireceğimiz özgürlük gerekli; yalnız ilkokullar değil, üniversiteler açmalıyız.

—Tıp bilimini de yadsıyorsunuz.

—Evet. Tıp bilimi yalnız hastalıkların çıkış nedenini araştırmalıdır, iyileştirme yollarını değil. Eğer bulup çıkarılacak bir şey varsa o da hastalıkların nedenleridir. Bütün hastalıklar eşek gibi çalışmaktan kaynaklanır, bunu ortadan kaldırırsanız hastalık diye bir şey kalmaz. Evet, doğrudur, hastalıkların tedavisine çalışan bilime karşıyım. Gerçek bilim ve sanat; özel durumlar, gelip geçici amaçlar için olmamalı, geneli ilgilendiren, her zaman karşılaşacağımız sorunlarla uğraşmalı. Bilim gerçekleri, yaşamın anlamını, Tanrı'yı, insan ruhunu irdeler; bilimi günlük gereksinmelerde, eczanelerde, kitaplıklarda kullanırsak yaşamımızı zorlaştırıp karmaşıklaştırmaktan başka bir işe yaramaz. Ülkemizde birçok hekim, eczacı, hukukçu vardır, okur-yazar insan sayısı hayli artmıştır, ama hani biyologlarımız, matematikçilerimiz, felsefecilerimiz, ozanlarımız nerede? İnsanoğlunun zekâsı, ruhsal enerjisi gelip geçici, kısa sürelik gereksinmeler için harcanmaktadır. Bilim adamlarımız, yazarlarımız, sanatçılarımız harıl harıl çalışıyorlar; onlar sayesinde elde ettiğimiz kolaylıklar, bedensel gereksinmelerimiz günden güne artıyor. Ancak gerçeklerden henüz çok uzağız ve insanoğlu eskisi gibi en kirli, en yırtıcı yaratık olarak kalmaktadır. Durumumuz insanların çoğunluğunun yozlaşmasına, canlılığını yitirmesine doğru gidiyor. Bu koşullar altında bir ressamın ne değeri olabilir ki? Ressam ne kadar yetenekliyse oynadığı rol de o derece anlaşılmaz olur, başkalarınca tuhaf karşılanır. Çünkü sonuçta var olan düzeni koruyan, en kirli, en yırtıcı yaratığın keyfi için çalışan biri olarak algılanır. İşte o yüzden ben çalışmıyorum, çalışmayacağım da... Çalışıp da ne yapayım? İsterse yer yerinden oynasın!

Lida, sözlerimin bir genç kız için zararlı olabileceğini düşünmüş olacak ki;

—Misüs, sen dışarı çık! dedi.

Ablası ile annesine üzgün üzgün bakan Jenya hemen çıktı.

Lida;

—Yaşama kayıtsız kişiler çoğu kez böyle sevimli laflar ederler, diye sürdürdü konuşmasını. Okulları, hastaneleri yadsımak insanları eğitmekten, tedavi etmekten daha kolaydır çünkü.

Annesi hemen;

—Doğru söylüyorsun, Lida, doğru söylüyorsun! diye onayladı kızını.

—Çalışmayacağınızı söyleyerek kimin gözünü korkutuyorsunuz sanki? Kendinize fazla değer verdiğiniz belli. Neyse, tartışmayı burada keselim, çünkü sizinle aynı görüşte buluşamayız nasıl olsa. Demin küçümseyerek sözünü ettiğiniz kitaplıkların, eczanelerin en basiti bile yeryüzündeki bütün peyzajlardan daha üstündür bence.

Bunları söyledikten sonra başka bir ses tonuyla annesine;

—Prens bize uğradığı günden beri çok değişmiş, dedi. Adamcağız çökmüş neredeyse. İyileşmesi için onu Vişi'ye gönderiyorlar.

Benimle konuşmamak için annesine prensin durumunu anlatmaya koyuldu. Yüzü alev alev yanıyordu. Heyecanını gizlemek için miyop insanlar gibi masanın üstüne eğilmişti, gazete okuyormuş gibi yapıyordu. Evlerinde daha fazla kalmamın gereksizliğini anlayarak oradan ayrıldım.

IV

Dışarda durgun bir hava vardı. Köyün göletin beri yanında kalan bölümü tümüyle uykuya dalmıştı, yıldızların su yüzeyinde solgun solgun ışıldamasından başka evlerde tek ışık gözük-

müyordu... Aslanlı kapının önünde Jenya'nın durduğunu gördüm. Beni uğurlamak için çıkmıştı.

Karanlıkta yüzünü seçmek için dikkatle baktım; koyu, üzüntülü gözlerini gözlerime dikmişti.

—Köyde herkes uykuda, dedim. Meyhanecisi de, at hırsızları da mışıl mışıl uyuyorlar, ama biz aklı başında insallar birbirimizin sinirlerini törpülemek için tartışıp duruyoruz.

Hüzünlü bir ağustos gecesiydi. Hüzünlü bir geceydi, çünkü güz mevsiminin kokusu doldurmuştu havayı. Kırmızıya çalan bulutlarla kaplı aydede yeni doğmuştu, yol ile çevresindeki koyu yeşil kışlık ekin tarlalarını fersiz ışığıyla aydınlatıyordu. Bir orada, bir burada yıldızların kaydığını gördüm. Jenya yanıbaşımda yürüyor, kayan yıldızlardan korktuğu için gökyüzüne bakmamaya çalışıyordu.

Gecenin serinliğinden ürpererek;

—Sanırım, siz haklısınız, dedi. İnsanlar el birliğiyle kendilerini ruhsal yeteneklerini geliştirmeye verseler, çok geçmeden bütün gerçekleri öğrenirler.

—Elbette öyle. Bizler üstün varlıklarız. Dehamızın gücünü anlayıp yalnız ülkülerimiz uğruna savaşsak sonunda her birimiz Tanrı'ya benzerdik. Ancak böyle bir şey kesinlikle gerçekleşmeyecek. Bir gün insanlık tümüyle yozlaşarak o dehadan eser kalmayacak.

Arkamızda avlu kapısı gözükmez olunca Jenya durdu, çabuk çabuk elimi sıktı.

—Size iyi geceler. Yarın gene gelin.

Üstünde yalnız gömleği vardı. Soğuktan üşüdüğü için titriyor, omuzlarını büzüyordu.

Az sonra yalnız kalacağımı düşününce içime bir kaygı çöktü. Yüreğim kendime, insanlara karşı nefretle doluydu; bozuk sinirlerimle yolun ortasında öylece dikilekalacaktım. Kayan yıldızlara bakmaya korkarak;

—Yanımda biraz daha durun. Çok rica edeceğim, dedim.

Jenya'yı seviyordum. Belki de onu, beni karşılamaya ya da

uğurlamaya çıktığı, yüzüme sevgiyle, hayranlıkla baktığı için seviyordum. Solgun güzel yüzü, ince boynu, incecik elleri, zayıflığı, avareliği, kitaplara düşkünlüğü içime dokunuyordu! Ya zekâsı? Onda sıradışı bir zekâ görüyordum, görüşlerinin derinliğine hayrandım. Kendimi ona yakın hissetmemin nedeni, belki de, benden nefret eden sert yapılı, güzel ablasından farklı düşünmesiydi. Belli ki, ressam olduğum için beğeniyordu beni, yeteneğime değer veriyordu. Yalnız onun için resim yapma isteği depreşti içimde. Onu küçük kraliçemmiş gibi hayal etmeye başladım. İçinde kendimi çaresiz, yalnız, gereksiz hissettiğim bütün bu büyüleyici, baştan çıkarıcı doğaya, ağaçlara, kırlara, gecenin sisine, sabah şafağına benimle birlikte sahip çıkacak kraliçemdi o benim.

—Ne olur, bir dakika daha kalın, dedim bir daha.

Sırtımdaki paltoyu çıkarıp üşüyen omuzlarına örttüm. Ama Jenya erkek paltosunun içinde gülünç, çirkin gözükeceği düşüncesiyle paltoyu omuzlarından attı. Bunun üzerine onu kucaklayarak yüzünü, ellerini omuzlarını öpücüklere boğdum.

Gecenin sessizliğini bozmaktan korkarcasına;

—Hoşça kalın! diye fısıldadı.

Beni kucakladıktan sonra alçak sesle şöyle söyledi:

—Bizim evde kimse kimseden bir şey gizlemez. O bakımdan aramızda geçenleri anneme, ablama anlatacağım... Çok korkuyorum. Annem neyse, sizi sever, ama Lida...

Evlerine doğru koşarken;

—Hoşça kalın! dedi bir daha.

Onu arkadan iki dakika kadar izledim. Eve dönmek istemiyordum. Dönüp de ne yapacaktım? Koyu düşünceler içinde orada bir süre daha oyalandım, sonra Jenya'nın yaşadığı evi yakından bir daha görmek için oraya doğru yürüdüm. Çekme kattaki pencereleriyle bana saf saf bakan eski, sevimli konak beni, bütün olanları anlıyor gibiydi. Terasın önünden geçtim, tenis alanının yanındaki sıraya oturdum; karanlıkta, oradaki karaağacın dibinde evi bir süre gözledim. Jenya'nın kaldığı

çekme katın pencereleri önce parlak, sarı bir ışıkla aydınlandı, sonra ışık yumuşak yeşile dönüştü. Lambanın üstünü abajurla kapatmışlardı. Perdelerde gölgeler kımıldanmaya başladı. Yüreğim sevgi, huzur doluydu; genç bir kıza gönül verdiğim, onu sevebildiğim için kıvançlıydım. Öbür yandan birkaç adım ötemdeki konağın odalarından birinde beni sevmeyen, hatta nefret eden Lida'nın bulunmasından dolayı da büyük rahatsızlık duyuyordum. «Jenya dışarıya çıkar mı?» diye oturup beklediysem da kimse çıkmadı. Çekme katta birileri konuşuyormuş gibi geldi, seslere kulak kabarttım.

Böylece bir saat kadar geçmiş olmalı. Pencerelerdeki yeşil ışık söndü, gölgeler kayboldu. Bu arada ay evin tepesine yükselmiş; uykuya dalan bahçeyi, bahçe yollarını şıkır şıkır aydınlatıyordu. Konağın önündeki yıldızçiçekleri ile gülleri açıkça seçebiliyordum, ancak bütün çiçekler aynı renkteymiş gibiydi. Hava iyice soğuyunca bahçeden çıktım, Jenya'nın yere bıraktığı paltomu aldım, ağır ağır evin yolunu tuttum.

Ertesi gün öğleden sonra Volçanovlara vardığımda bahçeye açılan camlı kapıyı arkasına dayanmış buldum. Terasta oturup bir süre bekledim. Bana öyle geliyordu ki, Jenya her an çiçek tarhlarının arkasından ya da bahçe yollarının birinden çıkıp geliverecek; ya da evin içinden sesini duyacağım. Böyle bir şey olmayınca kalkıp oturma odasına, oradan yemek odasına gittim. Kimsecikler yoktu. Yemek odasından sonra uzun bir koridordan geçip sofaya doğru yürüdüm, orada da kimseyi bulamadım. Sofadan geriye dönerken kapalı bir kapının arkasından Lida'nın sesi geldi. Birine yazı yazdırıyor olmalıydı. Yüksek sesle, uzata uzata;

—Tanrı bir gün kargaya peynir... peynir parçası göndermiş... Kargaya... peynir parçası... diyordu.

Ayak seslerimi duyunca;

—Kimsiniz? Kim var orada? diye bağırdı.

—Benim...

—Siz misiniz? Kusuruma bakmayın, hemen çıkamayacağım. Daşa'ya ders çalıştırıyorum.

—Yekaterina Pavlovna bahçede mi?

—Hayır, kardeşimle birlikte bu sabah Penza'ya, teyzemin yanına gittiler. Oradan da kışın yurtdışına çıkacaklar... Tanrı bir gün kargaya peynir par-ça-sı gön-der-miş... Yazdın mı?

Merdiven sahanlığına çıktım, hiçbir şey düşünemiyordum. Orada dikilip gölete, köye bakarken içerden Lida'nın sesi işitiliyordu:

—Peynir parçası... Tanrı bir gün kargaya peynir parçası göndermiş...

Volçanovların çiftliğine ilk kez geldiğim yoldan gerisin geriye yürümeye başladım, ancak ters yönde... Önce avludan bahçeye çıktım, evin önünden geçip ıhlamur ağaçlı yola yöneldim. O sırada bir oğlan çoçuğu arkamdan yetişerek bir pusula verdi. Pusuluda «Olanları ablama anlattım, sizinle konuşmamı istemiyor. Çok üzüleceğini bildiğim için ona karşı çıkacak gücü kendimde bulamadım. Tanrı sizi korusun, ne olur, beni bağışlayın. Size mutluluklar dilerim. Annem de ben de çok üzgünüz; ne kadar ağladığımızı bilseniz!»

Sonra köknar ağaçlarının sıralandığı yoldan geçtim, çitin üzerinden atladım. Buraya ilk geldiğimde çavdarların çiçeğe durduğu tarlada şimdi bıldırcınlar cıvıldaşıyor, ayağı köstekli atlar dolaşıyordu. Tepelerde yer yer kışlık ekinlerin parlak yeşilliği çarptı gözüme. Bir anda hayallerden uzaklaşıp içinde bulunduğum güne döndüm. Volçanovlarda söylediğim sözlerden dolayı utanıyordum. Aynı anda da eski bıkkınlığım, can sıkıntım yeniden gelip çöreklendi içime. Bu duygular içinde eve varır varmaz valizlerimi hazırladım, o akşam da Petersburg'a gitmek üzere yola çıktım.

Volçanovlarla bir daha hiç karşılaşmadım. Aradan bir zaman geçtikten sonra bir gün Kırım'a giderken trende Belokurov çıktı karşıma. Gene eskisi gibi işlemeli Rus köylü gömleği giymişti. Ona sağlığını sorduğumda, «Dualarınızla ayakta du-

ruyoruz.» dedi. Konuşmaya başladık. Eski çiftliğini satmış, Liyubov İvanovna adına daha küçük bir çiftlik satın almış. Bana Volçaninovlarla ilgili fazla bir şey anlatmadı. Söylediğine göre Lida eskisi gibi Şolkovka köy okulunda öğretmenlik yapıyormuş. Bu arada onu destekleyen kişilerle bir araya gelip güçlü bir grup oluşturmuş, bir zamanlar bütün ilçeyi avcunun içine alan Balagin'i son seçimlerde Çiftçiler Birliği başkanlığından alaşağı etmişler. Belokurov'un verdiği bilgiye göre Jenya çoktan beridir baba evine gelip gitmiyormuş, nerede olduğunu ise bilmiyordu.

Çekme katlı evi yavaş yavaş unutmaya başladım. Arada bir, o da kitap okuduğum ya da resim yaptığım zamanlar, evlerinin pencerelerinde gördüğüm yeşil ışık apansız gelir aklıma. Jenya'ya âşık olduğum o günlerde geceleri eve dönerken ayak seslerimin yolda yankılanışını, soğuktan ellerimi ovuşturuşumu anımsarım. Daha da seyrek olarak, kendimi çok yalnız hissettiğimde, bir hüzün çöker içime; eski günleri özlemle anarım. Böyle anlarda uzaklarda biri beni düşünüp yolumu gözlüyormuş, onunla bir gün karşılaşıverecekmişiz gibi gelir.

Neredesin, Misüs? Nerelerdesin?..

TAŞRALI

I

Müdür bana: «Sizi burada yalnız babanızın hatırı için tutuyorum, yoksa çoktan uçup gitmiştiniz.» dedi. Ben de ona: «Beyefendi, uçabileceğimi söylemekle bana çok büyük bir iltifatta bulunuyorsunuz.» karşılığını verdim. Giderken, onun arkamdan: «Götürün bu efendiyi, sinirlerimi bozuyor,» diye söylendiğini işitiyordum.

Bu olaydan birkaç gün sonra bana yol verdi. Böylece, adam yerine konulduğum zaman süresince dokuzuncu görevimden de kovulmuş bulunuyordum. Kentin mimarı olan babam buna ne kadar üzülse azdı. Görevlerim çeşitli dairelerde geçmişti, ama dokuzu da suyun damlaları gibi birbirinin aynıydı. Masamda oturmak, bir şeyler karalamak, saçma sapan, kaba azarlar işitmek, ne zaman kovacaklar diye beklemek...

Eve döndüğüm zaman babam, gözleri kapalı, koltuğuna gömülmüş oturuyordu. Tıraşlı yerlerinden boza çalan zayıf, kuru yüzünden (yüzü, yaşlı bir Katolik orgcusuna benzerdi) huzur ve uysallık okunuyordu. Selamıma karşılık vermeksizin, gözlerini bile açmadan:

— Çok sevdiğim annen yaşasaydı senin sürdüğün yaşam onun için büyük bir üzüntü kaynağı olurdu, dedi. İşte, onun erken ölümünde bile Tanrı'nın yüce takdirini görüyorum.

Gözlerini açarak şunları ekledi:

— Uğursuz çocuk, söyle sana ne yapayım!

Daha önceleri tanıdıklar, akrabalar bana ne yapılması ge-

rektiğini pek iyi bilirlerdi: Kimisi orduya gönüllü yazılmamı öğütler, kimisi eczanede çalışmamı, kimisi de postanede bir görev almamı... Ama yirmi beşimi doldurduğum, saçlarımda kırların çoğalmaya başladığı ve askerlik görevimi bitirdikten sonra eczanede, postanede çalışma sürelerimi tamamladığım şu günlerde, önceki iş bulma olanaklarının hepsi de tükendiği için, artık kimse bana öğüt vermiyor; yalnızca içlerini çekip üzgün üzgün başlarını sallıyorlardı.

Babam konuşmasını şöyle sürdürdü:

— Kendin için bir çıkış yolu düşünüyorsan bana onu söyle! Senin yaşındaki gençlerin her birinin toplumda sağlam yerleri var. Ama sana bakıyorum da, babasının sırtından geçinen bir işçiden, bir dilenciden bir farkın kalmadı.

Her zaman olduğu gibi günümüz gençliğinin inançsızlık, maddiyata düşkünlük, kendini beğenmişlik yolunda yok oluşa doğru sürüklendiğini; gençleri dinlerinden, görevlerinden saptıran amatör tiyatroculuğun yasak edilmesi gerektiğini saydı, döktü. Konuşmasını bitirirken de:

— Yarın birlikte müdürüne gideceğiz, ondan özür dileyeceksin, bundan böyle namusunla çalışacağına söz vereceksin. Şunu bil ki, toplumda doğru–dürüst yerin olmadan bir gün bile yaşayamazsın.

Bu konuşmadan yarar beklemediğim için asık bir suratla:

— Lütfen beni bir dakika dinler misiniz? dedim. Toplumda iyi bir yer ancak parayla, bir de öğrenimle elde edilir. Parası, öğrenimi olmayanlar yaşamlarını ancak beden emeğiyle kazanmak zorundadırlar, ben de bu konuda kendim için bir ayrıcalık göremiyorum.

Babam deliye döndü:

— Beden emeğinden söz etmek patavatsızlığın, aptallığın kendisidir. Ulan ahmak, ulan kalın kafalı, şunu iyi bilesin ki, kaba beden gücünden başka seni budalalardan, sefillerden fazlasıyla ayıracak, seni ululuğa yaklaştıracak yüce bir ruha, kutsal ateşi tutuşturacak yakıcılığa sahipsin de haberin yok! Bu ateş

insanların en iyilerinin binlerce yıllık çabalarının ürünüdür. Senin büyük deden Poloznev, Borodino'da[1] savaşan bir generaldi; soylular birliği başkanı deden, ozan ve hatipti, amcan bir okulun yöneticisidir, son olarak ben, baban da bir mimar! Sen sürdüresin diye bütün Poloznevler kutsal ateşi bugüne dek koruyageldik.

— Bir insan doğruyu söylemeli. Milyonlarca insan da yaşamlarını kol emeğiyle sürdürmektedir.

— Bırak onlar sürdürsünler! Zaten ellerinden başka ne gelir ki! Pek çok kimsenin, en aşağılık insanların, mahkûmların yapabilecekleri iştir bu. Beden emeği kölelere, barbarlara özgüdür; oysa kutsal ateş yalnız pek az kimseye bağışlanmıştır.

Bu konuşmayı uzatmanın gerçekten yararı yoktu, çünkü babam gibi kendini beğenmiş bir adamın kafasına kendi söylediklerinden başkası girmezdi. Ayrıca şunu iyice biliyordum ki, onun beden emeği üstüne bu derece tiksintiyle konuşmasının asıl nedeni kutsal ateşe duyduğu saygıdan çok, bir işçi olarak çalışmaya başlayacak olan oğlunun bütün kentin diline düşmesinden korkmasıydı. İşin kötüsü, bütün yaşıtlarım bilmem ne zamandan beri bir göreve başladıkları, işlerini düzene koydukları ve Devlet Bankası'nın müdürünün oğlu 8'inci dereceden memurluğa yükseldiği halde, babamın tek oğlu olan ben daha bir baltaya sap olamamıştım. Konuşmayı uzatmanın yararı, hoşa gidecek bir yanı yoktu; ben gene de belki anlayış görürüm umuduyla, fazla sesimi çıkarmadan sonuna kadar oturdum. Bütün sorun, benim yaşamımı nasıl kazanacağımın çözülmesinde düğümleniyordu, bu da anlaşılması zor, çetrefil bir şey değildi. Ama o bunu anlamak istemiyor, Borodino, kutsal ateş ve bir zamanlar değersiz, yapmacık şiirler yazdığı için unutulup gitmiş ozan dedem üstüne konuşmayı uzatıyor da uzatıyordu. Ne aptallığım kalmıştı söylenmedik, ne salaklığım... Oysa anlaşıl-

---

1 1812'de Napolyon'un Rusya seferi sırasında. (Ç.N.)

mış olmayı öylesine çok istiyordum ki! Her şeye karşın babamı ve kız kardeşimi severdim, çocukluğumdan beri her işimi onlara danışmaya alışmıştım. Bu alışkanlık bende öyle kökleşmişti ki, söküp atabileceğimi sanmıyorum. Haklı da olsam, haksız da, onları kırmaktan her an korkar; babamın ince boynu kızaracak, bana bir tokat atacak diye ödüm patlardı.

— Havasız bir odada oturup yazı temize çekmek,[1] daktilolarla yarışa kalkmak benim yaşımdaki bir adam için yüz kızartıcı, küçük düşürücü bir iş, dedim. Kutsal ateşin bununla ne ilgisi var?

— Gene de okumuş adamların işi. Neyse, yeter artık! Konuşmayı burada keserken sana bir daha anımsatıyorum: İşine dönmez, rezilce isteklerinde ayak direrseń ben ve kızım adını bir daha ağzımıza almayacağız. Tanrı önünde yemin ederim ki, seni mirasımdan yoksun bırakırım!..

Yaşamım boyunca bir an olsun ayrılmadığım duygularımın temizliğini göstermek için, bütün içtenliğimle:

— Bence miras pek önemli değil, dedim. Şimdiden tüm haklarımdan vaz geçiyorum.

Nedense bu sözler babamın çok zoruna gitmişti. Böyle bir tepki göstereceğini beklemiyordum. Yüzü kıpkırmızı kesildi, çığlık gibi çıkan ince sesiyle:

— Ahmak herif, benimle böyle nasıl konuşursun! diye bağırmaya başladı.

Ellerinin o becerikli, çabuk hareketiyle yüzüme üst üste iki tokat attı.

— Hergele! Kendini unutmuşa benziyorsun!

Küçükken babam beni dövdüğü zaman, kıpırdamadan ayakta durmak, ellerim iki yanımda, gözlerine bakmak zorundaydım. Şimdi de öyle, babam beni döverken ne yapacağımı şaşırıp hâlâ çocuk olduğumu sanarak ayakta dimdik durdum

1 Yazıcılar, müdürlerin yazılarını temiz, okunaklı bir biçimde yeniden yazarlardı. (Ç.N.)

gözlerimi babamın gözlerinin içine diktim. Babam yaşlıydı, üstelik çok da zayıftı, ama kemikli elleriyle vurduğu yerden ses çıkarıyordu.

Ben geri geri hole kadar gittim, babam buradan şemsiyesini kaparak birkaç kere de kafama, omuzlarıma indirdi. Bu sırada konuk odasının kapısı açıldı, gürültüyü merak eden kız kardeşim çıktı dışarı. Ama o da beni savunmak için tek söz söylemeden korkuyla ve acıyan bir yüzle gerisin, geriye kaçtı.

Daireye dönmemek, başka bir işe başlamak niyetimde kararlıydım. Şimdi, yalnız işin türünü seçmek kalıyordu geriye; kendimi çok güçlü, dayanıklı, en ağır işlere yetenekli saydığıma göre bu, o kadar güç olmayacaktı. Geçiminden, günlük ekmeğinden başka bir şey düşünmeyen; açlık, pislik, bayağılık içinde debelenen bir beden işçisinin tekdüze yaşamıyla karşı karşıya kalacaktım. Ve –kimbilir– iş dönüşü Bolşoy Dvoryanski Caddesi'nden geçerken, kafa emeğiyle geçinen mühendis Doljikov'u her görüşte kıskançlıktan kuduracaktım belki de; ama şu sırada, gelecekte katlanacağım sıkıntıları düşünmek pek hoşuma gidiyordu. Bir zamanlar fikir çalışması yapacağımı düşleyerek kendimi bazen doktor, bazen öğretmen, bazen de yazar olarak düşünürdüm, ama bunların hepsi düş olarak kalmıştı. Tiyatro, okumak gibi zevklerim son derece geliştiği halde, fikir çalışmalarına eğilimim olup olmadığını pek bilmiyorum. Lisede Yunan diline olan nefretim o denli büyüktü ki, beni birinci sınıfta okuldan geri almak zorunda kalmışlardı. Sonra beni ikinci sınıfa yerleştirmek için özel öğretmenlerden biri gelmiş, biri gitmiş, daha sonra vaktimin çoğunu boşuna harcadığım dairelere girip girip çıkmıştım; bütün bunların adı da fikir çalışması olmuştu. Okul ve dairelerde bu çalışmalarımın zihin yormayla, yeteneğin gelişip yücelmesiyle, yaratıcılığın artmasıyla hiçbir ilişkisi yoktu; makinenin çalışmasına benzeyen bu tür kafa çalışması bence beden çalışmasından daha aşağıydı. Bu biçimde çalışmaktan iğreniyordum, çünkü bir an olsun, bana, bir işe yaradığını, vaktimi değerlendirdiğimi düşündürmüyordu.

Bense gösterişi iyidir diye kendi kendimi aldatacak kişilerden değildim. Pek mümkündür ki, gerçek bir fikir çalışmasının zevkini hiçbir zaman tadamamışımdır.

Akşam oldu. Evimiz kentin en büyük caddesi olan Bolşoy Dvoryanski üzerindeydi; doğru–dürüst bir parkımız olmadığı için, kentin *seçkinleri,* akşamları bu caddede boy gösterirlerdi. Burası kısmen park yerine de geçiyordu; çünkü özellikle yağmurdan sonra güzel kokan kavaklar, çitlerin arkalarından, bahçelerden sarkan akasyalar, leylaklar, yaban kirazları, elma ağaçları caddenin her iki yanında sıra sıra dizilmişti. Bahar her yıl yeniden geldiği halde, mayıs akşamlarının alacakaranlığı, körpe yaprakların yeşilliği, leylakların kokusu, böceklerin cırlaması, ılık havalar, sessizlik; insan bütün bunlarla ilk kez karşılaşıyormuş gibi bir duyguya kapılırdı.

Bahçe kapısında duruyor, gezinenleri seyrediyordum. Bunların çoğuyla birarada büyümüş, birlikte yaramazlık yapmıştık, ama şimdi yanlarına yaklaşacak olsam kızarıp bozaracaklardı. Çünkü giyinişim modaya uygun değildi, yoksulcaydı; dar paçalarım, kocaman hantal pabuçlarım yüzünden «kayığa binmiş makarna» adını takmışlardı. Üstelik doğru–dürüst bir işimin bulunmayışı, ucuz yerlerde bilardo oynamam, belki bir de hiç yoktan iki kere karakola götürülmüş olmam, kentte hayli kötü bir ün kazandırmıştı bana.

Karşımızda, mühendis Doljikov'un evinde piyano çalınıyordu. Hava kararmaya, yıldızlar birbiri ardından parlamaya başlamıştı. Babam, başımda uçları yukarı kıvrık, geniş kenarlı, eski silindir şapkası, kolunda kız kardeşimle sağına–soluna selam dağıtarak, ağır ağır önümden geçti.

Biraz önce beni dövdüğü şemsiyesi ile gökyüzünü göstererek:

— Göğe bak, dedi. En küçük yıldızlar bile birer dünyadır. İnsan kendini evrenle kıyaslarsa hiçliğini daha iyi anlar.

O, bunu, sanki hiçliği son derece hoşuna gidiyormuş gibi bir tavırla söylemişti. Ne kadar yeteneksiz bir adamdı babam!

Ne yazık ki kentin tek mimarıydı, kendimi bildim bileli, 15–20 yıldır kentte bir tek işe yarar yapı yapmamıştı. Kendisinden bir ev projesi istendiğinde, çoğunlukla önce salonun ve oturma odasının planını çizerdi. Bir zamanlar enstitülü kızlar nasıl ocağın yanından dansa başlarlarsa onun da yaratıcılık fikri salondan ve oturma odasından başlayarak gelişirdi. Bunların üstüne yemek odasını, yatak ve çalışma odalarını da ekleyince, birbirine kapılarla bitişen, her birinde gereksiz bir, hatta üç kapı bulunan, iç içe geçilir odalardan bir proje çıkardı ortaya. Kafasındaki tasarı bulanık, güdük, son derecede de karışık olmalıydı, çünkü her projede bir şeylerin eksik kaldığını anladığı için, bunların üstüne de çeşitli eklemeler yapardı. Şimdi gözümün önüne getiriyorum da, daracık girişler, zor sığılan koridorlar, döşemesinde hamam sekisi gibi üç kocaman basamak bulunan, içinde oturanların eğilerek durdukları asma katlar, buralara çıkan eğri büğrü merdivenler ve muhakkak evin alt katında bulunması gereken kubbeli, tuğla döşemeli mutfaklar hep babamın eseriydi. Evlerin ön yüzlerinin donuk, bayat bir anlatımı vardı, çizgiler kuru ve kararsızdı, çatılar birileri üstlerine basmış gibi alçaktı. Kalın, hantal bacaların üstünde muhakkak telle tutturulmuş kalpaklar, gıcır gıcır öten fırdöndüler bulunurdu. Babamın yaptığı bu birbirine benzeyen evler, nedense hep onun silindir şapkasını, kuru ve inatçı ensesini gözümün önüne getirir. Zamanla kentte herkes babamın beceriksizlik örneklerine baka baka bunları benimsediler, sonunda kentimize özgü bir üslup çıktı ortaya.

Babam bu üslubu kız kardeşimin yaşantısına da sokmuştu. İlkin (bana Misail adını koyduğu gibi) ona Kleopatra adını koymakla başladı. Daha küçücük bir kızken onu yıldızlar, eski bilgeler, dedelerimiz üstüne anlattıklarıyla korkutmuş; yaşam ve yükümlülüklerimiz üstüne verdiği öğütlerle kafasını tıka–basa doldurmuştu. Kız kardeşim 25'ine yaklaştığı halde şimdi bile aynı şeyleri yapmakta; er–geç bir gün çıkacak bir gencin, salt babasının erdemlerine duyduğu saygıdan dolayı kızıyla evlene-

ceği sanısıyla, yalnız babamın koluna girmesine izin vermekteydi. Kız kardeşim, babamı taparcasına sever, ondan korkar, onun olağanüstü bir zekâsı olduğuna inanırdı.

Hava iyice karardı, sokaktan yavaş yavaş el–ayak çekildi. Karşımızdaki evde müzik sesleri kesilerek dış kapı ardına kadar açıldı, çıngırakları kulakları okşarcasına çınlayan cakalı üç atın çektiği gezi arabası çıktı sokağa. Mühendis Doljikov, kızıyla gezintiye çıkıyordu. Artık uyuma zamanıydı.

Evde kendi odam olduğu halde, ben, bir zamanlar avluda herhalde koşum takımlarının konması için yapılmış bulunan –duvarlara büyük çengeller çakılmıştı– tuğla örgülü samanlıkla aynı çatı altındaki bir kulübede yatar kalkardım. Burası şimdi kimsenin işine yaramıyordu; babam otuz yıldır okuduğu gazeteleri altışar aylık tomarlar yapıp toplayarak, kimsenin el sürmemesi için bu odaya koymuştu. Burada kaldığım sürece hem babamın, hem de arkadaşlarımın gözünden ırak oluyor; hem de kendi odamda oturmadığım, her gün yemeğe gelmek zorunda kalmadığım için babamın bana söylediği acı sözler eskisi kadar zoruma gitmiyordu.

Kız kardeşim kulübede beni bekliyordu. Babamdan habersiz yemeğimi getirmişti. Bir parça sığır söğüşü ile bir dilim ekmekti akşam yemeğim. Bizim evde sık sık; «Damlaya damlaya göl olur», «Ak akçe karagün içindir» gibi atasözleri geçerli kılındığından, bu basmakalıp sözlerin altında ezilen kız kardeşim masrafları kısacağım diye bize yeterince yemek yapamaz olmuştu. Tabağı masaya bıraktı, karyolama oturarak ağlamaya başladı.

— Misail, nedir senin bize bu yaptıkların?

Yüzünü elleriyle kapamadığı için gözyaşları göğsüne, ellerine düşüyordu. Çok üzgündü. Sonra yastığa kapandı, bütün bedeni sarsılarak hüngür hüngür ağlamaya devam etti.

— Gene çalıştığın yerden ayrılmışsın... Ah, ne korkunç şey!

Durmadan ağlamasından içime karamsarlık çökmüştü.

Terslik bu ya, lambadaki gaz bitmiş, sönmek üzere olan fitil is yapmaya başlamıştı; duvardaki çengeller büyüdükçe büyüyor, gölgeler titreşiyordu.

Kardeşim yerinden doğrularak:

— Bize acı! dedi. Babam çok üzülüyor, ben de hastayım, nerdeyse çıldıracağım.

Bana ellerini uzattı, gözyaşları dinmek bilmiyordu.

— Sonun ne olacak, söyler misin? Ölmüş annemizin ruhu için yalvarıyorum sana, ne olur işine dön!

Yalvarmalarını biraz daha sürdürdü. Teslim olacağımı hissederek:

— Yapamam, Kleopatra! Dönemem! dedim.

— Niçin? Müdürünle anlaşamıyorsan kendine başka bir iş ara. Örneğin neden demiryollarında çalışmaya gitmiyorsun? Bugün Anyuta Blogovo ile konuştum, seni oraya alacaklarına inanıyor; hatta bunun için uğraşacağına söz verdi. Tanrı aşkına, Misail, düşün biraz! Yalvarırım, bunun üstünde dur!

Biraz daha konuştuk, ben kabul ettim. Yeni döşenmekte olan demiryolunda bir iş almayı aklıma hiç getirmediğimi, bir de bunu deneyebileceğimi bildirdim kendisine.

Gözyaşları arasından sevinçle gülümseyerek ellerimi sıktı; ağlamasını durduramadığı için, ben mutfağa gaz almaya giderken o hâlâ ağlıyordu.

II

Kentimizde hayır işleri için düzenlenen amatör temsillerinin, dinletilerin (konserlerin), canlı tabloların düzenlenmesini daha çok Bolşoy Dvoryanski Caddesi'ndeki kendi evlerinde oturan Ajoginler üzerlerine alırlardı. Her istenişte evlerini açarlar, bütün çaba ve masraflara seve seve katlanırlardı. Bu büyük pomeşçik[1] ailesinin ilçe sınırları içinde zengin bir çiftlik ile üç

1 Toprak ağası, derebeyi, büyük çiftlik sahibi. (Ç.N.)

bin dönüme yakın toprakları vardı, ama köyde oturmayı sevmediklerinden yaz–kış kentte kalırlardı. İngiliz usulü kısa bluz ve düz eteklik giyen, kısa saçlı, uzun boylu, zayıf, kibar bir hanımefendi olan anne ile, kendilerinden yalnızca «büyük kız», «ortanca kız», «küçük» diye söz edilen üç kızdan oluşuyordu bu aile. Üçünün de sivri, çirkin çeneleri vardı, üçü de miyop ve kamburcaydılar, tıpkı anneleri gibi giyinirlerdi, dilleri göze batacak derecede peltekti. Buna karşın hiçbir temsilden geri kalmazlar; bütün hayır toplantılarına piyano çalmak, şarkı söylemek, piyes okumak biçiminde katılırlardı. Üçü de çok ciddiydi, yüzleri hiç gülmezdi; şarkılı vodvillerde bile, güç bir hesap işiyle uğraşıyorlarmış gibi, suratlarında en ufak bir neşe izi bulunmadan, duygusuzca oynarlardı.

Piyesleri severdim, hele sık sık yapılan yemekli, gürültülü–patırtılı, karman–çorman provalara bayılırdım. Piyes seçiminde, rol dağıtımında benim hiç payım olmazdı. Benim yaptığım bütün iş, perde arkasıyla ilgiliydi. Herkesin rollerini kopya eder, dekor çizer, suflörlük yapar, makyajları hazırlardım; bunlardan başka gök gürültüsü, bülbül ötüşü gibi ses taklitleri de benim üzerimdeydi. Toplumda iyi bir yerim, düzgün kılığım olmadığı için provalarda perde arkasında bir köşeye çekilir, hiç sesimi çıkarmazdım.

Dekorları Ajoginler'in ya ambarlarında ya da avlularında çizerdim. Çalışmalarımda bana boyacı (kendi deyişiyle boya işleri müteahhidi) Andrey İvanov yardım ederdi. Andrey İvanov elli yaşlarında, uzun boylu, soluk yüzlü, çok zayıf, çökük göğüslü, çökük şakaklı, gözlerinin altı mor, hatta biraz korkunç görünüşlü bir adamdı. Bir türlü iyi olmak bilmeyen bir hastalığa yakalanmıştı; her sonbahar ve ilkbahar, artık paçayı kurtaramayacağı söylendiği halde, biraz yattıktan sonra, ölmediğine kendisi bile şaşarak, ayağa kalkardı.

Kentte takma adı Turp'tu, herkes bunu onun gerçek soyadı sanırdı. O da benim gibi tiyatroya düşkündü, bir yerlerden

kulağına piyes hazırladığımız haberi çalınır çalınmaz, elindeki bütün işleri bırakarak Ajoginler'e dekor çizmeye koşardı.

Kız kardeşimle konuştuğumuzun ertesi günü sabahtan akşama dek Ajoginler'de çalıştım. Prova akşam yedideydi, daha oyunun başlamasına bir saat kala bütün seyirciler hazır bekliyordu; büyük, ortanca ve küçük kızlar sahnede gezinerek rollerini defterden okuyorlardı. Boynuna atkısını sarmış, uzun kızıl paltolu Turp, başını duvara dayamış, ayakta duruyor; hayran hayran sahneye bakıyordu. Anne Ajogin, bir konuktan ötekine dolaşarak herkesin hatırını soruyordu. Konuşurken insanın gözlerinin içine dik dik bakmak, gizini açıyormuş gibi fısıltıyla konuşmak onun başlıca özelliğiydi. Bana da yaklaşarak:

— Dekor yapmak zor olsa gerek, dedi. Biraz önce Bayan Mufte ile boş inançlar üzerine konuşuyorduk, o sırada siz içeri girdiniz. Ah, bir bilseniz, boş inançlarla yaşamım boyunca ne kadar savaştım! Hizmetçilere korkularının ne saçma olduğunu göstermek için hep üç tane mum yakar, önemli işlerime ayın on üçünde başlarım.

Söylendiğine göre, giyindiği her şeyi Paris'ten getirten, mühendis Doljikov'un sarışın, tombul, güzel kızı girdi içeriye o sırada. Onun piyeste bir rolü yoktu, ama provalarda onun için sahneye bir sandalye koyarlardı; göz alıcı, pırıl pırıl giysileriyle gelip ön sırada oturuncaya kadar da temsiller başlamazdı. Başkent görgüsü almış olduğundan kendisine provalarda görüşünü söylemek hakkı tanınmıştı. Bu işi yaparken yüzünde beliren sevinçli, yumuşak gülümsemeden, onun bizim temsillere çocuk oyuncağı gözüyle baktığı anlaşılabilirdi. Onun Petersburg Konservatuvarı'nda şan dersleri aldığı, hatta özel bir operada kış boyunca solistlik yaptığı söyleniyordu. Güzelliğiyle başımı döndürdüğü için temsil boyunca gözlerimi ondan ayıramazdım.

Suflörlüğe başlamak üzere defteri elime henüz almıştım ki, kız kardeşim çıkageldi. Mantosunu, şapkasını çıkarmadan yanıma yaklaştı:

— Ne olur, gel benimle! dedi.

Arkasından yürüdüm. Aynı biçimde başı şapkalı, yüzünde de siyah bir tül bulunan Anyuta Blagovo, mahkeme ikinci başkanının kızıydı, babası kentimizde nerdeyse bölge mahkemesinin kuruluşundan beri görev yapmaktaydı. Biçimli vücudu, uzun boyuyla canlı tabloların aranan figüranlarındandı; tabloda bir periyi ya da tanınmış birini canlandırırken utançtan yüzü alev alev yanardı. Temsillere katılmaz, provalara bir işi olduğu zaman şöyle bir uğrar, salona girmezdi. Şimdi de öyle, bir–iki dakikalığına geldiği anlaşılıyordu.

Bana bakmaksızın, yüzü kızararak, soğuk bir sesle:

— Babam durumunuzu konuşmuş, dedi. Doljikov, demiryolunda size iş vereceğini söylemiş. Yarın giderseniz evinde bulursunuz.

Eğilerek selam verdim, zahmetinden dolayı teşekkür ettim. Elimdeki defteri göstererek:

— Bunu da bırakabilirsiniz, dedi.

Kız kardeşimle birlikte Bayan Ajogin'e yaklaştılar, bana bakarak aralarında birkaç dakika fısıldaştılar.

Bayan Ajogin bana yaklaştı. Gözlerini gözlerime dikip elimden defteri çekerken, alçak sesle:

— Bu iş sizi gerçekten ciddi uğraşılarınızdan alıkoyuyorsa bir başkasına devredebilirsiniz, dedi. Hiç merak etmeyin dostum, yolunuz açık olsun.

Ona iyi akşamlar dileyerek, utançtan kızarmış bir yüzle dışarı çıktım. Merdivenlerden aşağı inerken kardeşimle Anyuta Blagovo'nun ilerden yürüdükleri çarptı gözüme. Herhalde benim demiryoluna girişimi konuşuyorlardı; neşeliydiler, çabuk çabuk yürüyorlardı. Kardeşim daha önce provalara hiç gelmemişti, şimdi de babamın izni olmadan Ajoginler'e geldiği için hem azap çekiyor, hem de babamın duyacağından korkuyor olmalıydı.

Doljikov'un evine ertesi gün saat birde gittim. Uşak beni mühendisin konuklarını kabul ettiği, aynı zamanda kendisinin de çalıştığı güzel bir odaya götürdü. Burada bütün eşyalar yu-

muşak, zarif, benim gibi görmemiş biri için değişik şeylerdi. Değerli halılar, kocaman koltuklar, tunç heykeller, tablolar, yaldızlı, kadife kaplı çerçeveler, duvarların şurasına burasına serpiştirilmiş fotoğraflardaki çok güzel kadınlar, zeki, şirin yüzler, serbest duruşlar insanı hayran bırakıyordu. Odadan balkona açılan pencereden bahçe gözüküyordu. Öğle yemeği için hazırlanmış bir masa, masada şişeler, bir gül demeti, daha geride de bir büyük ağaç, pencereden gözüme çarpanlar arasındaydı. İçerisini pahalı sigara kokusu, bahar ve mutluluk havası doldurmuştu. Sanki her şey; «Ah, adam çalıştı, başardı, yeryüzünde elde edilebilecek bütün mutluluklara erişti!» demek istiyordu.

Yazı masasının başında oturan mühendisin kızı gazete okuyordu.

— Babamı mı göreceksiniz? diye sordu. Duş alıyor, şimdi gelir. Oturun, lütfen.

Oturdum, bir süre sustuktan sonra:

— Sanırım karşımızda oturuyorsunuz! dedi.

— Evet.

Gazeteden başını kaldırmadan:

— Can sıkıntısından her gün sizin evi gözetlerim. Ne yapayım, kusura bakmazsınız artık, diye devam etti. Sık sık sizi, kız kardeşinizi görüyorum. Kardeşinizin cana yakın, ince bir yüzü var.

İçeriye Doljikov girdi. Havluyla boynunu siliyordu.

— Baba, Monsieur Poloznev, diye tanıştırdı kızı.

Beriki bana elini uzatmadan, canlı bir sesle:

— Evet, evet, Blagovo sözünü etmişti, dedi. Söyleyin, sizin için ne yapabilirim? Elimde yığınla iş mi var sanıyorsunuz?

Sesini yükseltip beni azarlıyormuş gibi bir tavır takınarak konuşmasını sürdürdü.

— Tuhaf insanlarsınız doğrusu! Günde yirminiz gelir, yirminiz gider, burasını koca bir daire mi sandınız? Demiryolu çalışması bizimkisi, bize ağır iş görenler gerek. Makinist, çilingir,

kazmacı, marangoz, kuyucu arıyoruz. Ama siz masa başında oturup yazı yazmaktan başka ne işe yararsınız? Hiç!

Halılarından, mobilyasından olduğu gibi Doljikov'un tavırlarından da mutluluk havası esiyordu. Yüzünden sağlık fışkıran bu kırmızı yanaklı, geniş göğüslü, tertemiz yıkanmış, etine dolgun adam, basma gömleği, geniş poturu içinde porselenden yapılmış oyuncak bir arabacıya benziyordu. Tek kır düşmemiş, yuvarlak, kıvırcık sakalı, kemerli burnu, aydınlık, çocuksu kara gözleri vardı.

— Elinizden ne iş gelir bakalım? diye devam etti. Hangi işleri becerirsiniz? Ben bir mühendisim, efendim, kolumda altın bileziğim var sayılır. Ama bu yol yapımını vermeden önce bana sırtımda taş taşıttılar, makinist olarak çalıştım, Belçika'da iki yıl basit bir yağcının işini gördüm. Şimdi elinizi vicdanınıza koyun da söyleyin, iki gözüm, size nasıl yardımda bulunabilirim?

Adamın aydınlık, çocuksu gözlerine dayanamayarak büyük bir utanç içinde:

— Orası öyle... diye mırıldandım.

O biraz düşündü.

— Hiç olmazsa telgraf maniplesini kullanabilir misiniz?

— Kullanırım, postanede çalıştım.

— Hım... Bir düşünelim bakalım. Şimdilik Dubeçniya'ya gidin. Orada yaban bir herif bu işin başında.

— Benim görevim nasıl bir şey olacak?

— Sonra düşünürüz. Hele siz oraya gidin de bir kolayına bakarız. Yalnız sizden rica ediyorum: Sarhoşluk yok, beni ikide bir isteklerinizle rahatsız etmek yok! Kovarım yoksa!

Böyle söyleyerek başıyla bile selam vermeden yanımdan uzaklaştı. Adamı, gazete okumakta olan kızını selamlayarak dışarı çıktım. İçime çöken sıkıntı beni öyle bunaltmıştı ki, eve geldikten sonra mühendisin beni nasıl kabul ettiğini soran kızkardeşime ağzımı açıp tek söz söylemedim.

Dubeçniya'ya gitmek için sabah erken, güneşin ucuyla kalktım. Bolşoy Dvoryanski Caddesi'nde in cin top oynuyordu,

herkes uykudaydı, ayak seslerim boğuk boğuk çınlıyordu. Çiyle örtülü kavaklar çevrelerine tatlı bir koku yayıyordu. İçime bir hüzün çökmüştü, kentten ayrılmak istemiyordum. Seviyordum doğup büyüdüğüm kenti. Şimdi bana ne kadar da güzel, cana yakın görünüyordu: Bu yeşilliğe, güneşli sessiz sabahlarına, çan seslerine bayılıyordum; ama bu kentte birlikte yaşadığım insanlar bana can sıkıcı, yabancı, hatta bazen iğrenç geliyorlardı. Onları sevmiyor, anlamıyordum.

Altmış bin kişinin kentte niçin yaşadığına, neyle geçindiğine bir türlü aklım ermiyordu. Kimri kentinin gelirini çizme yapımından, Tula'nın semaverden, Odessa'nın limanından sağladıklarını biliyordum. Ya bizim kent ne iş yapar, ne üretirdi? Bolşoy Dvoryanski ile biraz temizce olan iki caddede oturan tüccarlar, sermayelerinin geliriyle, memurlar ise hazineden aldıkları aylıklarla geçinirlerdi; peki, birbirine paralel olarak üç versta uzayıp tepenin arkasında kaybolan öteki sekiz caddedekiler neyle geçinirlerdi: İşte bunu bir türlü çözemiyordum! Bu insanların nasıl yaşadıklarını söylemeye dilim varmıyor! Kentte ne park, ne tiyatro, ne de doğru–dürüst bir orkestra vardı. Belediye ve kulüp kitaplıklarına yalnız Yahudi yeniyetmeleri giderlerdi; bu yüzden de dergiler, yeni kitaplar yaprakları kesilmeden aylarca dururdu. Varlıklı, okumuş insanlar daracık odalarda tahtakurulu kerevetlerde uyurlar; çocuklarını «çocuk odası» adını verdikleri iğrenç, pis odalarda yatırırlardı. Hizmetçiler, uşaklar –yaşlıları, saygı gösterilmesi gerekenleri bile– mutfaklarda yere uzanarak uyurlar, üstlerine pılı pırtı örterlerdi. Perhiz ayında ayçiçeği yağıyla kızartılmış mevsim balığı, perhiz olmayan günlerde ise lahana çorbası kokusu yayılırdı evlerden. Lezzetsiz yemekler yerler, sağlığa zararlı sular içerlerdi. Belediye meclisinde, valilikte, piskoposlukta, bütün evlerde yıllardır ucuz, iyi su olmadığı konuşulur, su borusu için hazineden 200 bin borç alınması gerektiği söylenirdi. Sayıları otuzu bulan kentimiz zenginleri aynı berbat suyu içtikleri, ağızların-

dan borç alma lafı düşmediği halde, kumarda çiftliklerine varıncaya kadar üttürür, su işine gelince çıkarıp 200 bin rubleyi vermezlerdi. Bunu aklım almıyordu.

Koca kentte onuruyla yaşayan tek insan gösteremezdiniz. Babam rüşvet alır, bunu ona üstün niteliklerinden dolayı verdiklerini sanırdı. Öğrenciler sınıflarını geçmek için öğretmenlerine el açarlar, onlar ise istedikleri parayı koparırlardı. Askerlik şubesi başkanının karısı askere çağrılan acemi erlerden rüşvet alır, onların şölen vermesini beklerlerdi; hele bir keresinde iyice sarhoş olduğu için kilisede yerinden kalkamamıştı. Askeri doktorlar da rüşvet fırsatını kaçırmazlardı bu sırada. Belediye doktoru ile veteriner kasapları, lokantaları haraca bağlamışlardı. Kentteki eğitim enstitüsünce yürütülen diploma alışverişiyle isteyen askerlik görevinden bağışlanabilirdi. Üst rütbeli papazlar küçük papazlardan, kilise kurulu üyelerinden para sızdırırlardı. Belediyeye, esnaflar derneğine, tabipler odasına işi düşenler buralardan giderlerken arkalarından: «Teşekkür etmedin!» diye bağırırlar, onlar da geriye dönüp 30–40 kapik bırakırlardı. Rüşvet almayan, adliyenin yüksek memurları gibi kimselerin de gururlarından yanlarına varılmazdı; ellerini sıkmak isteseniz parmaklarının ucunu verirlerdi size. Soğuktular, dar görüşlüydüler; kumar oynarlar, su gibi içki içerler, zengin kızlarla evlenirlerdi; bütün bunlardan dolayı da kuşkusuz çevrelerine zararlı, ahlak bozucu etkide bulunurlardı. Yalnızca genç kızların bozulmamış oldukları söylenebilirdi; onlar da yaşamı tanımazlar, rüşvetin, birisine yüksek niteliklerinden dolayı verildiğine inanırlardı; evlenir evlenmez de yaşlanıp çökerler, aşağılık burjuva batağında umutsuzca debelenirlerdi.

III

Bizim bölgeye demiryolu döşeniyordu. Bayram arefesinde

kentin caddelerini halkın «demiryolcular» diye adlandırdığı üstü– başı yırtık kimseler dolduruyor, bunlar bütün kente korku salıyorlardı. Bir–iki kez bunlardan birinin ağzı–yüzü kan içinde, şapkasız, karakola sürüklendiğini, arkasından da somut kanıt olarak bir semaver ya da yeni yıkanmış bir çamaşır götürüldüğünü gözlerimle görmüşümdür. «Demiryolcular» daha çok meyhanelerin önünde, pazar yerlerinde toplanıyorlar, yiyorlar, içiyorlar, ağza alınmadık küfürleri savuruyorlar, gelip geçen hoppa kadınları kulak çınlatan ıslıklarıyla izliyorlardı. Bu aç kopuklar sürüsünü eğlendirmek isteyen birtakım meyhaneciler; kedilere, köpeklere votka içiriyorlar, ya da köpeklerin kuyruğuna teneke bağlayarak hep bir ağızdan ıslık çalmaya başlıyorlardı. Arkasındaki tenekenin tıngırtısından neye uğradığını şaşıran hayvancağız, korkusundan çığlık çığlığa alabildiğine koşuyor; kendini kentin dışına, kırlara atıncaya kadar yorgunluktan bitiyordu. Kentimizde kuyrukları bacakları arasında, korkudan tir tir titreyen birkaç köpek vardı; bunların bu çeşit eğlencelere dayanamayarak çıldırdıkları söylenirdi.

Gar, kentin beş versta açığında kuruluyordu. Anlatılanlara göre mühendisler demiryolunu tam kentin kıyısından geçirmek için 50 bin ruble rüşvet istemişler, ama belediye yöneticileri bunun 40 binini vermeye razı olmuşlar. Anlaşmazlık konusu 10 bin rubleyi vermediklerinden dolayı sonradan çok pişmanlık duymuşlar, çünkü istasyona kadar yapılan şose hesapça daha fazla tutuyormuş. Demiryolu hattının rayları, traversleri döşenip bitmişti, yapı malzemesi ve işçileri taşıyan trenler gidip geliyorlardı; eksik kalan tek şey, Doljikov'un kurmakta olduğu köprülerle birkaç istasyon binasıydı.

Bizden sonraki ilk istasyon olan Dubeçniya, kentten 14 versta uzaktaydı. Şimdi oraya yaya yürüyordum. Sabah güneşinin aydınlattığı ekin tarlaları pırıl pırıldı. Arazi düz olduğu için ta uzaklarda gar, höyükler, çiftlikler açıkça seçiliyordu. Kendimi bu genişlikte alabildiğine özgür hissediyordum. İstiyordum ki, hiç olmazsa yalnız bu sabah, bana kentte neler olduğunu u-

nutturan, ne yiyip ne içeceğimi düşündürmeyen bir özgürlükle dolup taşayım. O, midemi burkan açlık kadar yaşamamı zorlaştıran bir şey daha tanımıyorum; çünkü en iyi düşüncelerim kara buğday lapası, köfte, kabak kızartması hayalleri arasında kaybolup gidiyordu. İşte şimdi kırların ortasında dikilerek, gökte asılıymış gibi durduğu yerde delicesine öten bir çayır kuşunu seyrediyordum. Ama bir yandan da «Ah, yağ sürülmüş bir dilim ekmek olsa da yesem!» diye düşünüyordum. Ya da yolun kıyısına dinlenmek için oturmuş, bu eşsiz bahar seslerine kulak vermek için gözlerimi kapamışım. Birden burnumda sıcacık patatesin mis gibi kokusu tütüyor. İriyarı, sağlam oluşuma göre yeterince yemek yiyemiyordum; bunun için o gün en çok açlığı düşündüm ve belki bu yüzden birçok insanın neden yalnız bir dilim ekmek için çalıştığını, neden hep yemekten, içmekten söz ettiğini pek güzel anladım.

Dubeçniya'da istasyon yapısının içini badana yapıyorlar, su tulumbalarına da ikinci kez boya sürüyorlardı. Hava sıcaktı, kireç kokuyordu. İşçiler, kum, çakıl yığınlarının arasında tembel tembel dolaşıyorlar, kulübesinin yanında uyuyan makasçının yüzüne güneş vuruyordu. Görünürlerde tek ağaç yoktu. Telgraf telleri belli belirsiz inliyor, tellerin üzerinde birkaç atmaca dinleniyordu. Ne yapacağımı bilmediğim için yığınlar arasında dolaşıp dururken birden mühendisin sözleri geldi aklıma. Ona ne iş tutacağımı sorduğum zaman: «Orada düşünürüz,» demişti. İnsan bu çölün ortasında ne düşünebilirdi ki! Badanacılar bir işçibaşından, Fedot Vasilyev adındaki birinden söz ediyorlardı. Ben bunlardan bir şey anlamadığım için üzerime yavaş yavaş bir sıkıntı çöküyordu. Hem de bedensel bir sıkıntı, bir uyuşukluk... Bacaklarımı, kollarımı, iri vücudumu ne yapacağımı, nerelere defolup gideceğimi bilmiyordum.

En azından iki saat böyle dolaştıktan sonra istasyondan demiryolunun sağ yanına doğru telgraf direklerinin sıralandığını, bir buçuk iki versta ilerdeki beyaz bir taş duvarın yanına gelince orada son bulduklarını fark edebildim. İşçiler orasının ya-

zıhane olduğunu söyleyince nereye gitmem gerektiğini kestirebildim ancak.

Burası çoktan terk edilmiş, köhne bir çiftlik binasıydı. Beyaz gözenekli taştan yapılan bahçe duvarı çürümüş, şurasından-burasından yıkılmaya başlamıştı. Bomboş duvarları kırlara dönük ek yapıların saç damı pas içindeydi, ancak birkaç yerde teneke yamalar güneşten ışıldıyordu. Bahçe kapısından yabani otlarla kaplı geniş bir avlu ile yüksek çatısı pastan kıpkırmızı, pencereleri jaluzi ile örtülü eski bir bey konağı görülüyordu. Konağın sağında-solunda iki ek yapı vardı, bunlardan birinin pencerelerine tahta çakılmıştı, pencereleri açık duran ötekinin yanında ise ipe çamaşırlar asılmıştı, önünde danalar dolaşıyordu. Sonuncu telgraf direği bahçedeydi, direğin tepesinden inen teller, arkası kırlara dönük olan ek yapının bir penceresinden içeri giriyordu.

Açık duran kapıdan buraya girdim. Telgraf gereçlerinin bulunduğu masada yelken bezinden bir ceket giymiş, koyu kıvırcık saçlı bir adam oturuyordu. Beni görünce sertçe, yan yan baktı, sonra hemen gülümseyerek:

— Hoş geldin. Hiç - yoktan - iyi! dedi.

Bu, ortaokul ikiden sigara içtiği için kovulan arkadaşım İvan Çeprakov'du. Bir zamanlar onunla sonbaharda sakalar, ispinozlar, keten kuşları yakalar; bunları daha annemiz-babamız uyanmadan erkencecik pazarda satardık. İnce saçmayla göçebe sığırcıklara ateş eder, yaralananları toplardık; sonunda bunlardan bir kısmı elimizde acıdan kıvranarak ölürdü. (Geceleri kafeste inlemeleri hâlâ hatırımdadır.) İyileşenleri ise pazarda satardık, utanmadan da bunların hepsinin erkek olduğuna yemin ederdik. Bir keresinde pazarda satılmadık tek sığırcık kalmıştı elimde, epey uğraştıktan sonra bunu da bir kapiğe elden çıkardım. Bir kapiği cebime sokarken kendimi avutmak için; «Hiç yoktan iyidir,» diye söylenmişim. O günden beri gerek okul arkadaşlarım, gerekse mahalle çocukları bana «Hiç - yoktan - iyi» adını takmışlardı. Bu takma adın nereden çıktığını

benden başka herkes unuttuğu halde, bugün bile çocuklar, dükkâncılar bana böyle takılırlar.

Çeprakov omuzları dar, kamburca, uzun bacaklı, çelimsiz bir delikanlıydı. Boyunbağı ip gibi olmuştu, hiç yelek giymezdi, çarpık ökçeli çizmeleri ise benimkinden berbattı. Gözlerini pek seyrek kırpar, bir şey yakalamak üzereymiş gibi hep tetikte durur, işlerini telaşla yapardı.

Konuşurken:

— Dur hele biraz... Dinle canım biraz... Demin ben ne diyordum? gibi şeyler söylerdi çabuk çabuk.

Konuştuk. Şimdi içinde bulunduğumuz çiftliğin bir süre öncesine kadar Çeprakovlar'a ait olduğunu, ancak geçen sonbaharda mühendis Doljikov'un eline geçtiğini öğrendim. Parayı mülke yatırmayı nakit olarak tutmaktan daha kazançlı bulan mühendis, bizim buralarda üç büyük çiftlik satın almıştı. Satış sırasında Çeprakov'un annesi ondan, ek yapılardan birinde iki yıl daha oturmak, oğlunun yazıhanede çalışması haklarını koparmıştı.

Çeprakov mühendis için:

— O almasın da kim alsın? dedi. Yalnız müteahhitlerden ayarladığı rüşvetin hesabı yok. Daha kimlerden almıyor ki! dedi.

Sonra beni öğle yemeğine götürdü. Onunla birlikte ek yapıda kalmama, yemekleri de onlarda yememe benim adıma çabucak karar verdi.

— Annem cimridir ama senden fazla istemez.

Daracık odalara güçlükle sığmışlardı. Çiftliğin satışından sonra konaktan buraya taşınan eşyalar koridorlara, hole varıncaya kadar her yeri tıkış tıkış doldurmuştu; mobilyalar eski model ve maundandı. Gözleri Çinlilerinki gibi şehla, yaşlıca ve şişman bir kadın olan Bayan Çeprakov, pencerenin önündeki geniş koltukta çorap örüyordu; beni resmi bir tavırla karşıladı.

Çeprakov:

— Anneciğim, bu Poloznev'dir, burada çalışacak! diye tanıttı beni.

Bayan Çeprakov'un ilk sözü, boğazında yağ kaynıyormuş hissini veren çirkin, tuhaf bir sesle:

— Soylu musunuz? oldu.

— Evet.

— Oturun.

Yemek berbat bir şeydi. İçine acı lor konmuş börekle süt çorbasıydı bütün yiyeceğimiz. Yelena Nikiforovna, yani Bayan Çeprakov, tuhaf bir şekilde bazen bir gözünü, bazen de ötekini kırpıyordu. Konuşuyordu, yemek yiyordu, ama baştan başa bir ölülük akıyordu kadından, hatta sanki çevresine bir çeşit ceset kokusu yayıyordu. Bu yaşayan ölüde canlılık belirtileri, bir zamanlar köleleri olan, hizmetçileri ve uşakları tarafından «saygıdeğer» diye hitap edilmesi gereken bir hanımefendinin, bir general karısının havası pek az hissediliyordu. Bu cılız kalıntılar da bir aralık ortaya çıktığı zamanlar hemen oğluna:

— Jan, bıçak öyle tutulmaz! diye çıkışıyordu.

Ya da derinden derine göğüs geçirerek, konuğuna hoş vakit geçirtmeye çalışan bir ev hanımı tavrıyla bana:

— Belki biliyorsunuz, biz de mülkümüzü sattık, diye anlatıyordu. Elbette çok üzülüyoruz, buraya alışmıştık, ama Doljikov, Jan'ı Dubeçniya istasyonuna şef yapacağına söz verdi. Bu duruma göre biz de istasyonda oturacağız, böylece de mülkümüzden ayrılmamış olacağız; işte mühendis bu kadar iyi bir insan! Ne dersiniz, siz de onu yakışıklı bulmuyor musunuz?

Daha yakınlara değin Çeprakovlar zengin bir yaşam sürüyorlardı, ama generalin ölümünden sonra her şey değişti. Yelena Nikiforovna komşularıyla kavga etmeye, çiftliğinin kâhyasına, ırgatlarına ücretlerini ödememeye, onlarla mahkemelik olmaya başladı. Bütün korkusu, herkesin onun malına göz dikmesiydi. Böylece on yıla yakın bir zaman içinde Dubeçniya tanınmaz bir duruma düşmüştü.

Konağın arkasında yabani otların, çalıların bürüdüğü ba-

kımsız, eski bir bahçe vardı. Konağın hâlâ güzel, sapasağlam kalan terasında şöyle bir dolaştım; camlı kapıdan içeri bakınca, oturma odası olması gereken parke döşeli bir oda, odanın içinde eski model bir piyano, duvarlardaki geniş, maun çerçevelerde gravürler gördüm; bunlardan başka bir şey yoktu. Eski çiçekliklerden yalnız şakayıklarla gelincikler kalabilmişti; bunlar da beyaz, parlak kırmızı başlarını otların arasından güçlükle çıkarıyorlardı. Bahçe yolları boyunca birbirinin büyümesine engel olan, uçları inekler tarafından kırpılmış genç akçaağaç, karaağaç sürgünleri fışkırmıştı. Bahçedeki ağaçlar içinden geçilemeyecekmiş gibi sık görünüyordu; ama kavak, çam ve aynı yaştaki eski ıhlamurlardan sağlam kalanların bulunduğu yollarda, konak yakınlarında böyleydi bu. Daha gerilerde ot için boşluklar açılmıştı; buralarda hava nemli olmuyor, insanın ağzına, gözlerine örümcek girmiyordu. Açık yerlerin esintisi vardı buralarda. Bahçede ilerledikçe genişlik artıyor; buralarda vişneler, erikler, ur hastalığının, desteklerin çirkinleştirdiği geniş dallı elmalar, armut ağacı olduğuna inanamayacağınız dev gibi armutlar yükseliyordu. Bahçenin bu bölümünü bizim kentten gelen satıcılar kiralıyor; meyveleri hırsızlardan, sığırcıklardan, çardakta yatıp kalkan yarı deli bir bekçi koruyordu.

Böylece gittikçe seyrekleşen bahçe, sonunda tam bir tarlaya dönüşerek, kıyıları yeşil kamışlarla, sepetçi söğütleriyle çevrili ırmağa kadar iniyordu. Irmaktaki değirmen bendinin hemen arkasında bol balıklı derin bir göl vardı. Saz damlı değirmen homurdanır gibi sesler çıkarıyordu, kurbağalar boğazlarını yırtarcasına bağırıyorlardı. Ayna gibi düzgün suyun yüzeyi arada bir halkalanıyor, diplerine yüzen balıkların salladığı su nilüferleri titriyordu. Irmağın öbür yakasında küçük bir köy olan Dubeçniya vardı. Serinlik, huzur kaynağı olan mavi, durgun bent gölü insanı kendine çekiyordu. Şimdi bütün bu göl, bu değirmen, bu sessiz sahiller mühendisin olmuştu.

Benim yeni görevim böyle başladı. Telgraflar alıyor, bunları daha sonraki istasyonlara aktarıyor, kayıt tutuyor; okuma-

sı–yazması olmayan işçibaşlarının, ustaların yazıhaneye gönderdikleri istek listelerini, şikâyetleri, raporları temize çekiyordum. Gene de günün büyük bir kısmı herhangi bir iş yapmadan geçiyordu. Ya telgraf gelmesini beklerken odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor ya da masaya bir çocuk oturtarak, onun gelip maniplenin tıkırdadığını söylemesine kadar bahçede geziyordum. Öğle yemeğini Bayan Çeprakov'un pişirdikleriyle geçiştiriyordum. Et pek az çıkıyor, hep sütlü yemekler geliyordu; çarşamba, cuma günleri ise perhiz yemekleri vardı. Böyle günlerde masaya perhiz tabağı adı verilen, pembe tabaklar konuyordu. Bayan Çeprakov durmadan gözlerini kırpıyordu, onda bir tikti bu; kadının yanında rahatsız oluyordum.

Yazıhanedeki iş bir kişi için bile fazla olduğundan, Çeprakov hep eli boş oturuyor, yatıp uyumadığı zamanlar tüfeğini sırtlayarak değirmen bendine ördek avlamaya gidiyordu. Akşamları köyde ya da istasyonda kafayı çektikten sonra yatmak için gelince, aynanın karşısına geçiyor:

— Merhaba İvan Çeprakov! diye bağırıyordu.

Sarhoş olduğu zamanlar yüzü sapsarıydı, durmadan ellerini ovuştururken kişniyormuş gibi «Hi–hi–hi!» diye gülüyordu. Ne yapacağını şaşırdığından bazen çırılçıplak soyunup tarlalarda koştuğunu görüyordum. Can sıkıntısından sinek tutup yiyor, sonra da tadının ekşi olduğunu söylüyordu.

IV

Çeprakov bir gün öğleden sonra soluk soluğa içeriye dalarak:

— Koş, kız kardeşin geldi, dedi.

Dışarı çıktım. Gerçekten de konağın merdivenlerinin önünde kentten kiralanmış bir araba duruyordu. Yanında Anyuta Blagovo ve askeri üniformalı biriyle kız kardeşim gelmişti. Iyice yaklaşınca üniformalıyı tanıdım: Anyuta'nın doktor ağabeyiydi.

Doktor:

— Size pikniğe geldik. Bir sakıncası var mı? dedi.

Kardeşimle Anyuta buradaki durumumu sormak istiyorlar, ama bir şey söylemeden hep bana bakıyorlardı. Sonuçta ben de sustum. Burasını beğenmediğimi anlayınca kardeşimin gözleri yaşardı. Anyuta Blagovo'nun yüzü kızardı. Bahçeye doğru yürüdük. En önden giden doktor heyecanla, ikide bir:

— Ne hava be! Hava diye buna derler işte! diye haykırıyordu.

Dış görünüşüyle daha öğrenci derdiniz ona. Konuşmasıyla, yürümesiyle, gri gözlerinin canlı, sade, içten bakışıyla tam çalışkan bir öğrenciyi anımsatıyordu insana. Boylu poslu, güzel kız kardeşimin yanında zayıf, çelimsiz kalıyordu. Sakalı seyrek, sesi inceydi; tenora kaçan sesinin hoşa giden bir havası vardı. Bir alayda görev yapıyordu, buraya annesinin–babasının yanına izinini geçirmeye gelmişti; anlattığına göre sonbaharda Petersburg'a uzmanlık sınavına girmeye gidecekti. Evli ve üç çocuk babasıydı; çok erken, daha fakültenin ikinci sınıfındayken evlenmişti. Herkes onun mutlu olmadığını, karısından ayrı yaşadığını söylüyordu.

Kardeşim telaşlanarak:

— Saat kaç? diye sordu. Erken dönsek iyi olacak. Babam ağabeyimi görmem için altıya kadar izin verdi.

— Ah, sizin şu babanız yok mu ya! dedi doktor içini çekerek.

Semavere ateş koydum. Konağın terasına serdiğimiz bir halıya oturarak çaylarımızı içtik. Çayını fincan tabağından içen doktor, yaşamından çok memnun olduğunu söylüyordu. Çeprakov sonra anahtarları almaya gitti, camlı kapıyı açarak eve girdik. İçerisi loş ve gizemliydi, odalar küf kokuyordu, altında bodrum varmış gibi, adımlarımızı atarken güm güm diye sesler çıkıyordu. Doktor ayakta durarak parmaklarını piyanonun tuşlarında şöyle bir gezdirdi; zayıf, titrek, kısık, ama hâlâ ayarı bozulmamış piyanonun sesleri odayı doldurdu. Sonra sesini

kontrol etti, yüzünü buruşturup bozuk tuşların yerine ayağıyla tempo tutarak bir romans söyledi. Kız kardeşim eve gitmekten vaz geçmişti, odanın içinde heyecanla bir aşağı, bir yukarı gidip gelerek:

— Oh, mutluyum! Çok, çok mutluyum! diyordu.

Kendisinin de sevinç duyabileceğine inanmıyormuş gibi bir şaşkınlık çınlıyordu sesinde. Onu yaşamımda ilk kez böylesine neşeli görüyordum. Yüzüne bir güzellik gelmişti. Yandan görünüşü hiç hoş değildi, ileri çıkmış burnuyla ağzı sanki üflüyormuş gibi bir izlenim bırakıyordu insanda; ama güzel koyu gözleri, soluk, körpe bir yüzü vardı. Yüzünden akan iyilik ve hüzün pek dokunaklıydı. Konuştuğu zaman hoş, hatta güzel bir kız izlenimi bırakıyordu insanda. İkimiz de annemize çekmiştik; geniş omuzlu, güçlü–kuvvetli, dayanıklıydık. Onun yüzünün solukluğu hastalıktan ileri geliyordu, sık sık öksürmekteydi. Gözlerinde, bazen, ciddi biçimde hasta oldukları halde bunu saklayan insanların korkusunu okurdum. Şu sıradaki neşesinde bir saflık, bir çocukluk vardı; sanki küçüklüğümüzde gördüğümüz sert eğitimle sindirilen, sonra yeniden dirilen özgürlüğüne kavuşmuştu.

Akşam olup da atları arabaya koştukları zaman zavallıcık sessizleşti, içine kapandı, sanık iskemlesine otururcasına oturdu yerine.

Sonra gittiler, eğlence son buldu... Anyuta Blagovo'nun bir kere olsun benimle konuşmadığını anımsadım.

«Şaşılacak bir kız!» diye düşündüm.

Aziz Piyotr perhizi süresince perhiz yemekleri yedik.

Bir iş yapmamaktan, durumumun belirsizliğinden üstüme bir ağırlık çökmüştü. Çiftlikte aç, canı sıkkın, sarsak sarsak dolaşıyor; burasını bırakıp gideceğim uygun bir ruh halini dört gözle bekliyordum.

Turp ile birlikte ek yapıda oturduğumuz bir akşamüstü ansızın Doljikov girdi içeriye; yüzü güneşten iyice yanmıştı, üstübaşı toz içindeydi. Üç gündür arazilerini geziyormuş; Dubeçni-

ya'ya trenle, oradan da buraya yaya gelmiş. Kentten onu almak için gelmesi gereken arabayı beklerken kâhyasıyla çiftliği gezdi, yüksek sesle emirler verdi, sonra da bir saat yazıhanede oturarak sağa–sola mektup yazdı. Onun bulunduğu sırada adına birkaç telgraf geldi, o da maniplenin başına geçerek bunlara cevap verdi. Üç kişi onun yanında put gibi, sesimizi çıkarmadan bekliyorduk.

Doljikov kayıt defterine dudaklarını büküp şöyle bir bakarak:

— Bu ne dağınıklık böyle! dedi. İki hafta sonra yazıhaneyi istasyona taşıyacağım, sizi o zaman ne yapacağımı bilmiyorum.

— Elimden geldiğince çalışıyorum, dedi Çeprakov.

— Doğru, nasıl çalıştığınız ortada. Siz aylık almaktan başka ne bilirsiniz ki!

Sonra bana bakarak şunları söyledi;

— Kolaylıkla ve bir an önce *faire la carriére*[1] için torpilinize güvenirsiniz. Ama ben torpil morpil dinlemem. Çünkü zamanında kimse benim gözümün yaşına bakmadı. Yol yapımını almadan önce makinist olarak çalıştım. Belçika'da basit bir yağcının yaptığı işi yaptım. Ya işte böyle!

Turp'a dönerek:

— Panteley, senin burada ne işin var? dedi. Birlikte kafa mı çekiyorsunuz yoksa?

Değer vermediği insanları Panteley diye çağırırdı; ben ve Çeprakov gibilerden nefret eder, böylelerinin yüzlerine karşı «sarhoş, hayvan, hergele» diye bağırırdı. Genellikle kendinden aşağıda olanlara acımaz, canının istediği cezayı verir, nedenini söylemeden işten atardı.

En sonunda arabası geldi. Ayrılırken iki hafta sonra hepimizi işten çıkaracağını bildirdi, kâhyasına avanağın biri olduğunu söyledi, sonra da arabasına yıkılırcasına binerek çekti gitti.

Turp'a:

---

1 Meslekte ilerlemek. (Fr.)

— Andrey İvanov, beni de işçi olarak yanınıza alın, dedin.

— Madem istiyorsunuz, gelin.

Birlikte kente doğru yürüdük. İstasyonla çiftlik ta gerilerde kalınca:

— Andrey İvanov, Dubeçniya'ya niçin gelmiştiniz? diye sordum.

— Birincisi, bizim çocuklar demiryolunda çalışıyorlar, ikincisi generalin karısına faiz ödemeye geldim. Geçen yıl ondan 50 ruble borç almıştım, şimdi ayda bir ruble faiz veriyorum.

Boyacı biraz durdu, ceketimin düğmelerinden tuttu.

— Misail Alekseyiç, iki gözüm; bey de olsa, basit bir insan da, bir kimse faiz alıyor mu, dünyanın en aşağılık canavarıdır. Böyle birinde namus diye bir şey arama.

Zayıf, solgun, korkunç görünüşlü Turp, gözlerini kapadı, başını salladı, bir filozof tavrıyla:

— Böcek otu, pas demiri, yalan da ruhu kemirir, dedi. Ulu Tanrım, sen biz günahkâr kullarını bağışla!

V

Turp becerikli bir adam değildi, bir işte hiç hesaplı davranmazdı. Yapabileceğinden fazla iş alır, teslim zamanı yaklaşınca iki ayağı bir pabuca girer, şaşırır, sonunda da zarara uğrardı. Hem boyacılık yapar, hem cam takar, hem duvar kâğıdı yapıştırır, hem de çatı işlerine el atardı. Bir keresinde beş paralık bir çatı işi için üç gün çatı ustasının peşinde koştuğunu hiç unutmam. Kendisi çok nitelikli bir ustaydı, günde on ruble kazandığı olurdu; ama her yerde önde gelmek, kendine müteahhit dedirtmek gibi hevese kapılmasa eline çok para geçerdi.

İşleri götürü alıyor; bana olsun, öteki çocuklara olsun yetmiş kapikten bir rubleye kadar gündelik veriyordu. Sıcak, kuru havalarda çeşitli açık hava işleri yapıyor, en başta da damları boyuyorduk. Ayaklarım alışık olmadığı için damlarda yürürken

sıcak tuğlalara basıyormuşum gibi geliyordu. Keçe çizme giyince ayaklarım bunalıyordu. Neyse, ilk günlerde böyle oldu bu, zamanla hepsine alışarak işlerim yoluna girdi. Çalışmayı zorunlu, kaçınılmaz olarak gören, çoğu zaman çalışmanın manevi yönünü hiç düşünmeden yük hayvanları gibi işe giren, hatta konuşmalarında «çalışma» sözünü ağızlarına almayan insanlar arasındaydım şimdi. Onların yanında ben de kendimi yük hayvanıymışım gibi hissediyor, yaptığım şeyin zorunluluğunu, kaçınılmazlığını her gün biraz daha çok hissediyordum; bu beni bütün kuşkularımdan uzaklaştırarak rahatlatıyordu.

İlk zamanlar her şey ilgimi çekiyordu, yeniden doğmuşum gibi her şey yeniydi benim için. Kuru yerde uyuyabiliyor, yalınayak yürüyordum; çok daha hoşuma gidiyordu bu gibi şeyler. Sıradan insanlar arasında kimseyi varlığımla sıkmadan durabiliyor, sokakta arabaya koşulu bir at kayıp düşse, giysimi kirletmekten korkmadan koşup hayvanın kalkmasına yardım ediyordum. En önemlisi de, kendi kazancımla yaşıyor, kimseye yük olmuyordum. Kendi yağ ve boyalarımızla dam boyamak çok kârlı bir iş olduğundan, Turp gibi birinci sınıf ustalar bile bu can sıkıcı kaba işi küçük görmeyi düşünmüyorlardı. Kısa pantolununu giyip, morlaşmış çöp gibi bacaklarıyla çatıların üzerinde yürürken tıpkı leyleğe benziyordu. Fırçasını salladıkça derinden derine soluyarak:

— Çekeceğimiz var biz günahkârların! dediğini işitirdim arada bir.

Çatılarda yerdeki kadar rahat yürürdü. Hastalıklı, ölü gibi soluk yüzlü olmasına karşın çevikliğine diyecek yoktu. İskele kurmadan, yalnızca merdiven ve ip kullanarak gençlerle birlikte o da kubbe, kilise kulesi boyamaya çıkardı. Onun yerden bilmem ne kadar yüksekte dururken birdenbire dikilerek:

— Böcek otu, pas demiri, yalan da ruhu kemirir, demesi insana biraz ürkütücü gelirdi.

Ya da kendi kendine bir şey düşünürken birden konuşmaya başlardı:

— Olmayacak şey yok! Olmayacak şey yok!

İşimi bitirip eve dönerken, dükkânların önünde oturanlar, kâhyalar, uşaklar, bunların efendileri, arkamdan kimisi alaylı, kimisi kızgın laflar atarak bana sataşıyorlardı. (İlk günlerde bundan bayağı heyecanlandım, öfkeden içim içime sığmıyordu.) Dört bir yandan:

— Hiç – yoktan – iyi! Boyacı! Sarı boya! lafları yağıyordu.

Bunların arasında bana en fazla sataşanlar da, bir süre öncesine kadar kendileri basit kimseler olup ekmeklerini beden emeğiyle kazanarak yiyenlerdi. Çarşıdaki sıra sıra dükkânların önünden geçerken, kazara olmuş gibi, bir nalbur dükkânından üzerime su atıyorlardı; bir keresinde de birisi bana sopa fırlattı. Balık satıcılarından biri, ak saçlı bir ihtiyar da, yolumu çevirerek öfkeyle yüzüme baktı:

— Salağın teki olduğun için sana değil, babana acıyorum, dedi.

Tanıdıklar benimle karşılaşınca ürkek tavırlar takınıyorlar, utanıyorlardı. Kimisi beni tuhaf bir adam, bir maskara olarak görüyor, kimisi acıyor, kimisi de nasıl davranacağını kestiremiyordu. Hele sonuncuları anlamak bütün bütüne zordu. Bir gün Bolşoy Dvoryanski Caddesi'ne açılan ara sokaklardan birinden yürürken karşıma ansızın Anyuta Blagovo çıktı. İşe gidiyordum, elimde iki uzun fırçayla bir kova dolusu boya vardı. Beni tanıyınca Anyuta'nın yüzü kıpkırmızı kesti; elimi sıkmadan, sert, sinirli, titreyen bir sesle:

— Rica ederim sokakta bana selam vermeyin, dedi. Canınız böyle istiyormuş madem, istediğinizi yapın, ama ne olur, yoluma çıkmayın!

Gözlerinde yaşlar ışıldıyordu.

Artık Bolşoy Dvoryanski Caddesi'nde değil, banliyö semti olan Makariha'da, dadım Karpovna'nın evinde kalıyordum. Dadım iyi yürekli, ama kötümser, yaşlı bir kadındı. İçine her zaman kötü şeyler olacakmış gibi bir his doğar, çoğunlukla bütün düşlerden korkar, odasına giren bal arılarını, eşek arılarını bile

kötüye yorardı. Benim işçi olmam ona göre hiç de iyi olayların habercisi değildi.

Başını sallayarak, üzüntüyle:

— Yaktın talihsiz başını, yaktın... derdi.

Otuz yaşlarında, kızıl saçlı, sert bıyıklı, iri yarı, hantal bir adam olan evlatlığı kasap Prokofi ile birlikte kalıyorlardı. Prokofi benimle evin dar girişinde karşılaşınca bir şey söylemeden saygıyla geriye çekilir, sarhoşça, elini beş parmağı ile birlikte şapkasının siperine koyup selam verirdi. Akşam yemeklerini evde yerdi, odalarımızı ayıran tahta bölmenin yarıklarından, onun kadeh kadeh üstüne yuvarlarken içini çektiğini, boğazını temizlediğini işitirdim.

— Anneciğim! diye seslenirdi alçak sesle.

Evlatlığını deli gibi seven dadım ise:

— Ne var oğlum? diye karşılık verirdi.

— Anneciğim, sizin bütün isteklerinizin başımın üstünde yeri var. Bu ölümlü dünyada son günlerinizde size sıkıntı yüzü göstermeyeceğim, ölünce de masrafını karşılayıp güzelce gömeceğim. Sözüm söz...

Her gün güneş doğmadan kalkıyor, erkenden de yatıyordum. Biz boyacılar çok fazla yer, derin bir uykuyla uyurduk; yalnız, nedense, geceleri yüreğim küt küt atıyordu. Arkadaşlarımla hiç kavga etmezdim. Küfürlerin, yeminlerin, «gözün çıksın», «Allah belanı versin» gibi sözlerin bini bir paraydı, ama gene de güzel güzel geçinip gidiyorduk. Çocuklar benim din yolundan ayrılmış olduğumu sanıyorlar, beni bu yüzden öz babamın bile terk ettiğini söyleyerek bana şaka yollu takılıyorlardı. Ama hemen bunun peşinden kendilerinin de Tanrı'nın evine pek seyrek uğradıklarını, aralarında on yıldır günah çıkartmaya gitmeyenlerin bulunduğunu söylüyorlardı. Kuşlar arasında kargalar neyse, insanlar arasında boyacılar da oydu; öyleyse onların da ordan çıktığı bal gibi doğruydu.

Boyacı arkadaşlarım beni seviyorlar, saygıda kusur etmiyorlardı; içki, sigara kullanmayışımın, kimseye zararım dokun-

madan, kendi halimde yaşayışımın hoşlarına gittiği ortadaydı. Yalnız onlarla birlikte bezir yağı hırsızlığına katılmayışım, işverenlerden bahşiş istemeye yanaşmayışım pek zorlarına gidiyordu. İşverenlerden bezir yağı ve boya çalmak alışılagelmiş bir davranıştı, bunu hırsızlıktan bile saymazlardı; hele Turp gibi hak gözeten bir adamın işten ayrılırken yanına her gün biraz bezir, biraz üstübeç alması doğrusu tuhafıma gidiyordu. Makariha'da kendi evi olan yaşlı–başlı boyacılar bile bahşiş istemekten utanmıyorlardı; arkadaşların, ciğeri beş para etmez birini, işinin başlaması ya da bitmesi sırasında hep birden kutlayarak ondan birkaç kapik kopardıktan sonra ezile büzüle teşekkür etmeleri çok üzücü, yüz kızartıcı bir şeydi.

İşinde çalıştıkları adamlara karşı gösterdikleri saray dalkavukluğu bana her zaman Shakespeare'in Polonius'unu anımsatırdı.

Gözleri havada gezen iş sahibi:

— Sanırım yağmur yağacak, diyecek olsa; arkadaşlar adamı onaylamak için birbiriyle yarışırlardı.

— Ya öyle, yağacak beyefendi.

— Ama yağmur bulutu değil bunlar, belki de yağmaz.

— Doğru söylüyorsunuz, beyefendi, yağmaz.

Ama arkalarından onları alaya almaktan geri durmuyorlar; sözün gelişi, balkonunda gazete okuyan bir beyefendi görseler, hemen:

— Evinde yiyecek ekmeği yok, oturmuş gazete okuyor, lafını yapıştırırlardı.

Bizimkilere hiç uğramıyordum. İşten dönüşte evde kızkardeşimin bıraktığı notları buluyordum sık sık. Bu kaygı dolu, kısa notlarda, bazen babamın öğle yemeğinde bir şey yemeden dalgın dalgın oturduğu, bazen çok tedirgin olduğu, bazen de odasına kapanıp uzun süre dışarı çıkmadığı bildiriliyordu. Bu haberler canımı sıktığı için geceleri gözüme uyku girmiyor; geç vakit Bolşoy Dvoryanski Caddesi'nde evimizin çevresinde dört dönüyordum. Karanlık pencerelere bakarak içerdekilerin du-

rumunu anlamaya çalıştığım çok olmuştur. Pazar günleri kardeşim bana uğruyordu, ama sözde bana değil de dadımıza diye çıkıyordu evden.

— Babam buna dayanamaz, diyordu. Tanrı esirgeye, başına bir şey gelecek olsa üzüntüden kendi kendimi yerim. Çok kötü yapıyorsun, Misail! Annemizin ruhu için sana yalvarıyorum, aklını başına topla!

— Kardeşim, benim cici kardeşim, doğru hareket ettiğime inanıyorsam, elimden başka ne gelir?

— Senin doğru hareket ettiğine ben de inanıyorum. Ama kimseyi gücendirmeden, belki başka türlü de yapabilirsin!

Kapının arkasından yaşlı dadımın sesi geliyordu:

— Vah ne günlere kaldık! Şunun söylediklerine bak! Başına taş yağacak, oğlum, taş yağacak!

VI

Bir pazar günü doktor Blagovo ansızın çıkageldi. İpekli gömleğinin üstüne bir ceket giymişti, ayaklarında cilalı çizmeler vardı. Elimi bir öğrencinin sert hareketiyle sıkarak:

— Sizi görmeye geldim, dedi. Her gün sizden söz edildiğini duyuyorum, şöyle karşılıklı oturup konuşmak için bir türlü fırsat bulamadım. Kentte müthiş canım sıkılıyor, herkesin ruhu sönmüş, konuşacak tek kişi yok.

Ceketini çıkarıp ipek gömleğiyle kalınca:

— Oh, bu ne sıcak böyle! diye devam etti. İki gözüm, ne olur, oturup biraz konuşalım!

Çoktandır ben de sıkıntıdan patlıyor, boyacılardan başka kim olursa olsun, birileriyle konuşmaya can atıyordum. Onun için doktorun gelişine çok sevindim.

Yatağıma oturarak:

— Önce hislerinizi bütün içtenliğimle paylaştığımı, yaşama tarzınıza derin bir saygı duyduğumu söylemek isterim, dedi.

Sizi burada, bu kentte kimse anlamıyor, zaten anlayacak kimse de yok! Çünkü bir–iki kişinin dışında hepsi de Gogol'ün domuz kafalı kahramanlarının aynısı. Ben sizi ta piknikte şıp diye anlamıştım. Sizin yüce bir ruhunuz var; onurlu, soylu bir kişisiniz! Size karşı saygı duyuyor, elinizi sıkmayı büyük bir onur sayıyorum. Yapmış olduğunuz gibi, yaşamınızı kökten, kesinlikle değiştirebilmek için çok karışık ruh bunalımları geçirmiş olmanız; bu tarz yaşantıyı sürdürmek, inançlarınızın en üst düzeyine kalabilmek için de her gün kafanızı, yüreğinizi son derece uyanık tutmanız gerekmiştir sanırım. Lütfen konuşmanızın başında şunu bana açıklar mısınız: Bu dayanma gücünüzü, bu her an tetikte bekleyişinizi, bütün bu enerjinizi başka bir alanda, örneğin zamanla büyük bir bilgin ya da sanatçı olmak yolunda kullansaydınız, yaşamınız derinlemesine gelişip, her bakımdan insanlığa daha yararlı olmaz mıydınız?

Böylece epey konuştuk. Konuşma dönüp dolaşıp bedensel çalışmaya gelince bu konuda düşündüklerimi şöyle belirttim: Güçlülerin zayıfları köleleştirmemesi, yani azınlığın çoğunluk sırtından geçinmemesi ya da bütün özünü sülük gibi emmemesi için, güçlülerle zayıflar, zenginlerle yoksullar arasında ayrım gözetilmeksizin, eşit koşullarda, herkes kendi adına yaşam savaşına katılmak zorundaydı; bu eşitliğin görüleceği en iyi ortam, herkesin bu kurala boyun eğmekten kaçınamayacağı kol emeğiyle çalışmaydı.

— Demek oluyor ki, herkes kol gücü ile çalışmak zorundadır!

— Evet.

— Peki öyleyse, herkes, bu arada en seçkin kimseler, büyük düşünürler, bilim adamları, var olma savaşında kendi paylarına düşeni yapmak için bütün zamanlarını taş kırmak, dam boyamak gibi işlerde harcasalar, insanlığın ilerlemesi tehlikeye girmiş olmaz mı?

— Hangi tehlike? İnsanlığın ilerlemesi karşılıklı sevgi ve saygıda, ahlak kurallarına uymada aranmalıdır. Siz kimseyi

kendinize köle yapmaz, kimsenin sırtından geçinmezseniz, başka daha ne ilerlemesi istersiniz?

Blagovo birden ayağa fırlayarak, heyecanla:

— Durun bir dakika! diye bağırdı. Kabuğuna çekilen bir salyangoz yalnız kişiliğini olgunlaştırmakla uğraşır, ahlak kurallarına uyma çabası içinde çırpınır durursa, bu mu ilerleme demektir?

Canım sıkılmıştı.

— Niçin öyle söylüyorsunuz? dedim. Eğer yakınlarınızı sizi beslemeye, giydirip kuşatmaya, işlerinizi gördürmeye, sizi düşmanlarınızdan korumaya zorlamazsanız, kölelik üzerine kurulmuş bu düzende sizin yaptığınız bal gibi ilericiliktir. Bana kalırsa tek elde edilebilecek, insanların en çok işine yarayan, en gerçek ilerleme budur.

— Bütün insanlığın ilerlemesinin, evrensel ilerlemenin sınırları sonsuzdan geçer. Sınırını gereksinmelerimizle ya da geçici dünya görüşlerimizle çizdiğimiz «elde edilebilecek» ilerlemeden söz etmek, kusura bakmayın ama, biraz garip kaçıyor.

— Söylediğiniz gibi, ilerlemenin sınırları sonsuzdan geçiyorsa, amaçları da belirsiz demektir. İnsan yaşıyor ama niçin yaşadığını kesin olarak bilmiyor. Nasıl bir şey bu?

— Olsun! Ama bu «bilmeyiş» sizin «bilişinizden» çok daha iyidir. Ben ilericilik, uygarlık, kültür adı verilen bir merdivenden nereye gideceğimi tam olarak bilmeden tırmanıyor, tırmanıyorum. Acaba yalnız bu güzel merdiven için yaşamaya değmez mi? Ama siz ne uğruna yaşadığınızı biliyorsunuz. Siz istiyorsunuz ki, insanların bir bölümü öbürlerini sömürmesin, resmi yapanla onun boyasını karan aynı yemeği yesin... İşte sizin bu isteğiniz, yaşamın esnaflık, ilkellik, bayağılık yanı; salt bu amaç uğruna yaşamak size nasıl iğrenç gelmiyor, anlamıyorum. Solucanların bir bölümü ötekileri sömürerek yaşıyormuş, Allah belalarını versin, bırak yesinler birbirlerini! Bizim düşüneceğimiz şeyler bunlar olmamalı, –ezilenleri kölelikten kurtarsanız bile nasıl olsa sonunda ölüp toprağa karışacaklar– bizler

uzak bir gelecekte bütün insanlığı beklemekte olan yüce bilinmeyeni düşünmeliyiz.

Blagovo, düşüncelerini heyecanla savunmakla birlikte, başka bir düşüncenin zihnini kurcaladığı gözden kaçmıyordu. Saatine bakarak:

— Sanırım kız kardeşiniz gelmeyecek, dedi. Dün bizimkilerle karşılaşmışlar, bugün size geleceğini söylemiş de... Siz her şeyi kölelikle açıklıyorsunuz. Bana kalırsa özel bir sorun bu, bu gibi sorunları insanlar yavaş yavaş çözümlemeli.

Sorunların yavaş yavaş çözümlenmesi üstüne tartışmaya başladık. Ben, iyilik ya da kötülük yapmayı herkesin kendi kafasına göre çözümleyerek, yavaş yavaş gelişim yoluyla insanların bu soruna bir çözüm getirebileceğini kimsenin beklememesini söyledim. Üstelik yavaş yavaş çözümün hem iyi, hem de kötü sonuçları vardı. İnsancıl düşüncelerin derece derece gelişimi yanında, karşıt düşüncelerin de yavaş yavaş geliştiği görülebilirdi; toprak köleliği kalkmıştı, buna karşılık kapitalizm gelişiyordu. Özgürlük düşüncelerinin en çok tartışıldığı şu zamanda bile, tıpkı Batu Han[1] döneminde olduğu gibi, çoğunluk gene kendisi aç, çıplak, barınaksız yaşarken, azınlığı besliyor, giydiriyor, barındırıyordu. Köleleştirme sanatı da günden güne inceldiği için, bu düzen her gelişen esinti ve akımla kolayca uyuşabiliyordu. Artık uşaklarımızı ahırlarda kırbaçlamıyorduk, ama köleliğe kaba görünmeyecek biçimler veriyor, hiç olmazsa bir köleleştirme olayında kendimizi haklı çıkaracak yanlar buluyorduk. Konuşmaya gelince bol bol konuşuyorduk, ama 19. yüzyılın sonlarında bulunduğumuz şu sırada, bedenimizle yaptığımız işlerin en çirkinlerini işçilerin üzerine yüklemek elimizdeyse, buna hemen razı geliyor, arkasından da kendimizi haklı çıkarmak için, en seçkin kişilerin, büyük düşünürlerin, bilginlerin değerli vakitlerini bu çeşit işlere harcamaları durumunda

1 Rusları egemenliği altına alan Altınordu Devleti'nin ilk hanı (1227'de han oldu). (Ç.N.)

insanlığın ilerlemesini büyük tehlikelerin beklediğini ileri sürüyorduk.

Sonunda kız kardeşim de geldi. Doktoru görünce birden telaşlandı, ne yapacağını şaşırdı, hemen eve gitmesi gerektiğini söylemeye başladı.

Blagovo ellerini göğsüne koyarak, onu caydırmak için:

— Kleopatra Alekseyevna, dedi, benimle, ağabeyinizle şurada bir yarım saat geçirseniz babanıza bir şey mi olur?

Açık yürekli bir adamdı doktor, sevincini bir başkasına aşılamayı beceriyordu. Kız kardeşim bir an düşündükten sonra birdenbire gülmeye başladı, yüzüne piknikteki aynı neşe geldi. Kırlara çıktık, otların üzerine oturarak konuşmamızı sürdürdük, bir yandan da, hepsi de batıya dönük pencereleri, batan güneşten altın sarısına dönen kenti seyrediyorduk.

O günden sonra kız kardeşimin bana her uğrayışında Blagovo da gelmeye başladı. Sanki birbirlerinin geleceğinden haberleri yokmuş gibi selamlaşıyorlardı. Doktorla ben tartışırken kardeşim bizi dinliyordu. Bizi dinlerken yüzüne yayılan merak, heyecan, sevinç ve tutku dolu kıpırdanıştan, daha önce düşlerinde bile görmediği, şimdi ise ne olduğunu sezinlemeye çalıştığı yabancı bir dünyanın yavaş yavaş gözlerinin önünde açılmaya başladığını anlıyordum. Doktor yokken, sessiz, hüzünlüydü; bazen yatağımın üzerine oturarak ağlıyorsa, bu, bana açamadığı birtakım nedenlerden ileri geliyordu sezdiğim kadarıyla.

Ağustosta, Turp, demiryollarında çalışmak için hazırlanmamızı söyledi. Kent dışına «sürülmemizden» iki gün önce babam çıkageldi. Yüzüme bakmaksızın ağır ağır sandalyeye oturdu, kızarık yüzünü mendiliyle sildi, sonra cebinden bizim kentte yayınlanan «Haber» gazetesini çıkararak, acele etmeden, her sözcüğe basa basa, Devlet Bankası müdürünün benim yaşımdaki oğlunun hazinede şube müdürlüğüne atandığını okudu. Sonra gazeteyi katlayarak:

— Şimdi dön bir de kendine bak! dedi. Dilenciden, serseriden, kopuktan ne farkın kalmış? Adam olmak için esnaf, köy-

lü çocukları bile okurlarken, ün yapmış, soylu ataları olan sen, bir Poloznev, çamura batmak için elinden geleni ardına koymuyorsun.

Babam yerinden kalkarak boğuk bir sesle:

— Buraya seninle konuşmak için gelmedim, diye devam etti. Artık seni gözden çıkaralı çok oldu. Buraya kız kardeşinin nerede bulunduğunu öğrenmeye geldim. Öğle yemeğinden sonra evden çıkmıştı, sekiz saattir dönmedi. Bana sormadan gitmek gibi bir huy edindi son günlerde, babasına karşı saygısı da azaldı. Bunda senin kötü, aşağılık etkini görüyorum. Söyle, hergele, kız nerede?

Elinde gene aynı şemsiye vardı; ben ne yapacağımı şaşırarak, babasının döveceğini sanan bir okullu gibi toparlandım. Şemsiyesine baktığımın farkına varan babam kendini tutarak:

— İstediğin gibi yaşa! dedi. Seni dualarımdan yoksun kılıyorum.

Kapının arkasından dadımın mırıltıları geliyordu:

— Vah başıma gelenler! Şu zavallının düştüğü duruma bakın! Bu işlerin buraya varacağını seziyordum zaten!

Demiryolunda çalışmaya başladık. Ağustos boyunca durmadan yağmur yağdı, hava nemli ve soğuktu. Tarlalardan ekin kalkmamıştı daha; makinelerle biçilen geniş çiftliklerde henüz yığınlar bile yapılmamıştı, ekinler demetler halinde duruyordu. Bu hüzünlü demetlerin her gün biraz daha karardığını, tanelerin başaklarda yeşerdiğini hiç unutmam. Çalışmak kolay olmuyordu, yaptığımızı bir sağanak gelip bozuyordu. İstasyona ait yapılarda oturmaya izin verilmediği için yazın «demiryolcuların» kaldıkları rutubetli, pis toprak damlarda yaşıyorduk; geceleri soğuktan, ellerimde, yüzümde dolaşan kara böceklerden beni uyku tutmuyordu. Köprülere yakın çalışırken, akşama doğru, salt boyacıları dövmeye gelen «demiryolcuların» saldırısına uğruyorduk; boyacıları dövmek onlar için bir çeşit spor olmuştu. Bizi güzelce dövüyorlar, fırçalarımızı çalıyorlar, sonra da bizi kızdırıp kavga çıkarmak için, bekçi kulübelerini yeşile

boyamak gibi çeşit çeşit yaramazlıklar yapıyorlardı. Bütün bu belalar yetmiyormuş gibi, bir de Turp, ücretlerimizi tam ödememeye başladı. Bölgedeki boya işleri bir müteahhide verilmişti; o da başkasına vermiş, sonuncusu da yüzde yirmi komisyon alarak Turp'a bırakmıştı. İş zaten tek başına elverişsizken, başımızda bir de yağmur vardı şimdi. Çalışamadığımız için zaman boşu boşuna geçip gidiyordu, oysa Turp hepimize gündeliklerimizi ödemek zorundaydı. Aç kalan boyacılar, onun ne dolandırıcılığını, ne canavarlığını, ne hainliğini bıraktılar; nerdeyse döveceklerdi adamcağızı. Turp ise çaresizlikten içini çekiyor, ellerini göğe kaldırıyor, borç para almak için ikide bir Bayan Çeprakov'a gidiyordu.

VII

Yağmurlu, kapanık, pis bir sonbahar başladı; sonbaharla birlikte işler de azalmıştı. Ya üç-dört gün işsiz-güçsüz evde oturuyor ya da günde yirmi kapiğe toprak taşımak gibi boyacılık dışı şeyler yapıyordum. Doktor Blagovo, Petersburg'a gitmişti, kardeşim artık bana uğramıyordu. Turp ise hasta yatağında her gün ölümü bekliyordu.

Sonbaharlık bir ruh hali çökmüştü üstüme. Belki de işçi olduktan sonra bizim kentin yaşantısını hep ters yanından görmemden olacak, karşıma her gün beni umutsuzluğa düşüren yeni yeni olaylar çıkıyordu. Eskiden haklarında hiçbir şey bilmediğim ya da dış görünüşlerinden aklı başında birileri sandığım hemşerilerim, şimdi karşıma her namussuzluğu yapabilecek, aşağılık, katı yürekli kimseler olarak çıkıyorlardı. Bizim gibi basit insanları aldatıyorlar, hile yapıyorlar, o soğuk havalarda koridorlarda, mutfaklarda bekletiyorlar, bize tepeden bakıyorlar, son derece kaba davranıyorlardı. Bir gün bizim kulübün okuma salonu ile iki odasını duvar kâğıdıyla kaplamıştım, parça başına yedi kapikten hesabımı ödediler ama on iki kapikten

imza etmem için baskıya başladılar. Ben istediklerini yapmayınca, kulübün yöneticilerinden biri olması gereken, gözlüğü altın çerçeveli, efendi kılıklı bir adam:

— Namussuzun yediği naneye bak! diye bağırdı. Ulan senin çeneni dağıtırım!

Uşak kulağına eğilip de, benim, mimar Poloznev'in oğlu olduğumu söyleyince, adam birden bozuldu, yüzü renkten renge girdi, ama hemen kendini toparlayarak:

— Bırak, onun da Allah belasını versin! dedi.

Dükkânlarda biz işçilere bozulmuş yağları, küflenmiş unları, içildikten sonra kurutulmuş çayları sokuşturuyorlardı. Kilisede polis yalnız bizi itip kakıyor, hastanelerde sağlık memurları, hastabakıcılar, birkaç kuruşumuza göz dikiyor; elimizde-avcumuzda olmadığı için rüşvet vermezsek öfkelerinden kirli tabaklarda yemek getiriyorlardı. Postanedeki en küçük bir memur bile bize hayvanmışız gibi davranmakta; «Nereye sokuluyorsun. Bekle orada!» gibi kabaca, küstahça sözler söylemekte kendini haklı görüyordu. Av köpekleri bile bize düşmanca tavır takınıyorlar, üzerimize ayrı bir öfkeyle saldırıyorlardı. Beni en çok şaşırtan da halk arasında «vicdan kalmamış» sözüyle anlatılan hak gözetmenin olmayışıydı. Hile yapmayan yok gibiydi. Bize bezir yağı satan tüccar da, müteahhitler de, bizim arkadaşlar da, işverenlerin kendisi de işlerine hile karıştırıyorlardı. Bu duruma göre haktan söz etmenin hiçbir değeri yoktu; hak edilmiş paramızı bile sadaka ister gibi, şapkamız elimizde, arka kapılardan yalvara–yakara koparmak her zaman yaptığımız işti.

Kulübün duvarlarına kâğıt yapıştırdığım gün, salona bitişik odalardan birinde işimi bitirmiş, akşamüzeri eve gitmeye hazarlanıyordum. O sırada elinde bir deste kitapla mühendis Deljikov'un kızı girdi içeriye. Ona eğilerek selam verdim. O da beni hemen tanıyarak elini uzattı.

— O, merhaba! Sizi gördüğüme memnun oldum, dedi.

Yüzüne bir gülümseme yayılmıştı; mintanımı, çiriş dolu

kovamı, yere serdiğim duvar kâğıtlarını ilgiyle, şaşkınlıkla seyrediyordu. Ben bozulmuştum, o da tuhaf oldu.

— Size böyle dik dik baktığım için özür dilerim, dedi. Hakkınızda çok şeyler işittim. Hele doktor Blagovo size hayran. Kardeşinizle de tanıştım; sevimli, cana yakın bir kızcağız, ama sizin basit bir yaşam sürmenizde hiçbir kötülük olmadığına onu bir türlü inandıramadım. Tersine, siz kentte herkesin en çok ilgilendiği bir kimsesiniz şimdi.

Çiriş kovasına, duvar kâğıtlarına bir daha bakarak konuşmasını sürdürdü:

— Doktor Blagovo'dan beni sizinle daha yakından tanıştırmasını rica ettim, ama ya unutmuş olacak ya da fırsat bulamadı daha. Her neyse, biz artık yakından tanışmış sayılırız; bana da bir arkadaşınız olarak gelirseniz son derece minnettar kalırım. Öyle çok konuşacaklarım var ki!

Elini uzattı.

— Sade bir insanım ben, yanımda sıkılacağınızı sanmıyorum. Babam yok, Petersburg'a gitti.

Bunları söyledikten sonra giysisini hışırdatarak salona girdi. Eve gelince uzun süre uyuyamadım.

Bu iç karartıcı sonbahar günlerinde, yaşamımı biraz olsun kolaylaştırmak isteyen iyi yürekli biri ara sıra bana çay, limon, kurabiye, kızarmış keklik gönderiyordu. Bunları getirenin bir asker olduğunu söylüyordu dadım, ama kimden geldiğini bilmiyorduk. Asker her gelişinde sağlık durumumu, her gün yemek yiyip yemediğimi, kışlık giyeceğimin olup olmadığını soruyormuş. Ayazlar bastırmıştı ki, aynı biçimde, benim bulunmadığım bir sırada asker, yünden örülmüş, yumuşak bir atkı getirmiş. Atkıdan yayılan belli belirsiz hoş esans kokusundan iyilik meleğimin kim olduğunu anlamakta gecikmedim. İnci çiçeği kokusuna bayılan Anyuta Blagovo'dan başkası olamazdı bu.

Kışa doğru işler canlandı, bizim de neşemiz yerine geldi. Turp iyileşmişti; birlikte mezarlık kilisesinde, yaldızlanacak olan tasvir dolaplarına astar boyası çekiyorduk. Sakin, temiz,

–bizim çocukların dedikleri gibi– elverişli bir işti bu. Günde bir sürü iş bitiriyor, zamanın nasıl geçtiğini anlayamıyorduk. Ne bir küfür, ne kahkaha, ne de bağıra bağıra konuşma vardı. Bulunduğumuz yer bizi susmaya, terbiyeli olmaya zorluyor; bize sessiz, ciddi düşünceler esindiriyordu. Her birimiz kendi işimizin başında, ayakta durduğumuz ya da oturduğumuz yerde heykeller gibiydik. Mezarlığa yaraşan bu ölü sessizliğinde elimizden yere bir şey düşse ya da kandillerin alevi çıtırdasa, kilisenin içinde boğuk boğuk yankılanan bu sese hepimiz dönüp bakıyorduk. Uzun bir sessizlikten sonra arıların uçuşuna benzeyen bir uğultu duyuluyordu bazen. Ya ölen bir çocuk için kilise sahanlığında okunan duadan geliyordu bu ses, ya da kubbede, çevresini yıldızlarla süslediği bir güvercin resmi yapan bir ressamın, nerede olduğunu bir an için unutarak alçak sesle ıslık çalmasından... Bazen Turp, kafasındaki düşüncelere yanıt veriyormuş gibi, «Olmayacak şey yok! Olmayacak şey yok!» diye mırıldanıyor, bazen de tepemizde acı acı çan sesleri duyuyorduk; arkadaşlar bir zengin ölüsünün kaldırıldığını anlıyorlardı hemen.

Gündüzleri bu sessiz, loş kilisede geçiriyor; uzun gecelerde ise, ya bilardo oynamaya ya da kendi kazandığım parayla aldığım yeni yünlü takım elbisemi giyerek, arka koltuklarda piyes seyretmeye gidiyordum. Ajoginler'de gene temsiller, konserler başlamıştı, dekorları Turp artık tek başına çiziyordu. Sonra bana temsillerin, canlı tabloların konusunu anlatıyor, ben de onu can kulağıyla dinilyordum. Provalara gitmek için büyük bir istek duyuyor, ama bir türlü karar veremiyordum.

Noel'e bir hafta kala doktor Blagovo geldi. Eskisi gibi tartışmaya, bilardo oynamaya başladık. Oyun oynarken ceketini çıkarıyor, gömleğinin düğmelerini çözüyor, nedense kendine külhanbeyi havası vermeye çalışıyordu. Az içmesine karşın çok gürültücüydü; «Volga» gibi berbat, ucuz bir meyhanede bir akşamda yirmi rublenin hakkından geliyordu.

Kardeşim yeniden bana uğramaya başlamıştı, birbirlerini her görüşte çok şaşırıyorlardı, ama kardeşimin sevinçten parla-

yan, suçlu yüzünden bu karşılaşmaların rastlantı olmadığını hemen anlıyordum. Bilardo oynadığımız bir akşam doktor bana:

— Söyleyin bakalım, Bayan Doljyikov'a niçin gitmiyorsunuz? dedi. Mariya Viktorovna'yı pek tanımıyorsunuz sanırım. Zeki, sade, cana yakın, tatlı bir kızdır o.

Baharda mühendisin, beni evinde nasıl karşıladığını anlattım ona.

— Boşverin canım. O başka, kızı başka. Dostum, size doğrusunu söyleyeyim mi, ona gitmezseniz size çok gücenecek. Durun, yarın ikimiz birlikte gidelim. İster misiniz?

Beni kandırmıştı. Ertesi gün akşamleyin yeni takımımı giydim, büyük bir heyecanla Doljikovlar'ın evine yollandım. Bu sefer ne uşak, ricacı olarak geldiğim o günkü gibi kasıntı, korkunç gelmiş, ne de mobilyalar o kadar lüks görünmüştü. Mariya Viktorovna beni beklemekteydi; eski bir arkadaşıymışım gibi karşıladı, elimi sert bir biçimde, dostça sıktı. Geniş kollu, yünden bir giysi vardı üzerinde; saçına ise, bir yıl sonra kentimizde «köpek kulağı» adıyla modaya giren bir biçim vermişti. Şakaklarındaki saçlar kulaklarına doğru taranmıştı, bundan dolayı da yüzünün babasına benzediğini fark ettim ilk bakışta. Babasının da arabacıların yüzünü andıran kırmızı, ablak bir çehresi vardı. Kız güzel ve zarifti, ama biraz geçkince, otuz yaşlarında gösteriyordu. Oysa taş çatlasa yirmi beşini geçmezdi.

Bana yer göstererek:

— Sevgili doktora ne kadar teşekkür etsem azdır, dedi. O olmasa kendiliğinizden geleceğiniz yoktu. Can sıkıntısından patlıyorum. Babam işlerine gitti, beni de böyle yalnız başıma bıraktı. Bu kentte ne yapacağımı bilmiyorum.

Sonra nerede çalıştığımı, elime ne geçtiğini, nerede kaldığımı sordu.

— Yalnız kendi kazandığınızla mı geçiniyorsunuz?

— Evet.

— Mutlu insan! Bana öyle geliyor ki, yaşamda bütün kötülükler aylaklıktan, can sıkıntısından, insanın, içinde duyduğu

boşluktan ileri geliyor; zaten başkasının kazancıyla geçinirseniz bunlardan da kurtulamazsınız. Sakın gösteriş yaptığımı sanmayın; size şunu içtenlikle söyleyeyim; zengin olmak ilginç, hoş bir şey değil. Boşuna «haksız kazanılan zenginlikle dost edininiz» dememişler; çünkü çoğu zaman dürüst kazanılmış zenginlik yoktur, olamaz da.

Sayıyormuş gibi, ciddi, soğuk gözlerle mobilyalara teker teker baktı.

— Konforun, rahatlığın büyüleyici bir gücü vardır; iradesi güçlü olanları bile yavaş yavaş kendine çeker. Bir zamanlar babamla birlikte orta halli, sade bir yaşam sürerdik, ama bir de şimdi bakın!

Omuzlarını silkerek devam etti:

— İşitilmiş şey değil, yılda yirmi bin ruble harcıyoruz! Hem de bir taşra kentinde!

— Konfora, rahatlığa; paranın, öğrenimin kaçınılmaz sonucu, bunların getirdiği ayrıcalık gözüyle bakmak gerekir, dedim. Bana öyle geliyor ki, rahatlık denen şey, en ağırı, en pisi de olsa her türlü çalışmanın ardından sökün eder. Babanız zengin şimdi, ama kendisinin söylediğine göre bir zamanlar makinist olarak çalışmış, bizim gibi boyacılık yapmış.

Mariya Viktorovna gülümsedi, kuşkuyla başını salladı.

— Babam bazen ekmeği kvas'ta[1] ıslatarak yer. Bir eğlence, bir heves bu onun için!

Bu sırada zil çaldı, ayağa kalkarak:

— Zenginlerle okumuşlar da çalışmak zorundadırlar, diye devam etti. Konfora gelince, o da herkes içindir. Bunda hiçbir ayrıcalık olmaması gerekir. Neyse, bırakalım şimdi felsefeyi! Bana eğlendirici bir şeyler anlatın. Boyacı arkadaşlarınızdan söz edin örneğin! Şakacı mıdırlar?

Gelen doktordu. Arkadaşlarımı anlatmaya başladım. Şa-

1 Tahıllardan, meyvelerden yapılan, halk arasında çok yaygın, ekşimsi bir içecek. (Ç.N.)

kacı konuşmalara alışık olmadığım için sıkılıyor, ciddi bir araştırıcı tavrıyla konuşuyordum. Doktor da işçilerin yaşantısından birkaç öykü anlattı. Konuşurken sallanıyor, ağlıyor, diz çöküyor, hatta sarhoş gibi yerlere yatıyordu. Gerçek bir aktörlüktü yaptığı, Mariya Viktorovna ona baktıkça gözlerinden yaş gelinceye dek gülüyordu. Doktor daha sonra piyano çaldı, yumuşak tenor sesiyle birkaç şarkı söyledi. Yanında ayakta duran Mariya Viktorovna ise notalardan ona söyleyeceği şarkıları seçiyor, yanlış yaptığı zaman düzeltiyordu.

— Siz de şarkı söylüyormuşsunuz, öyle mi? diye sordum Mariya Viktorovna'ya.

Doktor hemen atıldı:

— Amma yaptınız ha! «Şarkı söylüyormuşsunuz» da ne demek? Gerçek bir ses sanatçısıdır karşınızdaki hanım!

Mariya Viktorovna ise:

— Bir zamanlar ciddi olarak üzerine düşmüştüm, ama bıraktım şimdi, dedi.

Alçak bir sıraya oturarak Petersburg'ta geçen yaşamını anlattı. Tanınmış ses sanatçılarının seslerini, mimiklerini, tavırlarını taklit ederek onlar gibi şarkı söyledi; sonra albüme doktorun, benim portrelerimizi çizdi. Resimler pek iyi olmamıştı ama benzemişti gene de. Kıkır kıkır gülüyor, maskaralık yapıyor, yüzünü hoş bir biçimde buruşturuyordu; bu hareketler ona haksız kazanılmış servet üstüne yaptığı konuşmadan daha çok yakışıyordu. Biraz önce rahatlık, zenginlik konusunda söylediği sözler ciddi değilmiş de, birini taklit etmek için söylenmiş gibiydi. Onu, tanıdığım öteki genç kızlarla zihnimde şöyle bir yan yana getirdiğimde gördüm ki, ağırbaşlı, güzel bir kız olan Anyuta Blagovo bile onun yanında sönük kalıyordu. Bahçede yetiştirilmiş güzel bir gül ile yaban gülünün ayrımı vardı aralarında.

Akşam yemeğini hep birlikte yedik. Doktorla Mariya Viktorovna kırmızı şarap, şampanya, konyaklı kahve içtiler; kadehleri dostluk, zekâ, ilerleme, özgürlük onuruna tokuşturu-

yorlar, ama bir türlü sarhoş olmuyorlardı. Değişen bir şey varsa, o da yüzlerinin kızarması, gözlerinden yaş gelinceye dek yok yere gülmeleriydi. Can sıkıcı görünmemek için ben de kırmızı şarap içtim.

Bayan Doljikov şöyle diyordu:

— Üstün yetenekli kimseler nasıl yaşayacaklarını bilirler, onları yollarından kimse alıkoyamaz. Söz gelişi benim gibi sıradan insanlar ise ne yapacaklarını bilmezler, ellerinden bir iş gelmez; onlara kalan tek şey, büyük toplumsal akımların varlığını hissetmek ve bu akımlara kapılarak sürüklenmektir.

— Olmayan bir şeyin varlığını nasıl hissedersiniz? diye sordu doktor.

— Görmediğimiz şey bize yokmuş gibi gelir, size de öyle geliyor.

— Ya, öyle mi? Toplumsal akımlar yeni edebiyatın uydurmasıdır. Bizde yok öyle şeyler!

Tartışma kızışıyordu. Doktor yüksek sesle:

— Bizde hiçbir büyük toplumsal akım yoktur, olmamıştır da, diye devam etti. Yeni edebiyat bakalım daha neler uyduracak! Köylere çalışmaya giden aydınlar (narodnikler) var şimdi sırada. Gidin bakın köylere; üç hecelik bir sözcükte dört yanlış yapan ceket giymiş soytarılardan, siyah redingotlu maskaralardan başkasını bulamazsınız. Henüz bizde uygar bir yaşam başlamamıştır. Beş yüz yıl önceki yabanlık, bilgisizlik, bayağılık olduğu gibi duruyor. Akımlar, esintiler yok demiyorum, ama bunlar üç paralık ilkel çıkarlar için kullanılan, değersiz, cılız şeylerdir. Siz bunlardan mı ciddi sonuçlar bekliyorsunuz? Demin büyük toplumsal olayların varlığını sezmekten söz ettiniz. Madem böyle düşünüyorsunuz, solucanları kölelikten kurtarmak, sığır pirzolası yememek gibi bu akımların çağdaş biçimleri uğruna bütün yaşamınızı harcayın hele, sizi ilkin ben kutlayacağım. Şimdilik bırakalım bunları! Bizim yapacağımız tek şey, durmadan okumak, okumak, okumaktır... Biz daha o kadar ge-

lişmiş bir toplum değiliz, doğrusunu söylemek gerekirse, bu akımlardan da bir şey anladığım yok.

— Siz anlamıyorsanız, ben anlıyorum... Bugün ne kadar can sıkıcı olduğunuzu bir bilseniz!

— Bize düşen tek şey durmadan öğrenmek, elden geldiğince çok bilgi sahibi olmaktır. Çünkü ciddi toplumsal akımlar bilginin olduğu yerde bulunur, sonra gelecek nesillerin mutluluğu da gene bilgiye dayanır. Kadehimi bilimin onuruna kaldırıyorum!

Mariya Viktarovna biraz durup düşündükten sonra:

— Kuşku götürmeyen bir şeyvarsa, o da yeni bir yaşam düzeni kurmamız gerektiğidir, dedi. Bugüne dek süregelen yaşamımız beş para etmez. Öyleyse bırakalım onu bir kenara!

Mariya Viktarovna'dan ayrıldığımız zaman kilisenin saati ikiyi vuruyordu.

Doktor:

— Beğendiniz mi? Çok hoş bir kız, öyle değil mi?

Noel'in ilk günü Mariya Viktorovna ile birlikte yemek yedik, ondan sonra da yortu süresince hemen hemen her gün ziyaretine gittim. Evine yalnız doktorla biz gidip geliyorduk, ikimizden başka kentte hiçbir arkadaşının olmadığı doğruydu. Konuşmayla geçiriyorduk zamanımızın çoğunu; doktor bazen gelirken yanına bir kitap ya da dergi alıyor, bunları bize okutuyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, doktor, yaşamımda ilk rasladığım kültürlü insandı. Onun çok şeyler bilip bilmediğini söyleyemem, ama başkalarının da öğrenmesini istediği için, bütün bildiklerini ortaya döküyordu. Hekimlikle ilgili bir konu üstüne konuşurken kentimizdeki doktorlardan hiçbirine benzemiyordu. Üzerimde bıraktığı bu yepyeni izlenimden, onun, istese büyük bir bilgin olabileceğini düşündüm. O sıralarda beni ciddi biçimde etkileyen tek insanın o olduğunu söyleyebilirim. Doktorla görüştükçe, verdiği kitapları okudukça öğrenmeye karşı isteğim artıyordu; çünkü bilgi can sıkıcı işime ruh veriyordu. Nasıl olmuş da daha önce dünyamızın 60 temel öğe-

den oluştuğunu, bezirin, boyaların niteliğini öğrenmemişim! Sonra bu bilgiler olmadan bugüne dek nasıl gelebilmişim! Tuhaf şeydi doğrusu! Doktorla arkadaşlığım beni ruh bakımından da olgunlaştırıyordu. Sık sık yaptığımız tartışmaların çoğunda düşüncelerimi değiştirmemekle birlikte, onun sayesinde kendi bildiklerimin bile duru olmadığını fark etmeye başlamıştım. Düşüncelerimde bulanık bir yanın bulunmaması, mantık verilerinin belirlilik kazanması için elimden geldiğince kesin kanılara sahip olmaya çalışıyordum. Bununla birlikte, kentin bu en okumuş, en kültürlü insanı bile daha olgunluktan çok uzaktı. Tavırlarında, her konuşmayı tartışmaya çevirmesinde, tatlı tenor sesinde, hatta kıvraklığında bile bir kaba–sabalık, bir hamlık vardı. Ceketini çıkarıp ipekli gömleğiyle kalışı ya da meyhanede, garsona bahşişini fırlatışı, bana onun daha yeterince olgunlaşmadığını, Tatarlık[1] yanının dimdik ayakta durduğunu düşündürüyordu.

Suya haç atma yortusunda tekrar Petersburg'a gitti. Kentten sabahleyin ayrılmıştı, öğleden sonra ise kız kardeşim geldi. Şapkasını, kürkünü çıkarmadan sessizce oturdu bir köşeye; yüzü sapsarıydı, gözlerini bir noktaya dikmişti. Arada bir ürperiyordu, hastalıktan bitkin düştüğü belliydi.

— Üşütmüşe benziyorsun, dedim.

Hemen gözleri yaşardı, onu gücendiren benmişim gibi bana tek söz söylemeden dadımın odasına gitti. Aradan bir zaman geçmişti ki, dadıma acı acı yakınmaya başladı:

— Dadıcığım, bugüne dek niçin yaşadım ben? Hadi söyle, niçin? Gençliğimi kimin uğruna harcadım? Yaşamımın en güzel günlerinde günlük masraf çizelgesi tutmaktan, kuruşları saymaktan, bardaklara çay doldurup konuk ağırlamaktan başka ne gördüm? Üstelik bundan daha iyi bir yaşam olduğunu düşünmedim. Dadıcığım, anla beni, benim de insan olarak istek-

1 Doktor Blagovo'nun Tatar soyundan geldiği ya da Rus toplumu üzerindeki Tatar etkisinin henüz silinmediği kast ediliyor. (Ç.N.)

lerim var, ben de yaşamak istiyorum. Ama görüyorsun, bir kilerciden farkım kalmadı. Korkunç bir şey bu, korkunç!

Elindeki anahtarları kapıya doğru fırlattı, anahtarlar şıngırdayarak benim odama kadar geldi. Bir zamanlar annemin yanından ayırmadığı, büfenin, mutfak dolabının, kilerin, çay kutusunun anahtarlarıydı bunlar.

Yaşlı kadın korkuyla:

— Ah azizler, erenler! Nedir bu başıma gelenler! diye söyleniyordu.

Eve giderken kardeşim anahtarları almak için odama girdi.

— Kusura bakma, beni bağışla, dedi. Son günlerde kendimde bir tuhaflık hissediyorum.

VIII

Mariya Viktorovna'ya gittiğim akşamlardan birinde geç vakit eve dönmüştüm ki, masamda oturarak bir kitabın yapraklarını çeviren, gıcır gıcır üniformalı, genç bir polis memuru buldum. Beni görünce ayağa kalkan polis gerinerek:

— En sonunda gelebildiniz! dedi. Üçüncü seferdir evinizde sizi bekliyorum. Vali yarın sabah tam dokuzda makamına gelmenizi buyurdular. Unutmayın sakın!

Beyefendilerin buyruğuna tastamam uyacağım konusunda bir kâğıdı imzalattıktan sonra çıktı gitti. Geç vakit bir polis memurunun gelişi, beklenmedik bir biçimde valinin yanına çağrılışım üzerimde azap verici bir etki bırakmıştı. Küçüklüğümden beri içimde jandarmalara, polislere, yargıçlara karşı bir korku vardı; şimdi de sanki suçluymuşum gibi içimi tedirginlik kapladı. Gözüme uyku girmiyordu. Dadımla Prokofi de heyecandan uyuyamıyorlardı. Zaten bir kulağı ağrıyan dadım durmadan inliyordu, birkaç kere de ağrıya dayanamayarak ağlamaya kalkıştı. Uyumadığımı anlayan Prokofi, lamba elinde, usulca odama

girdi. Masanın yanına oturup bir süre düşündükten sonra:

— Biraz biberli votka içseydiniz, dedi. En üzüntülü zamanında bile faydası olur insana. Hele annemin kulağına biraz akıtsak çok iyi gelir.

Saatin üçünde mezbahaya et almaya gitmek için hazırlığa başladı. Nasıl olsa sabaha dek gözümü kırpmayacaktım, saat dokuza kadar geçecek zamanı kısaltmak için ben de onunla çıktım yola. Elde fener yürüyorduk; arkamızdan, suratına bakınca tam bir haydut sanacağınız, soğuktan yüzü pençe pençe morarmış, Prokofi'nin on üç yaşlarındaki çırağı Nikolka geliyordu kızakla. Nikolka boğuk sesiyle atı dehliyordu. Prokofi:

— Size ceza vermek için çağırdılar herhalde, dedi. Valiliğin de bir yasası var, piskoposluğun da, subaylığın da, doktorluğun da; her rütbenin kendine göre bir yasası vardır. Ama siz kendi yasanıza uymuyorsunuz, onun için yakanızı bırakmazlar.

Mezarlığın arkasındaydı mezbaha, orasını ancak uzaktan görmüştüm. Kül rengi duvarların çevirdiği, iç karartıcı üç ambardan oluşuyordu burası. Yazın sıcak günlerinde o yandan bir rüzgâr esmeyegörsün, insanın soluğunu kesen pis bir koku yayılırdı ortalığa. Şimdi avluya girdiğimiz halde, karanlıkta gözüm ambarları bile görmüyordu; etle doldurulmuş kızaklar, boş kızaklar çıkıyordu önüme ikide bir. Ellerinde fenerlerle gidip gelen birtakım adamlar ağza alınmayacak küfürler savuruyorlardı. Bu küfürlere Prokofi ve Nikolka'nınkiler de karıştı; bağırıp çağırmalardan, öksürüklerden, at kişnemelerinden bir uğultudur gidiyordu.

Gübre ve leş kokuyordu. Karlar erimeye yüz tutmuştu, ayaklarımın altındaki çamur–kar karışımı, sanki kan birikintisi içinde yürüyormuşum hissini veriyordu.

Kızağımızı etle doldurarak çarşıdaki dükkâna yollandık. Şafak sökmeye başlamıştı. Sepetleriyle aşçı kadınlar, mantolu yaşlı kadınlar birbiri ardından sökün ettiler. Önünde kan sıçramış beyaz önlüğü, elinde satırıyla, Prokofi, bütün çarşıdan işitilecek biçimde bas bas bağırarak, kiliseye karşı haç çıkararak,

bin bir yeminle eti alış fiyatına, hatta zararına sattığını söylüyordu. Onun etleri eksik tarttığını, paralarını eksik verdiğini gördükleri halde bağırıp çağırmasından serseme dönen aşçı kadınlar «Cellat!» demekten başka bir şey yapamıyorlardı ona karşı. Prokofi satırını kaldırıp indirirken resimlik pozlar takınıyor, yüzünde kudurgan bir adamın anlatımıyla, her vuruşta boğazından «gek!» sesi çıkıyordu. Fırsatını bulunca birinin kolunu ya da başını uçuracak diye ödüm patlıyordu.

Bütün o sabahı kasap dükkânında geçirmiştim, zamanı doldurup valinin yanına gitmek için ayrıldığımda üstüm başım et ve kan kokuyordu. Elinde kargı, bir ayının üstüne üstüne giden bir adamın ruh hali vardı üzerimde. Çizgili yolluk serilmiş yüksek bir merdiven ve konuşmadan, iki eliyle birden bana kapıyı gösteren, sonra da geldiğimi valiye söylemeye koşan, fraklı, parlak düğmeli, genç bir memur hâlâ gözlerimin önündedir. Lüks döşemeli ama soğuk ve zevksiz bir salondu girdiğim yer. Duvarlardaki dar aynalar, pencerelerdeki açık sarı, kalın perdeler insanın gözünü çok rahatsız ediyordu. Valilerin değiştiği, döşemenin ise aynı kaldığı ilk bakışta belli oluyordu. Genç memur iki eliyle birden gene bir kapıyı gösterdi; ben içeri girip, boynunda Vladimir nişanı, yeşil çuha kaplı büyük bir masanın arkasında ayakta duran generale doğru yürüdüm.

Elinde bir mektup tutan general, ağzını «O» harfi gibi yuvarlak ve genişçe açarak:

— Bay Poloznev, dedi, size bazı söyleyeceklerim bulunduğu için buraya kadar gelmenizi rica ettim. Pek sayın pederiniz mektupla ve sözlü olarak soylular birliği başkanına başvurmuşlar; sizin birliğe çağrılmanızı, taşımak onuruna eriştiğiniz soyluluk şanına yaraşmayan davranışlarınızdan dolayı sizinle bizzat görüşmelerini istemişler. Ekselans Aleksandr Pavloviç de, haklı olarak, sizin bu tavır ve hareketinizle başkalarını da baştan çıkarabileceğinizi düşündükleri için, ayrıca, sizi iknaya çalışmanın yetmeyeceği kanısıyla, bu işe valilikçe ciddi biçimde el konulmasının zorunluluğunu göz önüne almışlar ve elimdeki

şu mektupla, hakkınızdaki, benim de katıldığım düşüncelerini belirtmişler.

Bunları sakin bir sesle, onun amiriymişim gibi karşımda dimdik durarak, saygıyla, bana hiç de sert olmayan bir bakışla bakarak söylemişti. Buruşuklar içinde, yıpranmış, pörsük bir yüzü vardı; gözlerinin altında torbacıklar sarkıyordu, saçları boyalıydı, görünüşünden kırkında mı, yoksa altmışında mı olduğu anlaşılmıyordu.

Konuşmasını sürdürdü:

— Umarım, saygıdeğer Aleksandr Pavloviç'in durumunun nazikliğini takdir edersiniz. Kendileri bize resmen değil, özel olarak başvurdular. Ben de sizi buraya resmi kanalla çağırmadım; şimdi de sizinle bir vali olarak değil, pederinize karşı derin saygısı olan biri sıfatıyla konuşuyorum. Öyleyse sizden dileğim, tavır ve hareketinizi değiştirip şanınıza yaraşan görevinize dönmeniz ya da kötü örnek olma durumuna düşmemek için, kimse tarafından tanınmayacağınız, canınızın istediği her işi yapabileceğiniz bir yere gitmenizdir. Aksi takdirde sert önlemler almak zorunda kalacağım.

Ağzı açık, yarım dakika kadar bana öylece baktıktan sonra:

— Etyemez (vejetaryen) misiniz? diye sordu.

— Hayır ekselans, et yerim, dedim.

Yerine oturdu, masadaki bir evrakı önüne çekti. Eğilerek selam verdim, dışarı çıktım.

Öğleye kadar işe gitmeye değmezdi. Uyumak için eve döndüm; ama mezbahanın, valiyle konuşmanın bende bıraktığı hastalıklı, tatsız duygulardan ötürü gözüme uyku girmedi. Akşama kadar öylece yattıktan sonra, sinirlerim bozuk, suratım bir karış, Mariya Viktorovna'ya gittim. Ona vali ile karşılaşmamızı anlattım, bana inanmıyormuş gibi, şaşkın gözlerle bakıyordu. Sonra birden şen–şakrak bir kahkaha attı; ancak temiz yürekli, şakacı insanlar bu biçimde gülebilirdi. Kahkahalardan nerdeyse düşecekmiş gibi masaya doğru eğilerek:

— Ah, bunu Petersburg'da anlatmalı! Bunu bir de herkes orda duymalı! diyordu.

IX

Artık sık sık görüşüyorduk, günde iki–üç kez. Mariya Viktorovna hemen hemen her öğleden sonra mezarlığa geliyor, beni beklerken mezar taşlarının, anıtların yazısını okuyordu. Bazen de sessizce kiliseye girerek yanımda duruyor, benim çalışmamı izliyordu. Kilisedeki sessizlik, ressamların, yaldız ustalarının masum çalışmaları, Turp'un bilgeliği, benim, öteki işçilerin dıştan görünüşte hiçbir farkım olmaksızın, onlar gibi ayaklarımda eski pabuçlar, sırtımda bir gömlek çalışmam, onların bana *«sen»* demeleri, hepsi, hepsi onun için yeni şeylerdi, ona pek dokunuyordu. Bir keresinde kubbede güvercin resim yapan ressam onun yanında bana:

— Misail, bana şuradan üstübeç versene! diye bağırdı.

Üstübeci götürdüm. Dönüşte gevşek iskeleden aşağıya inerken Mariya Viktorovna ıslak gözlerle bakıyordu bana.

— Ne kadar cana yakınsınız! diye gülümseyerek.

Çocukluğumda, kentin zenginlerinden birinin yeşil bir papağanı vardı. Bu güzel kuş bir gün kafesinden kaçarak, bahçeden bahçeye, bütün kenti bir ay kadar yalnız, kimsesiz dolaştı durdu. Mariya Viktorovna bana bu papağanı anımsatıyordu.

— Mezarlıktan başka gidecek bir yerim olmadığını söylesem inanır mısınız? dedi gülerek. Kent bana nefret edecek kadar duygusuz geliyor. Ajoginler'de gene piyano çalıyorlar, şarkı söylüyorlar, peltek peltek konuşuyorlar. Son günlerde onlara karşı bir tiksinti duymaya başladım. Kardeşiniz insanlardan kaçan bir yaratık. Bayan Blagovo her nedense benden nefret ediyor, tiyatrodan pek hoşlanmam. Siz söyleyin, başka nereye gidebilirim?

Evlerine gittiğimde üstüme boya, terebentin kokusu sin-

miş olur, ne kadar yıkasam ellerim gene de kirli kalırdı. Ama bütün bunlar onun hoşuna gidiyor; evine, çalışırken giydiğim işçi giysilerimi çıkarmadan gelmemi istiyordu. Onun karşısında üniforma giymişim gibi sıkıldığım, utandığım için bu giysiyi çıkarıyor, ona gelirken yeni yünlü takımımı giyiyordum; bu sefer de onun hoşuna gitmiyordu.

Bir gün bana:

— Yeni rolünüzü iyice benimsemediğinizi itiraf edin, dedi. İşçi kılığından sıkılıyorsunuz, onunla rahat etmiyorsunuz. Bu da inancınızın eksikliğinden, kendinize güvenmeyişinizden ileri geliyor. Bütün hastalık, seçtiğiniz çalışmanın cinsindendir. Böyle bir iş sizi tatmin edebilir mi hiç? Sanmam. Boyanın eşyaları sağlamlaştırdığını, güzelleştirdiğini biliyoruz; bu eşyalar kentin zenginlerine ait olduğuna göre, demek oluyor ki, birer lüks maddesidir. Ayrıca, birçok kereler, herkesin ekmeğini kendi alın teriyle kazanmasının gerektiğini söylediniz; oysa siz ekmek değil, para kazanıyorsunuz. Sözlerinizi niçin tam anlamıyla yerine getirmiyorsunuz? Aslında ekmeğin kendisini kazanmalısınız. Yani ya doğrudan doğruya tarla sürmek, ekin ekmek, biçmek, harman dövmek; ya da çiftçilikle dolaysız ilişkileri bulunduğu için, inek otlatmak, toprak kazmak, ağaç kırmak gibi işlerle uğraşmanız daha yerinde olur.

Yazı masasının yanında duran güzel bir dolabın kapağını açarak:

— Bütün bunları, size büyük gizimi açmak için söylüyorum, dedi. *Voila!*[1] Benim tarımcılık kitaplığımdır burası. Tarlası da burada, bostanı da, bahçesi de, harası da, kovanlığı da... Bu kitapları yutarcasına okudum, çiftliğin kurallarını son damlasına kadar ezberledim. Benim bütün hayalim, bütün tatlı hülyalarım, mart girer girmez bizim Dubeçniya'ya gitmektir. Çok güzel, enfes bir yer orası! Siz ne dersiniz? Birinci yıl durumu gözden geçireceğim, işlere alışacağım; ikinci yıl ise kendimi

---

1 İşte! (Fr.)

tam anlamıyla işe vererek, nasıl derler, sırtımda taş taşıyacağım. Babam söz verdi, Dubeçniya'yı bana armağan edecek; ben de orada istediğimi yaparım.

Heyecandan yüzü kızarmış, gözleri yaşlı, gülerek Dubeçniya'daki çalışma tasarılarını anlatıyordu; ona göre ilginç olacaktı orada yaşamak. Ona imreniyordum. Mart yaklaşmıştı, günler gittikçe uzuyordu, güneşli havalarda damlardan kar suları sızıyordu, baharın kokusu gelmişti artık, ben de gitmek için can atıyordum.

Ve bir gün Dubeçniya'ya taşınacağını söyleyince ancak o zaman kentte yalnız başıma kalacağım kafama dank etti; onu kitap dolabından, çiftlik işlerinden kıskanmaya başladım. Çiftçilikten anlamadığım gibi, hoşlanmıyordum da; ona çiftçiliğin kölelerin işi olduğunu söylemek üzereydim ki, buna benzer şeylerin babam tarafından birçok kereler söylenmiş olduğunu anımsayarak sesimi kestim.

Perhiz ayı başlamıştı. Petersburg'dan, varlığını unuttuğum mühendis Viktor İvaniç çıkageldi bir gün. Gelişini beklemiyorduk, telgrafla bile haber vermemişti. Her zamanki gibi akşamleyin Mariya Viktorovna'ya gitmiştim; yıkanıp temizlenmiş, tıraş olmuş, en az on yaş gençleşmiş olan mühendis konuk odasında gezinerek bir şeyler anlatırken buldum. Kızı da dizüstü oturduğu yerde, valizlerden kutular, şişeler, kitaplar çıkarıyor; bunları uşakları Pavel'e veriyordu. Mühendisi görünce elimde olmadan bir adım geri çekilmişim; beriki ise beyaz, sağlam arabacı dişlerini göstererek iki elini birden bana uzattı.

— O–o! Işte kendisi de geldi! Sizi gördüğüme memnun oldum, bay boyacı. Maşa[1] hepsini anlattı, sizi öve öve bitiremiyor.

Ardından koluma girerek devam etti:

— Sizi anlıyor, destekliyorum. Aklı başında bir işçi olmak, beylik mürekkep yalamaktan, kokartlı şapka giymekten bin

1 Marya'nın küçüklük adı. (Ç.N.)

kez daha akıllıca ve onur vericidir. Ben şu ellerimle Belçika'da çalıştım, iki yıl makinistlik yaptım...

Kısa bir ceket giymişti, ayaklarında terlikler vardı; yürürken nekris hastası gibi sağa sola hafifçe sallanıyor, ellerini ovuşturuyordu. Bir şarkı mırıldanıyordu durmadan; evine döndüğü, sevgili duşunu aldığı için keyfine diyecek yoktu.

Yemek masasında bana:

— Sizlerin sevimli, cana yakın kimseler olduğunuz bir gerçek, ama nedense, beden işine sarıldığınız ya da bir köylüyü kurtarmaya kalkıştığınız zaman bütün hareketleriniz din yolundan ayrıldığınızı gösteriyor. Siz de öyle değil misiniz? İşte bakın, votka içmiyorsunuz! Bu tarikatçılık, dinden şaşmışlık değil de nedir?

Onu memnun etmek için votka içtim. Şarap bile içtim. Gelirken Petersburg'dan getirdiği beyaz peynir, sucuk, ciğer ezmesi, turşu, daha akla gelebilecek her çeşit mezeler ve onun burada bulunmadığı sırada dış ülkelerden getirtilen şarap vardı masada. Şarap nefis bir şeydi. Her ne hikmetse şarabı, puroları yabancı ülkelerden gümrüksüz alıyorlar; bir yerlerden bedava havyar, kurutulmuş mersin balığı gönderiliyor; oturduğu evin sahibi, demiryolu hattına gaz ikmali yaptığı için evde kirasız oturuyorlardı. Dünyada en iyi şeyler yok denecek bir pahayla kızıyla onun hizmetine sunulmuş gibiydi.

Onlara gidip gelmeye devam ettim, ama eski şevkim kırılmıştı. Mühendisten sıkılıyordum, onun varlığı elimi kolumu bağlıyordu. Çocuksu, aydınlık gözlerinden, ileri sürdüğü düşüncelerden nefret ediyordum; kısa bir süre önce bu kırmızı yanaklı, karnı tok, sırtı pek adamın işçisi olarak çalışmış olmam, onun bana o zaman son derece kaba davranması da canımı sıkıyordu ayrıca. Ne yalan söylemeli, kolunu belime dolamış, omzumu sıvazlamış, yaşama tarzımı beğendiğini söylemişti, ama onun beni gene eskisi gibi küçük gördüğünü, kızının hatırı için yüzüme güldüğünü hissediyordum. Onun yanında gülemiyor, her istediğimi söyleyemiyor, yabansı yabansı duruyordum;

aklına eserse beni, uşağı Pavel'i çağırdığı gibi, Panteley diye çağıracağından korkuyordum. Taşralı esnaf gururum ayağa dikiliverdi birden! Bir işçi, bir boyacı yamağı olan ben, bütün kentin parmakla gösterdiği, bana yabancı olan, varlıklı bir adamın her gün evine gidiyor, şaraplarını içiyor, akla gelmedik yiyeceklerinden yiyordum; buna vicdanım nasıl elverirdi? Onlara giderken suratım bir karış asıktı; gelene–gidene ürke ürke, yan gözlerle bakıyordum; sanki gerçekten din yolundan ayrılmış, başka bir tarikata girmiştim. Onlardan dönerken de karnımın tok oluşundan dolayı kendimi için için yiyordum.

En çok korktuğum şey Mariya Viktorovna'ya tutulmaktı. Sokakta giderken, çalışırken, arkadaşları konuşurken, hep akşamleyin onu göreceğimi düşünüyordum; sesi, gülüşü, yürüyüşü bir an bile aklımdan çıkmıyordu. Ona gitmeye hazırlanırken boyunbağımı düzeltmek için dadımın çarpık gösteren aynasının önünde kararsızca duruyor, yünlü giysime tiksintiyle bakıyordum. Değersiz biri olmak ne kadar acı, ne kadar küçük düşürücü bir şeydi! Evlerine vardığımda Mariya Viktorovna başka bir odadan, daha giyinmediğini, biraz beklememi söylediği zaman duruyor, giysilerinin hışırtısını dinliyordum. Heyecandan kan beynime fırlıyor, döşeme sanki ayaklarımın altında gidip gidip geliyordu. Uzaktan da olsa, sokakta bir kadın görsem hemen onunla kıyaslıyordum; kentteki öteki kızların, kadınların kaba–saba olduklarını, beceriksizce giyindiklerini, hareket etmesini bilmediklerini düşünüyordum. Bu kıyaslama gururumu okşuyor, «Mariya Viktorovna hepsinden güzel» diye böbürleniyordum. Geceleyin de onu düşümde görüyordum.

Bir gün mühendisle ikimiz koca bir istakozu yedik. Eve dönerken mühendisin bana yemekte iki kere «sevgili dostum» dediğini anımsadım. O anda da, bu evde, beni efendisinin yanından kaçmış, mutsuz, iri bir köpeği okşar gibi okşadıklarını, benimle gönül eğlendirdiklerini, benden bıkınca da köpek kovar gibi kovacaklarını düşünmeye başladım. Böyle düşününce utancımdan yerin dibine geçtim, kahroldum, küçük düşürül-

müşüm gibi gözlerimden yaşlar geldi; gökyüzüne bakarak bütün bunlara bir son vermeye ant içtim.

Ertesi gün Doljikovlar'a gitmedim. Akşamleyin geç vakit, ortalık iyice karardığı, yağmurun yağmakta olduğu bir sırada pencerelere bakarak Bolşoy Dvoryanski Caddesi'nde boydan boya yürüdüm. Ajoginler'de herkes uyuyordu, yalnızca üstteki odalardan birinde hafif bir ışık vardı; boş inançlarla savaştığına inanan anne Ajogin üç mumla dikiş dikiyordu, burada. Bizimkilerin ışıkları sönmüştü; karşıki evde, Doljikovlar'da ise pencereler aydınlıktı, ama çiçeklerden, perdelerden içerde neler olduğu seçilmiyordu. Caddede bir aşağı, bir yukarı yürüyordum. Soğuk mart yağmuru iliklerime işliyordu. Neden sonra babamın kulüpten döndüğünü gördüm; geldi, dış kapıyı çaldı, biraz sonra pencerelerden biri aydınlandı. Bir eliyle gür saçlarını tutan kız kardeşim, öteki elinde bir lambayla çabuk çabuk aşağıya indi. Babam içeri girince, ellerini ovuşturup bir şeyler anlatarak, salonda bir ileri, bir geri gezinmeye başladı; kardeşim ise koltuğunda onu dinlemeden, kendi kendine düşünüyordu.

İşte onlar da gittiler, ışık bir daha söndü. Dönüp mühendisin evine baktım, orası da kararmıştı. Yağmurun altında, karanlıkta, kendimi son derece yalnız, yazgımın akışına bırakılmış hissettim. Bu yalnızlığımla, şu andaki ve ilerde karşılaşacağım acılarımla karşılaştırılınca işimin, isteklerimin, şimdiye dek düşünüp konuştuklarımın pek değersiz şeyler olduğuna karar verdim. Canlı varlıkların yaptıkları, düşündükleri; çekilen acılar yanında ne kadar da küçük kalıyordu! Ne yaptığımın pek farkına varmadan, Doljikovlar'ın zilini bütün gücümle asılarak kopardım; ondan sonra da yakalanıp tanınacağımdan korkarak, bir sokak çocuğu gibi oradan kaçtım. Soluk almak için caddenin bitiminde durduğumda yağmur hışırdıyor, uzaklarda bir yerde gece bekçisi demir levhaya vuruyordu.

Doljikovlar'a bir hafta uğramadım. Takım giysim satılmış, boyacılık işim yüzüstü bırakılmıştı; önüme çıktığı yerde pis, ağır

işler alıyor, günde kazandığım 15–20 kapikle yarı aç, yarı tok dolaşıyordum. Diz boyu girdiğim buz gibi çamurlarda yırtınırcasına çalışırken anılarımı susturmak, sanki mühendisin evinde yediğim peynirlerin, konservelerin acısını çıkarmak istiyordum; ama aç, susuz, soğuktan donmuş olarak yatağıma girdiğim zaman, günahkâr düş gücüm hemen büyüleyici, nefis tablolar çizmeye başlıyordu. O anda da sevdiğimi, hem de tutkuyla sevdiğimi kabul ediyor, köle gibi çalışmanın sonunda bedenimin dinçleşip güçleneceği düşüncesiyle, derin, deliksiz bir uykuya dalıyordum.

Bir akşam, yeniden kış gelmiş gibi, canımı sıkacak biçimde kar yağmaya, poyraz esmeye başladı. Akşamleyin işten döndüğümde, Mariya Viktorovna'yı odamda beni bekliyor buldum. Yatağıma oturmuştu, sırtında kürkü vardı, ellerini manşonuna sokmuştu. Aydınlık, zeki gözlerini üzerime çevirerek:

— Niçin bana gelmiyorsunuz? diye sordu.

Bense sevincimden apışıp kalmıştım, babamın beni dövmesi sırasında yaptığım gibi, karşısında dimdik duruyordum. Gözlerini yüzüme dikmişti, şaşırmamın nedenini anladığı bakışlarından belliydi.

— Niçin bana gelmiyorsunuz? diye sordu bir daha. Siz bana gelmek istemiyorsanız, işte ben size geldim.

Yerinden kalkarak yanıma sokuldu. Gözleri yaştan ıslak ıslaktı.

— Ne olur, beni bırakmayın. Yalnızım, çok yalnızım.

Ağlıyordu, yüzünü elleriyle kapamıştı.

— Bu yaşama dayanamayacağım, yeryüzünde sizden başka kimsem yok. Yalvarırım, beni bırakmayın...

Gözlerini silmek için mendilini ararken gülümsemeye başladı. Bir süre konuşmadan durduk, sonra onu kucaklayıp öptüm, bu sırada, şapkasına iliştirdiği bir iğne yüzümü çizerek kanattı.

Birbirimizi yıllardır tanıyormuşuz gibi oturup konuşmaya başladık.

Birkaç gün sonra da beni Dubeçniya'ya gönderdi. Buna son derece sevinmiştim. Gara doğru yürürken, vagonda giderken durmadan gülüyordum; bana bakanlar sarhoş olduğumu düşünmüş olmalıydılar. Kar yağıyordu, sabahları ayaz vardı; neyse ki yollardaki kar erimişti, çirkin sesleriyle bağrışan kargalar ta yükseklerde dönüyordu.

Önce Bayan Çeprakov'un oturduğu ek yapının karşısındaki evde kendim ve Maşa için oturacak yerler hazırlamaya karar verdim. Ama oraya yıllardır yerleşmiş olan güvercinleri, ördekleri söküp atmak için bir sürü yuva bozmak gerekiyordu. İster istemez konaktaki pencereleri jaluzili büyük odalara yerleşmek zorunda kaldık. Köylüler bu konağa «koğuş» adını takmışlardı, içinde yirmiden fazla oda vardı, bütün mobilyası ise bir piyano ile çatı katına fırlatılmış bir çocuk iskemlesinden oluşuyordu. Maşa kentteki evden bütün eşyalarını taşımış olsa, gene de konağın içindeki ıssız, soğuk, iç daraltıcı havayı dağıtamayacaktı. Pencereleri bahçeye bakan üç orta boy odada karar kıldım en sonunda; sabah erken işe başlayarak içerlerini süpürüp temizledim, pencerelere cam taktım, duvarları kâğıtla kapladım, döşeme yarıklarını, delikleri doldurdum. Kolay, hoşuma giden bir işti bu. İkide bir ırmağa koşarak, buzların çözülüp çözülmediğine bakıyordum; sığırcıklar dönmüş gibi, kulaklarıma kuş sesleri geliyordu. Geceleyin hep Maşa'yı düşündüm; içimi dolduran delice bir sevinç ve tatlı duygularla iri sıçanların patırtısına, uğuldayan rüzgârın kapıları, pencereleri çarpmasına kulak kabartıyordum. Sanki çatı katında ihtiyar ev cini[1] durmadan öksürüyordu.

---

1 Eski Rus masallarına göre her evde bulunan peri. (Ç.N.)

Kar tepeleme yükselmişti, martın sonuna doğru yağmur daha da arttı, ama karlar büyülenmiş gibi hemen eriyordu. Coşkun bahar suları kabardıkça kabardı, sığırcıklar cıvıldaşmaya başladı, bahçeye sarı kelebekler üşüştü. Hava iyice yumuşamıştı. Her akşamüstü Maşa'yı karşılamaya çıkıyordum; kurumakta olan yollarda yalınayak yürümek çok, çok hoştu! Yarı yolda oturup kenti seyrediyor, oraya daha fazla yaklaşmayı göze alamıyordum. Kente baktıkça bir utanmadır alıyordu beni. Tanıdıklar aşkımı öğrenince ne düşüneceklerdi acaba? Ya babam ne diyecekti? En fazla kafamı kurcalayan konu; yaşantımın çetrefilleşmiş olması, ona yön verme yeteneğimi yitirişim, beni istediği yere sürükleyen bir akıntıya kapılışımdı. Geçimimi nasıl sağlayacağımı, nasıl bir yaşam süreceğimi hiç aklıma getirmiyordum, o anda neler düşündüğümü ise, ne yalan söyleyeyim, hiç anımsamıyorum.

Maşa kupa arabasıyla geliyordu; yanına ben de oturuyor, birlikte sevinçle, kuşlar gibi özgür, Dubeçniya'ya dönüyorduk. Ya da orada güneş batıncaya kadar bekledikten sonra onun gelmeyişine pek şaşarak, canım sıkkın, süklüm püklüm, evin yolunu tutuyordum. Eve varınca bir de ne göreyim, avlu kapısında ya da bahçede Maşa beni beklemiyor mu! Meğer trenle gelmiş, istasyondan eve kadar yaya yürümüş. Ne kadar seviniyordum, bilemezsiniz! Üzerinde sade, yünlü bir giysi, başında küçük bir eşarp, elinde gösterişsiz bir şemsiye, ama boylu poslu, dimdik, ayaklarında pahalı Avrupa botlarıyla, esnaf kızı rolüne çıkmış yetenekli bir aktriste benziyordu. Evimizi gözden geçiriyor; hangi odanın benim olacağına, bahçe yollarının nereden geçeceğine, bostanın, kovanlığın nerelerde açılacağına karar veriyorduk. Tavuklarımız, ördeklerimiz, kazlarımız vardı artık; bunları yalnız bizim oldukları için seviyorduk. Ekimlik çavdar, yonca, çayır, kara buğday, sebze tohumları hazırlamıştık; aklımıza geldikçe bunları elden geçiriyor, ürünün nasıl olacağını uzun uzun konuşuyorduk. Maşa'nın her söylediği son

derece hoşuma gidiyor, her önerisi aklıma yatıyordu. Yaşantımın en mutlu dönemi bu günler olmuştur.

Aziz Fomin haftasının sonunda, Dubeçniya'dan üç versta uzaktaki Kurilovka köyünde bulunan bölge kilisesinde nikâhımız kıyıldı. Maşa, törenin gösterişsiz olmasını istemişti; onun için köylü delikanlıları sağdıçlığımızı yaptı, yalnızca bir zangoç ilahi okudu; kiliseden eve Maşa'nın kendisinin sürdüğü, ufacık, sarsıla sarsıla yürüyen bir arabayla geldik. Kentten nikâhımıza yalnız kardeşim Kleopatra geldi, ona da üç gün önce Maşa bir pusulayla haber vermişti. Kardeşim beyaz bir giysi giymişti, ellerinde eldiven vardı. Nikâh süresince heyecandan, sevinçten sessiz sessiz ağladı; yüzünden, annelere özgü, sonsuz bir iyilik okunuyordu. Mutluluğumuzdan başı dönmüştü, içine hoş bir koku çekmiş gibi durmadan gülümsüyordu. Ona baktıkça yeryüzünde onun için sevgiden, gerçek sevgiden daha üstün bir şey olmadığını; onun da bu sevgiyi gizli gizli, çekine çekine, ama sürekli olarak, tutkuyla düşlediğini anladım. Maşa'yı kucaklayıp kucaklayıp öpüyordu, coşkunluğunu ona nasıl anlatacağını bilmediği için, benden söz ederken:

— Ağabeyim iyidir, çok iyidir! diyordu.

Bizden ayrılmadan önce giysilerini çıkararak, her zamanki şeyleri giydi; benimle baş başa konuşmak istediği için, kolumdan tutup bahçeye götürdü.

— Kendisine duyurmadığın için babam çok kırgın sana, insan hiç babasının gönlünü almaz mı! Aslına bakarsan keyfine diyecek yok hani! Bu evliliğin seni toplumun gözünde yükselteceğini, Mariya Viktorovna'nın etkisiyle yaşamı ciddiye alacağını söylüyor. Akşamları yalnız senden konuşuyoruz, hatta dün senden: «Bizim Misail» diye söz etti. Çok sevindim buna. Anladığım kadarıyla bu günlerde düşündüğü bir şey var; sana bir yüce gönüllülük gösterisi yaparak barışmak için ilk adımı o atacak gibime geliyor. Bugün–yarın buraya gelmesi pek olası.

Üzerimde birkaç kez çabuk çabuk haç çıkardı, ondan sonra da:

— Haydi, talihin açık olsun, mutlu yaşayın, dedi. Anyuta Blagovo çok akıllı bir kızdır, evliliğinizden konuşurken, Tanrı'nın seni yeni bir denemeye çektiğini söyledi. Ne yapalım, öyle olsun... Aile yaşamında yalnız sevinçler değil, üzüntüler de bulunur. Üzüntüsüz yaşam olmaz.

Onu geçirmek için Maşa ile ben üç versta yürüdük, dönüşte hiç konuşmadık, hep sustuk; sanki yorgunluğumuzu çıkarıyorduk. Maşa koluma girmişti, içimde bir yeğnilik vardı, canım sevgiden söz etmek istemiyordu. Nikâhtan sonra birbirimize çok daha yaklaşmıştık, bizi birbirimizden ayıracak tek kişinin çıkabileceğini düşünemiyorduk.

— Kız kardeşin çok cana yakın, dedi Maşa. Ama ona işkence etmişler gibi bir duruşu var. Baban korkunç bir adam olmalı.

Beni, kız kardeşimi nasıl yetiştirdiklerini, çocukluğumuzun gerçekten çok acılı, anlamsız geçtiğini anlattım. Daha yakınlarda babamın beni dövdüğünü öğrenince Maşa irkilerek bana sokuldu.

— Anlatma, yeter! Korkunç bir şey bu!

Artık benden hiç ayrılmıyordu. Konaktaki üç odada yatıp kalkıyorduk, geceleri ise evin boş duran bölümüne açılan kapıyı sıkı sıkıya kapatıyorduk: Orada tanımadığımız, kendisinden korktuğumuz biri yaşıyordu sanki. Ben sabahleyin şafakla birlikte kalkıyor, hemen çalışmaya koyuluyordum. Arabaları onarıyor, bahçe yollarını düzeltiyor, evlek açıyor, evin damını boyuyordum. Yulaf ekme zamanı gelince ırgatla birlikte tarla sürmeyi, tapanlamayı, tohum atmayı denedim; dürüstlükle yaptığım bu işte ondan hiç geri kalmadım. Çok yoruluyordum, yağmurdan, bıçak gibi esen rüzgârdan yüzüm, bacaklarım durmadan sızlıyordu; geceleri düşüme sürülmüş tarlalar giriyordu. Ama tarla işleri beni sarmamıştı. Çiftçilikten anlamıyor, hoşlanmıyordum; bunun nedeni de belki atalarımın çiftçi olmaması, damarlarımdan katıksız kentli kanı akmasıydı. Doğaya ta içten bağlıydım; tarlaları, çayırları, bostanları seviyordum; ama saba-

nıyla toprağı kabartan, acınacak haldeki beygiri dehleyen, boynu uzamış, giysisi ıslak, yırtık pırtık ırgatımız bana kaba, yabansı, çirkin bir gücü anımsatıyordu. Irgatın beceriksiz hareketlerine baktıkça, ister istemez, insanların daha ateşi bile tanımadıkları, çok eskiden geçmiş, efsane dolu yaşamları gözümün önüne geliyordu. Köyün sığır sürüsünün içinde koşan azgın bir tosun, köy sokaklarını birbirine katan bir at içime korku salıyordu. Biraz irice, kuvvetlice, azgın görünüşlü bir erkek kaz, boynuzlu bir koç, bir ev köpeği aynı kaba, yabansı gücü aklıma getiriyordu. Kötü havalarda, yağmur yüklü bulutların sürülmüş koyu tarlalar üzerinde asılı durduğu zamanlar bu ruh hali, içimde daha bir kuvvetle depreşiyordu. Hele toprağı sürerken, ekerken birkaç kişi karşımda dikilip bu işi nasıl yaptığımı seyre koyulursa, tarlada çalışmanın kaçınılmazlığı, zorunluluğu konusundaki bütün inancımı yitiriyor, çalışmakla yalnız gönlümü eğlendirdiğimi düşünüyordum. Evde bir şeyler yapmayı daha çok istiyordum, dam boyamak kadar hiçbir şey hoşuma gitmiyordu.

Bahçeden, çayırlıktan geçerek değirmenimize gidiyordum. Orasını pehlivan görünüşlü, gür kara sakallı, yakışıklı, esmer bir köylü olan Kurilovka'lı Stepan kiralamıştı. Stepan değirmende çalışmayı sevmiyordu, kazançsız, can sıkıcı bir iş sayıyordu bunu, ama salt evine gitmemek için kalıyordu değirmende. Stepan saraçtı aslında, yanında dururken insanın burnuna hoş bir katran ve meşin kokusu geliyordu. Konuşmaktan hoşlanmazdı, hareketleri ağır ve ölgündü, durmadan «lü–lü–lü» diye şarkı söylerdi. Kurilovka'dan yanına bazen karısıyla kaynanası gelirlerdi; ikisi de ak tenli, süzgün, uysal kadınlardı bunları. Değirmene girince eğilerek selam verirler, Stepan'a «Siz, Stepan Petroviç» diye hitap ederlerdi. Oysa Stepan onların selamlarına ne sözle, ne de hareketleriyle karşılık vermeksizin ırmak kıyısında bir köşede oturup kendi kendine «lü–lü–lü» diye bir şarkı mırıldanırdı. Böylece sessizlik içinde bir–iki saat geçerdi. Ana–kız aralarında fısıldaşarak ayağa kalkarlar,

onun dönüp bakmasını bekleyerek gözlerini bir süre ona çevirirler, sonra ikisi birden yere kadar eğilerek, tatlı sesleriyle şarkı söyler gibi:

— Hoşça kalın, Stepan Petroviç! derlerdi.

Onlar gidince yerinden doğrulan Stepan, kendisi için bırakılan çörek ya da çamaşır konmuş çıkını alır, onlardan yana gözünü kırpıp içini çekerek:

— Kadın milleti işte! dedi.

Değirmen, iki çift taşıyla gece–gündüz çalışıyordu. Hoşuma gittiği için Stepan'ın işine yardım ederdim, bir yere gittiği zaman da seve seve yerine bakardım.

XI

Güneşli, ılık günlerden sonra gene yağmurlu, çamurlu günler başladı; mayısın sonuna kadar havalar kapalı ve soğuktu. Değirmen dolabının gürültüsü, yağmurun tekdüze şakırtısı insana tembellik, uyuşukluk veriyordu. Döşemenin sarsılması, genzimi yakan un kokusu da ayrıca uykumu getiriyordu. Çizgili, kısa kürk ceketini, uzun boğazlı erkek lastiklerini giyerek günde iki kez yanımıza gelen karım her seferinde aynı şeyleri söylüyordu:

— Buna da yaz demişler! Ekimden de kötü bir ay!

Birlikte lapa pişiriyor, çay içiyorduk; ya da yağmurun geçmesini bekleyerek, bir düzlükte konuşmadan saatlerce oturuyorduk. Bir gün Stepan panayıra gittiği için, Maşa bütün gece yanımdan ayrılmadı. Gitmek istediği zaman kalktığımızda saatin kaç olduğunu anlamak olanaksızdı, çünkü yağmur bulutları bütün gökyüzünü kaplamıştı; yalnız Dubeçniya'da horozlar uykulu uykulu ötüyorlar, bir de kuyruksallayanlar tarlalarda cıvıldaşıyordu. Vaktin daha çok erken olduğu kesindi. Birlikte gölün kıyısına indik, Stepan'ın bir gün önce bizim yanımızda atmış olduğu ağı çektik. Ağın içinde iri bir turna balığı debeleni-

yor, bir yengeç kıskaçlarını ileri uzatarak kabarıp duruyordu.

— Sal onları, dedi Maşa, onlar da mutlu olsunlar.

Çok erken kalktığımız, hiçbir şey yapmadığımız için, o gün bana çok uzun, yaşamımın en uzun günü geldi. Akşamüzeri Stepan döndü, ben de çiftliğe gittim.

Eve varınca Maşa:

— Baban geldi, dedi.

— Ya! Nerede şimdi?

— Gitti. Onu kabul etmedim.

Sessiz sessiz durduğumu, babama acıdığımı gören Maşa:

— Tutarlı olmalısın, dedi. Onu kabul etmedim; bizi merak etmemesini, bir daha gelmemesini söyledim.

Bir dakika sonra kapıdaydım. Babama durumu açıklamak için kente doğru yürüyordum. Soğuk bir hava vardı, yerler çamurlu, kaygandı. Düğünden beri ilk kez içime bir hüzün çökmüştü; bu renksiz uzun günden yorulan zihnimde, belki de gerektiği gibi yaşamadığım düşüncesi uyandı birden. Yavaş yavaş üstüme bir tembellik, bir üşengeçlik çökerek elim ayağım kesildi; artık ne kımıldamak istiyordum, ne de bir şeye kafa yormak. Biraz daha yürüdükten sonra «boş ver» anlamına elimi salladım, geriye döndüm.

Eve geldiğimde kapüşonlu meşin bir palto giymiş olan mühendis, avlunun ortasında ayakta duruyor, bas bas bağırıyordu.

— Söyle, nerede evin eşyaları? Imparator modeli güzel mobilyalar, tablolar, vazolar nereye gitti? Şimdi gir de içeride at koştur! Ben burasını eşyalarıyla birlikte aldımdı. O kadının Allah belasını versin!

Generalin dul karısının hizmetinde çalışan, çopur yüzlü, insana küstahça bakan küçük küçük gözlü, yirmi beş yaşlarındaki sıska bir adam, Moisey, şapkasını ellerinde buruşturarak mühendisin karşısında duruyordu. Uzun süre yüzünün bir yanında yatmış gibi, yanaklarının biri ötekinden büyüktü.

— Beyefendi hazretleri, siz burasını eşyasız almıştınız, dedi kararsız bir sesle. Çok iyi anımsıyorum.

— Kes sesini!

Mühendisin yüzü pancar gibi kızarmıştı, öfkeden titriyordu, bağırması bahçede aynı sertlikle yankılandı.

XII

Bahçede, evin içinde bir şeyler yaparken ellerini arkasına bağlayarak yanımda dikilen Moisey, ufacık gözlerini benden ayırmadan tembel tembel bakardı. Onun bu bakışı sinirlerimi bozduğu için işimi yarım bırakır giderdim.

İşte bu Moisey'in, generalin karısının sevgilisi olduğunu öğrendik Stepan'dan. Generalin karısına borç para istemek için gelenlerin önce Moisey'e baş vurduklarını daha önce fark etmiştim; hele bir keresinde, kömürcü olması gereken, üstü başı kapkara bir köylü, Moisey'in önünde yerlere kadar eğilmişti. Moisey'in, bazen gelen adamlarla fısıldaşarak, hanımına danışmadan para verdiği olurdu; bundan, onun fırsat düştükçe kendi hesabına iş çevirdiği kanısına vardım.

Moisey bahçede penceremizin dibinde kuşlara ateş eder, kilerimizden yiyecek aşırır, sormadan atlarımızı alırdı; Dubeçniya'nın bizim olup olmadığından nerdeyse kuşkulanmaya başlamıştık. Öfkeden beti benzi atan Maşa:

— Bu iğrenç insanlarla bir buçuk yıl daha birlikte nasıl yaşayacağız? derdi.

Generalin karısının oğlu İvan Çeprakov bizim yolda kondüktör olmuştu. Bir kış içinde o kadar zayıflayıp çökmüştü ki, bir bardak içkiden sarhoş olarak ağaçların gölgesinde sızıyordu. Kondüktör kılığından nefret ediyor, onunla dolaşmaktan utanıyor, ama mum çalıp satabildiği için işini gene de elverişli buluyordu. Benim durumum onda şaşırma, kıskançlık, umut karışımı bir duygu uyandırmaya başlamıştı. Kendi başına da böyle bir şey gelebileceği düşüncesi bulanık da olsa her zaman aklındaydı. Maşa geçerken ona hayran hayran bakıyor, yemek-

te neler yediğimi soruyor, zayıf, çirkin yüzü tatlımsı, üzgün bir hal alıyordu; benimle konuşurken mutluluğumu parmaklarıyla duyuyormuş gibi onları durmadan oynatıyordu. Bir sigarayı yakmak için bir sürü kibrit çakması gerektiğinden, durduğu her yerde bir çöp yığını bırakırdı. İşte böyle ikide bir sönen sigarasını yakarak acelesi varmış gibi:

— Dinle beni, Hiç – yoktan – iyi, dedi bir keresinde. Benim sürdüğüm şu yaşam beş para etmez. Dahası, küçük rütbeli subayların bile beni: «Hey, kondüktör, baksana buraya!» çağırmaları hiç hoşuma gitmiyor. Kardeşim, vagonlarda bu kulaklar neler duymadı, neler... Yaşamın ne berbat bir şey olduğunu çoktan anladım. Beni bu duruma sokan yalnız annemdir. Birgün vagonda doktorun biri: «Ana–babalar ahlaksızsa, çocuklar ya sarhoş olurlar ya da cani» demişti. Haklıymış adam.

İvan Çeprakov bir gün sallana sallana avluya girdi. Gözleri sağa–sola boş bakıyor, güçlükle soluk alıyordu. Üst üste gülmesiyle ağlamasına karışan deli saçması konuşmaları arasından yalnızca, kalabalıkta annesini yitiren bir çocuk gibi, zırlaya zırlaya: «Annem! Annem nerede?» dediğini anlıyordum. Onu alıp bizim bahçeye götürdüm, orada bir ağacın altına uzandı; bütün gündüz, o gece de sabaha dek Maşa ile başında nöbet bekledik. Kendini hiç iyi hissetmiyordu, onun soluk, ıslak yüzüne baktıkça Maşa:

— Bu iğrenç yaratıklar bizim evimizde bir buçuk yıl daha yaşayacaklar, öyle mi? diyordu. Korkunç bir şey bu! Korkunç!

Ya köylülerin bize çektirdikleri eziyetlere ne demeliydi! Mutlu olmayı o kadar istediğimiz bahar aylarında, daha her şeye yeni başladığımız bir zamanda o ne umut kırıcı olaylardı, Tanrım! Karım bir okul kurmak istiyordu. Altmış çocuk için bir okul taslağı çizdim, çiftçiler birliği de beğenerek, okulun, Dubeçniya'nın topu topu üç versta uzağında büyücek bir köy olan Kurilovka'da kurulmasını öğütledi. Bu, çok yerinde öneriydi, çünkü Dubeçniya da aralarında olmak üzere, dört köyün çocuklarının okuduğu Kurilovka'daki okul eski ve yetersizdi, çü-

rük döşemelerinde korka korka yürünüyordu. Martın sonunda Maşa, kendi isteği üzerine Kurilovka okulunun koruyucusu olarak seçildi; nisanın başında da köy kurulunu üç kez toplayarak, onları okullarının eski ve yetersiz olduğuna, yeni bir okul kurulması gerektiğine inandırdık. Çiftçiler birliğinin üyeleri, halk okulları müfettişi geldiler; onları da ikna ettik. Her toplantı sonunda köylüler bizden bir kova[1] votka parası istiyorlardı, kalabalığın arasında sıcaktan bunalıyorduk, ama çok geçmeden yorularak, canımız sıkkın, biraz tedirgin, eve dönüyorduk. En sonunda köylüler okulun arsasını verdiler, kentten yapı malzemesini taşımaya razı oldular. Yaz ekinlerini kaldırır kaldırmaz, ilk pazar, Kurilovka ve Dubeçniya'dan çıkan arabalar temel için gerekli tuğlayı getirmeye gittiler. Sabah şafakla çıktıkları halde, akşamleyin geç vakit dönmüşlerdi, köylülerin hepsi de sarhoştu, çok yorulduklarını söylüyorlardı.

Sanki bize hıncı varmış gibi, soğuklar ve yağmur da mayıs boyunca sürdü gitti. Yollar bozulmuş, çamurdan geçilmez olmuştu. Kentten dönen arabalar önce bize uğruyorlardı. Ah, o ne kargaşalıktı, Tanrım! Avlu kapısından ilkin, ön bacakları ayrık, iri karınlı bir at görünüyor; hayvan içeri girmeden önce durup başıyla selam veriyordu. Atın arkasından, dokuz metre boyunda, kaygan görünüşlü, ıslak kütüklerle yüklü bir araba; arabanın yanında ise eteklerini beline soktuğu paltosuna sımsıkı sarınmış, su birikintilerine bakmadan tepeleyip geçen bir köylü. Birinci arabanın arkasından tahta yüklü ikincisi, sonra kütük yüklü üçüncüsü, sonra dördüncüsü... Böylece evin önü atlarla, kütüklerle, tahtalarla dolup taşıyordu. Erkekler, başörtüleriyle sıkı sıkıya sarınmış kadınlar öfkeli gözlerle penceremize bakarak gürültü–patırtı ediyorlar, hanımefendinin dışarı çıkmasını istiyorlardı. Arada bir savurdukları kaba küfürler kulaklarımıza kadar geliyordu. Bir kenara çekilen Moisey, sanki beceriksizliğimizle eğleniyormuş gibi, olup bitenleri seyrediyordu.

1 12 litrelik ölçü birimi.

— Artık biz bu işte yokuz! diye bağırıyordu köylüler. Yorgunluktan bittik! Gitsin de hanımefendi kendisi getirsin!

Köylülerin zorla eve gireceklerinden korktuğu için eli–ayağı dolaşan, yüzü sapsarı kesilen Maşa hemen yarım kova votka parası gönderiyordu. Ondan sonra gürültü kesiliyor, kütük yüklü arabalar gerisin geriye, ardı ardına avludan çıkmaya başlıyordu.

Okul yapımına başlayacağımız gün, karım heyecanla yanıma gelerek şöyle dedi:

— Köylüler zaten kızıp duruyorlar. Sana bir şey yapmalarından korkarım. Dur, ben de seninle geleceğim.

Kurilovka'ya birlikte gittik. İlk iş olarak dülgerler bizden bahşiş istediler. Yapı kalıpları hazırlanmıştı, temel atılabilirdi, ama duvarcılar gelmediği için işler yüzüstü kaldı, dülgerler homurdanmaya başladılar. En sonunda duvarcılar geldi, bu sefer de kum olmadığı anlaşıldı; yapıya bir de kum gerekeceği herkesin gözünden kaçmıştı. Durumumuzun çıkmazlığından yararlanan köylüler kumun arabasına 40 kapik istediler, oysa kumun getirileceği ırmak kıyısıyla yapı arası çeyrek versta bile yoktu, getirilecek kum da 50 arabadan fazlaydı. Hırlaşmanın, küfürlerin, arsızlığın bini bir paraydı. Karım öfkesinden deliye dönmüştü, yetmiş yaşlarında bir ihtiyar olan duvarcı kalfası Tit Petrov, Maşa'yı kolundan tutarak:

— Buraya bak! Buraya bak! dedi. Sen bana yalnız kum getir yeter! Ben on kişiyi birden işe salayım da, gör o zaman işler iki güne kalıyor mu!

Kum geldi en sonunda; iki gün, dört gün, bir hafta geçti... Temelin yerinde hâlâ derin bir çukur olduğu gibi duruyordu.

— Çıldırmak işten bile değil! diyordu karım. Bu nasıl halk! Bunlar ne biçim insanlar!

Bu karışıklıklar arasında bazen mühendis Viktor İvanıç uğruyordu bize. Yanında getirdiği paket paket mezeleri, içkileri yiyip içtikten sonra terasa uzanıyor, horultusundan yanma varılmıyordu. Oradan geçen işçiler başlarını sallıyorlar:

— Vay anasını! Şuna bakın! diyorlardı.

Maşa onun bize gelip gitmesini istemiyor, babasının anlattıklarına inanmıyordu; aynı zamanda da bir konuda düşüncesini sormadan edemiyordu. Öğle yemeğinden sonra yattığı uykudan keyfi kaçmış olarak kalkan mühendis, bizim çiftlik işlerini yerin dibine batıran sözler söylüyordu. Burayı satın aldığı için kendisi de pişmanmış, bu çiftlikten dolayı bir sürü zarara girmişmiş falan filan... Maşa'nın canının çok sıkıldığı yüzünden belli oluyordu. Babasına köylülerden yakınıyor, o da esneyerek onları dövmek gerektiğini söylüyordu.

Mühendise göre evliliğimiz, sürdüğümüz bu yaşam bir gülmeceydi, bütün bunları şımarıklığımız, delice heveslerimiz yüzünden yapıyorduk.

Bir keresinde bana Maşa için:

— Bir gün gene böyle bir delilik yapmıştı, dedi. Kafasına opera şarkıcısı olmayı takmış, başını aldı gitti. Onu tam iki ay aradım, iki gözüm. Yalnız çektiğim telgraflara bin ruble ödedim.

Mühendis artık benim din yolundan ayrıldığımı ağzına almadığı gibi, bana ne «Bay Boyacı» diye hitap ediyor, ne de eskisi gibi işçi olarak çalışmamı övüyordu. Şimdi sık sık söylediği:

— Siz tuhaf bir adamsınız! Siz anormal bir adamsınız! Söylemeye dilim varmıyor ama sonunuz kötü olacak, gibi sözlerdi.

Maşa'nın uykuları azalmıştı; yatak odamızın penceresi önünde oturuyor, durmadan kara kara düşünüyordu. Yemek yerken attığı şen kahkahalar, yüzündeki hoş mimikler yoktu artık. Ben de tasalıydım, hele hava yağışlı olduğu zamanlar her yağmur damlası göğsüme bıçak gibi saplanıyordu; Maşa'nın ayaklarına kapanarak havanın böyle olmasından dolayı ondan özür dilemek geliyordu içimden. Avluda köylüler gürültü–patırtı etmeye başladıkları zaman suçlu benmişim gibi bir duyguya kapılıyordum. Oturduğum yerden saatlerce kalkmıyor, Maşa'nın ne mükemmel, ne üstün bir insan olduğunu düşünüyordum. Tutkuyla seviyordum onu; her yaptığına, her söylediğine

hayran kalıyordum. Maşa'nın sessiz oda içi çalışmalarına büyük bir eğilimi vardı; bıkmadan okuyor, yeni yeni şeyler öğrenmek istiyordu. Ev işlerini yalnız kitaplardan öğrendiği halde bilgisiyle hepimizi şaşırtıyordu. Verdiği öğütler herkesin işine yarıyor, bir teki bile boşa gitmiyordu. Sonra, o ne soyluluk, zevk yüceliği, ancak çok iyi yetiştirilmiş insanlarda görülen yumuşak başlılıktı öyle!

İçinde bulunduğumuz entipüften kaygılarla, çelişkilerle dolu bu düzensiz durum, sağlam ve yapıcı zekâsı olan böyle bir kadına ancak üzüntü verebilirdi. Ben de bunu gördüğüm için geceleri uykum kaçıyor, sabaha kadar yatağımda dört dönerek buna bir çare arıyor, umarsızlığımı anlayınca da nerdeyse ağlayacak gibi oluyordum.

Ona kitap, gazete, şekerleme, çiçek getirmek için ikide bir kente mi koşmadım; yemeklerimizi çeşitlendirmek için, Stepan'la birlikte boğazıma dek soğuk suya girerek, yağmur altında saatlerce yayın balığı mı avlamadım; köylüler gürültü–patırtı etmesinler diye, votka ısmarlayarak, para vererek, daha birçok vaatlerde bulunarak, karşılarında küçük düşmeme aldırmadan bir sürü dil mi dökmedim!.. Daha neler yapmadım, neler!

En sonunda yağmurlar kesildi, yerler kurudu. Sabahın dördünde kalkıp bahçeye çıkıldığı zaman yapraklarda çiyler ışıldıyor, kuşlar, böcekler ötüyordu; havada tek bulut kalmamıştı. Bahçenin, kırların, ırmağın bu güzelliği yanında insan bir de köylüleri, arabaları, mühendisi düşünmek zorunda kalmasaydı! Maşa ile birlikte gezi arabamıza biniyor, çavdarlara bakmaya gidiyorduk. Ben arkada otururken arabanın dizginlerini elinde tutan Maşa'nın kalkık omuzlarını, rüzgârın uçurduğu saçlarını seyrediyordum. Karşısına çıkan arabaların sürücülerine:

— Hey, sağa çeksene! diye bağırıyordu Maşa.

Bir keresinde ona:

— Tam bir arabacı gibisin, dedim.

— Olabilir. Dedemin, babamın arabacı olduklarını bilmiyor muydun?

Bunu söyledikten sonra geriye döndü, arabacıların bağırmalarını, şarkı söylemelerini taklit etti.

Onu dinlerken «Çok şükür! Çok şükür!» diyordum kendi kendime.

Sonra genç köylüler, genç arabacılar, genç mühendis geliyordu aklıma.

XIII

Bisikletiyle doktor Blagovo geldi. Kız kardeşim genç eskisi gibi sık sık uğramaya başladı. Genç kol emeği, ilerleme, insanlığı uzak gelecekte bekleyen gizemli bilinmeyen üstüne konuşmalara daldık. Tartışmamıza engel olduğu için doktor çiftlik işlerimizden hoşlanmıyordu. Ayrıca ona göre tarla sürmek, ekin biçmek, sığır otlatmak özgür kişiye yaraşmayan uğraşlardı; insanlar zamanla bu tür varolma savaşının bütün yükünü hayvanlara ve makinelere yükleyerek, kendilerini salt bilimsel araştırmalara vereceklerdi. Kız kardeşim ise kendisini erken göndermemiz için durmadan dil döküyordu, geç vakte kadar kaldığı ya da geceyi bizde geçirdiği zamanlar artık heyecandan dili tutuluyordu.

Maşa, sitemle:

— Bırakın şu çocukluğu! Artık gülünç oluyorsunuz, diyordu.

— Gülünç olduğumu ben de kabul ediyorum. Ama kendime karşı koyamıyorsam, elimden başka ne gelir? Geciktiğim zamanlar sanki kötü bir şey yapmışım gibi bir duygu yerleşiyor içime.

Alışık olmadığım için ekin biçtiğim günler her yanım ağrıdan dökülüyordu; hep birlikte terasta oturup konuşurken sandalyemde uyuyakalıyor, herkesi kendime kahkahayla güldürü-

yordum. Beni uyandırıp masaya yemek yemeye oturtuyorlar, ama gözkapaklarımı uykudan açamadığım için ışıkları, yüzleri, tabakları hayal meyal görüyor, konuşmaları işittiğim halde anlamıyordum. Sabahleyin de erkenden kalkarak ya hemen tırpana sarılıyor ya da yapıya giderek akşama kadar çalışıyordum.

Tatillerde evde kaldığım için Maşa ile kardeşimin benden bir şeyler gizlediklerini, hatta benden kaçıyormuş gibi tavırlar takındıklarını sezdim. Karımın bana olan sevgisi azalmamıştı, bununla birlikte bana açmadığı birtakım düşüncelerinin olduğu ortadaydı. Köylülere hıncı gitgide arttığı, yaşam yükü omuzlarına ağır gelmeye başladığı halde bana gelip bunlardan hiçbir biçimde yakınmıyordu. Üstelik doktorla konuşurken daha bir istekliydi, daha canlıydı. Bütün bunların nedenini bir anlayabilseydim!

Bizim eyaletin şöyle bir geleneği vardı: Ekin biçme ve harman zamanı bey evinin bütün rençperleri akşamları konakta toplanırlar, onlara votka ikram edilirdi; hatta genç kızlar bile birer kadeh içerlerdi. Biz bu geleneğe uymamıştık; tırpancı erkekler, orakçı kadınlar gece geç vakte kadar bekliyorlar, bekliyorlar, ondan sonra da küfrü basarak gidiyorlardı. Maşa bu sırada ya suratını asıp oturuyor ya da gözlerinden kin saçarak, alçak bir sesle, doktora:

— Bunların hepsi yaban! Vahşi bunlar! diyordu.

Sınıfta yeni gelen öğrencilere yapıldığı gibi, köyde de yeni yerleşenleri güler yüzle karşılamazlar. Bize de aynı şey oldu. İlk zamanlar bize, parasını ne yapacağını bilmediği için çiftlik alan, beceriksiz, saf insanlar gözüyle bakmışlardı. Bizimle düpedüz alay ediyorlardı. Bizim ormanda, hatta bahçede sığırlarını yayıyorlar; daha kötüsü, kendi tarlalarına ineklerimizi, atlarımızı sürüyorlar, ondan sonra da uğradıkları zararı ödememizi istiyorlardı. Birkaç kez köylüler topluca konağa gelerek, bir sürü gürültü–patırtıdan sonra, tarlalarımızı biçtirirken sözde Bışeyevka gibi, Semeniha gibi birtakım komşu köylerin tarlalarına haksız olarak girdiğimizi söylediler. Biz de kendi topraklarımı-

zın sınırını tam bilmediğimiz için onların sözlerine inanarak gerekli tazminatı ödedik. Ama sonunda kimsenin tarlasına girmediğimiz çıktı ortaya. Sonra, ıhlamur fidanlarının kabuklarını[1] soyuyorlardı. Bir keresinde de kaçak votka satan Dubeçniyalı zengince bir köylü bizim ırgatlara rüşvet verip onlarla bir olarak haincesine aldattı bizi. Arabaların yeni tekerlerini eskileriyle değiştirmişler, pulluk hamutlarımızı çalarak bize yeniden satmışlardı. Ama en çok gücümüze gideni, Kurilovka'daki yapıda olanlardı. Orada kadınlar, geceleri tahta, tuğla, fayans, demir çalıyorlar; yanında bir tanıkla evleri arayan muhtar, köy kurulunun kararıyla her birine ikişer ruble ceza kesiyordu. Gel gelelim çiftçiler birliğinin kasasına giren bu paralar bir gün götürülüp, topluca votkaya yatırılmaz mı!

Maşa bunu öğrenince küplere bindi; doktora, kardeşime:

— Hayvan bütün bu insanlar! Şunların yaptığına bakın! diye sızlandı durdu.

Okul işine girdiğinden bin pişman olduğunu birçok kereler duydum.

— Anlasanıza bir kere, siz bu okulu köylülere iyilik olsun diye değil, kültür adına, insanlığın geleceği adına yapıyorsunuz! Köylüler ne kadar kötüyse, sizin de okul yapmanız için elinizde o kadar güçlü nedenler var demektir. İşte bunu böyle anlamalısınız!

Doktorun sesinden bir güvensizlik okunuyordu, onun da Maşa gibi köylülerden nefret ettiğini sanıyordum.

Maşa, kız kardeşimi da alarak sık sık değirmene gidiyordu. Gülerek anlattıklarına göre, yakışıklı bir adam olan Stepan'ı seyrediyorlardı orada. Stepan'ın yalnız erkekler arasında az konuşan, ağırbaşlı bir adam olduğu; kadınlar topluluğunda ise çenesi son derece açılarak sırnaşıklığı anlaşıldı sonradan. Birgün ırmağa yüzmeye gittiğim bir sırada istemeden konuşmalarını dinledim. Maşa ile Kleopatra beyaz giysileriyle, sahilde bir

1 Bu kabuklar çeşitli işlerde kullanılıyordu. (Ç.N.)

söğüt ağacının gölgesine oturmuşlardı. Stepan ise onların yanında, elleri arkasında ayakta duruyor, şöyle konuşuyordu:

— Köylüleri insan yerine mi koyuyorsunuz, Tanrı aşkına? Olmaz böyle bir şey! Beni bağışlayın ama hayvandan farkı yoktur bu düzenbazların! Köylü kısmı yemekten, içmekten başka ne düşünür ki?.. Votkanın en düşüğü olsun, bir de meyhanede boğazını yırtarcasına bağırsın, yeter bu onlara! Ne doğru-dürüst iki çift laf ederler, ne iyi bir hareket, terbiye bilirler... Görgüsüz yaratıklar hepsi de. Kendileri de, karıları da, çocukları da kir-pas içindedirler. Üstlerindekini çıkarmadan yatağa yatarlar, çorbadan patatesi elleriyle alıp yerler, hamamböcekli kvas içerler. Bari üfleyerek içseler!

Kız kardeşim:

— Yoksulluk, ne yapsınlar! diye arka çıkmak istedi.

— Ne yoksulluğu! Sıkıntı içinde oldukları doğru, ama sıkıntıdan sıkıntıya fark var, hanımefendiciğim. Adam hapishaneye düşse, Tanrı kimsenin başına vermesin ya, gözü kör, bacakları kötürüm olsa, ona bir diyeceğim yok. Peki bu adamların ne eksikleri var? Elleri, kolları bağlı değil; güçleri, kuvvetleri, akılları yerinde; bedenlerinde sakatlıkları yok... Size bir şey söyleyeyim mi hanımefendi; bunlarınki yoksulluk değil, şımarıklık, bilgisizlik! Sizler okumuş, iyi insanlarsınız. Diyelim, iyilik olsun diye köylünün birine yardım ettiniz. Buna karşılık herifin tutacağı yol ya verdiğiniz bütün parayı içkiye yatırmak ya da daha kötüsü kendisi bir meyhane açarak köylüleri soymaya kalkmak olacaktır. Bir yoksulluktur tutturmuşsunuz. Peki, zengin köylü yaşamasını bilir mi sanıyorsunuz? Sözüm buradan dışarı ama onun da hayvandan kalır yanı yoktur. O da ötekiler gibi kaba, ağzı bozuk, görgüsüzdür. Boydan çok eni büyür, davul gibi şişik yüzü kıpkırmızıdır. Yaradan'a sığınıp namussuzun suratına patlatasın gelir. Alın işte Dobeçniyalı Larion'u! Herifin yoksul köylüden ne ayrımı var? Hiç! Ağaçlarınızın kabuğunu yoksullar soyar, gerek kendisi, gerekse çocukları adım başına söver, içkiyi biraz fazla kaçırdı mı da kafasını yolda balçığa so-

kup sızakalır... İşte böyle hanımefendiciğim; bunların al birini, vur ötekine! Köyde böyleleriyle birlikte yaşamak mı, Tanrı göstermesin! Bir zamanlar canıma tak etmişti; neyse, Hazreti Isa'ya şükürler olsun, kurtuldum hepsinden. Eh, şimdi karnım tok, sırtım pek. Askerlik görevimi ağır süvari olarak bitirdim, üç yıl da muhtarlık yaptım. Şimdi ise özgürüm, canımın istediği yerde yaşıyorum. Köye dönmeyi düşünmüyorum, kimse beni buna zorlayamaz. Karım varmış... Köy damına çekilip, karıyla oturmalıymışım... Şaşarım bunu söyleyenlerin aklına! Evlendiysek karıya tapulanmadık ya!

Maşa sordu:

— Söyleyin Stepan, sevişerek mi evlendiniz?

Stepan acı acı güldü.

— Köyde sevmenin ne anlamı var ki! Doğrusunu isterseniz, hanımefendiciğim, bu benim ikinci evliliğimdir. Kendim de Kurilovkalı değil, Zalegoşçalı'yım, Kurilovka'ya iç güveysi olarak geldim. Biz beş kardeştik, babam bizi ayırmak istemeyince ben de tuttum, karımın evine iç güveysi girdim. Birinci karımı sorarsanız, genç yaşında öldüydü o...

— Neden ölmüştü?

— Neden olsun, salaklığından! Güzelleşeyim diye birtakım otlar mı içmiş, nedir, o da karnına dokunmuş. İki gözü iki çeşme durmadan ağladı, sonunda ince hastalıktan mum gibi eridi. Kurilovkalı olan ikinci karım da onun bir eşi. Bir köylü karısından bundan başka ne beklenir zaten? İlk söz kesildiği gün onu pek beğenmiştim; babasının durumu iyi, akça–pakça, gencecik bir kızcağızdı. Annesi tarikattaki kadınlar gibi kahve içerdi, demek oluyor ki, durumları iyiydi. Neyse, evlendik. Ertesi gün yemeğe oturmuştuk, kaynanamdan bir kaşık istedim. Kadın bana kaşığı vermeden önce eliyle silivermesin mi? Bu temizlik anlayışına pek şaştım doğrusu... Onlarla bir yıl kadar oturduktan sonra ilk fırsatta başımı aldım çıktım. Belki kentli bir kızla evlensem daha iyi olurdu. «Kadın kocasının sağ koludur» derler. İstemem, böyle sağ kol yerinde dursun. Karı dediğin,

gelir karşına, seninle insan gibi konuşur. Ama bunlar gibi çan–çan çene çalarak değil, lafını, sözünü bilerek, şöyle içine dokunarak. İki çift hoş laf etmeyecek olduktan sonra, yaşam ne işe yarar!

Stepan birden susarak can sıkıcı, tekdüze «lü–lü–lü»lerine başladı. Beni gördü anlamına geliyordu bu değişiklik.

Maşa sık sık değirmene uğruyordu. Stepan'la konuşmaktan zevk aldığı belliydi. Köylülere ağzına geleni söyleyen Stepan onu bu bakımdan çekiyor olmalıydı. Değirmenden dönerken bahçeyi bekleyen biraz akıldan noksan bekçi, karıma:

— Kız Palaşka! Merhaba kız Palaşka! diye bağırıyor, ondan sonra da köpek gibi havlıyordu.

Maşa durup dikkatle bakıyordu bu kaçık herife, sanki onun havlayışında kendi düşüncelerine bir yanıt arıyor gibiydi. Stepan' ın küfürleri gibi onun havlayışı da Maşa'nın ilgisini çekiyor olmalıydı. Evde ise onu muhakkak bir haber beklemektedir: Ya köylülerin kazları bostandaki lahanalarımızı didiklemiştir ya da Larion koşumları çalmıştır. Maşa omuzlarını silkerek:

— Bu insanlardan başka ne beklenir! diyecektir.

Maşa'nın öfkesi her gün biraz daha artıyordu. Bana gelince, köylülere gitgide alışıyor, onlara içten bir yakınlık duyuyordum. Çoğunluğu çabuk kızan, sinirli, herkesin tepeden baktığı insanlardı bunlar. Dünya görüşleri dar, bulanık, düş evrenleri sınırlıydı. Kendileri sayı saymasını bile bilmezler, o yüzden başkalarını aldatırken başlarını kuma sokan devekuşlarına benzerlerdi. Bize yirmi rubleye ekin biçmeye gelmezlerdi, ama yarım kova içkisine bu işe dünden razıydılar; oysa yirmi rubleye tam dört kova içki alınabilirdi. Pis, sarhoş, aptal, dolandırıcı olduklarıı doğruydu; bununla birlikte köylü yaşantısının sağlam, esaslı bir temele oturduğu hemen hissedilirdi. Karasabanın arkasından giderken kaba–saba bir hayvana ne denli benzerse benzesin, kafası votkadan ne kadar sersemlerse sersemlesin, gene de köylüye yakından şöyle bir bakınca, onda, söz gelişi

Maşa ve doktorda eksik olan, ama yaşamamız için pek gerekli, önemli bir şeyin bulunduğu hemen göze çarpardı. Evet, köylünün tek inandığı şey doğruluktu, gerek kendisinin, gerekse halkın kurtuluşu doğruluktan geçecekti, o yüzden kendisi yapamasa bile dürüstlüğü severdi.

Karıma köylülerin camın kendisini değil de üzerindeki lekeyi gördüklerini söylediğim zaman ya susuyor ya da Stepan gibi «lü–lü–lü» diye şarkı tutturuyordu. Bu iyi yürekli, zeki kadının doktorla konuşurken öfkeden yüzü sapsarı, sesi titreyerek, köylülerin sarhoşluğundan, düzenbazlığından söz etmesini anlamıyor; olayları böylesine çabuk unutuşuna şaşıp kalıyordum. Babasının da içtiğini, hem de çok içtiğini nasıl unutabilir; Dubeçniya'yı almak için harcanan paranın hangi kirli, iğrenç, aldatmaca yollarla kazanıldığını nasıl olur da anımsamazdı?..

XIV

Kız kardeşim de kendi havasındaydı, o da benden bir şeyler saklıyordu; Maşa ile gizli gizli fısıldaştıkları sırada, bu gözümden kaçmıyordu. Yanına yaklaştığım zamanlar ezilip büzülüyor, bakışları suçlu, yalvaran bir anlama bürünüyordu; içinde bana açmaya korktuğu, kendisinin bile utandığı birtakım değişimlerin olduğu gerçekti. Bahçede bana rastlamamak, odada benimle baş başa kalmamak için Maşa'nın eteğinin dibinden ayrılmıyor; bu yüzden onunla ancak yemekten yemeğe görüşebiliyorduk.

Bir akşamüstü okul inşaatından dönüşte eve bahçeden girmiş, geliyordum. Hava kararmaya yüz tutmuştu. Benim geldiğimi görmeyen, ayak seslerini işitmeyen kız kardeşim, geniş dallı, yaşlı bir elma ağacının altında çıt çıkarmadan tıpkı bir hayalet gibi geziniyordu. Üzerinde siyah bir giysi vardı; başı önünde, hep aynı çizgi üzerinde bir ileri, bir geri, hızlı adımlarla gidip gidip geliyordu. Daldan bir elma düşünce ürkerek durdu,

korkudan elini şakaklarına götürdü, bu sırada da yanına ben yaklaştım.

Her nedense birden annemizi, çocukluğumuzu anımsayarak gözlerim doldu, yüreğimden taşan bir sevgi coşkunluğuyla kardeşimi omuzlarından kucaklayıp öpmeye başladım.

— Son günlerde neden değiştin? dedim. Çoktandır acı çektiğini görüyorum. Söyle hadi, nen var?

— Korkuyorum Misail...

Bunları söylerken sesi titriyordu. Ben ısrar ettim:

— Nen var? Ne olur, benden saklama!

— Saklamayacağım, sana hepsini anlatacağım. Senden gizli bir şeyim olması içimi eziyor, bana acı çektiriyor. Biliyor musun Misail, ben birini seviyorum... Hem de çok! Mutluyum ama nedense içimde bir korku var.

O sırada ayak sesleri duyuldu, bunun arkasından ipek gömlekli, uzun çizmeli doktor Blagovo göründü ağaçların arasından. Elma ağacının yanı buluşma yerleri olmalıydı. Kız kardeşim onu görünce bir çığlık attı, doktoru biri elinden alacakmış gibi heyecanla ileri atıldı.

— Vladimir! Vladimir!

Doktor iyice sokulmuş, kız kardeşimin yüzüne yiyecekmiş gibi bakıyordu; kızcağızın son günlerde ne kadar zayıflayıp solduğunu ancak şimdi görebiliyordum. Bu zayıflığı dantelli yakasından daha iyi belli oluyordu; çünkü ince, uzun boynunun çevresinde her zamankinden daha büyük bir genişlik vardı. Doktor şaşırmıştı, ama hemen toparlanarak kardeşimin saçlarını okşamaya başladı.

— Hey, sana ne oluyor, kendine gel bakayım! Görüyorsun yanındayım artık.

Birbirimize ürkek ürkek bakıyor, susuyorduk. Sonra birlikte yürümeye başladık. Doktor yolda bana:

— Henüz bizde uygar yaşam başlamış değildir, dedi. Yaşlılar kendilerini şöyle avutuyorlar. Şimdi bir şeyimiz yoksa bile,

bir zamanlar, 40 ya da 60[1] yıllarında vardı. Oysa bizler daha yaşlanmadık, beynimize *marasmus senilis*[2] tebelleş olmadı, öyleyse kendimizi böyle hayallerle oyalayamayız. Rusya'nın başlangıç tarihi ise, anladığıma göre, başlamadı daha...

Onun söylediklerini dinlemiyordum. Kız kardeşimin birini sevmiş olması, yabancı bir adamın koluna girerek onun yüzüne sevgi dolu gözlerle bakması çok garibime gidiyordu; bir türlü inanasım gelmiyordu. Bu sinirli, ürkek, kabuğuna çekilmiş, eli–kolu bağlı varlık nasıl olmuş da üstelik çoluklu çocuklu bir adamı sevebilmişti! İçime bir sızı düştü, ne olduğunu bilmeden bir şeylere acımaya başladım. Doktorun yanımda bulunmasından da hoşlanmıyordum artık, aşklarının sonunun ne olacağı aklımı kurcalayıp duruyordu.

XV

Maşa ile birlikte okulun kutsanmasına katılmak için gidiyorduk. Maşa yöresine bakınarak:

— Sonbahar, artık sonbahar geldi. Yaz geçti, kuşlar gitti, yeşil kalan yalnız söğütler.

Yaz sona ermişti; gene de havalar açıktı, gündüzler ılık geçiyordu. Bununla birlikte sabahları ortalığa bir serinlik çöküyor, çobanlar kepeneklerini giymeden çıkmıyorlardı. Bahçemizdeki yıldız çiçeklerinin üzerindeki çiyler ise akşama kadar kurumuyordu. Birtakım acıklı çığlıklar geliyordu insanın kulağına; bunun paslı menteşelerinde inleyen pencere kanatları mı, yoksa sürülerle uçan turnalar mı olduğu bir türlü anlaşılmıyordu. Öyle hoştu ki bu sesi durup dinlemek, insanın içine yaşama sevinci doluyordu!

Maşa konuşmasını sürdürdü:

---

1 1840, 1860.

2 Bunaklık, bunama. (Lat.)

— Yaz geçti, dedi. Artık seninle oturup geçirdiğimiz günlerin hesabını yapabiliriz. Çok çalıştık, çok düşündük, bundan çok şeyler kazandık. Sağ olalım, var olalım! Başarılarımızın kişiliğimizin gelişmesinde etkisini yadsıyamayız, ama bu başarılarımız çevremizdekilerin yaşantısına yeterli katkıda bulundu mu, birilerinin işine yaradık mı? Sanmıyorum! Bilgisizlik, bedensel kirlilik, sarhoşluk, çocuk ölümündeki akıllara durgunluk veren fazlalık, hepsi, hepsi olduğu gibi duruyor; senin ekip ekip biçmenden, benim de para dökmemden, kitap okumamdan kimse yarar sağlamadı. Anlaşılan, biz yalnız kendimiz için çalıştık, bir de enine–boyuna düşündük.

Bu gibi düşünceler aklımı karıştırıyordu, o yüzden ne söyleyeceğimi bilemiyordum.

— Biz işin başından sonuna kadar içtendik, dedim. İçten olanlar da doğru yoldadır.

— Buna bir diyeceğim yok! Doğru yolda olduğumuz yüzde yüz, bununla birlikte tutumumuzun yanlışlıkları var. Her şeyden önce davranışımızın dıştan görünüşü kusurlu, sen ne dersin? İnsanlara yararlı olmak istiyorsun, fakat tutup bir çiftlik satın almakla daha başlangıçta bütün yarar sağlama fırsatını kendi elinde yok ediyorsun. Sonra, eğer köylü gibi çalışıyor, köylü gibi giyiniyor, köylü gibi yiyip içiyorsan, onlara karşı üstün oluşunla; katlanılması güç yaşamlarını, biçimsiz giyim kuşamlarını, ürküntü veren köy damlarını, anlamsız sakallarını bir bakıma yasallaştırmış, normal saymış oluyorsun. Öbür yandan senin çok, pek çok, ömrün boyunca çalıştığını varsayalım; bu çalışmanın sonunda eline birtakım işe yarar sonuçlar geçecektir elbet. Yalnız, elde edilen bu sonuçlar yığınsal bilgisizlik, açlık, çıplaklık, ahlak bozukluğu gibi en ilkel yozluklar karşısında ne derece etkili olabilir? Denizde bir damladır olup olacağı! İşte bu durumda daha güçlü, daha yıldırıcı, daha etkili savaş araçlarına gereksinme vardır. Gerçekten yararlı olmak istiyorsan, her zamanki dar eylem alanından çıkarak bütün kitleyi etkilemeye çalışmalısın. En başta da şamatacı, yoğun bir inandırma

aracına el atmak gerekiyor. Sanatın, örneğin müziğin bu kadar canlı, bu kadar yaygın, bu kadar güçlü olmasının nedeni budur işte! Bundan dolayı bir müzisyen, bir şarkıcı bir anda binlerce kişiyi yönlendirebiliyor.

Maşa hülyalı gözlerle gökyüzüne bakarak sözlerini şöyle bitirdi:

— Sanat, sevgili sanat! Sanat insanı kanatlandırır, uzaklara, çok uzaklara götürür! Pislikten, iki paralık çıkar uğruna koşmaktan yorulanlar, alınyazısına küsenler, isyan bayrağını çekenler, öfkeden kuduranlar ancak ve ancak sanatın güzelliğinde huzur, doygunluk bulabilirler!..

Kurilovka'ya yaklaştığımız zaman hava cıvıl cıvıl güneşliydi. Şurada–burada evlerin avlularında harman sürüyorlardı, ortalığı saman kokusu sarmıştı. Kırmızı üvez salkımları çitlerin arkasından sarkıyor, altın rengi kızarık yapraklı ağaçlar düz ovada göz alabildiğine uzanıyordu. Kilisenin çanı çalıyordu, «Koruyucu meryem Anamız» ilahisini söyleyen çocukların ellerinde aziz resimleri vardı. Ya havanın duruluğuna, güvercinlerin ta yükseklerde uçuşuna ne demeliydi!

Ayin sınıfta yapılıyordu. Maşa'ya Kurilovkalılar bir aziz resmi, Dubeçniyalılar ise kocaman bir somun ile yaldızlı bir tuzluk[1] sundular. Maşa kendini tutamayarak ağlamaya başladı. Yaşlı bir köylü ikimizin önünde eğildi.

— İstemeden kırıcı söz söylemişsek, aramızda tatsızlıklar olmuşsa, kusurumuzu bağışlayın.

Arabayı eve doğru sürerken Maşa dönüp dönüp okula bakıyordu. Okulun, kendi elimle boyadığım, güneşte pırıl pırıl yanan damı ta uzaklardan göze çarpıyordu. Maşa'nın okula çevirdiği bakışlarının ayrılık bakışları olduğunu iyice hissediyordum.

---

1 Ekmek–tuz, Rusların bolluk simgesidir. (Ç.N.)

Akşama doğru kenti gitmek için yol hazırlığına başladık.

Son zamanlar sık sık kente gidiyor, geceyi orada geçiriyordu. Onun yokluğunda çalışamıyordum, elim ayağım kesiliyordu. Geniş avlumuz can sıkıcı, anlamsız bir boşlukmuş gibi görünüyor, bahçemizdeki ağaçlar öfkeli öfkeli hışırdıyordu; onsuz ev, ağaçlar, atlar bana «bizim» değilmiş gibi geliyordu.

Evden dışarı adımımı atamıyordum. Maşa'nın tarımla ilgili kitaplarıyla dolu dolabının yanındaki masada oturuyordum hep. Şimdi bir işe yaramayan, bu bir zamanların gözde kitapları bana şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Uzun zaman, saat yediyi, sekizi, dokuzu vuruncaya, pencerelerin arkasında simsiyah bir sonbahar gecesi çökünceye dek oturuyor; Maşa'nın eski bir eldivenini, her zaman kullandığı bir kalemi ya da küçük makaslarından birini gözden geçiriyordum. Elimi hiçbir işe sürmek gelmiyordu içimden; eğer bir zamanlar bir iş görüyor, tarla sürüyor, ekin biçiyor, odun kesiyorduysam, bunları salt o istedi diye yapmıştım. Bunu çok iyi anlıyordum şimdi. Belime dek suya gireceğimi bilsem de, beni bir kuyunun temizlenmesi için gönderse, bunun gerekli olup olmadığını düşünmeden kuyuya giriyordum. Ama onun yanımda bulunmadığı şu sırada Dubeçniya, yıkıntılarıyla, darmadağınıklığıyla, rüzgârda durmadan çarpan pencere kanatlarıyla, gece–gündüz iş gören hırsızlarıyla hiçbir çalışmamın işe yaramayacağı, karmakarışık bir yer olarak görünüyordu gözüme. Toprağın ayaklarımın altından kaydığını, Dubeçniya'daki işimin bittiğini, kısacası tarım kitaplarının başına gelenlerin yakında beni de beklediğini sezdiğim böyle bir zamanda niçin çalışacak, niçin gelecek konusunda kafa yorup üzülecektim? Hele gecenin ıssız saatlerinde üzerime çöken o sıkıntıyı anlatamam! Sanki kulağım kirişte, her an birinin gelmesini, artık pılımı pırtımı toplayıp buradan gitmemi

söylemesini bekliyordum. Dubeçniya'ya zerre kadar acımıyordum, tek acıdığım şey, belli ki artık sonbaharı gelmiş olan aşkımızdı. Sevmek ve sevilmek büyük bir mutluluktu, bu yüksek kuleden paldır küldür yuvarlanmaya başladığınızı hissetmek de büyük bir ürküntü!

Maşa ertesi gün akşama doğru döndü kentten. Bir şeye canı sıkılmıştı, ama bunu da gizledi benden; ancak bütün pencerelere ne diye kışlık çerçeveler taktığımı sorarak havasızlıktan boğulabileceğimizi söyledi. Çerçevelerden ikisini çıkardım. İştahımız olmadığı halde oturup bir şeyler yedik.

— Git elini yıka, dedi bana. Pis pis macun kokuyorsun.

Kentten gelirken resimli yeni dergiler getirmişti, yemekten sonra yan yana oturup onlara baktık. Dergilerin arasından giysi ve biçki modelleri çıkıyordu. Maşa onlara şöyle bir göz atıyor, sonra gerektiğinde incelemek üzere bir kanara koyuyordu. Ama düz eteği aşağı doğru genişleyerek açılan, geniş kollu, çan biçimi bir giysiye gözü takılarak onu bir dakika kadar ilgiyle seyretti.

— Bu fena değil, dedi.

— Evet, sana çok yakışır.

Duygulanmıştım modele bakarken, salt onun hoşuna gittiği için bu kül rengi lekeyi zevkle seyrediyordum. Içim sevgiyle dolarak şunları söyledim:

— Çok güzel, nefis bir giysi! Ne kadar hoş değil mi, Maşa! Benim sevgili Maşa'm!

Resmin üzerine gözyaşlarım damlıyordu.

— Benim güzel Maşa'm! Sevgilim, bir tanem...

Kalkıp yatmaya gitmişti, bense bir saat daha oturup resimlere baktım. Yatak odasından şöyle seslendiğini işittim:

— Korkarım, çerçeveleri boşu boşuna çıkardın. Geceleyin üşümeyelim sonra... Dinle bak, nasıl esiyor!

«Şundan bundan» sütununa bir göz atayım, dedim. Nasıl ucuz mürekkep yapılacağından, dünyanın en büyük pırlantasından vs. söz ediliyordu. Sayfaları çevirirken gene karşıma

Maşa'nın beğendiği giysi modeli çıktı; onu bu giysi içinde omuzları açık, elinde bir yelpaze; müzikten, resimden, edebiyattan anlayan, göz kamaştırıcı, pırıl pırıl bir kadın olarak gözümün önüne getirdim. Onun yanında, benim rolüm ne denli küçük, ne denli önemsiz kalıyordu!

Onunla karşılaşmamız, evliliğimiz, bu her bakımdan talihli, şen kadının yaşamında daha pek çoğunu göreceği evrelerden biriydi. Daha önce söylediğim gibi, dünyadaki bütün iyi işler onun hizmetine hazır, onun tarafından bedava elde ediliyordu. Hatta fikirler, o günün modası düşünce akımları bile yaşamına bir çeşni katarak zevklerini renklendiriyordu. Bense onu bir gönül eğlencesinden alıp ötekine götüren bir arabacıdan başkası değildim. Şimdi de görevim bittiği için o uçup gidecek, bense yalnız kalacaktım.

Benim bu düşüncelerime karşılıkmış gibi avludan yürek paralayan bir çığlık geldi:

— İmda–a–a–t!

İnce bir kadın sesiydi bağıran, bu sesi taklit ediyormuş gibi ince ince uludu rüzgâr bacada. Yarım dakika geçti geçmedi, bu sefer avlunun öbür ucundan rüzgâr sesleri arasından gene aynı haykırış yükseldi:

— Imda–a–a–t!

— Misail, işitiyor musun?

Saçları dağınık, yalnız iç gömleğiyle yanıma geldi karım; gözlerini karanlık pencereye dikip dinlemeye başladı.

— Birini boğuyor olmasınlar? Bir bu eksikti!

Tüfeği kaptığım gibi fırladım. Dışarısı zindan gibi karanlıktı, rüzgârın şiddetinden ayakta zor duruyordum. Dış kapıya kadar yürüyüp kulak kabarttım; ağaçlar hışırdıyor, rüzgâr ıslık çalıyor, bir de yarı deli bekçinin köpeği uluyordu tembel tembel. Avlunun dışında, demiryolu boyunca tek ışık yoktu; her yer zifiri karanlıktı. Geçen yıl yazıhanenin bulunduğu ek yapının yakınından birden boğuk bir çığlık daha geldi.

— İmda–a–a–t!

— Kim var orada? diye seslendim.

İki kişi boğuşuyorlardı. Birisi ötekini zorla tutmaya çalışıyor, öteki direniyordu; ikisi de soluk soluğaydılar.

— Bırak beni! diyordu biri.

Bu sesten adamın İvan Çeprakov olduğunu anladım, kalın sesiyle çığlık atan da oydu.

— Bırak beni, namussuz! Yoksa ellerini ısırırım!

Öteki de Moisey'di. İkisini birbirinden ayırdım, bu sırada kendimi tutamayarak Moisey'in suratına iki tokat patlattım. Beriki yere düşüp kaldı, bir daha vurdum.

— Beni öldürmeye kalkıştılar, efendim, diye homurdandı Moisey. Annesinin komodinine el atarken yakalandım... Kimseye zararı dokunmasın diye buraya kapatmak istiyordum.

Çeprakov fitil gibi sarhoştu, beni tanımamıştı bile: ciğerlerine hava doldurup «imdat» diye bağırmak istiyormuş gibi derin derin soluk alıyordu.

Onları orada bırakarak eve döndüm. Karım giyinik olarak yatağa uzanmıştı. Avluda olup bitenleri anlattım, Moisey'i dövdüğümü de söyledim.

— Köyde yaşamak ne korkunç! dedi. Hele şu gecenin uzunluğuna bak! Daha ne zaman bitecek?

Aradan çok geçmemişti ki gene:

— İmda–a–a–t! çığlığı geldi.

— Gidip şunları susturayım, dedim.

Karımın yüzünden tiksinti okunuyordu.

— Bırak, birbirlerini boğazlasınlar!

Maşa kulakları hep dışarda, gözlerini tavana dikmişti; bense onun yanında oturuyor, konuşmaya cesaret edemiyordum. Avludaki «imdat» haykırışlarından, gecenin bu kadar uzun sürmesinden dolayı suçlu benmişim gibi bir duygu vardı içimde.

Konuşmadan oturuyorduk, pencerelere aydınlık vurmasını dört gözle bekliyordum. Maşa'nın bakışları bir tuhaftı, uzun süre kaldığı baygınlıktan kendine yeni gelmiş, uyanmış gibiydi. Nasıl olur da onun gibi zeki, kültürlü, saf bir kadın ciğeri beş

para etmez insanların toplandığı bir çetenin arasına, bu kuytu köşeye düşer; üstelik saflığını son derecesine vardırarak bu insanlardan birine gönül verir, onunla altı aydan fazla karı–koca olurdu? Şaşılacak şeydi! Artık ben de, Moisey de, Çeprakov'da onun gözünde aynıydık; ben, evliliğimiz, çiftlik işlerimiz, günün bozuk havaları, ona göre bir sarhoşun yabansı «imdat» çığlıklarında birleşmiş gibiydik. İçini çekerken, yatakta daha rahat yatmak için kımıldanırken yüzünde hep; «Şu sabah oluverse!» bekleyişi okunuyordu.

Sabahleyin kalkar kalkmaz ilk işi arabaya binmek oldu.

Dönüşünü gözleyerek Dubeçniya'da üç gün bekledim. Ondan sonra bütün eşyaları bir odaya toplayıp üstüne kilit vurarak kendim de kente yollandım. Mühendisin evinin zilini çaldığım zaman akşam olmuştu, Bolşoy Dvoryanski Caddesi'nde fenerler yanıyordu. Pavel evde kimsenin bulunmadığını söyledi; Victor İvanıç, Petersburg'a gitmişti, Mariya Viktorovna ise Ajoginler'deki provada olmalıydı. Ajoginler'in evine gelirken duyduğum heyecanı, merdivenlerde yüreğimin duracakmış gibi küt küt atışını, esin perilerinin doluştuğu bu eve girmeyi göze almadan önce merdiven başında uzun süre bekleyişimi hiç unutmayacağım!

Salonda piyanonun, küçük masanın üstünde, sahnede üçer üçer mumlar yanıyordu; ilk temsil ayın on üçündeydi, ilk prova ise şimdi, uğursuz bir gün sayılan pazartesi günüydü. Gene boş inançlarla savaş! Bütün sahne sanatını sevenler biraradaydılar; büyük, ortanca, küçük kızlar rollerini defterlerden okuyarak sahnede geziniyorlardı. Herkesten uzakta, bir köşede başını duvara dayamış duran Turp, provanın başlamasını beklerken sahneyi hayran hayran seyrediyordu. Her şey tıpatıp eskisi gibiydi.

Hatırını sormak için evin hanımının yanına gideyim dedim; fakat herkes ellerini bana doğru sallayıp «sus» diyerek gürültü etmememi bildirdiler; ortalık sessizleşti. Piyanonun kapağını kaldırdılar, tanımadığım bir kadın gelerek piyanonun başına o-

turdu, miyop gözlerini kısıp notalara bakmaya başladı. O sırada Maşa çıktı ortaya. Omuzları çıplaktı, çok güzeldi; baharda değirmene gelen Maşa'dan farklı, bambaşka güzellikte Maşa vardı şimdi karşımda.

«Seni niçin seviyorum, ey aydınlık gece?» şarkısını söylemeye başladı.

Tanıştığımızdan beri şarkı söylediğini ilk kez işitiyordum. Çınlayan, hoş, güçlü bir sesi vardı; onu dinlerken olgun, tatlı, mis kokulu bir kavun yiyor gibiydim. İşte bitti şarkısı, alkışladılar; Maşa kıvançlıydı, gülümsüyordu. Çevirdiği nota yapraklarında gözlerini hızla gezdirirken, giysisini düzeltirken, kafesinden uçup özgürlüğüne kavuştuktan sonra tüylerini düzene koyan bir kuşa benziyordu. Saçları kulaklarının üzerinden taranmıştı; yüzünde, hepimize meydan okuyan ya da atlarına «Haydi benim aslanlarım!» diye bağırdığı zamanki gibi kışkırtıcı, küstah bir anlatım vardı.

O anda arabacı dedesine nasıl da benziyordu! Beni görünce elini uzattı.

— A, sen de mi buradasın? Şarkımı dinledin mi? Nasıl buldun bakalım?

Yanıtımı beklemeden devam etti:

— Tam zamanında geldin, bu gece kısa bir süre için Petersburg'a gidiyorum, beni istasyona bırakır mısın?

Gece yarısı onu gara götürdüm. Kendisine yersiz sorular sormadığım için duyduğu şükrandan olacak, beni sevgiyle kucakladı, mektup yazacağını bildirdi. Ben, gözyaşlarımı güçlükle tutarak ellerini ellerimin içinde sıkıyor, tek söz söylemeden bu elleri öpüyor, öpüyordum...

Beni bırakıp gittiği zaman gözlerim uzaklaşan ışıklara takılı, uzun süre dikildim kaldım. Onu hep hayalimde okşayarak:

— Benim güzel Maşa'm, bir tanem! diye mırıldanıyordum.

O geceyi Makariha'da, dadım Korpovna'nın yanında geçirdim, sabah olur olmaz da Turp'un yanına giderek, kızını bir doktora vermeye hazırlanan zengin bir tüccarın mobilyalarını cilalamaya başladım.

XVII

Pazar günü öğle yemeğinden sonra kız kardeşim geldi, oturup birlikte çay içtik. Gelirken kent kitaplığından aldığı kitapları gösterdi.

— Çok okuyorum şimdi. Aklımı başıma topladıkları için Vladimir ile karına ne kadar teşekkür etsem azdır. Beni karanlıktan kurtardılar, benim de bir insan olduğuma inanmamı sağladılar. Eskiden çeşitli kaygılar yüzünden geceleri gözümü kırpmazdım. Yok haftada şu kadar şeker harcanmış da, yok hıyar turşusunun tuzunu fazla kaçırmışım da... Şimdi de uyumuyorum geceleri, ama artık tasalarım bambaşka. Ömrümün yarısının böyle korkular içinde, saçma sapan geçmiş olmasına çok canım sıkılıyor. Geçmişimden nefret ediyorum, utanıyorum; babama ise düşmanım gözüyle bakıyorum... Ah, karına nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum! Ya Vladimir! Çok değerli bir insan o! benim gözümü açan bu ikisidir işte!

— Geceleri uyumadığın için iyi etmiyorsun.

— Hasta olduğumu mu sanıyorsun yoksa? Hayır, yanılıyorsun. Vladimir beni muayene etti, sapasağlam olduğumu söyledi. Sorun hasta olup olmayışımda değil şimdi, benim buna pek aldırdığım yok... Söyle bakalım, demin söylediklerimde haklı mıyım, değil miyim?

Kız kardeşimin manevi bir desteğe gereksinme duyduğu ortadaydı. Maşa gitmişti, doktor Blagovo Petersburg'daydı, ona haklı olup olmadığını söyleyecek bendan başka kimse kalmamıştı koca kentte. Düşüncelerimi bakışlarımdan okumak için dimdik gözlerimin içine bakıyor; yanında konuşmadan durduğum, biraz daldığım zamanlar bunu kendi aleyhine yorarak hemen neşesi kaçıyordu. Onun yanında çok dikkatli davranmam gerekiyordu, o yüzden, kendisiyle ilgili düşüncemi sorduğu zaman hemen haklı olduğunu bildirerek ona karşı derin bir saygı beslediğimi söyledim.

— Biliyor musun, Ajoginler'de bana rol verdiler, diye devam etti. Sahneye çıkacağım. Yaşamak istiyorum, kısacası bütün zevkleri doya doya tatmak istiyorum. Yeteneğimin olmadığını biliyorum, üstelik rolüm topu topu on satır; gene de bu, benim için günde beş kez çay hazırlamaktan, aşçı kadının fazla tıkınıp tıkınmadığını gözetlemekten bin kez yüce, bin kez soylu bir uğraş. Daha önemlisi, babamın benim de kendisine karşı gelebileceğimi görmesi.

Çaydan sonra yatağıma uzandı, gözleri kapalı, yüzü sapsarı, bir süre yattı. Kalkarken:

— Şaşıyorum zayıf insanlara, dedi. Vladimir kentli kadınların, kızların iş görmemek yüzünden kanlarının azaldığını söylüyordu. Ne zeki adam, değil mi, şu Vladimir? Çok doğru söylüyor. İnsan boş durmamalı.

İki gün sonra Ajoginler'e elinde küçük bir defterle provaya geldi. Üstünde siyah bir giysi vardı, ortasında uzaktan puf böreği gibi görünen bir broşun bulunduğu mercan bir gerdanlık takmıştı boynuna, birer pırlantası pırıl pırıl parlayan iri küpeler sallanıyordu kulaklarında. Onu ilk görüşte ne ne diyeceğimi şaşırdım, zevksizliğin bu derecesi görülmemişti doğrusu! Giyinişinin tuhaflığı, küpeleri, gerdanlığı zevksizce seçişi kimsenin gözünden kaçmamıştı; yüzlerde gülümsemeler, fısıldaşmalar aldı yürüdü. Birinin:

— Mısırlı Kleopatra, dediğini işittim.

Kardeşim sosyete kadınları gibi rahat, serbest davranmak için yapmacık tavırlar takınıyor, bu da ona hiç gitmiyordu. Sadeliğinden, sevimliliğinden eser kalmamıştı. Bana doğru yürüyerek:

— Gelirken babama provaya gideceğimi bildirdim, o da bana bağırarak babalık hakkını bağışlamayacağını söyledi. Az kalsın dövecekti, dedi.

Defterine göz attıktan sonra:

— Düşün, daha rolümü bile bilmiyorum, diye devam etti.

Şaşıracağım yüzde yüz. Ne yapalım, ilk adımı attık bir kere. Ne çıkarsa bahtıma!

Herkesin kendisine baktığını, atmaya karar verdiği önemli adımla herkesi şaşkına çevireceğini, herkesin kendinden olağanüstü şeyler beklediğini sanıyordu; onu, bizler gibi entipüften insanlara kimsenin aldırış etmeyeceğine inandırmak olanakdışıydı.

Kardeşimin üçüncü perdeye kadar yapacağı bir şey yoktu... Üçüncü perdede eve konuk gelen taşralı bir vaftiz anası rolüne çıkarak bir odanın kapısında duracak, içerisini gizli gizli dinliyormuş gibi yaptıktan sonra da birkaç tümce söyleyecekti. Sırasının gelişine kadar geçen en azından bir buçuk saat süresince herkes sahnede dolaşırken, rollerini söylerken, çay içerken, tartışırken o yanımdan bir adım bile ayrılmamış, bir yandan rolünü mırıldanırken, bir yandan da durmadan elindeki defterle oynayarak iyice buruşturmuştu. Herkesin kendisine baktığına, her an sahneye çıkmasını beklediklerine aklını taktığı için titreyen elleriyle ikide bir saçlarını düzeltiyordu.

— Şaşıracağım, yüzde yüz şaşıracağım. Şurama nasıl bir ağırlığın gelip çöktüğünü bir bilsen! Ölüm cezasına çarptırılacakmışım gibi bir korku var içimde.

En sonunda sıra geldi. Yönetmen:

— Kleopatra Alekseyevna, şimdi sıra sizde! diye seslendi.

Çirkin, köşeli yüzünde bir korkuyla sahnenin ortasına yürüdü, orada birdenbire durarak heykel gibi kaskatı kesildi; kımıldanan tek şey, kulaklarında sallanan küpeleriydi.

— İlk çıkışta defterden okunabilir, dedi arkadan birisi.

Kız kardeşimin titrediğini, titremekten dolayı dilinin tutulduğunu, defterin yapraklarını çeviremediğini, artık rolünü bile umursamadığını açıkça görüyordum. Tam yanına giderek ona bir şeyler söylemek üzereydim ki, olduğu yerde dizüstü çöktü, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Herkes konuşmaya başlayarak bir gürültüdür koptu; bense olanlardan şaşkın, ne yapacağımı bilmediğim için, perde ar-

kasında bir köşede donmuş kalmıştım. Kardeşimi kaldırıp götürdüklerini görüyordum. Daha önce salonda görmediğim için, yerin altından bitivermiş gibi gelen Anyuta Blagovo yaklaştı yanıma. Başında şapkası duruyordu, yüzünü tülle örtmüştü, gene öyle bir dakikalığına uğramış gibi bir duruşu vardı.

Yüzü kızararak, sinirli bir sesle, kesik kesik:

— Sahneye çıkmamasını kaç kez söyledim, dedi. Delilik onun bu yaptığı! Siz bari engel olsaydınız!

Kısa kollu dar bir bluz giymiş olan, tahta gibi düz göğsüne sigara külü düşmüş, sıska anne Ajogin çıktı geldi o sırada. Ellerini ovuşturup her zamanki haliyle dimdik yüzüme bakarak:

— Dostum, korkunç bir şey bu! dedi. Kardeşiniz şey... Gebe... Rica ediyorum, hemen götürün...

Heyecandan güçlükle soluk alıyordu. Anneleri gibi düz göğüslü, sıska üç kızı da bir kenara çekilmiş, oradan ürkek ürkek bakıyorlardı. Sanki az önce evlerinde bir caniyi yakalamışlar da, korkudan, heyecandan akılları başlarından gitmişti. Ne yüz kızartıcı, ne korkunç bir olaydı bu! Oysa bu saygıdeğer ailenin bireyleri yaşamları süresince hep boş inançlarla savaşmışlardı; onlara göre boş inançlar, insanların yanılgısı, yalnız üçlü şamdanda, on üç rakamında, bir de uğursuz gün olan pazartesindeydi. Anne Ajogin, kibarlığından dudaklarını yürek biçiminde büzüp «rum» hecesini «rüm» diye söyleyerek:

— Rica ediyorüm, götürün onu eve... Rica ediyorüm, dedi.

XVIII

Biraz sonra kardeşimle birlikte sokaktaydık. Onu paltomun eteğiyle örtmüştüm, fenerlerin bulunmadığı sokakları seçip, gelenden–geçenden gizlenmeye çalışarak hızlı hızlı yürüyorduk; daha çok bir kaçışa benziyordu yürüyüşümüz. Artık ağlamayı kesmişti, kuru gözlerle bakıyordu yüzüme. Gideceğimiz yer olan Makariha'ya kadar yirmi dakikalık bir yolumuz ol-

duğu halde, ne tuhaftır, bu kısacık süre içerisinde bütün yaşantımızı gözümüzün önünden geçirmiş, her şeyi konuşmuş, durumumuzu inceleyip bütün çıkış yollarını düşünmüştük...

Artık bu kentte daha fazla kalmamaya, benim elime biraz para geçer geçmez birlikte başka bir yere gitmeye karar vermiştik. Evlerin kimisinde uykuya yatmışlar, kimisinde ise hâlâ kâğıt oynuyorlardı. Bütün bu evlerin içindekilerden korkuyor, onlardan nefret ediyorduk. İnsanların çıkarcılığından, duygusuz, kaba oluşlarından, o pek ürktüğümüz, dram sanatı düşkünü saygıdeğer ailelerin değersizliğinden söz ediyorduk. Kardeşime, bu aptal, acımasız, tembel, onursuz insanların, kafaları kör inançlarla dolu Kurilovkalı sarhoş köylülerden ya da huzur bozucu bir olayla karşılaştıkları zaman aynı biçimde ürken hayvanlardan hangi bakımdan üstün olduklarını soruyordum.

Kardeşim baba evinde yaşamını sürdürse kim bilir başına neler gelecekti! Her gün babamla, tanıdıklarıyla karşılaştıkça kahrından kendi kendini yiyecekti. Tanıdığım nice insan vardı ki, en yakınlarının anlayışsızlığı yüzünden tahtalıköyü boylamışlardı. Düşündükçe aklıma kimler gelmiyordu ki! Hele çektikleri eziyetlere dayanamayarak çıldıran köpekler, çocukların canlı canlı tüylerini yolarak suya salıverdikleri serçeler... Küçük yaştan beri bu kentte yüzlercesini gördüğüm daha bir sürü duygusuzca eziyet çektirme olayı... Bu altmış bin insanın neyle geçindiklerini, niçin İncil okuduklarını, nniçin kiliseye gittikleri ni, ne diye kitap, dergi aldıklarını bir türlü aklım almıyordu. Bundan yüz, üç yüz yıl önceki ruh körlüğü, özgürlüğe karşı duyulan nefret hiç değişmeden kaldığına göre, bunca zamandır yazılanlar, konuşulanlar bu insanlara ne vermişti? Bir müteahhit doğramacı bu kentte tüm yaşamını ev yapmakla geçirmiştir, ama son nefesine kadar «galeri» yerine «galderi» demekten geri durmayacaktır. Onun gibi bu altmış bin kişi de nesilden nesile doğruluk, hak, özgürlük üstüne bir sürü şey okuyup işittiği halde ölünceye kadar durmadan yalan söyleyecek, birbirine e-

ziyet edecek, özgürlükten baş düşmanıymış gibi korkup nefret edecektir.

Eve vardığımız zaman kardeşim:

— Eh artık alınyazım belli oldu, dedi. Olanlardan sonra artık *oraya* dönemem. Oh tanrım, ne kadar sevinçliyim! İçimde bir yeğnilik var.

Hemen yatağa girdi. Kirpiklerinde hâlâ yaşlar ışıldamakla birlikte mutluluğu yüzünden okunuyordu. Şimdi derin, tatlı bir uykuya dalmıştı; gerçekten de bir yeğnilik duyduğu, yatağında rahatça dinlendiği belli oluyordu. Çoktandır böyle uyumamıştı herhalde!

İşte böylece birlikte yaşamaya başladık. Durmadan şarkı mırıldanıyor, çok mutlu olduğunu söylüyordu. Kitaplıktan aldığımız kitapları okunmadan gerisin geriye götürüyordum; çünkü artık okuyamıyor, hep hayal kurmak, gelecekten söz etmek istiyordu. Çamaşırlarımı yamarken, ev işlerinde dadımız Karpovna'ya yardım ederken bazan şarkı söylüyor, bazen de Vladimir'ini anlatıyordu. Ah, o ne zeki, iyi yürekli, bilgili bir insandı; ne ince tavırları vardı! Artık doktorundan hoşlanmamakla birlikte söylediklerine sesimi çıkarmıyordum. Kardeşim bir iş bulup çalışmak, kendi kazancıyla geçinmek istiyordu. Hele bir sağlığı izin versin, hemen öğretmenliğe başlayacak, daha olmadı hastabakıcılık yapacaktı. Evinin döşemelerini kendi eliyle sileceğini, çamaşırlarını kendinin yıkayacağını söylüyordu. Bebeğini şimdiden deli gibi seviyordu; daha yeryüzüne çıkmamış bir varlığın gözlerinin rengini, ellerinin biçimini, gülüşünü çok öncesinden biliyordu. Çocuk eğitiminden söz etmek en çok sevdiği konuydu. Dünyada onun için en iyi insan Vladimir olduğuna göre, eğitim üstüne bütün düşünceleri dönüp–dolaşıp oğlunun da babası gibi baş döndürücü bir insan olmasına geliyordu. Bu konuşmaların ardı arkası kesilmiyordu, kardeşimin her söylediği kendisi için bir sevinç kaynağıydı. Nedenini bilmeden bazan ben de onunla birlikte seviniyordum.

Hayalciliği bana da geçmiş gibiydi. Artık kitap okumuyor,

yalnız oturup hayal kuruyordum. Akşamları eve dönünce yorgunluğuma aldırmadan, ellerim ceplerimde, odanın içinde bir ileri, bir geri dolaşıyor; hep Maşa'yı anlatıyordum.

Bir keresinde kardeşime sordum:

— Sen ne dersin, Maşa ne zaman döner? Bana öyle geliyor ki, Noel'e evindedir. Orada kalıp da ne yapacak, değil mi?

— Mektup falan yazmadığına göre yakınlarda geleceğini sanıyorum.

— Doğru.

Maşa'nın bu kente dönmesi için hiçbir neden olmadığını adım gibi bildiğim halde gene de kardeşimin sözlerini doğruladım.

Karımı çok özlemiştim; kendimi aldatmadan edemiyor, beni başkalarının da aldatması için elimden geleni yapıyorum. Kardeşim doktorunu bekliyordu, bense Maşa'yı; onunla böyle karşılıklı durmadan konuşup gülüşürken Karpovna dadıyı uyutmadığımızın farkına bile varmıyorduk. Dadı ocağın üstünde yatarken şöyle homurdanıyordu:

— Aman sevgili yavrularım, bu sabah semaver hep uğuldadı. Hayra yoracak şey değil!

Kardeşime doktordan mektup getiren postacı ile akşamları arada bir odamıza uğrayan Prokofi'den başka kapımızı çalan kimse yoktu. Prokofi gelince hep sessiz sessiz kızkardeşime bakıyor, ondan sonra mutfağa çekilerek:

— Herkes yasasını bilmelidir. Eğer insan kendini bilmez, burnunu Kaf dağında görürse vay başına gelecekler! diye söyleniyordu.

Noel haftasında bir gün çarşıdan geçiyordum, Prokofi beni kasap dükkânına çağırdı. İçeri girince sıkmak için elini bile uzatmadan benimle çok önemli bir konuyu görüşeceğini söyledi. Yüzü ayazdan, votkadan kıpkırmızıydı; yanında, elinde kanlı bir satır tutan haydut suratlı Nikola duruyordu.

— Size şunları söylemek istemiştim, diye başladı Prokofi. Bu durum artık sürüp gidemez. Kendiniz de anlayacağınız gibi,

bu işten dolayı kimse ne bizim gözümüzün yaşına bakar, ne de sizin... Annem acıdığı için ağzımı açıp sizi kıracak söz söyleyemez, kız kardeşinizin durumundan ötürü başka bir eve çıkmanızı da bildiremez. Ama ben artık buna göz yumamam, çünkü kardeşinizin durumu hoşuma gitmiyor.

Onu anlamıştım, dükkândan çıktım. Hemen o gün Trup'un yanına taşınmaya karar verdik. Araba tutmaya bile paramız olmadığı için yaya çıktık yola. Ben, sırtımda öteberimizi koyduğumuz bir bohça götürüyor, kardeşim ise eli boş yürüyordu. Yol boyunca ikide bir soluk almak için duruyor, öksürüyor, ne zaman varacağımızı soruyordu.

XIX

En sonunda Maşa'dan mektup geldi. Şöyle yazıyordu:

«Sevgili M. A., ihtiyar boyacının size söylediği gibi, «altın yürekli, uysal meleğim» allahaısmarladık; babamla birlikte bir sergi işi için Amerika'ya gidiyorum. Birkaç gün sonra Dubeçniya'dan çok uzaklarda, okyanusu göreceğimi düşünüyorum da aklım duracak gibi oluyor! Okyanus; gökler gibi engin, uçsuz bucaksız okyanus! Oraya özgürce uçmak için can atıyorum, içimde delicesine bir sevinç var. Görüyorsunuz, mektubum ne kadar abuk sabuk. İki gözüm, altın yüreklim, ne olur özgürlüğümü bağışlayın, bizi birbirimize bağlayan bağı hemen koparın. Sizinle karşılaşıp tanışmamız parlak bir gök ışığı gibi bütün varlığımı aydınlatmıştı, ama benim sizin karınız olmam, kendiniz de biliyorsunuz ki, büyük bir yanlışlıktı; bu yanlışı düşündükçe kendi kendime içerliyorum. Şimdi önünüzde diz çöküp yalvarıyorum: Gönlü yüce dostum, ne olur, bir an önce, ben daha okyanusa açılmadan, birlikte işlediğimiz yanlışı düzeltmeye razı olduğunuzu telgrafla bildirin, böylece kanatlarımdaki tek ağırlığı silkip atın. Bütün işleri üzerine alan babam, çeşitli işlemler yüzünden başınızın ağrımayacağı konusunda

söz verdi. Demek, elim kolum serbest, istediğim yere gidebileceğim, öyle mi?

Mutlu yaşayın, Tanrı'nın yardımı üzerinizde olsun, ben günahkârı bağışlayın.

Sağım, sağlıklıyım. Paralarımı saçıyor, aklıma eseni yapıyorum; benim gibi kötü bir kadına çocuk vermediği için de yatıp kalkıp Tanrı'ya dua ediyorum. Şimdi şarkı söylüyorum, başarılıyım da... Benim için bir gönül eğlencesi değil şarkı söylemek; hayır hayır, şimdi gene kucağına sığındım sığınacağım, hücrem benim. Davut Peygamber'in, üzerinde «her şey geçer» yazılı bir yüzüğü varmış. Üzgün olduğu zamanlar bu sözleri düşününce neşesi gelir, sevinçli olduğu zamanlar ise kederlenirmiş. Yazısını Latin harfleriyle yazdırdığım böyle bir yüzük aldım kendime, bu tılsım beni gönül aldanmalarından kurtaracak. Her şey geçer, yaşam da geçer; öyleyse daha ne istiyoruz? Yoksa yalnız özgür olduğumuzu hissetmek mi? Çünkü insan özgür olursa başka hiçbir şey, hiçbir şey istemez. Bağı koparın. Sizi, kardeşinizi sevgiyle kucaklarım. M.'nızı bağışlayın ve unutun.»

Kardeşim bir odada, tekrar hastalanan, ama iyi olmaya başlayap Turp ise başka bir odada kalıyordu. Mektup geldiği sırada kardeşim, boyacının yanına gitmiş, ona kitap okuyordu. Ona her gün bir Gogol'den, Ostrovski'den[1] okurdu; adamcağız gözleri bir noktada, gülmeksizin, başını sallayarak onu dinler, arada bir:

— Olmayacak şey yok! Olmayacak şey yok! diye söylenirdi.

Piyeste biçimsiz, çirkin bir şey anlatmışsa, gözlerinden kin saçarak parmağını kitaba doğru uzatır:

— Bakın işte bu yalan! Yalanın neler yaptığını görün! derdi.

---

1 Gogol, Ostrovski güldürü yapıtları verdiler. Hastayı eğlendirmek için okuyor olmalı. (Ç.N.)

Piyesler gerek konusuyla, gerek öğreticiliğiyle, gerekse ustaca çapraşık kurgusuyla onu etkiler; yazarının adını ağzına almadan, durmadan ona hayranlığını belirtirdi.

— Adam nasıl da her şeyi yerli yerine koymuş! Helal olsun!

Kardeşim bu sefer alçak sesle bir sayfa kadar okuduktan sonra kitabı kapattı, artık soluğu yetmiyordu. Turp onu kolundan tuttu, kurumuş dudaklarını kıpırdatarak, zor işitilen, kısık bir sesle:

— Dürüst adamın ruhu tebeşir gibi bembeyaz, düzgündür, dedi. Günahkâr adamın ruhu ise sünger taşına benzer. Dürüst adamın ruhu bezir yağı gibi durudur, günahkârın ruhu ise katran gibi karadır. Bir insan çalışmalı, acı çekmeli, hastalık görmeli; çalışmayanlara, acı çekmeyenlere cennetin kapısı kapalıdır. Yazık, yazık, çok yazık toklara, güçlülere, zenginlere, tefecilere! Onlar cennet yüzü görmeyecekler. Böcek otu, pas demiri...

— Yalan da ruhu kemirir.

Kardeşim Turp'un sözünü tamamlayarak gülmeye başladı.

Mektubu yeni baştan bir daha okudum. Bize haftada iki kez bilinmeyen birinden esans kokulu çay, francala, kızarmış keklik getiren asker girdi mutfağa o sırada. Son zamanlarda işim yoktu, günlerdir boş oturuyordum; bize ekmek gönderen kesinkes bunlara gereksinmemiz olduğunu biliyor olmalıydı.

Kardeşim kıkır kıkır gülerek askerle konuşuyordu. Sonra gelip yatağına yattı, getirilen şeylerden yemeye başladı.

Bana:

— Görevine dönmeyerek boyacılığa başladığın zaman Anyuta Blagovo ile ben, senin haklı olduğunu biliyorduk, ama nedense bunu açık açık söylemekten korktuk, dedi. Söyler misin, insanı düşündüğünü söylemekten alıkoyan güç nedir? Alalım işte Anyuta Blagovo'yu. Seni seviyor, sana hayran, haklı olduğuna inanıyor; beni kardeşi gibi seviyor, benim de haklı olduğumu biliyor, belki de bana için için imreniyor; gel gelelim

bir güç onun bize gelmesine set çekiyor. Korktuğu, çekindiği açıkça ortada.

Kollarını göğsüne kavuşturarak heyecanla konuşmasını sürdürdü:

— Seni ne kadar sevdiğimi bir bilsen! Aşkını yalnız bana, onu da karanlıkta, korka korka açtı. Bir gün beni bahçede boş bir yola çekti, onun için dünyada en değerli şeyin sen olduğunu söyledi. Göreceksin hiç evlenmeyecek, çünkü seni seviyor. Ona acıyor musun?

— Evet.

— Ekmekleri gönderen de o. Böyle gizlenip durması gülünç değil mi? Ben de onun kadar gülünç ve aptaldım, ama şimdi evden uzaklaştım, kimseden çekindiğim yok. İstediğimi düşünüp kimseden çekinmeden söyleyebiliyorum, çok mutluyum. Baba evinde otururken mutluluk nedir bilmiyordum, oysa şimdiki durumumu kraliçeliğe değişmem.

Doktor Blagovo geldi. Uzmanlığını tamamlayıp dönmüştü; şimdi kentte, babasının yanında kalıyor, bir süre dinlendikten sonra gene Petersburg'a gideceğini söylüyordu. Sanıyorum, tifo ve kolera aşıları üzerinde çalışacakmış; mesleğinde ilerlemek, sonra da üniversitede bir kürsüye geçmek için Avrupa'ya gidecekmiş. Askerlikten ayrılmıştı; takım takım geniş serj ceketleri, bol paçalı pantolonları, şık boyunbağları vardı. Kız kardeşim onun boyunbağı iğnelerine, kol düğmelerine, caka satmak için ceketinin göğüs cebine koyduğu kırmızı ipek mendiline bayılıyordu. Bir gün yapacak işimiz olmadığı için, doktorun kaç takım giysisinin bulunduğunu zihnimizden saymaya koyulduk; sonunda en azından on takımı olduğuna karar verdik. Doktorun kardeşimi eskisi gibi sevdiği belliydi, ancak şaka yollu da olsa onu Petersburg'a ya da yurtdışına götüreceğini hiç söylememişti. Kardeşim sağ kalır ölmezse, sonunun ne olacağını, çocuğunun ne durumlara düşeceğini aklıma bile getirmek istemiyordum. Oysa kardeşim durmadan hayal peşinde koşuyor, oturup geleceği konusunda kafa yormuyordu. Ona kalırsa

doktor istediği yere gitsindi, hatta kendisini bile terk edebilirdi; yeter ki o mutlu olsundu, kendisi yaşadığı kadarından fazlasını istemiyordu.

Doktor bize geldiğinde çoğu zaman kardeşimi inceden inceye muayene eder, ona sütüyle damlalarını içirmeden de yakasını bırakmazdı. O gün de aynı şeyi yaptı. Onu güzelce muayene ederek bir bardak sütünü içirdi, sonra evin içine bir ilaç kokusu yayıldı. Bardağı kardeşimin elinden alırken:

— Aferin, dedi. Yalnız çok konuşmayacaksın, son günlerde biraz çenen düşmüş. Senden az konuşmanı özellikle istiyorum.

Kardeşim gülmeye başladı. Doktor onun yanından çıkarak Turp ile birlikte oturduğumuz öteki odaya geldi. Eliyle omzuma dostça vurduktan sonra, yatağında hasta yatan Tur'un üstüne eğildi.

— E, ne var, ne yok, ihtiyar?

Turp'un dudakları yavaşça kımıldandı.

— Beyefendi... size şunu söylemek isterim ki... hepimiz Tanrı'nın kullarıyız... bir gün hepimiz öleceğiz... Beyefendi, izin verirseniz size bir şeyi dosdoğru söyleyeceğim... Cennet değil yeriniz.

Doktor:

— Ne yapalım, herkes cennete gidecek değil ya! diye takıldı.

O sırada birden zihnim karıştı; sanki düşteymişim gibi kendimi bir kış gecesi gittiğim mezbahanın avlusunda gördüm, yanımda da ağzı biberli votka kokan Prokofi duruyordu. Kendimi toparlayarak gözlerimi ovuşturdum, aynı anda da valiyle konuşmak için makamına girişim geldi gözümün önüne. Ne daha önce böyle bir şey gelmişti başıma, ne de daha sonra geldi; düşe benzeyen bu anımsamaları sinirlerimin yorgunluğuna verdim. Bir yandan gözlerimin önünden mezbaha, valiyle görüşmem geçerken, bir yandan da bunların gerçek olmadığını bulanık bir biçimde düşünüyordum.

Kendime geldiğim zaman evde değil, sokakta buldum kendimi; doktorla birlikte bir fenerin altında duruyorduk. Doktorun yanaklarından yaşlar süzülüyordu.

— Yazık, çok yazık! dedi. Kardeşinizin neşesi yerinde, iyileşeceğini sandığı için gülüp oynuyor; oysa durumu umutsuz, dostum. Sizin Turp nerdeyse beni bir kaşık suda boğacak, her gelişimde kardeşinize kötülük ettiğimi sezdirmeden edemiyor. Kendi açısından haklı ama benim de kendime göre bir düşündüğüm var, olanlardan pişman değilim. İnsana sevgi gerek, hepimiz sevmeliyiz, öyle değil mi? Sevgisiz yaşam olmazdı. Sevgiden korkup kaçanlar özgür değildir.

Doktor yavaş yavaş başka konulara geçti; bilimden, Petersburg'da pek beğenilen uzmanlık tezinden söz açtı. Konuştukça dili çözülüyordu; kız kardeşimi de, beni de, üzüntüsünü de unutmuş gitmişti. Yaşam onun için bir oyundu. «Maşa'nın Amerikası ile tılsımlı yüzüğü, bunun ise uzmanlık çalışması ile üniversite hocalığı var; değişmeden kalan yalnız kız kardeşimle ikimizin durumu» diye düşündüm.

Ondan ayrılınca sokak fenerine yaklaştım. Mektubu bir daha okudum. Maşa'nın bir bahar sabahı değirmene gelerek gocuğun altına girip yatışı gözümün önünde canlandı, bu hareketiyle basit bir köylü kadınına benzemek istiyordu. Başka bir gelişinde de –gene bir sabahtı– ağı suda çekerken ırmak kıyısındaki söğütlerden üzerimize iri yağmur damlaları düşüyor, biz neşeyle gülüşüyorduk.

Bolşoy Dvoryansik Caddesi'ndeki evimiz koyu bir karanlık içindeydi. Bahçe duvarının üstünden atladım, eskiden yaptığım gibi, lambayı almak için arka kapıdan mutfağa girdim. Mutfakta kimse yoktu, babamın çay içmesi için yakılan semaver, sobanın yanında cızırdayıp duruyordu. «Şimdi babama çayı kim dolduruyor acaba?» diye düşündüm. Lambayı alarak avludaki kulübeye gittim, orada kendime eski gazetelerden bir yatak yaparak üstüne uzandım. Duvarlardaki çengeller eskiden olduğu gibi bana sert sert göz kırpıyor, gölgeleri titriyordu. İ-

çerisi buz gibi soğuktu. Biraz sonra kız kardeşimin gelerek bana akşam yemeği getireceğini düşündüm, ama hemen onun Turp'un evinde hasta yattığım anımsadım. Duvardan atlayarak eve girmem, soğuk kulübede yatıyor olmam çok tuhafıma gitti. Tekrar zihnim karışarak abuk sabuk bir sürü şey düşündüm...

Bir zil çınlaması. Küçüklüğümden beri alıştığım sesler: Önce duvardaki tel hışırdar, sonra mutfakta kısa, acıklı bir çınlama duyulur. Babam kulüpten döndü demekti bu. Kalkıp mutfağa gittim. Aşçı Aksinya beni görünce ellerini çırptı, ağlamaklı oldu.

— Ah, iki gözüm, yavrum! Tanrım sen büyüksün, acı şu çocuklara!

Heyecandan eteğini ellerine toplamış, buruşturup duruyordu. Pencerelerin önündeki dizi dizi şişelerde çilek likörleri vardı. Canım müthiş içmek istediği için, bir çay fincanı likör doldurarak bir dikişte bitirdim. Aksinya masayı, iskemleleri yeni silmişti; temiz aşçıların huzur verici, aydınlık mutfaklarından gelen bir koku doldurmuş içerisini. Bir zamanlar, çocukluğumuzda, bu koku, içerdeki cırcır böceklerinin ötüşü biz çocukları buraya çeker; masal dinlemek, kralcılık oyunu oynamak için mutfağa koşardık.

Aksinya soluğunu tutarak, alçak sesle, çabuk çabuk:

— Kleopatra nerede? dedi. Başında şapkan da yok. Karın Piter'e[1] gitmiş, öyle mi?

Ta annemizin zamanından beri bizde çalışıyordu. Küçükken Kleopatra ile beni teknede yıkardı. Şimdi bile biz onun için öğüt verilmesi gereken çocuklardan başkası değildik. Görüşmediğimiz bunca zaman süresince eski bir hizmetçinin sağduyusuyla, mutfağının köşesinde biriktirdiği düşüncelerinin hepsini bana çeyrek saat içinde anlatıp bitirdi. Acındırıcı bir dilekçe yazılırsa, piskopos, doktorun birinci nikâhını bozar, birazcık gözdağı vermekle de, onun, kız kardeşimle evlenmesi sağlanır-

1 Petersburg.

mış. Karımdan habersiz Dubeçniya'yı satarak parasını kendi adıma bankaya korsam iyi edermişim. Kardeşimle ikimiz babama yalvarıp yakarırsak belki bizi bağışlarmış. Meryem Ana'ya adak adamalıymışız...

Babamın öksürüğü geldiği zaman:

— Haydi git, onunla konuş, dedi. Ayaklarına kapan, her şeyi anlat, dilin aşınacak değil ya!

Gittim. Babam masasında oturmuş, yeni bir proje çiziyordu. Yangın kulesi gibi kalın kuleleri olan, gotik pencereli bir yazlık ev projesiydi bu; son derece bayat, zevksiz bir görünüşü vardı. Onun son eserini seyrederken buraya niçin geldiğimi bilmiyordum. Babamın zayıf yüzünü, kırmızı boynunu, duvara düşen gölgesini görünce birden boynuna atılmak, Aksinya'nın öğrettiği gibi, ayaklarına kapanmak geldi içimden. Ama gotik pencereli, kalın kuleli yazlık ev beni bu niyetimden caydırdı.

— İyi akşamlar, dedim.

Bana baktı, bakmasıyla gözlerini tekrar projesine çevirmesi bir oldu. Biraz durduktan sonra:

— Ne istiyorsun? diye sordu.

— Size kızınızın çok hasta olduğunu söylemeye geldim. Ölmesi yakın...

Son cümleyi soğuk bir sesle söylemiştim. Gözlüğünü çıkarıp masaya bırakarak içini çekti.

— Olacağı buydu zaten, herkes ettiğini bulur.

Masasından kalkarken:

— Herkes ettiğini bulur, diye üsteledi. Anımsar mısın, hani genç iki yıl önce gelmiştin de, tam şu yerde sana aklını başına toplaman için yalvararak bir sürü dil dökmüş; üzerine düşen görevlerden, insan onurundan, kutsal anılarına saygı duymamız gereken dedelerimize neler borçlu olduğundan söz etmiştim? O zaman beni dinledin mi? Hayır, öğütlerimi kulak ardı ettin, sapıkça görüşlerinde ayak diredin. Bununla da kalmayıp, kardeşini kendin gibi yoldan çıkararak ırzını, namusunu yitirmesine önayak ol-

dun. Şimdi ikinizin de çekeceklcriniz var. Ne yapalım, ettiğinizi bulacaksınız!

Bunları söylerken odada dolaşıyordu. Herhalde suçumu kabul ettiğimi söylemeye geldiğimi sanıyor, kendim ve kardeşim adına özür dilememi bekliyordu. Ben buz gibi olmuştum, titriyordum; heyecandan güçlükle konuşarak, kısık bir sesle:

— Siz de anımsar mısınız, hani tam şurada biraz kafa yorup beni anlamanız, nasıl bir yaşam düzeni kuracağıma birlikte karar vermemiz için size yalvarıp yakarmıştım? Ama siz atalarımızdan, şiir yazan dedemden başkasının sözünü ettirmediniz. Size şimdi biricik kızınızın ölüm döşeğinde yattığını söylüyorum, siz genç tutuyor, atalarımızdan, geleneklerimizden dem vuruyorsunuz. Ölümünüz çok uzaklarda olmadığı, şurada ancak beş–on yıllık ömrünüz kaldığı halde bu ne düşüncesizlik, katı yüreklilik!

Düşüncesizliğini yüzüne haykırmamdan dolayı gücenmiş olacak ki, sert bir sesle:

— Peki buraya niçin geldin? diye sordu.

— Bilmiyorum. Sizi seviyorum, birbirimizden ayrıldığımız, uzaklaştığımız için üzülüyorum, işte bu yüzden geldim. Sizi hâlâ seviyorum, ama kardeşim sizinle olan bütün bağlarını kopardı. Sizi bağışlamıyor, hiçbir zaman da bağışlamaz. Adınızı duyması bile geçmişine, baba evinde sürdüğü yaşama karşı tiksinti duyması için yetiyor.

— Peki bunda suçlu kim? Sensin tabii, hergele!

— Ben olsam ne çıkar! Birçok bakımdan kusurlarımı kabul ediyorum, ama sorarım size, bizim de uymamızı istediğiniz şu yaşama tarzınız neden bu kadar iç karartıcı, bu kadar kısır? Otuz yıldır projelerini çizdiğiniz bunca evin birisinden bile niçin bana suç işlemeden yaşamayı öğretecek bir tek insan çıkmadı? Koskoca kentte namuslu tek adam yok! Sizin bu evleriniz, annelerin, kızların bu dünyadan ayaklarının kaydırıldığı, çocuklara işkence edilen canavar yuvalarından başka bir şey değil!.. Zavallı anneciğim! Zavallı kardeşim! Bu evlerde olup

biten korkunç şeyleri görmemek için insanın sinirlerini votkayla, kâğıt oyunlarıyla, dedikodularla uyuşturması; dalkavukluk, ikiyüzlülük yapması ya da yıllarca durmadan proje çizmesi gerekiyor. Şu kentin yüzlerce yıllık geçmişi vardır, ama sorarım size, ülkemize yararlı bir tane adam çıkmış mıdır bunca zaman içinde? Hayır! Çünkü birazcık canlılığı, birazcık parlaklığı olan her şey daha küçücükken boğulur, yok edilir. Yer yarılıp bir anda yerin dibine geçse kimsenin acımayacağı, bir işe yaramayan, gereksiz bir kent, bakkallarının, meyhanecilerin, kalemefendilerinin, ikiyüzlülerin kenti burası!

Babam elini cetveline uzatarak:

— Kes ulan hergele, seni dinlemek istemiyorum! diye bağırdı. Sarhoşsun sen! Babanın karşısına böyle çıkmaya nasıl cesaret edersin? Sana şunu son kez bildiriyorum, bunu o ahlaksız kardeşine de söyle; benden zırnık bile alamayacaksınız! Sözümü dinlemediğiniz için siz benim çocuklarım değilsiniz! Sizi yüreğimden söküp attım! Saygısızlığınız, dikbaşlılığınız yüzünden başınıza gelenlerden dolayı size zerrece acımıyorum! Tanrı sizinle beni cezalandırmak istiyormuş, ben de Yakup gibi bu cezaya boyun eğip katlanacağım, bütün avuntuyu acı çekmede, sürekli çalışmada bulacağım. Aklınızı başınıza toplamadan bu eşikten içeri ayağınızı bir daha atmayacaksınız. Ben herkesin hakkını gözetirim. Söylediğim her söz yararlıdır; eğer kendi iyiliğini düşünüyorsan sana şimdiye dek söylediklerimi hiç aklından çıkarma.

Elimi sallayıp çıktım dışarı. O geceyi, ertesi günü nasıl geçirdiğimi hiç anımsamıyorum.

Sokaklarda sallana sallana, şapkasız dolaşmışım, bağıra bağıra şarkı söylemişim, bütün mahallenin çocukları arkama takılıp:

— Hiç – yoktan – iyi! Hiç – yoktan – iyi! diye bağırmışlar.

Kendime bir yüzük ısmarlayacak olsam, üzerine «hiçbir şey geçmez» diye yazdırırdım. Hiçbir şeyin iz bırakmadan geçmeyeceğine, attığımız her adımın o günkü yaşantımız ve geleceğimiz için önem taşıdığına inanıyorum.

Çektiklerimin hiçbiri boşa gitmedi. Başıma gelen belalar, çektiğim acılar çevremdekilere pek dokunmuş olacak ki, artık beni «Hiç – yoktan – iyi» diye çağırmıyorlar, benimle alay etmiyorlar, çarşıdan geçerken üstüme su serpmiyorlar. Üstelik bir işçiyim, benim gibi soylu bir kişinin elinde boya kovası taşımasına, pencerelere cam takmasına herkes alıştı, kimse bunda bir gariplik görmüyor. Tam tersine, bana seve seve iş veriyorlar; beni, tekrar iyileşip çan kulesi kubbelerini eskisi gibi iskele kurmadan boyamakla birlikte artık işçilerine söz geçiremeyen Turp'tan sonra en iyi usta ve müteahhit gözüyle görüyorlar. Turp'un yerine şimdi ben kentte iş peşine koşuyor, işçi tutup ücretlerini ödüyor, yüksek faizle borç para alıyorum. Beş paralık bir iş için tam üç gün çatı ustası kovalamanın ne demek olduğunu ancak şimdi, müteahhit olduktan sonra anlayabildim. Herkes bana nazik davranıyor, benimle siz diyerek konuşuyorlar; çalıştığım yerlerde çay veriyorlar, yemek isteyip istemediğimi soruyorlar. Çocuklar, genç kızlar çoğu zaman yanıma sokulup ilgiyle, gözlerinde bir hüzünle izliyorlar beni.

Bir gün valilik bahçesindeki kameriyeyi mermer rengine boyamak için gitmiştim. Vali bahçede dolaşırken kameriyeye geldi ve laf olsun diye benimle konuşmaya başladı. Kendisine, bir zamanlar benimle görüşmek için yanına çağırması olayını anımsattım. Bir süre yüzüme dikkatle baktı, sonra dudaklarını «o» biçiminde yuvarlaklaştırıp kollarını iki yana açarak:

— Ya! Hiç anımsamıyorum, dedi.

Yaşlandım; az konuşan, az gülen, asık suratlı, sert bir adam

oldum. Çocukların söylediğine bakılırsa, can sıkıcı, işe yaramaz öğütlerimle Turp'a benziyormuşum.

Mariya Viktorovna, eski karım, şimdi yurtdışında yaşıyor; babası ise doğu illerinde yol yapıp yeni çiftlikler satın alıyormuş. Doktor Blagovo da yurtdışında. Dubeçniya yeniden Bayan Çeprakov'un eline geçti; mühendisten eski fiyatına göre yüzde yirmi beş daha ucuza almış. Moisey başında melon bir şapkayla geziyor; onun sık sık gezi arabasına binip işi için kente geldiğini, arabasının bankanın yanında durduğunu görüyordum. Söylenenlere bakılırsa ipotekli bir çiftlik almış, bankaya da Dubeçniya'yı ele geçirmek için gelip gidiyormuş. Zavallı İvan Çeprakov bir zamanlar işsiz–güçsüz, her gün sarhoş dolaştı. Onu da bizim işe alıştırmak için epey uğraştım, bizimle bir süre çatı boyamaya, cam takmaya geldi; hatta bu işin zevkine vararak eski bir boyacı gibi bezir yağı çalmaya, bahşiş istemeye, kafayı çekmeye başladı. Ama çok geçmeden hepsinden bıkarak gerisin geriye, Dubeçniya'ya döndü. O gidince çocuklar, bir gece birlikte Moisey'i öldürmek, annesini de soymak için onun kendilerini kandırmaya çalıştığını anlattılar.

Babam iyice yaşlandı, kamburlaştı, akşamları evinin yakınlarında geziniyor; onu görmeye gitmiyorum.

Prokofi kolera salgını sırasında esnaf takımını biberli votka ve katranla tedavi ederek epey paralarını aldı, bizim kent gazetelerinin yazdığına göre, bir gün kendi dükkânında doktorlar hakkında atıp tuttuğu için adama güzel bir meydan dayağı çekmişler. Tezgâhtarı Nikola kolera sırasında öldü. Karpovna dadı hayatta; Prokofi'yi eskisi gibi sevip, ondan eskisi gibi korkuyor. Beni görünce üzüntüyle başını sallıyor, içini çekerek:

— Vah, senin talihin ne karaymış! diye söyleniyor.

İş günleri sabahın erken saatinden akşama dek çalışıyorum. Tatillerde, havaların iyi olduğu zamanlar kucağıma minicik yeğenimi alarak (kız kardeşim oğlan bekliyordu ama, ufak tefek bir kızı oldu) ağır ağır mezarlığa gidiyorum. Benim için

değerli olan bir mezarın başında ayakta ya da oturarak, toprak yığınına uzun uzun bakıyor; yavrucuğa, annesinin burada yattığını söylüyorum.

Mezarın başında bazen Anyuta Blagovo'ya rastlıyorum. Selamlaştıktan sonra bazen sessiz sessiz duruyor, bazen de Kleopatra'dan, kızından, bu dünyada yaşamanın hüznünden konuşuyoruz. Sonra mezarlıktan çıkınca konuşmadan yan yana yürüyoruz, onun benimle kalışını uzatmak için adımlarını yavaşlattığını anlıyorum. Parlak gün ışığından gözleri kamaşan çocuk, sevinçten, mutluluktan kıkır kıkır gülerek elini ona uzatıyor; bu sevimli yavrucağı ikimiz birden sevmek için bir süre duruyoruz.

Kente girer girmez Anyuta Blagovo hemen yanımdan ayrılarak, heyecandan yüzü alev alev, ağırbaşlı ve dimdik, tek başına, kendi yoluna gidiyor. Karşısına çıkan bir kimse onun biraz önce benimle birlikte yürüdüğünü, hatta bebeği okşadığını söyleyemezdi...

KÖYLÜLER

I

Moskova'daki «Slavyanski Bazar» otelinin garsonlarından Nikolay Çikildeyev bir gün hastalanıverdi. Bacakları ikide bir uyuşuyordu, bu yüzden yürüyüşü bile değişmişti. Bir keresinde koridorda tökezleyerek tepside götürdüğü bezelyeli jambon tabağıyla birlikte yere kapaklandı. Işinden ayrılmak zorunda kaldı en sonunda. Ellerinde–avuçlarında bulunanı tedaviye harcadıkları için, evde yemeğe bile paraları yoktu. Hele bir de işini yitirince, köydeki baba evine dönmekten başka çıkar yol kalmıyordu. İnsan kendi evinde daha ucuza geçinir, hastalığını daha kolay anlatabilirdi. Boşuna dememişler, «Evin duvarı yardım eder,» diye.

Köyü Jukova'ya akşamüstü vardılar. Çocukluk anılarında baba evi aydınlık, rahat, huzur dolu bir yer olarak canlanırdı, ama bu küçük köy evini ilk görüşte birden irkildi. Çünkü içerisi karanlık, iç daraltıcı, pisti. Yanında getirdiği karısı Olga ile kızı Saşa, köy evinin nerdeyse yarısını dolduran, isten, kirden, sinek pisliklerinden koyulaşmış kocaman ocağı[1] görünce, şaşakaldılar. Evin içinde sinekten geçilmiyordu. Ocak yana doğru eğilmişti, duvarlardaki yatay tahtalar[2] ise çarpık çurpuktu. Evi ha çöktü, ha çökecek sanırdınız. Aziz tasvirlerinin bulunduğu ön köşeye gazete kesintileri, şişe etiketleri yapıştırılmıştı; tablo yerine geçiyordu bunlar. Her köşeden yoksulluk akıyordu.

---

1 Köy evlerinde hem yemek-ekmek pişirmeye, hem de ısıtmaya yarayan, duvara bitişik büyük ocak, fırın. (Ç.N.)

2 Köy evleri yalnız ağaçtan, kütüklerden yapılmıştı. (Ç.N.)

Büyüklerden kimse yoktu evde, ekin biçmeye gitmişlerdi. Ocağın üstünde[1] sekiz yaşlarında, beyaz saçlı, üstü–başı kir içinde, kayıtsız bir kız çocuğu oturuyordu; çocuk içeri girenlere bakmamıştı bile. Yerde bir kedi, ocak demirine sürtünüyordu.

Saşa:

— Pisi pisi! Gel, pisi pisi! diye çağırdı kediyi.

Ocağın üstündeki kız:

— Kedinin kulakları işitmez, sağırdır, dedi.

— Neden?

— Hiç. Dövdüler de...

Nikolay ile Olga buradaki yaşamın nasıl bir şey olduğunu hemen anladılar, ama bunu birbirlerine söylemediler. Çıkınlarını sessizce yere bırakarak sokağa çıktılar. Evleri uçtan üçüncüydü; en yoksul, en eski görüneni de oydu. İkincisi, ondan daha iyi sayılmazdı; en uçta duranın ise damı saçla kaplıydı, pencerelerinde perde vardı. Çevresinde çit bulunmayan bu ev, konağı andırıyordu, altında bir meyhane açılmıştı. Evler bir sıra üzerine gidiyordu; avlulardan gözüken söğüt, üvez, mürver ağaçları köye durgun, düşünceli, hoş bir görünüm veriyordu.

Köy bahçelerinin ötesinde ırmağa doğru inen yar öylesine sarptı ki, killi toprağın şurasından–burasından iri kayalar fırlamıştı. Çanakçıların açtığı çukurlarla bu kayalar arasından aşağı doğru kıvrım kıvrım bir keçi yolu iniyordu; kırmızı, sarılı çanak–çömlek kırıkları dökülmüştü öbek öbek yol boyunca. Aşağıda ise köy sürüsünün dolaştığı, açık yeşil renkli, yeni biçilmiş, geniş, düz bir çayırlık uzanıyordu. Oya gibi girintiler–çıkıntılar arasından büklüm büklüm akan ırmak köyden bir versta uzaktaydı. Irmağın arkasında gene geniş bir çayır, çayırda otlayan davarlar, beyaz kaz sürüleri, daha ilerde ise tıpkı bu sahildeki gibi dik bir yar vardı. Yarın üstünde, yamaçta, beş kubbeli kilisesi olan büyücek bir köy, kıyısında bey konağı bulunuyordu.

1 Çocuklar, yaşlılar, hastalar, soğuk havalarda üstünde geniş yeri olan ocağın üstünde yatarlar. (Ç.N.)

Kiliseyi görünce istavroz çıkaran Olga:

— Sizin burası çok güzel! dedi. Ne genişlik, şuna bakın!

Tam bu sırada çanlar akşam duası için çalmaya başladı. (Günlerden cumartesiydi.) Aşağıdan kovalarla su getiren iki küçük kız çocuğu, çan seslerini dinlemek için dönüp kiliseye baktılar.

Nikaloy dalgın dalgın:

— İşte tam bu saatte Slavyanski Bazar'da akşam yemeği verilir, dedi.

Yarın kıyısında oturan Nikolay ile Olga, güneşin batışını seyrediyorlardı. Altın kırmızısı güneş, ırmakta, kilisenin pencerelerinde, anlatılamayacak duruluktaki yumuşak, durgun havada yansıyordu. Moskova'da böyle bir hava olamazdı. Güneş batınca, köyün meleyen, böğüren, hayvan sürüleri köye döndü, öbür yakadaki kazlar uçarak ırmağa geçtiler. Ondan sonra da bütün sesler kesilerek akşam karanlığı hızla inmeye başladı.

Bu arada Nikolay'ın annesiyle babası dönmüşlerdi; aynı boyda, dişsiz, zayıf, kamburlaşmış iki ihtiyardı bunlar. Irmağın karşı yakasındaki bey çiftliğinde çalışan iki gelin Marya ile Fiyokla da onlardan sonra döndüler. Nikolay'ın Kiryak ağabeyinin karısı olan Marya'nın altı, askere giden Denis'in karısı Fiyokla'nın ise iki çocuğu vardı. Nikolay eve girer girmez kerevetlerin üzerinde, beşiklerde, köşede–bucakta debelenen, bu büyüklü–küçüklü aile bireylerini; annesinin, babasının, yengelerinin kara çavdar ekmeğini suya banıp yiyişlerini görünce, buraya boşu boşuna, hem de parasız–pulsuz, hasta hasta, üstelik yanına ailesini de alarak, gereksiz yere gelmiş olduğunu anladı.

Hepsiyle hoş–beşten sonra:

— Kiryak nerde? diye sordu.

— Bir tüccarın ormanında bekçilik yapıyor, dedi babası. İyidir, hoştur ama, içkiyi biraz fazla kaçırıyor.

Annesi ağlamaklı oldu hemen.

— Kiryak hayırsız çıktı, oğlum. Bizim erkeklerimiz hep

böyle; eve getirmek şöyle dursun, evden götürüyorlar. Niçin günahımızı saklayalım; Kiryak da içiyor, babası da!.. Meyhanenin yolunu iyi öğrenmişler. Gökler Kraliçesi'nin öfkesi üzerimize olacak.

Konukların onuruna semaveri yaktılar. Çaya balık kokusu sinmişti, şeker topağı ısırılmış gibi kertik kertik, üstelik kül rengiydi; ekmeğin, kap kacağın üzerinden hamam böcekleri koşuyordu. İçilen çaydan, şekerden; masa başında durmadan hastalık, yoksulluk üstüne konuşmalardan iğreniyordu insan. Daha birer bardak çay bile içmemişlerdi ki, dışardan bir sarhoşun, yüksek perdeden, çektirerek:

— Ma–arya–a–a! diye bağırdı duyuldu.

— Kiryak geliyor, sanırım. İti an, sopayı yanına koy, dedi yaşlı baba.

Herkes sustu. Biraz sonra aynı kaba, uzun haykırış, sanki yerin altından geliyormuş gibi, bir daha duyuldu:

— Ma–arya–a–a!

Büyük gelin Marya'da bet–beniz atmıştı, hemen kalkıp bir köşeye sindi. Bu geniş omuzlu, güçlü–kuvvetli, çirkin kadının yüzünde korku belirtileri görmek insanı şaşırtıyordu. Ocağın üstünde oturan o küçük, vurdumduymaz kız da bir ağıt koyverdi.

Eltisi gibi geniş omuzlu, güçlü–kuvvetli, ama güzel olan öteki gelin Fiyokla, kıza bağırdı:

— Sana da ne oluyor? Geberesi! Korkma, seni yemez!

Nikolay'ın daha sonra babasından öğrendiğine göre, Marya, koruda kocasıyla birlikte oturmaktan korkuyormuş. Kiryak içer içer eve gelir, bir sürü gürültü patırtıdan sonra karısını kıyasıya dövermiş.

— Ma–arya–a!

Son haykırış, ta kapının arkasından geldi.

Marya'nın eli–ayağı kesildi, sanki onu buz gibi bir suya sokuyorlarmış gibi, sık sık soluk alarak:

— Koruyun beni, Tanrı aşkına! Aman, elinizi ayağınızı öpeyim, tutun şunu! demeye başladı.

Kulübede bulunan bütün çocuklar ağlamaya başladılar, onları görünce Saşa da başladı ağlamaya. Bir sarhoş öksürüğü işitildi, arkasından uzun boylu, kara sakallı bir köylü girdi içeriye; lambanın ölgün ışığında, kışlık şapkasının altından yüzü seçilemediği için korkunç bir görünüşü vardı. Kiryak'tı gelen. Karısına yaklaşarak gerinip yüzüne bir yumruk indirdi. Beriki yumruğun etkisiyle gık demeden olduğu yere çöktü, burnundan o anda kan boşandı.

Ocağın üstüne tırmanan ihtiyar, oradan:

— Ayıp, ayıp, konukların yanında çok ayıp! dedi. Günah senin yaptığın!

Yaşlı anne iki büklüm oturduğu yerde düşüncelere dalmıştı, Fiyokla beşik sallıyordu... Ne kadar korkunç olduğunu görüp buna pek sevinen Kiryak daha da korkunç görünmek için karısını kolundan yakaladı, kapıya doğru sürüklemeye, öküz gibi böğürmeye başladı. Ama bu sırada, yeni gelenleri fark ederek birden durdu. Karısının kolunu da bıraktı.

— Aa, geldiniz demek! Sevgili kardeşim ve ailesi...

Kan çanağı, baygın gözlerini belerterek aziz resimlerinin önünde sendeleye sendeleye haç çıkardı.

— Kardeşimle ailesi baba evine gelmişler... Moskova'dan, öyle ya! Kentlerin anası, başkentlerin başkenti Moskova'dan... Özür dilerim...

Hemen orada semaverin başına kuruldu, kimseden çıt çıkmazken o çay tabağından[1] höpürdete höpürdete çay içmeye koyuldu... On bardak kadar içmiş olacaktı; ondan sonra da hemencecik sıraya devrildi, horlamaya başladı.

Yatma zamanı gelince, hasta olduğu için Nikolay'ı babasının yanına, ocağın üstüne yatırdılar, Saşa yere kıvrıldı, Olga ise kadınlarla birlikte samanlığa gitti.

---

1 Büyük bardaktan içilen çay soğusun diye. (Ç.N.)

Marya ile yan yana samanların üzerine kıvrılan Olga:

— Ya, böyle, elticiğim! dedi. Üzüntünü gözyaşıyla silemezsin! Sabredeceksin, işte o kadar... Kutsal Kitap'ta bile yazılıdır: «*Sağ yanağına vurulursa, sol yanağını uzat*» diye... Sen de öyle yapacaksın.

Sonra şarkı söyler gibi, ama yavaş bir sesle Moskova'dan, oradaki yaşantısından, mobilyalı odalarda hizmetçilik yaptığından anlatmaya başladı.

— Moskova'da yüksek yüksek taş evler, yüzlerce, binlerce kilise var, elticiğim. Evlerde oturan hanımları, beyleri görsen aklın durur; hepsi de güzel, hepsi de kibar...

Marya değil Moskova'ya, ilçe merkezine bile gitmemişti. Okuması–yazması yoktu, hiçbir duayı, «Babamız» duasını bile bilmiyordu. Gerek o, gerekse az ötede oturarak onları dinleyen Fiyokla son derece bilgisizdiler, bir şeyden anladıkları yoktu. Kocalarını sevmiyorlardı ikisi de. Marya'nın Kiryak'tan ödü patlardı, onunla baş başa kaldıkları zamanlar tir tir titrer, kocasından yayılan votka, tütün kokusundan midesi bulanırdı. Fiyokla'ya kocasını özleyip özlemediğini sordu Olga. Fiyokla canı sıkılarak:

— Bırakın canım şunu! dedi.

Biraz daha konuştuktan sonra sustular.

Hava serindi, samanlığın yakınlarında bağıra bağıra öten bir horoz uyumalarına engel oluyordu. Mavimtrak sabah aydınlığı bütün yarıklardan içeri sızdığı sırada Fiyokla usulca yerinden kalktı, dışarı çıktı; onun çıplak ayaklarıyla koşa koşa uzaklaştığı işitiliyordu.

II

Kalktıkları zaman Olga, yanına Marya'yı da alarak kiliseye gitti. Keçi yolundan çayırlığa inerlerken sevinçlerine diyecek yoktu ikisinin de. Olga'nın hoşuna giden bu enginlikti, Marya ise eltisinde candan bir insan bulduğu için seviniyordu. Güneş

yeni doğmuştu. Uykulu bir atmaca çayırların üstünden süzülerek geçti, ırmak somurtkandı, şurada–burada sis vardı. Güneş, karşı yamaca kuşak gibi düşmüştü; kilise pırıl pırıl yanıyor, bey evinin bahçesinde kargalar kulak yırtarcasına bağırıyorlardı.

Marya anlatmasını sürdürdü:

— Kaynatamın zararı yok, ama nine çok huysuzdur, dırdırı hiç eksik olmaz. Kendi unumuz bahara kadar yetti, şimdi bakkaldan alıyoruz. İşte buna kızıyor, «Çok yiyorsunuz,» diyor.

— Aman elticiğim! Sabırdır en iyisi. Öyle yazmıyor mu: «*Zahmet çekenler, yük altında ezilenler bana koşun*» diye.

Olga'nın ağırbaşlı bir konuşması vardı, sözcükleri şarkı söyler gibi uzatıyordu. Yürüyüşü ise hacı kadınların yürüyüşü gibi telaşlı ve çabuktu. Zangoçların ilahi söylemelerine benzeterek, bağıra bağıra İncil okurdu her gün. Okuduklarının hepsini anlamamakla[1] birlikte, kutsal sözleri söylerken gözleri yaşarırdı. Bu sözler ona çok dokunuyor, içi eziliyordu. Tanrı'ya, Meryem Ana'ya, azizlere inanıyordu; Alman olsun, Çingene olsun, Yahudi olsun, hiç kimse, hiç kimse gücendirilmemeliydi ona göre... Hatta hayvanlara eziyet edenlerin bile öbür dünyada çekeceği vardı. Bütün bunların Kutsal Kitap'ta böyle yazılı olduğuna inanır, onun için anlamadığı sözcükleri söylerken bile yüzünün anlatımı yumuşak, aydınlık, acımaklı olurdu.

— Nerelisiniz? diye sordu ona Marya.

— Vladimir'liyim. Ama Moskova'ya yerleşeli çok oldu, sekiz yaşındaydım o zaman.

Irmağa yaklaşmışlardı. Karşı yakada tam suyun kıyısında bir kadın duruyor, soyunuyordu.

— Bu bizim Fiyokla! dedi Marya. Karşıdaki bey konağına, kâhyalara gidip gelmiş. Ağzı bozuğun, sürtüğün biridir.

Kara kaşlı, kara gözlü, kız gibi de genç ve diri görünen Fiyokla, çözülmüş saçlarıyla öylece atladı suya; ayaklarını vurmaya başladı, dört bir yana dalgalar yayıldı.

---

1 İncil'in dili eski İslavca olduğu için. (Ç.N.)

— Hem öyle bir sürtük ki!

Sallanan tahta bir köprü yapmışlardı ırmağın üzerinde, tam köprünün altındaki temiz, duru suda iri kafalı balıklar oynaşıyordu. Irmağa bakan yemyeşil funda yapraklarında ışıl ışıl çiğ damlaları vardı. Ilık ılık bir esinti çarpıyordu insanın yüzüne. Ne hoş, ne tatlı bir sabah! Ah şu yoksulluk, nereye kaçarsan kaç elinden kurtulamayacağın, baş belası, korkunç yoksulluk olmasa, bu dünyada yaşamak gerçekten çok güzel olacaktı! Geriye dönüp Jukovo'ya şöyle bir bakmak, orada bir gün öncesinin izlerini canlı bir biçimde görmek için yetiyor da artıyordu bile... Dört bir yanı sarmış olan gecenin mutluluk büyüsü güneşle birlikte çözülüp gitmişti.

Kiliseye vardılar. Marya kapıda durdu. İçeri girmeyi göze alamıyordu. Hatta oturmaya bile cesaret edemedi. Ayin için çanlar saat dokuza doğru çaldığı halde[1] hep öyle ayakta bekledi.

İncil okunmaya başlandığı sırada içeri giren bey ailesine yol açmak için herkes şöyle bir kımıldandı. Başlarında geniş kenarlı şapkalar, beyaz giysili iki genç kız ile denizciler gibi giydirilmiş pembe yanaklı, tombalak bir oğlan çocuğu kalabalık arasından geçtiler. Gelenleri görünce Olga'nın yüreği hopladı: Bunların okumuş, kibar, güzel insanlar olduklarına karar verdi hemen. Marya ise onlara ürkmüş bir hayvan gibi sertçe, yaban yaban baktı. Sanki bu gelenler birer canavardı, yana çekilmezse onu tepeleyip geçebilirlerdi.

Zangoç yüksek sesle bir şeyler okuyacak olsa, «Maa–rya–a–a!» haykırışları geliyordu kulağına hep, her seferinde de zangır zangır titriyordu.

1 Ayin sırasında herkes ayağa kalkar. (Ç.N.)

III

Konukların gelişi köyde hemen duyulmuştu, ayin bittikten sonra eve dolan dolanaydı. Gelenlerin arasında Leonıçevler, Matveyiçevler, Moskova'da çalışan akrabalarını soymak isteyen İlyiçovlar vardı. Okuma–yazma öğrenen Jukovo'lu çocuklar Moskova'ya götürülür, orada ya garson ya da komi olarak işe yerleştirilirlerdi. (Tıpkı karşı yaka köylülerinin yalnız ekmekçi olmaları gibi). Daha köleliğin kaldırılmadığı tarihlerde,[1] şimdi adı efsaneleşen Jukovo'lu bir köylü, Luka İvanıç, Moskova kulüplerinden birine büfeci girmiş, zamanla birkaç hemşerisini de yanına yardımcı olarak almıştı. Bu gençler yerlerini sağlamlaştırdıkça başka yakınlarını, hemşerilerini Moskova'ya çağırmaya başladılar; gelenleri meyhanelere, lokantalara yerleştirdiler. O günden beri de Jukovo köyü çevre halkında yalnız Hamskaya[2] ya da Holuyevka[3] adlarıyla bilinir oldu.

İşte Nikolay da öyle, daha on bir yaşındayken Moskova'ya gönderilmiş, Matveyiçevler'in İvan Makarıç tarafından –«Ermitaj» bahçeli lokantasında başgarsondu o sırada– bir yere konmuştu. Şimdi Nikolay, Matveyiçevler'le konuşurken, öğüt verici bir tavırla:

— İvan Makarıç bana çok büyük bir iyilik yaptı, diyordu. Onun sayesinde adam oldum, bu yüzden ona gece–gündüz dua ederim.

İvan Makarıç'ın kız kardeşi olan, uzun boylu, yaşlı bir kadın, ağlamaklı sesiyle:

— Aman kurban olduğum, çok zamandır onlardan haber alamadık, dedi.

---

1 1861'den önce. (Ç.N.)

2 Hödükler köyü. (Ç. N.)

3 Uşaklar köyü. (Ç.N.)

— Kışın Omon'da çalışıyordu, bu yaz ise kentin dışındaki bahçeli lokantalara gitmiş diye işittik... Epeyyaşlanmış, bir görseniz! Eskiden yaz günleri on rubleye para demezdi, şimdi ise işler her yerde durdu, onun için zavallının canı burnundadır.

Genciyle yaşlısıyla kadınlar, Nikolay'ın keçe çizmeli ayaklarına, solgun yüzüne bakıyorlar, ah–vahlar arasında:

— Senden çalışma geçmiş artık, Nikolay Osipıç. Nerde o eski günler, nerde! diyorlardı.

Saşa'yı pek beğenmişlerdi. Kızcağız on yaşını doldurduğu halde henüz cılız, ufak tefek bir şeydi; görenler ona en çok yedisinde derlerdi. Uzun, soluk entariler giyen, saçları biçimsiz kesilmiş, güneş yanığı öbür kız çocukları arasında iri siyah gözlü, saçı kurdeleli, bembeyaz tenli Saşa; kırlardan yakalanıp eve getirilen bir hayvan yavrusu kadar tuhaf görünüyordu.

Olga, kızına sevgi dolu gözlerle bakarak:

Benim kızım okumasını da bilir, dedi.

Köşeden bir İncil bulup kızın eline tutuşturdu.

— Haydi oku, yavrum! Oku da bütün Ortodokslar dinlesin!

Meşin kaplı, kenarları çentik çentik, eski, ağır bir kitaptı bu; insan onu eline alınca içeriye keşişler girmiş gibi bir koku yayılıyordu. Saşa kaşlarını kaldırdı, yüksek sesle, ilahi söyler gibi okumaya başladı:

— *«Ve bir Melek, Yusuf'un yanına geldi. Ve ona dedi: Kalk Bebek'i ve Anne'sini al»...*

Olga da kızıyla birlikte:

— *Bebek'i ve Anne'sini al,* diye tekrarladı; heyecandan yüzü kıpkırmızıydı.

— *«Ve Mısır'a koş. Orada kalacaksın, ne zaman ki...»*

Buraya gelince Olga kendini tutamadı, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Ona bakarak Marya, Marya'nın peşinden de Ivan Makarıç'ın kız kardeşi ağıdı koyverdiler. İhtiyar baba öksürdü, torununa bir şeyler vermek için köşe bucak arandı, ama eli boş çıktığı için canı epey sıkıldı. İncil okuma son bulunca ko-

nuklar evlerine dağıldılar; hepsi de çok duygulanmıştı, Olga'dan, kızı Saşa'dan memnundular.

Kutsal gün olması dolayısıyla bütün aile pazarları çalışmaz, günü evde geçirirlerdi. Kocası tarafından olsun nine diye çağrılan ihtiyar ana, her şeyi kendisi yapmaya çalışıyordu. Ocağı o yakıyor, semavere ateş koyuyor, üstelik yarım günlüğüne tarlaya gidiyordu; ondan sonra da çalışa çalışa yorgun düşürdüler, diye herkesin burnundan getiriyordu. En çok kızdığı şey, evde birinin yemeği biraz fazla yemesi, kocasının ya da gelinlerinin eli boş oturmasıydı. Bir gün, meyhanecinin kazları arkadan boştana girdi haberi üzerine uzun sopasını kapmasıyla, kendisi gibi cılız, susuzluktan kavrulmuş lahanalarını kurtarmak için, çığlık çığlığa kazları bahçeden dışarı atması bir oluyor; başka bir gün civcivlerine çaylak uğradı sanarak ağız dolusu küfürlerle çaylağın üzerine saldırıyordu. Vır vır etmediği gün yoktu denilebilir. Nine'nin hele çığlık çığlığa bağırdığı zamanlar, yoldan geçenler, «Ne oluyor?» diye durup bakarlardı.

Kocasıyla geçinemiyordu hiç, onun adı «tembel herif»ti, «moruk»tu, ipsiz–sapsız, güvenilmez bir köylü bozuntusuydu kocası. Eğer kendisinin dürtmesi olmasa, elini bir işe sürmez, sabahtan akşama kadar ocağın üstünde oturup çene çalardı. Gerçekten de öyle; ihtiyar, oğluna birtakım düşmanlarından anlatır da anlatır, komşularından gördüğü aşağılamalardan yakınırdı, çok can sıkıcıydı onu dinlemek. İki elini böğrüne dayar:

— Ne anlatıyordum? derdi. Ha... Haç dikme yortusunun haftasındaydı... Kuru otun pud'unu otuz kapikten satmak için biriyle anlaştık, otu getirmeye gidiyorum. Iyi, hoş, değil mi? Kimseye de bir zararım yok! Sabahleyin otu arabaya doldurdum, götürüyorum... Aa, bir de ne göreyim! Muhtar Antip Sedelnikov meyhaneden çıkmış, o gün ters tarafından mı kalktı, nedir, «Sen bu otu nereye götürüyorsun?» diye kulağıma bir tokat yapıştırmaz mı!..

Akşamcılığından dolayı Kiryak'ın başı ağrıdan kurtulamı-

yordu, kardeşine karşı hiç yüzü yoktu. Ağrıyan başını silkeleyerek:

— Görün işte, votka insana ne yapıyor! Ah, kurban olduğum! diyordu. Ne olur, kardeşçiğim ve sen bacı, İsa aşkına kusurumu bağışlayın! Bu huyumu ben de beğenmiyorum.

Pazar dolayısıyla meyhaneden ringa balığı almışlar, balık kafalarından çorba pişirmişlerdi. Öğle vakti herkes önce çay içmeye oturdu, nerdeyse burunlarından gelinceye dek çay içtiler, ondan sonra da sofraya çorba getirildi. Hepsi aynı toprak çanaktan içiyordu. Ringalar ise nine tarafından saklanmıştı.

Akşam üzeri çanakçılardan biri yardaki çömlek fırınını yaktı. Aşağıdaki çayırlıkta kızlar hora teptiler, şarkı söylediler. Akordiyonlar çalıyordu. Karşı yakada da aynı biçimde bir çömlek fırını yanıyor, kızlar şarkı söylüyorlardı. Uzaktan gelen sesler öyle uyumlu, öyle hoştu ki! Köyün erkekleri meyhanenin içinde ve önünde gürültü patırtı ediyorlar, her biri başka havadan şarkı söylüyorlardı. Onların sövgülerini işittikçe Olga'nın dizlerinin bağı çözülüyor:

— Ah, başıma gelenler! diye söyleniyordu.

Olga'nın asıl şaştığı şey, küfürlerin ardı arası kesilmemesi, ayrıca bir ayağı mezarda olan yaşlıların ağızlarını en fazla bozmaları, en yüksek perdeden bağırıp çağırmalarıydı. Çocuklar olsun, genç kızlar olsun bu küfürleri işitince yüzleri bile kızarmıyordu; böyle şeylere ta beşikten alıştıkları belliydi.

Vakit gece yarısını geçmiş, her iki yakadaki fırınlar sönmüş, ama çayırdaki, meyhanedeki şamata bir türlü dinmemişti. İhtiyarla Kiryak, ikisi de bulut gibi sarhoş, kol kola, birbirini ite kaka samanlığa yaklaştılar. İçerde Olga ile Marya uyuyorlardı.

— Bırak canım! diyordu ihtiyar. Sana ne zararı dokunuyor? Haydi git yoluna!..

— Ma–arya–a–a! diye bağırdı Kiryak.

— Bırak dedik ya sana! Günah vallahi... Uysal bir kadıncağız.

Samanlığın önünde bir süre durdular, sonra bırakıp gitti-

ler. İhtiyar kulak tırmalayıcı, tiz sesiyle bir şarkı tutturmuştu:

— *«Kur çiçe-eklerini-i-i severi-im!*
Kırla-arda-a koş-ar hopla-rım!»

Ondan sonra yere tükürdü, yakası açılmadık bir küfür savurarak eve girdi.

IV

O gün ninesi, Saşa'yı bostanın başına bekçi koymuştu, meyhanecinin kazları içeri girerse kovalayacaktı. Sıcak bir ağustos günüydü. Meyhanecinin kazları aralarında mırıl mırıl konuşarak meyhanenin önünde yulaf toplamak işiyle oyalanmasalar, arkadan aşıp bostana girerlerdi yüzde yüz. Yalnızca erkek kaz, ikide bir başını havaya dikiyor, «Nine sopasıyla geliyor mu?» diye o yana bakıyordu. Bir de öteki kazlar vardı, ta karşı yakada çayırlara dizi dizi olmuş, yayılıyorlardı, ama gene de ırmaktan aşıp gelebilirlerdi. Saşa biraz durdu, kazların gelmediğini görüp canı da sıkılmaya başlayınca, bostanı bıraktığı gibi soluğu yarda aldı.

Orada Marya'nın en büyük kızı Motka'yı gördü, iri bir kayanın tepesinde durmuş, kımıldanmadan kiliseye bakıyordu. Marya on üç çocuk doğurmuştu, ama bunların ancak altısı hayattaydı; en büyüğü sekiz yaşında olan çocukların hepsi de kızdı. Uzun entarili, yalınayak, tam güneşin altında dikilen Motka, sarı sıcağın cayır cayır yakmasına aldırmadan taşlaşmış gibi duruyordu. Saşa da gelip onun yanına dikildi, kiliseye bakarak:

— Kilisede Tanrı yaşar, dedi. Biz insanların evinde lambalar, mumlar yanar. Tanrı'nın evinde ise kırmızılı, yeşilli, mavili kandiller... Tanrı geceleyin kilisenin içinde gezinir, yanında da Meryem Ana'mızla Aziz Nikola vardır. Tuk, tuk, tuk diye sesler çıkar, kilise bekçisinin ödü patlar korkudan. Ya işte böyle, kardeşçiğim... Kıyamet günü bütün kiliseler göğe çekilecek.

Motka sesini kalınlaştırıp heceleri uzatarak:

— Çan–la–rıy–la bir–lik–te mi? diye sordu.

— Çanlarıyla birlikte, yaa... Kıyamet günü iyi insanlar cennete gidecekler, kötüler ise ateşte çatır çatır yanacaklar, ya kardeşçiğim! Ulu Tanrı, annemle Marya'ya: «Siz kimseyi incitmediğiniz için sağ yana, cennete», Kiryak'la nineme ise: «Siz de sola, cehenneme!» diyecek. Perhizde et yiyenler de ateşe atılacak.

Böyle dedikten sonra başını kaldırıp gökyüzüne baktı, gözlerini kocaman kocaman açtı.

— Gözünü kırpmadan göğe bak Motka, orada melekleri göreceksin.

Motka başını kaldırıp göğe baktı, böylece sessiz bir dakika geçti.

— Görüyor musun?

— Görmüyorum, diye karşılık verdi Motka kart sesiyle.

— Ben görüyorum. Küçük küçük sivrisinekler gibi gökte uçuşuyorlar, hem kanatları da var, pır pır ediyorlar.

Motka bir süre düşündü, sonra:

— Ninem de yanacak mı? diye sordu.

— Yanacak ya...

Kayanın dibinden ovaya kadar, yumuşak, düzgün bir yamaç iniyordu. Yamacı örten yemyeşil, ipek gibi otlara dokunmak ya da üzerinde yuvarlanmak geliyordu insanın içinden. Saşa da öyle yaptı, aşağıya kadar yuvarlandı. Ciddi, asık bir yüzü olan Motka durur mu hiç? Derin derin soluk alarak o da yuvarlandı Saşa'nın ardından, ama entarisi de omzuna kadar yırtıldı. Saşa'nın keyfine diyecek yoktu.

— Aman ne hoş! diye bağırdı.

Bir daha yuvarlanmak için yukarıya çıkmaya başladılar, ama bu sırada tanıdıkları bir sesin cıyak cıyak bağırmasıyla kendilerine geldiler. Elinde sopasıyla kazları kovalayan ninenin sesiydi bu. Bir deri bir kemik, dişsiz, kambur nine, ağarmış kısa saçları rüzgârda uçuşarak koşarken durmadan bağırıyordu:

— Bütün lahanalarımı didiklemişler, sizi gözü çıkası, pis

murdar hayvanlar! Ayaklarınız kırılsın da yürüyemez olun, e mi!..

O sırada kızları gördü, elindeki sopayı atıp yerden bir çırpı alarak Saşa'ya vurmaya başladı. Bir yandan da boynuz gibi kuru, sert parmaklarıyla kızcağızın boynunu kavramıştı. Saşa hem korkudan, hem de canı yandığı için bağırıyordu. Bir ara erkek kaz başını havaya dikip paytak paytak yürüyerek ihtiyar kadına yaklaştı, kendi dilinden bir şeyler tısladı. İşini bitirip sürüsünün yanına döndüğü zaman, bütün dişi kazlar bu hareketini beğenmişçesine «ga–ga–ga» diye selamladılar erkeklerini. Nine sonra Saşa'yı bırakıp Motka'yı dövmeye başladı, bu arada entari de iyice yırtıldı. Saşa büyük bir umutsuzluk içinde, ağlaya ağlaya dert yanmaya gitti eve, onun arkasından da Motka. Kart sesiyle ağlıyordu Motka, gözyaşlarını silmediği için yüzü, suyla yıkanmış gibi ıslaktı.

Küçükler böyle ağlayarak içeri girince, Olga, ne yapacağını şaşırdı.

— Aman başıma gelenler! Söyleyin ne oldu?

Saşa anlatmaya koyuldu, ama çok geçmeden nine, cırlak sesiyle söve–saya peşlerinden geldi, Fiyokla öfkeyle diklendi, evin içinde bir patırtıdır koptu.

Sinirden beti benzi atan Olga, kızının başına bakarak, yavaşça:

— Hadi canım, bir şey yok! dedi. Kızılır mı hiç, babaanneniz sizin! Bir şeyciğin yok, hadi!

Bu ardı arası bitmeyen bağırmalardan, açlıktan, pislikten, votka kokusundan canına tak eden, yoksulluğa diş bileyip duran, karısının, kızının karşısında annesi–babası adına utanan Nikolay, bacaklarını ocağı üzerinden sarkıttı, öfkeden titreyen, ağlamaklı bir sesle annesine:

— Çocuğu dövemezsiniz! dedi. Dövmeye hiç hakkınız yok!

Oradan Fiyokla atıldı; sesi sert, kin doluydu:

— Sen yat yattığın yerde, bacakları kopası herif! Sizin gibi asalakları başımıza bela gönderdi şeytan!

Saşa, Motka ve içerdeki kızların hepsi korkudan ocağın bir köşesine, Nikolay'ın arkasına sinmişlerdi; konuşulanları çıt çıkarmadan dinlerken küçücük yürekleri küt küt atıyordu. Bir ailede çoktandır yatağa düşmüş, umutsuz bir hasta varsa, bütün yakınlarının içten içe, gizlice onun ölümünü istedikleri bazı zor dakikalar olur. Ama çocuklar, yalnız çocuklar yakınlarının ölmesinden korkarlar, ölümü düşündükçe ürküntüye kapılırlar. İşte şimdi de öyle, yüzlerinde derin bir üzüntü, solukları kesilmişçesine Nikolay'a bakan kızlar, onun çok geçmeden öleceğini düşündükçe içlerinden ağlamak, onu okşayıcı, acıklı sözler söylemek geliyordu.

Nikolay, Olga'ya sokulmuştu, daha doğrusu sığınmıştı. Titreyen yavaş sesiyle:

— Olya,[1] sevgilim, daha fazla dayanamayacağım buraya, diyordu. Bütün gücüm tükendi. Tanrı aşkına, İsa Peygamber aşkına yaz kardeşin Klavdiya Abramovna'ya bir mektup; nesi var, nesi yok satsın, rehine koysun, bize buradan kurtulacak parayı göndersin. Ah, Ulu Tanrım, Moskova'yı bir kez daha görebilecek miyim? Düşlerime olsun girmeyecek mi ana kentim?

Akşam karanlığıyla birlikte evin içine öyle bir sıkıntı çöktü ki, insanın canı konuşmak istemiyordu. Vırvırcı nine çavdar ekmeği kabuklarını çanakta ıslattıktan sonra onları damaklarıyla uzun süre emdi. Marya ineği sağarak bakraç dolusu sütü getirip sedirin üstüne bıraktı. Nine kalktı, sütü testilere gene acele etmeden, yavaş yavaş boşalttı. Meryem Ana perhizi dolayısıyla kimse içmeyeceği[2] için, sütün olduğu gibi kalacağından memnun bir durumu vardı. Yalnız Fiyokla'nın bebeğinin tabağına, o da korka korka, birazcık süt koydu. Nineyle Marya, testileri ufak kilere götürmek için dışarı çıkar çıkmaz Motka yerinde şöyle bir silkindi, ocağın üstünden aşağıya inerek, içi ekmek ka-

1 Olga'nın küçüklük adı. (Ç.N.)

2 Hıristiyan perhizlerinde; et, hayvansal besinler yenmez. (Ç.N.)

buğu dolu tahta çanağa bebeğin tabağından biraz süt döktü.

Nine geriye döndü, tekrar ekmek kabuklarını emmeye başladı. Saşa ile Motka, perhizini bozdurdukları babaannelerinin cehenneme gideceğinden pek memnun, ocağın üstünden gözlerini ona dikmiş bakıyorlardı. Saşa korkunç bir ceza sahnesi canlandırıyordu zihninde: Çömlek fırınına benzer kocaman bir ocak yanıyordu, boynuzları öküz boynuzlarını andıran bir şeytan, elinde uzun sopasıyla ninenin kazları kovaladığı gibi, onu bu ocağın içine sokmaya çalışıyordu.

V

Meryem Ana perhizinin gecesi saat on bir sıralarında çayırda dolaşan kızlarla delikanlılar bir çığlık kopararak köye doğru koşmaya başladılar. Yukarda yarın kıyısında oturanlar, ilkin ne olduğunu anlamadılar. Aşağıdan:

— Yangın! Yangın var! Köy yanıyor! diye tüyler ürpertici haykırışlar geliyordu.

Yukarda oturanlar bir de dönüp baktılar ki, ne görsünler! Kenar evlerden birinin samanla örtülü çatısından kıvrım kıvrım direk boyu alevler yükseliyor, sağa sola fıskiye gibi kıvılcımlar saçılıyordu. Bir anda bütün çatıyı parlak alevler sardı, ateşin çıkardığı çatırtılar bütün köye yayıldı.

Ayın parıltısı sönmüş, köyü titrek kırmızı bir aydınlık kaplamıştı; yerde koyu gölgeler dolaşıyor, ortalık yanık kokuyordu. Koşuşanlar, zangır zangır titremekten konuşamıyorlar, birbirlerini itip kakıyorlar, yerlere düşüyorlar, gözleri parlak ışıktan kamaştığı için, birbirlerini görüp tanıyamıyorlardı. Korkunç bir görünümdü bu. İnsanı en çok ürperten şey de, alevlerin üstündeki duman bulutu arasında güvercinlerin uçuşması;

yangından haberleri olmadığı için, meyhanedekilerin bir şey yokmuş gibi akordiyon çalıp şarkı söylemeleriydi.

Kalabalığın arasından biri, kart sesiyle haykırdı:

— Semyon Dayı yanıyor!

Yangın uzakta, ta köyün öbür ucunda olduğu halde Marya, kendi kulübelerinin önünde dört dönüyor, ellerini çırparak, dişleri birbirine vurarak ağlayıp duruyordu. Nikolay keçe çizmeleriyle dışarı çıkmış, çocuklar don–gömlek dışarı fırlamışlardı. Köy kolcusunun evinin önündeki dökme demir levhaya çabuk çabuk vurmaya başladılar: Dan–dan–dan... Ardı arası kesilmeyen bu dan–dan'lardan insanın tüyleri ürperiyor, içi eziliyordu. Yaşlı kadınlar ellerinde aziz resimleri tutuyorlardı. Ahırlardan hayvanlar, danalar, sığırlar sokağa sürülüyor, sandıklar, pöstekiler, tekneler dışarı atılıyordu. Çifte savurup atları yaraladığı için yılkıya sokulmayan yağız bir aygır serbest bırakılınca, kişneyerek, çifte atarak köyü baştan başa iki kere dolaştı, sonra bir arabanın yanında zınk diye durarak arka ayaklarıyla onu tekmelemeye başladı.

Karşı yakadaki kilisenin çanları da çalıyordu.

Yanan evin çevresi öyle sıcak, öyle aydınlıktı ki, yerdeki en ufak otlar seçiliyordu. Dışarı çıkarılan sandıklardan birinin üzerinde uzun burunlu, kızıl saçlı Semyon Dayı oturuyordu; sırtında ceketi, başında ise kulaklarına kadar geçirdiği kasketi vardı. Semyon'un karısı kendinden geçmiş, yüzükoyun yerde yatarken inliyordu. Kısa boylu, geniş sakalıyla masallardaki cücelere benzeyen, en az seksenlik bir ihtiyar, bu köylü olmadığı halde ister istemez yangın olayına katıldığı için, başı şapkasız, elinde bir çıkınla dolanıp duruyor; dazlak başı alevlerden pırıl pırıl yanıyordu. Esmer yüzü, siyah saçlarıyla çingenelere benzeyen muhtar Antip Sedelnikov, elinde bir balta, her nedense birbiri ardından pencereleri kırdı, sonra öndeki tahta sahanlığı parçalamaya başladı.

— Kadınlar, su getirin! Verin makineyi! Haydi çabuk olun! diye bağırıyordu.

Az önce meyhanede kafa çeken köylüler, yangın tulumbasını sırtlamışlar, getiriyorlardı. Hepsi de sarhoş, gözleri yaşlı, çaresizlikten şaşkın, tökezleyip tökezleyip düşüyorlardı.

Kendisi de sarhoş olan muhtar, durmadan bağırıyordu.

— Kızlar, siz de su getirin! Elinizi çabuk tutun!

Kadınlar, kızlar yarın dibindeki pınara koşuyor, ellerindeki dolu kovaları, güğümleri tulumbaya boşaltıp boşaltıp geri gidiyorlardı. Su taşıyanlar arasında Olga, Marya, Saşa, Motka da vardı. Kadınlar, erkek çocukları tulumbanın kollarına bastıkça hortumdan püsküren su fışırdıyordu. Muhtar hortumu bir kapıya, bir pencerelere çeviriyor, hortumun ağzına parmağını koyunca fışırtı daha da artıyordu.

Sağdan–soldan beğeni sözleri duyuluyordu:

— Aferin Antip! Göster kendini!

— Daha çabuk çekin! Haydi Ortodokslar, bu felaket günü canınızı dişinize takmalısınız!

Erkekler yana çekilmişler, ellerini bir işe sürmeden alevleri seyrediyorlardı. Hangi işe sarılacaklarını bilmedikleri gibi, sarılsalar bile ellerinden bir iş gelmezdi. Oysa yangına yakın yerlerde ekin ve kuru ot yığınları, samanlıklar, çalı çırpı kümeleri öbek öbek sıralanmıştı. Her ikisi de çakırkeyif olan baba Osip'le oğul Kiryak da ayakta dikilenler arasındaydı. Baba Osip bir işe yaramazlığını haklı göstermek ister gibi yerde yatan kadına:

— Bacım, dövünüp durma artık, dedi. Ev nasıl olsa sigortalı, daha ne üzülüyorsun?

Semyon evin nasıl tutuştuğunu önüne gelene anlatıyordu:

— Şu elindeki çıkın olan ihtiyarı görüyorsunuz ya, bir zamanlar rahmetli General Jukov'un evinde aşçılık yapmış. İşte bu ihtiyar, akşamleyin bizim evin kapısını çaldı, «Bir geceliğine konuğunuz olayım.» dedi, aldık adamı içeriye. Ee, birer bardak çay içilmez mi?.. Bizim kadın semaveri yaktı, şeytan dürtmüş olacak, onu da götürüp ön odaya koymuş. Semaverden çıkan kıvılcımlar damdaki samanları tutuşturmuş, ondan sonra da bu

işler başımıza geldi. Canımızı zor kurtardık. İhtiyarın da şapkası yandı, ödenecek günahı varmış adamın.

Demir levhaya biteviye vuruyorlar, karşı kiliseden aralıksız çan sesleri geliyordu. Sokaktaki kırmızı koyunları dumanlar arasında uçuşan pembe güvercinlere korkulu gözlerle bakan Olga, soluk soluğa, bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu. Çan sesleri sanki beyninde zonkluyordu; bu yangın hiçbir zaman sönmeyecekmiş, Saşa kaybolmuş gibi bir duygu vardı içinde. Evin çatısı gürültüyle çöküverince artık bütün köyün yangından kurtulamayacağı korkusuyla dizlerinin bağı çözüldü, kovaları bırakarak o da yarın kıyısına oturuverdi. Yanında, önünde başka kadınlar da oturuyorlar, ölüye ağlar gibi gözyaşı döküyorlardı.

İşte karşıdan iki araba göründü; bunlar, yangın tulumbası getiren çiftlik kâhyalarıyla ırgatlarıydı. Düğmeleri çözük beyaz bir ceket giymiş, çok genç bir öğrenci de atının üzerinde onlarla birlikteydi. Baltalar takırdadı, yanmakta olan çatıya bir merdiven dayandı, beş kişi birden yukarı tırmandılar; en başta da yüzü alevlerden kıpkırmızı kesilen öğrenci vardı. Keskin, kısık sesiyle bağırıp çağırıyor, yangın söndürmek pek alışık olduğu bir işmiş gibi pozlar takınıyordu. Evin kirişlerini birbirinden ayırdılar; ahırı, çitleri, eve yakın yığınları uzaklara taşıdılar.

Kalabalığın arasından haykırışlar yükseliyordu:

— Yıktırmayın şunlara evi! Ne olur durdurun!

Kiryak kararlı bir tavırla evi yıkmaya gelenleri durdurmak istercesine eve yöneldi, ama ırgatlardan birinin onu geri döndürmesiyle ensesine bir şaplak indirmesi bir oldu. Kahkahalar yükseldi, ırgat bir daha patlattı; bunun üzerine Kiryak yüzükoyun kapaklanarak emekleye emekleye kalabalığın arasına karıştı.

Öğrencinin kız kardeşi olmaları gereken iki güzel kız geldi karşı yakadan. Bunlar biraz uzakta durdular, yangını seyretmeye başladılar. Birbirinden ayrılmış olan kütükler yanmıyordu ama, tütüyordu; hortum elinde çalışan öğrenci fışkıran suyu ba-

zen kütüklere, bazen erkeklere, bazen de su taşıyan kadınlara çeviriyordu.

Kızlar ona çıkışırcasına, heyecanlı sesleriyle:

— Jorj! Jorj! diye bağırıyorlardı.

Yangın söndürülmüştü. Ancak herkes evine dağılmaya başladığı zaman, ortalığın ağardığını, yüzlerin daha solgun, daha bir esmerleşmiş olduğunu fark ettiler. Sabahın erken saatinde, gökyüzünde son yıldızlar da sönünce insana hep böyle gelir... Evlerine dağılırlarken köylüler gülüşüyorlar, generalin aşçısıyla yanan şapkasından dolayı alay ediyorlardı. Yangını şakaya almak isteyen bir halleri vardı, hatta yangının bu kadar çabuk bitmesine üzülüyor gibiydiler.

Olga, öğrenciye:

— Efendim, yangını kolayca söndürdünüz, dedi. Sizi bizim Moskova'ya çağırmalı, bilseniz orada her gün ne yangınlar çıkar!

Kızlardan biri Olga'ya:

— Moskovalı mısınız yoksa? diye sordu.

— Evet hanımefendi. Kocam «Slavyanski Bazar»da çalışırdı.

Üşüyerek yanına sokulan Saşa'yı gösterdi:

— Bu da kızım, efendim. Moskova'da doğdu.

Kızlar, öğrenciye Fransızca bir şeyler söylediler, o da çıkarıp Saşa'ya bir yirmi kapiklik verdi. Bunu gören ihtiyar Osip'in yüzünde bir umut ışığı parladı.

— Beyefendi hazretleri, Tanrı'ya şükür rüzgâr çıkmadı, yoksa bir saatte yanar kül olurduk, diye başladı konuşmaya.

Sonra sesini alçaltarak, utana–sıkıla ekledi:

— Beyefendi hazretleri, saygıdeğer hanımlar, tan vakti hava soğuk... Birkaç kapik lütfederseniz yarım şişecik içki alırdım kendime...

İhtiyara bir şey vermediler, o da boğazını temizleyerek evine yollandı. Olga yarın kıyısında durdu; iki arabanın geçitten

karşıya geçişini, efendilerin çayırda yürümelerini bir süre seyretti. Karşıda bir araba onları bekliyordu. Olga eve gelir gelmez kocasına olanları heyecanla anlatmaya başladı.

— Ne iyi, ne güzel insanlardı; bir görmeliydin! Hele kızları görsen, melek sanırdın.

Fiyokla öfkeyle, uykulu uykulu:

— Canları cehenneme! diye bağırdı.

VI

Marya kendisini mutsuz bir kadın sayıyor, onun için de ölmek istiyordu. Oysa tam Fiyokla'nın zevkine göreydi bu yaşantı; hem de yoksulluğuyla, pisliğiyle, sonu gelmeyen dırdırıyla... Önüne konulanı seçmeden yer, nerede rastgelirse orada uyur, kirli suları hemen eşikten evin önüne döker, döktükten sonra da çıplak ayaklarıyla basar geçerdi. Salt bu yaşantıdan tiksindikleri için, daha ilk günden tersine gitmişti Olga ile Nikolay. İçi kinle kaynayarak:

— Eh, Moskovalı efendiler, bakalım burada ne yiyip ne içeceksiniz! demişti.

Eylül başlarında bir sabah Fiyokla aşağıdan iki kova su getirdi. Dirilik fışkıran güzel yüzü soğuktan al al olmuştu. Bu sırada Marya ile Olga masada çay içiyorlardı.

Fiyokla alaylı alaylı:

— Çayınız, şekeriniz hiç eksik olmaz, dedi.

Kovaları yere bıraktıktan sonra ekledi:

— Başımıza hanımefendi kesildiniz. Her sabah çay içmek modası çıkardınız şimdi de.

Olga'ya hırslı gözlerle baktı.

— Dikkat edin, çay içmekten bir gün patlayıverirsiniz sonra! Moskova'da gezmekten şişmiş, et tulumuna dönmüşsünüz...

Böyle diyerek gerindi, omuz sırığıyla[1] Olga'nın sırtına öyle bir vuruş vurdu ki, iki elti yalnız ellerini çırparak:

— Oy anacığım! diye bağırdılar.

Sonra Fiyokla ırmağa çamaşır yıkamaya gitti, yol boyunca durmadan küfredişi ta evden duyuluyordu.

Gündüz sona erdi, uzun süren bir sonbahar akşamı başladı. Evde herkes ipek sarıyordu, aralarında bulunmayan Fiyokla ırmağın karşısına geçmişti. İpeği yakınlarındaki bir fabrikadan alıyorlar, bütün aile çalışarak haftada yirmi kapik kadar kazanıyorlardı.

Yaşlı baba, elinde ipek yumağı:

— Beylerin zamanında[2] yaşamak daha kolaydı, dedi. Çalışmak için de, yiyip içmek, uyumak için de vaktimiz olurdu. Öğleyin de lahana çorbasıyla lapa yerdik, akşam yemeğinde de... Hıyar, lahana dersen, ye yiyebildiğin kadar. Sonra disiplin denen bir şey vardı, herkes haddini bilirdi.

İs çıkararak ölgün yanan küçük bir lamba aydınlatıyordu içerisini. Biri lambanın önüne durup da kocaman gölgesi bütün odayı kapladı mı, parlak ay ışığı görünüyordu dışardan. İhtiyar ağır ağır eski günleri anlatıyordu. Özgürlükten önce, şimdi yoksulluk ve sıkıntı içerisinde yaşadıkları bu yerlerde av köpekleriyle, zağarlarla, tazılarla avcılar dolaşırmış. Sürek avı sırasında köylülere votka ısmarlanır, Moskova sokaklarından, genç beyler için tıka– basa av hayvanı dolu arabalar geçer, kötü insanlar kırbaçla dövülüp Tver iline sürülür, iyilere ise ödül verilirmiş. Nine de anlattı birkaç şey. Eski günleri hiç unutmamıştı. Tanrı korkusu olan iyi yürekli bir hanımefendisi varmış, kocası içkicinin, ahlak düşkününün biriymiş, kızları ise her biri kendi başına bir kocaya varmışlar. Biri bir sarhoşa düşmüş, biri esnafın biriyle evlenmiş, üçüncüyü ise gizlice kaçırmışlar. (O zamanlar genç kız olan nine kaçırmaya yardım etmiş.) Çok geç-

---

1 İki ucunda kovalarla su getirdiği. (Ç.N.)

2 Toprak köleliği kaldırılmadan önce. (Ç.N.)

meden kızlar da anneleri gibi üzüntüden ölmüşler. Bunları anımsadıkça ninenin gözlerinden yaşlar geliyordu.

Bu sırada kapı çalındı, irkildiler birden.

— Osip Dayı, bir geceliğine alın içeri!

Kapı açıldı; şapkası yanan General Jukov'un ufak tefek aşçısı girdi içeriye. İçeri girince bir yere çöktü, konuşulanları bir süre dinledikten sonra o da anılarını anlattı. Ayaklarını aşağıya sarkıtarak ocağın üzerinde oturan Nikolay, ihtiyarın anlattıklarını dinliyor, durmadan beylerin devrinde ne yemekler pişirdiğini soruyordu. Köfteler mi yoktu, ızgaralar mı, çeşit çeşit çorbalar, yemek terbiyeleri mi, neler neler?.. Her şeyi çok iyi anımsamayan aşçı artık bugün yapılmayan yemeklerden de söz etti. Örneğin, öküz gözünden hazırlanan bir yemek vardı ki, adına «Sabahleyin uyanınca» derlerdi.

— Mareşal usulü pirzola yapar mıydınız? diye sordu Nikolay.

— Hayır.

Nikolay küçük görürcesine başını salladı.

— Siz de aşçılıktan ne anlarmışsınız ya!

Ocağın üstünde kimisi oturan, kimisi yatan kızlar konuşulanları gözlerini kırpmadan dinliyorlardı. Yukarda o kadar çoktular ki, onları bulutlar arasında oturan kanatlı meleklere benzetirdiniz. Anlatılanlar pek hoşlarına gidiyordu. Kimi vakit heyecandan, kimi vakit de korkudan göğüs geçiriyorlar, titriyorlar, sapsarı kesiliyorlardı. Anlattıkları herkesinkinden güzel olan nineyi soluk almadan, kımıldanmaktan korkarak dinlemişlerdi.

Sonra uykuya yattılar. Anlatılanlardan heyecanlanan, anıları depreşen ihtiyarlar, gençliğin hoş bir dönem olduğunu düşünüyorlardı. Gençlik gidiyor, onun yerine canlı, sıcacık, buruk anılar kalıyordu. Pek uzaklarda olmayan ölümün yüzü ise ne kadar soğuktu! En iyisi, onu hiç düşünmemeliydi. Lamba sönmüştü. Odadaki karanlık, ay ışığında belli olan iki ufak pencere, sessizlik, beşiğin gıcırtısı nedense hep ölümü, yaşamın bir

daha dönmemek üzere geçmiş olduğunu fısıldıyordu. Biraz dalar, kendinizden geçersiniz; birisi şöyle omzunuza dokunacak olsa ya da yüzünüze üflese, uykunuz hemen uçar gider, bedeniniz kurşun gibi ağırdır. Kafanıza ölümle ilgili düşünceler üşüşür hemen. Öbür yana döner, ölümü düşünmeye çalışırsınız; bu kez de pahalanan un, yem türlü gereksinmelerle ilgili, o her zamanki can sıkıcı, bezdirici düşünceler doluşur zihninize. Biraz sonra gene ölüm, bir daha dönmemecesine geçip giden yaşam gelir aklınıza.

Aşçı:

— Oh, Ulu tanrım! diyerek içini çekti.

Biri yavaşça pencereyi tıklattı. Fiyokla dönmüş olacaktı. Dualar mırıldanarak, esneye esneye Olga kalktı yerinden, kapıyı açtı, ön odanın kapısının sürgüsünü çekti. Ama içeri giren olmadı, yalnız soğuk bir hava esti, içeriye ay ışığı doldu. Açık kapıdan sessiz, bomboş sokak, gökte yüzer gibi giden ay dede göründü.

— Kim o? diye sordu Olga.

— Benim, ben...

Kapının yanında duvara yapışan Fiyokla çırılçıplaktı. Soğuktan tir tir titriyor, dişleri birbirine çarpıyordu; parlak ay ışığından sapsarı, güzel, tuhaf bir görünüşü vardı. Bedenindeki gölgelerle teninin pırıltısı daha bir göze çarpıyor, kara kaşlarıyla körpe diri memeleri özellikle açık–seçik belli oluyordu.

— Karşı yakadaki çapkınlar beni böyle soyup salıverdiler. Eve anadan doğma çıplak geldim. Hadi, giyecek bir şeyler getir...

Yavaş yavaş titremeye başlayan Olga alçak sesle:

— İçeriye girsene! dedi.

— İhtiyarların görmesini istemem.

Gerçekten de nine kımıldanarak bir şeyler homurdandı. Dede ise: «Kim var orada?» diye seslendi. Olga etekliğiyle gömleğini getirip Fiyokla'ya giydirdi; kapılardan ses çıkarmamaya çalışarak usulca içeri girdiler.

Gelenin kim olduğunu anlayan nine, kızgın kızgın söylendi:

— Sen misin sürtük karı?.. Sen böyle dolaş her gece. Bir gün boyunun devrildiğini göremeyecek miyim?

Fiyokla'yı sarıp sarmalayan Olga:

— Aldırma elticiğim, sen ona aldırma! diyordu.

Ortalık yeniden sessizleşti. Bu odada şöyle tadıyla uyku uyuyan olmazdı, her birinin rahatını kaçıran, uykusunu bölen bir derdi vardı. İhtiyarın sırt ağrıları, ninenin tedirginliği, siniri, Marya'nın korkusu, çocukların uyuzu, açlığı... Şimdi de öyle, huzursuz bir uyku içindeydiler; bir o yana, bir bu yana dönüyorlar, sayıklıyorlar, kalkıp kalkıp su içiyorlardı.

Fiyokla birden zırlamaya başladı kart sesiyle, ama hemen kendini tuttu. Şimdi arada bir hıçkırıyordu, sonra gittikçe sessiz, derinden ağlayarak yatıştı. Zaman zaman karşı kilise saatinin gongu işitiliyordu, ama tuhaf bir gonktu bu; önce beşi vuruyordu, sonra da üçü.

— Oh Ulu Tanrım! diyerek aşçı bir kez daha içini çekti.

Pencereye bakınca ortalığı hâlâ ayın mı aydınlattığı, yoksa artık sabah mı olduğu anlaşılmıyordu. Marya kalkmış dışarı çıkmıştı, onun ineği sağışı, «Dur meret!» diye söylenişi duyuluyordu. Nine de çıktı dışarıya. İçerisi karanlıktı hâlâ, ama eşyalar seçilmeye başlamıştı.

Bütün gece gözünü kırpmayan Nikolay, ocağın üstünden indi. Yeşil sandıktan, frakını çıkarıp giyindi, pencereye yaklaşarak yerlerini düzeltti, kuyruklarını bir süre elledi, gülümsedi. Sonra gene özenle soyundu, frakını çıkarıp sandığa koydu, yerine yattı.

Marya işini bitirince ocağı tutuşturmaya koyuldu. Henüz uykusu iyice açılmamış olacak ki, sendeleyip duruyordu. Geceleyin ya düş görmüş ya da dün anlatılanlar aklına gelmişti, çünkü ocağın önünde tatlı tatlı gerinerek:

— Hayır, özgürlük[1] daha iyi! dedi.

---

1 Köleliğin kaldırılışı. (Ç.N.)

VII

Beyefendi gelmişti. (Kasaba polis amirinin adı böyleydi köyde.) Onun niçin, ne zaman geleceği bir hafta öncesinden bilinirdi. Jukovo'da yalnız kırk ev bulunmasına karşın, devlete, Çiftçiler Birliği'ne ödenmeyen vergilerin toplamı iki bin rubleyi geçiyordu.

Polis amiri meyhaneye indi, orada iki bardak çay «aldı», ondan sonra da yürüye yürüye, önünde vergi yükümlülerinin bekleştiği muhtarın evine yollandı. Daha otuz küsur yaşlarında bir adam olan muhtar Antip Sedelnikov köylülere karşı sert davranır, her zaman yöneticilerin yanını tutardı; oysa kendisi zengin değildi, vergilerini bile zamanında ödeyemezdi. Anlaşılan, muhtar olması, sertlikten başka türlü tutturamadığı bir nüfuzunun bulunması hoşuna gidiyordu. Toplantılarda ondan çekinirler, sözünü dinlerlerdi. İster sokakta olsun, ister meyhanede, sarhoşların üzerlerine atılıp ellerini kıskıvrak arkaya bağlayarak hapse attığı görülmüştür. Hatta bir gün Osip'in yerine toplantıya gelirken küfretti diye nineye kızdı da, onu günlerce hapiste tuttu. Kentte hiç yaşamadığı, bir tek kitap dahi okumadığı halde, nerden öğrenmişse bir sürü akıllıca laflar öğrenmişti; bunları konuşmalarında kullanmayı sever, onu bütünüyle anlamasalar bile, köylüler onu bu yüzden sayarlardı.

Osip, elinde kendi vergi defteri, muhtarın kulübesine girdiği zaman, kül rengi bir ceket giymiş olan, uzun kırçıl favorili, zayıf, yaşlı polis amiri ön köşedeki masada bir şeyler yazmaktaydı. Odanın içi tertemizdi, dergilerden kesilerek yapıştırılan resimlerden dolayı duvarlar cicili–bicili görünüyordu; aziz tasvirlerinin yanında, en göze çarpan yerde ise eski Bulgar Beyi Battenberg'in resmi asılıydı. Antip Sedelnikov kollarını çapraz yapmış, masanın yanında dikiliyordu.

Sıra Osip'e gelince muhtar:

— Beyefendi hazretleri, bu şahsın 119 ruble borcu toplandı, dedi. Paskalya'dan beri topu topu bir ruble vergi ödedi.

Polis amiri gözlerini kaldırıp Osip'e baktı.

— Niçin ödemiyorsunuz, kardeşçiğim?

Osip heyecanlandı birden.

— Lütfedip beni dinlerseniz, efendim, hepsini anlatacağım. Geçen yaz Lutoretski çiftliğinin ağası bana; «Osip, kuru otunu bana sat,» dedi. Ben de satmaya razı oldum. Satılık yüz pud kadar otum vardı, kadınlar mayısta biçmişlerdi... Neyse, fiyatını kesiştik... Her şey istediğim gibiydi...

Sanki köylüleri tanık gösterir gibi, ikide bir onlara hitap ederek muhtarı şikâyete başladı. Yüzü kızarmış, terden ıslanmıştı, gözleri öfkeden parlıyordu.

— Bunları niçin anlattığını anlamıyorum, dedi polis amiri. Ben sana vergilerini neden ödemediğini soruyorum, sen tutuyorsun, bana neler anlatıyorsun... Hiçbiriniz ödemiyorsunuz verginizi, hesabını da benden soruyorlar.

— Gücüm yetmiyor efendim! karşılığını verdi Osip.

Muhtar araya girdi.

— Aslı astarı olmayan laflar bunlar, beyefendi hazretleri. Çikildeyevler kimsenin beğenmediği bir ailedir, isterseniz başkalarından da sorun. Tek neden, içki düşkünlüğü, bir de haylazlık. Anlayışı kıt insanlardır hepsi de...

Polis amiri deftere bir şeyler yazdı, sonra su istermiş gibi sakin, düz bir sesle Osip'e:

— Defol, dedi.

Çok geçmeden de köyden ayrıldı. Ucuz yol arabasına binerken öksürüyordu. Arkadan görünen uzun dar sırtından bile belliydi ki, Osip'i, muhtarı, Jukovo köyünün vergilerini çoktan unutmuş; yalnız kendi işlerini düşünüyordu. Polis amiri daha bir versta bile uzaklaşmadan muhtar Çikildeyevler'in evine girdi, elinde semaverle çıktı dışarı. Arkasından nine avaz avaz bağırıyordu:

— Vermem, semaverimi vermem sana, kahrolası herif!..

Muhtar geniş adımlarla çabuk çabuk yürüyor, nine ise sırtının kamburluğuna bakmadan, soluk soluğa, düşe kalka onun ardından seğirtiyordu. Koşarken omzundan kayan başörtüsü, rüzgârda uçuşan yeşilimsi ak saçlarını açıkta bırakmıştı. Sonra birden durdu; bir isyancı tavrıyla göğsünü yumruklamaya, şarkı söylüyormuş gibi avaz avaz bağırmaya başladı. Hani nerdeyse zırlayacaktı.

— Ortodokslar, din kardeşlerim; bir Hıristiyan, kurtaran yok mu? Komşular, yetişin, canımı alıyorlar!

Muhtar ilerden sertçe:

— Nine, nine aklını başına topla! dedi.

Çikildeyevler'in semaversiz kalan evi pek ıssızlaşmıştı. Onuru eksilen bir evin küçük düşürülmüşlüğü, horlanışı vardı bu yoklukta. Muhtar masayı, iskemleleri, çanak, çömleğin hepsini alsaydı da semavere dokunmasaydı, daha iyiydi. Nine durmadan çığlık atıyor, Marya ağlıyor, onlara bakan kızlar zırlıyorlardı. Kendini suçlu hisseden ihtiyar, başı önünde, bir köşeye çökelmişti. Nikolay'dan da çıt çıkmıyordu. Nine bu oğlunu sever, ona acırdı ama, şimdi gözünün bir şey gördüğü yoktu. Öfkeyle onun üzerine yürüdü, söve-saya yumruğunu adamcağızın burnuna dayadı. Nerdeyse dövecekti. Bütün bunların suçlusu kendisi, evet Nikolay'dı tek başına. Gerçekten de öyle, mektuplarında, «Slavyanski Bazar»da aylığı elli rubleye çalıştığını övüne övüne yazarken ne diye bu kadar az gönderiyordu? Buraya, hem de ailesini alarak, hangi yüzle gelmişti. Bir gün ölüp giderse, onu hangi parayla gömeceklerdi?.. Nikolay'a, Olga'ya, Saşa'ya baktıkça insanın yüreği sızlıyordu.

İhtiyar Osip boğazını temizleyerek şapkasını giydi, muhtarın evine yollandı. Hava kararmıştı. Antip Sedelnikov ocağın ateşini üfleye üfleye bir şeyler lehimliyordu, yanık kokusu doldurmuştu içerisini. Çikildeyevler'inki gibi sıska, kirli çocuklar, ayaklar arasında dolaşıyordu, şişik karınlı, çil yüzlü karısı ise ipek sarıyordu bir köşede. Bu mutsuz, sefil ailede tek göz dolduran, gösterişli varlık muhtar Antip'in kendisiydi. Sırasının ü-

zerinde beş semaver yan yana dizilmiş duruyordu. İhtiyar Osip içeri girip Battenberg'in resmine dönerek istavroz çıkardıktan sonra:

— Antip, dedi, insaf et, ver bizim şu semaveri. İsa adına yalvarırım.

— Üç rubleyi getirirsen alırsın.

— Nerden bulayım üç rubleyi?

Antip avurtlarını şişire şişire, ateşi üfledi, ateş parladı, çıtırdadı, semaverler aydınlandı. İhtiyar ellerinin içinde şapkasını buruşturdu, biraz düşündükten sonra:

— Ver hadi! diye üsteledi.

— Esmer muhtar karanlıkta daha bir esmerleşmişti, büyü yapan büyücülere benziyordu. Osip'e dönerek sert, kuru bir sesle:

— Her şey Çiftçiler Birliği başkanına bağlıdır, dedi. Ayın yirmi altısındaki yönetim kurulu toplantısında şikâyetinizi kanıtlarıyla birlikte sözlü ya da yazılı olarak belirtirsin.

Osip bir şey anlamamıştı bu laflardan, gene de tatmin olarak evine gitti.

On gün kadar geçmişti ki, polis amiri köye bir daha geldi, bir saate yakın kaldıktan sonra gitti. Soğuk, rüzgârlı bir hava vardı dışarda, ırmak çoktan donmuş, ama kar bir türlü yağmamıştı; halk yolsuzluktan[1] sızlanıyordu. Bir pazar günü akşamüzeri komşular Osip'in evinde oturmaya toplandılar. Kutsal günde çalışmak günah olduğu için, lamba yakmıyorlar, bu yüzden karanlıkta oturuyorlardı. Haberler çok can sıkıcıydı. Vergilerini ödemeyen birkaç evden tavukları alınmış, bucak merkezinde kimsenin yem vermemesi dolayısıyla da hayvanların hepsi açlıktan dolayı telef olmuştu. Toplanan, birbirlerine bağlı koyunları her köyde araba değiştire değiştire ilçeye götürürlerken biri ölmüştü. Şimdi suçlunun kim olduğunu bulmaya çalışıyorlardı.

1 Kar yağınca kızaklar kullanılacaktı. (Ç. N.)

Osip:

— Kim olacak, Çiftçiler Birliği! dedi.

— Doğru, Çiftçiler Birliği.

Kimse Çiftçiler Birliği'nin ne olduğunu bilmezken, gene de her şeyde onu suçlu buluyorlardı. Gerek vergilerin geç toplanmasından, gerek herkesin sıkıştırılmasından, gerekse ürünlerin azlığından tek suçlu oydu. Bunun böyle olması, fabrika, dükkân, han–hamam sahibi zengin köylülerin bir zamanlar birlik üyesiyken sonradan kızıp ayrılarak fabrikalarında, meyhanelerde Birliğe atıp tutmalarıyla başlamıştı.

Tanrı'nın onlardan karı bile esirgediğini söylediler; öyle ya, evlere yakacak odun getirilecekti daha. Oysa bu çukurlu tümsekli kırlardan değil araba geçirmek, yürümek bile zordu.

Bundan on beş, yirmi yıl önceleri Jukovo köylülerinin konuşmaları daha bir ilgi çekiciydi. İhtiyarların duruşundan bir sır sakladığı, bir şeyler bildiği, gizli bir şey beklediği sanılırdı. Konuşmalarının özünü yaldızlı mühür basılmış diplomalar, toprak bölüşmeler, yeni tarlalar, bulunmuş hazineler oluşturdu. Şimdi ise Jukovo'luların sır denecek bir şeyleri kalmamıştı. Herkesin yüzünden neler düşündüğü apaçık belli oluyordu. Bütün konuşmalar yoksulluk, yem, karın yağmayışı üstüneydi.

Sustular. Tekrar tavuklar, koyunlar hatırlarına geldi; asıl suçluyu aramaya koyuldular.

— Çiftçiler Birliği! dedi üzüntülü sesiyle Osip. Başka kim olacak!

VIII

Büyük bölge kilisesi altı mil ötedeki Kosogorovo köyündeydi. Buraya çocukları vaftiz etmek, nikah kıymak, cenaze töreni yapmak gibi durumlarda gelirlerdi; dua etmeye ise karşı yakadaki kiliseye gidiyorlardı. Pazar günleri iyi havalarda kızlar giyinir kuşanırlar, topluca sabah ayinine giderlerdi. Kızların

kırmızılı, sarılı, yeşilli giysileri içinde çayırdan geçmeleri görülmeye değerdi. Kötü havalarda ise herkes evinde otururdu. Perhiz yortusunda gene bölge kilisesine giderlerdi. Elinde bir haç, ev ev dolaşan aziz papaz, perhiz yortusuna yetişemeyenlerden on beşer kapik ceza parası toplardı.

İhtiyar Osip, Tanrı'yı düşünmediği için O'na inanmazdı da. Doğaüstü bir şeyin varlığını kabul etmekle birlikte, bunun yalnız kadınların ilgilendireceğini sanırdı. Yanında dinden, olağandışı şeylerden söz edenler bu konuda onun düşüncesini sorarlarsa, başını kaşıyarak, istemeye istemeye:

— Olabilir! gibi kaçamaklı karşılıklar verirdi.

Ninenin inancı sağlam değildi, din konusundaki düşünceleri de karmakarışıktı. Günah, ölüm, ruhun kurtuluşu üstüne şöyle bir kafa yorayım dese, zihnini kurcalamakta olan kaygılar, tasalar düşündüklerini hemen karıştırıyor; aklındakini unutturuyordu. Duaları da bilmezdi, geceleyin yatmaya gitmeden önce aziz tasvirlerin önünde durur:

— Kazan'lı Meryem Ana'ya, Smolensk'li Meryem Ana'ya, Troyeruçitski'li Meryem Ana'ya! diye mırıldanırdı.

Marya ile Fiyokla haç çıkarırlar, perhiz tutarlardı, ama dinden filan anladıkları yoktu. Çocuklara dua etmesini öğretmezler, hiçbir din bilgisi vermezler, yalnızca perhizlerde, etlisütlü yememelerini söylerlerdi. Öbür ailelerde de durum aynıydı; inanan, bilen pek az kimse vardı. Bununla birlikte Kutsal Kitap'ı severler, hem de taparcasına severlerdi. Ama ne okunacak kitap, ne de onu okuyup anlatacak bir kişi bulunabilirdi. Olga arada bir İncil okuyor diye onu sayarlar; ona olsun, kızına olsun, «Siz» diye hitap ederlerdi.

Kilise yortularında, ayinlerde Olga sık sık çevredeki köylere, iki manastırıyla yirmi yedi kilisesi bulunan ilçe merkezine gidiyordu. Kendinden geçercesine dua ettiği bu kiliselerde nerdeyse bir ailesi olduğunu bile unutuyor, ancak kiliseden çıkıp eve dönerken kocasının, kızının varlığını anımsıyordu. Buna pek sevindiği için gülümseyerek:

— İşte Tanrı'nın bana bağışı, diyordu.

Köyde olan her şey onu üzüyor, insanlardan nefret etmesine yol açıyordu. Aziz İlya gününde içmişler, Meryem Ana yortusunda içmişler, İsa'nın göğe çıkışı gününde içmişlerdi. Şefaat yortusunda ise bütün köy üç gün, üç gece şölen yaptı, yediler–içtiler, eldeki beylik 50 ruble içkiye harcandıktan başka evlerden daha para bile topladılar. Yortunun ilk günü Çikildeyevler koçlarını kesmişler, sabah, öğle, akşam demeden durmamacasına et yemişlerdi; hatta çocuklar geceleyin de kalkıp et yediler. Kiryak bu üç gün o kadar çok içti ki, şapkasına, çizmesine kadar nesi varsa sattı; ardından da Marya'yı güzel bir dövdü. Zavallıyı yüzüne su serpip ayılttılar ancak. Sonra da yaptıklarından herkes utandı, kusacak gibi oldular.

Bununla birlikte Jukovo'da, hani şu bizim «Hödükler» köyünde bir gün gerçekten coşkun bir dinsel tören yapıldı. Bu olay, Meryem Ana tasvirinin ilçe sınırları içinde köy köy dolaştırıldığı bir ağustos günü geçti. Tasvirin Jukovo'da beklendiği gün köyün içi bomboş, hava kapalıydı. Kızlar daha sabahtan pırıl pırıl giyim–kuşamlarıyla Meryem Ana'yı karşılamaya gittiler, akşama doğru da ağır ağır yürüyerek, ilahiler söyleyerek resmi köye getirdiler; bu sırada karşı kilisenin çanları çalıyordu. Buralılardan, başka köylülerden oluşan büyük bir kalabalık sokaklardan taşıyordu. Gürültü–patırtı, toz–duman, itiş–kakış birbirine karışmıştı. İhtiyar Osip, nine, Kiryak ellerini tasvire doğru uzatıyorlar, yaşlı gözlerini ondan bir an olsun ayırmadan:

— Koruyucu Anamız! Koruyucu Anamız! diye haykırıyorlardı.

Yerle gök arasının boş olmadığını; henüz zenginlerin, güçlülerin her şeyi ellerinin altına almadıklarını; horlanmaktan, köle gibi yaşamaktan, dayanılması güç yoksulluktan, votkadan onları koruyacak birinin bulunduğunu birden anlamış gibiydiler.

Marya hüngür hüngür ağlıyordu.

— Anamız! Koruyucu Anamız!

Ölümden korkanlar yalnız zengin köylülerdi. Bunlar zenginleştikçe Tanrı'ya, ruhların kurtuluşuna olan inançları azalıyordu. Kiliseye mum dikiyorlar, ayinlere gidiyorlarsa salt yeryüzü yaşamının sonundan korktukları içindi. Yoksullarda ise ölüm korkusu hiç yoktu. İhtiyar Osip ile ninenin yüzlerine karşı artık yaşadıkları kadar yaşadıklarını, ölme zamanlarının geldiğini söylüyorlardı da onlar gene tınmıyorlardı. Nikolay'ın yanında Fiyokla'ya, Nikolay ölürse onun kocasının askerlik görevinden bağışlanarak geri döneceğini anlatıyorlardı, Nikolay'ın gücenmesine aldırmadan. Marya ise ölümden korkmak şöyle dursun, neden bir türlü ölüm gelmiyor diye yakınıyor, çocukları öldükçe seviniyordu.

Ölümden korkmaya korkmuyorlardı ya, hastalığın her türlüsüne gelince ödleri patlıyordu. Şöyle mide bozulması, azıcık üşütme gibi basit bir şeyden dolayı nine hemen kendini ocağın üstüne atıyor, sarınıp bürünüyor, ardı arası kesilmeyen:

— Ölüyoru-u-um! Ölüyoru-um! haykırışlarıyla ortalığı ayağa kaldırıyordu.

Hemen papazı çağırmaya koşuyordu ihtiyar Osip, nineyi kutsuyorlar, vücuduna kutsal yağ sürüyorlardı. Her gün üşütmelerden, solucanlardan, karından yüreğe doğru kayan urlardan söz açılıyordu. En çok korktukları şey de üşütmeydi, onun için yazın bile kalın giyinirler, ocağın üstünden inmezlerdi. Nine hastalığının tedavisini hiç aksatmazdı; hemen hastaneye koşar, yaşının 70 değil, 58 olduğunu söylerdi. Ninenin korkusu, asıl yaşını öğrenen doktorun, «Artık bunun iyileşme değil, ölme zamanı gelmiş!» diye onu tedavi etmekten caymasıydı. Yanına oturanlarından da birkaçını alarak sabah erken yola çıkar; kendisi için damla, kızlar için de merhem aldıktan sonra ancak akşama, acıkmış, öfkelenmiş olarak dönerdi. Bir keresinde de Nikolay'ı götürmüştü de verilen damlaları suyla içen zavallı adam, biraz iyileştiğini söylemişti.

Nine otuz versta uzaktaki bütün doktorları, sağlık memurlarını, büyücüleri tanırdı, ama hiçbirini beğenmezdi. Şefaat

yortusunda, elinde haç, ev ev dolaşan papazın yanındaki zangoç, nineye, kentteki hapishanenin yakınlarında yaşayan eski bir sağlık memurunun hastaları çok iyi tedavi ettiğini salık vermiş, gidip bu ihtiyarı bulmasını söylemişti. Nine de söyleneni yaptı. İlk karın düşmesiyle kente yollandı; uzun entarili, sakallı, ihtiyar bir Yahudi dönmesini alıp getirdi. Tam da o sırada evde gündelikçiler çalışıyordu: İnsanın içine korku salan bir gözlük takmış ihtiyar terzi, bez parçalarından bir gömlek dikiyor, iki delikanlı ise yünden keçe çizme yapıyorlardı. Sarhoşluktan ötürü işinden atılarak evde oturmaya başlayan Kiryak, terzinin yanında hamut onarıyordu. Tek göz odada çalışanlar içeriye zor sığıyorlardı; boğucu, pis bir havası vardı odanın. Yahudi dönmesi, Nikolay'ı görür görmez hacamat etmek gerektiğini söyledi.

Adam hacamat ederken yaşlı terzi, Kiryak, kızlar durup seyrettiler; hastalığın Nikolay'ın içinden çıkıp gittiğini görüyorlardı sanki. Zavallı Nikolay, şişeler göğsüne yapışıp yavaş yavaş pis kanla doldukça, gerçekten içinden bir şeylerin çıkar gibi olduğunu hissediyor, kıvancından gülümsüyordu.

— Şişe iyi şey, diyordu terzi. Tanrı'nın yardımıyla yararını göreceksin.

Yahudi on iki şişe çektikten sonra bir on iki şişe daha çekti, doya doya çay içti, kalktı gitti. Nikolay titremeye başladı, yüzü zayıflayarak –kadınların deyişiyle– kaşık kadar kaldı, parmakları morardı. Gocuğun üstünden yorgan örttükleri halde üşümesi artıyordu. Akşama doğru rahatı, huzuru iyice kaçtı; kimi vakit terzinin sigara içmemesini isteyerek, kimi vakit kendisini ocağın üstünden yere indirmelerini söyleyerek yavaş yavaş sessizleşti, sabaha karşı da öldü.

IX

O ne sert, ne uzun bir kıştı!

Unları Noel'e varmadan tükenmiş, bakkaldan almaya başlamışlardı. Evde kalan Kiryak, akşamları bir patırtıdır çıkarıyor, herkesi korkudan sindiriyordu. Sabah olup da baş ağrısından, utançtan kıvranmaya başlayınca da yüreği sızlıyordu insanın. Ahırdaki aç ineğin gece–gündüz böğürmesi, nineyle Marya'nın aklını başından alıyordu. Sanki insanları cezalandırmak istiyormuş gibi dışarda sert bir ayaz kol geziyor, kar tepeleme yağıyor, kış uzadıkça uzuyordu. Haber Yortusu'nda[1] gerçek bir kar tipisi çıkmış, Paskalya Yortusu'nda ise kar yağmıştı.

Gene de kış sona erdi. Nisan başlarında gündüzler ılık, gecelerse ayaz geçiyor, kış gitmemek için direniyordu. Ama sonunda ılık gündüzlerden biri buzları söktürdü; dereler akmaya, kuşlar ötüşmeye başladı. Irmağın kıyılarındaki bütün çayırlar, fundalıklar bahar sularına gömüldü, Jukovo ile karşı yaka arasındaki geniş düzlük baştan başa seller altında kaldı. Yaban ördeği sürülerinin biri kalkıp biri iniyordu coşkun sulara.

Katmerli kızıl bulutlar arasından güneşin her akşam ufka eğilişi bu bahar canlılığına yeni, olağanüstü, inanılmayacak bir görünüm katıyordu. Başka bir zaman bu renkleri, bu bulutları tablolarda görürsünüz de inanmak istemezsiniz.

Sizi de yanlarına çağırıyorlarmış gibi, hüzünlü çığlıklar atarak, çabuk çabuk kanat çırpıyordu turnalar. Yarın kıyısında duran Olga, taşkın sulara, güneşe, baharda gençleşmiş gibi parlayan kiliseye baktı baktı da, gözlerinden yaşlar geldi, soluğu daraldı. Ah, şuradan bir yerlere, dünyanın öte ucu da olsa bir yerlere gidebilseydi! Gerçi onun Moskova'ya gene hizmetçi durmak için gitmesi, Kiryak'ın ise onunla birlikte kapıcılık ya da başka bir iş için gelmesi kararlaştırılmıştı. Ama bir an önce gidebilseydiler şuradan!

Yolculuk gelip çattığı vakit havalar ısınmış, yerler kurumuştu. Ayaklarında çarıklar, sırtlarında torbalar, Olga ile Saşa günün ucuyla köyden çıktılar; Marya da onları uğurlamaya geliyordu. Hastalanan Kiryak, evde bir hafta daha kalacaktı.

---

1 25 mart. (Ç.N.)

Olga, kocasını düşünerek son kez kiliseye karşı istavroz çıkardı, ağlamadıysa bile yüzünü buruşturdu, yüzü bir nineninki kadar çirkinleşti. Kış boyunca zayıflamış, çirkinleşmiş, saçlarına kır düşmüştü; artık yüzündeki o cana yakın, sevimli gülümseme gitmiş, yerine, çekilen acılara yenildiğini gösteren hüzünlü bir anlatım gelmişti. Kulakları işitmiyormuş gibi bir durgunluk, bir bönlük gelmişti bakışlarına. Olga köyden, köylülerden ayrılacağını düşündükçe yüreği burkuluyordu. Nikolay'ın cenazesini götürüşlerini anımsadı: Her evin önünde ölünün ruhuna dua okuyorlar, acısını paylaşırcasına ağlıyorlardı.

Gerek kışın, gerekse yazın, köylülerin koyunlarından daha kötü yaşadıkları zamanlar olurdu. Onlarla yan yana yaşamak ürküntü verici bir şeydi. Çünkü kabaydılar, yalancıydılar, pis ve sarhoştular; birbirlerini saymazlar, karşılıklı korku ve kuşku içinde yaşarlar, bu yüzden de durmadan kavga ederlerdi. Meyhaneler açıp köylülere içki içiren kimdi? Köylü. Devlete, okula, kiliseye ait paraları kim çarçur eder, içkiye yatırırdı? Köylü. Bir şişe votka için komşusunun malını çalan, kundakçılık, yalancı tanıklık yapan kimdi? Köylü. Çiftçiler Birliği'nin, öteki kuruluşların toplantılarında köylülerin karşısına çıkan kimdi? Gene köylü. Evet, onlarla birlikte yaşamak insana ürküntü veriyordu, ama onlar da bizim gibi insandı: Ağlıyorlar, acı çekiyorlardı. Ve bu düşkünlüklerinde onları haklı bulmamak elden gelmiyordu. Ağır çalışma koşulları altında bütün gece kemikleri sızlar, kışlar sert geçer, ürünler yetersizdir. Tek göz damları zamanla dar gelmeye başlar, kimseden yardım görmezler, üstelik buna umutları da yoktur. Durumları iyice olanlar ise yardım eli uzatmazlar, çünkü onlar da kabadır, kaypaktır, sarhoştur; onların da ağzı bozuktur. En ufak bir memur ya da ağa kâhyası köylüyü karşısında serseri gibi görür; hakkı varmış gibi, köye yalnız hor görmek, yağmalamak, gözdağı vermek için yığın yığın gelen açgözlü, çıkarcı, ahlak düşkünü, aylak insanlardan ne gibi bir yardım, nasıl bir iyi örnek olabilir?

Kışın Kiryak'ı meydan dayağına çekmek için götürürlerken yüzlerinden zavallılık, ezíklik okunan ihtiyarları gözünün önüne getirdi Olga. İşte şimdi bu insanlara acıyor, olanları anımsadıkça içi burkuluyor, dönüp dönüp köye bakıyordu.

Marya onları üç versta kadar geçirdikten sonra dizüstü çöktü, yüzünü yere koyarak acı acı ağlamaya başladı:

— Ah benim kara başım! Gene mi yalnız, gene mi kimsesiz kaldım!

Marya böyle kaldığı yerde kendi kendine ağladı sızladı. Gittikçe uzaklaşan Olga ile Saşa ise onun iki eliyle başını tutarak sağa–sola eğilip kalktığını görüyorlardı. Marya'nın başının üstünde kargalar uçuşuyordu.

Güneş yükselmiş, ortalık ısınmıştı. Artık Jukovo ta gerilerde kalmıştı. Yürümek anne–kızın hoşuna gidiyordu; köyü, Marya'yı unutmuşlar, sevinçle çevreyi seyrediyorlardı. Karşılarına kâh bir höyük çıkıyordu, kâh telgraf direkleri. Direkler birbiri ardından ufka kadar giderek orada kayboluyordu, tellerin gizemli bir vınlaması vardı. Bazen uzaktan, kenevir ve rutubet kokusu gelen, nedense içinde mutlu insanların yaşadığını düşündüren, yeşiller içinde ufak bir çiftlik görünüyor; bazen de, yandaki tarlada tek başına ağarıp duran bir at iskeleti göze çarpıyordu. Çayırkuşlarının cırlaması dinmek bilmiyor, bıldırcınlar uzaktan uzağa birbirine sesleniyor, kuyruksallayanlar ise «cik–cik–cik–cirrrt!..» diye çektiriyorlardı.

Öğle üzeri Olga ile Saşa büyücek bir köye geldiler. Geniş sokaktan yürürlerken karşılarına birden General Jukov'un yaşlı aşçısı çıktı. İhtiyarcık sıcaktan yanıyor olmalıydı, güneşte ışıldayan kafasının dazlak yeri kıpkırmızı ve terden ıslaktı. Ilk anda ne Olga, ne de o birbirlerini tanımadılar, sonra birden tanıyarak geri dönüp baktılar. Fakat anne–kız, yaşlı adama ağızlarını açıp tek kelime söylemeden yollarına devam ettiler. Ötekilerin yanında daha yeni, daha zengince görünen, pencereleri açık bir evin önünde durdu Olga; eğilip selam verdi, ince sesiyle şarkı söyler gibi:

— İyi yürekli Hıristiyanlar! İsa aşkı için bir sadaka verin! Ananızın–babanızın ruhu için! diye seslendi.

Saşa da annesinin arkasından devam etti:

— İyi yürekli Hıristiyanlar! İsa aşkı için bir şeyler verin. Ölenlerinizin ruhu huzura ersin...

PEÇENEK[1]

Bir zamanlar Kafkaslar bölgesinde görev yapmış bulunan emekli Kazak subayı İvan Abramıç Jmuhin gençliğinde yanaklarından kan damlayan, babayiğit, tuttuğunu koparan bir adamdı. Ama şimdi yaşlanıp çökmüş, sırtı kamburlaşmış, sanki bedeninin suyu çekilmişti. Yaşlanmaktan kaşlarının kılları uzayan, bıyıkları seyrelip yeşile çalan bu adam bir yaz günü trenle çiftliğine dönüyordu. Birkaç hafta önce hafif bir kalp sektesi geçirdiği için il merkezindeki notere vasiyetini yazdırmaya gitmişti. Kompartımanda otururken aklına kötü kötü şeyler geliyor; yakında ölümün kapısını çalacağını, dünyada her şeyin sonunun boş olduğunu düşünüyordu. Tren Provalye istasyonunda durunca —Donetsk demiryolu üzerinde böyle bir istasyon vardır— kompartımana elindeki çanta hayli yıpranmış, orta yaşlı, şişmanca, sarışın bir adam girerek tam karşısına oturdu. Şundan-bundan konuşmaya başladılar. Koyu düşünceler içinde pencereye bakan Ivan Abramıç;

—Evlenmek için erkeğin yaşı hiçbir zaman geç değildir, dedi damdan düşercesine. Evet, erkek istediği zaman evlenebilir. Ben evlendiğimde tam 48 yaşındaydım, herkes «Bu yaşta evlenilir mi?» dedi bana. Aslında ne erken davranmıştım, ne de geç kalmıştım; en iyisi hiç evlenmemekmiş. Karı milleti çok geçmeden sizi canınızdan bezdirir. Ama böyle olduğunu hiçbir erkeğin ağzından duymazsınız, çünkü başarısız bir evlilik

1 Peçenekler: X-XIII yy. arasında güney Rusya'yı egemenliği altına alan Türk soyundan topluluklar. (Kıpçaklar, Kumanlar, Polovetsler). Burada «barbar» anlamında. (Ç.N.)

yaptıklarını söylemekten çekinirler, durumlarını gizlerler. Karılarının çevresinde «Manyacığım! Manyacığım!» diye dört döndüklerine bakmayın siz onların, ellerine fırsat geçse kadını çuvala koyup dereye atarlar. İnsan karısının yanında sıkıntıdan patlar, bana sorarsanız evlenmek düpedüz aptallıktır. Çocuklara gelince, o da ayrı bir dert. Bizim evde iki tane var, ikisi de birbirinden beter. Zıpırları bozkırın ortasında hangi okula gönderebilirim ki? Novoçerkask'taki okula versek, bizde o para nerede? O bakımdan kurtlar gibi başına buyruk yaşıyorlar. Bir gün yolda birini çevirip kıtır kıtır keserlerse hiç şaşmam!

Sarışın bay anlatılanları can kulağıyla dinliyor, Jmuhin'in sorularına alçak sesle, uysalca yanıtlar veriyordu. Sakin, yumuşak başlı bir adam olduğu belliydi. Bir soru üzerine dava vekili olduğunu, bir iş için Düyevka köyüne gittiğini bildirdi.

Jmuhin, sanki biri onunla tartışıyormuş gibi sesini yükselterek;

—Azizim, orası bizim çiftlikten topu topu 9 fersah uzaklıkta! dedi. Üstelik istasyona varınca köye gidecek araba bulamazsınız. En iyisi birlikte benim çiftliğe gelmeniz, geceyi orada geçirmenizdir. Sabah da kalkar, benim arabayı alır, güle güle yolunuza gidersiniz.

Dava vekili biraz düşündükten sonra adamın önerisini kabul etti.

Tren istasyonda durduğunda güneş hayli alçalmıştı. İstasyondan sonraki araba yolculuğu hayli sarsıntılı geçti. Gürültüden konuşmaları anlaşılmadığı için ikisi de susuyorlardı. Araba çukurlarda, tümseklerde hoplayıp zıplıyor; sarsıntının verdiği acıya dayanamıyormuş gibi inlercesine gıcırtılar çıkarıyordu. Dava vekili büyük sıkıntı içindeydi, «Çiftliğe ne zaman varacağız?» diye gözleri hep yoldaydı. Sekiz fersah sonra uzakta alçak çatılı bir ev gözüktü, evin çevresi çit yerine koyu renk saylarla[1] çevriliydi. Evin çatısı yosun bağlamış, sıvaları dökülmüş-

---

1 Birbirinden kolayca ayrılan kaya katmanları. (Ç.N.)

tü; daracık, küçük pencereleri kısılmış gözler gibi bakıyordu insana. Çevresinde tek yeşillik, küçücük bir gölet dahi bulunmayan ev belli ki, güneşin altında kavruluyordu. Komşu toprak ağaları ile köylüler buraya «Peçeneğin çiftliği» derlerdi. Yıllar önce bir kadastro memuru bir gününü bu çiftlikte geçirmek zorunda kalmış, bütün geceyi İvan Abramıç'la çene çalıp uykusuz geçirdikten sonra sabah ayrılırken, «Beyefendiciğim, siz düpedüz peçeneğin birisiniz!» diye öfkesini belli etmişti. O günden sonra bu ad ağızdan ağıza yayıldı; özellikle Jmuhin'in iki oğlu biraz büyüyüp komşu bağlara, bahçelere zarar vermeye başladıktan sonra iyice kökleşti. İvan Abramıç'ın takma adı da «biliyormusunuz»du. Kendisi konuşmayı çok sevdiği, sık sık da «biliyor musunuz» dediği için bu adı takmışlardı.

Avluya girdiklerinde Jmuhin'in iki oğlunu samanlığın yanında gördüler. Biri 19-20 yaşlarındaydı, öteki ise daha yeniyetme sayılırdı. İkisinin de ayakları çıplak, başları kabaktı. Araba tam avludan içeri girdiği sırada küçük oğlan havaya bir tavuk fırlattı, tavuk tüyleri uçuşarak gıdaklarken ağabeyi tüfekle hayvancağıza ateş etti. Tavuk cansız yere serildi.

—Benim veletler ateş etmeyi öğreniyorlar, dedi Jmuhin.

Onları sofada ufacık tefecik, solgun yüzlü, zayıf bir kadın karşıladı. Kadın henüz genç ve güzeldi, ancak giyiminden-kuşamından evin hizmetçisi sanırdınız.

Jmuhin;

—İzin verirseniz tanıtayım, bu, bizim eşşoğlu eşeklerin anası, Liyubov Osipovna'dır. Hadi, hanım, elini çabuk tut bakalım. Görüyorsun, bugün akşama konuğumuz var, yemeği birlikte yiyeceğiz. Geç kalma sakın!

Ev iki bölmeden oluşuyordu. Bölmelerin birinde «salon», salonun hemen yanında da Jmuhin'in yatak odası vardı. Alçacık tavanlı odaların havası boğucu sıcaktı, vızır vızır ucuşan sineklerden, eşekarılarından da geçilmiyordu. İkinci bölmede ise içinde yemek pişirilen, çamaşır, bulaşık yıkanan, ırgatların yedirilip içirildiği geniş bir mutfak bulunuyordu Burada

sıraların altında kazlar, hindiler kuluçkaya yatmıştı. Evin hanımı ile iki oğlanın karyolaları ise hemen oracıktaydı. Salonun eşyalarının basit bir dülgerin elinden çıkmış olduğu belliydi; ağaçtan kaba saba rendelenmiş, boya-cila sürülmeden buraya konulmuştu. Duvarlarda tüfekler, av çantaları, kırbaçlar asılıydı; bunlar, kim bilir, ne zamandan beri asılı duruyorlarsa paslanmış, toz içinde kalmışlardı. Av malzemelerinin yanında bir tanecik tablo olsa bari! Yoktu öyle bir şey. Duvarın köşesinde asılı, duran, kararmış bir tahta parçası vardı; resimleri silikleşmiş, dededen kalma bir aziz tasviriydi bu.

Genç bir köylü kadını sofranın üstüne örtü yayıp ortaya domuz söğüşü koydu. Ardından sebzeli çorba geldi. Dava vekili votkaya ağzını sürmüyor, çorbayla birlikte yalnız hıyar turşusu ile ekmek yiyordu.

—Domuz söğüşünden de buyurmaz mısınız? dedi Jmuhin.

—Teşekkür ederim, yemeyeceğim. Genellikle et yemem ben.

—Niçin?

—Yalnız sebze yemekleri yiyorum. Hayvan öldürmek inançlarıma aykırıdır.

Jmuhin bir dakika kadar düşündü, sonra içini çekerek, ağır ağır;

—Ya, demek, öyle! dedi... İl merkezinde bir tanıdığım var, o da et yemez. Şimdi bu tür inançlar aldı yürüdü. Ne diyeceksiniz, herkes kendi bildiği gibi yaşıyor. Böylesinin de iyi yönleri var. Eti için durmadan hayvanlara kıyacak değiliz ya... Onlar da biraz rahat yüzü görsünler. Öldürmenin günah olduğuna ben de inanırım. Ava çıktığınızda bir tavşana ateş edip yaralayınca nasıl çocuk gibi ağladığını işitirsiniz. Demek oluyor ki, onların da canı yanıyor.

—Yanmaz olur mu? Hayvanlar da insanlar gibi acı çekerler.

—Doğru söylüyorsunuz.... Bunları çok iyi anlıyorum da, bir şeye gene de pek aklım ermiyor. Diyelim, biz insanlar bütü-

nüyle et yemeyi kestik, o zaman tüm bu evcil hayvanlar, tavuklar, kazlar nereye gidecek?

—Öbür yabanıl hayvanlar gibi özgür olurlar.

—Ya!.. Şimdi anlaşıldı. Doğru ya, saksağanlar, kargalar canlarının istediği gibi uçup gezerek bizden bir yardım istemiyorlar. Serbest kalınca tavuklar, kazlar, evcil tavşanlar, koyunlar da başlarına buyruk dolaşırlar; belki Tanrı'ya dua edip kimseden korkmadan yaşarlar. Böylece barış kurulur insanlarla hayvanlar arasında... Şey, gene de anlaşılmadık bir nokta kalıyor...

Jmuhin böyle diyerek sofranın ortasındaki domuz söğüşüne baktı.

—Peki, domuzlar ne olacak? Nereye gidecek bu hayvanlar?

—Onlar da öbür hayvanlar gibi özgürlüklerini kazanırlar.

—Orası doğru... Ama, azizim, izin verin, eğer domuzları kesmezsek bu meretler öyle çabuk ürerler ki, çayırlık, bostan diye bir şey kalmaz memlekette. Domuzları kesinlikle serbest bırakmaya gelmez, bir günde her şeyi bozar, dağıtırlar. Durup dururken domuz dememişler bu hayvanlara...

Yemeklerini bitirince Jmuhin sofradan kalktı, odanın içinde gezinerek dereden-tepeden gevezelik etmeye başladı. Konuşmayı ne çok seviyordu bu adam? Konuşmayı, ciddi konular, önemli sorunlar üstüne kafa yormayı seviyor; besbelli, bu ileri yaşında yalnız kalmaktan, belki de tek başına ölmekten korkuyordu. Onun başka bir istediği de anlayış, yumuşaklık, iç dinginliği (huzuru), kendine güvendi. Tıpkı evinde konuk ettiği dava vekili gibi... Adam önüne konulan hıyar turşusu ve ekmekle karnını doyurmuş, sandığın üzerine oturarak onun söylediklerini birazcanı sıkılarak, ama sabırla dinliyordu. Sanki başka bir isteği yoktu şu yalan dünyada. Alaca karanlıkta onu orada lök gibi oturur görünce yerinden kalkmaz, kıpırdamaz biri olduğunu anlardı insan. Adam olanın dünyada bir bağlan-

lısı, yaşamak için bir sağlam bir tutamağı olmalıydı. Tıpkı şu dava vekili gibi...

Jmuhin sofadan geçip evin önündeki merdivene çıktı. Orada içini çekerek, koyu düşünceler içinde kendi kendine «Demek, öyle... Demek, öyle...» diye söylendiği duyuluyordu. Bu arada hava yavaş yavaş karardı, gökte birbiri peşinden yıldızlar belirdi. Evde henüz ışıklar yanmamıştı. Dava vekili salonun loşluğunda gölge gibi süzülerek birinin sessizce içeri girdiğini gördü. Jmuhin'in karısı Liyubov Osipovna'ydı bu.

Kadın ona bakarak çekine çekine;

—Kentten mi geliyorsunuz? diye sordu.

—Evet, orada otururum.

—Okumuş birine benziyorsunuz, beyim. Ne olur, bize bir iyilikte bulunun, ne yapacağımız konusunda yol gösterin. Dilekçe vermek istiyoruz da...

—Ne konuda vereceksiniz dilekçeyi?

—Beyim, bizim iki oğlumuz var. Onları okutmamız gerek. Ama evimize gelip giden olmadığı için danışacak, yol-yordam soracak birini bulamıyoruz. Ben böyle şeylerden anlamam... Oğlanlar bu gidişle er olarak çağrılacaklar askere. Okumamak iyi şey mi sanki? Basit köylüden beter ikisi de. Kocam İvan Abramıç davranışlarını beğenmediği için oğullarını yanına sokmuyor. Sanki suçlu onlarmış gibi... Öteki neyse de küçüğü bari verseydik okula! Öyle acıyorum, öyle acıyorum ki!..

Bunları uzata uzata söylerken sesi titredi. Karşısındaki ufak tefek, gencecik kadının iki yetişkin oğlu olduğuna inanmakta göçlük çekiyordu dava vekili.

O sırada Jmuhin kapıda gözüktü.

—Böyle şeylere senin aklın ermez, kadın! dedi. Bilmediğin işe burnunu sokma! Olur olmaz laflarla konuğumuzun kafasını şişirmeye hakkın var mı? Çabuk git buradan!

Liyubov Osipovna'nın salondan çıkarken ince sesiyle bir daha;

—Ah, oğlanlara öyle acıyorum ki! dediği duyuldu.

Gece yatısı için konuğun altına salondaki divana yatak serdiler, karanlık olmasın diye de kandil yaktılar. Jmuhin yandaki yatak odasına çekildi; uyumadan önce kendi durumunu, yaşlılığını, yakınlarda geçirdiği, onu dehşetle korkutup ölümü hatırına getiren kalp sektesini düşündü. Yalnız kalınca sessizlikte felsefe yapmayı sever; böyle zamanlarda çok ciddi, derin bir adam olduğu, onu yalnız önemli konuların ilgilendirdiği gibi bir sanıya kapılırdı. Şimdi de gene aynı ciddi düşünceler üşüştü zihnine; ancak daha öncekilerden farklı olarak, bundan böyle yaşamını yönlendirecek, ona, onun gibi derin, önemli bir adama yakışır yaşama kuralları sağlayacak yararlı bir düşünceyi enine-boyuna geliştirmek istedi. Bu yaşa gelmişti; kendini et yemekten alıkoysa, bunun gibi gereksiz birçok şeyden el-etek çekse nasıl olurdu? Elbette eninde-sonunda insanların birbirini ve hayvanları öldürmeyecekleri bir zaman gelecekti. Böyle bir çağda kendi durumunu, bütün hayvanlarla barış içinde yaşadığını hayal etti. Hayal eder etmez de domuzlar geldi gözünün önüne, aynı anda da kafasının içi allak bullak oldu. Derin derin göğüs geçirerek;

—İçinden çıkılması zor bir durum! dedi. Şey, beyim, uyuyor musunuz?

—Hayır...

Jmuhin yatağından kalkmış, gecelik gömleğiyle eşikte dikiliyordu. Damarlı çıplak bacakları kurumuş bir çift meşe sopası gibiydi.

—Bakın, aklıma neler geliyor? dedi. Biliyor musunuz, insanlar telgrafı, telefonu, daha birçok mucize benzeri şeyi icat etmişler, ama bugünkü durumları eskisinden daha iyi değil. Yazılıp söylenenlere bakılırsa bundan 30-40 yıl önce insanlar daha kaba sabaymış, daha nobran, daha acımasızmış, ama şimdi de aynı değil mi? Gerçekten de gençlik günlerimde bizler fazla kurallara uymaz, aklımıza eseni yapardık. Hiç unutmam, Kafkaslarda görevdeyken bir derenin kıyısında yapacak bir iş olmadan 4 ay kadar oyalanmıştık. Ben o zaman assubay çavuşuy-

dum. Size anlatacağım olay tıpkı bir romana benzer. Bizim bölük derenin kıyısında işsiz-güçsüz beklerken bir süre önce o yörenin beylerinden birini vurmuştuk. Beyin ölüsünü hemen oracığa gömdük. O günden sonra adamın dul karısı geceleri gömütün başına gelmeye, ağlayıp sızlamaya başladı. Kadının ağlamalarından, inlemelerinden sinirlerimiz bozuldu, uyuyamaz olduk. Bir gece dayandık, iki gece dayandık, baktık ki, daha fazla dayanamayacağız... Aklımızı başımıza toplayıp şöyle bir düşünecek olursak gerçekten de, beni bağışlayın, böyle bir saçmalık yüzünden uykumuzdan olmaya değmez. Siz bu konuda ne dersiniz, bilmem... Neyse, güzel bir sopa çektik kadına. O günden sonra bir daha adımını atmadı oralara... E, gördünüz mü yediğimiz haltı? Şimdi bu cins insanlar kalmadı artık, kimse kimseyi dövmüyor-sövmüyor, bilim de hayli ilerledi; gelgelelim insanın ruhsal yapısında fazla değişiklik yok. Bu konuda bizim buradaki bir toprak ağasını örnek verebilirim. Adam yakında bir yerde maden ocakları işletiyor, bir sürü işsiz-güçsüz serseriyi toplayıp ocaklarda kaçak çalıştırır. Ama hafta sonu geldi mi, adamlara ödeyeceği paraya acıdığı için ücretlerini vermez. Bu berduşlardan birini işçi başı yapmış kendine. Ona da demiş ki: «Sakın ha, işçilere tek metelik ödemeyesin! Seni dövseler de dişini sıkıp dayanacaksın. Cumartesi günü gelince sana temizinden 10 papel veririm.» Hafta sonu oldu mu, işçiler hesap kesmek üzere akşamleyin yazıhanenin önünde toplanırlar. İşçi başı onlara, «Para yok!» diyerek kestirip atar. Beklendiği üzere sövmeler, itiş-kakış başlar; ardından tekme-tokat esaslı bir dayak atarlar adama. Açlıktan canavarlaşan kalabalık hınçlarını aldıktan sonra geldikleri gibi çeker giderler. Ocak sahibi bir kova su döktürüp ayıltır işçi başını, eline de 10 rubleyi tutuşturur. Beriki durumundan son derece memnundur, neden dersiniz, böyle bir rezilliğe üç rubleye bile razıdır... Pazartesi günü geldi mi, yeni bir işçi kalabalığı dayanır maden ocaklarının kapısına, çünkü berduşların gidecekleri başka bir yer yoktur. Cumartesi günü aynı rezillik yaşanır...

Bunları dinleyen konuk yüzünü duvardan yana dönerek homurdandı.

—İsterseniz başka bir örnek daha vereyim. Bir zamanlar bu bölgede Sibirya şarbonu denilen salgın bir hastalık çıkmıştı. Büyük baş hayvanlar hastalıktan sinekler gibi sapır sapır dökülmeye başladı. Baytarlar bütün bölgeyi dolaştılar, ölen hayvanları derin çukurlar kazıp üstüne de kireç dökerek bilimin gerektirdiği biçimde gömmelerini buyurdular. Benim de bir beygirim hastalıktan öldü. Bütün önlemlerimi aldım, derin bir çukur kazdırıp ölen beygirin üstüne 10 batman kireç dökerek çukuru kapattırdım. Aklınıza geelir mi hiç: Bizim iki hergele, yani benim oğlanlar, geceleyin çukuru aç, beygirin derisini yüz, üç rubleye başkasına sat!.. Gördünüz mü? Demek oluyor ki, insanlar eskiye göre daha ileri düzeyde değiller. Kurdun karnını ne kadar doyurursan doyur, gözü gene ormandadır. Nasıl bir durumla karşı karşıyayız, düşünebiliyor musunuz?

Salonun pencerelere bakan yönünde şimşekler çaktıkça pancurların yarıkları arasından mavi parıltılar geliyordu. Fırtına öncesi boğucu bir hava doldurmuştu salonu, bir yandan da sivrisinekler ısırıyordu. Öte yandan yatağında yatan Jmuhin derin düşünceler içinde oflayıp puflayarak, «İşte durum böyle...» diyerek söylenip duruyordu. Uzaklardan gelen gökgürültüleri de cabası...

—Uyuyor musunuz? diye sordu Jmuhin.

—Hayır...

Jmuhin karyolasından kalktı, topuklarını döşemeye vura vura salonu boydan boya yürüdü, sofayı geçip mutfağa su içmeye gitti. Bir süre sonra elinde su kepçesiyle geri dönerek;

—En kötüsü de insanların akılsızlığı, dedi. Benim hanım Liyubov Asipovna diz çöküp Tanrı'ya yalvarır. Her gece dua eder, aziz tasvirlerinin önünde eğilip eğilip kalkar. Neymiş, efendim, bizim oğlanlar askere er olarak gideceklermiş, sırtlarında kılıçla dayak yemekten yaralar açılırmış. Ama okutmak için önce para gerekir. Buna aklının erdiği mi var? İster çatla,

ister patla, para yoksa yoktur. Bizim karının yalvarıp yakarmasının ikinci nedeni de bütün kadınlar gibi kendisinin çok mutsuz olduğuna inanması. Ben açık sözlü bir adamım, size durumumuzu bir şey gizlemeden anlatacığım. Bizim hatun yoksul bir aileden gelmedir; babası papaz, sizin anlayacağınız, çan çalanlar soyundan... Onunla evlendiğimde 17 yaşındaydı, ailesi onu bana daha çok, kıtlık dolayısıyla «Karşılığında bir şeyler alır mıyız?» düşüncesiyle verdi. Ne de olsa topraklarım vardı, sonracığıma ordudan subay emeklisi olarak ayrılmıştım. Benden iyisini mi bulacaklardı? Daha evlendiğimizin ilk günü bizim karı ağlamaya başladı, o zamandan beri 20 yıl geçti, hep ağlar. Amma da kurumaz göz pınarları varmış! Durmadan kara kara düşünür. Niçin düşünür bu kadın, dersiniz? Hiç... Düşünecek ne var ki? Aslında ben kadınları insan yerine koymam.

Dava vekili yatağından hışımla doğrularak oturdu.

—Beni hoş görün, içimi birdenbire bir sıkıntı bastı, dedi. Dışarı çıkacağım.

Kadınlar hakkında atıp tutmasını sürderen Jmuhin kapının sürgüsünü çekti, birlikte merdivene çıktılar. Tam o sırada gökte kocaman bir dolunay vardı; ev ve samanlık ay ışığında gündüzkinden daha beyaz gözüküyordu. Otların üzerine düşen koyu gölgeler arasında da beyaz beyaz şeritler göze çarpıyordu. Sağda bozkır göz alabildiğine uzayıp gidiyor, bozkırın tepesinde yıldızlar sessiz sessiz göz kırpıyordu. Uzaklardaki gizemli, dibi görünmez bir uçuruma bakar gibi bakıyordunuz sonsuzluğa. Solda ise bozkırın enginliği üzerinde simsiyah fırtına bulutları yığılmıştı birbiri üstüne. Kara bulut kümelerinin kenarları ay ışığından parladığı için yüksek dağlara kar yağmış, çukurlarda koyu ormanlar, aşağıda deniz varmış gibi gözüküyordu. Arada bir şimşek çakıp gök gürlediği zaman dağlarda çetin bir savaş sürüp gidiyor sanırdınız...

Çiftliğin hemen ilerisinde küçük bir gece baykuşu ötüyordu durmadan, «Uyuyun, uyuyun!» dercesine.

—Saat kaç? diye sordu konuk.

—2'yi biraz geçiyor.

—Havanın ağarmasına çok var daha... Tüh!

Geriye dönüp uyumak niyetiyle yattılar. Uyumaları gerekiyordu, üstelik yağmurdan önce iyi uyunurdu. Gelgelelim yaşlı ev sahibi ciddi, önemli konular üstüne düşünmek, yalnız düşünmek değil, basbayağı kafa yormak istiyordu. Ölüm yakınlarda gözüktüğüne göre kendi iyiliği için günlerini, hatta aylarını, yıllarını hızla yutan aylaklıktan kurtulması, kahramanlığa benzer bir ataklık yapması, sözün gelişi evinde ağırladığı şu genç konuk gibi etten vazgeçmesi pek güzel olurdu. İnsanların ilerde hayvanların canına kıymayacakları dönemi getirdi gözünün önüne, kendisinin de böyle bir zamanda yaşadığını düşündü. Ancak az sonra kafasının için karman çorman oldu, her şey birbirine karıştı.

Bora onlara uğramadan geçti gitti. Gene de fırtına bulutları kenarlarıyla evi şöyle bir yokladı, yağmur sessizce yağarken yağmur damlaları çatıda tıpır tıpır sesler çıkardı. Yaşlılıktan dolayı yattığı yerden oflaya puflaya kalkan Jmuhin ayakta durarak gerindi, konuğunun uyumadığını görünce;

—Kafkaslarda bizim bir albayımız vardı, o da yalnız sebzeyle beslenirdi, dedi. Kendisi et yemediği için bizlere de ava çıkmayı, balık tutmayı yasaklamıştı. Böylelerini anlamıyor değilim. Elbette her hayvan istediğince özgür yaşamalı, dünyanın tadını çıkarmalı. Bununla birlikte aklımın almadığı bir durum var: Şu domuzları nasıl etmeli de ortalığı pislemeden durdurmalı?

Dava vekili doğrulup yatağa oturdu. Adamın buruşuk, solgun yüzünden sıkıntı, yorgunluk akıyordu. Gece boyunca işkence çektiği, ama yumuşak, efendi bir adam oluşu nedeniyle sıkıntısını dile getirmediği anlaşılıyordu.

—Eh, ortalık ağarmış dedi, uysalca. İzin verseniz de atı koşsalar...

—Niye acele ediyorsunuz? Bekleyelim de yağmur dinsin.

Dava vekilinin içini bir korku aldı. Yalvarırcasına;

—Çok rica edeceğim, dedi. Hemen yola çıkmam gerekiyor.

Ardından çabuk çabuk giyinmeye başladı. Arabayı hazırladıklarında güneş doğmuş, yağmur az önce durmuştu. Dağılan bulutlar arasından mavi gökyüzü gitgide daha çok güzüküyor, güneşin ilk ışıkları su birikintilerinin üzerinde parlıyordu. Çantasını kapan dava vekili arabaya binmek için sofadan geçip dışarıya yöneldi. Tam o sırada evin hanımı çıktı karşısına. Ağlamaktan şişen yüzü dünkünden daha soluktu, küçük bir kız çocuğu gibi gözlerini ona dikmiş bakıyordu. Kederli yüzünden onun özgürlüğüne imrendiği, fırsatını bulsa kendisinin de büyük bir kıvançla bu evden kaçıp gideceği okunuyordu. Bir de konuğa soracağı sorular vardı, oğullarıyla ilgili olarak ona akıl danışacaktı. Ne acınası bir duruşu vardı! Sanki bir toprak ağasının karısı, evin hanımı, hatta evde bir hizmetçi değil; burada bir sığıntı, kimsenin işine yaramayan zavallı bir akraba parçası, bir hiçti... Kocası büyük bir telaş içinde konuğunun önüne düşüp onu uğurlamaya hazırlanır, bu arada durmadan gevezelik ederken kadıncağız korku içinde duvarın dibine sinmiş; biriki laf etmek için fırsat kolluyordu.

Yaşlı ev sahibi gevezeliğine ara vermeksizin;

—Başka bir sefere gene bekleriz, dedi. Sizi gücümüzün yettiğince ağırlamaya çalışırız.

Dava vekili her an durdurulacağı korkusuyla apar topar arabaya bindi, büyük bir zevkle yola koyuldu. Hafif binek arabası bir gün önceki gibi gıcırdadı, inledi, arkasına bağlı kova tangır tungur sesler çıkardı. Avlu kapısına doğru yönelen konuk geriye dönüp Jmuhin'in suratına ters ters baktı. Bir zamanlar kadastro memuru ona nasıl «peçenek» demiş, içinden başka şeyler söylemek geçmişse, o da bir şeyler söylemek istedi, ama efendiliğinden dilini tuttu. Ancak avlu kapısına varınca daha fazla dayanamadı; biraz doğrularak, öfkeyle;

—Canımdan bezdirdiniz beni, be adam! diye bağırdı.

Samanlığın yanında Jmuhin'in iki oğlu duruyordu. Büyük

oğlanın elinde bir tüfek vardı, küçüğü ise kırmızı ibikli çil bir horozu sımsıkı kavramıştı. Küçük oğlan olanca gücüyle horozu yukarı fırlattı, horoz evden daha yükseğe çıkarak havada bir takla attı, o sırada büyük oğlan ateş etti, horoz taş gibi yere düştü.

Güzel güzel uğurladığı konuğun niye durup dururken böyle bağırdığını bir türlü anlayamayan yaşlı adam şaşkınlık içinde, usul usul evine döndü. Sofraya oturduktan sonra insanların şimdiki kafa yapılarını, ahlak anlayışlarını, telgrafı, telefonu, bisikletleri, böyle şeylerin gereksizliğini uzun uzun düşündü. Biraz yatışıp kendine gelince kahvaltısına başladı, hiç acele etmeden beş bardak çay içti, sonra yeniden uyumak üzere yatağına yattı.

BABA YURDUNDA

Önünüzde Donetsk demiryolu uzayıp gidiyor. Bozkırda güneşin yamacında cayır cayır yanan bir istasyondasınız. Çevrede ne gölgelik bir yer vardır, ne de Tanrı'nın tek kulu. Bütün keyfiniz kaçar, çünkü tren sizi orada bırakıp gitmiştir, gürültüsü uzaklardan işitilirken yavaş yavaş tümüyle duyulmaz olur... İstasyonun arkası ıpısssızdır, sizi karşılamaya gelenden başka araba görülmez ortalıkta. Yaylı arabanıza biner —Tren yolculuğundan sonra ne hoş bir şey!— bozkır yollarına vurursunuz kendinizi. Önünüzde Moskova yakınlarında raslamayacağınız, tekdüzeliğiyle büyüleyici, sanki sonsuzluğa doğru uzanan görüntüler açılır birbiri ardından. Dört bir yanınızda bozkır, yalnız bozkır vardır... Uzaklarda bir yeldeğirmeni, küçük bir höyük, bir de taşkömürü taşıyan kağnı görürsünüz, hepsi o kadar... Kuşlar tek başlarına uçar gökyüzünde, ovanın üzerinden alçaktan süzülürken ölçülü kanat vuruşları uykunuzu getirir. Hava kavurucu sıcaktır. Bir saat geçer, iki saat; çevrenizde yalnız bozkır vardır, bir de uzaklardaki küçük höyük. Arabacınız kamçısıyla yanda bir yer göstererek ilginizi çekmeyen, bitmek bilmez bir şey anlatmaya koyulur. Öyle gevşemişsiniz ki, ne onun anlattıklarını dinler, ne de düşünmek istersiniz...

Evet, yolcumuz Vera İvanovna Kardina'yı karşılamaya gelen yaylı arabaya üç yiğit at koşulmuştu. Arabacı eşyaları yerleştirdikten sonra koşumları düzeltmeye başladı. Vera sağına-soluna bir daha bakındı.

—Her şey eskisi gibi, dedi. Buraya son gelişimde 10 yaşım-

da ya var, ya yoktum. Yaşlı sürücümüz Boris gelmişti o zaman beni almaya. Kendisi hâlâ yaşıyor mu?

Arabacı sorusuna yanıt vermedi, genç kıza öfkeli öfkeli baktıktan sonra arabaya atladı.

İstasyondan gidecekleri çiftliğe kadar 30 fersahlık yolları vardı. Vera geçmişte kalan günlerini unutarak kendini bozkırın büyüsüne kaptırdı. Ova göz alabildiğine genişti. Sonsuz bir özgürlüğün kucağına düşmüş gibi hissetti kendini. Sağlık dolu, zeki, güzel bir genç kız olarak —henüz 23'ündeydi— sürekli bu genişliğin, özgürlüğün özlemini çekiyordu sanki, işte şimdi ona kavuşmuştu.

Bozkır, engin bozkır... Atlar durmadan koşuyor, güneş gitgide yükseliyor, şimdi buraları yeniden gördükçe Vera'ya sanki çocukluğunda kırlarda temmuz ayında böylesine bol, çeşit çeşit çiçek yetişmezmiş gibi geliyor. Oysa şimdi her yer yeşil, sarı, mor, beyaz çiçeklerle donanmış. Otlardan, güneşin ısıttığı topraktan iç bayıltıcı kokular yayılıyor; yol boyunca onlarla birlikte birtakım garip mavi kuşlar uçuşuyor. Genç kız çoktandır dua etmeyi unuttuğu halde gözlerine çöken uykuyu yenip şöyle mırıldandı:

—Ulu Tanrım, yardımını esirgeme, günlerim burada sürekli mutlu geçsin!

İçinde hoş bir dinginlik vardı, yaşadığı sürece bu yollarda yolculuk ederek bozkırı seyretmeye çoktan razıydı. O böyle düşünürken, ansızın derin bir yar çıktı karşısına. Yardan genç meşe ve kızılağaç dalları gözüktüğüne, ardından bir serinlik geldiğine göre aşağıda akan bir dere olmalıydı. Yarın kıyısından «Pırrr!» gürültüyle bir keklik sürüsü havalandı. Vera çocukluğunda sık sık buralara akşam gezintisine geldiklerini anımsadı, bu duruma göre çiftlik artık yakınlardaydı. Gerçekten de çok geçmeden kavaklar ile harmanlar gözüktü; yan tarafta ekin sapları yakıldığı için havaya koyu dumanlar savruluyordu. İşte elindeki başörtüsünü sallayarak onu karşılama-

ya çıkan Daşa halasını gördü, dedesi terasta beklemekteydi. Ne büyük bir sevinç!

Halası çılgın gibi;

—Sevgili yeğenim! Yavrum! diye bağırıyordu. Evimizin güzel meleği gelmiş! Sen hanımefendimiz, buranın kraliçesisin! Gördüğün bütün bu şeyler senin! Güzelim, bir tanem, halan sana kurban olsun!

Vera'nın, dedesi ile halasından başka akrabası yoktu. Annesi öleli çok olmuştu, babası ise mühendis olarak çalıştığı Sibirya'dan dönerken üç ay önce Kazan'da yaşamını yitirmişti. Dedesi kırmızı yüzlü, şişman, ak sakallı bir adamdı; soluk darlığı çektiği için bastonuna dayanarak, göbeğini ileri çıkara çıkara yürüyordu. Hala 40 yaşlarındaydı, ama kolları omuz başında kabarık, gösterişli giysiler giyer, belini kemerle sıkarak inceltirdi. Genç gözükmek, başkalarının hoşuna gitmek istediği belliydi. Küçük küçük adımlarla, omuzları titreyerek yaklaştı, yeğenini kucakladı.

—Sen de bizleri sevip sayacaksın değil mi? Burnu büyük, gururlu bir kız değilsindir, umarım.

Dedenin isteğine uyularak, genç hanımın eve gelmesi onuruna ayin düzenlendi, hep birlikte uzun bir öğle yemeği yediler. Böylece Vera Kardina'nın baba yurdundaki yeni yaşamı başladı. En iyi oda kendisine ayrıldı, odanın tabanına evdeki bütün halılar serildi, her yere çiçekler konuldu. Çiftliğin genç hanımı akşam olup da geniş, rahat, yumuşacık yatağına gömüldüğü, üzerine sandıkta beklemiş mis gibi ipek kokan yorganını çektiği zaman kıvançtan yüzü gülüyordu. İyi geceler dilemek üzere Daşa halası bir dakikalığına yanına uğradı. Yatağın ucuna ilişerek;

—Çok şükür, geldin, kızım, dedi. Gördüğün gibi, güzel güzel yaşayıp gidiyoruz; bundan iyisi can sağlığı. Ancak dedenin durumunu hiç beğenmiyorum. Soluk darlığı çekiyor, üstelik unutkanlık da başladı. Bilmez değilsin, eskiden ne yiğit adamdı! Aklına koyduğunu yapardı. Hizmetkârlardan biri söz din-

lemeyecek olursa, «Yirmi beş sopa çekin!» diye bağırır, istediğini de yaptırırdı. Ama artık iyice kabuğuna çekildi, sesi-soluğu çıkmıyor. Ayrıca eski devirler değişti, şimdi kimse çalıştırdığı insanları dövüp sövmüyor. Neden döveceksin, değil mi, cancağızım? Öte yandan tümüyle serbest bırakmaya da gelmez...

—Halacığım, gene de köylüleri dövdüğünüz oluyor mu?

—Kâhya arada bir dövüyor, ama ben elimi sürmem. Dövüp de ne yapayım? Deden eski günleri anımsayıp bazan sopasını kaldırsa da vurmaz.

Hala esnedi; önce ağzının, sonra sağ kulağının üzerinde istavroz çıkardı.

—Hala, burada canınız sıkılmıyor, değil mi?

—Sana nasıl söylesem, bilmem ki... Toprak ağaları eskisi gibi kendi yurtlarında oturmuyorlar, isteyen istediği yere gitti. Bununla birlikte çevremize bir sürü fabrika kurulduğu için pek çok mühendis, doktor, madenci ustası buralara yerleşti. Müsamereler düzenlenir, konserler verilir, en çok da iskambil oynayarak vakit geçiririz. Evimize gelip giden ahbaplarımız vardır. Fabrikada çalışan Neşçapov adında bir doktor bize sık sık uğrar; görsen ne yakışıklı, ne ilginç bir adam! Fotoğrafını görür görmez sana âşık oldu. Bana sorarsan, senin talihine de o çıktı gibi gözüküyor. Hem genç, hem yakışıklı, hem de malı-mülkü var; kısacası, çok uygun bir koca adayı! Beri yandan sen de onun için kaçırılmaz bir fırsat sayılırsın, çünkü iyi bir aileden geliyorsun, çiftliğimiz rehinde olmakla birlikte bakımlıdır, ekilip biçiliyor. Gerçi içinde benim de payım var, ama halan sana kul-köle olsun, benim payım da sonunda sana kalacak. Rahmetli baban ayrıca sana 15 bin ruble drahoma bıraktı... Şey, görüyorum, uykusuzluktan gözlerin kavuşuyor... Ben gideyim de güzel güzel uyu, yavrucuğum.

Ertesi gün Vera evin çevresini epeyce bir dolaştı. Bahçe çok bakımsızdı; yamaçta bulunduğu için yolları bozulmuş, yozlaşmıştı. Çiftlik işletmesinin de üzerine düşülmeyip kendi haline bırakıldığı belliydi. Bakımsızlıktan kara yılanlar yerleş-

miş, ağaçlara hütüt kuşları yuva yapmıştı. İnsanlara unuttukları bir şeyi anımsatmak istercesine «Unuttun! Unuttun!» diye bağırıyorlardı sanki. İlerde, kıyısında yüksek kamışların büyüdüğü ırmak gözüküyordu, ırmağın karşı yakasında ise kıyıdan yarım fersah uzakta köy vardı. Bahçeden tarlalara geçen Vera enginlere bakarken baba yurdunda onu gelecekte nasıl bir yaşamın beklediğini kestirmeye çalışıyordu. Bu genişlik, bozkırın insanı yatıştıran dinginliği mutluluğun yakın olduğunu, hatta belki de mutluluğa kavuştuğunu fısıldıyor gibiydi kulağına. Gerçekten de genç, sağlıklı, iyi eğitilmiş, kendi çiftliğinde yaşıyor olmanın, mutlulukların en büyüğü olduğunu söyleyecek birçok insan çıkardı karşısına. Öte yandan tek canlı varlığın göze çarpmadığı bu uçsuz-bucaksız, engebesiz, tekdüze ova kızcağızın gözünü korkutuyor; şöyle bir düşününce bu yeşillikler[1] içindeki devin onu yutuvereceği sanısına kapılıyordu. Gençti, hoş bir kızdı, yüksek öğrenim görerek üç yabancı dil öğrenmişti, çok kitap okuması yanında babasının sağlığında çok yer gezip görmüştü. Peki, ama bütün bunlar sonunda kuş uçmaz-kervan geçmez bir çiftliğe kapanarak, yapacak başka bir işi olmadığı için, her gün bahçeden tarlalara gitmek, sonra gerisin geriye bahçeye dönmek, evde oturup dedesinin güçlükle soluk alışını seyretmek için miydi? Ayrıca bir iş yapmak istese ne yapabilirdi ki? Üstelik gidecek başka bir yeri de yoktu. Bu gerçekleri göz önüne alınca Vera, baba yurdunda mutlu olamayacağını düşünmeye başladı. İstasyondan buraya kadar yaptığı yolculuk burada yaşamaktan daha ilginç geliyordu şimdi ona.

O gün de Neşçapov fabrikadan çıkışta onlara uğradı. Neşçapov doktordu, bir yandan da çalıştığı fabrikaya üç yıl önce ortak olmuştu. Adam hekimliği birinci mesleği saymıyor, buna karşın hastalara bakmaktan da geri durmuyordu. Soluk yüzlü

---

1 Rusya bozkırlarının temmuz ayında bol yağmurdan yeşil kaldığı unutulmamalı. (Ç.N.)

sürekli beyaz gömlek giyen, yakışıklı, boylu poslu, esmer bir adamdı. Onun aklından neler geçtiğini, ruhunda hangi duyguları taşıdığını kolay kolay kestiremezdiniz. Onlara geldiğinde Daşa halanın elini öper, birine yer vermek ya da iskemle uzatmak için ikide bir sandalyesinden ayağa fırlardı. Başka bir özelliği de çoğu zaman suskun oturup ciddi ciddi düşünmesi, konuşmak için ağzını açtığında —konuşması düzgün, sesi de yüksek olduğu halde— her nedense söylediği ilk sözlerin anlaşılmamasıydı.

Durup dururken Vera'ya:

—Piyano çalmasını biliyor musunuz? diye sorduktan sonra ayağa fırlaması üzerine kızcağız şaşırarak mendilini yere düşürdü.

O gün onlara uğradığı öğle vaktinden gecenin yarısına değin oturduğu halde hiç ağzını açmadı, doğallıkla bu Vera'nın hoşuna gidemezdi. Kızcağız köy yerinde doktorun beyaz gömlek giymesini iyiye işaret saymadı; ayrıca Neşçapov'un aşırı saygı gösterilerini, solgun, ciddi yüzünü pek yersiz ve anlamsız buldu. Sürekli suskun oturması herhalde düşünce kıtlığından ileri geliyordu.

Doktor gittiği zaman halası;

—Nasıl, beğendin mi? Hoş bir adam, değil mi? diye sormasın mı?

II

Çiftlik işlerine çoğu kez Daşa hala bakıyordu. Belini iyice sıktığı giysisi içinde, kollarındaki bileziklerini şıngırdatarak, küçük küçük adımlarla mutfağa, mutfaktan ambara, ambardan ahıra koşar; bu sırada giysisinin kabarık omuzları titrer dururdu. Kâhyayla, köylülerle konuşurken nedense sürekli burun gözlüğünü takardı. Dede o sırada ya masada iskambil falı açar ya da bir köşede uyuklardı. Adamcağız öyle iştahlıydı ki,

doymak bilmezdi. Ona yeni pişmiş ya da dünden kalma yemek de verseniz, önüne pazar şöleninden artma börek ya da uşakların yaptığı turşudan da koysanız hepsini oburca silersüpürürdü. Sofradan kalkarken Vera öyle bir izlenime kapılıyordu ki, sanki otlatmaya götürdükleri bütün koyunlar, değirmene öğütülmek üzere gönderilen buğdayın hepsi dedesinin yemesi içindi. Masa başında yemek yemeye ya da fal açmaya daldığından çoğu zaman suskun oturur, arada bir torunuyla göz göze gelince gözleri yaşararak;

—Canım, benim, Vera'cığım! derdi.

Ya da birdenbire suratı kızarır, boyun damarları şişer, sofraya hizmet edenlere öfkeli öfkeli bakıp bastonunu yere vurarak;

—Benim yemeğime neden acırga koymadınız? diye homurdanırdı.

Kış mevsiminde tümüyle eve kapanmakla birlikte, yazın arada bir tarlalara gidip yulaf tarlalarına, biçilecek otlara baktığı olurdu. Oradan döndükten sonra onun yokluğunda her yerde düzensizliğin alıp yürüdüğünü söyleyerek bastonuyla herkese gözdağı verirdi.

Daşa hala;

—Bugün gene keyfin yerinde değil, baba, derdi. Neyse, buna da şükür. Eskiden olsa «Yirmi beş sopa vurulsun!» diye tuttururdun.

Hala çiftlik işlerininin iyi gitmediğinden yakınırdı sık sık. Herkesin tembelleştiğini, doğru-dürüst çalışmadıkları için çiftlik gelirinin düştüğünü söylerdi. Gerçekten de tarlaların ancak bir bölümü ekilip biçiliyordu, o da laf olsun diye, eskiden beri böyle alışıldığı için. Aslında kimsenin fazla bir iş kotardığı yoktu. Oysa sabahtan akşama değin koşturup çırpınırlar, hesap yaparlar; sabahın 5'inden başlayarak «ver», «getir», «koş» laflarından başka bir şey işitilmez; akşam oldu mu, evde çalışanlarda parmaklarını oynatacak hal kalmazdı. Hafta geçmezdi ki, aşçı kadınların, hizmetçilerin biri gidip öteki gelmesin. Ya

ahlaksızlığı yüzünden hala onlara yol verir ya da yorgunluğa dayanamadıklarını söyleyerek kendileri işten ayrılırlardı. Yakın köyden kimse gelmediği için uzak köylerden adam bulmak zorundaydılar. Kendi köylerinden yalnız bir kişi vardı, o da aylık ücretiyle bütün ailesini —anası, yaşlı ninesi ile kardeşlerini— geçindirmek durumunda olan Alyona kızdı. Ufak tefek, solgun yüzlü, aptalca bir kız olan Alyona bütün gün odaları toplar, sofraya hizmet eder, sobaları yakar, dikiş diker, çamaşır yıkar, evdeki bütün işleri görürdü. Her yere yetiştiği, durmadan ayak altında dolaştığı halde genç de kendini beğendiremeyip işine son verileceği korkusuyla sık sık tabak-çanak kırar; verdiği zarar ücretinden kesildiği için de anası ile ninesi ertesi gün gelip Daşa halaya dil dökerlerdi.

Haftada bir gün, bazan da daha sık eve konuklar çağrılırdı. Halası Vera'nın odasına girerek derdi ki:

—Hadi, kızım, çık da konukların yanında otur biraz. Yoksa senin için «Ne burnu büyük kız!» diyecekler.

Bunun üzerine Vera salona gider, konuklarla iskambil oynar ya da piyano çalar, evde bulunanlar dans ederdi. O zaman halanın neşesine diyecek yoktur. Danstan yorgun düşmüş, sık sık soluk alarak yeğeninin yanına gelir;

—Yavrucuğum, Marya Nikiforovna'ya biraz daha güler yüzlü davran! derdi.

Aralığın 6'sı Nikolay yortusuydu. O gün eve bir sürü konuk geldi, en azından 30 kişiydiler. Gecenin geç vaktine değin iskambil oynandı, gelenlerden çoğu, gece yatısına kaldılar. Ertesi sabah yeniden oyun masasına oturdular, sonra öğle yemeği yendi, öğleden sonra Vera konuşmalardan, sigara dumanından biraz başını dinlemek için odasına çekildiğinde oraya da konukların dolduğunu gördü. Kızcağız az kaldı üzüntüden ağlıyordu. Ancak akşama doğru herkes gitmek üzere hazırlanmaya başlayınca, onlardan kurtulacağından mıdır, nedir, sevinciden;

—Bir süre daha kalsaydınız ne iyi olurdu! dedi.

Konukların onu canından bezdirdiğinden olacak, hemen hemen her gün akşam karanlığı bastırır bastırmaz kendini dışarı atıyor; ya fabrikalardan birine uğruyor ya da komşu toprak ağalarından birinin evine gidiyordu. Orada da iskambil ve toplu oyunlar oynanır, dans edilir, akşam yemeği yenirdi. Fabrikalarda, maden ocaklarında çalışan gençlerin söyledikleri hüzünlü Ukrayna şarkıları Vera'yı çok duygulandırırdı. Hiçbir şey yapmazlarsa hepsi bir odaya toplanırlar, Saur Höyük gibi yerlere gizlenmiş gömülerden, hazinelerden söz ederlerdi. Gece geç vakitlere değin süren konuşmalar sırasında dışardan birinin «Yetişin! Can kurtaran yok mu?» diye bağırdığını duyarlardı. Ya sarhoşun biriydi bu ya da komşu maden ocağında bir adamı soyuyorlardı. Ardından soba bacasından rüzgârın uğultusu yükselir, pencere pancurları çarpar, az sonra kilisenin çanı çalmaya başlardı. Çan sesleri kar fırtınası başladığını haber verirdi.

Bütün akşam toplantılarında, pikniklerde, şölenlerde herkesin ilgisini kadınlardan en çok Daşa hala, erkeklerden de doktor Neşçapov çekiyordu. Gerek fabrikalarda, gerekse maden ocaklarında fazla kitap okunmaz, marşlardan, polkalardan başka müzik çalınmaz, gençler akıllarının ermediği konularda tartışırlar, böyle olduğu için de bu konuşmalar son derece tatsız, anlamsız kaçardı. Tartışmalar öylesine ateşli olurdu ki, Vera ne diyeceğini şaşırırdı. Çünkü önemli sorunları çözmek için ileri atıldığını sandığınız insanlar gerçekte hiçbir yerde görülmedik derecede tasasız ve vurdumduymazdılar. Sanki bu insanların ne yurdu vardı, ne dini, ne de toplumsal sorunları, ama varmış gibi gösteriyorlardı... Edebiyat üzerine konuşurlarken ya da soyut bir konu açıldığında Neşçapov'un suratından, üzerinde durulan konunun onu kesinlikle ilgilendirmediğini okuyabilirdiniz; çoktandır kitap yüzü açmadığı, bundan sonra da böyle bir niyeti olmadığı açıkça belliydi. Ciddi yüzü beyaz gömlekli bir adamın berbat bir resmiymiş gibi durur, yerinde her zaman suskun oturur, ne söylediği de kolay kolay anlaşıl-

mazdı. Gelgelelim genç bayanlar ile kızlar adamın ağzının içine bakarlar, her yaptığına bayılırlar, onun Vera'yı beğendiğini bildikleri için de kızcağızı kıskanırlardı. Gittiği yerden her zaman canı sıkılarak ayrılan Vera oraya bir daha adımını atmayacağına söz verdiği halde ertesi gün akşam olur olmaz genc fabrikaya koşardı. Hemen hemen bütün kış aynı şeyler yaşandı.

Vera getirttiği kitapları, dergileri odasına kapanarak okuyordu. Geceleri de yatağına uzanarak okurdu. Koridorda saat 2'yi, 3'ü vurduğunda ya da okumaktan şakakları zonklamaya başladığında yatağında oturup düşünürdü. Böyle bir yerde başka ne yapabilirdi ki? Burada yaşamasa nereye giderdi? Baş belası, bıktırıcı sorular! Her birine bir sürü yanıt verilebilirdi, ama gerçekte akla yatkın bir tane bile yoktu!

Halka hizmet etmek, halkın acılarını dindirmek ne soylu, ne kutsal ne hoşa gidecek bir çaba olurdu! Gelgelelim Vera halkı tanımıyordu. Tanımadığına göre bir yolunu bulup onlara yaklaşmalıydı. Ama nasıl? Halk tümüyle yabancıydı kendisine, ayrıca ilgisini çekmiyordu. İzbelerinin ağır kokusuna, meyhane küfürlerine, pislik içindeki çocuklara, köylü kadınların sürekli hastalıktan söz etmelerine katlanamıyordu. Kar yığınlarını tepeleye tepeleye köy sokaklarında yürürken soğuktan donmak, izbelerin boğucu havasını ciğerlerine çekmek, sevmediği çocuklara ders vermek ona göre değildi. Bunları yapmaktansa ölsün daha iyiydi! Halası meyhanelerden büyük gelir elde ederken, köylülere ceza verirken onların çocuklarını eğitmeye çalışmak gülünç kaçmaz mıydı? Herkes okullarla, köy kitaplıklarıyla, genel eğitimle ilgili bol bol gevezelik ediyordu, ama tanıdığı bütün para babası mühendisler, fabrika sahipleri ikiyüzlülük etmeyip gerçekten eğitimin yararına inansalardı öğretmenlere ayda 15 ruble ödeyerek zavallıları açlıktan kırmazlardı. Okullarla, halkın cahilliğiyle ilgili konuşmalar yalnız vicdanlarının sesini susturmak içindi, çünkü 5-10 bin dönüm toprağa sahip olup da halkın gereksinmelerine kayıtsız kalmak onları utandırıyor olmalıydı. Kadınlar doktor Neşça-

pov'un, fabrikasının yanına okul yaptırdığı için iyi bir adam olduğundan söz ediyordu. Okulu kaça çıkardığına gelince... İşte bunu hiç sormayın: Eski fabrikanın taşlarını kullanıp topu topu 800 ruble harcamıştı, hepsi o kadar. Sonra da okulun kutsanması amacıyla dualar okunmuş, ayrıca kendisine bir sürü hayır dua edilmişti. Kim bilir, bundan böyle okula beş kuruş harcamaz; köylülerin insan olduğu, onların çocuklarının da fabrika okulundan sonra üniversitede okumaları gerektiği aklının köşesinden geçmezdi.

Vera'nın öfkesi yalnız başkalarına değildi, kendisine de kızıyordu. Kitabı eline alarak yeniden okumaya koyuluyor, bir süre sonra yatağına oturup düşünmeye başlıyordu. Acaba doktorluk mu yapsaydı? Ama önce Latince sınavına girmesi gerekmez miydi? Ayrıca hastalardan nefret etmesi, cesetlerden tiksinmesi başına ilerde iş açmaz mıydı? Bütün bedensel, zihinsel gücünü vererek yorgun düşeceği, sonra da geceleyin kütük gibi uyuyacağı mesleklerden birini, mühendislik, yargıçlık, gemi kaptanlığı yapsa, bilimle ilgilense en iyisini yapmış olmaz mıydı? Öyle bir meslek seçmeliydi ki, herkesin ilgisini çeksin, değer verdiği kişiler onu beğensin, o da beğendiği birini sevip kendi yuvasını kursun... Ama bunun için ne yapmalı, nereden başlamalıydı?

Büyük Perhiz'de bir pazar günü halası erkenden odasına uğrayarak ondan şemsiyesini istedi. O sırada Vera yatağının üstünde başını kollarının arasına almış, dalgın dalgın düşünüyordu.

—Cancağızım, neden kiliseye gitmiyorsun? dedi halası. Tanrı'ya inanmadığını söylerlerse ne iyi mi olur?

Vera yanıt vermedi. Bunun üzerine halası onun önünde diz çöktü.

—Canının çok sıkıldığını görüyorum. Hadi, söyle, çok mu sıkılıyorsun, yavrucuğum?

—Evet, çok sıkılıyorum.

—Güzelim benim, kraliçem, halan sana kurban olsun! Ca-

nın niçin sıkılıyor? Ben senin mutlu olmanı, her zaman gülüp eğlenmeni isterim. Bugüne değin Neşçapov'la evlenirsin diye bekledim durdum... Niçin evlenmiyorsun? Onun nesini beğenmedin? Beni bağışla, ama biz prens soyundan değiliz, bu işlerde ince eleyip sık dokumaya gelmez. Zaman hızla akıp gidiyor, 17'sinde değilsin artık. Ayrıca adam seni deli gibi seviyor. Onunla mutlu olursun.

Vera sıkıntıdan patlayacak gibiydi.

—Neşçapov'la niçin evlenmediğimi nereden bileyim, halacığım? dedi. Sürekli susuyor, ağzından tek söz çıkmıyor... Aklından neler geçtiğini bilmiyorum ki...

—Cancağızım, senden çekindiği içindir susması. Birdenbire reddedersin diye korkuyordur.

Halası gittikten sonra Vera odanın ortasında bir süre dikilip bekledi; yeniden yatsa mıydı, yoksa giyinip dışarı mı çıksaydı? Başını çevirip pencereden baktı. Tüh, ne berbat bir havaydı! Ağaçlar cascavlak, bahçede kirli bir kar, lanet olası kargalar oradan oraya uçuşuyor, dedesinin yemesi için beslenen domuzlar ortalıkta dolaşıyor...

«En iyisi kocaya mı varmalı, ne yapmalı?» dedi kendi kendine.

III

Halası iki gün üst üste ağlamaklı bir yüzle odadan odaya dolaştı, durmadan yüzünü pudraladı, öğleden sonra ise içini çeke çeke kutsal tasvirlere baktı. Neye üzüldüğünü anlayana aşkolsun! Ama kendisi daha fazla dayanamayıp Vera'nın odasına gelerek durumunu açık açık anlattı:

—Yavrucuğum, toprağımızın bir bölümünü kiralayan adam borcunu ödemiyor, o yüzden çiftliğin rehini karşılığında aldığımız paranın faizini bankaya yatıramadık. Hani babandan sana 15 ruble drahoma kalmıştı ya? Banka faizini oradan ödesek nasıl olur?

İşi bittikten sonra bütün gün bahçede vişne reçeli kaynattı, ateşten yanakları kızaran Alyona bahçeden eve, evden ambara koştu durdu. Reçel kaynatan halasının yüzü kutsal bir iş yapıyormuşçasına ciddiydi, kısa yeninin arasından güçlü kolları gözüküyordu. Halasının zorba tavırları, hizmetçilerin aralıksız koşturmaları, sonuçta reçeli bu zavallıların yemeyecek olması Vera'yı derinden üzüyordu.

Reçel kaynatılıp kaldırıldığı, ocak söndürüldüğü halde bahçenin her yerinde hâlâ vişnenin tatlımsı hoş kokusu duyuluyordu. Akşam olmak üzereydi. Vera oradaki sıraya oturmuştu, onun isteği üzerine bahçenin yollarını onaran genç askeri seyretmekteydi. Asker küreğinin ucuyla çimleri kesip kesip el arabasına doldururken Vera sordu:

—Askerlik görevini nerede yaptın, delikanlı?

—Berdyansk'taki birliğimde.

—Şimdi nereye gidiyorsun? Ailenin yanına mı?

—Hayır, benim annem-babam, ailem yok.

—Peki, doğup büyüdüğün yer neresi?

—Memleketim Orlov ilinin bir köyüdür. Askere gitmeden önce annemle birlikte üvey babamın yanında kalıyor, onlarda yiyip içiyordum. Görev sırasında evden bir mektup aldım, annemin öldüğünü öğrendim. Bu duruma göre oraya gidip de ne yapacağım? Öz babam olmadığına göre evi de bana yabancı.

—Peki, kendi baban sağ değil mi? O da mı öldü?

—Orasını bilmiyorum. Benim babam belli değil.

O sırada halası pencereden gözüktü.

—*İl ne fo pa parle o jais,*[1] dedi bozuk bir Fransızca'yla.

Sonra askere döndü.

—Hadi, mutfağa git. Anlatacaklarını oradakilere anlatırsın.

Sonra da Vera için dünkü ve her zamanki gibi gene akşam yemeği, gene kitap okumalar, uykusuz geçen saatler ve aynı

1 Yanında çalıştırdığın insanlarla konuşulmaz.

konular üstüne bitmek bilmez düşünceler başladı... Güneş sabahın 3'ünde doğuyordu. O saatte Alyona koridorda çoktan işe girişmiş olurdu; Vera ise uyuyamıyor, okumaya çalışıyordu. Az sonra el arabasının takırtısı duyuldu. Bahçe yollarını onaran asker işçi işe başlamış demekti. Vera kitabını alıp pencerenin önüne oturdu, yolları onun için onaran askerin çalışmasını izlemeye koyuldu. Askeri izlemek onu bayağı oyalıyordu. Yeni döşenen yollar düz bir şerit gibi uzayıp gitmekteydi, üstüne sarı kum serildikten sonra gerçekten çok güzel olacaktı.

Saat 5'i geçince hala, sırtında pembe mantosu, saçlarında kâğıt bigudiler, evden çıktı. Birkaç dakika evin önündeki merdivende dikildikten sonra askere;

—Nüfus belgeni *al* da çek git buradan, dedi. Ben evimde babası belli olmayan insan çalıştırmak istemiyorum.

Vera ağır bir taşın gelip göğsünün üstüne çöktüğünü sandı. Halasına öyle kızdı ki, hırsından ne diyeceğini bilemedi. Kalkıp ona karşılık verse, kabalık etse, hiçbir yararı olmazdı. Aynı biçimde halasıyla boğuşmasını sonuna değin götürüp bütün işlerden elini çektirse, onu tümüyle zararsız duruma getirse, dedesinin de ikide bir bastonunu sallamasını önlese ne yararı dokunurdu? Ha uçsuz bucaksız bozkırda bir tarla sıçanı, bir yılan öldürmüşsün, ha onlara karşı koymuşsun; hepsi aynı kapıya çıkardı. Bozkırın sınırsızlığı, tekdüzeliği, bitmek bilmez kışlar, kahredici can sıkıntısı insanın elini-ayağını bağlıyor, içinden çıkılmaz bir duruma düştüğünüzün bilinciyle bir şey yapmak istemiyordunuz. Hiçbir çabanın yararı yok gibiydi...

O sırada içeri Alyona girerek *hanımının* önünde saygıyla eğildi, sonra tozlarını silkelemek için koltukları dışarı taşımaya başladı.

—Tam toz alacak zamanı buldun! dedi Vera öfkeyle. Hemen çık dışarıya!

Şaşıran Alyona'nın kafasının içi allak bullak oldu, korku içinde hanımının ondan ne istediğini anlamadığı için komodinin tozunu almaya koyuldu.

—Bırak, diyorum sana! Ne anlamaz kafaymışsın!

Vera daha önce böylesine öfkelenmemişti hiç.

—Çık hemen!

Zavallı Alyona kuşlarınki gibi garip bir ses çıkardı, bu sırada halının üstüne hanımının altın saatini düşürdü.

Vera ayağa fırladı, tir tir titreyerek bağırmaya başladı:

—Defol, git! Bu kız canımdan bezdirdi beni!

Bir yandan da koridora çıkan Alyona'nın arkasından ayaklarını yere vurarak hızlı hızlı yürüyordu.

—Kovun şu kahrolasıyı! Defedin başımdan! Sopa atın, dövün!

Sonra birden böyle yapmasının saçmalığını anladı; saçıbaşı dağınık, sırtında geceliği, ayağında terliklerle evden dışarı fırladı. Yolun kıyısındaki yara dek koştuktan sonra oradaki dikenli çalılar arasına saklandı. Ne kimse onu görsün istiyordu, ne de o başkalarını... Orada otlar üstünde kıpırdamadan sırtüstü yatarken ağlamıyordu, içinde bir korku da yoktu... Gözlerini gökyüzüne dikmiş bakarken az önce başından geçen, unutulması, bağışlanması olanaksız olayı soğukkanlılıkla, tüm açıklığıyla düşünüyordu.

«Bu kadarı da fazla! Yetişir artık! Kendimi toparlamamın zamanı geldi. Toparlanmazsam sonu neye varır? Yetişir! Yetişir!» diye söyleniyordu.

Öğle üzeri doktor Neşçapov arabasıyla yarın üstünden geçip gitmekteydi. Vera onu görür görmez yeni bir yaşama adım atmaya karar verdi. Evet, yeni bir yaşama adım atacak, buna zorlayacaktı kendini; bu kararla rahatladı. Boylu poslu doktoru uzaktan seyrederken kararının sertliğini yumuşatmak istercesine; «Yok canım, hoş bir adam... Birlikte yaşar gideriz...» diye söylendi.

Eve dönüp giyinmek üzere odasına çekildiğinde halası girdi içeriye.

—Alyona bugün seni çok üzmüş, yavrucuğum, dedi. Onu derhal köyüne, anasının yanına yolladım. Evde güzel bir dayak

çekmişler, anası iki gözü iki çeşme, az önce bize geldi...

Vera çabuk çabuk

—Hala, ben doktor Neşçapov'la evleniyorum, diyebildi. Yalnız kendisiyle siz konuşun... Ben yapamam...

Böyle dedikten sonra kendini yeniden kırlara vurdu. Kırlarda burnunun dikine yürürken evlendikten sonra çiftlik ve ev işleriyle uğraşacağını; tıpkı tanıdığı öbür kadınların yaptığı gibi köylüleri tedavi edeceğini, öğretmenlik yapacağını düşünüyor, bunu candan istiyordu. Kendisinden, insanlardan memnun olmamasına, geçen şu son günlerde dağ gibi büyüyerek gitgide çoğalan yanlış davranışlarına ise gerçek yaşamıymış, daha iyisinin olamayacağı, alnının yazgısıymış gibi bakacaktı... Evet, daha iyisi olamıyordu! Doğanın güzelliği, hayaller, müzik olabileceğini söylediği halde gerçekten olamıyordu işte!.. Besbelli, mutluluk ve istenen yaşam zamanın dışında, başka bir yerdeydi! Aslında yaşamamak, ama sonsuzluk gibi uzayıp giden bu uçsuz-bucaksız, vurdumduymaz bozkırla, çiçeklerle, höyüklerle, bu sınırsız düzlükle kaynaşmak, onların arasına karışmak gerekirdi. İşte o zaman her şey düzenine girerdi...

Vera bir ay sonra fabrikadaki yeni evine taşındı.

AT ARABASINDA

Sabahın 8.30'unda kentten ayrıldılar.

Şose yol kurumuştu, nisan güneşi her yeri bir güzel ısıtıyordu, gelgelelim ormanın kuytu yerlerinde, hendeklerde hâlâ öbek öbek kar vardı. Bitmek bilmez karanlık geceler, azgın, uzun kış mevsimi geride kalalı şurada ne kadar olmuştu ki! Bahar ansızın bastırmıştı denebilir. Bununla birlikte şu anda arabayla yola koyulan Mariya Vasilyevna için ne ılık havanın, ne baharın ısıtıcı soluğuyla dirilip kış uykusundan uyanan ormanın, ne göl genişliğindeki su birikintileri üzerinden sürü sürü uçuşan kuşların, ne de dipsiz gibi gözüken, duru, masmavi göğün bir anlamı, ilgi çekici bir yönü vardı... Buradaki köy okuluna öğretmen olalı tam 13 yıldır aylığını almak için kent yollarında kaç kez gidip geldiğini kendisi de bilmiyordu. Ortalık bahar havası da olsa, yağmurlu güz akşamlarının alaca karanlığında ya da ayazlı kış günlerinde de yola çıksa; onun için tek amaç bir an önce varacağı yere varmak, kentte işini bitirip geriye dönmekti.

Bu bölgede yaşamaya başladığı günden beri neredeyse yüzyıl geçmiş, kentle köy okulu arasındaki yolu gide-gele karış karış ezberlemiş gibi bir duygu içindeydi. Bütün geçmişi burada gömülüydü sanki, uzayıp giden bugünleri de... Gelecek günlerde de gene okulla kent arasındaki yolları tepecek, sonra geriye dönüp köye varmak için aynı yollardan geçecekti. Başka türlü bir yaşamı gözünün önüne getiremiyordu.

Burada öğretmenliğe başlayışının öncesini tümüyle unutmuştu; daha eskilere uzanan bir yaşantısı var mıydı, hemen

hemen hiç anımsamıyordu. Bir zamanlar anne-babasıyla birlikte Moskova'da Krasnı karakolu yakınlarındaki geniş bir evde otururlardı. Ancak şimdi düşününce o günler bir düşmüş gibi bulanık gözüküyordu. Daha 10 yaşına basmadan babası ölmüş, çok geçmeden annesi de göçerek kızcağızı yalnız bırakmıştı. Subay olan bir ağabeyi vardı, başlangıçta mektuplaşırlarken zamanla bıkıp o da yanıt vermez olmuştu. O günlerden sakladığı tek nesne annesinden kalan tek fotoğraftı, gelgelelim okulun rutubeti yüzünden resim tümüyle bozulmuştu; belirgin olan yalnız kaşlar ile saçlardı.

Üç fersah kadar yol aldıktan sonra arabayı kullanan yaşlı sürücü Semyon başını geriye çevirerek dedi ki:

—İlçede bir memuru tutuklayıp hapse atmışlar. Bilmem doğru, bilmem yanlış. Almanlarla bir olup belediye başkanı Vasilyev'i öldürmüş.

—Bunu sana kim söyledi?

—İvan İonov'un meyhanesinde gazeteden okudular.

Bu kısa konuşmanın ardından uzun bir suskunluk oldu. Mariya Vasilyevna okulunu, yakında başlayacak sınavları düşünmeye başladı. Dört erkek ile bir de kız öğrenciyi başarı ödülüne aday göstermek istiyordu. Tam sınavları düşünürken dört at koşulu bir yaylı araba yetişti arkalarından. Arabada toprak ağası Hanov vardı. Bir yıl önceki sınavlarda ayırtman olarak görev yapmıştı. Hanov öğretmeni tanıyınca eğilerek selam verdi.

—Merhaba, öğretmen hanım! dedi. Köye mi gidiyorsunuz?

Kırk yaşlarında, oldukça yıpranmış, ağırkanlı bir adam olan Hanov gene de yakışıklı sayılırdı ve kadınlar onu çok beğenirdi. Anlatılanlara göre kocaman çiftliğinde tek başına yaşıyordu, devlet dairelerinden birinde görev almamıştı.[1] Çiftlik işleriyle de uğraşmadığı için odasında ıslık çalarak bir aşağı bir

1 Soylu sınıfından sayılan toprak ağaları isterlerse devlet dairelerinde yüksek dereceli memur olarak çalışabilirler, hatta subaylık bile yaparlardı.(Ç.N.)

yukarı dolaşır ya da yaşlı uşağıyla santraç oynayarak vakit öldürürdü. Hakkında söylenenlere göre çok da içermiş. Gerçekten de geçen yılkı sınavda evden getirdiği kâğıtlardan esans ve şarap kokusu geliyordu. O zaman üstündeki tiril tiril giysileri, davranışlarıyla Marya Vasilyevna'nın hoşuna gitmiş, onun yanında otururken utanıp sıkılmıştı kadıncağız. Sınav kurulunda yalnız ölçülü-biçili, soğuk tipler görmeye alıştığı için Hanov'un tek dua bilmemesi, o yüzden çocuklara soru sormayı becerememesi, ayrıca çok saygılı, nazik davranıp çocuklara 5'ten aşağı not vermemesi de çok hoşuna gitmişti.

—Sizin köyde Bakvist'i evinde bulayım diye yola çıkmıştım.. Dediklerine bakılırsa evde yokmuş, öyle mi?

Şoseden köy yoluna saptılar. Hanov yaylı arabasıyla öndeydi, Semyon da onun arkasında. Hanov'un ağır arabasını çamurlu köy yolundan çekip çıkarmak dört at için sorun değildi, oysa Semyon çamura saplanmamak için zigzaglar çizmek zorunda kalıyordu. Arabasını bazan tümseklerden aşırtıyor, bazan çayırların üstünden; sık sık da aşağı atlayıp beygire yardım ediyordu. Öte yandan Mariya Vasilyevna'nın aklında hep sınav vardı: Acaba bu yıl matematik sorusu kolay çıkar mıydı? Ayrıca bir gün önce işini görmek için uğrayıp da hiçbirini bulamadığı Çiftçiler Birliği yetkililerine de kızıyordu. Ne düzensiz adamlardı bunlar? Okul bekçisini işten el çektirmeleri için iki yıldır kapılarını aşındırıyor, ama herif kendisine saygısızlık ettiği, bir iş yapmadığı, üstelik öğrencileri dövdüğü halde kimse kılını kıpırdatmıyordu. Birlik başkanını yerinde bulmak kolay değildi zaten, bulsanız bile gözlerinden yaşlar gelerek vakti olmadığını söylerdi. Okula üç yılda bir kerecik uğrayan eğitim denetçisine gelince, adam zaten bu göreve tekel memurluğundan torpille geldiği için aklı böyle şeylere ermezdi. «Okul Koruma Derneği ne güne duruyor?» diyeceksiniz. Onların da nerede ve ne zaman toplandığını kimse bilmezdi. Dernek başkanı olan kişi bölgedeki deri fabrikasının sahibi, okumamış bir köylüydü; ayrıca kaba saba, beceriksiz bir adam olup bekçinin de yakın

dostuydu. Bu duruma göre kime baş vuracak, kime derdini anlatacaktı?

Mariya Vasilyevna, Hanov'un yüzüne bir daha bakarak;

«Gerçekten yakışıklı adam.» dedi kendi kendine.

Yol gittikçe bozuluyordu. Sonunda ormana girdiler. Burada sağa-sola kaçamazdınız, teker izleri çok derindi, yolun iki yanından şarıl şarıl kar suları akıyordu. Yüzünüze ikide bir sivri dalların batması da cabası...

—Ama ne yol! dedi Hanov gülerek.

Mariya Vasilyevna adamın yüzüne şaşkın şaşkın baktı. Bunca parası, yakışıklılığı, okumuşluğu varken bu çamurun, can sıkıntısının içinde ne işi vardı? Köy yaşamı kendisine bir üstünlük sağlamadığı halde tıpkı Semyon gibi çamur içinde debeleniyor, onunla aynı rahatsızlığı paylaşıyordu. İsterse Petersburg'da, hatta yurtdışında yaşayabilecekken buraya saplanıp kalmasının anlamı neydi? Onun gibi zengin bir adam kafasına koysa köy yolunu da düzene sokardı, böylece Semyon'u, kendi arabacısını çektikleri sıkıntılardan kurtarırdı. Ama keyifle güldüğüne göre adamın iyi bir yaşam istemediği belliydi, böyle şeylere pek aldırdığı yoktu. Iyi yürekli, yumuşak, babacan bir adamdı; sınavda sorulacak duaları bilmediği gibi yaşamın iyisi-kötüsünden de pek anladığı yoktu. Fırsat buldukça okula yer küreler armağan eder; böylece eğitime hizmet ettiğini, önemli bir adam olduğunu sanırdı. Yer küreler köyde kimin ne işine yararsa?

Semyon birden bağırdı:

—Vasilyevna, sıkı tutunun!

Sürücünün bağırmasına kalmadı, araba yan yatarak bayan öğretmenin ayaklarının üstüne ağır bir paket düştü. Bu, onun ilçeden satın aldığı şeylerdi. Arabanın tırmandığı yamaçta yol iki yandaki kıvrım kıvrım hendeklerden dere gibi akan kar sularıyla iyice oyulmuştu. Hadi, gidebilirsen git! Toprak ağasının atları bile yekindikçe terin-suyun içinde kaldılar. Bunun üze-

rine Hanov arabadan indi, sırtında uzun paltosu, yolun kıyısında yürümeye başladı.

—Amma da yol! dedi bir daha gülerek. Arabanın dingilini kırmak işten bile değil!

Semyon öfkeliydi.

—Bu havada dışarı çıkacak ne vardı? Otursaydınız oturduğunuz yerde! diye homurdandı.

—Evde canım sıkılıyor, dedeciğim. Ben zaten evde oturmayı sevmem.

Her ne kadar yaşlı Semyon'un yanında dinç, sağlıklı gözüküyorsa da yürüyüşünden hastalıklı, zayıf, hapı yutmuş, mahvı yaklaşmış bir adam olduğu seziliyordu. Bayan öğretmen bu sezgisinin ardından sanki ormanın havasında şarap kokusu hissetti. Acımaya başladı adama, onun adına korkuya kapıldı. Ne olduğunu bilmediği bir sebep yüzünden kendini mahveden bu adamın karısı ya da kız kardeşi olsa kendini kesinlikle onu kurtarmaya adayacağını düşündü. Nasıl, onun karısı mı? Olacak şey değildi bu. Yaşamın öyle bir düzeni vardı ki, toprak ağası büyük çiftliğinde yalnız, kendisi köyünde yalnız, ama ikisinin bir araya gelip karı-koca ya da eşit iki kişi olmaları düşüncesi bile saçma, anlamsız geliyordu insana! Gerçekten de yaşamın düzeni, insan ilişkileri öylesine saçmaydı ki, şöyle bir düşününce aklınız durur, yüreğiniz hop diye yerinden oynardı.

«Kesinlikle akıl erdirmek zor! Ulu Tanrı bu yumuşaklığı, hüzünlü, hoş bakışları niçin mutsuz, hasta yapılı, zayıf insanlara veriyor? Neden böyleleri daha çok hoşumuza gidiyor?» diye geçirdi içinden.

Hanov yaylı arabasına binerek;

—Burada yollarımız ayrılıyor. Biz sağa sapacağız. Yolunuz açık olsun, dedi.

Bayan öğretmen yeniden öğrencilerini, sınavı, bekçiyi, Okul Koruma Birliği'ni düşündü. Rüzgâr gitgide uzaklaşan yaylı arabanın gürültüsünü getirirken düşüncelerine başka şeyler de

karıştı. Şimdi güzel gözleri, aşkı, erişeceğine hiçbir zaman inanmadığı mutluluğu düşünüyordu.

Hanov'un karısı olmak mı? Sabahleyin kalktığında hava ayaz keser, sobayı yakacak kimse yoktur, okul bekçisi bir yerlere defolup gitmiştir. Yavaş yavaş gelmeye başlayan küçük öğrenciler kendileriyle birlikte sınıfa çamur, soğuk getirirler. Okulun bitişiğindeki tek odalı lojmanı son derece rahatsızdır, üstelik mutfak da odanın içindedir. Dersten çıkışta başı çatlarcasına ağrır, her yemekten sonra midesi yanar. İkide bir öğrencilerden odun için para toplamak, bunu bekçiye ya da okul koruma başkanına verdikten sonra odun getirmesi için bu küstah heriflere dil dökmek, yalvarmak gerekir. Geceleri düşünde tepeleme yağan karı, sınavları, kaba saba köylüleri görür. Çektiği sıkıntılar yüzünden bayan öğretmen yaşlanıp duygusuzlaşmış, çirkinleşip bönleşmiş, içine kurşun doldurulan oyuncaklar gibi hantal bir şey olmuştur. Karşısına çıkan her şeyden korkar, Çiftçiler Birliği üyelerinden birinin ya da Okul Koruma Derneği başkanının yanında oturmaya çekinir, onlardan «beyefendileri» diyerek söz eder. Kendini kimseye beğendirecek durumu yoktur artık, böyle bir yaşam ona yük gelir. Ne dostluk arayışındadır, ne de birinden güler yüz, tatlı söz bekler... Öyleyse birini sevmek, evlenmeyi düşünmek olacak şey değildir.

—Vasilyevna, sıkı tutunun!

Araba bir kere daha yokuşa tırmanıyor.

Mariya Vasilyevna aslında yokluk yüzünden istemiştir öğretmenliği; böyle bir mesleğe yatkınlığı da yoktur, eğilimi de. Eğitimin yararına inanmamaktadır. Öğretmenlikte başlıca kaygısı öğrenciler, eğitim filan değildir; tek düşündüğü sınavlardır. Zaten böyle bir durumda mesleğe yatkınlık, eğitimin yararları nasıl düşünülebilirdi ki? Yalnız o değil, bütün öteki öğretmenler, yoksulluk içinde yüzen hekimler, sağlık memurları eşek gibi çalışırlarken yüce bir ülkü uğruna, halka hizmet için uğraşıp didindiklerini düşünmeye fırsat bulamazlar, çünkü kafalarında sürekli geçim derdi, odun, kötü yollar, hastalık kaygısı

vardır. Yaşam onlar için zorluklarla doludur, yaşama heyecanları yoktur, yük beygiri gibi çalışmaya ancak Mariya Vasilyevna gibiler gıkları çıkmadan katlanırlar. İçlerinde heyecan taşıyan, duyarlığı olan, yüreklerinde heves ve yüce bir ülküye hizmet etme coşkusu bulunanlar ise çok geçmeden yorularak mesleklerini bırakırlar.

Aşağı Gorodişçe kasabasına geldiklerinde meyhanenin[1] önünde, kar ile gübrenin karıştığı çamurların içinde birçok at arabası gördüler. Arabalarda sülfirik asit dolu damacanalar yüklüydü. Arabacıların hepsi meyhaneye doluşmuştu; içerisi votka, sigara, koyun derisi kokuyordu. Gürültülü bir konuşma sürüp gidiyor, meyhane kapısı açılıp açılıp kapanıyor, bir köşede sürekli akordiyon çalıyordu. Mariya Vasilyevna boş bir masaya oturarak çay söyledi. Komşu masada sıcak çayın ve meyhanenin boğucu havasının gevşettiği köylüler votkayla karışık bira içiyorlardı.

Sağdan-soldan konuşmalar duyuluyordu:

—Beni dinliyor musun, Kuzma?..

—Sen ne diyorsun? Aman, aman, Tanrı korusun!..

—Bak, İvan Dementyiç, senin için kendimi ateşe atarım...

—Hey, kirve şu karıyı gördün mü...

Bunu söyleyen kısa boylu, kara sakallı, çopur yüzlü sarhoş bir arabacıydı. Ardından da bir küfür savurmaz mı?

Uzaktaki masada oturan Semyon bunu duyunca tepesi attı.

—Hey, görmüyor musun, karşındaki bir hanımefendi! Ağzını topla, bakalım!

—Hanımefendiymiş! dedi bir başkası.

—Karganın ta kendisi!

Ufak tefek arabacı utandı.

—Biz aramızda konuşuyorduk, canım. Kimseye lafımız yok. Gelmiş, kendi parasıyla çay içiyor. Merhaba, bayan!..

1 Meyhane, çayhane karışımı, yemek de yenilen yer. (Ç.N.)

—Merhaba, dedi bayan öğretmen de.

—Ne olur, bizi bağışlayın. Teşekkür ederiz...

Çayını bitiren Mariya Vasilyevna'nın yüzü de arabacıların yüzü gibi kıpkırmızı kesilmişti. Isınmak hoşuna gidiyordu, gelgelelim gene okulun odununu, bekçiyi düşünmeye başladı.

Komşu masadan konuşmalar işitiliyordu.

—Kirve, Viyazovye köy öğretmenini nasıl tanımazsın? Onu bilmez miyiz? Tam bir hanımefendidir.

—Evet, evet, öyle...

Meyhane kapısı ikide bir açılıp kapanıyor, bir sürü giren-çıkan oluyordu. Mariya Vasilyevna'nın kafasında hep aynı düşünceler vardı. Akordiyonun sesi ise kesilmek bilmiyordu. İçeri girdiğinde tabanda gördüğü güneş lekeleri önce tezgâha, sonra duvara tırmanarak tümüyle kaybolduğuna göre vakit öğleyi geçmişti. Bitişik masadaki arabacılar gitmek üzere ayaklandılar. Ufak tefek arabacı yalpalaya yalpalaya bayan öğretmene yaklaştı, ileri uzanarak öğretmenin elini sıktı. Ötekiler de onun yaptığını yaptılar. Adamlar meyhaneden çıkarlarken kapı gıcırtıyla on kez açılıp kapandı.

—Vasilyevna, hazırlan, gidiyoruz! diye seslendi Semyon.

Gene ağır ağır yola koyuldular. Semyon bir ara geriye döndü.

—Biliyor musun, Aşağı Gorodişçe kasabasında yeni bir okul yaptırdılar. Dediklerine göre bir sürü günah işlenmiş.

—Ne günahı?

—Çiftçiler Birliği Başkanı ile Okul Koruma Derneği başkanı ceplerine biner ruble atmış. Öğretmen de 500 ruble yemiş.

—Okulun kendisi zaten bin ruble etmez, dede. Bütün bunlar iftira! İnsanlar nedense saçma sapan şeylerle uğraşıyorlar.

—Ben nereden bileyim? Herkesin ağzı çuval değil ki büzesin...

Semyon'un öğretmene inanmadığı belliydi. Köylüler ona

hiçbir konuda inanmazlardı. Kadıncağızın ayda aldığı 21 rubleyi bile (Beş ruble nesine yetmezdi?) çok görürler; öğrencilerden odun ve bekçi için topladığı paradan bir bölümünü cebine attığını düşünürlerdi. Okul Koruma Derneği başkanının kendisi de aynı kafada olduğundan, bayan öğretmenin çaldığı kanısıyla, toplanan paradan kendi payını ayırır, üstelik koruma başkanlığı yaptığı için köylülerden aylık alır gibi her ay para alırdı.

Sonunda orman da bitti. Şimdi önlerinde Viyazovye köyüne kadar dümdüz bir ova uzanıyordu. Önce ırmağı, ardından demiryolunu geçeceklerdi; köy hemencecik oradaydı.

Arabacı sağa sapmayınca bayan öğretmen sordu:

—Söyler misin, nereye gidiyorsun? Sağa sapıp köprüyü geçecektin.

—Olsun olsun, buradan da geçeriz. Irmak derin değil.

—Atı suya kaptırırsan ne yapacaksın?

—Ne dedin?

—Görmüyor musun, Hanov yaylı arabasıyla köprüden geçti. (Uzaktan dört atın çektiği bir araba görmüştü.) Şu giden o değil mi?

—Odur ya... Demek ki, Bakvist'i evinde bulamamış. Aptallığına doymasın, yolu üç fersah kısaltacağına köprüden geçmiş...

Irmağa yaklaştılar. Burası yazın suyu çekilerek küçük bir dereye dönüşür, her yerinden geçit verir, ağustos ayında ise tümüyle kururdu. Oysa 15 metre genişlikte, bulanık akan, coşkun bir ırmaktı şimdi. Kenarında teker izleri bulunduğuna göre daha önce birileri geçmişti.

Semyon, kuşların kanat çırpması gibi dirseklerini sallayıp dizginleri çekerek;

—Deh! Yürü! diye bağırdı.

Beygir karnına değin suya daldı, bir an durdu, ardından bir daha yekindi. Mariya Vasilyevna ayaklarında bir soğukluk hissetmeye başladı.

Karşı yakaya çıkmışlardı. Dizginleri düzelten Semyon kendi kendine homurdanıyordu:

—Nedir bu başımıza gelenler? Çiftçiler Birliği yüzünden daha neler çekeceğiz?

Öğretmenin pabuçlarına, pabuçların üzerine geçirdiği lastiklerin içine su dolmuştu. Giysisi ile mantosunun eteği ve bir kolu ıslanmış; şıpır şıpır su damlıyordu. Hele evinin erzakı şeker ile unun bir bölümü ıslanmıştı ki, en zoruna giden de buydu. Canının sıkıntısından ne diyeceğini bilemediği için ellerini silkeleyerek;

—Ah, Semyon! Semyon! Yaptığını beğendin mi? diye sızlandı.

Demiryolu geçidinin engeli kapalıydı, istasyon yönünden ekspres tren geliyordu. Geçidin kıyısına yaklaşan Marya Vasilyevna tren geçinceye değin ayakta dikilip bekledi, bu sırada üşümekten tir tir titriyordu. Hemen ilerde Viyazovye köyü, okulun yeşil çatısı, batan güneşin parıltısını yansıtan kilise haçları gözüküyordu. Lokomotif'in bacasından çıkan pembe dumanlar istasyonun camlarına vuran ışıltının bir bölümünü örtmekteydi. Bayan öğretmen bütün bunlara bakarken gördüklerinin soğuktan titrediğini düşündü.

İşte tren onun önünden geçmeye başladı. Vagon pencerelerinden yansıyan parlak ışıklar kilise haçları gibi gözlerini kamaştırıyordu. Vagonlardan birinin sahanlığında duran bir bayan vardı. Mariya Vasilyevna, önünden geçerken bayanı bir an görebildi. Annesi miydi yoksa! Ne kadar da benziyordu! Onunki gibi gür saçlı; duruşu, başını yana eğişi aynı... Baba ocağından ayrıldığı bu 13 yıl içerisinde ilk kez annesini, babasını, ağabeyini, Moskova'daki evlerini, balık akvaryumunu tüm ayrıntılarıyla gözünün önüne getirdi. Kulaklarına piyano tıngırtıları, babasının sesi çalınırken kendini o zamanki gibi genç, güzel, düzgün giyimli olarak hayal etti. Aydınlık, sımsıcak bir odadaydı; çevresinde akrabaları vardı. Bütün benliğini saran

sevincin, mutluluğun etkisiyle şakaklarını avuç içleriyle sıkarken içinden yalvaran, sevecen bir haykırış koptu:

—Anne! Anneciğim!

Nedenini bilmeden ağlamaya başladı. İşte tam sırada dört atlı yaylı arabasıyla Hanov yaklaştı yanına. Bayan öğretmen toprak ağasını görür görmez daha önce hiç tatmadığı bir mutluluk doldu yüreğine, adama gülümsedi, onun dengi, yakını biri olarak başıyla selam verdi. O andan sonra öyle geldi ki, gökyüzünde, bütün pencerelerde ışıldayan onun mutluluğu, içindeki delice coşkuydu. Hayır, annesi, babası hiçbir zaman ölmemişlerdi, o hiç öğretmenlik yapmamıştı; bütün yaşadıkları uzun, tuhaf, kötü bir düştü. Artık uyanmıştı bunaltıcı bu uykudan...

—Vasilyevna, atla arabaya!

Kara günlerin hepsi geride kalmıştı artık. Demiryolu engeli usul usul havaya kalktı. Hâlâ titreyen, soğuktan elleri, ayakları uyuşan Mariya Vasilyevna yaylıya bindi. Önce dört atın çektiği yaylı, ardından Semyon'un arabası demiryolundan geçtiler. Geçit bekçisi şapkasını çıkararak selam durdu.

—İşte geldik! Karşında Viyazovye! dedi toprak ağası.

KILIFLI ADAM

Mironositski köyünün tam kıyısında bir samanlık. Köy muhtarı Prokofi'nin bu samanlığında iki avcı gece yatısına kalmış, çünkü adamlar evlerine yetişemememişler. Bunlardan biri veteriner İvan İvanıç, öteki ise lise öğretmeni Burkin. İvan İvanıç'ın garip mi garip bir soyadı var: Çimşa-Himalayski. Kendisini tanıyanlar bu soyadını ona yakıştıramadıkları için yalnız adı, baba adıyla çağırırlar. İvan İvanıç mesleği gereği, kentin uzağındaki tavlada oturur. Lise öğretmeni Burkin gelince, o da yaz aylarını Kont P.lerin evinde geçirdiği için çoktandır buraların yerlisi sayılmaktadır.

Avcıların ikisi de uyumuyorlardı. Yaşı hayli geçkin, uzun boylu, zayıfça biri olan İvan İvanıç kapının dışına oturmuş, piposunu tüttürüyordu. Üzerine ay ışığı düşmüştü. Burkin içerde kuru otlar üzerinde yattığı için karanlıkta seçilmiyordu.

Dereden-tepeden konuşuyorlardı. Laf arasında muhtarın karısı Mavra'nın turp gibi sağlam, akıllı bir kadın olduğundan, ama kadının ömür boyu köyünden dışarı adımını atmadığından, henüz ne kenti, ne de demiryolunu görmediğinden, hele şu son on yıl içerisinde soba başında oturmaktan ancak geceleri sokağa çıktığından filan söz ettiler.

Burkin;

—Buna niçin şaşırıyorsunuz, canım! dedi. Bu dünyada yalnız yaşamaktan hoşlanan, sümüklü böcekler, istakozlar gibi kabuğuna çekilen, herkesten kopup kendi içine kapanan bir yığın insan vardır. Belki atalarımıza benzer birçok yönümüz gibi bu insanlarda mağara yaşantısı özlemi depreşmiştir. Henüz top-

lumsallaşamadığımız çağdan kalma bir alışkanlık olsa gerek. Ya da insan yaratılışı türlü türlüdür, böyleleri de olacaktır elbette... Ben doğabilimcisi değilim, o nedenle bu konularda kafa yormak bana düşmez. Bu konuda söyleyeceğim tek şey, Mavra gibilerin sayısının az olmadığıdır. Uzağa gitmeye ne gerek var? Bizim lisede Yunan dili öğretmeni Belikov adında bir arkadaşım vardı, geçenlerde öldü. Işitmiş olmalısınız. Bu adamın en büyük özelliği, iyi havalarda bile sürekli sırtında palto, ayaklarında lastik ayakkabılar, elinde bir şemsiyeyle dolaşmasıydı. Bay Belikov'un şemsiyesi kılıflıydı, saatini de güderiden bir kılıf içinde taşırdı. Kalem sivriltmek için kullandığı çakısını bile bir kılıf içine koyardı. Hatta paltosuyla dolaşırken yüzünü yakasının içine sakladığına göre, denilebilir ki, suratının bile kılıfı vardı. Paltosunun altına kışlık bir hırka giyer, gözüne siyah bir gözlük takardı. Adamın kulakları pamukla tıkalıydı, arabaya binecek olsa hemen körüğünü kaldırırdı. Kısacası, adamcağızın hareketlerinde kabuğuna çekilmek, kendini dış etkilerden soyutlayıp gözlerden saklamak, başka bir deyişle kılıf içine sokmak için sürekli, önüne geçilmez bir çaba gözlenirdi. Dünyamızın gerçekleri onu sinirlendirir, korkutur, sonu gelmez bir kaygıya sürüklerdi. Belki de bu korkusunu, günün olaylarına karşı nefretini haklı göstermek için hep geçmişi, hiç olmamış şeyleri överdi. Öğretmekte olduğu diller de[1] lastik ayakkabıları, şemsiyesi türünden, kendini yaşamın gerçeklerinden gizlemeye çalışan birer araçtan başka bir şey değildi. Kendinden geçercesine;

—Ah şu Yunanca ne kadar güzel, ne kadar ahenkli bir dil! derdi.

Sonra sözlerinin doğruluğunu kanıtlamak istercesine gözlerini kısıp işaret parmağını kaldırarak;

—*Andropos!*[2] derdi. Şunun tınlayışına bakın!

---

1 Eski Yunanca, Latince. (Ç.N.)

2 İnsan, adam. (Yunanca)

Belikov düşüncelerini de kılıf içinde saklamaya çalışırdı. Onun karşı çıkmadığı tek gerçek, genelgeler ile gazete makalelerinde dile getirilen yasaklardı. Bir genelgeyle öğrencilerin akşam saat 9'dan sonra sokağa çıkmaları yasaklanmış ya da bir gazete makalesinde bedensel aşk ayıplanmışsa onun yönünden kuşku duyulmayacak, doğru bir şey yapılmış demekti. «Yasak!» dendi mi, akan sular dururdu. Öte yandan göz yumulan, izin verilen şeylere karşı sürekli kuşku besler, bu işin sonunda bir bit yeneği arar, olumsuz bir sonuç beklerdi. Örneğin kentimizde bir okuma salonunun, amatör bir tiyatronun ya da çayhanenin açılmasına izin verilecek olsa, o hemen sesini alçaltarak;

—Elbette bu iyi, hoş bir şey, ama Tanrı vere de altından kötü bir şey çıkmasa! derdi.

Yürürlükteki kurallardan sapma, bunlara uymama durumunda onu ilgilendiren bir şey olmadığı halde adamcağız tasasından hastalanırdı. Meslektaşlarımızdan biri sabah duasına geç kalsa, bir öğrenci haşarılık yapsa ya da bayan görevlilerden biri gece geç vakit bir subayla görülse Belikov müthiş telaşlanır;

—İşler kötüye gidiyor, Tanrı sonunu hayır getirsin! derdi.

Öğretmenler toplantısında kuşku ve ikircikleriyle, kötümserliğiyle hepimize kök söktürürdü. Hem erkek, hem de kız liselerinde öğrencilerin uygunsuz davrandıklarını, sınıfta gürültü çıkardıklarını, ikinci sınıftan bilmem hangi Petrov'un, dördüncü sınıftan da Yegorov'un okuldan atılmasıyla işlerin düzene gireceğini söyleyerek gizli-saklı düşünceleriyle ensemizde boza pişirirdi. «Sakın ha, böyle şeyler yukardakilerin kulağına giderse sonumuz hiç de iyi olmaz!...» dedi mi hepimiz sus pus olurduk.... Adamı iç çekişleriyle, inlemeleriyle, ufacık, solgun, tilki suratına kondurduğu kara gözlükleriyle bizi ezer-geçer; sonunda Petrov ile Yegorov'un ahlak notunu kırıp çocukları göz hapsine almak, ardından da okuldan kovmak zorunda kalırdık.

Belikov'un bizi sık sık evlerimizde yoklamak gibi garip bir alışkanlığı vardı. Evimize gelir, bir köşede suskun puskun oturur, sanki bir şeyleri inceliyormuş gibi yapardı. Böyle bir iki saat oturduktan sonra kalkar giderdi. Kendisine sorsanız bunun adı «arkadaşlarla iyi ilişkiler kurmak»tı... Bizlerle oturup konuşmaktan zevk almadığını bilirdik, ama o kendi «arkadaşlık» anlayışıyla böyle bir göreve seve seve katlanırdı. Bütün öğretmenler çekinirdik ondan. Hatta müdür bile korkardı. Anlıyor musunuz, öğretmenlerin hepsi de kültürlü, aklı başında, Turgenyev'i, Şçedrin'in okumuş kişiler oldukları halde lastik ayakkabılarının, şemsiyesinin içine saklanmış bu adam bütün kız lisesini tam 15 yıl inim inim inletti. Yalnız kız lisesini mi? Ötekini de... Tüm kent onun karşısında korkudan titrerdi. Hanımlarımız Belikov'un kulağına gidecek diye cumartesi günleri evlerinde temsil vermez oldular. Papazlar adamın yanında perhiz yemeklerinden başka bir şey yemeye, iskambil oynamaya sıkılırlardı. Belikov'un şerrinden çekindikleri için kentimizde son 10-15 yıl içerisinden her şeyden korkulmaya başlandı. Yüksek sesle konuşmaktan, mektup göndermekten, başkalarıyla arkadaşlık etmekten, kitap okumaktan, yoksullara yardım etmekten, okuma-yazma öğrenmekten, her şeyden, her şeyden korkuyorlardı...

İvan İvanoviç bir şey söylemek için öksürmüştü ki, önce piposunu yaktı, başını kaldırıp aya baktıktan sonra ağır ağır şu sözler döküldü ağzından:

—Ne şaşılacak bir durum! Hepsi de düşünen, aklı başında, Turgenyev'i, Şçedrin'i, Boekl'i yutmuş kişiler olsun da bu adamdan çekindikleri için gıklarını çıkarmasınlar! Bence asıl önemlisi budur!

Burkin konuşmasını şöyle sürdürdü:

—Belikov'la aynı apartman katında otururduk. Kapılarımız karşı karşıya olduğu, sık sık da görüştüğümüz için ev yaşantısını iyi bilirdim. Evinde de durum aynıydı. Kat kat giyinmeler, abajurlar, pancurlar, kapıya çifte sürgüler... Bu türden bir sürü

sınırlama içinde yaşardı. Besbelli, adam ne olur, ne olmaz diye her tehlikeye karşı önlemini almıştı. Perhiz yemeklerini zararlı bulduğu için yemezdi, ama «Bak, Belikov oruç tutmuyor!» demesinler diye normal yemekleri de evine sokmazdı. Sudak balığını tereyağıyla kızartıp yerdi. Sıvı yağ kullandığı için perhiz yemeği sayılmazdı bu, öte yandan balık olduğu için perhiz yemekleri arasına girerdi.[1] Hakkında kötü şeyler düşünmelerinden korktuğu için evinde kadın hizmetçi çalıştırmamıştır hiç. 60 yaşlarında, Atanasi adında erkek bir aşçısı vardı. Atanasi hep sarhoş gezen, yarı kaçık, bir zamanlar emirerliği yapmış, yemek işlerinden az buçuk anlayan bir adamdı. Bu Atanasi çoğu zaman ellerini göğsünün üstünde kavuşturarak kapının önünde dikilir, derin derin iç çekişiyle hep şöyle söylerdi:

—Aman, beyim, şimdi böyleleri öyle çoğaldı ki!

Belikov'un yatak odası kutu gibi küçücüktü. Karyolasının üstüne bir de cibinlik asmıştı. Uykuya yattığı zaman başını sıkı sıkı sarardı. Hava boğucu sıcaktır, rüzgâr kapalı kapıyı sarsar durur, sobadan iniltiler yükselir, mutfaktan iç çekmeler işitilir; onun bunlara aldırış etmediğini sanırsınız. Oysa ödü patlamaktadır. Bir olay çıkacak, Atanasi gelip kendisini kesecek, hırsızlar evi soyacak diye tir tir titrerdi. Geceleri kötü kötü düşler görmesi de cabası... Sabahleyin birlikte okula giderken bir de bakardım: Yüzü sapsarı, canı sıkkın... Gitmek zorunda olduğu kalabalık okulumuzun adamcağızı korkuttuğu, hatta ona tiksinti verdiği belliydi. Yalnız yaşamaya alışmış böyle birinin benimle birlikte yürümesi bile ayrı bir işkenceydi.

Sanki çektiği bunca eziyeti açıklamak istercesine;

—Sınıflarda çok gürültü ediyorlar... Olacak şey mi bu? derdi.

Bizim bu Yunan dili öğretmeni, bu kılıflı adam, inanır mısınız, bir gün az kalsın evleniyordu.

İvan İvanıç samanlığın içine şöyle bir göz attıktan sonra;

---

1 Tereyağı gibi hayvansal yağlar Hıristiyan orucunu bozar, bitkisel yağlar, balık perhize uygun (orucu bozmayan) yiyeceklerdir. (Ç.N.)

—Yok canım, şaka ediyorsunuz dedi.

—Böyle şeylerin şakası olur mu? Tuhaf bir durum, ama basbayağı evleniyordu adam. Okulumuza Mihail Savviç Kovalenko adında bir tarih-coğrafya öğretmeni atadılar. Mihail Savviç kentimize yalnız gelmemişti, yanında Varya adında bir de ablası vardı. Yeni tarih-coğrfya öğretmeni genç, uzun boylu, iri elli, esmer bir delikanlıydı. Yüzüne bakınca kalın sesli olduğunu hemen anlardınız. Gerçekten de fıçıdan çıkar gibi gümbürdeyerek çıkan tok bir sesi vardı.

Yeni öğretmenin ablası pek genç sayılmazdı, şöyle 30 yaşlarında filandı. Gelgelelim erkek kardeşi gibi boylu poslu, endamlı, kara kaşlı, kara gözlü, pembe yanaklı biriydi... Kız değil, bir içim su! Öylesine neşeli, öylesine şamatacıydı ki, durmadan Ukrayna romansları söyler, herkesi gülmekten kırar geçirirdi. En ufak şeyler için çıngıraklı kahkahalar atardı.

Hiç unutmam, bu Kovalenko kardeşlerle ilk tanışmamız müdürümüzün isim günü gecesinde[1] oldu. Bu tür isim gecelerine bile görev olarak gelen asık suratlı öğretmenler arasında birdenbire köpükler içinden yeni bir Afrodit doğmuş gibiydi. Ukraynalı Varya salına salına yürüyor, durmadan gülüp şarkı söylüyor, dans ediyordu. O gece «Rüzgârlar inildiyor» şarkısını, ardından bir romansı ve daha başka şarkıları öyle duyarak söyledi ki, hepimiz, hatta Belikov bile büyülendik. Belikov kızın yanına oturarak, tatlı bir gülümsemeyle;

—Ukrayna dili inceliğiyle, hoşa giden tınlamasıyla tıpkı eski Yunanca'yı andırıyor, dedi.

Bu iltifat Varya'nın çok hoşuna gitmiş olmalıydı. Büyük bir şevk ve hevesle Godyaçeski ilçesinde bir çiftlikleri olduğunu, anneciğinin bu çiftlikte oturduğunu, orada çok güzel armut, kavun, kabak yetiştiğini, kabağa orada «kabak»[2] dendiğini,

1 Bir kişi vaftiz edilirken hangi Hıristiyan azizinin adı verilmişse o azizin yortu gününü isim günü olarak kutlardı. (Ç.N.)

2 Ukraynaca'ya giren Türkçe bir sözcük. «Kabak» Rusça'da «meyhane» anlamına gelir.(Ç.N.)

«meyhaneye» de «şinka» dediklerini, kırmızı ve yeşil lahanalardan pişirilen lahana çorbasının tadına doyum olmayacağını vb...vb... uzun uzun anlattı.

Ne yaparsınız, biz de ister istemez onları dinliyorduk. Bu sırada hepimizin zihninde aynı düşüncenin doğduğunu söyleyebilirim. Lisemizin bayan müdürü bana yavaşça;

—Bunları evlendirsek ne iyi olur? deyince öyle bir afalladım ki, anlatamam.

Belikov'un bekâr bir adam olduğunu unutmuş gitmiştim. Yalnız ben değil, oradaki herkes Belikov'un yaşamındaki bu küçük, ama önemli ayrıntının nasıl olup da şimdiye değin gözümüzden kaçtığına, bunun nasıl farkına varmadığımıza çok şaşırdık.

Kafamızda yeni yeni sorular canlanmaya başladı. Belikov'un kadınlarla ilişkisi var mıydı? Varsa bu önemli sorunu nasıl çözüyordu? Bu gibi sorular eskiden bizi kesinlikle ilgilendirmezdi, çünkü her türlü havada lastik ayakkabı giyen, cibinlik altında uyuyan bir adamın bir kadınla yaşayabileceğini aklımıza bile getirmezdik.

Okul müdürü düşündüklerini şöyle açıkladı:

—Belikov kırkını hayli aşkın, ama olsun, kız da otuzunda. Bana öyle geliyor ki, güle-oynaya varır Belikov'a.

Bizimki gibi taşra kentlerinde can sıkıntısından ne gereksiz işler, ne saçmalıklar yapıldığını bilmez değilsiniz. Herhalde bu, asıl yapılması gereken şeylerin yapılmamasından ileri geliyor. Bir kadınla birlikte olabileceğini havsalamıza sığdıramadığımız Belikov gibi bir adamı evlendirmek nereden aklımıza esmişti?

Bayan müdür, bayan denetçi, lisemizin bütün bayan öğretmenleri öyle bir gayrete geldiler, öyle canlandılar ki, şaşarsınız!.. Hatta diyebilirim, daha bir güzelleştiler; yaşamlarının asıl amacını yeni bulmuş gibiydiler.

Bir gün baktık: Müdür tiyatroda bir loca tutmuş, yanına da Varenka ile bizim Belikov'u oturtmuş... Kız elinde bir yelpaze,

yüzü mutluluktan ışıl ışıl; ufak tefek Belikov ise süklüm püklüm, bir köşeye büzülmüş. Sanki adamcağızı oraya evinden kerpetenle çıkarıp zorla getirmişler...

Ben de bir akşam evimde yemekli bir toplantı düzenlemiştim. Kadınlar Belikov ile Varya'nın da çağrılması için başımın etini yediler. Kısacası, makine yol almaya başlamıştı bir kere. Varya'nın kocaya varmak istediği gözden kaçmıyordu, çünkü kardeşinin yanında neşeli bir yaşam sürmediği ortadaydı. İki kardeşin evde boyuna tartışıp kavga ettiklerini bilmeyen yoktu.

Şu sahneyi gözünüzün önüne getirmenizi isterim: Sırtında işlemeli Ukrayna gömleğiyle önde ızbandut gibi Kovalenko yürüyor; delikanlının şapkasının altından çıkan saçları alnına dökülmüş, bir elinde bir deste kitap, ötekinde kalın bir baston var... Onun arkasından ise gene elinde kitaplarla ablası geliyor. Kardeşini terslercesine;

—Mihaylik, kalıbımı basarım, sen şu kitabı okumamışsındır! diyor.

Beriki bastonunu yaya kaldırımına sertçe vurarak;

—Okudum diyorum sana! diye karşılık veriyor.

—Aman Tanrım! Mihaylik, biz seninle ciddi bir konu üzerinde konuşuyoruz, sen durup dururken sinirlenip öfkeleniyorsun!

Bunun üzerine Kovalenko sesini daha bir yükseltiyor:

—Ne üzerime düşüyorsun? Sana okuduk dedik ya!

Evde de yanlarında başkaları olsun olmasın hemen tartışmaya başlarlardı. Böyle bir yaşam kızcağızı canından bezdirmiş olmalı, ayrıca o da kendi yuvasını kurmak isterdi elbette. Eh, yaşını da hesaba katarsak birini beğenmeye, seçim yapmaya şansı kalmamıştı, denebilir. Ne yapsın, önüne çıkan her kısmete, bizim Yunan dili öğretmenine bile dört elle sarılacaktı. Genelde ülkemizde genç kızlarımız için önemli olan, birini bulur bulmaz onunla evlenmektir. Varya'nın da ister istemez bizim Belikov'a aklı yatmıştı.

«Peki, Belikov'un durumu neydi?» diyeceksiniz? Durumu ne olabilir ki? Eskiden hepimizin evine nasıl geliyorsa Kovalenkolara da gidip gelmeye başlamıştı. Oraya gidince susar, sessizce otururmuş. Tek yaptığı susmaktı zaten. Varya ise «Rüzgârlar inildiyor» şarkısını söyler, kara gözleriyle hülyalı hülyalı Belikov'un yüzüne bakar, sonra birdenbire kahkahayı basarmış.

Gönül işlerinde, hele evlenmede telkinin büyük rolü vardır. Herkes —bütün meslektaşlar, özellikle bayanlar— bizim Yunanca öğretmenini mutlaka evlenmesi gerektiğine, artık evlenmekten başka yapacak bir işi kalmadığına inandırmaya çalışıyorlardı.. Her fırsatta onu kutluyor, ciddi bir tavırla evlenmenin önemli bir şey olduğunu söylüyorduk. Bütün bunların yanında Varya bir içim su, güzel mi güzel bir kızdı! Ayrıca rahmetli babası bakanlık danışmanı olduğundan kızına bir çiftlik bırakmıştı... Hepsinden önemlisi ise Belikov'a sevecen, tatlılıkla davranan ilk genç kadın olmasıydı. Sonuçta bizimkinin de başı dönmeye başladı, gerçekten evlenmesi gerektiğine iyice kafası yattı. Hatta kararını verdi, denebilir.

İvan İvanoviç arkadaşının sözünü keserek;

—Eh, lastikleri ile şemsiyesini elinden almanın tam zamanı! dedi.

—Ne yazık ki, bunu yapamadık... Masasının üstüne Varya'nın fotoğrafını koymuştu. Bana her gelişte Varya'dan, aile yaşamından, evliliğin ciddi bir adım olduğundan söz ederdi. Bu arada yaşam tarzını bir milim değiştirmediğini söylemeliyim. Hatta tam tersine, evlenme kararı onun üzerinde marazi bir etki yaptı. İyice zayıfladı, yüzünün rengi soldu, kılıfına daha bir sıkı sarındı, denebilir.

Bir gün dudaklarında garip bir gülümsemeyle bana;

—Varvara Savvişna hoşuma gidiyor. Evlenmenin her insan için bir gereksinme olduğunu biliyorum. Ama, ne bileyim işte, bütün bunlar birdenbire oluverdi. Biraz düşünsem iyi olur, demez mi?

—Bunda düşünülecek ne var? dedim. Evleniverin, bu iş olsun-bitsin!

—Hayır, evlenmek ciddi bir adımdır. Sonradan bir sorunun çıkmaması için her şeyi önceden hesaplamak, iyice ölçüp biçmek gerekir. Ne gibi sorumluluklar, yükümlülükler taşıyacağımı bilmeliyim. Evlilik konusu beni o denli rahatsız ediyor ki, geceleri gözüme uyku girmiyor. Doğrusunu söyleyeyim, içimde bir ürküntü var. Gerek kızın, gerekse kardeşinin düşünüş tarzları bir tuhaf. Sonra davranışları da çok atak. Başıma bir iş açılmasından korkuyorum.

Gerek müdürümüzün, gerekse bayan öğretmenlerin telkinlerine karşın kıza evlenme önerisinde bulunmayı boyuna erteledi. Bir yandan evlilikte karşılaşacağı görevlerini, sorumluluklarını tartıp biçiyor, bir yandan da hemen hemen her gün Varya ile gezmeye çıkıyordu. Belki de böyle hareket etmenin bir nezaket, usul gereği olduğuna inanıyordu. İlerki aile yaşantısı üzerine konuşmak için sık sık bize gelirdi. Bir gün ansızın bir *Kolossalische Scandal*[1] olmasaydı, büyük bir olasılıkla kıza evlenme önerisinde bulunacak; can sıkıntısından böyle şeylerle uğraşan insanların işgüzarlığı yüzünden, sonuçta, bizde yapılan budalaca, gereksiz binlerce evlilikten biri daha gerçekleşecekti. Ha, unutmadan söyleyeyim, Varenka'nın kardeşi Kovalenko bizim Yunanca öğretmeninden nefret ederdi, daha tanıştıkları ilk gün adama takmıştı.

Omuzlarını silkerek;

—Anlamıyorum, derdi, bu *fiskalde,*[2] bu iğrenç yaratıkla ne buldunuz da konuşuyorsunuz? Ayrıca böyle bir yerde nasıl yaşadığınızı aklım almıyor! Havanız bozuk, her şey kokuşmuş. Sizler de kendinizi eğitimci, öğretmen mi sanıyorsunuz? Ufacık memurcuklardan farkınız kalmamış! Okulunuz eğitim yuvası değil, ekşimik kokan bir zaptiye karakolu! Yok, arkadaş-

1 Büyük bir rezalet.(Al)

2 Deli Petro'nın hafiyesi. Müzevir, jurnalci. (Ç.N.)

lar ilk fırsatta buradan ayrılıp çiftliğime yerleşeceğim. Yengeç avlar, oradaki çocuklara ders veririm daha iyi! Siz de burada Yuda'nızla baş başa kalıp bildiğiniz gibi yaşarsınız...

Ya da ikimiz birlikteyken gözlerinden yaş gelinceye değin güler; bazan tok sesiyle, bazan da kadınlar gibi ince bir çığlık atarak;

—Bu adamın bizim evde ne işi var? derdi. Gelip oturur, pel pel bakınır durur!

Belikov'a «sünepe örümcek» diye de bir ad takmıştı. Anlaşılacağı üzere, Kovalenko ile konuşurken ablasının «sünepe örümcek»le evlenmeye niyetli olduğunu kesinlikle söylemezdik. Ancak bir gün bayan müdür ona ablası Varya'yı Belikov gibi ciddi, herkesin saygısını kazanmış bir adamla evlendirmenin çok uygun olacağını çıtlattığı zaman Kovalenko kaşlarını çatmış;

—Söylediğiniz şey beni hiç ilgilendirmiyor, demişti. İsterse gitsin, engerek yılanıyla evlensin... Başkalarının işine karışmayı sevmem.

Eh, şimdi deminki rezalet sözünü açıklamanın sırası geldi. Muzip arkadaşlardan biri bir karikatür çizmiş: Elinde açık şemsiyesi, ayaklarında lastikleri olduğu halde, paçaları sıvalı pantolonuyla Belikov yürüyor; Varya da koluna girmiş. Karikatürün altında şu yazı okunmaktadır: «Aşık Antropos!»

Karikatür'ün anlamı, söylemek istediği çok etkileyiciydi. Bunu yapan sanatçı ayrıca bir sürü zahmete girmiş; kız ve erkek lisesinin öğretmenlerinden, seminer öğretmenlerinden başka kentteki bütün memurlara bunlardan birer tane dağıtmıştı. Bu arada Belikov da unutulmamış, ona da gönderilmiş... Karikatür Belikov'un üzerinde çok ağır, kötü bir etki yaptı.

Bir gün Belikov'la birlikte evden çıkıyorduk. Hiç unutmam, pazar gününe raslayan 1 Mayıs'tı. Biz bütün lise öğretmenleri öğrencilerimizle birlikte okulda buluşmak üzere sözleşmiştik. Okuldan kent dışındaki koruluğa yürüyüp orada kır gezisi yapacaktık.. Belikov'un yüzü yeşilden siyaha doğru de-

ğişin bir renge gitmiş durumdaydı. Dudakları titreyerek, ansızın;

—Şu dünyada ne kötü, ne acımasız insanlar var! dedi.

O sırada kendisine ne kadar acıdığımı anlatamam! A, bir de baktık, Kovalenko ile ablası Varya bisiklete binmişler, yanımızdan geçmiyorlar mı? Varya, yüzü kıpkırmızı, yorgun görünüşüne karşın neşesi yerinde, nerdeyse mutluluktan uçacak. Tam yanımızdan geçerlerken kız;

—Biz sizden önce gidiyoruz, diye seslendi. Hava öyle güzel, öyle temiz ki!

Böylece gözden silindiler. Belikov'un yüzü koyu yeşilden beyaza dönüştü. Olduğu yerde mıhlanmış gibi donakaldı. Durup bana bakarak;

—Ama izin verin, bu ne demek oluyor? dedi. Yoksa yanlış mı görüyorum? Koskoca lise öğretmenine, bir bayana bisiklete binmek yaraşır mı?

—Bunda ayıplanacak bir şey görmüyorum, dedim. Varsınlar, canlarının istediği kadar binsinler...

Benim vurdumduymazlığıma şaşırarak bağırmaya başladı:

—Siz neler söylüyorsunuz? Yapılacak şey mi bu?

O denli afallamış bir durumdaydı ki, daha fazla yürüyecek gücü kendisinde bulamayınca eve döndü.

Ertesi gün durmadan sinirli sinirli ellerini oğuşturdu, ürpermeler geçirdi. Büyük bir keder içinde olduğu yüzünden okunuyordu, ilk kez dersini bitirmeden sınıftan çıktığını gördük. O gün öğle yemeği de yemedi. Akşama doğru, dışarda yaz havası olmasına karşın daha kalınca giyinerek Kovalenkolara gitti.

Varya evde yokmuş, Kovalenko'yu yalnız bulmuş. Delikanlı öğle yemeğinden sonra kestirmek üzere yatmış, yeni uyandığı için çok keyifsizmiş. Belikov'u kaşları çatık, hayli soğuk karşıladıktan sonra;

—Buyurunuz, oturunuz! demiş.

Belikov 10 dakika kadar sessizce oturduktan sonra;

—Buraya bir durumu aydınlatmak, içimi dökmek için geldim, demiş. Yüreğimdeki sıkıntıyı atamıyorum, doğrusu. Alaycı rezilin biri, ikimize de çok yakın olan bir kadının ve benim gayet gülünç bir durumda resmimizi yapmış. Bu işte benim bir suçum olmadığını belirtmeyi onurlu bir görev sayarım. Ben böyle bir alaya vesile olacak hiçbir davranışta bulunmadım. Tam tersine, sürekli aklı başında bir adam gibi hareket ettim.

Kovalenko somurtuk bir suratla oturuyor, susuyormuş. Belikov biraz daha bekledikten sonra ağır ağır, üzgün bir sesle;

—Bundan başka size söyleyeceğim başka şeyler de var, Mihail Savviç. Ben uzun zamandan beri öğretmenlik yapıyorum, sizse yeni başladınız....Bu durumda daha yaşlı, deneyimli bir meslektaşınız olarak sizi uyarmak gereğini duyuyorum. Dün bisiklete bindiğinizi gördüm. Böyle bir eğlence gençleri eğiten kişilere hiç yakışmaz!

Kovalenko boru gibi kalın sesiyle sormuş:

—Neden yakışmasın?

—Çok rica ederim, Mihail Savviç, artık bunu da bana açıklatmayın. Burada anlaşılmayacak ne var ki? Öğretmen bisiklete binerse öğrenciye ne yapmak düşer? En azından ellerinin üstünde yürürler. «Bisiklete binilir» diye bir genelge yayınlanmadığına göre binmemek gerekir. Dün ablanızı bisiklet üzerinde gördüğüm zaman dehşete kapıldım. Gözlerim karardı, ne diyeceğimi bilemedim. Bir kadın ya da genç bir kız bisiklete binsin, olacak şey değil!

—Peki, yani siz şimdi benden ne istiyorsunuz?

—Tek isteğim sizi uyarmak, Mihail Savviç. Henüz gençsiniz, sizi iyi bir gelecek bekliyor, çok özenli davranmalısınız. Oysa siz öyle gelişigüzel hareket ediyorsunuz ki! Sürekli işlemeli gömlekle geziyorsunz, sokakta giderken koltuğunuzun altında kitap taşıyorsunuz. Şimdi ortaya bir de bisiklet çıktı. Sizin ve ablanızın bisiklete bindiğiniz müdürün kulağına giderse, bunu Okul Koruma Derneği Başkanı öğrenirse sonunun iyi olacağını mı sanıyorsunuz?

Kovalenko öfkesinden kıpkırmızı kesilerek bağırmış:

—Gerek benim, gerekse ablamın bisiklete binmesi kimseyi ilgilendirmez! Ben evde ne yaptığıma, aile yaşantıma karışanın alnını karışlarım!

Belikov sapsarı kesilmiş, hemen ayağa kalkmış.

—Benimle bu tarzda konuşursanız size söyleyecek fazla sözüm yok! demiş. Yalnız çok rica edeceğim, amirlerim hakkında böyle sözler kullanmayın! Devlet büyüklerine saygılı davranmak zorundasınız.

Kovalenko berikinin yüzüne öfkeyle bakmış.

—Amirleriniz, devlet büyükleri hakkında kötü bir şey mi söyledim? Bu durumda beni hemen rahat bırakın! Ben onurlu bir insanım, sizin gibi kişilerle görüşmek istemiyorum. Ayrıca jurnalcilerden de hoşlanmam.

Sinirleri allak bullak olan Belikov telaşla paltosunu giymiş, gitmek üzere davranmış. İlk kez böyle kaba bir hareketle karşılaştığı için yüzünden dehşet okunuyormuş. Kapıdan merdiven sahanlığına çıkarken;

—Bana istediğinizi söyleyebilirsiniz, demiş. Ama size şunu anımsatmak zorundayım: Belki de bu konuşmamızı bir dinleyen olmuştur. Sözlerime yanlış bir anlam verilmemesi, bundan dolayı başıma bir iş açılmaması için bütün konuşmaları ana hatlarıyla bay müdüre aktarmak zorundayım... Bunları bir bir anlatmak benim görevim.

—Kime anlatırsan anlat! Defol buradan!

Kovalenko onu ensesinden kavradığı gibi aşağı itmiş. Zavallı Belikov lastik ayakkabılarıyla paldır küldür basamaklardan yuvarlanmış. Onların merdiveni hayli yüksek ve diktir; gene de Belikov aşağıya kadar sapasağlam varabilmiş. Orada ayağa kalkarak gözlüklerim kırılmış mı, diye burnunu yokluyormuş.

Meğer o sırada yanında iki bayanla Varya apartmandan içeri girmemiş mi? Aşağıda dikilip adamcağızın basamaklardan yuvarlanışına bakıyorlarmış. İşte asıl Belikov'u yıkan bu olmuş.

Boynu kırılsa, iki bacağı kopsa daha iyiymiş. Herkesin gözünde gülünç duruma düşmek kolay mı? Olay kentte her yere yayılır, müdürün, hatta Okul Koruma Derneği Başkanı'nın kulağına kadar gider, onu istifaya zorlarlarsa ayıkla o zaman pirincin taşını!

Belikov ayağa kalktığında Varya onu zor tanıyabilmiş. Zavallının örselenmiş yüzüne, buruşuk paltosuna, ayaklarındaki lastiklere bakmış; ne olduğunu anlamadığı için, onun kendisinin düştüğünü sanıyormuş. Bu durum çok hoşuna gittiği için çıngıraklı bir kahkaha koyvermiş:

—Kah-kah-kah!..

Kahkahadan bütün apartman çınlıyormuş. İşte bu şen-şakrak kahkahayla her şey, hem evlenme işi, hem de Belikov'un şu dünyadaki varlığı sona erdi. Artık Varya'nın söylediklerini işitmiyor, hiçbir şey görmüyormuş.

Eve gider gitmez ilk işi Varya'nın masadaki resmini kaldırmak oldu. Sonra da bir daha kalkmamak üzere yatağa düştü.

Bu olaydan bir-iki gün sonra Atanasi bizim eve geldi. Efendisine bir şeyler olduğunu anlattıktan sonra doktor getirmek gerekip gerekmediğini sordu. Kalkıp onlara gittim. Belikov yorganı başına çekmiş, karyolasında cibinliğin altında yatıyor, hiç konuşmuyordu. Sorulan sorulara yalnızca «evet» ya da «hayır» demekle yetindi, bunun dışında tek söz söylemedi. Belikov orada yatadursun, Atanasi'nin suratı bir karış asıktı; efendisinin karyolasının çevresinde içini içekerek dolaşıp duruyordu. Ağzından da leş gibi votka kokusu geliyordu.

Belikov bir ay sonra öldü. İki lise ile ruhban okulu öğretmenlerinin hepsi onun cenaze törenindeydik. Ah, zavallının tabutta yatışını görmeliydiniz! Öyle cana yakın, sevimli, hatta neşeli görünüyordu ki, anlatamam! Sanki kimsenin bir daha çıkaramayacağı asıl kılıfına girdiği için son derece mutluydu. Adamcağız yaşamının en yüce amacına ulaşmıştı, denilebilir. Onu gömdüğümüz gün hava bile anısına saygı gösterip kapan-

dı. Yağmur yağıyordu, hepimiz şemsiyeliydik, ayaklarımızda lastik ayakkabılar vardı.

Cenaze töneninе Varya da gelmişti. Tabut gömüte indirilirken kızcağız hüngür hüngür ağladı. Biliyor musunuz, ben bir şeye dikkat ettim: Bu Ukrayna kadınları ya gülerler ya da ağlarlar; onlarda bu ikisinin arası ruhsal durum yoktur.

Ne yalan söyleyeyim, Belikov gibilerini gömmek zevklerin en büyüğüdür. Gömütlükten eve dönerken hepimizin yüzünde görevini yerine getirmiş olmanın dinginliği vardı. Ancak hiçbirimiz yüreğimizi dolduran sevinci dışa vurmak istemiyorduk. Çok, çok eskiden, çocukluğumuzda yaşadığımız bir duyguyu andırıyordu bu. Hani, annemiz-babamız bizi evde yalnız bırakmışlardır da, onların yokluğunda, tam bir özgürlük içinde doya doya birkaç saat oynamışızdır ya, onun gibi bir şey işte... Bir kısıtlamadan sonra özgürlüğün tanıdına doyum olmaz. Böyle durumlarda küçük bir özgürlük umudu bile kanatlanıp göklerde uçmamıza yeterlidir, öyle değil mi?..

Gömütlükten evlerimize döndüğümüzde neşemize diyecek yoktu. Ancak aradan bir hafta geçmedi ki, genelgelerle yasak konulmayan, ama tümüyle de özgür bırakılmayan yaşantımız, o sert, yorucu, saçma, durağan günlerimiz yine eskisi gibi akıp gitmeye başladı. Gerçi el birliğiyle Belikov'u gömmüştük, ama kılıf içinde yaşayan nice nice Belikovlar kalmıştı ve daha niceleri ilerde başımıza bela olacaktı!

İvan İvanıç piposunu tüttürerek;

—İşte asıl önemli olan da bu ya! dedi.

Burkin söylediklerini bir daha üsteledi:

—Kim bilir, böyleleri başımıza daha ne işler açacak!

Lise öğretmeni samanlıktan çıktı. Kısa boylu, tıknaz, dazlak kafalı, neredeyse kara sakalı göbeğine değin inen bir adamdı. Onunla birlikte iki köpek de dışarı fırlamıştı. Öğretmen gökyüzüne bakarak;

—Ne eşsiz bir ay ışığı! dedi.

Gece yarısı olmuştu. Sağda bütün köy iki arkadaşın gözlerinin önünde açıkça gözüküyordu. Ta uzaklara, beş kilometre kadar dümdüz uzanan bir sokağın başındaydılar. Her yer ıssızdı, doğa derin bir uykuya dalmış gibiydi. Ortalıkta ne bir hareket vardı, ne bir ses... İnsanın doğada böyle bir sessizliğin olabileceğine inanası gelmiyordu. Ay ışıklı bir gecede küçük evleriyle, saman çeçleriyle, uykulu söğüt ağaçlarıyla bir köy sokağı gördüğünüz zaman içinize bir durgunluk, dinginlik çöker. Gecenin loş[1] örtüsü altında işten-güçten, kaygılardan, acılardan gizlenen köy sokağı bu sessizlik içinde daha bir uysal, hüzünlü ve son derece güzel gözükür gözünüze. Size öyle gelir ki, o anda yıldızlar bile tepenizden daha bir sevecen, daha bir tatlı bakmaktadır. Yeryüzünde kötülük diye bir şey kalmamıştır. Her şey iyidir, mükemmeldir...

Solda, köyün kıyısında tarlalar başlıyordu. Ta uzaklara, ufka kadar uzanan, ay ışığıyla yıkanan ovada ne bir çıt vardı, ne de bir kımıltı.

İvan İvanıç;

—İşte asıl önemli olan da bu ya! dedi bir daha. Yaşadığımız kentte sıkıcı, boğucu bir yaşamın içine gömülmüşüz; gereksiz kâğıtlar karalamamız, iskambil oynamamız bizler için de birer kılıf değil midir? Yaşamımızı kimsenin bir işine yaramadan, aylaklık içinde, budala, akılsız kadınlar arasında geçirmemiz, bir sürü saçma sapan şeyler söyleyip dinlememiz birer kılıf değil mi? İsterseniz size ibret alınacak bir öykü anlatayım.

Burkin;

—Hayır, hayır, dedi. Uyku vakti geldi, yarın konuşuruz...

İkisi de samanlığa döndüler, kuru otların üzerine uzandılar. İkisi de üstlerini örtmüş, uyumaya başlamışlardı. Tam o sırada bir ayak patırtısı duyuldu. Birisi samanlığın yanından geçiyordu. Birkaç adım atıyor, duraklıyor, bir dakika sonra ye-

1 Yaz aylarında kuzey gecelerinin alaca karanlık olduğu, kutba yaklaştıkça gündüze benzediği unutulmamalıdır. (Ç.N.)

niden yürüyordu. Köpekler havlamaya başladı.

—Burkin;

—Mavra dolaşıyor, dedi.

Ayak sesleri kesilmişti.

İvan İvanıç bir yanından öbür yanına dönerken yine söylenmeye başladı:

—İnsanların sık sık yalan söylediğini görür, işitiriz... Bu yalanları yuttuğunuz için size budala derler. Horlanıp aşağılanmaya katlanmak, namuslu, özgür düşünceli insanlardan yana tavır koyamamak, hele kendinizin yalan söyleyip yüze gülmeniz, üstelik bunu bir lokma ekmek, barınacak bir köşe, küçük bir memurluk hatırı için yapmanız... Böyle bir yaşam olamaz, olmamalıdır!

—Siz tümüyle başka bir konuya geçtiniz dedi, öğretmen. En iyisi uyuyalım.

On dakika sonra Burkin mışıl mışıl uyuyordu. İvan İvanıç ise boyuna bir yanından öbür yanına dönüyor, içini çekiyordu. Biraz sonra kalktı, dışarıya çıktı. Kapının eşiğine oturarak bir pipo daha tüttürdü.

BEKTAŞİ ÜZÜMÜ

Sabahın erken saatlerinden başlayarak gökyüzünü yağmur bulutları örtmüştü. Havanın kapalı olduğu, tarlaların üstünde bulutların asılı durduğu, her an yağmur beklediğiniz zamanlarda olduğu gibi, durgunluk ve serinliğin yanında bir de sıkıntı hissediliyordu. Veteriner İvan İvanıç ile lise öğretmeni Burkin yürümekten yorulmuşlardı, önlerindeki ova bitmezmiş gibi geliyordu. Çok çok uzaklarda Mironositski köyünün yeldeğirmenleri belli belirsiz gözüküyor, sağ yanda bir dizi tepe ard arda sıralandıktan sonra köyün arkasında gözden kayboluyordu. İkisi de biliyorlardı ki, orada bir ırmak vardı; ırmağın ötesinde ise çayırlar, yeşil söğütler, çiftlikler uzanıyordu. Tepelerden birinin üstüne çıkıp baksanız uçsuz-bucaksız tarlaları, telgraf direklerini, uzaktan sürünen bir tırtıla benzeyen treni, hatta havanın açık olduğu zamanlar kenti bile görürdünüz. Şimdi doğanın sessiz, durgun, düşünceli olduğu böyle bir zamanda ise İvan İvanıç ile Burkin'in yüreğini geniş ovaya karşı bir sevgi kapladı; ülkelerinin güzelliği, büyüklüğü karşısında düşüncelere daldılar.

Burkin;

—Muhtar Prokofi'nin samanlığında kaldığımız gece bir öykü anlatmak istemiştiniz, dedi. Neydi o?

—Evet, erkek kardeşimle ilgili bir durum...

Böyle diyerek derin derin göğüs geçirdi, piposundan bir soluk çekip anlatmak üzereydi ki, ansızın yağmur başladı. Beş dakika sonra bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu, üstelik ne zaman kesileceği de belli değildi. İvan İvanıç ile Burkin

düşünceler içinde durdular; sırılsıklam ıslanan köpekler kuyruklarını bacaklarının arasına almışlar, sahiplerinin yüzüne hayran hayran bakıyorlardı.

—Önce sığınacak bir yer bulalım dedi, Burkin. Gelin, Alyohin'in çiftliğine gidelim. Şuracıkta, yakındadır...

—Peki, gidelim.

O yana yöneldiler; asıl yola çıkana değin bazan biçilmiş tarlalardan, bazan da sağa kıvrılarak yürüdüler. Çok geçmeden kavaklar, bir bahçe, ardından ambarların kırmızı çatıları gözüktü. Sonunda ışıl ışıl parlayan ırmak ile üzerinde değirmen ve yunak bulunan bir bendin görüntüsü açıldı önlerinde. Alyohin'in yaşadığı Sofyino adlı çiftlikti burası.

Değirmenin gürültüsü sağanağın şakırtısını bastırıyordu, öyle ki, bent yerinden oynuyor sanırdınız. Değirmenin yanında atlar başları önlerinde dikiliyor, insanlar tepelerine çuval örterek şuraya-buraya koşturuyorlardı. Her yer ıslak, balçık içindeydi, insanların bundan büyük rahatsızlık duydukları belliydi, bendin görünüşü de soğuk ve iticiydi. İvan İvanıç ile Burkin de yağmur iliklerine işlemiş, çamura bulanmış durumdaydılar; ayakkabıları balçıktan ağırlaşmıştı. Bendi geçip Alyohin'in ambarlarına doğru yaklaşırlarken içine düştükleri kötü durumdan dolayı birbirlerine kızmış gibi suskundular.

Ambarlardan birinde elek makinesi gürültüyle çalışıyor, açık kapıdan toz bulutları yükseliyordu. Ambarın eşiğinde de Alyohin vardı. Kırk yaşlarında, uzun boylu, şişmanca bir adam olan Alyohin uzun saçlarıyla toprak ağısından çok bir profesöre ya da sanatçıya benzetilebilirdi. Belinden iple bağladığı, uzun süredir yıkanmamaktan rengini yitirmiş beyaz bir gömlek, pantolon yerine de uzun bir don giymişti; çizmelerine ise çamurla karışık samanlar bulaşmıştı. Burnu, gözleri tozdan kapkaraydı. Ambara yaklaşan İvan İvanıç ile Burkin'i görür görmez tanıdı, geldiklerine çok sevindiği belliydi.

Gülerek;

—Buyurun, beyler, eve buyurun! dedi. Ben de hemen geliyorum.

İki katlı, büyük bir evdi burası. Alyohin alt katta, küçük küçük pencereli, kemerli iki odada oturuyordu. Burada eskiden çiftliğin kâhyaları kalırmış. Göz doldurucu bir döşeme yoktu içerde. Havasına çavdar ekmeği, ucuz votka ve koşum kokusu sinmişti. Alyohin üst kata seyrek olarak, yalnız konuklarının geldiği zaman, onları ağırlamak için çıkardı. İvan İvanıç ile Burkin'i genç bir hizmetçi kadın karşıladı. Kadın öylesine güzeldi ki, ikisi de birdenbire durarak bakıştılar.

Konuklarının hemen arkasından sofaya giren Alyohin;

—Baylar, sizleri gördüğüme ne denli kıvandığımı anlatamam! dedi. Doğrusu, ikinizi de beklemiyordum. Pelageya! (Hizmetçiye sesleniyordu.) Konuklara giyecek bir şey verin! Neyse, fırsat bulmuşken ben de üstümü değiştireyim. Ancak önce gidip bir güzel yıkanalım. Öyle sanıyorum ki, bahardan beri banyo yapmadım. İster misiniz, hep birlikte yunağa gidelim? Biz gelene değin burasını da hazırlarlar.

Güzel Pelageya sabun ile birkaç havlu getirdi, üçü birlikte yunağın yolunu tuttular. Hizmetçi «çıt» diye kırılıverecekmiş gibi incecik, narin bir şeydi.

Alyohin yunağa varır varmaz soyunmaya başladı.

—Çoktan beridir yıkanmadığımı söylemiştim size. Rahmetli babam yaptırdı burayı, ama fırsat bulup bir türlü yıkanamıyorum.

Basamaklardan birine oturdu, boynunu, uzun saçlarını sabunlamaya başladı. Çevresindeki su bir anda kahverengiye dönüştü.

İvanı İvanıç kirlenen suya baktı.

—Dediğiniz doğru gibi.

—Evet, bir türlü fırsat bulamıyorum.

Alyohin utana-sıkıla böyle derken bir kez daha sabunlandı, bu sefer başından aşağı akan sular mürekkep gibi koyuydu.

İvan İvanıç yunaktan dışarı çıkıp bendin geniş sularına atladı, sonra da geniş geniş kulaçlarla yağmurun altında yüzmeye başladı. O kulaç attıkça çevreye yayılan dalgalar beyaz su nilüferlerini kıpırdatıyordu. Böylece bendin ortasına varınca orada suya daldı, bir dakika sonra başka bir yerden çıktı. Ardından birkaç kez daha dalarak bu sefer suyun dibini bulmaya çalıştı. Yüzmek pek hoşuna gitmiş olmalıydı ki, «Ah, Tanrım, ne güzel su! Ne güzel su!» diyordu durmadan. Yüze yüze değirmene varınca oradaki köylülerle konuşmaya başladı, sonra bendin ortasına kadar yüzüp orada yüzünü yağmura çevirdi. Burkin ile Alyohin giyinip gitmeye hazırlandıkları sırada o hâlâ yüzüyor, suya dalıp dalıp çıkıyordu.

—Aman Tanrım! Bu ne güzellik! diye bağırıyordu bir yandan da.

Burkin;

—Tamam, bu kadar yetişir! diye bağırdı.

Eve döndüler. Ancak üst kattaki geniş oturma odasına varınca lambayı yaktılar. Burkin ile İvan Ivanıç kendilerine verilen ipekli sabahlıklar ile terlikleri giyip koltuklarına gömüldükleri zaman yıkanıp temizlenmiş, saçlarını taramış, yeni setresini giymiş bulunan Alyohin, besbelli, kendini temiz, sıcak, kuru giysiler, hafif terlikler içinde hissetmenin rahatlığıyla odanın ortasında dolaşıp duruyordu.

Az sonra güzel Pelageya yere serili halının üzerinden sessizce süzülerek tepside hepsine birer bardak çay ile reçel getirdi. İşte ancak o zaman İvan İvanıç anlatmayı düşündüğü öyküsüne başladı. Öyle anlaşılıyor ki, onun anlatacaklarını yalnız Burkin ile Alyohin değil, duvarlardaki altın çerçeveli resimlerden sessizce, ama sert sert bakan, yaşlı, genç bayanlarla erkekler ve subaylar da dinlemeye can atıyorlardı.

—Biz iki erkek kardeşiz diye başladı Alyohin anlatmaya. Ben İvan İvanıç ve iki yaş küçüğüm Nikolay İvanıç. Ben okuyup veteriner çıktım, kardeşim ise 19 yaşında vergi dairesinde çalışmaya başladı. Babamız Çimşa-Himalayski küçükten asker

ocağına yazılmıştı. Yetişip subay rütbesine varınca ordudan ayrıldı; böylece bize hem soyluluk unvanı bıraktı, hem de küçük bir çiftlik. Gerçi babamızın ölümünden sonra borçları yüzünden çiftliği elimizden çekip aldılar, ama hiç olmazsa çocukluğumuz köyde sere-serpe rahat geçti. Bütün köylü çocukları gibi biz de gündüzlerimizi, gecelerimizi kırlarla ormanda geçirir, at otlatır, ağaç kabuğu sıyırır, balık avlar, hep böyle şeylerle oyalanırdık. Biliyor musunuz, eğer birisi küçüklüğünde şırtlak balığı avlamış ya da güz mevsiminde serin, açık havalarda göçebe yabantavuklarının köyün üstünden sürü sürü geçtiklerini görmüşse o bir daha kentle bağdaşamaz, ölünceye değin gönlü o genişliği, o özgürlüğü arar. Işte benim kardeşim de vergi dairesinde çalışırken aynı özlemi duyuyordu. Yıllar geçip aynı yerde oturur, aynı kâğıtları yazıp çizerken kafasındaki tek düşünce bir yolunu bulup köye yerleşmekti. İçindeki özlem zamanla yavaş yavaş belirli bir isteğe, bir ırmak ya da göl kıyısında küçük bir çiftlik satın alma düşüne dönüştü.

İyi yürekli, yumuşakbaşlı bir insandı, onu çok severdim, ancak bir çiftlik alıp kendini ömür boyu buraya kapatma isteğini hiçbir zaman desteklemedim. Şöyle bir söz vardır: «İnsana iki metre çukur yeter.» Orası öyle de iki metre çukur ölü insan içindir, dirisi için değil. Şimdi de aydınlarımızın varını-yoğunu satıp toprağa dönmesini, çiftlik edinmesini iyi bir şey sayıyorlar. Işte bu çiftlikler onların iki metre boyundaki çukurlarıdır. Kent yaşamından, gürültü-patırtıdan, yaşam kavgasından kaçıp kendini çiftliğine gizlemek yaşamak değildir bence. Tam tersine bencilliktir, tembelliktir, bir çeşit keşişliktir, ama özveride bulunmadığınız bir keşişlik... İnsanoğluna iki metre çukur değil, çiftlik değil, baştan başa yer küresi gereklidir. Öyle ki, o genişlikte özgür ruhunun bütün özelliklerini, niteliklerini alabildiğine geliştirip açabilsin!..

Oysa kardeşim Nikolay bürosunda dirsek çürütürken kendi lahana çorbasını pişirip yeşil otlar üstünde yemek, güneşte uyumak, bahçe kapısının dışına attığı sırada saatlerce oturup

kırları, ormanı seyretmek düşleri kuruyordu. Tarım kitapları, duvar takvimi yapraklarındaki tarımla ilgili öğütler tek sevinç kaynağı, onun için tek ruhsal besin olmuştu. Gazete de okurdu; ancak gazetelerin bilmem nerede şu kadar dönümlük çiftlik tarlası ile çayırlık satıldığını, çiftliğin içinde ırmak kıyısı, değirmen, ayrıca bent bulunduğunu bildiren ilanlarını okurdu. Kafasında yalnız gölgelik bahçe yolları, çiçekler, meyveler, direklere çakılı sığırcık yuvaları, bentte yüzen kerekе balıkları, bir çiftlikte bulunabilecek bu gibi şeyler vardı. Bu hayal ürünü tablolar okuduğu ilanlara göre değişik olabilirdi, ancak satın alacağı çiftlikte yüzde yüz bulunmasını istediği bir şey vardı, o da, bektaşiüzümü asmalarıydı. Bektaşiüzümünün olmadığı bir çiftliği ya da şiirsel bir doğa parçasını hayal edemiyordu.

—Köy yaşantısının rahatlıkları vardır, derdi görüştüğümüz zamanlar. Evinin balkonunda oturursun, çayını içersin, bentte ördeklerin yüzer ve... bağında bektaşiüzümü çalıları yetişir...

Çiftliğinin planını çizerken aşağı-yukarı aynı tablo çıkardı karşınıza: a)bey konağı, b)uşaklar bölümü, c)bostan, ç)bektaşiüzümü bağı... Her şeyden kısarak yaşamaya başlamıştı; yemesinden içmesinden kesiyor, yoksullar gibi giyiniyor, biriktirdiklerini hemen bankaya atıyordu. Gözü doymaz biri olup çıkmıştı. Onu gördükçe içim sızlardı. Kendisine bayramlarda verdiklerimi ya da gönderdiklerimi de harcamayıp biriktiriyordu. Sonra işittim ki, evleniyormuş. Bunu da bektaşiüzümü bağı olan bir çiftlik edinmek uğruna yaptığı anlaşıldı. Evlendiği kadın yaşı geçkin, çirkin bir duldu; kadıncağıza karşı bir şey duymadan, salt parasına konmak için evlenmişti. Onunla yaşarlarken de cimriliğinden vazgeçmedi, getirdiği drahomayı kendi adına bankaya yatırdı. Kadının birinci kocası postane müdürüymüş, hep bir eli balda, bir eli kaymakta yaşamış, gelgelelim ikinci kocasının evinde kara çavdar ekmeğine hasret kaldı. Bu kıtmır yaşantıya dayanamayıp üç yıl geçmeden ruhunu Tanrı'ya teslim etti. Elbette ki kardeşim karısının ölümünden kendisinin suçlu olduğunu bir kerecik olsun aklına getir-

medi. Para da içki gibi insanı budalaya çevirir. Bizim bulunduğumuz kentte zengin bir tüccar vardı. Adam ölüm yatağında kendisine bir tabak bal getirmelerini söylemiş. Sanra da kimseye kalmasın diye bütün paracıklarını, devlet tahvillerini balla birlikte bir güzelyemiş. Bir gün demiryolu istasyonunda katarla gönderilecek koyun sürüsünü muyene ediyordum. O sırada celeplerden biri trenin altına yuvarlandı, adamın bacağı koptu. Biz hemen adamı kucaklayıp ilk yardıma götürürken şarıl şarıl kan akıyordu. O sırada beriki bize ne dese beğenirsiniz? «Hemen kopan bacağımı bulun! Ayakkabımın içinde 20 ruble vardı, kimsenin eline geçmesin?»

—O da ayrı bir konu, dedi Burkin.

İvan İvanıç biraz durakladıktan sonra anlatmasını sürdürdü:

—Karısının ölümünden sonra kardeşim kendine çiftlik aramaya koyuldu. Bu öyle bir şeydir ki, beş yıl ararsın da gene düşlediğinden farklı bir yer satın alırsın. Kardeşim de emlakçı aracılığıyla üstünde borç bulunan, 120 dönümlük bir çiftlik satın aldı. Bey konağı, uşaklar bölmesi, parkı tastamam da ne meyve bahçesi varmış, ne bektaşiüzümü bağı, ne de ördeklerin yüzdüğü bendi. Gerçi önünden bir ırmak akıyormuş, ama suyu kahverengiymiş, çünkü üst tarafta tuğla ve asit fabrikaları bulunuyormuş. Ancak bizim Nikolay İvanıç bundan dolayı fazla üzülmedi, hemen 20 kadar bektaşiüzümü fidanı ısmarladı, bunlar gelince tarlaya dikerek çiftlik yaşantısına başladı.

Geçen yıl onu yerleştiği yeni yerinde görmek istedim. Satın aldığı çiftlik nasıl bir şey diye merak edip duruyordum. Mektuplarında buradan «Taklamakan çölü» diye alay ediyordu. Siz isterseniz «Himalaya bozkırı» deyin daha iyi. Neyse, «Himalaya bozkırı»na öğleden sonra vardım. Hava sıcaktı. Her yere hendekler kazılmış, çitler, duvarlar çekilmiş, sıra sıra köknarlar dikilmiş. Ne avluya girecek bir geçit bulabilirsin, ne de atını bağlayacak bir yer... Neyse, konağa doğru yaklaşıyorum, karşıma tıpkı domuza benzeyen kızıl tüylü, etli bir

çomar çıktı. Havlamak istiyor, ama tembelliğinden havlayamıyor. O sırada mutfaktan aşçı kadın göründü. Yalınayak, şişman mı şişman, onun da domuzdan bir farkı yok... Efendisinin dinlenmeye çekildiğini söyledi. Hemen kardeşimin yanına gittim. Bir de baktım: Yatağına oturmuş, bacaklarını yorganla örtmüş. Ama öyle yaşlanıp şişmanlamış ki, her yerinden etler sarkıyor. Yanakları, burnu, dudakları tıpkı domuzunki gibi; yatağında domuzlar gibi hünkürdeyecek sanki.

Kucaklaştık. Sevincinden gözlerinden yaş geldi. İkimiz de bir zamanlar gençtik, şimdi yaşlandık, saçlarımız ağardı, ölme zamanımız geldi, diye iki gözü iki çeşme neredeyse. Hemen giyindi, çiftliğini göstermek üzere çıktık.

—E, yaşantın nasıl, bakalım? diye sordum.

—Nasıl olsun? Tanrı'ya şükür, rahatça geçinip gidiyoruz.

Karşımda eski ürkek vergi memuru yoktu artık; gerçek bir toprak ağası, bir beyefendi duruyordu. Çevreyle uyum sağlamış, her güçlüğe alışmış, kendi zevkine uygun bir yaşam tutturmuştu. Bol bol yemek yiyor, kendi banyosunda yıkanıyor, durmadan şişmanlıyordu. Birçok insanla, üstündeki fabrika sahipleriyle mahkemeye düştüğü gibi, köylüler kendisine «beyefendi hazretleri» demezlerse gönül koyuyordu. Kendi yaşantısına karşı tutumu, yaklaşımı da bir beyefendinin debdebeli tarzındaydı; tafrasından yanına varılmaz olmuştu, bir iyilik yapacak olursa onu da sade yoldan yapmıyordu. «Ne gibi iyilikler?» diyeceksiniz. Köylüleri her türlü hastalıktan sodayla, hintyağıyla tedaviye kalkışıyor, isim günlerinde köyün ortasında görkemli bir ayin düzenliyor; sonra da böyle gerektiğini düşünerek herkese bol bol votka içiriyordu. Ah, o votka içirmeler yok mu! Bugün cüzdanı kabarık bir toprak ağası ekinlerini çiğnediler diye köylüleri Çiftçiler Birliği'ne şikâyet eder, isim günü gelince de onları votkayla ağırlar. Köylüler içip içip «Yaşa! Varol!» diye bağırırlar, gelip beyimizin ayağına kapanırlar. Yaşımının iyiye doğru değişmesi, karnının doyması, boş kafalılık Rus insanını kendini beğenmişlikte en üst dereceye çıkarıyor.

Kardeşim Nikolay İvanıç vergi dairesinde memurken kendine özgü bir düşüncesi olmasından ötürü ödü patlardı, ama şimdi en azından bir bakan gibi yalnız gerçeklerden söz ediyordu: «Eğitim gereklidir, ama henüz halkın eğitimi için zaman erken...», «Bedensel ceza zararlı olmakla birlikte, kimi durumlarda yararlı olup kaçınılmazdır...»

—Ben halkımızı tanırım, onlara nasıl davranılacağını bilirim, derdi kardeşim. Halk beni sever. Her istediğimi yapmaları için yalnız parmağımı kıpırdatmam yeter!

Bunları söylerken yüzünde iyimser, zekice bir gülümseme vardı. Yanımda en azından yirmi kez «biz soylular...», «bir soylu olarak ben...» diye söze başlamıştır. Dedemizin bir köylü, babamızın da asker ocağından yetişme biri olduğunu anımsasa ya! Yoktu öyle bir şey... Hatta kimilerinin bize yakıştıramadığı «Çimşa-Himalayski» soyadı bile kulağına hoş gelmeye başlamıştı.

Sorun ondan değil, benden kaynaklanıyordu. Asıl onunla birlikte çiftliğinde geçirdiğimiz birkaç saat içerisinde bende ne gibi değişiklikler olduğunu anlatmak istiyorum size. Akşamleyin çayımızı içerken şişman aşçı kadın önümüze bir tabak dolusu bektaşiüzümü koydu. Bunlar satın alınma değildi, fidanların dikilmesinden beri bektaşiüzümü asmalarının ilk verdiği üründü. Kardeşim ağzı kulaklarına vararak gülümsedi, meyvelere bir dakika kadar sessizce baktı, —heyecandan konuşamıyordu— ağzına tanelerden birini attıktan sonra, istediği oyuncağı elde etmiş bir çocuğun gururuyla;

—Ne kadar tatlı! dedi.

Bir yandan alıp alıp yiyor, bir yandan da;

—Ah, ne lezzetliymiş! Sen de yesene! diyordu.

Aslında taş gibi sert, hem de ekşi şeylerdi. Puşkin ne güzel demiş? «Bizi yücelten yalanlar acı gerçeklerden daha tatlıdır elbet...»

Karşımda mutlu bir insan görüyordum. Sanki gizli emelleri gerçekleşmiş, yaşamının asıl amacına ulaşmış, tüm istediklerini

elde etmiş, yaşamından, her şeyden memnun biri duruyordu önümde. İnsanların mutluluğunu düşünürken aklıma sürekli birtakım hüzünlü şeyler gelir her zaman. Şimdi de karşımdaki mutlu insanı seyrederken umutsuzluğa yakın, ağır bir duygu çöktü yüreğime.

Yatağımı kardeşimin yatak odasının yanındaki odaya sermişlerdi. Geceleyin onun uyumayıp sık sık kalktığını, ağzına bir üzüm tanesi attığını işitiyordum. Kendi kendime şöyle dedim: «Yeryüzünde mutlu, yaşamından hoşnut ne çok insan var? Mutlu insanların sayısı gerçekten bu kadar fazla mı?» İçinde bulunduğumuz dünyaya şöyle bir bakınız! Güçlülerin küstahlığından, boş kafalılığından; zayıfların cahilliğinden, hayvana benzerliğinden; çevremizde hepimizi kahreden yoksulluktan, yozlaşmadan, ayyaşlıktan, ikiyüzlülükten, yalan-dolandan başka ne görürsünüz? Gelgelelim evlerde, sokaklarda yalnız huzurlu, mutlu, durumundan hoşnut insanlarla karşılaşırız. Kentimizde yaşayan 50 bin insandan hiçbirinin ne acıdan çığlık attığını, ne de öfkeyle sesini yükselttiğini duymayız... Çarşıya erzak almak için gidenler gündüz güzel güzel yer-içerler, geceleyin uyurlar, saçma sapan şeylerden söz ederler, evlenirler, kocarlar, yakınlarının ölülerini bir tasaya kapılmadan gömütlüğe taşırlar... Hepimiz öyleyiz, bir kerecik olsun acı çekenleri görüp işitmeyiz; perde arkasında olup biten yaşamın korkunç yüzüyle karşılaşmayız. Her şey sessizce, gizlilik içinde olup yaşanmaktadır; bize gerçekleri anlatan yalnızca suskun istatistiklerdir: Şu kadar insan aklını oynatmıştır, şu kadar içki içilmiştir, şu kadar çocuk yetersiz beslenmeden ölmüştür, diye ancak istatistiklerden öğreniriz... Sanki böyle bir düzen gereklidir dünyamız için. Besbelli, mutsuzlar kendi yüklerini sessizce taşıdıkları sürece mutlu insanlar mutluluklarını hissedeceklerdir; bu suskunluk olmasa mutluluk da olmaz. Genel bir ipnotizmadır bu, herkesi etkisine almıştır. Aslında her kendinden memnun, mutlu insanın kapısının arkasında eli çekiçli bir nöbetçi durup, o kişi ne denli mutlu olursa olsun, yeryüzünde başka mutsuz in-

sanlar da bulunduğunu, yaşamın er ya da geç ona da tırnaklarını göstereceğini, hastalık, yoksulluk, ölüm gibi felaket bir gün onun da başına çökerse kimsenin onu görüp işitmeyeceğini, çekici kapıya vurarak anımsatmalıdır. Çünkü şimdi o kendisinden başkasını görüp işitmemektedir. Ancak eli çekiçli nöbetçiler yok, mutlu insan bildiğini okuyarak yaşayıp gidiyor; günlük yaşam kaygıları, rüzgârın akçakavağı sallaması gibi, hafifçe ırgalayıp geçiyor onu ve her şey kendi düzeninde sürüp gidiyor...

İvan İvanoviç ayağa kalkarak konuşmasını şöyle sürdürdü:

—İşte o gece kendimin de ne kadar yaşamından hoşnut, mutlu bir insan olduğumu anladım. Ben de sofrada, ava çıktığımda herkese akıl veriyor; nasıl yaşanacağını, nasıl inanılacağını, halkın nasıl yönetileceğini güzel güzel anlatıyordum. Ben de eğitim-öğretimin kaçınılmazlığını, bunun iyi bir şey olduğunu söylüyor, ama «Şimdilik halk için yalnız okuma-yazma yeterl!» diyordum. Benim açımdan da özgürlük mutluluktu, onsuz olmak havasız kalmak gibiydi, gelgelelim daha beklemek gerektiğini ısrarla belirtiyordum.

İvan İvanıç, Burkin'e öfkeli öfkeli bakarak üst üste şu soruları yöneltti:

—Evet, ben böyle söylüyordum, ama ne uğruna? Sorarım size, neyin uğruna beklemek gerekiyor? Hangi düşünce gerekli kılıyor bunu? Bana «Her şey birdenbire olmaz, her fikir yavaş yavaş gelişir, zamanı gelince de gerçekleşir.» diyorlar. Bunu kim söylüyor? Doğruluğunun kanıtı nerede? Nesnelerin (eşyanın) doğal düzenine, her olayın bir kurala bağlı olduğuna göndermede (atıfta) bulunuyorsunuz. Şöyle bir durumu gözünüzün önüne getirin: Ben derin bir yarın tepesinde duruyorum. Canlı, düşünen bir kişi olarak bu yarın üstünden atlayabilecekken ya da üzerine bir köprü kurup geçebilecekken yarın otlarla kapanmasını ya da mille dolmasını bekliyorum. Şimdi sorarım size: burada nesnelerin düzeni, olayların bir kurala bağlılığı neredEdir? Gene soruyorum: Kimin adına ve

ne uğruna bekleyeceğim? Yaşamaya gücüm kalmamışsa, bu arada yaşamam gerekiyor, yaşamak istiyorsam bekleyip durmak niye?..

Ertesi sabah erkenden kardeşimin yanından ayrıldım, o günden sonra da başkalarının mutluluğunu görmek benim için katlanılmaz işkence oldu. Sessizlik, huzur, dinginlik beni eziyor; evlerin pencerelerine bakmaya korkuyorum, çünkü sofra başında oturup çay içen mutlu aile görütüsünden daha bunaltıcı bir şey yok benim için. Artık yaşlandım; kavgaya, boğuşmaya gelemem; nefretimi gösterme yeteneğimi bile yitirdim. Şimdi acımı içime gömüyorum, sinirleniyorum, öfkeden canım burnuma geliyor, zihnime üşüşen düşüncelerden geceleri başım çatlıyor, uyuyamıyorum... Ama genç olsaydım, o zaman başkaydı!

İvan İvanıç heyecan içinde bir köşeden ötekine gidip geldikten sonra

—Ah, bir genç olaydım! dedi bir daha.

Sonra ansızın Alyohin'in yanına gitti, iki elini sırayla sıkmaya başladı. Yalvaran bir sesle

—Pavel Konstantinoviç! dedi. Sakın kendinizi mutluluğun gevşekliğine bırakmayın, birinin sizi uyuşturmasına izin vermeyin. Gençken, güçlüyken, dinçken iyilik yapmaktan usanmayın! Yeryüzünde mutluluk diye bir şey yoktur, olmamalıdır da... Eğer yaşamın bir anlamı ve amacı varsa, bu anlam ve amaç bizim mutluluğumuzda değil, daha akla yatkın, daha yüce bir şeydedir. Durmadan iyilik yapın!

İvan İvanoviç sanki kendisi için bir şey istiyormuş gibi acınası, yalvaran bir gülümsemeyle böyle bir dilekte bulunuyordu.

Sonra üçü de geniş oturma odasında birbirinden uzak koltuklara oturarak suskunluğa gömüldüler. İvan İvanıç'ın anlattıkları ne Burkin'i memnun etmişti, ne de Alyohin'i. Alaca karanlıkta canlıymış gibi gözüken generaller ile olgun bayan-

ların altın çerçeveler içinden bakarken kendi yetiştirdiği bektaşiüzümünü yiyen zavallı bir memurun öyküsünü dinlemek hiç de hoş değildi. Zarif kadınlar, kelli felli erkekler dururken böyle birinin öyküsü dinlenir miydi? Anlatılacak başka şey yok muydu sanki? Oturdukları salonu dolduran kılıflı avizeler ile koltuklar, yerde serili halılar çerçeveli resimlerinden bakan insanların bir zamanlar burada oturduklarını, çay içtiklerini açıkça gösterirken, güzel Pelageya halıların üstünden sekercesine yürürken en azından bunlar anlatılamaz mıydı?

Alyohin bir an önce yatıp uyumak istiyordu. İşler dolayısıyla sabahın 3'ünde kalkmış, gündüz çok yorulmuştu; göz kapakları kapanmak üzereydi. Gelgelelim o gidince konukları ilginç şeyler anlatacaklar diye ayrılamıyordu. Gerçi İvan İvanıç'ın anlatmayı bitirdiği öykünün özüne inmiş diğildi, ama hiç olmazsa bıktığı konulardan, ekinden, yarmadan, kuru ottan, katrandan söz etmiyorlardı. Başka konulardan konuşulduğuna göre onlarla birlikte oturmaktan memnundu ve daha oturulsun istiyordu.

Ama Burkin ayağa kalktı.

—En iyisi gidip yatalım, dedi. İkinize de iyi geceler dilerim.

Alyohin aşağıdaki kendi odasına gitti, konuklar ise yukarda kaldılar. Büyük yatak odasındaki başlıkları oymalı, yan yana duran iki eski ağaç karyolayı Alyohin onlara hazırlatmıştı. Odanın bir köşesinde fildişinden bir haç vardı; güzel Pelageya'nın kendi elleriyle serdiği geniş yataklardan mis gibi temiz çarşaf kokusu geliyordu.

İvan İvanıç sessizsce soyunarak yattı.

—Ulu Tanrım, biz günahkârları bağışla! dedikten sonra yorganı başına çekti.

Sehpanın üzerine bıraktağı pipodan pis bir zifir kokusu geliyordu. Burkin uzun süre uyuyamadı, bu ağır kokunun nereden geldiğini anlamadı.

Yağmur pencereleri bütün gece dövdü durdu.

AŞK ÜSTÜNE

Ertesi sabah kahvaltıda tadına doyulmaz böreklerle birlikte istakoz haşlaması ve koyun eti köftesi verdiler. Onlar yemeklerini yiyedursunlar, aşçı Nikanor gelerek konukların öğle yemeğine ne istediğini sordu. Nikanor orta boylu, puf yanaklı, ufacık gözlü bir adamdı; tıraşlı yüzünde bıyıkları kesilmekten çok kılları tek tek koparılmışa benziyordu.

Alyohin güzel hizmetçisi Pelageya'nın bu aşçıya vurgun olduğunu anlattı. Adam sarhoşun biriymiş, içince azdığı için kız onunla evlenmeye razı olmamış, gene de birlikte yaşıyorlarmış. Aşçı çok dindar olduğundan, dinsel inançları gereği böyle yaşamayı istemiyor, evlenmekte ısrar ediyormuş. O yüzden, içtiği zaman kızcağıza söver- sayar, hatta dayak atarmış. Eve sarhoş geldiğinde Pelageya kurtuluş yolunu kaçıp gizlenmekte bulurmuş. Böyle zamanlarda Alyohin ile öbür hizmetçiler bir yere gitmezler, kızı korumak için evde kalırlarmış...

Böylece aşk üstüne konuşmaya başladılar. Alyohin;

—Aşk nasıl doğuyor, anlaşılması çok zor! dedi. Pelageya kendi yapısına uygun, huyu huyuna, suyu suyuna denk birine gönül verecekken niçin tutup Nikanor gibi bir koca suratı sevebiliyor? —Bizim burada herkes ona 'koca surat' der— Aşkta bir insanın mutluluğu en önemli konu olduğuna göre bunu anlamak olanaksız, herkes kendine göre bir yorum getiriyor. Bugüne değin aşk üstüne söylenenlerden yalnız bir tanesi var ki, kesinlikle tartışma götürmez; o da aşkın büyük bir giz (sır) olduğudur. Bundan ötesi tartışılan bu önemli konunun çözümünden çok, onun üstünde ileri-geri konuşmaktan ileri geç-

mez. Ayrıca bir aşk olayının çözümüne yarayan açıklama başka bir olayda hiç işe yaramayabilir. O bakımdan her aşk olgusu ayrı ele alınmalı, genellemeye gidilmemelidir. Doktorların da dediği gibi, her gönül ilişkisini tek tek incelemek gerekir.

—Doğru söylüyorsunuz, dedi Burkin.

Biz Ruslar açık yürekli, dürüst insanlarız; çözümsüz kalan sorunlara ayrı bir tutkunluğumuz vardır. Başkaları aşkı genellikle şiirselleştirir; güllerle, bülbüllerle süslerler. Biz Ruslar ise aşk konusunu çoğunlukla olumsuz yönleriyle alır, üstelik işin içine öyle can sıkıcı şeyler karıştırırız ki, şaşar kalırsınız! Üniversite öğrencisiyken Moskova'da bir sevgilim vardı, güzel bir kadındı. Onu sevip okşarken kendisine ayda kaç ruble ödeyeceğimi, etin kilosunun kaça olduğunu sorardı. Onun için önemli olan buydu çünkü... Biz erkekler de öyle, bir kadını severken kendimizi şu tür sorular sormaktan alamayız: «Onu sevmek dürüstçe bir davranış mıdır? Bu kadını sevmekle iyi mi ya-pıyorum, yoksa kötü mü? Sonunda başıma bir iş açılır mı?..» Bunun iyi mi, kötü mü olduğunu bilmiyorum; ancak sevgiyi engellediğini, doyumsuzluk yarattığını, sinirleri törpülediğini biliyorum.

Alyohin'in bir şeyler söylemeye çalıştığı anlaşılıyordu. Yalnız yaşayan insanların, sürekli yalnız kalmaktan dolayı içlerinde biriken bir şeyler vardır; bunu birilerine anlatmak için can atarlar. Kentlerde bekâr erkekler hamamlara, lokantalara salt konuşmak amacıyla giderler. Buralarda tellaklara, garsonlara öyle ilginç şeyler anlatırlar ki, şaşar kalırsınız. Köylerde ise bu tür gidecek yerler olmadığından içlerini dostlarına, evlerine gelen konuklara dökerler. Şimdi pencereden yalnız boz bir gökyüzü ile yağmurdan ıslanmış ağaçlar gözüktüğüne, böyle bir havada bir yere gidilemeyeceğine göre, oturup konuşmaktan başka çıkış yolu kalmıyordu.

—Çok eskiden beri Sofyino'da oturuyor, çiftlik işleriyle uğraşıyorum. Neredeyse üniversiteyi bitirdiğim yıllardan beri... Ben aslında bedence çalışmayı sevmem, büro işleri tam bana

göredir. Ama babamdan burayı devraldığımda büyük borçlarımız vardı, bu borca benim öğrenim masraflarım yüzünden girmiştik. Öyleyse başka bir iş tutmadan, borçların hepsini ödeyinceye değin çiftlikte çalışmalıydım. Kararımı verdim ve yaptığım işten tiksinmekle birlikte çalışmayı sürdürdüm. Buranın toprağı pek verimli değildir, çiftliğin zarar etmemesi için bol insan emeğine gerek duyulur. Bunun yolu da ya eskiden olduğu gibi toprak kölelerinden yararlanacaksın ya da şimdiki gibi ırgat kiralayacaksın. Irgat kiralayacak paran yoksa köylü yöntemiyle çalışmak kurtarır seni; başka bir deyişle işe kendi gücünü, tüm aileni koşarsın. Bu ikisinin ortası olmaz. Ben bir karış toprağı boş bırakmadım, her yeri ekince bütün komşu köylerdeki kadınlarla erkekleri ırgat tuttum. Çiftlikte bir anababa günü yaşandı, kendim de işten uzak durmayıp sürekli sürdüm ektim biçtim; bu arada sürekli suratımı buruşturduğum için aç kalınca bostana girip hıyar yiyen kedilere benziyordum. Her yerim dökülüyor, gündüzleri ayakta zor duruyordum. Başlangıçta bedensel çalışmalarımla kültür alanındaki alışkanlıklarımı birlikte yürütürüm gibi gelmişti; bunu hiç aklımdan çıkarmamamın, işleri ona göre ayarlamamın yeteceğini sanıyordum. Bu düşünceyle evin bu katına yerleştim, yalnız konukların ağırlandığı odada yemeklerden sonra likörlü kahvemi yudumladım, akşam yatmadan önce de «Avrupa Habercisi»[1] dergisini okudum. Fakat bir gün bize peder İvan geldi, evdeki bütün likörleri içip bitirdi. Çok geçmeden benim «Avrupa Habercisi» dergileri de papazın kızlarının eline geçti. Çünkü yaz aylarında, özellikle ekin biçme döneminde yatak odama gidecek fırsatı bulamıyor; samanlık mı olur, boş duran kızağın üstünde mi, yoksa ormanın kuytu bir köşesinde mi, ilk bulduğum yerde kıvrılıp yatıyordum. Böyle bir zamanda okumak kolay mı? Yavaş yavaş evin üst katından aşağıya taşındım, iş-

1 O dönemin ünlü yazın dergisi, Çehov'un birçok öyküsü de ilk kez bu dergide yayımlanmıştır.(Ç.N.)

çilerin mutfağında yiyip içmeye başladım. Babamdan kalma oldukları için kovmaya kıyamadığım birkaç hizmetçi şimdi benim tek lüksüm.

İlk yıllar beni ilçe mahkemesinde onur yargıçlığına seçtiler. Arada bir ilçe merkezine gidip duruşmalara katılıyor, bölge mahkemesinde görev yaptığım için değişik bir ortamda oyalanıyordum. Eğer köyünden 2-3 ay dışarı çıkmazsan, özellikle kış aylarında resmi setreye karşı bir özlem başlar içinde. Oysa yargıçlık yaptığım bölge mahkemesinde setre de vardı, üniforma da, frak da; ayrıca yargıçlar, savcılar yüksek öğrenim gördükleri için iki laf edecek insanlarla karşılaşıyordum. Kızağın üstünde uyuduktan, işçilerin mutfağında yemek yedikten sonra sırtında adam gibi giysilerle, ayaklarında hafif ayakkabılarla, göğsünde saat zinciriyle koltukta oturmak büyük lüksmüş gibi geliyor insana.

Kentte beni herkes güler yüzle karşıladı, ben de onlarla tanışmaktan büyük zevk duydum. Yeni tanışlarım arasında beni en çok etkileyen, bölge mahkemesi başkanı Luganoviç oldu. İkiniz de onu yakından bilirsiniz, çok hoş bir adamdır. Onunla ilk karşılaşmamız ünlü kundaklama olayının duruşmaları sırasında oldu. Oturumlar üst üste iki gün sürmüştü. Çok yorgun düştüğümüz ikinci gün Luganoviç yüzüme bakarak dedi ki:

—Bugün öğle yemeğini gidelim de bizde yiyelim. Tamam mı?

Benim hiç beklemediğim bir öneriydi bu, çünkü Luganoviç'i resmi görevimizin dışında tanımıyordum, evine de gitmiş değildim. Mahkemeden birlikte çıkarak otele uğrayıp üstümü değiştirdim, oradan evine gittik. Orada Luganoviç'in karısı Anna Alekseylevna'yla tanıştım. O zaman 22 yaşlarında, gencecik bir bayandı; tanışmamızdan 6 ay kadar önce bir çocukları doğmuştu. Aradan zaman geçtiği için şimdi bu kadında hoşuma giden şeyin ne olduğunu tam olarak söyleyemeyeceğim, ama yemekte onu çok beğendiğimi belirtmeliyim. Karşımda genç,

iyi niyetli, kültürlü, güzel, hatta büyüleyici, daha önce öyle birine raslamadığım bir kadın vardı. Birdenbire aramızda büyük bir yakınlık varmış gibi geldi. Sanki onu çoktandır tanıyordum; tatlı yüzünü, gülümseyen, zeki gözlerini çocukluğumda annemin komodininin üstünde duran albümdeki bir resimde görmüştüm.

Kundaklama olayında dört Yahudi'yi mahkemede çete kurdukları savıyla yargılayıp suçlu bulmuşlardı. Bana göre böyle bir suçlama temelden yoksundu. Yemek boyunca heyecanımı yenemediğim için bu konuda neler söylediğimi ben de bilmiyorum. Ancak Anna Alekseyevna durmadan başını sallayıp kocasına;

—Dmitri, böyle bir şeyi nasıl yaparsınız? diyordu.

Luganoviç iyi niyetli bir adamdı, öte yandan birisi mahkemeye düşmüşse böyle birininin suçlu olduğuna inanan saflardan biriydi. Başka bir durum da verilen bir hükümden kuşku duyulacak yerin yemek sofrasındaki özel bir söyleşi değil, mahkeme olduğu, bunun da kendi yasal düzeni içinde resmi yazıya dökülerek yapılması gerektiği konusundaki tutumuydu.

Yumuşak bir sesle;

—Kundaklamayı biz yapsaydık, şimdi bizi yargılar, hapse bizi atarlardı, diyordu.

O gün sanki ikisinin de tek derdi benim daha çok yiyip içmemdi. Birlikte kahve pişirmeleri, birbirlerini hemen anlamaları gibi ayrıntılardan iyi geçindikleri, barış içinde yaşadıkları, benim evlerine gelmemden memnun oldukları kanısına vardım. Yemekten sonra dört elle piyano çaldılar. Hava kararmaya yüz tutunca onlardan ayrılıp otele döndüm. Mevsim baharın başlarıydı. Ondan sonraki bütün yaz Sofyino'daki çiftlik işleriyle oyalandım, kentte geçirdiğim günleri düşünmeye bile vaktim olmadı. Ama endamlı sarışın kadınla ilgili anılar bir gün olsun bırakmadı beni, gerçi sürekli onu düşünmüyordum, ama hafif bir gölge sanki çevremde dolaşıp duruyormuş gibiydi.

Güzün sonuna doğru kentte hayır amaçlı bir müsamere

düzenlenmişti. Valinin locasına girdiğimde (beni oraya perde arasında çağırmışlardı) bir de baktım, valinin eşinin yanında Anna Alekseyevna oturuyor. İnsanı can evinden vuran aynı güzellik duygusu, aynı yakınlık hissi orada da kavradı beni.

Locada yan yana oturmuştuk, fuayeye de birlikte çıktık. Bana;

—Bayağı zayıflamışsınız, hasta mıydınız yoksa? diye sordu.

—Evet, omzumu üşütmüşüm. Yağmurlu havalarda uykusuzluk çekiyorum.

—Hastalıklı bir görünüşünüz var. Baharda bize yemeğe geldiğinizde daha bir canlı, dinç duruyordunuz. Öyle coşkuluydunuz ki, durmadan konuştunuz. Sizi çok ilginç bulmuştum, hatta diyebilirim ki, biraz gönlümü kaptırdım. O yüzden yaz boyunca aklımdan çıkmadınız, bugün de buraya gelirken sizi görecekmişim gibi bir duygu vardı içimde.

—Evet, uyuşuk bir adam olup çıkmışsınız. Daha yaşlı görünüyorsunuz, diyerek gülmeye başladı.

Ertesi sabah kahvaltıyı onlarda yaptım. Kahvaltıdan sonra kış mevsimi için gerekli önlemleri almak üzere yazlıklarına gittiler, ben de onlarla geldim. Gece yarısından sonra eve döndüğümüzde ben huzurlu bir aile ortamında, şöminenin karşısında rahat rahat çayımı içerken Anna Alekseyevna sık sık küçük kızının uyuyup uyumadığını yoklamaya çıktı.

O günden sonra kente her gelişimde Luganoviçlere uğradım. Onlar bana, ben onlara iyice alışmıştım. Evlerine önceden haber vermeden, yakınlarıymışım gibi girip çıkıyordum.

Evlerinin kapısından içeri girdiğimde tanıdığım o güzel ses içerden;

—Gelen kim? diye sorardı.

Hizmetçi kız ya da dadı;

—Pavel Konstantinoviç (Alyohin) geldiler, diye yanıt verirdi.

Beni karşılamaya çıkan Anna Alekseyevna'nın sürekli kaygılı bir yüzü olurdu.

—Çoktandır niçin uğramadınız? Yoksa bir rahatsızlığınız mı vardı? derdi.

Bakışları, elimi sıkmak için uzattığı zarif, büyüleyici eli, ev kılığı, saçının biçimi, sesi, yürüyüşü üzerimde yesyeni, olağanüstü bir şeyle karşılaşmışım, karşılaştığım bu yeni şey benim için çok önemliymiş gibi bir etki bırakırdı. Uzun uzun konuşur ya da susup düşüncelere dalardık. Bazan da bana piyano çalardı. Eğer evde kendisi yoksa gitmeyip dönmesini beklerdim. Bu sırada dadıyla konuşur, çocukla oynar ya da çalışma odasındaki divanın üstüne uzanıp gazete okurdum. Anna Alekseyevna'nın geldiğini işitince hemen onu karşılamaya koşar; çarşıdan aldığı şeyleri elinden kaparak, çocukça bir sevinç ve gururla içeri götürürdüm.

Bir atasözümüz vardır: «İnsanlar durup dururken dertsiz başlarına dert açarlar.» der. Luganiviçler de benimle dostluk kurmakla başlarına dert açmışlardı. Kente bir süre uğramazsam ya hastalanmışım ya da başıma kötü bir şey gelmiş gibi telaşlanırlardı. Onları rahatsız eden başka bir şey de iyi öğrenim görmüş, birkaç yabancı dil bilen bir kişi olarak bilimle ya da edebiyatla uğraşmak varken niçin köyde ömür tükettiğim, neden çiftlikte dolap beygiri gibi dönüp durduğum, çok çalışmama karşın cebimde niçin beş param bulunmamasıydı. Sürekli üzüntü çektiğimi sanıyorlardı. Konuşup şakalaştığım, güldüğüm, bol bol yiyip içtiğimde de bunları üzüntümü gizlemek için yapıyormuşum gibi bir tutumları vardı. O nedenle en keyifli zamanlarımda bile yüzümde kaygılı bakışlarının dolaştığını görüyordum. Para yönünden dara düştüğümü anladıklarında nasıl telaşlandıklarını görmeliydiniz. Alacaklılarım üzerime fazla geldiklerinde ya da borcumu ödemekte geciktiğimde karı-koca pencerenin dibinde bir süre fısıldaştıktan sonra Bay Luganoviç yanıma gelerek ciddi bir yüzle;

—Pavel Konstatinoviç, para konusunda bir sıkışıklığınız varsa lütfen çekinmeyin, karımla ikimiz size borç vermeye hazırız, derdi.

Bu sırada kulaklarına değin kızarırdı. Öyle zamanlar olmuştur ki, Bay Luganoviç karısıyla konuştuktan sonra kızarabozara yanıma yaklaşmış;

—Şunu almazsanız güceniriz. Size küçük bir armağanımız olsun, demiştir.

Armağan ettikleri şey bir çift kol düğmesi, sigara tabakası ya da bir lambadır. Buna karşılık ben de onlara köyden kesilmiş kümes hayvanı, tereyağı, çiçek filan gönderirdim. Yeri gelmişken belirteyim, ikisi de varlıklı insanlardı. Çiftlikte çalışmaya başladığım ilk zamanlar isteme bakımından kimden olursa olsun borç ayrımı yapmazdım. Ama Luganoviçlere gelince akan sular dururdu. Onlardan borç almaya kimse beni zorlayamazdı. Bu konudaki tutumum kesindi.

Mutsuz bir insan olmuştum. Evde, tarlada, ambarda yalnız Anna Sergeyevna'yı düşünüyor; ilginç bir yönü olmayan, nerdeyse yaşlı biri sayılan Luganoviç gibi bir adamla (o sıralar kırkını geçkindi) evlenmiş bulunan ve ondan çocukları olan bu genç, güzel, zeki kadının yaşamındaki gizi anlamaya çalışıyordum. Ayrıca pek çok yönden iyi niyetli, saf bir adam olan, can sıkıcı bir mantıkla düşünen, balolarda, akşam eğlencelerinde onu buraya bir iş için, zorla getirmişler gibi ölgün, isteksiz davranıp büyük bir kayıtsızlıkla ağırbaşlı insanlara yapışıp kalan kocasını merak ediyordum. Adam mutlu yaşamak, bu güzel kadından çocukları olmak onun hakkıymış gibi bir tavır içindeydi. Anlamaya çalıştığım başka bir konu da bu güzel kadının niçin benim değil de onun karşısına çıktığı, hepimizin yaşantısını allak bullak eden böyle bir bir yanlışlığın neden gerekli olduğuydu.

Evlerine geldiğimde Anna Sergeyevna'nın bakışlarından beni beklemekte olduğunu anlardım. Hatta birkaç kez bunu bana kendisi itiraf etmiştir. Sabahleyin kalktığında içine doğan bir duyguyla o gün onlara geleceğimi sezermiş. Uzun uzun konuşur, konuşmadığımız zaman suskun oturur, ama bir kerecik olsun birbirimizi sevdiğimizden söz etmezdik. Aşkımız aramız-

da kıskançlıkla sakladığımız bir gizdi sanki. Bir olay çıkıp da bu gizi bize açacak diye ödümüz patlardı. Ben bir yandan onu delicesine sever, bir yandan da aşkımıza karşı koyamazsak bizi nerelere sürükleyeceğini kendi kendime sorup bunun yanıtını arardım. Herkesten gizlediğimiz aşkımızın bir gün kocasının, beni sevip bana inanan bütün bu ailenin huzur içinde akıp giden yaşamını paramparça edeceğini aklımdan çıkaramıyordum. Bu yaptığımız dürüstlük müydü? Anna Sergeyevna benimle gelse bile onu nereye götürebilirdim? İlgi çekici, güzel bir yaşantım olsa, örneğin ülkemin kurtuluşu için çarpışan bir kahraman ya da ünlü bir bilim adamı, sanatçı, ressam olsam o zaman durum başkaydı. Ama kadıncağızı sıradan, can sıkıcı bir yaşamın içinden çıkarıp gene aynı, belki daha berbat bir yaşama sokacaksam bunun ne değeri vardı? Ayrıca mutluluğumuz ne kadar sürerdi? Benim hastalanmam, ölmem durumunda ya da aramızdaki aşk bittiğinde kadıncağızın sonu ne olurdu?

Benim gibi o da aynı düşünceleri taşıyor olmalıydı. Kocasının, çocuklarının, Bay Luganoviç'i oğlu gibi seven annesinin durumunu bir an için gözden ırak tutmadığı belliydi. Kendini tümüyle duygularına kaptırsa o zaman ya yalan söylemek ya da her şeyi açıklamak zorunda kalacaktı. İşte size onun konumundaki biri için aynı derecede korkunç, gereksiz bir durum daha... Ona acı veren başka bir konu da aşkının bana mutluluk getirip getirmeyeceğiydi. Zaten bir sürü sorunlarla dolu olan yaşantım daha karmaşık bir duruma gelmez miydi? Birlikte yeni bir yaşama başlamakta kendisinin benim için yeterince genç, çalışkan, enerjik olmadığını düşündüğü kesindi. O yüzden kocasının yanında sık sık benim kendime yaraşır akıllı bir kız bulup evlenmem gerektiğinden söz açıyordu. Ev işlerini çekip çevirecek, aynı zamanda bana yardım edecek biriyle evlenmem çok iyi olurmuş, ama bütün kenti arasan böyle bir kız zor bulunurmuş...

Bu arada yıllar akıp gidiyordu. Anna Alekseyevna ikinci

çocuğunu dünyaya getirmişti. Luganoviçlere geldiğimde hizmetçiler beni güler yüzle karşılıyorlar, çocuklar «Pavel Konstantinoviç amca geldi!» diye sevinç çığlığı atarak boynuma sarılıyorlardı. İçimde ne fırtınalar estiğini nereden bileceklerdi? Beni sevgilerine yaraşır, değerli bir kişi olarak kabul ediyorlardı. Hem büyüklerin, hem de küçüklerin, evlerine gelmemle birlikte odalarda kutsal bir varlık dolaşmaya başlamış gibi bir duyguya kapıldıklarını görüyordum. Varlığımla sanki yaşantılarına ayrı bir güzellik, ayrı bir saflık katıyordum, bu da onların bana karşı davranışlarını değiştirip güzelleştiriyordu.

Anna Alekseyevna ile çoğu kez yaya olarak tiyatrolara gidiyor, koltukta yan yana oturuyor, omuzlarımız birbirine dokunuyordu. Ben sessizce dürbünü elinden alırken yanımda oturan bu genç kadının bana çok yakın, benim olduğunu, onsuz edemeyeceğimi düşündüğüm halde tiyatrodan çıkışta anlamadığım bir nedenle birbirimize veda edip iki yabancı gibi kendi evlerimize gidiyorduk. Kentte, kim bilir, hakkımızda neler söylüyorlardı, oysa söylenenlerin hiçbiri doğru değildi.

Son zamanlara doğru Anna Alekseyevna sık sık bir gün annesinin, bir gün kız kardeşinin yanına gidip gelmeye başlamıştı. Neşesizlikle birlikte yaşamında doyumsuzluk, bozulma belirtileri görülüyordu. Ne kocasıyla karşılaşmak istiyordu, ne de çocuklarıyla... Bu arada sinir bozukluğu nedeniyle tedavi oluyordu.

İkimiz de suskunduk, bizimle birlikte kimseden çıt çıkmıyordu. Yanımızda başkaları varken Anna Alekseyevna bana karşı tuhaf bir sinirlilik içinde oluyordu. Ben ne söylersem söyleyeyim karşı çıkıyor, eğer biriyle tartışıyorsam rakibimin yanını tutuyordu. Elimden bir şey düşürdüğüm zaman da;

—Aferin! diyordu. Ne kadar dikkatlisiniz!

Birlikte tiyatroya giderken dürbünü almayı unutmuşsam;

—Unutacağınızı adım gibi biliyordum, diyerek öfkesini belli ediyordu.

Ne yazık ki ya da bereket versin, insan yaşantısında er ya

da geç bitmeyen bir şey yoktur. Luganoviçlerle de ayrılma zamanı gelip çattı bir gün. Bay Luganoviç'i batı illerinden birinde mahkeme başkanlığına atamışlardı. Mobilyaları, atları, yazlığı satmak gerekiyordu. Yazlığa gidip dönmeden önce bahçeye, evin yeşil çatısına son kez baktıktan sonra yalnız yazlıktan ayrılmakla kalmayacağımı anladım. Hepimizin içine büyük bir hüzün çökmüştü. Doktorların tavsiyesi üzerine Anna Alekseyevna'yı ağustos ayında Kırım'a uğurlayacaktık, çocuklar da babalarıyla birlikte onun yeni atandığı yere gideceklerdi.

Anna Alekseyevna'yı geçirmek için büyük bir kalabalık toplanmıştı. Genç kadın kocasıyla, çocuklarıyla uğurlaştıktan (vedalaştıktan) sonra trenin üçüncü kampanasına birkaç saniye kala ben unutulan bir sepeti vermek üzere koşarak kompartımanına girdim. Bu durumda son kez benimle uğurlaşması gerekiyordu. Önce gözlerimiz karşılaştı. Aynı anda da iç direncimiz kırılarak birbirimize sarıldık, kadının başı göğsüme düştü, gözlerinden yaşlar akmaya başladı. Ben kendimi tutamayıp yüzünü, omuzlarını, yaş dolu gözlerini öptüm öptüm... İkimiz de çok mutsuzduk. Birbirimizi sevdiğimizi itiraf ettik. Ve ben yüreğimi yakan bir acıyla aşkımızı engelleyen şeylerin ne denli gereksiz, aldatıcı, önemsiz olduğunu ancak o anda anladım. Şunun iyice farkına vardım ki, iki kişi birbirini sevdiğinde ilerde mutlu olup olmayacaklarından, bunun günah sayılıp sayılmayacağından daha yüce, daha önemli bir düşünceden hareket etmek gerekiyordu. Belki de hiç düşünmemek en iyisiydi.

Onu son kez öpüp elini avuçlarımın arasına aldıktan sonra birbirimizi bir daha görmemek üzere ayrıldık. Tren hızını artırarak gidiyordu. Ben Anna Alekseyevna'nın yanından çıkıp yandaki boş kompartımana geçtim, ilk istasyona varana değin orada oturup ağladım. İstasyondan indikten sonra ise Sofyino'ya dek yaya yürüdüm...

Alyohin öyküsünü anlattığı sırada yağmur dinmiş, güneş yüzünü göstermişti. Burkin ile İvan İvanıç balkona çıktılar. Buradan bakınca bahçe ve güneşin ışıkları altında ayna gibi

parlayan bent çok güzel görünüyordu. Onlar bir yandan bu çarpıcı görüntüyü seyrediyor, bir yandan da tüm açık yürekliliğiyle aşkını anlatan bu zeki, iyi niyetli insanın bu büyük çiftlikte yaşamı boyunca dolap beygiri gibi dönüp durduğu, yaşamını daha anlamlı, daha hoş kılacak bilim, sanat türünden bir şeyle uğraşmadığı için ona acıyorlardı. Kompartımanda yüzünü, omuzlarını öperek ayrıldığı genç bayanın ne kadar üzgün olduğunu gözlerinin önüne getirdiler. İkisi de bu kadını kentte görmüşlerdi, hatta Burkin onunla tanışmıştı. Kadın gerçekten güzeldi.

İONIÇ

I

S. il merkezine yeni gelenler burada yaşantının tekdüze geçtiğinden yakınmaya başladıklarında yerliler bunun doğru olmadığını, çünkü kentte kütüphane, tiyatro, kulüp, ne isterseniz bulunduğunu, sık sık balo verildiğini, ahbaplık kurulacak birçok aklı başında, ilginç, hoş aileyle tanışabileceğinizi söylerlerdi. En kültürlü, yetenekli aile olarak da Turkin'leri gösterirlerdi.

Turkin ailesi ana cadde üzerinde, vali konağı yanındaki kendi evlerinde otururdu. Favorileri ile yakışıklı, esmer, dolgunca bir adam olan baba İvan Petroviç Turkin evinde hayır amaçlı müsamereler düzenler, yaşlı general rollerine kendisi çıkar, oyunda öyle güzel öksürürdü ki, bayılırdınız. Ayrıca pek çok fıkra, şaka, atasözü bilir, nükte yapmaktan hoşlanır, konuşurken onun şaka yaptığını mı, yoksa ciddi olduğunu mu anlayamazdınız. Karısı Vera Iosifovna burun gözlüğü takan, zayıfça, hoş bir hanımdı. Uzun öyküler, romanlar yazmak, bunu eve gelen konuklara yüksek sesle okumak başlıca zevkiydi. Kızları Yekaterina İvanovna piyano çalardı. Kısacası, ailenin her bireyinin on parmağında on hüner vardı, dense yeridir.

Turkin'ler konuklarını evlerinde büyük bir neşeyle karşılarlar, her biri sırayla hünerini yürekten gelen bir sevecenlikle gösterirdi. Taştan yapılmış geniş evleri yazın bile serin olurdu. Pencerelerin yarısı gölgeler içindeki bahçeye bakar, burada bahar mevsimi bülbüller öterdi. Evde konuklar varken akşama

doğru mutfaktan bıçak takırtıları, bunun ardından kavrulmuş soğan kokusu yayılırdı. Bunlar herkesi bol, tadına doyulmaz bir akşam yemeği beklediğinin habercisiydi.

Doktor Dmitri Ionıç Starsev, Çiftçiler Birliği bölge hastanesine atanıp S. kentinden 9 fersah uzaklıktaki Diyalij merkez köyüne yerleştiği zaman okumuş bir kişi olarak onun da hemen Turkin'lerle tanışmasını gerektiğini söylediler. Bir kış günüydü, doktor sokakta bir raslantı sonucu Bay Turkin'le tanıştı. İki erkek havadan sudan, tiyatrodan, kolera salgınından söz ettiler; ardından Turkin doktoru evine çağırdı. Baharda İsa'nın göğe yükselme yortusu sırasında Startsev hastalarının muayenesini bitirir bitirmez kente yollandı. Hem biraz dinlenecek, hem de alışveriş yapacaktı. O sıralar arabası yoktu, o yüzden caddede yaya yürüyor, bir yandan da;

Feleğin kadehinden henüz gözyaşı içmemişken... şarkısını söylüyordu.

Öğle yemeğini yedi, kent parkında gezdi, dolaşırken bir ara İvan Petroviç'in çağrısı geldi aklına. Turkin'lerin gerçekten söylendiği gibi ilginç kişiler olup olmadıklarını görmek için evlerine gitmeye karar verdi.

İvan Petroviç onu evlerinin önünde;

—O, merhaba, lütfen! diyerek karşıladı. Sizin gibi saygıdeğer bir konuğu evimizde görmek bana onur verir. Gelin, sizi benim hanımefendiyle tanıştırayım.

Startsev'i karısına tanıtırken de şunları söyledi:

—Veracığım, ben doktora diyordum ki, sürekli hastanede kalmaya hakkınız yoktur, buna Roma hukuku bile izin vermez, zamanınızın bir bölümünü de topluma ayırmak zorundasınız. İyi demiş miyim, cancağızım?

Vera Iosifovna doktoru yanına oturttu.

—Şöyle yanıma gelin. Bana çekinmeden kur yapabilirsiniz. Kocam çok kıskanç biridir, Otello'nun bir eşi, ama olsun, biz öyle davranalım ki, hiç farkına varmasın!

Ivan Petroviç karısını alnından öperek yumuşak bir sesle;

—Ah, benim şımarık civcivim! dedi.

Sonra konuğuna döndü.

—Tam zamanında lütfettiğinizini bilmenizi isterim, beyefendiciğim. Çünkü bizim hanım kocamancık bir roman yazdı, bugün onu evimize gelen herkese okuyacak.

—A, Jançik![1] Daha ne duruyorsun? *Dite que l'onnous du the!*[2]

Az sonra annesi gibi zayıfça, hoş bir kız olan 18 yaşındaki Yekaterina İvanovna'yı Startsev'le tanıştırdılar. Genç kızın çocuk saflığında bir yüzü, kırılıverecekmiş gibi gözüken, incecik beli vardı. Genç kız olgunluğuna erişmiş göğüsleri, güzelliği, sağlık fışkıran yüzüyle baharı, gerçek bir baharı andırıyordu.

Daha sonra ağızda eriyen kurabiyelerle birlikte ballı, reçelli çaylarını içtiler. Akşama doğru yavaş yavaş evi konuklar doldurdu. İvan Petroviç gözlerinin içi gülerek her birine yaklaşıyor;

—O, merhaba, lütfen, diyordu.

Oturma salonuna geçildi, Vera İosifovna defterini açtı, onu her biri ciddi bir yüzle dinlemeye hazırlanan konuklarına yeni romanını okumaya başladı. Romanın ilk tümcesi şöyleydi: «Çatır çatır bir ayaz vardı...» Bütün pencereler ardına değin açılmıştı, mutfaktan bıçak sesleri geliyordu, kavrulmuş soğan kokusu her yeri sarmıştı. Yumuşak, rahat koltuklarında herkesin keyfi yerindeydi, konuk salonunun alaca karanlığında mumlar sanki herkese tatlı tatlı göz kırpıyordu. Böyle yazı andıran bir günün akşamında sokaktan neşeli konuşmalarla birlikte kahkahalar yükselir, oturma odasını leylakların kokusu doldururken çatır çatır bir ayazın çıkması, batmak üzere olan güneşin soğuk ışıklarıyla karlı vadiyi ve yolda tek başına yürüyen yolcuyu aydınlatması pek akla yatkın görünmüyordu. Romanın konusu şöyleydi: Genç ve güzel bir Rus kontesi

1 İvan adının yarı Fransızca, yarı Rusça söylenişi. (Ç.N.)

2 Söyle de bize çay getirsinler. (Fr.)

çiftliğinin bulunduğu köyde hastaneler, okullar, kütüphaneler açıyor; bu arada gezgin bir ressama gönül veriyordu. Gerçi romanın akışı yaşamda raslanacak türden değildi ama, ziyanı yok, kulağa hoş geliyordu ya, siz ona bakın! Herkes rahat koltuklarında oturup güzel düşüncelere dalmışken kalkıp gitmenin âlemi var mı? İvan Petroviç karısını pohpohluyordu durmadan:

—Çok hoş, çok hoş! Daha iyisini nerden bulcan, cancağızım!

Konuklardan biri düşüncelerinde ta bilmem nerelere gitmişken zor işitilir bir sesle;

—Gerçekten öyle... diye mırıldandı.

Bir saat geçti, iki saat... Belediye bahçesinde orkestra çalıyor, koro şarkılar söylüyordu. Vera İosifovna defterini kapattıktan sonra herkes beş dakika kadar sessizlik içinde bekledi. Bu sırada koronun söylediği «Luçinuşka (Çıtacık)» şarkısına kulak verdiler. Romanda bulunmayan, ama yaşamda sık sık karşımıza çıkan gerçeklerin hepsi vardı bu şarkıda.

Startsev;

—Vera İosifovna, romanlarınız sanat dergilerinde yayımlanıyor mu? diye sordu.

—Hayır, hayır, hiçbir yerde yayımlanmıyor. Yazıp yazıp dolabıma kilitliyorum. Bastırıp da ne yapacağım? Biliyorsunuz, maddi durumumuz iyidir.

Bu arada nedense herkes derin derin göğüs geçirdi.

İvan Petroviç kızına;

—Kotik,[1] hadi bakalım, bize bir şeyler çal! dedi.

Piyanonun kapağını kaldırdılar, üstte hazır bekleyen notaları açtılar. Yekaterine İvanovna piyanonun başına geçtikten sonra iki eliyle birden tuşlara bastı. Sonra olanca gücüyle bir daha bastı, bir daha, bir daha... Omuzları, göğüsleri titriyor, o hep aynı tuşlara vurmakta ısrar ediyordu. Onu, piyanonun tuş-

1 Yekaterina.

larını koparıp içeri göçmesine çalışıyor sanırdınız. Konuk salonu piyano gümbürtüsüyle doldu; döşeme, tavan, mobilyalar sanki yerlerinden oynadı. Besbelli, Yekaterina İvanovna çok zor, uzun, tekdüze bir parça çalıyordu; o çaldıkça Startsev dağlardan durmamacasına taşların yuvarlandığını hayal etti. Saç demetleri alnına düşen Yekaterina İvanovna'nın böyle olanca gücünü kullanarak, yüzü gergin ve kızarmış bir halde piyano çalması çok hoşuna gitmişti. Diyalij'de hastalarla köylüler arasında geçen koca bir kış mevsiminden sonra topluluk arasında salonda oturmak, genç, güzel, herhalde saf ve temiz bir hanımın güzelliğini seyretmek, gürültülü, bıktırıcı olmakla birlikte eğitilmiş sesler dinlemek onun için hem hoş, hem de yeni bir şeydi.

Kızı parçasını bitirip ayağa kalktığı zaman İvan Petroviç gözlerinde yaşlarla;

—Aferin, Kotik, bugün her zamankinden daha güzel çaldın! dedi. Geber sen, e mi, Denis, ne güzel eser yazmışsın!

Bütün konuklar genç kızın çevresini sardılar; kimi kutluyor, kimi şaşkınlığını dile getiriyor, kimisi de daha önce böyle bir müzik dinlemediğini söyleyerek hayranlığını belirtiyordu. Bu övgüleri sessizce, hafif bir gülümsemeyle dinleyen Yekaterina Pavlovna'nın duruşunda gururlu bir hava vardı.

—Çok güzel! Olağanüstü! diyordu herkes.

Ötekilerin coşkusuna katılan Startsev de;

—Gerçekten çok güzeldi, dedi. Yekaterina İvanovna, bir yerde müzik eğitimi gördünüz mü? Yani konservatuvarda demek istiyorum.

—Hayır, konservatuvara yeni gitmeye hazırlanıyorum. Burada bayan Pavlovskaya'dan ders aldım.

—Liseyi burada mı bitirdiniz?

Kızının yerine Vera İosifovna atıldı:

—Yok, efendim! Biz öğretmenleri eve çağırdık. Lisede, daha yüksek bölümlerde kızımızın kötü etkiler almasından

korkuyoruz. Bir genç kız tam büyüme çağındayken annesinin gözetimi altında bulunmalıdır.

—Ama anneciğim, ben konservatuvara gideceğim.

—Yok, yavrucuğum, sen anneciğini seversin. Anneni-babanı üzmek istemezsin, değil mi?

—Hayır, hayır! Gideceğim işte! Gideceğim!

Genç kız böyle derken bir yandan da şaka yollu ayaklarını yere vuruyordu.

Akşam yemeği sırasında İvan Petroviç hünerlerini döktürmeye başladı. Yalnız gözleriyle gülerek fıkralar anlattı, tekerlemeler söyledi, gülünç bulmacalar sorup yanıtlarını kendisi verdi. Bütün söylediklerinde alıştırma yapa yapa geliştirip zenginleştirdiği özel bir dil kullanmaktaydı. «Merhaba, lütfen», «kocamancık», «daha iyisini nerden bulcan, cancağızım», «geber sen, e mi, Denis», «size titreyerek teşekkür ederim» gibi şakacı sözler ağzından ardı ardına dökülüyordu.

Daha bu kadarla kalsa gene iyi. Konuklar karınları tok, geçirdikleri akşamdan hoşnut, evlerine gitmek üzere hole geldiklerinde uşak Pavel —bu evdeki adıyla Pava— herkesin paltosunu, mantosunu, bastonunu yetiştirmek için atıldı. Bu, 14 yaşlarında, saçları kısacık kesilmiş, dolgun yanaklı bir çocuktu.

—Hadi, Pava, hünerini göster, bakalım! dedi İvan Petroviç.

Pava dimdik duruşa geçti, bir elini havaya kaldırdı, etkili bir sesle;

—Geber e mi, mutsuz kadın! diye bağırdı.

Bir kahkaha yükseldi herkesten.

Startsev dışarı çıkarken «Eğlenceli bir ev!» diye düşündü.

Bir lokantaya uğrayıp bira içti, sonra gene yaya olarak Diyalij'e yollandı. Bir yandan yürüyor, bir yandan da şarkı söylüyordu.

«Senin sesin benim için hem hoş, hem etkileyici...»

Dokuz fersah yolu bana mısın demeden yürüdü, en ufak

bir yorgunluk duymamıştı. Yatağa girerken 20 fersah daha seve seve yürüyebileceğini düşünüyordu.

Gözlerini kaparken, gülümseyerek «daha iyisini nerden bulcan, cancağızım» sözünü anımsadı.

II

Startsev, Turkin'lere gitmek için fırsat kolluyor, ama hastanedeki işlerinden dolayı bir saat bile boş zaman bulamıyordu. Böyle iş-güç arasında ve yalnızlık içinde aradan bir yıl kadar geçmiş olmalı. Bir gün mavi zarfa konmuş bir mektup aldı.

Vera İosifovna epey zamandan beri yarım baş ağrısı çekiyordu, ancak Kotik «Konservatuvara gideceğim!» diye tutturunca son zamanlanda ağrıları gitgide sıklaşmıştı. Kentte ne kadar doktor varsa gelip hanımefendiye baktılar, şimdi de sıra Çiftçiler Birliği doktorundaydı. Vera İosifovna yazdığı içli mektupta Startsev'in bir an önce gelip acılarını dindirmesini diliyordu. Startsev yaşlı bayanı görmek için gitti, sonra da gidişlerinin ardı arası kesilmedi. Gerçekten hastaya büyük yardımı dokunmuştu. Vera İosifovna onun son derece becerikli, olağanüstü bir doktor olduğunu herkese anlatıyordu. Ancak Startsev'in onlara yalnız yarım baş ağrısı hatırına gittiğini sanmayın...

Bir pazar günü... Yekaterina İvanovna piyanodaki yorucu, uzun çalışmasını yeni bitirmişti. Yemek odasında oturup çay içtiler, bu sırada İvan Petroviç güldürücü şeyler anlattı. Az sonra kapının çıngırağı çaldı. Birinin kalkıp eve gelen konuğu karşılaması gerekiyordu. Startsev bir anlık şaşkınlıktan yararlanıp büyük bir heyecan içinde, Yekaterina İvanovna'ya şöyle fısıldadı:

—Tanrı aşkına rica ediyorum. Yalvarırım, ne olur, benimle bahçeye gelin. Sizinle görüşmek istiyorum.

Genç kız kendisinden ne istendiğini anlamadığı için şaşkın şaşkın omuzlarını oynattı, gene de kalkıp bahçeye yürüdü. Kızın arkasından gelen Startsev;

—Günde 3-4 saat piyanonun başından kalkmıyorsunuz, sonra da anneniz ayrılmıyor yanınızdan, dedi. Yalvarırım, konuşmak için bana hiç olmazsa çeyrek saatinizi verin!

Güz yaklaşmaktaydı; o nedenle bahçe sessizdi, yollar insana hüzün veren renkli yapraklarla doluydu. Akşam karanlığı erkenden bastırmıştı.

Startsev;

—Bir haftadan beri yüzünüzü doğru-dürüst gördüğüm yok, dedi. Ne acılar çektiğimi bir bilseniz! Hadi, şuraya oturalım. Beni dikkatle dinleyin!

Bahçede her zaman oturdukları güzel bir köşe vardı. Dalları dört bir yana genişçe yayılmış yaşlı akçaağacın altındaki sıraya oturdular.

Yekaterina İvanovna iş görüşüyorlarmış gibi kuru bir sesle;

—Benden ne istiyorsunuz? diye sordu.

—Dedim ya, bir haftadır yüzünüzü gördüğüm yok, sesinizi işitmeyeli epey oldu. Sizinle konuşmayı öylesine özledim ki! Ne olur susmayın, bir şeyler anlatın bana!

Genç kızın tazeliği, saf bakışları, yanaklarının körpeliği doktorun başını döndürüyordu. Hatta üstündeki giysinin duruşu, sadelik ve saflık anlatan inceliği bile içine dokunuyordu. Bütün körpeliğine, saflığına karşın Yekaterina İvanovna'yı yaşına göre kafaca gelişmiş, akıllı bulmaktaydı. Onunla edebiyat, sanat üstüne konuşabileceğini, isterse yaşamı hakkında, insanlarla olan sorunlarından söz edebileceğini sanıyordu. Ancak böyle içten bir konuşmaya başladığında genç kız yersiz bir biçimde gülerek hemen yanından kaçıyordu. Yekaterina İvanovna S. li bütün genç kızlar gibi çok kitap okuyan biriydi. (S. kentinde az kitap okunduğunu bilmeyen yoktu; yaygın kanıya göre genç kızlar ile Yahudi delikanlıları olmasa kütüphanenin kapısına kilit vurmak gerekirdi.) Kızın bu okumuşluğu Startsev'in

çok hoşuna gittiği için evlerine her gidişte son zamanlarda neler okuduğunu sorar, onun anlattıklarını büyülenmiş gibi, can kulağıyla dinlerdi.

Şimdi de aynı soruyu sordu:

—Son görüştüğümüz günden beri neler okudunuz? Anlatar mısınız, lütfen!..

—Pisemski'yi okudum.

—Hangi yapıtını?

—«Bin Can» adlı romanını. Pisemski'nin baba adını biliyor musunuz? Feofilaktoviç! Ne tuhaf, değil mi, Aleksey Feofilaktoviç!

Genç kız böyle dedikten sonra gene gitmek için davrandı.

—Durun, hemen nereye kaçıyorsunuz? Sizinle çok konuşacaklarım var. Beş dakika daha oturun. Size duygularımı açacaktım. Yalvarırım!

Genç kız bir şey söylemek istercesine bir an durakladı, sonra beceriksizce elini uzatıp doktora bir pusula verdi, ardından da koşa koşa eve giderek piyanonun başına oturdu.

«Bu gece saat 11.00'de gömütlükte Demetti'nin anıtının önünde buluşalım.» diye yazıyordu pusulada.

Startsev kendini toparlayınca, «Onun bu yaptığı hiç de akla yatkın değil. Gömütlükte ne işimiz var? Niçin oraya gidiyoruz?» diye düşündü.

Kotik'in kendine eğlence aradığı belliydi. Kent bahçesi dururken ya da ana caddede bir yerde buluşmak varken kentin bilmem ne kadar dışındaki gömütlükte gece yarısı randevu vermenin ciddilikle bir ilişkisi olabilir miydi? Ayrıca kendisi gibi Çiftçiler Birliği'nin ağırbaşlı, akıllı bir doktoruna genç âşıklar gibi iç çekmek, aşk pusulalarıyla uğraşmak, gömütlüklerde dolaşmak, şimdi liseli delikanlıların bile gülecekleri aptalca işler yapmak yakışır mıydı? Bu aşk serüveninin sonu nereye varırdı? Arkadaşları öğrenirlerse ona ne derlerdi?

Kulüpte masalar arasında dolaşırken Startsev böyle düşü-

nüyordu, ancak saat 10.30'da kendini tutamayıp ansızın gömütlüğe yollandı.

Epey zamandan beri çift at koşulu bir arabası vardı, arabayı kadife yelek giyen Panteleymon adında bir arabacı sürüyordu. Yola çıktıklarında gökte ay parlıyordu, ortalık sessizdi, havada güz ılıklığı hissediliyordu.. Kent çıkışında, kanaraların (mezbahaların) bulunduğu yerde bir sürü köpekle karşılaştılar. Köpekler ulurken Startsev kentin kıyısındaki sokaklardan birinde arabadan inerek gömütlüğe doğru yaya yollandı. «Herkesin kendine göre bir tuhaflığı vardır. Kotik'in tuhaflığı da bu olsa gerek... Kim bilir, bir de bakmışsın, gelivermiş... » diye düşünen Startsev bu zayıf umuda bel bağlayarak hızını kesmedi. Kızla buluşacağı hayaliyle başı fır fır dönüyordu.

Yarım fersah kadar tarlalardan yürüdü. Gömütlük ilerde koyu bir şerit biçiminde gözüküyordu; insan orayı uzaktan orman ya da park sanırdı. Gömütlüğün giriş kapısının alnındaki yazıyı ay ışığında okudu: «Bir gün sıra sana da gelir...»

Startsev kapıdan içeri girdi. Gözüne ilk çarpan, geniş yolun iki yanındaki beyaz haçlar ile anıtlar oldu. Haçlardan, anıtlardan, kavaklardan yolun üzerine koyu gölgeler düşmüştü. Akla karanın bu uyumlu karışımı her köşede göze çarpıyordu; uykulu ağaçlar dallarını ak mermerler üzerine eğmişti. Gömütlükte her şey tarlalarda olduğundan daha aydınlık gözüküyor; sarı kumla döşeli yolların, gömüt taşlarının üstüne düşen akçaağaç yaprakları hayvan pençelerine benziyordu. Anıtların üzerindeki yazılar çok netti. Startsev'i ilk anda şaşırtan, yaşamında ilk kez gördüğü, belki bir daha hiçbir zaman görmeyeceği çevresindeki görüntüydü. Burası başka bir benzeri daha bulunmayan bir dünyaydı, burada ay ışığı bile daha güzel ve yumuşaktı. Ay ışığının asıl kaynağıymış gibi gözüken bu alemde kesinlikle yaşam yoktu, ama her gömütte, koyuluklar içindeki her kavakta güzel, sonsuz, sessiz bir yaşamı, öbür dünyayı çağrıştıran bir şey gizliydi. Gömüt taşlarından, solmuş çiçeklerden, yaprakla-

rın güz kokularından kusurları bağışlama isteği, hüzün ve huzur yayılıyordu.

Çıt çıkmıyordu çevreden, göğün sonsuzluğa uzanan derinliklerinde yıldızlar ışıldıyordu. Startsev ayak seslerinin sert sert yankılandığını ve gerçek oluşuyla bu dünyaya aykırı geldiğini anladı. Kilisenin saati çalmaya başladığı, Startsev kendini sonsuza dek bu gömütlüğe kapatılmış hissettiğinde sanki ona birileri bakıyormuş gibi geldi. Şöyle bir düşününce ona bakan şeyin çevreyi saran dinginlik, sessizlik değil, ölümün sağır sesi, derin bir umutsuzluk olduğunu anladı.

Demetti anıtı, tepesinde melek yontusu bulunan türbe gibi bir yerdi; bir zamanlar S. kentine bir İtalyan tiyatro grubu geldiğinde kadın oyunculardan biri ölmüş, onun adına bu anıtı dikmişlerdi. Kentte onun kim olduğunu şimdi anımsayan bile yoktu, ama anıtın tepesindeki kandilin camı ay ışığında parladığı için yanıyormuş izlenimi veriyordu.

Startsev sağına-soluna baktı, kimseyi göremedi. Gece yarısı buraya kim gelirdi zaten? Bununla birlikte Startsev umutla bekliyor, ay ışığının uyandırdığı heyecanla kucaklaşmalar, öpüşmeler hayal ediyordu. Anıtın yakınında yarım saat kadar oturdu, sonra şapkası elinde ara yollarda dolaştı. Bir yandan bekliyor, bir yandan da burada, bu gömütlerde kaç güzel kadın ve kızın gömüldüğünü, erkeklerin başını döndüren bu güzellerin kendilerini sevgililerinin kollarına atarken aşk ateşiyle nasıl yanıp tutuştuklarını düşünüyordu.

İnsanlar birbirleriyle niçin alay ederler? Birinin kendisiyle alay edildiğini anlaması ne acıdır! Startsev bir yandan böyle düşünüyor, bir yandan da hangi koşul altında olursa olsun sevgi istediğini, bunu beklediğini haykırmak geliyordu içinden. Sanki dört bir yanında beyaz beyaz parlayanlar mermer değil, güzel kadın bedenleriydi. Gözlerini çevirip baktığında taş parçaları yerine utangaç utangaç ağaç gölgelerine saklanan kadın bedenleri görüyor, bunların sıcaklığını hissediyor, bu bedenleri kucaklamak özlemiyle yanıyordu.

Perde inmiş gibi ay birdenbire bulutların arkasına girdi ve çevrede her şey karanlığa gömüldü. Startsev gömütlüğün çıkış kapısını epeyce aradı, kapıyı bulduktan sonra bu sefer de bir buçuk saat kadar arabayı bıraktığı ara sokağı bulmak için dolaştı. Gerçek bir güz gecesinin karanlığı vardı her yerde.

—Dolaşmaktan bacaklarıma kara sular indi, dedi Panteleymon'a.

Arabanın yumuşak minderlerine zevkle gömüldü. «Böyle şişmanlarsam sonum kötü!» dedi kendi kendine.

III

Ertesi gün akşamleyin kızlarına evlenme önerisinde bulunmak üzere Turkin'lere gitti. Ancak uygun bir saatte gelmemişti. Yekaterina İvanovna berbere şaçlarını yaptırıyordu, kulüpteki danslı toplantıya katılacaktı.

İster istemez yemek odasında oturup birkaç bardak çay içmek zorunda kaldı. Genç konuğun düşünceli, canının sıkkın olduğunu gören İvan Petroviç yeleğinin cebinden bir kâğıt parçası çıkarıp okudu. Bu, bir çiftliğin Alman[1] asıllı yöneticisinin işlerin iyi gitmemesinden ötürü kendini savunmaya çalıştığı bir mektuptu. Startsev yazıya epey güldü, sonra bütün sıkıntısı geçti.

Bir yandan Alman yöneticinin yazdıklarını dalgın dalgın dinliyor, bir yandan da «Herhalde kızlarına iyi bir çeyiz verirler.» diye düşünüyordu.

Uykusuz geçen geceden dolayı kafası dağınıktı, kendini uyuşturucu almış gibi hissediyordu. Öte yandan içinde sevinçle birlikte bir ılıklık vardı. Bu sevincin yanında kafasının bir köşesinden soğuk, mantıklı bir ses;

---

1 Rusya'da yaşayan kalabalık bir Alman azınlık vardır.(Ç.N.)

«Daha vakit varken geri dön! Bu kız senin dengin değil. Şımarık, nazlı bir yaratık, öğle saat 2'lere değin uyur. Oysa sen bir zangocun oğlusun, Çiftçiler Birliği doktorusun.» diyordu.

Mantıklı sese o da; «Zangocun oğluysam ne olmuş?» diye karşılık verdi.

Ama ses ısrar ediyordu: «Eğer bu kızla evlenirsen, annesi-babası sana Çiftçiler Birliği'ndeki görevini bıraktırırlar, kente taşınmak zorunda kalırsın.»

«Ne yapalım? Kente taşınırım ben de. İyi bir çeyiz verecеklerine göre orada da kendimize yeni bir düzen kurarız.»

Eve gelen berbere saçlarını yaptıran Yekaterina İvanovna sonunda odasından çıktı. Startsev karşısında balo kılığı içinde yarı çıplak, güzelliği ve körpe görünüşüyle baş döndüren genç bir kız görünce öyle heyecanlandı ki, ağzını açıp tek söz söyleyemedi. Dili tutulmuştu sanki; kıza hayran hayran bakıyor, gülümsüyordu.

Yekaterina İvanovna baloya gitmek üzere evden çıktı. Startsev ise orada kalmak için bir neden görmediğinden, hastalarının beklediğini ileri sürerek evdekilere o da veda etti.

—Yapacak bir şey yok, dedi İvan Petroviç. Şey... arabanız buradayken Kotik'i kulübe bırakır mısınız?

Dışarda yağmur çiseliyordu, ortalık zından gibi karanlıktı, Startsev atların nerede olduğunu Panteleymon'un hışırtılı öksürüklerinden anladı. Kupa arabasının örtüsünü kapattılar.

Kızını arabaya yerleştiren İvan Petroviç şaka yapmaktan geri durmuyordu.

—Halının üstünde yürürüm, terliklerimi sürürüm... Eh, hadi yolunuz açık olsun! Güle güle gidin, lütfen.

Ikisi arabada baş başa giderlerken Startsev genç kıza:

—Dün gömütlüğe gittim, dedi. Sizin bu yaptığınıza ne demeli, bilmem! Doğrusu, hiç yakıştıramadım.

—Ne? Oraya gittiniz mi?

—Evet, iki saat kadar da bekledim. Bana acı çektirdiğiniz yetmedi mi daha?

—Şakadan anlamadığınıza göre ne kadar acı çekseniz yeridir.

Kendisini seven adama böylesine kurnazca şaka yapmaktan, birinin onu delice sevmesinden dolayı mutlu olan genç kız kahkahalarla gülmeye başladı. Ama tam bu sırada kulübün yakınındaki dönemeçte atlar hızla koşturup araba yan yatınca Startsev kızın beline sarıldı. Yekaterina İvanovna da korkudan ona sokulmuştu. Bu durumda kendini tutamayan Startsev kızı sımsıkı kucakladı, dudaklarından, çenesinden öpmeye başladı.

Yekaterina İvanovna buna pek sevinmemişti.

—Yeter artık, dedi soğuk bir sesle.

Kulübe gelmişlerdi. Yekaterina İvanovna arabadan indi. Kulübün şıkır şıkır aydınlık girişinde dikilen bekçi çirkin sesiyle Panteleymon'a bağırmaya başladı:

—Daha ne bekliyorsun, kaz kafalı? Arabanı çeksene!

Doğruca evine giden Startsev orada da fazla oyalanmadan dışarı çıktı. Epey sonra kulübe döndüğünde sırtında başkasından bulduğu bir frak vardı; gömleğinin yakasının altına zorla soktuğu boyunbağı orada durmak istemiyor, ikide birde dışarı fırlıyordu. Neyse, içeri girip oturdu, bir fırsatını bulup Yekaterina İvanovna'yla heyecanlı bir konuşmaya tutuştu.

—Aşkı hiçbir zaman tatmamış insanlar öylesine az şey bilirler ki? diyordu. Bana öyle geliyor ki, aşk denen şeyi doğrudürüst anlatan çıkmamıştır henüz. Belki birileri bunu şöyle ya da böyle dile getirmeye çalışmıştır, ama insana mutluluk, aynı zamanda acı veren bu ince duyguyu tadan kişi onu bütün yönleriyle anlatamaz. İnsan duyduklarını sevdiğine süslü püslü sözlerle söylemeye kalkarsa bunun bir değeri kalmaz zaten... İşte benim duygularım da böylesine sonsuz ve anlatılması zordur... Yalvarırım size, karım olmanızı istiyorum. Benimle evlenir misiniz?

Yekaterina İvanovna bir an düşündükten sonra ciddi bir yüzle;

—Dmitri İonıç, bana verdiğiniz onurdan dolayı size ne denli teşekkür etsem azdır, dedi. Size gerçekten büyük saygım var...

Ayağa kalkmıştı. Konuşmasını ayakta sürdürdü:

—Ancak sizden çok özür dileyerek bildireyim ki, ben evlenenem. Lütfen daha ciddi düşünelim. Dmitri Ionıç, biliyorsunuz, ben sanata tutkunum; müziği seviyor, bu sanata tapıyorum, bütün ömrümü buna adamak niyetindeyim. Tek dileğim; sanatçı olmak, üne kavuşmak, başarı elde etmek, özgür yaşamak... Ama siz istiyorsunuz ki, bu kentte kalayım, buradakiler gibi aynı boş, gereksiz yaşantıyı sürdüreyim. Artık dayanamayacağım... Sizin karınız olmak, beni bağışlayın, kesinlikle yapamayacağım bir şeydir. Bir insanın yüce, parlak amaçları olmalı, hep bunlara koşmalı, oysa siz benim elimi-kolumu bağlamak istiyorsunuz. Dmitri Ionıç, («Dmitri İonıç» derken «Aleksey Feofilaktıç» adını anımsadığı için hafifçe gülümsedi.) siz son derece iyi yürekli, soylu, akıllı bir insansınız, kentimizdeki erkeklerin en iyisisiniz. —Böyle derken gözlerinde yaşlar belirdi— bana karşı beslediğiniz duygulardan dolayı sizi tüm içtenliğimle anlıyorum. Ancak, ancak siz de beni anlayın, lütfen...

Bu sözleri söyledikten sonra yüzünü çevirdi, gözyaşlarını göstermemek için salondan çıktı.

Startsev'in yüreği güm güm atıyordu. Kulüpten dışarı çıktığında yaptığı ilk iş, yakasından fırlamak için direnen sert boyunbağını çekip çıkarmak, ardından derin derin soluk almak oldu. Hem utançtan yerin dibine geçmiş, hem de onuru incinmişti. İşin doğrusu kızın onu reddedeceğini hiç aklına getirmiş değildi. Bütün düşlerinin, özlemlerinin, umutlarının müsamerelerde oynanan küçük piyeslerdeki gibi tuzla buz olacağına, böylesine aptalca bir sonuca bağlanacağına inanamıyordu. Duygularına, beğendiği kız için beslediği aşka öyle acıdı ki, tutup zırıl zırıl ağlasa ya da şemsiyesinin sapıyla Panteleymon'un sırtına patlatsa yeriydi.

Birkaç gün hiçbir iş yapmadı, yemedi, içmedi, ama ne zaman Yekaterina İvanovna'nın konservatuvara girmek üzere Moskova'ya gitiğini öğrendi, biraz sakinleşerek yavaş yavaş eski durumuna döndü.

Aradan epey zaman geçince gönıütlükte boş yere beklediği, frak bulmak için bütün kenti dolaştığı aklına geldikçe tembel tembel geriniyor;

—Başka işim yokmuymuş? Ben neler yapmışım? diye söyleniyordu.

IV

Aradan dört yıl geçti. Kentte Startsev pek çok hastaya bakıyordu. Her sabah Diyalij hastanesindeki görevini çabucak bitiriyor, sonra kentteki hastalarının evlerine giderek ancak gece geç vakit eve dönüyordu. Çift atlı arabasını satmış, üç atın çektiği, çıngıraklı, şık bir troyka almıştı. Bu arada şişmanladığını, yağ bağladığını, nefes darlığı çektiği için yaya yürümeyi tümüyle bıraktığını belirtelim. Panteleymon'a gelince o da epeyce et toplamıştı. Son zamanlarda boyundan çok enine doğru büyüdüğü için bundan hiç hoşnut değildi; sık sık içini çekiyor, araba sürücülüğünden bıktığını söyleyerek dert yanıyordu.

Her ne kadar Startsev doktor olarak birçok eve girip çıkıyorsa da tanıdığı insanların hiçbiriyle yakın bir ilişki kurmamıştı. Tanıştığı kişiler konuşmalarıyla, yaşama bakışlarıyla, hatta dış görünüşleriyle sinirine dokunuyordu. Deneyimleri ona yavaş yavaş şunu öğretmişti: Ahbaplarıyla oturup iskambil oynarsa ya da bir lokantada yer-içerse oldukça aklı başında, kafası çalışan, iyi niyetli gözüküyorlardı, ama yemenin içmenin dışında bir konu açılırsa; diyelim siyasetten, bilimden söz etmeye kalktıklarında karşısındaki kişi kendisini hemen açmaza sokuyor, öylesine aptalca, insanın tepesini attıran bir felsefeye

sapıyordu ki, ona elini sallayıp oradan uzaklaşmaktan başka bir şey kalmıyordu. Hatta geniş görüşlü olduklarına inandığı kimselere insanlığın gitgide geliştiğini, ilerde nüfus kâğıdına, ölüm cezasına filan gerek kalmayacağını söyleyince karşısındaki onu kuşkulu kuşkulu süzüp, «Demek oluyor ki, o zaman sokakta isteyen istediğini boğazlayacak...» diyordu. Startsev topluluk içinde, diyelim bir akşam yemeğinde ya da çay içerlerken herkesin çalışması gerektiğini, çalışmadan hiçbir işin yapılmayacağını söylediğinde ise herkes bununla kendine serzenişte bulunduğunu sanarak sinirli, bıktırıcı bir tartışmaya giriyordu. O bakımdan küçük kentsoylu aydını dediğimiz sınıfla ne konuşacağını kestiremiyordu bir türlü, çünkü hiçbiri doğru-dürüst bir şey yapmıyor, hiçbir şeyle ilgilenmiyordu. Bundan dolayı Startsev her türlü içten konuşmadan kaçınır olmuştu. Topluca bulunulan yerlerde yalnız karnını doyuruyor ya da iskambil oynuyordu. Eğer ailelerden biri mutlu bir olayı kutlarken yemeğe onu da çağırmışsa tabağına bakarak yemeğini yiyor, etli-sütlüye karışmıyordu. O sırada sofra başındaki konuşmalar yanlış, aptalca mı geliyormuş, canını sıkıp onu zıvanadan mı çıkarıyormuş, hiç sesini çıkarmadan tabağına bakıyordu. Bu yüzden kendisine «Kibirli Polonyalı»[1] lakabını takmışlardı, oysa hiç de öyle biri değildi.

Tiyatro, konser gibi eğlencelerden, kültür etkinliklerinden uzak kalmaya çalışıyordu, sevdiği tek bir eğlencesi vardı, o da iskambil oynamaktı. Her akşam üç saat kadar iskambil oynadığı halde bıkmıyordu bundan. Yavaş yavaş, farkına varmadan zevk almaya başladığı bir şey daha vardı: Akşamları evine döndüğünde hastalarından kazandığı kâğıt paraları teker teker ceplerinden çıkarıp masaya dizmek. Her biri çeşit çeşit kokular taşıyan, esans, sirke, günlük, yağ kokan, 70 ruble kadar kâğıt para... Her gün böyleydi bu. Kazandığı paralar birkaç yüz rubleyi bulunca götürüp bankadaki hesabına yatırıyordu.

1 Ruslar, Polonyalıların kibirli olduklarına inanırlar.(Ç.N.)

Yekaterina İvanovna'nın Moskova'da bulunduğu dört yıl boyunca Turkin'lere topu topu iki kez gitmişti. O da hâlâ yarım baş ağrısı çeken Vera Iosifovna'ya bakmak içindi. Gerçi yaz dinlencelerinde Yekaterina İvanovna ailesinin yanına geliyordu, ama nedense onunla karşılaşıp görüşmek mümkün olmamıştı.

Dördüncü yılın sonuna doğru ılık bir bahar sabahı hastaneye bir mektup getirdiler. Vera İosifovna mektubunda onu çok özlediğini, ayrıca kendisinin doğum gününü kutlayacaklarını bildirdikten sonra muhakkak gelmesini, acılarını dindirmesini istiyordu. Mektubun altına bir satır daha eklenmişti: «Annemin dileğine ben de katılıyorum. K.»

Startsev bir an ikircim geçirdikten sonra akşamleyin Turkin'lerin evine yollandı.

Yalnız gözleriyle gülen İvan Petroviç onu;

—O, hoş gelmişsiniz, lütfen! Bonjurlar, bonjurlar! diyerek karşıladı.

Epeyce yaşlanıp saçlarına kır düşmüş olan Vera İosifovna, Startsev'in elini görgülü bir hareketle sıktıktan sonra içini çekti.

—Ah, doktorcuğum, artık bana kur yapmak istemiyorsunuz. Beni iyice unuttuğunuz belli. Öyle ya, size göre hayli yaşlı sayılırım. Ama artık bir genç hanım var evde, belki onu mutlu edersiniz.

Ya Kotik'in durumu neydi? O da zayıflayıp yüzü solgunlaşmıştı, ama denilebilir ki, daha bir güzelleşip boy atmıştı. Ama artık ne Yekaterina İvanovna'ydı, ne de Kotik. Yüzündeki o tazelik, o çocuksu saflık yok olup gitmişti. Gerek bakışlarında, gerekse davranışlarında kendine güveni kalmadığını, kendini suçlu hissettiğini gösteren bir şeyler vardı. Burada, babasının evinde kendini sanki yabancı hissediyordu.

Genç kız elini Startsev'e uzattı.

—Aradan uzun yıllar geçti, öyle değil mi, Dmitri İonıç!

Yüreğinin heyecandan küt küt attığı gözden kaçmıyordu.

Doktorun yüzüne gözlerini dikip merakla bakarak konuşmasını şöyle sürdürdü:

—Epeyce kilo almışsınız. Yüzünüz yanmış, daha erkeksi bir görünüşünüz var. Ama genelde pek değişmiş sayılmazsınız.

Genç kız şimdi de Startsev'in hoşuna gidiyordu, hem de çok hoşuna gidiyordu, ama onda eskiye göre eksik olan bir şey vardı, belki de bu bir eksiklik değil, fazlalıktı. Doktor bunun ne olduğunu çıkartamıyor, gene de onu kendine yakın hissetmiyordu. Yüzünün solukluğu mu, gözlerinin yeni anlatımı mı, hafif gülümsemesi mi? Onda beğenmediği bir şey vardı ve bu da onu kendinden itiyordu. Biraz daha geçince kızın üstündeki giysiyi, oturduğu koltuğu, bir zamanlar neredeyse onunla evlenmek üzere olduğu da hoşuna gitmemeye başladı. Dört yıl önce ona karşı beslediği aşkı, yüreğini dolduran düşlerini, umutlarını anımsayınca kendini bir tuhaf hissetti.

Meyveli böreklerle birlikte çay içtiler. Sonra Vera İosifovna gene yaşamda hiçbir zaman karşılaşmayacağımız olaylar anlattığı yeni romanını okudu. Doktor onu dinliyor, kadının kır saçlı güzel başına bakıyor, romanın bir an önce bitmesini istiyordu. Bu sırada, «Böyle roman yazanlar değil, yazıp da başkalarından saklamayanlar asıl yeteneksiz kişilerdir.» diye düşündü.

Romanın okunması bitince;

—Oo! Kocamancık beğendim, dedi İvan Petroviç.

Bunun ardından Yekaterina İvanovna bir sürü gürültü patırtı çıkararak gene piyano çaldı, onu öylesine beğendiler ki, uzun uzun alkışladılar.

«İyi etmişim de onunla evlenmemişim.» diye geçirdi içinden Startsev.

Genç kız onun gözlerinin içine bakıyor, anlaşıldığı kadarıyla onun kendisini bahçeye çağırmasını bekliyordu. Ancak doktordan çıt yoktu.

Bunun üzerine Startsev'in yanına kendisi geldi.

—Bahçeye çıkalım da biraz konuşalım, Dmitri İonıç. Günleriniz nasıl geçiyor, neler yapıyorsunuz?

Gitgide heyecanlanıyordu.

—Buraya geldim geleli hep sizi düşünüyorum. Bir ara mektup yazayım, dedim, hatta kalkıp Diyalij'e gelmeyi tasarladım, ama sonra vaz geçtim bundan. Sizin bana karşı ne gibi duygular beslediğinizi bilmiyorum. Bugün sizi beklerken öylesine heyecanlıydım ki, anlatamam! Tanrı aşkına, bahçeye gidelim.

Birlikte çıktılar, dört yıl önce oturdukları, akçaağacın altındaki sıraya oturdular. Hava kararmıştı.

—Nasılsınız, bakalım? Kendinizden söz edin, dedi genç kız.

—Nasıl olalım? Yuvarlanıp gidiyoruz işte...

Startsev bundan öte bir şey söyleyemediği için ikisi de sustular.

Yekaterina İvanovna elleriyle yüzünü kapattı.

—Demin de söyledim ya, çok heyecanlıyım. Ama siz aldırmayın bana. Eve geldiğime çok memnunum, çünkü sizleri görmek benim için büyük mutluluk. Gene de buraya bir türlü alışamadım. Bana öyle geliyor ki, sabaha dek oturup konuşsak anlatacaklarımız bitmez. Öyle çok, öyle güzel anılarımız var ki!

Startsev genç kızın yüzünü, parlayan gözlerini ta yakınında gördü. Gecenin karanlığında yüzü evdekinden daha bir genç, hatta eski çocuksu saflığı geri dönmüş gibi gözüktü. Gerçekten de doktora saf bir merakla bakıyor, sanki karşısındaki erkeği daha yakından görüp tanımak, onu bir zamanlar delice seven, ama bundan dolayı mutsuz olan bu adama bakışlarıyla teşekkür etmek istiyordu. Bunun üzerine doktor dört yıl öncesini bütün ayrıntılarıyla anımsadı. Gömütlükte dolaşmasını, sabahleyin yorgun argın eve dönüşünü, hepsini, hepsini... Geçmiş günlerine hem acıdı, hem de hüzün duydu. İçi ılınarak;

—Sizi gömütlükte bekledikten sonra ertesi akşam kulübe

kadar geçirmiştim, unutmadınız, değil mi? dedi. Yağmur yağıyordu, ortalık karanlıktı...

İçindeki ılıklık arttıkça artıyor, durmadan konuşmak, genç kıza yaşamıyla ilgili dert yanmak istiyordu.

—Ah! dedi içini çekerek. Günlerimin nasıl geçtiğini soruyorsunuz. Burada günlerim nasıl geçebilir ki? Berbat bir yaşam! Günden güne yaşlanıyor, göbek salıyor, kendimizi bırakıyoruz. Hani, nasıl derler, bir gece bir de gündüz, gün oldu dümdüz. Bomboş geçen günler.. Hiçbir iz bırakmayan, düşünceden yoksun, renksiz bir yaşam bizimkisi. Gündüzleri para kazanıyor, geceleri de habire iskambil oynuyoruz. Ayyaşların, kumarbazların, bağırıp çağırmaktan başka bir şey bilmiyenlerin arasına düştük. Hepsinden de nefret ediyorum. Bunun neresi iyi?

—Gene de bir işiniz, soylu bir amacınız var. Hiç unutmadım, eskiden sık sık hastanenizden söz ederdiniz. Ben o zamanlar aklı bir karış havada, kendini büyük piyanist sanan biriydim. Şimdi genç kızların hepsi piyano çalıyorlar, ben de onlardan biriyim işte. Sizin anlayacağınız, annem ne kadar yazarsa ben de o kadar piyanistim. Elbette o zaman sizi anlayacak durumda değildim, ama Moskova'da bulunduğum sürece hiç aklımdan çıkmadınız. Düşüncelerimde yalnız siz vardınız. Bana sorarsanız Çiftçiler Birliği doktoru olmak, açı çekenlere, halka yardım etmek büyük mutluluk. Evet, en büyük mutluluk! Moskova'da düşündükçe gözümde sizi yüceltiyor, ülküsel bir varlık olarak görüyordum.

Startsev akşamları ceplerinden çıkarıp masanın üstüne dizdiği kâğıt paraları anımsadı, içindeki ateş sönüverdi. Gitmek üzere ayağa kalkmıştı ki, genç kız gelip koluna girdi.

—Siz bugüne değin tanıdığım insanların en iyisisiniz. Bundan böyle sık sık görüşüp konuşalım, ne dersiniz? Hadi, bana söz verin! Ben artık piyanist filan değilim, sizin yanınızda ne piyano çalacağım, ne de müziğin sözünü edeceğim.

Eve döndüklerinde Startsev akşamın ışıkları altında genç

kızın solgun yüzünü, kendisine çevirdiği hüzünlü, minnet dolu, meraklı bakışlarını gördü, bundan büyük rahatsızlık duydu ve «İyi ki onunla evlenmemişim.» diye düşündü bir daha.

Gitmek üzere evdekilere veda etti. İvan Petroviç onu geçirmeye gelirken;

—Akşam yemeği yemeden bir yere gidemezsiniz. Buna hiçbir Roma hukuku izin vermez. Sizin bu yaptağınız neye sığar, bilmem ki! diyordu.

Holde konuğu uğurlamaya çıkan Pava'ya döndü.

—Hadi, Pava göster hünerini!

Artık küçük bir çocuk değil, bıyıkları terlemiş bir delikanlı olan Pava dimdik duruşa geçti, bir elini havaya kaldırarak;

—Geber, e mi, mutsuz kadın! diye bağırdı.

Bütün bunlar Startsev'in sinirine dokunuyordu. Arabasına kuruldu ve bir zamanlar onun için pek değerli olan, çok beğenip sevdiği, karanlıklar içindeki ev ile bahçeye şöyle bir baktı. Burada geçirdiği eski günleri gözünün önüne getirerek, «Vera Iosifovna'nın romanları, Kotik'in gürültülü piyano çalışı, İvan Petroviç'in nükteleri, Pava'nın gülünç duruşu bu ailenin kentte en yetenekli kişiler sayılmasına yetiyorsa vay kentin haline!» diye düşündü.

Aradan üç gün geçmeden Pava, Yekaterina İvanovna'dan bir mektup getirdi.

Genç kız, «Kapımızı çalmıyorsunuz. Niçin? Bize karşı tavrınızın değişmesinden korkuyorum. Bunu düşünmek bile beni dehşet içinde bırakıyor. Ne olur, beni rahatlatın, vakit geçirmeden gelip hiçbir şeyin değişmediğini söyleyin.

Sizinle konuşacağım çok şey var. Dostunuz Y.Turkin» diye yazıyordu.

Pusulayı okudu, biraz düşündükten sonra Pava'ya;

—İki gözüm, genç bayana söyle, bugün gelemem, dedi. Ama birkaç gün sonra gelmeye çalışacağım. Şimdi çok işim var.

Aradan üç gün, bir hafta geçti, bir türlü fırsat bulup Turkin'lere gidemedi. Bir gün evlerinin önünden geçiyordu,

birkaç dakikalığına olsun uğramasının uygun kaçacağını düşündüyse de durmadı, arabacıya sürmesini söyledi.

Bir daha da Turkin'lerin evine adımını atmadı.

V

Birkaç yıl daha geçti. Startsev daha çok şişmanlayıp yağlandı. Soluk alması zorlaştığı için yürürken başını geriye atıyordu. Doktor Startsev şişman, kızarmış yüzüyle troykasına kurulmuş giderken; arabanın önünde de Panteleymon, gene şişman ve kızarık yüzlü, ensesi kalınlaşmış, tahta gibi dik duran ellerini ileri uzatıp oturarak, «Sağdan yürrü, dürrrzü!» diye bağırırken sanırsınız ki, gidenler insan değil, putatapanların iki tanrısı... Startsev'in kentte hasta bakmaktan başını kaşıyacak vakti yok, bir çiftlik yanında iki de ev satın aldı. Şimdi de üçüncüsünü uygun fiyatla düşürmek için ev beğenmeye çalışıyor. Bankadan ipotekli bir evin satışa çıktığını öğrenir öğrenmez utanıp sıkılmadan oraya gidiyor, bütün odaları dolaşıyor, içerde soyunuk kadın, çocuk var mı, hiçbirine aldırmadan, zavallıların şaşkın, korkulu bakışları arasında bastonuyla kapalı kapıları göstererek;

—Burada ne var. Çalışma odası mı? Yatak odası mı? diye soruyor.

Bu sırada soluk almakta güçlük çekiyor, sık sık alnındaki teri siliyor.

Kentteki hastalardan başını kaşıyacak vakti yok, ama Çiftçiler Birliği'ndeki görevini de bırakmıyor. Bir kere hırs bürümüş adamın gözünü; hem oraya, hem buraya yetişmek istiyor. Gerek kentte, gerekse Diyalij'de ona yalnız Ionıç diyorlar. «İonıç aşağı, İonıç yukarı.», «Ionıç nereye gidiyor?», «Konsültasyona Ionıç'ı da çağıralım mı?..»

Boğazına yağ birikmesinden olacak, sesi de değişip incelmişti. Davranışları da öyle; şimdi daha sinirli, hareketleri ağır-

laşan bir adamdı. Hastalarına bakarken çabuk kızar, bastonunu sabırsız sabırsız döşemeye vurur, tatsız sesiyle;

—Önce benim sorularıma yanıt verin. Kendiliğinizden konuşmayın! diye bağırırdı.

Gene yalnız yaşıyor. Can sıkıntısından kurtulamıyor, kimseye de yakınlık duymuyor.

Diyalij'de göreve başladığı günden beri Kotik'e duyduğu aşk onun ilk ve son sevinci olmuştu. Akşamları kulübe gidip iskambil oynar, daha sonra büyük bir masaya oturup yemeğini yer. Lokantanın en yaşlı, en saygı duyulan garsonu hizmet eder kendisine. Her akşam lafit 17 şarabını önünden eksik etmez. Kulübün görevlileri olsun, garsonlar, uşaklar olsun onun neyi sevip neyi sevmediğini bilir; ellerinden geldiğince ona yaranmaya çalışırlar. Yoksa öyle bir öfkelenip bastonunu yere vurur ki, tanrı koruya!

Yemeğini yerken arada bir başını çevirip başkalarının konuşmasına katılır:

—Neden söz ediyorsunuz? Ha, şu mu? Ne olmuş ona?

Ayda-yılda bir Turkin'lerin adı kulağına çalınırsa;

—Hangi Turkin'ler bunlar? Hani, kızları piyano çalan Turkinler mi? diye sorar.

İşte eski dostlarıyla ilgisi bu kadardır.

Ya Turkin'ler ne alemde, dersiniz? İvan Petroviç iyice yaşlandı, ancak ufacık bir değişiklik yok adamda; eskisi gibi nükteler savuruyor, fıkralar anlatıyor. Vera Iosifovna eskisi gibi konuklarına yazdığı romanları okuyor; aynı sevecenlik ve içten gelen saflıkla. Kotik ise günde en azından 4-5 saat piyano çalıyor. Kızcağızın belirgin biçimde yaşlandığını söyleyebiliriz. Sık sık hastalığa yakalandığı için her güz mevsimi annesiyle birlikte Kırım'a gidiyorlar. Onları uğurlamaya gara gelen İvan Petroviç gözyaşlarını silerek;

—Güle güle gidin, lütfen! diyor.

Ondan sonra da uzun uzun mendilini sallıyor.

BİR HEKİMİN YAŞADIĞI

Profesör N., Liyalikov'ların fabrikasından bir telgraf aldı. Bayan Liyalikova'nın —fabrika sahibinin karısı olmalıydı— kızının hastalandığından söz ediliyor; bu saçma sapan yazılmış, uzun telgrafı okuyunca bundan başka bir şey anlaşılmıyordu. Profesörün kendisi gidecek durumda olmadığı için fabrikaya klinik şefi Korolev'i gönderdi.

Önce Moskova'dan trenle iki istasyon geçmek, sonra da at arabasıyla 4 fersah yolculuk yapmak gerekiyordu. Korolev'i alması için fabrikadan üç atın koşulduğu güzel bir araba göndermişlerdi. Şapkasının yanına tavus tüyü sokan arabacı doktorun her sorusuna asker sertliğiyle «Hayır, efendim!», «Buyurduğunuz gibi, efendim!» gibi yanıtlar veriyordu. Günlerden cumartesiydi, güneş batmak üzereydi.

Fabrikadan istasyona yürüyen işçi kalabalığı Korolev'in bindiği arabayı görünce şapkalarını çıkararak selam veriyordu. Korolev akşamın güzelliğine, yolun iki yanında sıralanan yazlıklara, çiftlik evlerine, kayın koruluklarına, doğanın canlılığına hayran kaldı. Sanki tarlalar, ormanlar, ışıldayan güneş pazar dinlencesine girmeden önce işçilerle birlikte yalnız dinlenmeye değil, belki dua edip Tanrı'ya yalvarmaya hazırlanıyordu.

Korolev Moskova'da doğup orada okumuş bir hekimdi. Köyleri bilmezdi; bir kerecik olsun fabrikalarla ilgilenmemiş, birinin içini bile gezip görmemişti. Gerçi zaman zaman fabrikalarla ilgili yazılar okuduğu, fabrika sahiplerinin yemeklerine katıldığı, onlarla konuşup görüştüğü olurdu, ama ne

zaman bir fabrika görse, dışardan sessiz, sakin duruşuna karşın burasını cahilliğin, bencilliğin kaynaştığı bir bataklık, işçilerin ezildiği, sağlıksız koşullar altında çalıştırıldığı, kargaşanın, kavganın, sarhoşluğun, haşeratın kol gezdiği bir pislik yuvası olarak düşünürdü. Şimdi de işçiler arabaya yol vermek için saygıyla, korkuyla iki yana açılırken onların yürüyüşlerinde, yüzlerinde, kasketlerinde bedensel pislik, ayyaşlık, karmaşa ve düzensizlik görüyordu.

Fabrika avlusunun kapısından içeri girdiler. İki yanda işçilerin küçük küçük evleri sıralanıyor; evlerin önlerinde kadın yüzleri, ipe asılı çamaşırlar, yorganlar göze çarpıyordu. Arabacı atların hızını kesmeden, «Çekil önümden!» diye bağırarak tırısla geçti. İlerde, üzerinde otların bitmediği geniş bir avlu uzanıyordu. Kocaman bacalı beş fabrika binası birbirinden biraz uzakça dizilmişti burada; blokların yanında da üretilen malların yığıldığı depolar, barakalar vardı. Hepsinin üstüne toza benzeyen bir örtü çökmüştü. Bunların arasına ise sanki çöldeki vahalar gibi ufacık bahçe bozuntuları ile yeşil ya da kırmızı çatılı evler serpiştirilmişti. Yöneticilerin yaşadığı yerlerdi buralar. Arabacı ansızın dizginleri çekti, araba boz renk boyayla yeni boyanmış bir evin önünde zınk diye durdu. Evin önünde tozla kaplı leylak ağacının boy verdiği bir bahçe vardı, merdivenden keskin boya kokusu geliyordu.

Sofadan dışarı fırlayan kadınların sesleri, iç çekmeler, fısıldaşmalar yükseldi:

—Ah, doktor geldi! Buyursunlar, buyursunlar, efendim! Şöyle içeri girin! Bekleye bekleye gözlerimiz yolda kaldı!..

Geçkin yaşta, şişmanca bir kadın olan Bayan Liyalikova modaya uygun siyah ipekli giysisi içinde pek şık görünüyordu, ama yüzünden fazla okul yüzü görmemiş, sade bir kadın olduğu açıkça belliydi. Kadıncağız doktora elini uzatmaya cesaret edemediği için merdivende çekingen çekingen dikiliyor, doktorun yüzüne kaygıyla bakıyordu. Yanında da kısa kesilmiş saçları, çiçek desenli bluzuyla bir hanım daha vardı. Gençlik

çağını aşmış, burun gözlüğü takan bu sıska kadını hizmetçilerin sürekli Kristina Dmitriyevna diye çağırmalarından Korolev onun eğitmen (mürebbiye)[1] olduğunu anlamakta gecikmedi. Besbelli, evde en okumuş, en görgülü kişi olarak doktoru karşılama, onunla ilgilenme görevi ona verilmişti. Çünkü vakit geçirmeden evin kızının hastalığını en ince ayrıntılara varıncaya değin anlatmaya koyuldu, ama bu arada hastanın neresinin ağrıdığını, hastalığın ne olduğunu söylemeyi unuttu.

Doktor ile eğitmen konuşuyorlar, yaşlı anne ise konuşmanın bitmesini bekleyerek kapının dibinde dikiliyordu. Konuşmalardan doktorun anladığına göre Bayan Liyalikova'nın tek kızı, bütün bu fabrikaların mirasçısı, 20 yaşlarındaki Liza Liyalikova epeyce hastaydı.

Çoktan beridir çeşitli doktorlarca bakılmaktaydı, son gece ise şiddetli yürek çarpıntılarından ötürü evde kimse gözünü yummamış, genç kızın ölüp gitmesinden korkmuşlardı.

Kristina Dmitriyevna ikide bir eliyle dudaklarını silip şarkı söyler gibi sir sesle anlatıyordu:

—Kızımızın çocukluktan beri hastalıklı olduğu söylenebilir. Doktorlar hep «sinirdendir» diyorlar. Küçük yaşta onlar yüzünden sıraca hastalığı kaptı, öyle sanıyorum ki, bundan dolayı bu dertten kurtulmuyor...

Oradan hastanın yanına gittiler. Bayağı gelişip boy atmış, annesi gibi minik gözlü, yüzünün alt bölümü üst bölümünden daha uzun bir genç kız yorganı çenesine değin çekerek yatmaktaydı. Saçlarının dağınıklığına, yatışına bakarak ilk anda acıdıkları için bu evde bakılan zavallı bir sığıntı olduğu sanılabilirdi. Onun, kocaman beş fabrikanın mirasçısı olduğuna kimse inanmazdı.

Korolev;

---

1 Adından yabancı olduğu anlaşılmaktadır. Eğitmenler yabancılardan seçilirdi. (Ç.N.)

—Biz de sizi görmeye geldik, dedi. Hastalığınızı iyileştirmek için elimizden geleni yapacağız.

Kendini tanıttı; genç kızın iri, soğuk, çirkin elini sıktı. Beriki çoktandır doktorlara alışkın bir tavırla yatağında oturuma geçti, omuzlarının, göğsünün açılmasına aldırmaksızın kendini Korolev'in ellerine bıraktı.

Muayene sürerken;

—Yürek çarpıntısı var bende, dedi. Bu gece korkudan öldüm öldüm dirildim. Bana yatıştırıcı bir şeyler verin.

—Vereceğiz, hepsini vereceğiz. Hiç merak etmeyin.

Korolev muayeneyi bitirerek omuz silkti.

—Yüreğinizin durumu iyi. Sapasağlam çalışıyor, o yönden bir kaygınız olmasın. Belki sinirleriniz yıpranmış biraz, bu da böyle durumlarda normaldir. Belki bir sinir nöbeti geçirdiniz, yatıp güzel bir uyku çekerseniz bir şeyciğiniz kalmaz.

O sırada genç kızın yatak odasına lamba getirdiler. Işığı görünce hasta gözlerini kıstı, başını kollarının arasına alarak bir ağlama tutturdu. Aynı anda da zavallı, çirkin sığıntı görüntüsü yok oldu, doktor onun minicik gözlerini, yüzünün gereğinden çok gelişmiş alt bölümünü fark etmemeye başladı. Şimdi karşısında yalnızca acı çeken, acı çekmesi normalmiş gibi gözüken, duruşu insanın içine dokunan, düzgün endamlı, kadınsı, sade bir varlık duruyordu. Yapılacak şey onu ilaçlarla ya da öğütlerle değil, sevip okşayarak yatıştırmaktı. Zaten annesi de kızının başını ellerinin arasına aldı, göğsüne bastırdı. Yaşlı annenin yüzündeki umutsuzluk, ıstırap görülmeye değerdi. Bir anne olarak kızını gece-gündüz sütüyle besleyerek büyütmüş, hiçbir şeyi esirgememiş, ona düzgün bir eğitim vermek, Fransızca, müzik, dans öğretmek için elinden geleni yapmış, eve öğretmenlerin, doktorların en iyilerini çağırmış, sürekli bir eğitmen tutmuştu. Ancak şimdi kızının gözyaşlarının, çektiği bunca acının nedenini anlayamıyordu. Acaba birtakım yanlışlıklar yaptı ya da yapılması gerekenleri yapmayıp ihmal etti

de sonunda bu işler başına geldi diye suçlu bir yüzle üzgün üzgün duruyordu.

Hasta kızına bir daha sarılarak;

—Lizacığım, Lizacığım! diye inledi. Her gün, her gün aynı şey... İki gözüm, yavrum, nazlı çocuğum, nen var, söyle! Acı annene, gizleme bizden!..

İkisi böyle ağlayadursun, Korolev yatağın ucuna ilişerek genç kızın elini elinin içine aldı, yumuşak bir sesle;

—Ağlamayı kesin, dedi. Biliyorsunuz, yeryüzünde hiçbir şey bu güzel gözyaşlarına değmez. Hadi, bırakın ağlamayı, buna hiç gerek yok.

Böyle derken bir yandan da, «Evlense bir şeyciği kalmaz...» diye düşünüyordu.

Eğitmen;

—Fabrikanın hekimi potasyumlu brom verdi, dedi. Anladığım kadarıyla hiçbir yararı dokunmadı, hatta daha kötü oldu. Bana kalsa yürek çarpıntılarına damla iyi gelir. Böyle bir damla vardır, ama ben adını unuttum. İnci çiçeği damlası mıydı neydi?

Bu sözlerden sonra gene bir sürü ayrıntıya girdi, anlattı da anlattı. Bu arada doktorun sözünü kesiyor, konuşmasını engelliyordu. Sanki evde en okumuş, en görgülü kadın olarak doktorla sürekli konuşması, üstelik konuyu tıp alanında tutması gerekiyormuş gibi bir havası vardı.

Canı sıkılan Korolev hastanın odasından çıktı, annesine dönerek;

—Ben kızınızda korkulacak bir şey bulamadım, dedi. Madem onu fabrika hekimi tedavi ediyor, tedavisini sürdürsün. Bugüne değin yaptıkları doğru gözüküyor, o nedenle hekim değiştirmeniz gerekmez. Sık görülen bir hastalık bu, fazla kaygıya kapılmayın.

Bunları tek tek söylerken bir yandan da eldivenlerini giyiyordu. Bayan Liyalikova ise gözleri gene yaşlı, karşısında kıpırdamadan dururken hep ona bakıyordu.

Doktor;

—Eh, 10 trenine yarım saat kalmış, izin verirseniz gideyim, dedi.

Bayan Liyalikova yeniden ağlamaya başladı. Gözyaşları yanaklarından süzülüyordu.

—Bu gece bizde kalamaz mıydınız?

Sonra kızının kapısına bakarak alçak sesle;

—Sizi rahatsız edeceğimiz için utanıyorum, ama çok rica edeceğim, dedi. Bu geceyi bizde geçirin. Liza benim tek kızımdır, ondan başka çocuğum yok. Tanrı aşkına gitmeyin...

Korolev, Moskova'da çok işinin olduğunu, ailesinin kendisini beklediğini söyleyecek oldu. Hiç gereği yokken başkasının evinde bütün bir akşamı, bütün geceyi geçirmenin gereksizliğini, zorluğunu düşünüyordu, fakat karşısındaki yaşlı kadının yüzüne bir daha baktı ve eldivenlerini sessizce çıkarmaya başladı.

Konuk salonunda onun için birkaç lamba ile avizelerdeki mumları yaktılar. Doktor önce piyanonun başına oturup notaları gözden geçirdi, sonra duvarlardaki tabloları, portreleri seyre koyuldu. Yaldızlı çerçeveler içindeki yağlıboya resimlerde Kırım, fırtınalı bir deniz, dalgalar arasında çalkalanan bir gemi, elinde kadeh tutan bir Katolik papazı görülüyordu. Ama hepsi de inek yalamış gibi yeteneksizce yapılmış, soğuk, anlamsız şeylerdi. Portrelerde tek çarpıcı, güzel yüze raslayamazdınız; fırlak elmacık kemikleri, afallamış gibi bakan gözler... Liza'nın babası Bay Liyalikov'un daracık bir alnı vardı, kendinden pek memnun olduğu anlaşılıyordu, pek soylu gözükmeyen gövdesine geçirdiği üniforma çuval gibi duruyordu üstünde, göğsünde de bir madalya ile Kızıl Haç nişanı vardı. Evin her köşesine bu üniforma gibi zevksiz, üzerinde fazla düşünülmemiş, insanı rahatsız eden, kısır bir kültür egemen olmuştu. Döşemeler cilasıyla, avizeler görgüsüzce lüksüyle insanı sinirlendiriyordu. Hani, madalyasını boynuna takıp hamama öyle giden bir tüccarın öyküsü vardır ya, o geliyordu işte insanın aklına...

Sofada birilerinin fısıldaştığı, birinin de alçak sesle horladığı işitiliyordu. Derken, birdenbire keskin, ardı ardına sıralanan bir metal çınlaması yükseldi. Daha önce böyle bir gürültüyü hiç işitmemiş bulunan doktor bunun ne olduğunu anlayamadı ve büyük bir rahatsızlık duydu. Sanki çınlamalar kulaklarının içinde zonkluyordu.

«Böyle bir yerde kellemi kesseler yaşayamazdım.» diye düşünerek yeniden notaları karıştırmaya koyuldu.

Az sonra eğitmen hanım seslendi:

—Buyurun doktor bey, yemeğe bekliyoruz.

Korolev yemek odasına geçti. Ortada büyük bir masa vardı, üstünde de çeşit çeşit mezeler, şaraplar... Ancak masada Kristina Dmitriyeva'dan başka kimseyi göremedi.

Kadın sofraya oturur oturmaz üst üste madera şarabı yuvarlamaya, çabuk çabuk atıştırmaya, ona burun gözlüklerinin üstünden bakarak durmadan konuşmaya başladı:

—Bizim burada çalışanlar bizden çok memnundurlar. Her kış müsamere verilir, işçiler kendileri çıkıp oynarlar. Ayrıca fener alayları, eğlenceler düzenlenir. Büyük bir çayhanemiz vardır. Bundan iyisi can sağlığı, daha güzel yeri nerede bulacaklar? Ayrıca bize çok bağlıdırlar, Liza'nın hastalandığını öğrenir öğrenmez papaz çağırıp ayin yaptırdılar. Hiçbirinin öğrenimi yok, ama her şeyi bizim gibi hissedip anlıyorlar.

—Gördüğüm kadarıyla evde erkek bulunmuyor.

—Evet. Piyotr Nikanoroç bir buçuk yıl önce ölünce yalnız kaldık. Üç kişi kendi başımıza yaşıyoruz. Yazın burada, kışın ise Moskava'da, Polyanka semtinde... Ben 13 yıldır onların yanındayım. Artık aileden biri sayılırım.

Bir süre sonra masaya sıcak çığa balığı kızartması, tavuk eti köftesi, komposto geldi. İçkiler en pahalı Fransız şaraplarıydı.

Kristina Dmitriyevna hızlı hızlı yerken dudaklarını yumruklarıyla siliyordu. Burada kendi eviymiş gibi büyük bir keyif içinde yaşadığı belliydi. Doktora;

—Sıkılmayın, beyefendiciğim, yemenize bakın, dedi.

Yemekten sonra doktoru gece kalacağı odaya götürdüler. Onun için özel yatak serilmişti. Ancak bunaltıcı bir hava olduğu, oda taze boya koktuğu için doktor uyumak istemedi, paltosunu giyerek dışarı çıktı.

Dışarısı serindi, tan yeri ağarmaya başlamıştı. Nemli havada uzun bacalı fabrikaların beşi birden belirgin biçimde gözüküyor, bunların arasında da depolar, barakalar seçiliyordu. Pazar dinlencesi olduğu için çalışan yoktu, o bakımdan pencereler koyu karanlıktı, gelgelelim fabrikalardan birinin fırını yanıyor, bacasından arada bir dumanla karışık kıvılcımlar fışkırıyordu. Pencelerinden ikisinde ise kızıl bir ışık vardı. Fabrika avlusunun hayli ilerisinde kurbağalar vıraklıyor, bülbüller ötüyordu.

Doktor fırını yanan fabrika ile işçilerin uyuduğu barakalara bakınça her fabrikayla karşılaşışta aklına gelen aynı şeyleri düşündü. İşçiler müsamereye de çıksa, onlar için fener alayları da düzenlense, fabrikanın kendi doktoru ile başka iyileştirmeler de olsa, bugün istasyondan gelirken gördüğü işçilerin, henüz müsamerelerin, hiçbir iyileştirmenin bulunmadığı çocukluk günlerinde gördükleri ile aralarında fazla bir ayrımı olmadığını düşünüyordu. Asıl nedeni anlaşılmayan, tedavisi olanaksız birtakım süreğen (müzmin) hastalıklar üstünde sağlıklı akıl yürüten bir hekim olarak Korolev fabrikalara da varlık nedeni açıklanamayan, kurtulunması zor bir bela olarak bakardı. Her ne kadar işçilerin yaşamındaki iyileştirmeleri gereksiz saymıyorsa da bütün bu çabaları tedavisi olanaksız hastalıklarla bir tutardı.

Kızıl ışıkla aydınlanan pencerelere bakarak; «Buradaki terslik şurada...» diye geçirdi içinden. «1500-2000 işçi basmaların en kötüsünü üretmek için doğru-dürüst dinlenmeden, en ağır koşullarda, yarı aç yarı tok çalışıyor; bu karabasandan kurtulmak için kendilerini içkiye veriyorlar. Yüzlerce gözcü ise işçilerin çalışmasını denetlemek adına onlara ceza kesiyor, sövüp sayıyor, haksızlık ediyor... Fabrika sahibi denen 2-3 kişi

de hiç çalışmadan, işçilerin ürettiği basmayı kendileri kullanmaksızın onların sırtından geçiniyor. Üretilen bu bez kimin ne işine yarıyor acaba? Bayan Liyalikova ile kızının mutsuzluğuna bakın! İnsanın acıyası geliyor. Keyfince yaşayan yalnızca şu burun gözlüklü, yarım akıllı, tohuma kaçmış bayan Kristina Dmitriyevna. Buradan çıkan sonuç: Basmaların en berbatı üretilip doğu pazarlarına sürülsün, ele geçen parayla da Kristina hamın keyifle çığa balığı yiyip madera şarabı içsin diye bu beş blok ve bunca işçi harıl harıl çalışıyor...»

Akşam yemeğine oturmadan önce Korolev'in kulaklarını zonklatan aynı garip çınlamalar yeniden başladı. Fabrika yapılarının birinin yakınında bir adam metal bir tablaya tokmakla vuruyor, vurduktan sonra da tablayı eliyle tutuyordu. Bu yüzden kulaklarda «der-der-der» diye yankılanan keskin, kısa, çirkin sesler çıkıyordu. Yarım dakikalık bir sessizlikten sonra aynı garip, kopuk kopuk, tatsız çınlamalar başka bir blokun yanından yükseldi: «Dar-dar-dar-dar!» Tam 11 kez... Anlaşıldığına göre, bekçiler saat gongu vurur gibi vuruyorlardı metal tablalara. Derken, başka bir blokun yanından «jak-jak-jak» çınlamaları duyuldu. Bütün bloklardan, barakalardan, avlunun dışından yankılar yükseldi. İnsana öyle geliyordu ki, pencere görünümündeki gözlerinden kızıl ışık saçan bir dev, belki de baş iblisin ta kendisi hem fabrika sahiplerini, hem işçilerin gözlerini boyayıp bu seslerle onların canlarına okuyordu.

Korolev avludan çıkıp tarlalara doğru yürüdü. O sırada avlu kapısından kaba bir haykırma duyuldu:

—Kim var orada?

«Tıpkı hapisane gibi...» diye düşünen doktor karşılık vermedi.

Kırlarda kurbağaların vıraklaması, bülbüllerin ötüşü daha net duyuluyordu; mayıs gecesinin serinliği de. Her ne kadar istasyondan trenlerin takırtısı geliyor, horozlar uykulu uykulu ötüyorlarsa da gece sakindi, bütün dünya derin uykudaydı. Fabrikanın biraz ötesinde orman kesim bölgesi vardı, kesilmiş

tomruklar üst üste yığılmıştı. Korolev kütüklerden birinin üstüne oturarak düşüncelere daldı.

«Burada kendini iyi hisseden yalnız bu eğitmen bayan, koca fabrika onun zevki için çalışıyor. Anlaşıldığı kadarıyla, o da görüntüdeki kişi, bütün bunlardan asıl yararlanan, her şeyi çekip çeviren, baş iblisin kendisi.»

Varlığına inanmadığı iblisler hakkında böyle düşünürken kızıl ışığın aydınlattığı iki pencereye dönüp dönüp bakıyordu. Ona öyle geliyordu ki, pencerelerden ona bakan baş iblis kimsenin bilip farkına varmadığı bir güçtü; ezenlerle ezilenler arasındaki ilişkiyi, şimdi kimsenin düzeltmeye gücü yetmediği bu yanlışlığı o yaratıyordu. Anladığına göre, ezenlerin muhakkak birilerinin yaşamasını zorlaştırması gerekiyordu, doğa yasası denen şey buydu. Ancak bu, yalnız gazete makalelerinde, bir de ders kitaplarında görülecek türden bir açıklamaydı ve ıvır zıvır şeylerin doldurduğu günlük yaşam kargaşası insan ilişkilerini böyle oluşturuyordu. Bu bir doğa yasası değil, hem güçlüler, hem de zayıfların karşılıklı ilişkilerinin aynı derecede kurbanı oldukları, sağduyuya aykırı bir durumdu ancak. Çünkü her ikisi de kesinlikle tanımadıkları, insanın yapısına ters düşüp onları güden, yaşamın dışındaki bir gücün etkisi altındaydılar.

Korolev kütüklerin üstünde otururken işte böyle düşünüyordu. Ve bu bilmediği, gizemli gücün, hemen yanında durup kendisine baktığı gibi bir ruhsal durumun etkisine girmeye başlamıştı. Bu arada tan yeri gitgide solgunlaşıyor, zaman hızla akıp gidiyordu. Tanyerinin soluk zemini üzerine düşen beş fabrikanın ve bacalarının görüntüsü bu sessizlikte donup kalmış gibiydi, gündüzkinden ayrı bir görünümleri vardı. Böyle bir ruhsal durum içerisinde insan fabrikalardaki buhar makinelerini, elektriği, telefonu unutuyor; evlerin kazıklar üstüne kurulduğu taş devrindeki insanların inandığı gizemli, anlaşılmayan güçlerin varlığını düşünüyordu.

Yeniden aynı çınlamalar duyuldu:

—Der-der-der!

Tam 12 kez. Sonra yarım dakikalık bir sssizliğin ardından avlunun başka bir köşesinden

—Dar-dar-dar! şamatası yükseldi.

«Korkunç bir şey!» diye söylendi Korolev.

Derken, başka bir yerden, insanın tepesini attıran keskin çınlamalar daha:

—Jak-jak-jak!

Saatin 12 olduğunu bildirmek için tam 4 dakika tablaya vurmak gerekiyordu. Bu gürültü-patırtının ardından öyle bir ölü sessizliği bastırdı ki, her şey donup kalmış sanırdınız.

Korolev bir süre daha oturduktan sonra eve döndüyse de hayli zaman uyuyamadı. Komşu odalardan fısıldaşmalar, terlik şıpırtları, çıplak ayakların pıtır pıtır sesleri geliyordu.

Doktor, «Genç sinir nöbeti mi başladı yoksa?» diye düşündü.

Hastanın durumunu görmek için odasına gitti. Evin her yerine gündüz aydınlığı dolmuştu; sabah pusu arasından süzülen zayıf bir güneş ışığı salonun zeminine, duvarlarına düşüyordu. Liza'nın odasına açılan kapı açık olup kendisi yatağın yanındaki koltukta oturmaktaydı. Sırtında sabahlığı, boynu şalla sarılı, gene saçları dağınık... Pencere perdeleri indirilmişti.

—Kendinizi nasıl hissediyorsunuz? diye sordu Korolev.

—Çok teşekkür ederim.

Kızın nabzını yokladı, alnına düşen saçlarını düzeltti.

—Niçin uyumuyorsunuz? Dışarda güzel bir hava var, bahar geldi, bülbüller ötüyor, ama siz karanlıkta oturmuş, kara kara düşünüyorsunuz.

Genç kız onu dinlerken gözlerini yüzüne dikmişti. Hüzünlü, zeki bakışları vardı; ona bir şey söylemek ister gibiydi.

—Bu durum sık sık oluyor mu? diye sordu Korolev.

Kızın dudakları kıpırdandı.

—Evet, sık sık oluyor. Hemen hemen her gece aynı durum.

Bu sırada bekçiler demir tablalarla saat 2'yi vurmaya başladılar. «Der-der-der!» çınlamalarıyla birlikte kızın titrediğini gördü.

—Bu gürültüler mi rahatsız ediyor sizi?

—Bilmiyorum. Beni bu evde herşey rahatsız ediyor. Oysa sizin sesinizde beni anladığınızı, bana yakınlık göstereceğinizi hissettiren bir şey var. Daha ilk bakışta sizinle her şeyi konuşabilirmişim gibi bir duyguya kapıldım.

—Buyurun, çekinmeden konuşabilirsiniz.

—Size bu konuda neler düşündüğümü aktaracağım. Öyle sanıyorum ki, ben hasta filan değilim. Gene de rahatsızlık duyuyor, bir şeylerden korkuyorum. Sanki böyle gerekiyormuş, başka türlü olmazmış gibi geliyor. Diyelim, penceresinin altından haydutların geçtiğini hissetse, en sağlıklı kişiler bile tedirginlikten kurtulabilir mi?

Genç kız dizlerine bakarak utangaç utangaç gülümsedi.

—Beni sık sık doktorlara gösteriyorlar. Elbette doktorların yararlarına inanıyorum, onlara teşekkür borçluyum. Oysa benim asıl istediğim hekimlere görünmek değil, onlarla yakın bir insan gibi, dostça konuşmak. İsterdim ki, beni dinlesinler, beni anlayıp haklı ya da haksız olduğum konusunda beni inandırsınlar.

—Peki, bu konuları açacak yakın bir arkadaşınız yok mu?

—Hayır, tümüyle yalnızım. Gerçi annem var, onu seviyorum, gene de yalnız sayılırım. Yaşantım böyle kurulmuş... Yalnız insanlar çok okurlar, buna karşılık az konuşup az insan dinlerler. Yaşam onlar için gizemli bir olgudur, böylelerinin mistik bir yapısı vardır, olmadık yerde iblis görürler. Lermontov'un Tamara'sı yalnız bir kadındı, sık sık şeytan görürdü.

—Çok okur musunuz?

—Hem de çok! Sabahtan akşama değin bütün günüm boş, okumayıp da ne yapayım? Durmadan okuduğum için kafamın içi boşalıyor, sanki düşünce yerine kafamda gölgeler dolaşıyor.

—Peki, geceleri de hayaller görür müsünüz?

—Görmüyorum da varlıklarını hissediyorum.

Genç kız böyle diyerek gülümsedi, gözlerini doktorun yüzüne dikti. Öyle hüzünlü, zeki bakışları vardı ki, sanki tümüyle doktora inanıyor, içten bir konuşmaya girişmek için can atıyor, ayrıca onun da kendisi gibi düşündüğünü sanıyordu. Ama konuşmasını yarıda kesti, belki de doktorun kendiliğinden konuşmasını bekledi.

Öte yandan doktor ona ne söyleyeceğini biliyordu. İstiyordu ki, genç kız babasından kalan fabrikaları, varsa milyonlarca parayı bıraksın; geceleri kendine baktığını sandığı iblisin semtinden bir an önce uzaklaşsın. Bildiği bir şey daha vardı, o da genç kızın da aynı şeyleri düşündüğüydü. Kız da aynı şeyleri düşünüyor, ama inandığı bir kişi çıksın da bunun doğru olduğunu onaylasın istiyordu.

Ancak doktor bunları nasıl söyleyeceğini bilmiyordu. Hüküm giyen birine ne yüzden hüküm giydiğini sormak nasıl zorsa, varlıklı insanlara da niye bu kadar zengin olduklarını, paralarını neden böylesine yanlış yönettiklerini, eğer zenginlik onları mutsuz ediyorsa bunu niçin terk etmediklerini sormak o derece zor gelir. Bu konu açılmış olsa herhalde Korolev utanır, bir tuhaf olur, sözü uzattıkça uzatırdı.

«Nasıl etsem de söylesem? Ama açık açık söylemek gerekmez herhalde...» diye kafa yoruyordu durmadan.

Aklından geçenleri doğrudan doğruya değilse bile dolambaçlı yollardan anlatmaya çalıştı:

—Fabrikanın sahibi, zengin mirasçısı olmaktan hoşnut olmadığınız belli. Böyle şeylere hakkınız olmadığına inanıyor, o yüzden uyuyamıyorsunuz. Aslına bakarsanız, durumunuzdan memnun olsanız, her şeyin yolunda gittiğine inanıp gönül rahatlığıyla uyusanız çok daha kötüydü. Hatırı sayılır bir uykusuzluk çekiyorsunuz, bu da, kim ne derse desin, iyiye işarettir. Şimdi aramızda geçen şu konuşmayı annelerimizin, babalarımızın da yaptığını düşünmek bana doğru gelmiyor. Onlar geceleri konuşmazlar, mışıl mışıl uyurlardı. Bizler, bizim kuşağımız ise uyuyamıyor, acı çekiyor, durmadan konuşuyor, haklı o-

lup olmadığımızı tartışıyoruz. Bizim çocuklarımız, torunlarımız zamanında ise bu sorunların hepsi çözülmüş olacak. Onlar bizden daha net görecekler her şeyi. Elli yıl sonra insanları çok daha iyi bir yaşam bekliyor, ne yazık ki, sizinle ben o günlere ulaşamayacağız. Mümkün olsa da o günleri görebilseydik!

—Çocuklarımız, torunlarımız ne yapacaklar, peki?

—Bilmem... Herhalde her şeyi bırakıp gidecekler.

—Nereye?

Korolev güldü.

—Canları nereye isterse. Kafası çalışan, aklı başında bir insanın isteyip de gidemeyeceği yer mi yok?

Korolev böyle diyerek saatine baktı.

—Bakın, güneş doğalı çok oldu. Sizin de uyku saatiniz geçiyor. Hemen soyunup sağlıklı bir uyku çekin. Sizin gibi bir hanımla tanıştığım için ne denli kıvandığımı anlatamam. İyi geceler.

Kızın elini sıkan Korolev odasına giderek yatağına uzandı.

Sabah geç vakit herkes uyandığında arabasını hazırladılar, onu uğurlamak için bütün aile merdivenin önüne çıktı. Liza'nın üstünde bayramlık beyaz bir giysi vardı, saçlarının arasına bir çiçek sokmuştu, yüzü solgun, uykuluydu. Doktorun yüzüne geceleyinki gibi zekice, hüzünle bakıyordu. Bir yandan gülümseyerek konuşuyor, bir yandan da doktora, yalnız doktora söyleyeceği önemli, özel bir şey varmış gibi süzgün duruyordu. Tarlakuşlarının ötüşü, kilisenin neşeli çan sesleri her yeri sarmıştı.

Fabrika bloklarının pencereleri güneşte ışıl ışıl parlarken avludan kırlara açılan Korolev ezilen işçileri, kazıklar üzerine kurulmuş evleri, iblisi hepsini, hepsini unuttu. Onun düşündüğü bir şey vardı, o da gelecekte, yakın bir gelecekte yaşamın bu sessiz pazar sabahı gibi pırıl pırıl aydınlık, neşeli olacağıydı. Düşündüğü başka birşey de üç atın çektiği rahat bir arabayla böyle bir bahar günü yolculuk yapmanın, güneşin sıcaklığını iliklerinde hissetmenin güzelliğiydi.

CANIM BENİM

Sekizinci dereceden emekli memur Plemiyannikov'un kızı Olenka evlerinin önündeki merdivende dalgın dalgın oturuyordu. Bunaltıcı bir sıcak vardı, sinekler gelip gelip insanın yüzüne yapışıyordu, böyle bir ortamda akşamın yaklaştığını düşünmek öyle hoştu ki! Doğu yönünden yağmur bulutları yaklaşıyor, aynı yönden nemli bir hava esiyordu.

Evin yan bölmesinde kalan «Tivoli» eğlence bahçesinin yöneticisi (emprezaryosu) Kukin gelip avlunun ortasında durdu, sonra gökyüzüne bakmaya başladı.

—Gene mi? dedi umutsuz bir sesle. Gene mi? Her gün yağmur, her gün yağmur! Sanki özellikle yağıyor! Boynuma ip geçirip kendimi assam daha iyi! Battım, mahvoldum! Bunca zararı nasıl kaldırırım?

Ellerini çırptı, Olenka'ya dönerek yakınmasını sürdürdü:

—İşte, Olga Semyonovna, bizim meslekte nasıl çalıştığımızı görün! Oturup hüngür hüngür ağlasam yeridir! Çalışırsın, koşturursun, her türlü eziyete katlanırsın, geceleri uyumazsın, sonu iyi olacak derken, tepene yağmur iner! Bir yandan halkın anlayışsızlığı, kabalığı... En iyi operetleri getirt, en üstün şarkıcıları tut, en güzel eğlenceleri düzenle; gene de kimse beğenmez! Halkın bir şeyden anladığı mı var ki? Onların tek istediği panayır cümbüşü! Hepsinin zevkine tüküreyim! Bir yandan da şu berbat hava!.. Yağmurun yağmadığı gün yok gibi... Mayısın 10'unda tepemize bindi, bütün mayıs, haziran böyle geçiyor. Korkunç, çok korkunç! Seyirci gelmezse kirayı, oyuncuların ücretini nasıl öderim?

Ertesi gün akşamüstü aynı yağmur bulutları ve Kukin'in isterik kahkahaları.

—Bu durumda elden ne gelir? Yağarsa yağsın! İsterse bahçeyi seller bassın, beni de sürükleyip götürsün. Bu dünyada mutluluk yüzü görmedim zaten, öbür dünyada da görmesem ne çıkar? Oyuncular beni mahkemeye versinler. Ne mahkemesi, Sibirya'ya sürsünler! İdam tahtasına yatırsınlar! Kah-kah-kah!..

Üçüncü gün aynı şey...

Olenka eğlence bahçesinin yöneticisini sesini çıkarmadan, ciddi ciddi dinliyor, dinledikçe gözlerinden yaşlar geliyordu.

Sonunda Kukin'in yakınmaları onu öylesine etkiledi ki, adamcağızı sevdi, hem de delicesine sevdi. Adam kısa boylu, sarımsı yüzlü, sıskacık bir şeydi; ince bir sesle konuşur, konuşurken ağzını çarpıtırdı. Yüzüne bakar bakmaz ne kadar zavallı, mutsuz bir adam olduğunu hemen anlardınız, bu durumuna bakmaksızın gene de genç kızın gönlünü çalmasını bilmişti. Aslında Olenka sürekli birini sevmek zorundaydı, başkasını sevmeden edemezdi. Eskiden babasını çok severdi, o da şimdi hastalanmış, karanlık odasındaki koltuğundan kalkamaz olmuştu. Soluk darlığı çekiyordu adamcağız. Bryansk'tan iki yılda bir gelen halasını da çok severdi. Daha ortaokulda okurken Fransızca öğretmenine gönül vermişti. Sessiz, uysal, iyi niyetli, herkese acıyan, yumuşak bakışlı, sağlam yapılı bir kızcağızdı. Tombul pembe yanaklarına, koyu benli ak pak boynuna, hoşuna giden bir şeyi dinlerken yüzünde beliren saf, iyicil gülümsemeye bakan erkekler; «Ne hoş kız!» demekten kendilerini alamazlar, ardından onların da yüzünde bir gülümseme belirirdi. Evlerine konuk gelen kadınlar ise konuşmanın tam ortasında kendilerini tutamayıp heyecanla ileri atılarak;

—Ah, canım benim, ne kadar tatlısın! derlerdi.

Doğduğu günden beri içinde yaşadığı, miras olarak ona kalacak olan ev kentin kıyısındaki Çingene mahallesinde, «Tivoli» eğlence bahçesinin hemen yanındaydı. Akşam ve geceleri

bahçede müzik çalındığı, çatır-patır havai fişekler atıldığı zaman Olenka sanırdı ki, Kukin yazgısıyla kıyasıya kavga ediyor, can düşmanı saydığı, gösteri beğenmez seyirciye bir baskınla üstün çıkıyor. O zaman yüreciği kıvançtan erir, uyumak istemez, adam bahçeyi kapatıp evine dönerken yatağından kalkarak penceresinin camını tıklatırdı. Perde arasından yüzünü, bir omzunu gösterip tatlı tatlı gülümsemek onun için büyük bir zevkti.

Aradan fazla zaman geçmedi, Kukin, Olenka'ya evlenme önerisinde bulundu ve evlendiler. Kocası Olenka'nın ak pak boynunu, dolgun omuzlarını çıplak görünce;

—Ah, canım benim! dedi sevinçle ellerini çırparak.

Aslına bakacak olursak, Olenka'yla evlendiği için mutlu bir adamdı, gelgelelim evlendikleri gün ve bütün gece yağmur yağınca dünyası karardı.

Evlilikleri tıkırında gidiyordu. Olenka gişede oturuyor, bahçeye göz-kulak oluyor, masrafların çizelgesini tutuyor, aylıkları ödüyor; bu işleri yaparken pembe yanakları, güneş parıltısına benzeyen saf gülücükleri bazan gişenin penceresinde, bazan perde arkasında, bazan da büfede görünüyordu. Tanıdıklarıyla konuşurken dünyada en üstün, en önemli, en gerekli şeyin tiyatro olduğunu ileri sürerek doya doya eğlenmenin, kültür kazanmanın, adam olmanın yolunun tiyatrodan geçtiğini söylüyordu.

—Ama gel de bunu halka anlat! diyordu. Onların istediği panayır eğlencesi! Dün «Tersine Faust» oyunu oynanıyordu, hemen hemen locaların hepsi boştu, ama böyle yapmayıp Vaneçka'yla ikimiz sahneye bayağı bir oyun koysaydık, tiyatro tıklım tıklım dolardı. Yarın Vaneçka'yla «Cehennemde Orfe»-yi sergileyeceğiz, sakın kaçırmayın!

Kukin tiyatro hakkında, oyuncularla ilgili olarak ne söylemişse Olenka da aynı şeyleri yineliyordu. Tıpkı Vaneçka gibi seyircinin anlayışsızlığından, sanata karşı vurdumduymazlığından yakınıyor, provalara karışıp oyuncuların yanlışlarını dü-

zeltiyor, müzisyenlerin davranışını izliyor, yerel gazetelerden birinde tiyatrolarıyla ilgili olumsuz bir eleştiri çıkmışsa önce bol bol ağlayıp sonra gazete yönetimine giderek açıklamada bulunuyordu.

Oyuncular onu seviyorlardı, Olenka'ya «Vaneçka'yla ikimiz», «canım benim» adlarını takmışlardı. Onlara el altından yardım ettiği, para verdiği çok olmuştur. Eğer biri borcunu ödemezse gizli gizli ağlar, ama kocasına bir şey söylemezdi.

Kışın da geçimleri iyi sayılırdı. Kent tiyatrosunu kiralayıp kısa sürelerle Ukrayna tiyatro gruplarına, hokkabazlara, yerel amatör topluluklara verirlerdi. Her ne kadar kış boyunca işler tıkırında gittiyse de Kukin'in yüzü daha bir sararırarak korkunç zararlarından dolayı yakınmaktan geri durmadı. Öte yandan Olenka gidgide semiriyor, yüzü mutluluktan ışıl ışıl parlıyordu. Kocasının geceleri öksürmeye başlaması üzerine ona bütün kış ahududu şurubu, ıhlamur içirdi, sırtını kolonya ile ovdu, kendi yumuşak şallarıyla sarıp sarmaladı. İçten gelen bir sevecenlikle adamın saçlarını okşayarak;

—Sen benim bir tanemsin. Eşi bulunmaz erkeğimsin! diyordu.

Büyük perhizde Kukin, Moskova'ya yeni bir tiyatro topluluğu oluşturmaya gitti; evde kalan Olenka ise geceleri uyuyamadığı için pencerenin önünde oturup yıldızlara bakıyordu. Böyle zamanlarda kendisini kümeste horoz olmayınca uyuyamayan, tedirginlik çeken tavuklara benzetirdi. Kocası Moskova'da hayli oyalanmıştı, mektuplarında perhiz sonuna döneceğini yazıp «Tivoli» ile ilgili buyruklar, yönergeler veriyordu. Ancak yortudan birkaç gün önce avlu kapısından iyiye yorumlanamayacak bir gürültü koptu, birisi fıçıya vurur gibi kapıyı dövmeye başladı: «Bum! Bum! Bum!» Çıplak ayaklarıyla su birikintilerine bata çıka koşan aşçı kadın kapıyı açtı.

Birisi boğuk, kalın sesiyle;

—Kapıyı niçin açmıyorsunuz? Size telgraf var! diye bağırıyordu.

Olenka daha önce de kocasından telgraf almıştı, ama bu sefer nedense yerinde dondu kaldı. Elleri titreyerek telgrafı açtıktan sonra şu satırları okudu:

«İvan Petroviç bugün yaşamını yitirdi. Bir an önce kar... Buyruklarınızı bekliyoruz. Tömen salıya.»

Telgrafı çeken operet müdürüydü; yazıda «kar» diye başlayan sözcük okunmuyordu, «tören» sözcüğü de yanlış dizilmişti.

Olenka gözyaşlarını tutamadı.

—Vay, benim iki gözüm, Vançka'm, bir tanem! Beni bırakıp da nerelere gittin? Keşke seninle hiç karşılaşmaz olaydım! Ne diye tanıyıp sevdim seni? Zavallı, talihsiz Olenka'nı kimlere bırakıyorsun?..

Kukin salı günü Moskova'da Vagonkov gömütlüğüne gömüldü. Olenka çarşamba günü yaşadığı kente dönüp evinden içeriye girdiğinde kendini yatağa attı ve öyle bir haykırış haykırdı ki, bütün komşular, yakın evlerin avlularında bulunanlar çığlığı işittiler.

Onu dinleyenler istavroz çıkararak;

—Ah, canım benim! Zavallı Olga Semyonovna, nasıl da kendini paralayıp dövünüyor! diyorlardı.

Aradan üç ay geçmişti. Bir pazar gönü Olenka sabah ayininden dönüyordu, üzüntü ve derin bir yas içindeydi. Şu raslantıya bakın ki, yanında da komşusu Vasili Andreyiç Pustovalov vardı; Pustovalov tüccar Babakayev'in kereste deposunun işletmecisiydi. Adam hasır şapka ile cebinden saatinin altın köstegi sarkan beyaz bir yelek giymişti. Giyinişine bakarsanız tecimle (ticaretle) uğraşan bir adamdan çok toprak ağasına benziyordu.

Yanındaki kadının duygularını anladığını gösteren ağırbaşlı bir tavırla;

—Her şeyin kendi düzeni vardır, Olga Semyonovna, dedi. Eğer yakınlarımızdan biri ölmüşse «Tanrı böyle istemiş.» deyip gözyaşlarımızı içimize akıtacak, sesimizi çıkarmayacağız.

Olenka'yı evinin avlu kapısına değin geçirdikten sonra vedalaşıp ayrıldı. Bu karşılaşmadan sonra bütün gün adamın ağırbaşlı konuşması Olenka'nın kulağında çınladı, ne zaman gözlerini kapasa kara sakalı gözünün önüne geliyordu. Onu çok beğenmişti. Kendisi de adamın üzerinde olumlu bir etki bırakmış olacak ki, aradan bir süre geçince evine fazla tanımadığı yaşlıca bir bayan geldi ve oturur oturmaz Pustovalov'un sözünü etmeye başladı. Kadın Pustovalov'un oturaklı, aklı başında bir adam olduğundan dem vuruyor; ona varmayacak kadının aklına şaşacağını söylüyordu. Üç gün geçmeden Pustovalov'un kendisi ziyarete geldi; fazla oturmadan, 10 dakika kadar konuştuktan sonra evden ayrıldı. Olenka adamı sevmişti, hem de öyle sevmişti ki, bütün gece uyuyamadı, aşkından yandı tutuştu; sabah olur olmaz da yaşlı bayana ulak gönderdi. Çok geçmeden nişanlandılar, ardından nikâh geldi...

Pustovalov ile Olenka evlenince güzel bir yaşam başladı. Kereste deposunun yazıhanesinde genellikle öğleye değin Pustovalov oturuyor, öğleden sonra başka işlere gidince Olenka gelip onun yerini alıyordu. Akşama değin depoda oturmak, hesapları tutmak, mal vermek hepsi Olenka'nın işiydi.

Tanıdıklara, müşterilere şöyle söylüyordu:

—Şu sıralar kereste yılda yüzde yirmi pahalanıyor. Ya işte... Eskiden biz kendi bölgemizden çıkan keresteleri alıp satardık, şimdi Vaseçka ta Magilovsk iline gidip malı oradan getiriyor. Buna can mı dayanır? Üstelik ne pahalı, ne pahalı!

Böyle derken iki elini birden yanaklarına koyuyordu.

Kereste işiyle kendini bildiğinden beri uğraşıyormuş gibi bir duruşu vardı. Ona göre kereste dünyada en önemli, en gerekli nesneydi; bu alanda kullanılan sözcükleri söylerken sesinde bir sıcaklık, sevecenlik sezerdiniz: Tomruk, kütük, tahta, ağaç sırtı, çıta, kiriş, azman, topalak... Gece düşünde yığın yığın hızarlanmış kütükler, keresteler; kent dışına tomruk taşıyan dizi dizi arabalar görürdü. On metre boyunda beş karış kalınlığında kütüklerden oluşmuş bir alay, kereste deposuna bas-

kina gelir; kütükler, kirişler, azmanlar kuru ağaç takırtıları çıkararak birbirleriyle savaşırlar, yere düşer düşer kalkarlar, birbirlerinin üstüne yürürlerdi... Olenka dayanamayıp bir çığlık atar, Pustovalov tatlı sesiyle onu yatıştırırdı:

—Olenka, sana ne oluyor, kuzum? Istavroz çıkar!

Kocasının kafasından geçenler aynen Olenka'nın zihninde de yer ederdi. Adam odanın sıcak olduğunu ya da işlerin yavaşladığını söyleyecek olsa aynı sözleri onun ağzından da işitirsiniz. Kocası eğlenceyi sevmediği için bayramlarda bile evde otururdu, o da öyle...

Tanıdıkları;

—Hep evde ya da yazıhanede oturuyorsunuz, iki gözüm. Biraz da çıkıp tiyatroya, sirke gitseydiniz... derlerdi.

Olenka ağırbaşlı bir tavırla;

—Vaseçka'yla ikimizin tiyatroya gidecek vaktimiz yok, karşılığını verirdi. İşimiz başımızdan aşkın, böyle boş şeylerle uğraşmayız. Sonra tiyatroda ne varmış ki?..

Her cumartesi günü Pustovalov ile ikisi akşam duasına giderlerdi, pazar günleri de sabah ayinine. Onların yan yana yürüdüğünü görenler yüzlerindeki dindarca duygululuğa şaşarlardı. Üstlerinden- başlarından güzel kokular yayılır, Olenka'nın ipekli giysisi tatlı tatlı hışırdardı. Eve döner dönmez reçel ve çayla birlikte mayasız ekmek yerler, ardından börekler gelirdi. Her öğle yemeğinde evlerinin avlusundan, hatta yandaki sokaktan taze lahana çorbası ile kızartılmış koyun ya da ördek eti kokuları savrulur; perhiz günlerinde ise balık kızartırlardı. Onların evinin önünden geçenler karınlarının acıktığını hissederlerdi. Yazıhanede sürekli semaver kaynar, müşterilere çayla birlikte çörek sunulurdu. Haftada bir karı-koca hamama giderler, yan yana dönerlerken ikisinin de yüzü kırmızı kırmızı ışıldardı.

Olenka tanıdıklara;

—Tanrı'ya şükür, gül gibi geçinip gidiyoruz, derdi. Ulu Tanrı herkese Vaneçka ile bizim gibi yaşamak nasip etsin.

Postovalov kereste getirmek üzere Magilovsk iline gittiğinde geceleri gözüne uyku girmez, hep ağlayarak kocasının dönmesini beklerdi. Kimi akşamlar evlerinin yan bölmesinde kiracı olarak kalan alay veterineri Smirnin uğrardı kadıncağızın yalnızlığını gidermek için. Genç bir adam olan Smirnin onunla iskambil oynar ya da eğlendirici şeyler anlatırdı. Özellikle kendi aile yaşantısıyla ilgili anlattıkları çok ilginçti. Adamcağız evlenip bir oğlu olmuş, sonra karısı onu aldattığı için boşanmışlardı. Şimdi oğlunun nafakası olarak nefret ettiği eski karısına ayda 40 ruble gönderiyordu. Onu dinlerken Olenka ah-vah eder, başını sallar, veterinere çok acırdı.

Elinde bir mum, adamcağızı merdivenlere değin geçirirken;

—Tanrı yardımcınız olsun, derdi. Beni yalnız bırakmayıp can sıkıntımı paylaştığınız için teşekkür ederim. Meryem ana size sağlık, esenlik versin.

Kocasının tavırlarına öykünerek ağırbaşlı, oturaklı sözler söyler, akıllıca laflar eder; veteriner kapının arkasında gözden silinince ardından şöyle seslenirdi:

—Huu, Vladimir Platonıç, dilerim bir gün karınızla barışırsınız. Oğlunuzun hatırına bağışlayın oncağızı. Zavallı çocuk bu yüzden babasız kaldığını nereden bilsin?

Pustovalov yolculuktan döndüğünde Olenka ona alçak sesle veterinerin yaşamını anlatır, karı-koca içlerini çekerek başlarını sallarlar, babasını özlediğine inandıkları oğlana acırlardı. Sonra kafalarından ne geçtiyse ikisi birden kalkıp aziz tasvirlerinin karşısına dikilirler, yerlere değin eğilip selam vererek Yüce Tanrı'nın onlara da bir çocuk vermesi için yalvarırlardı.

Pustovalovlar böyle aynı yastığa başlarını koyarak tam altı yıl dinginlik, barış içinde yaşadılar. Ama bir kış günü Vasili Andreyiç kereste deposunda çay içip terlediği bir sırada mal vermek için dışarı çıktığında üşütüp hastalandı. En iyi doktorlar hastalığını iyileştirmek için uğraştılar, ama ne yapsalar hepsi

boş. Adamcağız hastalığa yenilerek 4 ay içinde yavaş yavaş eridi gitti. Olenka yeniden dul kalmıştı.

Kocasını toprağa verirken;

—Beni kimlere bıraktın, iki gözüm, Vasenka'm? Kara bahtlı, mutsuz karın sensiz şimdi nasıl yaşayacak? Ey, iyi insanlar, bu öksüze, zavallı dula acıyın! diye dövündü durdu.

Karalar giydi, yüzüne ince file örttü, şapka, eldiven giymeyi tümüyle bıraktı, kiliseye, kocasının gömütüne gitmek dışında evinden adımını atmaz oldu, rahibeler gibi yaşamaya başladı. Aradan altı ay geçince yüzündeki ince örtüyü kaldırdı, pencerelerin pancurlarını açtı. Onu arada bir sabahları aşçı kadınla birlikte pazar alışverişine çıktığında görürlerdi. Evinde nasıl yaşadığını, kapalı kapılar ardında neler olup bittiğini kimse bilmiyordu, belki yalnız kestirmede bulunulabilirdi. Diyelim, bahçede oturup genç veterinerle çay içtiğini, veterinerin ona gazete okuduğunu ancak Olenka'nın şu sözlerine bakarak çıkarıyorlardı:

—Bizim bu kentte veteriner denetimi diye bir şey yok. O yüzden hastalıklar aldı yürüdü. İnsanların sütten hastalandığını, atlarla ineklerden salgın hastalık yayıldığını işitmeyen mi kaldı? Evcil hayvanların hastalıklarıyla ilgilenmek insanlarınki kadar önemlidir...

Veterinerin düşüncelerini çabucak benimsemişti, veteriner ne derse o da aynısını söylüyordu. Olenka'nın birisine bağlanmadan bir yıl bile yaşayamayacağı artık kesinlik kazanmıştı, şimdiki mutluluğunu da evinin yan bölümünde bulmuştu. Bir başkası olsa ayıplayıp kınarlardı, ama Olenka'ya gelince kimse bunda bir kötülük düşünmüyordu, çünkü onun yaşantısında her şey anlaşılacak türdendi. Veteriner ile ikisi aralarındaki ilişkinin durumunu kimseye açıklamıyorlar, hatta bunu saklamaya çalışıyorlarsa da başarılı olamıyorlardı. Olenka giz saklamasını bilmeyen bir kadındı. Eve konuklar geldiğinde ya da adamın alaydan bir meslektaşı uğradığında Olenka onlara çay verir ya da akşam yemeği çıkarırken sığır vebasından, büyük

baş hayvanlarda görülen inci hastalığından, kent kanarasından söz eder; konuklar gidince gözlerinden öfke saçan veteriner kadını kolundan tutarak;

—Sana aklının ermediği konularda ağzını açmamanı kaç kez söyledim? derdi. Biz veterinerler aramızda konuşurken sen karışma! Can sıkmaktan başka yaptığın bir şey yok!

Olenka veterinere şaşkın şaşkın bakar;

—Öyleyse neden söz edeyim? diye sorardı.

Olenka gözlerinde yaşlarla genç veterinere sarılır, kızmaması için yalvarır, böylece barışırlardı.

Ancak bu mutluluk uzun sürmedi. Veteriner alayıyla birlikte kentten ayrıldı, bir daha dönmemek üzere gitti. Çünkü alay yer değiştirmiş, Sibirya gibi uzak bir bölgeye taşınmıştı. Olenka yeniden yalnız kaldı.

Şimdi artık kimi kimsesi yoktu. Babası çoktan ölmüş, koltuğu çardağa atılmıştı. Orada bir bacağı kırık, toz-toprak içinde yatıyordu. Olenka'nın kendisi de zayıflayıp çökmüştü, onu uzaktan görenler eskisi gibi ilgilenip gülümsemiyorlardı. En iyi yılların geride kaldığı kesin gibiydi. Bundan sonra gelecek günlerden ise söz etmeye değmezdi. Olenka akşamları evinin yan bölmesinde geçiriyor, «Tivoli» eğlence bahçesinden gelen müzik sesleri, atılan havai fişekler ona bir şey anımsatmıyordu. Evinin önündeki bomboş avluya kayıtsızca bakarken bir şey düşünüp bir şey istemiyor, gece bastırıp uyumak üzere yattığında ise düşlerinde yalnız boş avluyu görüyordu. İştahı kesilmişti, isteksiz isteksiz yiyip içiyordu.

Hepsinden kötüsü de kafasının içinde kendine özgü bir düşünce olmamasıydı. Çevresinde nesneler görüyor, olup bitenleri anlıyordu, ama herhangi bir konuda bir düşüncesi olsun, bunu başkasına aktarsın, işte bunu başaramıyordu. İnsanın kendine özgü bir düşüncesinin olmaması ne kötü bir şeydir! Önünde bir bardak durduğunu, yağmur yağdığını, bir köylünün arabayla gittiğini görürsün, ama şişe, yağmur, köylü ne demektir, bunlar ne işe yarar, söyleyemezsin, bin ruble ver-

seler gene söyleyemezsin, Kukin'in, Pustovalov'un, sonra da veterinerin yanındayken her şeyi açıklayıp canının istediği her konuda düşüncesini dile getirebiliyordu. Oysa şimdi bunca düşünce ortada dönüp dururken kafasının içinde sanki avlunun ıssızlığı vardı. Aç karnına acı pelin otu yemiş gibi korkunç bir şeydi bu.

Kent yavaş yavaş dört bir yana genişliyordu. Çingene mahallesinden zamanla cadde geçmiş, «Tivoli» eğlence bahçesi ile kereste depolarının bulunduğu yere yeni yeni sokaklar açılıp aralarına evler yapılmıştı. Zamanın nasıl hızla akıp gittiğini anlayamıyordu insan. Olenka'nın evi de çok değişmişti. Duvarlar kararmış, çatısı paslanmış, odunluk yan yatmış, avluyu yaban otları, ısırganlar bürümüştü. Olenka'nın kendisi de değişmişti. Nerede o eski gençliği, güzelliği? Bütün yaz merdivenin önünde oturup sağa-sola boş gözlerle, sıkıntılı sıkıntılı bakmaktan başka bir iş yapmıyordu. Kışın ise hep pencerenin önündeydi, oturup karları seyrediyordu... Baharda arada bir tatlı bir yel eser, uzaktan katedral çanlarının sesi duyulursa eski günleri anımsayıp gözlerinden yaşlar gelirdi. Ama topu topu bir dakikalığına... Sonra kafasının içinde aynı boşluk, yaşamın amacını bilememe... Kedisi Brıska yanına sokularak mırıl mırıl sürünürdü, ama kedinin bu yumuşak sokulması dokunmazdı ona. Onun istediği bu değildi ki. Onun istediği, bütün benliğini, ruhunu, aklını saracak kocaman bir sevgiydi. Bu sevgi ona düşünce versin, yaşamına yön versin, akışı yavaşlayan kanını ısıtsın. Kara kediyi eteğinden silkelediği gibi fırlatıp atar;

—Git buradan! Ne yanıma sokulup duruyorsun? derdi.

Böylece günler günlerin peşinden, yıllar yılların peşinden geçip gitti. Yaşamında ne tek bir sevinç vardı, ne de bir düşünce kırıntısı. Aşçı Mavra'nın kafası bile onunkinden daha iyi çalışıyordu.

Sokaktan davar sürüsü geçip her yeri toza-dumana boğduğu sıcak temmuz günü akşamüstü avlu kapısı hızlı hızlı çalındı. Olenka koşup kapıyı açtı ki, ne görsün? Karşısında sivil

giyimli, saçlarına kır düşmüş veteriner Smirnin durmuyor mu? Geçmiş günleri birdenbire anımsayan Olenka kendini tutamayıp başını veterinerin göğsüne dayadı, doya doya ağladı. O şaşkınlık içinde bir şey söylemeden ikisi birlikte eve girdiler, çay içmeye koyuldular.

Sevincinden tir tir titreyen Olenka;

—Vay, canım benim, Vladimir Platonıç! Sizi Yüce Tanrı gönderdi, diyordu. Nereden çıktınız böyle?

—Artık burada yerleşmeye karar verdim, dedi Nikitin de. Ordudan ayrıldım, başına buyruk yaşayacağım, yerleşik bir yaşam burnumda tütüyor. Oğlum büyüdüğü için onu da ortaokula göndermemiz gerekiyor. Biliyor musunuz, karımla barıştık.

—Hani o nerede?

—Oğlumla birlikte oteldeler. Ben ev aramaya çıktım.

—Şunun söylediğine bakın! Koca evi ben ne yapacağım, alın sizin olsun! Üstelik sizden para mara isteyecek değilim.

Heyecanlanan Olenka ağlamaya başlamıştı.

—Siz burada oturursunuz, ben de yan bölmede. Orası bana yeter de artar. Aman, ne sevindim, ne sevindim!..

Ertesi gün evin çatısı boyanıyor, duvarlarına badana sürülüyordu; ellerini beline dayayan Olenka ise ustaların başında, bir oraya, bir buraya koşturup duruyordu. Yüzünde eski gülümsemesi ışıdı, kadıncağız kış uykusundan uyanmış gibi yeniden canlanıp dirildi. Çok geçmeden veterinerin karısı da geldi. Saçları kısa kesilmiş, cılız, çirkin bir kadındı; çok da huysuz birine benziyordu. Yaşına göre kavruk görünen Saşa adındaki oğlan ise (10 yaşlarındaydı) tombul yanaklı, duru mavi gözlü, yanaklarında çukurlar bulunan sevimli bir çocuktu. Daha avluya girer girmez kediyi görüp kovalamaya başladı; neşeli, çın çın öten bir çığlık attı.

—Teyze, bu sizin kediniz mi? Yavruladığı zaman bir tanesini de bana verir misiniz? Annem sıçanlardan korkar da.

Olenka hemen çocukla ahbap oldu, ona çay verdi, onunla

konuşurken sanki kendi öz oğluymuş gibi yüreğinin içine bir sıcaklık yayıldı. Çocuk akşamleyin yemek odasında oturup derslerine çalışmaya başladığı zaman Olenka onu duygulu, sevgi dolu bakışlarla süzüp;

—Ah benim canımın içi, iki gözüm... Yavrucuğum, kuzum... annen seni nasıl da akıllı, güzel doğurmuş... diyordu.

Çocuk dersini ezberlemek için;

—Ada, dört bir yanından suyla çevrilmiş bir kara parçasıdır, dedi.

Olenka da hemen yineledi:

—Ada, dört bir yanından suyla çevrilmiş...

Bu, onun bunca yıllık suskunluk ve kafa boşluğundan sonra kendine güvenerek söylediği tek tümceydi.

Olenka'nın artık kendi sözleri, kendine özgü düşünceleri vardı; akşamleyin yemek yerlerken ortaokulda, lisede okumanın zorluklarından, klasik eğitimin sanat eğitiminden üstün olduğundan, çünkü klasik eğitimden sonra ister doktorluk, ister mühendislik, her türlü yüksek meslek yolunun açık bulunduğundan söz edebiliyordu.

Saşa okula başlamıştı. Annesi Harkov'daki kız kardeşinin yanına giderek orada uzun süre kaldı, babası ise sık sık kent dışına çıkıyor, birkaç gün eve dönmüyordu. Olenka ne yapsın, çocuk annesiz-babasız, aç, bakımsız kaldı sandı. Onu hemen yanına alarak yan bölmede, bitişiğindeki küçük odaya yerleştirdi.

Altı aydır Saşa onun yanında kalıyor. Sabah uyanınca Olenka çocuğun odasına girerek bir de bakıyor ki, elini yanağının altına koymuş, mışıl mışıl uyuyor. Uyandırmaya kıyabilir mi? Gene de;

—Saşa'cığım, kalk artık, diyor üzgün bir sesle. Okul zamanın geldi.

Çocuk kalkıyor, giyiniyor, dua ediyor, sonra kahvaltıya oturuyor. Üç bardak çayla birlikte iki çörek, yarım da tereyağ

sürülmüş francala yiyor. Henüz uykusu açılmadığı için keyfi yerinde değildir.

Onu uzun bir yolculuğa uğurluyormuş gibi kaygılı kaygılı yüzüne bakan Olenka çocuğu geçirirken arkasından;

—Dünkü masalı yeterince ezberledin mi, Saşa'cığım, diye soruyor. Seni çok çalışırken görmezsem içim rahat etmiyor. Derslerine iyi çalış, öğretmenlerini dinle...

—Aman, bırakın şunları, diyor çocuk da.

O küçücük boyuyla, sırtında çanta, başında kocaman bir kasketle okul yollarına düşüyor. Olenka sessizce arkasından yürüyor.

—Saşa'cığım! diye sesleniyor arada bir.

Çocuk geri dönüp bakınca eline bir hurma ya da şekerleme sokuşturuyor. İkisi, biri önde, öteki arkada yürürlerken okulun bulunduğu ara sokağa gelince çocuk dönüp bir daha bakıyor. Arkasında şişman, iri bir kadının gelmesinden utanmaktadır.

—Siz artık... şey... eve gidin diyor. Okul şurası, bakın.

Olenka durup kırpışmayan gözlerle bakmaya başlıyor, ta ki çocuk okulun kapısından içeri girinceye dek...

Ah, onu nasıl seviyor, bilemezsiniz. Daha önceki hiçbir bağlılığı böylesine güçlü değildi. Annelik duygularının gitgide pekiştiği yüreğinde hiçbir zaman böylesine derin, özverili, çıkar gözetmeyen, sevinç dolu bir sevgi uyanmamıştı. Kendisinin olmayan bu çocuk için, yanaklarındaki çukurlar, başındaki kasket için canını verebilirdi; hem de gözünü kırpmadan, içi sevecenlikle titreyerek, gözlerinde yaşlarla... Ama niçin? Bunu kimse bilemez...

Böylece Saşa'yı okula dek geçirdikten sonra evine doğru yollanır. İçi rahattır, sevgi doludur, yaptığı işten hoşnuttur. Son altı aydır gençleşen yüzünde gülücükler yayılır, yanakları sevinçten ışıldar. Onu böyle görenler de aynı kıvancı duyarlar.

—Merhaba, Olga Semyonovna, bugün nasılsınız, canım benim? derler.

Pazara çıktığında herkese ortaokulda okumanın zorluklarından söz eder:

—Daha birinci sınıfta masal ezberletiyorlar, Latince yazdırıyorlar, problem çözdürüyorlar. Parmak kadar çocuk, bunları nasıl yapar?

Saşa'cığın evde anlattığı, öğretmenlerle, derslerle, ders kitaplarıyla ilgili her şeyi tanıdıklarına bir bir aktarır.

Öğleden sonra 3'te öğle yemeklerini yerler, akşamleyin de birlikte ders çalışıp birlikte ağlarlar. Çocuğu yatağına yatırırken uzun uzun istavroz çıkarır, dualar okur; kendisi yatarken de sisler içindeki uzak bir gelecekte Saşa'nın okuyup doktor ya da mühendis olduğunu, kendisine ait kocaman bir evde yaşadığını, at-araba edindiğini, evlenip çoluk çocuğa karıştığını düşler. Uykuya dalarken gene aynı şeyleri düşünür, kapalı gözlerinden süzülen yaşlar yanaklarından aşağı süzülür. Kara kedisi böğrünün dibinde uyumaktadır, gece boyunca mırıldır durur:

—Mırrr... Mırrr..

Derken, avlu kapısı şiddetle sarsılır. Olenka gözlerini açar, korkudan soluk alamamaktadır, yüreciği küt küt atar. Yarım dakika daha geçer, bir kütürtü daha.

Bütün bedeni titremelerle sarsılarak, «Harkov'dan telgraf mı getirdiler yoksa? Annesi Saşa'yı yanına çağırıyor galiba. Aman Tanrım!» diye korkar.

Büyük bir umutsuzluk içindedir; başı, elleri, ayakları buz keser; ondan daha mutsuz bir insan yoktur yeryüzünde. Bir dakika daha geçer, dışardan hizmetçiyle Nikitin'in sesleri işitilir. Demek ki, veteriner kulüpten dönmüş.

«Çok şükür, postacı değilmiş...» der.

Yavaş yavaş yüreğinin üstündeki ağırlık kalkar, içi rahatlar. Yeniden yatağına yatarken düşüncelerinde gene Saşa vardır. Bu sırada çocuk bitişik odada derin bir uykuya dalmıştır, bir yandan da sayıklamaktadır:

—Şimdi sana gösteririm! Al işte! Niçin bana vurdun?..

YENİ YAZLIK

I

Obruçanovo köyünün 3 fersah ilerisinde büyük bir köprü kuruluyordu. Irmağın dik kıyısı üzerinde bulunan köyden bakınca köprü iskeletinin karmaşık örgüsünü görürdünüz. Kış günleri sisli havalarda demir kirişler ile ağaç iskeleler tümüyle kırağıyla kaplanınca hayalleri süsleyen, şiirsel bir görüntü ortaya çıkardı. Geniş omuzlu, koca sakallı, şişman bir adam olan mühendis, başında buruşuk, yumuşak şapkası, kupa arabasına ya da hafif yaylısına kurulmuş olarak arada bir köyün ortasından geçer; köprüde çalışan serseri kılıklı işçiler pazar günleri köye dilenmeye gelirlerdi. Adamlar kadınlara laf atarlar, fırsat çıktığında da ne bulurlarsa alıp götürürlerdi. Ancak bu az raslanan bir olaydı. Bunun dışında günler durgun, sessiz geçer; hatta köyün yakınında bir inşaat olduğuna inanmak bile güçleşirdi. Akşamları köprünün yakınında kır ateşleri yanınca serserilerin şarkıları duyulur, gündüzleri de insana hüzün veren metal sesleri gelirdi: Dan-dan-dan...

İnşaat sürüp giderken bir gün Moskova'dan mühendisin karısı geldi. Irmak kıyısı ile çevredeki köyler, kiliseler, hayvan sürüleri, o geniş yeşil ova kadının öylesine hoşuna gitti ki, küçük bir çiftlik yeri alıp oraya yazlık yapması için kocasına baskı yapmaya başladı. Adam karısını kıracak değil ya. Ormanla çevrili yüksekçe bir düzlükte 200 dönüm kadar toprak aldılar, bir zamanlar Obruçanovo köyü sığırlarının dolaştığı otlağın bir köşesinde iki katlı, balkonlu, güzel bir yazlık yaptırdılar. Yazlık

evin bir de kulesi vardı, pazar günleri kulenin sivri ucunda bayrak dalgalanırdı. Evi yaz mevsiminde üç ay gibi kısa bir sürede bitirmişler, kış gelince de bütün bahçeye çeşitli fidanlar dikmişlerdi. Baharda her yer yeşerir yeşermez bahçede yollar açıldı, bir bahçıvan ile iki yardımcısı beyaz önlükleriyle günler boyu çalışıp didindi, bu arada küçük bir de havuz yapıldı. Havuzun fıskiyesinde dönüp duran aynalı küre güneş vurunca ışıl ışıl ışıldıyordu. Bahçeli eve hemen bir ad bulundu: Yeni Yazlık.

Mayısın sonuna doğru, güneşin pırıl pırıl parladığı ılık bir bahar sabahı Obruçanovo köyünün nalbandı Rodion Petrov'un dükkânına bir çift at getirdiler. Yeni Yazlık'tan gönderilen sülün gibi atların ikisi de öyle semirmişti ki, kar beyazı tüylerinin parlaklığını, birbirine benzerliklerini görenlerin parmakları ağızlarında kaldı.

Hayvanlara hayran kalan Rodion;

—At değil, kuğu bunlar! Kuğu! dedi.

Nalbandın karısı Stepanida, büyük oğlu, gelini, çocukları, torunları atları görmek için hepsi sokağa döküldüler. Bu arada köylüler de toplanmaya başlamıştı. Köse sakallı, şişik suratlı baba-oğul Lıçkov'lar geldiler; telaşlarından şapkalarını bile giymemişlerdi. Sivri uzun sakallı, sipsivri, sıska bir ihtiyar olan Kozov ucu çengelli bastonuna dayanarak kalabalığa yaklaştı. Adam bir şeyler biliyormuş gibi gözlerini kurnaz kurnaz kırpıştırıyordu, yüzünde ise alaycı bir gülümseme vardı.

—Siz bunların düzgün göründüklerine ne bakıyorsunuz? dedi. Benim beygirleri de yulafla besleseniz böyle olur. Ama karasabana koşup kamçıyı bassınlar da ben o zaman göreyim oları!

Atları getiren arabacı adama ters ters baktı, ama bir şey söylemedi. Sonra dükkânda körük çalıştırılıp ocak yanınca arabacı sigarasını tüttürerek nalbanda birçok şey anlattı. Efendileri varlıklıymış, ama evlenmeden önce bayan Yelena İvanovna çok yoksulmuş, evlerde eğitmenlik yaparak zor geçinirmiş. O günleri unutamadığı için güçsüzlere yardımını esir-

gemez, onlara acırmış. Yeni çiftliklerinde tarlaları ekip biçecek değillermiş; buraya zevkleri için, temiz hava almak amacıyla yerleşmişler. Anlatacaklarını bitirdikten sonra arabacı nallanan atları alıp götürdü, arkasından da çoluk çocuğun oluşturduğu bir kalabalık seğirtti. Köpekler havlayarak koşturuyordu. Kozov gene kendini tutamadı.

—Başımıza toprak ağası kesildiler! dedi alaylı alaylı. Atları var, yeni ev yaptırdılar, ama bir de gidip baksanız yiyecek ekmekleri yoktur. Ağa bozuntuları!

Kozov'un yeni çiftliği, kır atları, besili, gösterişli arabacıyı sevmediği belliydi. Yalnız yaşayan, dul bir adamdı; çoluk çocuğu da yoktu. Fıtık mıdır, nedir, kendisinin değişik adlarla adlandırdığı bir hastalığı vardı; çalışmasını zorlaştırıyordu. Boş gezenin boş kalfası olduğu için sabah erkenden kalkıp akşama değin ırmak kıyısında ya da köyde dolaşırdı. Geçineceği parayı Harkov'da şekercilik yapan oğlu gönderirdi. Köylünün biri kütük taşısa ya da balık avlasa; «Bu kütük içten çürümüş!» ya da «Bu havada balık vurmaz!» gibi laflar yetiştirirdi. Kuraklık olduğunda ayazlar bastırıncaya değin yağmur yağmayacağını, yağmur başlarsa bu sefer de tarlada her şeyin su altında kalıp küfleneceğini söylerdi. Şom ağızlının biriydi. Bu arada sanki bildiği bir şey varmış gibi kurnaz kurnaz göz kırpardı.

Yeni çiftlikte akşamları maytaplar, havai fişekler atılır; Obruçanovo köyünün içinden geçen yelkenli sandalda küçük kırmızı fenerler yanardı. Bir sabah küçük kızını da yanına alan mühendisin karısı Yelena İvanovna sarı tekerli kupa arabasıyla köye geldi. Arabaya koyu dor midilliler koşulmuştu, anne-kızın başlarında hasır şapkalar vardı, şapkaların geniş kenarlarını kulaklarına doğru kıvırmışlardı.

Tam da tarlaya gübre atma mevsimiydi. Uzun boylu, sıska bir adam olan Rodion başı açık, yalınayak, omzunda dirgeniyle pis, biçimsiz arabasının yanında duruyordu. Kupa arabasına koşulu midillileri görünce pek şaşırdı; besbelli, daha önce

böyle hayvanlarla hiç karşılaşmamıştı. Bu arada sağda-solda fısıl-daşmalar başladı:

—Mühendisin hanımı gelmiş! Bayan Kuçerova gelmiş!

Yelena İvanovna sanki birilerini arıyormuş gibi köy evlerine bir süre baktıktan sonra en yoksulunun önünde durdu. Evin penceresinde kumralından tutun da sarı saçlısına, kızıl saçlısına değin bir sürü çocuk başı gözüküyordu. Rodion'un karısı Stepanida —şişman, yaşlıca bir kadındı— telaşla dışarı koştu, bu sırada başörtüsü başından kaydı, güneşe karşı durduğu için gözlerini kısarak kupa arabasına baktı. Onu böyle görünce kör sanırdınız, ama buruşuk yüzünde bir gülümseme vardı.

Yelena İvanovna yaşlı kadına üç ruble uzatarak;

—Bununla çocuklara bir şey alırsınız, dedi.

Stepanida ağlamaya başladı, bir yandan da yerlere değin eğilip eğilip kalkıyordu. Kahverengiye kaçan dazlağını göstererek Rodion da eğildi, bu sırada az kalsın omzundaki dirgeni karısının böğrüne batırıyordu. Bu durumu gören Yelena İvanovna utandı, fazla oyalanmadan gitti.

II

Baba-oğul Lıçkov'lar köy çayırlığında iki beygir ile bir midilli, bir de tosun yakalayarak nalbant Rodion'un büyük oğlu kızıl saçlı Volodka ile birlikte köye götürdüler. Muhtar çağrıldı, tanıklar toplandı, hep birlikte çayırlığa verilen zarara bakmaya gittiler.

Kozov gözlerini kırpıştırarak;

—Herkesi çağırın da ne gerekiyorsa yapılsın! diyordu. Mühendis işlediği haltın cezasını ödesin. Bu memlekette mahkeme yok mu sanıyorlar? Köy bekçisi gelsin, tutanak tutulsun, gerekenler yapılsın!

Volodka da;

—Tutanak tutulsun! diye destekledi onu.

Oğul Lıçkov gittikçe sesini yükselterek bağırıyor, bu yüzden yüzü daha bir şişiyordu:

—Bunu onun yanına bırakacağımızı mı sanıyor nedir? Böyle moda da yeni çıktı! Fırsatını bulsalar bütün çayırları tepelerler! Halka zarar vermeye kimsenin hakkı yoktur! Eski kölelik döneminde değiliz!

Volodka da;

—Biz artık toprak kölesi değiliz! diye bağırdı.

Bu sefer baba Lıçkov atıldı:

—Köprü olmadan da yaşayıp gidiyorduk! İstemiyoruz, köprüleri kendilerinin olsun! Kurmasınlar, istemiyoruz!

—Ortodoks kardeşler, bunu onların yanına bırakmayacağız!

Kozov durmadan gözlerini kırpıştırıyordu.

—Tamam, dediğinizin hepsini yapalım. Bırak biraz da mühendisin kuyruğu kısılsın. Dünyanın kaç bucak olduğunu anlasın! Toprak ağası bozuntusu!

Köye gelirlerken oğul Lıçkov yol boyunca göğsünü yumruklayıp bağırıyor, Volodka ise haykırarak onun söylediklerini yineliyordu. Köye varınca cins tosun ile atların çevresini hayli bir kalabalık sardı. Tosun kalabalıktan ürktüğü için yan yan bakmaya başladı, sonra iyice huylanarak başını önüne eğdi, arka bacaklarıyla çifte atarak kaçmaya başladı. Bundan korkan Kozov hayvana doğru bastonunu salladı, köylüler kahkahayla gülüştüler. Neyse sonra tosun yakalanıp bağlandı, beklemeye başladılar.

Mühendis akşam eve gelince beş ruble gönderdi, bunun üzerine atlar ile tosun salındı. Hayvanlar akşama değin bir şey yiyip içmemişler, bitkin düşmüşlerdi. İdama götürülüyorlarmış gibi başlarını eğerek suçlu suçlu yürüyorlardı.

Beş rubleyi alınca baba-oğul Lıçkovlar, muhtar, Volodka hep birlikte bir sandala binip karşı yakaya geçtiler, oradaki Kryakovo köyü meyhanesinde epey kafa çektiler. Bağıra ba-

ğıra şarkı söyledikleri, genç Lıçkov'un nara attığı işitiliyordu. Obruçonovo köyündeki karılarının gözüne uyku girmedi, sabaha değin oturup beklediler. Rodion da yatağında uyuyamadı. Bir yanından öbür yanına dönerek;

—Bu yaptıkları bir şeye benzemiyor, diyordu. Beyefendi kızarsa çekeceğimiz var. Gücendirdik beyefendiyi, gücendirdik.

Bir gün aralarında Rodion'un da bulunduğu birkaç köylü ormana, biçtikleri otu bölüşmeye gitmişlerdi. Oradan dönerlerken karşılarına mühendis çıktı. Sırtında kırmızı bir gömlek, bacaklarında uzun çizmeler vardı. Arkasından da dili bir karış dışarda av köpeği koşuyordu.

Mühendis;

—Merhaba, arkadaşlar! dedi.

Köylüler durdular, şapkalarını çıkardılar.

—Ben de çoktandır sizinle görüşmek istiyordum. Size söyleyeceklerim şu: Baharın ilk gönünden beri hayvanlarınız bostanımdan, ormanımdan çıkmıyor. Her yer çiğnenip bozuldu, domuzlarınız çayırları eşeledi, bostanı berbat etti, genç sürgünler tepelenip koparıldı. Çobanlarınızla başım dertte, bir laf söyleyecek olsam kabalık ediyorlar. Benim çayırlarım her gün zarar görürken size ceza kestirmeye kalkışmıyorum, kimseye yakınmıyorum, ama siz üç atımla tosunum kapatıp beş rublemi aldınız. Yaptığınız iyi bir şey mi? Komşuluğa yakışır mı?

Bunları yumuşak, inandırıcı bir sesle söylüyordu, bakışları da öfkeli değildi.

—Aklı başında insanlar sizin gibi davranır mı? Bir hafta önce sizlerden biri, genç iki meşe ağacımı kesmiş. Yeresnovo köyüne giden yolu kazarak bozduğunuz için her gün fazladan üç fersah yol dolaşıyorum. Bana adım başı zarar vermenizin anlamı nedir? Söyler misiniz lütfen! Size bir kötülüğüm mü dokundu? Gerek ben, gerekse karım sizlerle iyi geçinmek için elimizden geleni yapıyor, yoksullara yardım ediyoruz. Karım iyi

yürekli bir insandır, hiçbir yardımını esirgemeden size, çocuklarınıza yararlı olmaya çalışıyor. Ama siz yapılan iyiliğe kötülükle karşılık veriyorsunuz. Haksızsınız, kardeşlerim! Bunu bir daha, iyi düşünün! Sizden özellikle rica ediyorum, biraz kafa yorun! Madem biz insan gibi davranıyoruz, siz de bu davranışımızın karşılığını ödeyin!

Mühendis böyle dedikten sonra oradan uzaklaştı. Köylüler bir süre sessiz dikildiler, sonra şapkalarını giyip yürüdüler. Söylenenleri doğru biçimiyle değil, kendine göre değiştirerek anlayan Rodion içini cekerek;

—Para istiyor bizden, dedi. Karşılığını ödeyin diyor.

Köye varana değin ağızlarını bıçak açmadı. Eve gelir gelmez Rodion dua etti, üstündekileri çıkardı, karısının yanına, sıraya oturdu. Rodion ile karısı Stepanida evde hep yan yana oturur, sokakta yan yana yürür, yemeği birlikte yer, hep aynı yatakta yatarlardı. Yaşları ilerledikçe birbirlerine sevgilerinin arttığı belliydi. Küçücük evlerinin içinde adım atacak yer yoktu, çok sıcaktı, her yerde çocuğa raslardınız. Yerlerde, pencerelerin önünde, fırının üstünda... Stepanida yaşının ileriliğine karşın durmadan doğuruyordu; çocukların küçüklüğüne büyüklüğüne bakmaksızın hangisinin Rodion'dan, hangisinin Volodka'dan olduğunu kestiremezdiniz. Volodka'nın, patlak gözlü, karga burunlu çirkin karısı teknede hamur yoğuruyordu. Volodka'nın kendisi de bacaklarını sarkıtmış, fırının üstünde oturmaktaydı.

Biraz dinlendikten sonra Rodion böğürlerini, dirseklerini kaşıyarak;

—Nikita'nın darı tarlasının yanında bugün... arkasında köpeği... mühendisle karşılaştık, dedi. Ödeyin, para ödemeniz gerekir dedi. Ne yapsak acaba? Ev başına onar kapik toplasak da götürsek mi? Beyefendinin hakkını yiyor, gücendiriyoruz. Ona öyle acıyorum ki!..

Kimseye bakmaksızın Volodka oradan atıldı:

—Bugüne değin köprüsüz yaşadık. Köprü möprü istemiyoruz.

—Sana ne? Köprüyü devlet yaptırıyor...

—İstemiyoruz işte!

—Sana soran mı var?

—Soran mı varmış? Biz uzaklara bir yere gidip gelmiyoruz ki, köprü ne işimize yarar? Gerektiğinde ırmağı sandalla geçiveririz.

Dışarıdan birisi pencereye öyle hızlı vurdu ki, bütün ev sarsıldı. Oğul Lıçkov'un sesi duyuldu:

—Volodka evde mi? Hemen çık, Volodka, seninle bir yere gideceğiz.

Fırından aşağıya sıçrayan Volodka şapkasını aramaya koyuldu. Rodion çekine çekine;

—Gitme, Volodya, dedi. Onlarla bir olma, oğlum. Senin kafan çalışmıyor, tıpkı küçük bir çocuk gibisin, onlar sana iyi şeyler öğretmezler. Evde kal!

Ağlamak üzere olan Stepanida da gözlerini kırpıştırarak yalvarmaya başladı:

—Gitme oğlum, seni meyhaneye çağırıyorlardır.

—Meyhaneye çağırıyorlarmış!

Genç, çirkin karısı başladı bu sefer:

—Eve gene sarhoş döneceksin, köpek eniği! Durma, hadi git de zıkkımlan, kuyruksuz şeytan! Dilerim bir gün votkadan geberirsin!

Volodka karısına bağırdı:

—Sen sus!

Hamurlu elleriyle yüzünü silen Lukerya homurdanmayı sürdürdü:

—Bu aptala karılık yapacak kadın mıydım ben? Kızıl saçlı sarhoş yüzünden öksüzün başını yaktılar. Gözlerim çıksaydı da seni görmez olaydım!

Volodya karısının kulağına bir yumruk indirerek çıktı gitti.

Yelena İvanovna ile küçük kızı köye yürüye yürüye gelmişlerdi. Gezintiye çıktıkları belliydi. Pazar günü olduğundan köyün kadınlarının, genç kızlarının üzerlerinde en parlak giysileri vardı. Evlerinin önündeki merdivende yan yana oturan Rodion ile Stepanida mühendisin karısı ile kızına saygıyla selam verdiler, gülümsediler. Evin pencerelerinden hemen 10 kadar çocuk başı gözüktü; yüzlerden şaşkınlık, merak okunuyordu. Çocuklar şöyle fısıldaşıyorlardı:

—Mühendisin hanımı gelmiş! Bayan Kuçerova gelmiş!

Yelena İvanovna eve iyice yaklaşınca yaşlı-karı kocanın hatırını sordu:

—Merhaba, nasılsınız? İyi misiniz?

—Tanrı'ya şükür, yuvarlanıp gidiyoruz işte... Köylü kısmı nasıl olsun? dedi Rodion.

Stepanida da acı acı güldü.

—Bizim iyiliğimizden ne çıkar? Kendi gözlerinizle görüyorsunuz, yoksulluk içinde yüzüyoruz, hanımefendiciğim. Horantamız tam 14 kişi, çalışanımız ise yalnızca iki. Bizimkinin adı nalbant, ama yakacak kömürü yok. Neyle satın alsın ki! Sıkıntıdan ne edeceğimizi şaşırdık. Öyle bunaldık ki!

Bunları söylerken bir yandan da gülümsüyordu.

Yelena İvanovna evin önündeki merdiven basamağına oturdu, kızını kucaklayarak düşüncelere daldı. Duruşuna bakılırsa küçük kızın kafasından da pek neşeli düşünceler geçmiyordu. Annesinin elinden aldığı süslü şemsiyenin dantelleriyle düşünceli düşünceli oynamaya başladı.

—Evet, yoksulluk içinde yüzüyoruz, dedi Rodion. Durmadan koşturuyoruz, ama bir türlü iki ucu bir araya gelmiyor. Epeydir yağmurun yağdığı da yok. Ulu Tanrı gücenmesin, ama buna da yaşamak mı denir?

—Bu dünyada çektiğiniz eziyetlere karşılık öbür dünyada rahat edeceksiniz.

Rodion, hanımefendinin söylediğini anlamamıştı. O yüzden yanıt vermedi, yumruğunun içine öksürmekle yetindi. Stepanida ise;

—Hanımefendiciğim, iki gözüm, zenginin öbür dünyada da işleri tıkırında, dedi. Varlıklı olanlar mum dikerler, dua okuturlar, yoksullara yardım ederler. Peki, züğürt köylü ne yapsın? Başını kaşıyacak vakti yok ki, istavroz çıkarsın, dua etsin; ayrıca cepte yok, cepkende yok. Bu durumda kendini nasıl kurtaracak? Yoksulun günahı çok olur, derler. Öyledir, derdimizden köpekler gibi hırlaşırız, iyi söz bilmeyiz, daha ne isterseniz bütün kötülükler bizdedir, hanımefendiciğim, iki gözüm. Ne bu dünyada, ne de öbür dünyada mutluluk bize haram. Bütün mutluluklar zenginler için...

Bunları söylerken neşeyle gülümsüyordu, derdini anlatmaya alışık olduğu belliydi. Rodion'un yüzünde de gülücükler yayıldı, karısının akıllı, konuşkan biri olması hoşuna gitmişti.

Yelena İvanovna;

—Dıştan öyle göründüğüne bakmayın, zenginlerin hepsi mutlu mu sanıyorsunuz? dedi. Herkesin kendine göre derdi vardır. Kocamla bizi ele alalım, varlıklıyız, maddi olanaklarımız yeterli, ama mutlu değiliz. Bu genç yaşta dört çocuk dünyaya getirdim, ama hepsi hastalıklı. Kendim de hastayım, sürekli tedavi görüyorum.

—Nedir hastalığınız, hanımefendi? diye sordu Rodion.

—Kadın hastalığı. Geceleri uykum yoktur, baş ağrısından huzur nedir bilmem. İşte şimdi karşınızda oturup sizinle konuşuyorum, ama kafamın içinde bir bulanıklık var, bütün bedenimde kırıklık hissediyorum. Böyle yaşamaktansa en ağır işte çalışayım daha iyi. Sonra içimi sürekli bir sıkıntı basar. Çocuklarım için, kocam için sürekli tasalanırım. Her ailenin sıkıntıları, dertleri olur; bizim derdimiz de kendimize göre. Ben soylu bir aileden gelme değilim. Dedem basit bir köylüydü, babam

Moskovada tecimle uğraşırdı, o da kendi halinde bir adamdı. Oysa kocamın köklü, varlıklı bir ailesi vardır. İstediler ki, oğulları benimle evlenmesin. Ama o kimseyi dinlemedi, aramız bozuldu, o yüzden bugüne değin bağışlamadılar bizi. Bu durum kocamı üzüyor, tedirgin ediyor, sürekli kaygı içinde yaşıyor. Çünkü annesini severdi, çok severdi. Beni bu da ayrıca üzüyor. Yüreğim durmadan sızlıyor.

Rodion'un evinin önünde toplanan kalabalık konuşulanları dinliyordu. Kozov uzun, sivri sakalını sallayarak gelip kalabalığa katıldı. Baba-oğul Lıçkov'lar da oradaydılar.

Yelena Ivanovna konuşmasını şöyle sürdürdü:

—İnsan kendini yerinde hissetmezse ne mutlu olabilir, ne de yaşadığından bir tad alabilir. Her birinizin belirli bir doğrultusu vardır, durmadan uğraşıp didiniyor, ne için çalıştığınızı biliyorsunuz. Örneğin benim kocam köprü kurar, belirli bir işi vardır. Peki, ben neyim? Ortalıkta aylak aylak dolaşıp duruyorum. Kendime göre bir çizgim olmadığı için nereye gitsem yabancı gibiyim. Hani, bir işim olsa da çalışsam ya! Yok işte... Bunları dıştan görünüşe bakıp aldanmayasınız diye söylüyorum. Bir insanın çok parası varsa, güzel giyiniyorsa, bu, onun mutlu olduğu anlamına gelmez.

Gitmek üzere ayağa kalktı, kızının elinden tutarak;

—Sizin buralar çok hoşuma gidiyor, dedi.

Yüzündeki ürkekçe gülümsemeden gerçekten hasta olduğu anlaşılabilirdi. Genç, aynı zamanda güzel bir kadındı; solgun, zayıf bir yüzü, sarı saçları, kestane rengi kaşları vardı. Kızı da annesine benziyordu, tıpkı onun gibi sıska, sarışın, incecikti... İkisinden de esans kokuları geliyordu.

Yelena İvanovna;

—Irmağınız güzel; ormanınızı, köyünüzü beğeniyorum, dedi. Durum uygun olsa da bütün yaşamımı burada geçirsem. Bana öyle geliyor ki, burada sağlığıma kavuşur, kendi yerimi bulurdum. Şunu hemen belirteyim: Sizlerle yakınlaşmak, size yardım etmek, yararlı olmak istiyorum. Yoksulluğunuzu biliyorum, başka ne gibi eksikleriniz olduğunu ise duygularımla sezip

anlıyorum. Hastalıklı, zayıf biriyim; bundan böyle yaşantımı istediğim gibi yönlendirmem belki de olanaksız. Ama çocuklarım var, onları öyle eğiteyim ki, sizleri benimseyip sevsinler. Onlara yaşamlarının kendi ellerinde değil, sizlere bağlı olduğunu sürekli telkin ediyorum. Buna karşı benim de sizden bir dileğim var: Bize güveniniz, bizimle dostluk, barış içinde yaşayın. Ne olur, bunu aklınızdan çıkarmayın! Kocam iyi yürekli, yardımsever bir insandır. Onu kızdırmayın, ıvır zıvır şeyler için sinirini bozmayın. Kendisi çok duyarlı bir kişidir. Dün yapılan şeyleri ele alalım. Köyün sürüsü bizim tarlalara girmiş, çobanlardan biri arı kovanlarını çevreleyen çiti kırmış. Işte böyle davranışlar kocamı umutsuzluğa düşürüyor...

Yalvarırcasına ellerini göğsüne bastırdı.

—Sizden çok rica ediyorum, bize karşı iyi komşuluk anlayışı gösterin. Birlik, barış içinde yaşayalım. Bu konuda ne güzel atasözlerimiz vardır! Atalarımız «Kötü bir barış en iyi çatışmadan daha iyidir.», «Ev alma, komşu al.» demişler. Bir kez daha yineliyorum, kocam iyi yürekli, yardımsever bir insandır. Her şey düzeninde giderse, size söz veriyorum, sizler için elimizden geleni yaparız. Yollarınızı onarır, çocuklarınız için okul kurarız. Göreceksiniz, sözümü yerine getireceğim.

Baba Lıçkov yere bakarak;

—Söylediğiniz şeyler için teşekkür ederiz, hanımefendi, dedi. Siz okumuş bir kimsesiniz, aklınız bizden daha iyisine erer. Zengin bir köylü olan Voronov, Yeresevo köyünde okul yaptırma sözü vermişti. Hem de ne söz, yemin üstüne yemin... Ama okulun dört duvarını diktikten sonra yarım bıraktı. Çatısını kapatmak, yapıyı bitirmek için cebimizden 1000 ruble harcadık. Voronov'un nesine, adam sakalını sıvazlamakla yetiniyor, ama köylüye zor gelir böyle şeyler.

Kozov gözlerini kırpıştırarak;

—O Voronov'du,[1] şimdi de kargalar üşüştü başımıza! diye nükte yaptı.

---

1 Kuzgungil.

Gülüşmeler oldu.

Suratı bir karış asık olan Volodka da;

—Biz sizden okul mokul istemiyoruz, dedi. Çocuklarımız Petrovo köyü okuluna gidiyorlar. Bırak eskisi gibi gidip gelsinler. Sizden bir şey istemiyoruz.

Bu sözler üzerine Yelena İvanovna birdenbire ürkekleşti, yüzü iyice solgunlaştı, sert bir şeyle dokunmuşlar gibi büzüldü, tek sözcük söylemeden yürüdü. Geriye dönüp bakmaksızın oradan uzaklaşıyordu.

Kadının arkasından giden Rodion;

—Hanımefendi, hanımefendiciğim. Bir dakika, size söyleyeceklerim var, dedi.

Şapkası elinde, sadaka istiyormuş, bir dilekte bulunuyormuş gibi alçak sesle konuşuyordu:

—Hanımefendi, bakın size ne diyeceğim!

Köyden çıkmışlardı. Yaşlı bir üvez ağacının dibindeki arabanın yanına varınca Yelena İvanovna durdu.

Rodion;

—Sen onların kusurlarına bakma, hanımefendiciğim, dedi. Dişini sık. Dişini sıkıp iki yıl bekle. Eğer biraz sabır gösterip aramızda yaşamaya direnirsen, göreceksin, her şey düzelecektir. Halkımız iyidir, barışçıldır. En kutsal şeyler üzerine yemin ederim ki, doğru söylüyorum. Kozov'a da, Lıçkov'lara da aldırma. Bizim aptal kafa Volodka'ya gelince, o hep başkalarının ağzına bakar. Üçünün dışındakiler iyi, barışsever insanlardır. Aralarından nice güzel şeyler söyleyecek, vicdanlarına göre konuşacaklar çıkar da çekinirler. Hepsinin de aklı, vicdanı vardır, kesinlikle seni savunurlardı, gelgelelim söyleyecek dilleri yok. Gücenme, ne olur... biraz dayan... Bunda alınacak bir şey yok...

Yelena İvanovna durgun akan geniş ırmağa bakıyor, dalgın dalgın düşünürken yanaklarından yaşlar süzülüyordu. Bu gözyaşları Rodion'ı da etkiledi, dokunsan ağlayacak gibiydi.

—Boş ver sen onlara, dedi. İki yıl kadar dişini sık bekle...

Okul da yaptırırsın, yolumuzu da açarsın, ama şimdi zamanı değil. İstersen sana şöyle bir örnek vereyim. Şu tepeye ekin ekmek mi istiyorsun? Önce taşları söküp ayıklaman gerekir, sonra toprağı sürer, istediğini eker-dikersin. Halkla ilişkilerde de aynı şey... İstediğini elde edinceye değin direneceksin, geri adım atmak yok.

Rodion'un evinin önünde toplanan kalabalık da üvez ağacına doğru yürümeye başlamıştı. Biri akordiyon çalarken şarkı söylüyorlar, gittikçe yaklaşıyorlardı.

Yüzü daha bir soluklaşan küçük kız annesinin eteğine sarılıp titreyerek;

—Gidelim, anneciğim, gidelim, diye tutturdu.

—Nereye gideceğiz, kızım?

—Moskova'ya. Geldiğimiz yere gidelim, anneciğim.

Böyle diyerek ağlamaya başladı. Bu durumu gören Rodion iyice şaşırdı, adamın her yerini ter bastı. Cebinden bir hıyar çıkardı, bu, çavdar ekmeği kırıntılarına bulanmış, yarım ay biçimindeki çarpık, hıyarı küçük kızın eline tutuşturmaya çalıştı.

—Al, yavrum, al. Al da ye şu hıyarı, yavrucuğum. Ağlamak sana yakışmaz. Anneni kızdırırsın sonra. Akşam baban gelince ona da söyler. Al, küçüğüm, al...

Ancak anne-kız durmadılar, onlar habire uzaklaşırken Rodion da gönül okşayıcı, yatıştırıcı bir şeyler söylemek için hep arkalarından geliyordu. Sonunda baktı ki, ikisi de kendi düşünceleri, üzüntüleri içinde onu fark etmiyorlar, biraz ilerledikten sonra durdu, elini güneşe doğru siper ederek arkalarından epeyce baktı. Anneyle kız gözden silininceye değin...

IV

Mühendis olanlardan sonra öylesine sinirlenmişti ki, en ufak şeyi sorup soruşturmaya, en olmadık yerde hırsızlık, kötü

niyet aramaya başladı. Gündüzleri evinin avlu kapısı sürgülü duruyor, geceleri ise iki bekçi sürekli dolaşarak nöbet tutuyordu. O günden sonra Obruçanovo'dan köprü yapımına tek günlük işçi alınmadı. Sanki özellikle yapılmış gibi (köylülerden ya da köprü yapımında çalışan kopuklardan biri) mühendisin arabasının yeni tekerlerini söküp eski tekerler taktı, bir süre sonra iki at yuları ile kerpeten çalındı. Bu durum üzerine köyde bile homurdanmalar başladı. Lıçkov'ların, Volodka'nın evinde arama yapılması lafları dolaştığı sırada kerpeten ile iki yular mühendisin avlusunun duvar dibinde bulundu. Biri oraya atmış olmalıydı.

Bir gün köylüler ormandan gene topluca dönerlerken karşılarına mühendis çıktı. Adam köylülere selam bile vermeden bir berikine, bir ötekine sert sert bakarak:

—Size bahçemde, avlumun çevresinde mantar toplamamanızı kaç kez söyledim? dedi. İsterdim ki onları karım, çocuklarım toplasın. Ama sizin köyün kızları sabah şafakla birlikte geliyor, bir tane bile bırakmadan hepsini topluyor. Sizden bir şey rica etmişsin ya da etmemişsin, hiç fark etmiyor. Ne ricanın, ne okşayıcı, yumuşak sözün yararı var.

Öfkeli bakışlarını Rodion'un yüzüne dikti.

—Karımla ikimiz denk insanlarmışsınız gibi davrandık size. Buna karşılık siz ne yaptınız? Hiç!.. Öyle ya, bunun lafı mı olur? Bu durumda yapacak başka bir şey kalmıyor.

Mühendis bu sözlerden sonra daha acı, gücendirici şey söylememek için kendini tuttu, geriye dönerek bastı gitti.

Rodion eve gelince dua etti, çizmelerini çıkardı, karısının yanına sıraya oturdu.

—Demin yolda gelirken mühendis Kuçerov'la karşılaştık, dedi. Ya işte... Şafak sökerken kızları görmüş. «Karıma, çocuklarıma niçin mantar toplayıp getirmiyorlar?» dedi. Sonra bana gözlerini dikip, «Karımla ikimiz size gücendik, sizi sevmiyoruz.» dedi. Hemen oracıkta ayaklarına kapanıp özür dile-

mek istedim, ama çekindim. Tanrı'm onlara esenlik versin. Ulu Tanrı'm onlar için en iyisini nasip etsin ...

Stepanida göğüs geçirerek istavroz çıkardı. Rodion;

—Beyefendi de, hanımefendi de iyi insanlar, diye konuşmasını sürdürdü. Herkesin yanında bize gücendiğini, bizi küçük gördüğünü söyledi. Geçkin yaşımda bu sözleri de işittim... Ama zararı yok... Onlar için dualarımı esirgemeyeceğim... Meryem Ana korusun...

14 eylülde Hıristiyanlığın kabulü ve Kryakovo köy kilisesinin kuruluş yıldönümü kutlaması vardı. Baba-oğul Lıçkov'lar sabahtan karşıya geçmişler, öğleye doğru iyice kafayı çekip dönmüşlerdi. Köy sokaklarında hayli zaman dolaştıktan, birbirlerine ağza alınmayacak sözler söyledikten sonra kavgaya tutuştular. Kavganın bitiminde Yeni Yazlık'a durumlarından yakınmaya gittiler ikisi de.

Önce elinde uzun bir kavak sopasıyla baba Lıçkov girdi avludan içeriye, çekine çekine ilerledikten sonra şapkasını çıkarıp durdu. Tam o sarada mühendis terasta ailesiyle birlikte oturup çay içiyordu.

Kuçerov;

—Ne istiyorsun? diye bağırdı.

Lıçkov ağlamaya başladı.

—Beyefendi hazretleri, beyefendiciğim... Bana bir büyüklük yapın, arka çıkın. Oğlumdan çekmediğim kalmadı. Kavda çıkarıyor, her şeyi kırıp dağıtıyor... Aman onun elinden, beyefendiciğim.

Elinde bir sopayla o sırada oğul Lıçkov da geldi. Sarhoş, anlamsız gözlerle terasa bakarak durdu.

Mühendis;

—Sizin anlaşmazlığınıza çözüm bulmak benim işim değil. Çiftçiler Birliği'ne ya da polise gidin, dedi.

Baba Lıçkov ağlıyordu:

—Baş vurmadığım yer kalmadı, her yere gidip derdimi anlattım, beyefendiciğim. Başka nereye gideyim? Bu duruma gö-

re oğlum beni öldürecek. Elinden gelen her şeyi yapar o. Babasını, hem de öz babasını...

Bunları söyledikten sonra sopasını kaldırdığı gibi oğlunun kafasına indirdi. Beriki de aynı şeyi yaptı. Öyle hızlı vurmuştu ki, sopa havaya sıçradı. Böyle karşılıklı durmuşlar; bir baba vuruyordu, bir oğul. Sanki karşılıklı kavga etmiyorlardı da bir oyuna tutuşmuşlardı. Kapının dışında toplanan kadınlı, erkekli kalabalık bu durumu yüzleri son derece ciddi izliyorlardı. Aslında buraya yortuyu kutlamak için gelmişlerdi, ama Lıçkov'ları görünce utançlarından içeriye girmeye çekindiler.

Ertesi gün Yelena İvanovna çocuklarını alıp Moskova'ya gitti, sonra da mühendisin Yeni Yazlık'ı satacağı söylentileri yayıldı.

V

Irmağın üstündeki köprüye baka baka gözler alıştı, burayı köprüsüz olarak göz önüne getirmek zordu. Köprü yapımından kalan moloz yığınlarının üstünü otlar kapladı, inşaatte çalışan kopukları unuttular, serserilerin söylediği şarkıların yerini ırmağın üstünden geçen trenlerin gürültüsü aldı.

Yeni Yazlık çoktan satılmıştı. Buranın yeni sahibi olan bir memur bayramlarda-seyranlarda ailesiyle birlikte kentten gelir, terasta oturup çay içtikten sonra döner giderdi. Şapkasının önünde bir kokart vardı, konuşurken önemli bir kişiymiş gibi öksürürdü, oysa sekizinci dereceden bir memurcuktur. Karşılaştıklarında köylüler selam verseler bile almadan geçer giderdi.

Obruçanovo'da her şey eskiyip insanlar kocadı. Kozov öleli çok oldu, Rodion'nun evindeki çocuk sayısı arttı, Volodka'nın kızıl sakalı uzadıkça uzadı. Ailece eski yoksulluklarını sürdürüyorlar.

Bir erken bahar günü Obruçanovo köylüleri istasyonun

yakınında hızarda kereste biçtikten sonra eve dönüyorlardı. Omuzlarına vurdukları ağırlıklarla art arda yavaş yavaş yürürlerken iki ucundan aşağı eğilen geniş bıçkılar güneşte parlıyordu. Irmak kıyısındaki çalılar arasında öten bülbüllerin, toygarların sesi her yeri doldurmuştu. Yeni Yazlıktan çıt çıkmıyordu, güneş vurdukça tüyleri ışıldayan altın rengi güvercinlerin kanat vuruşlarından başka... Yolda yürüyen herkes, Rodion da, baba-oğul Lıçkov'lar da, Volodka da kır atları, küçük midillileri, maytapları, kayıkta fener alayını, mühendisin karısını anımsadılar. O süslü püslü giyinmiş güzel kadın köye gelip ne tatlı konuşurdu! Sanki bunların hiçbiri olmamıştı. Düş mü görmüşlerdi, yoksa yaşadıkları bir masal mıydı?

Birbirinin peşinden düşünceli, yorgun yürüyorlardı...

Hepsinin kafasındaki tek düşünce köy halkının sessiz, geçimli, aklı başında insanlar olduğu, Tanrı'dan korktuğuydu... Yelena İvanovna da sessiz, iyi yürekli, uysal bir kadındı; insan onun yüzüne baktıkça acıyası gelirdi. Ama ne diye uyuşamamamışlar, iki düşman taraf gibi ayrılmışlardı? En önemli şeyin üstünü örten o sis ne menem bir şeydi? Şimdi akla geldikçe anlamsızlaşan, çayırlığa verilen zarar, at yuları, kerpeten pek değerli şeyler miydi? Yazlığın yeni sahibiyle gül gibi geçinip giderlerken mühendisle ne diye çatışmışlardı?

Bu sorulara yanıt bulamadıkları için hepsi susuyorlar; yalnız Volodka durmadan homurdanıyordu:

—Sen ne hırlayıp duruyorsun? diye sordu Rodion.

Volodka'nın suratından düşen bin parça olurdu.

—Köprüsüz yaşayıp gidiyorduk, dedi. Köprü nemize gerekti, onlardan böyle bir şey isteyen mi vardı? Köprüleri kendilerinin olsun?

Başları önlerinde yürüyorlardı, kimse ona yanıt vermedi.

KÜÇÜK KÖPEKLİ KADIN

I

Rıhtım boyunda gezintiye çıkanların arasına yeni bir kişinin daha katıldığı söyleniyordu; bu, küçük köpeğiyle birlikte gezen bir kadındı. Dmitri Dmitriç Gurov iki haftadır Yalta'daydı; kente hayli alışmış, herkes gibi o da yaz dinlencesine gelen yeni kişilerle yakından ilgilenmeye başlamıştı. Verne Oteli'nin önündeki çardakta oturduğu bir gün, başı bereli, orta boylu, sarışın, genç bir kadının rıhtım yolundan geçip gittiğini gördü; kadının ardından beyaz tüylü, ufak bir köpek koşuyordu.

Ondan sonra aynı kadına kent merkezindeki küçük parkta günde birkaç kez raslamaya başladı. Hep yalnızdı; başında beresi, yanında köpeği eksik olmuyordu. Kadının adını kimse bilmediği için ondan söz ederlerken «küçük köpekli kadın» diyorlardı.

Gurov'un, zihnine hemen şu düşünce gelip yerleşti: «Kocasız, tek başına dolaşan bir kadın olduğuna göre, onunla tanışsam zarar vermez.»

Gurov henüz kırkına bile varmamıştı; gel gelelim on iki yaşında bir oğlan, gimnaziya'ya[1] giden iki kız babasıydı. Adamcağızı erkencecik, daha üniversite ikinci sınıftayken evlendirmişlerdi; o yüzden karısı ondan epeyce yaşlı gösteriyordu.

Karısına gelince; uzun boylu, kalın kaşlı, çevresine fazla önem vermeksizin kazık gibi dimdik yürüyen, kendisine sorarsa-

1 Çarlık Rusya'sında ortaöğretim kurumu. Orta–lise dengi. (Ç.N.)

nız kafası derin düşüncelerle dolu bir kadındı. Gerçekten çok kitap okur, mektup filan yazarken, Rus alfabesinde sessiz harfleri incelten bir işareti hiç kullanmaz, kocasını Dmitri diye değil, Dimitri diye çağırırdı. Gurov karısını dar kafalı, uzağı görmeyen, kaba–saba bir insan sayar; ondan korktuğu için elinden geldiğince evden uzak durmaya çalışırdı. Onu çoktandır aldatmaktaydı, her fırsat düştükçe aldatmaktan da zevk alırdı. Belki bu yüzden olacak, kadınlar konusunda pek iyi konuşmazdı. Onun bulunduğu yerde birisi kadınlardan söz edecek olsa:

— Bırak şu aşağı ırkı! derdi.

Kadınlara istediği gibi dil uzatmak için onlardan yeterince acı ders aldığına inanır, öte yandan gene de «aşağı ırk»sız edemezdi. Yalnız erkeklerin bulunduğu topluluklarda can sıkıntısından patlar, içinde konuşmak hevesi kalmaz, ne yapacağını şaşırır, bir köşede somurtup otururdu. Ama topluluk arasında kadınlar varsa dili çözülür, yalnız ne söyleyeceğini değil, nasıl davranacağını da çok iyi bilir, böyle zamanlarda susmak bile zor gelmezdi. Adamın bütün yapısında, dış görünüşünde, hareketlerinde kadınları ona çeken, başlarını döndüren, ona bağlayan bir şey vardı; kendisi de bunun farkında olduğundan hep kadınların çevresinde döner dolaşırdı.

Birçok kez başından geçmiş bulunan gerçekten acı deneyler; başlangıçta hoşa giden, tatlı serüvenler olarak yaşamını renklendirmekle birlikte, kadınlarla ilişkilerin, yerinden kıpırdanmak bilmeyen, ağırbaşlı, kararsız insanların, özellikle Moskovalılar'ın başına önünde sonunda bir sürü dert açtığını, son derece çetrefil sorunlar çıkardığını Gurov'a çoktan öğretmiş bulunuyordu. Ama edindiği bu deneylerin hepsi de güzel bir kadınla karşılaştığında yok olup gidiyor, gönül eğlendirici yaşamın çekiciliğine kapılarak her şeyi unutuyordu.

Bir akşam belediye bahçesinin lokantasında yemek yerken bereli kadın salına salına içeri girdi ve gelip yanındaki masaya oturdu. Kadının yüz anlatımı, yürüyüşü, giyim–kuşamı, saçının biçimi, yüksek zümreden biriyle evli olduğunu, Yalta'ya ilk kez

geldiğini, günlerini yalnız geçirdiği için çok canının sıkıldığını açıkça söylüyordu... Bir kentin yerlilerinin dışardan gelenlerle ilgili olarak anlattıkları öykülerin çoğu çirkindir, gerçekle bir ilişkileri yoktur. Gurov böyle şeylerden nefret eder, kendileri de becerebilse seve seve günah işleyecek adamların bunları kafalarından uydurduklarını bilirdi. Kadın gelip de üç adım ilerisindeki masaya oturunca kolay kazanılan kadın gönülleri, dağ gezintileriyle ilgili bu gibi öyküler aklına geldi ve çabucak gelişecek, geçici bir arkadaşlığın, adını dahi bilmediği bir kadınla yaşayacağı tatlı serüvenin çekiciliği birden benliğini sardı.

Yüzünde bir gülümsemeyle beyaz tüylü köpeği yanına çağırdı, hayvan yaklaşınca korkutmak istercesine parmağını salladı. Küçük köpek hırladı. Gurov gene parmak salladı.

Kadın başını kaldırıp baktıysa da sonra hemen bakışlarını yere indirdi.

— Korkmayın, ısırmaz, dedi yüzü pancar gibi kızararak.

— Kemik versem yer mi? diye sordu Gurov bu fırsatı kaçırmak istemediği için.

Kadın «evet» anlamında başını sallayınca ikinci sorusunu yapıştırdı:

— Yalta'ya geleli çok oldu mu?

— Beş gün oluyor.

— Ben de ikinci haftayı dolduruyorum.

Kısa bir suskunluk oldu. Kadın, adamın yüzüne bakmadan:

— Zaman çok çabuk geçiyor... Gene de canı sıkılıyor insanın, diye bozdu sessizliği.

— Nedense buraya gelen herkes can sıkıntısından söz eder. Sanki geldikleri yerlerde canları sıkılmazmış gibi... Yalta'da rasladığınız yabancılara sorun, «Ah, ne can sıkıcı yer! Tozdan geçilmiyor!» derler. Cennet köşelerini bırakıp geldiklerini sanırsınız.

Kadın gülmeye başladı. Bu konuşmadan sonra, birbirini tanımayan iki yabancıymış gibi sessizlik içinde yemelerini sür-

dürdüler. Yemekleri bitince, lokantadan birlikte çıktılar; istedikleri yere gitmekte, istedikleri şeyi konuşmakta özgür, hallerinden memnun, bağımsız iki insan gibi neşeli bir konuşma başladı aralarında. Yan yana yürürlerken denizin üstüne vuran aydınlıktan söz açtılar. Gerçekten denize leylak rengi, yumuşak, insanın içini ılıtan, garip bir aydınlık vurmuştu. Ayın sudaki parıltısı bir şerit gibi uzayıp gidiyordu. Sonra yakıcı günün ardından gelen akşamın boğucu sıcağından konuştular. Gurov laf arasında Moskovalı olduğunu, orada iki evi bulunduğunu, yabancı diller fakültesini bitirdiği halde bankacı olarak çalıştığını, bir zamanlar özel bir operada şarkı söylemeye niyetlendiğini, ama bu niyetini gerçekleştiremediğini anlattı. Bu açıklamasına karşılık olarak, kadından Petersburg'da doğup büyüdüğünü, S. kentinde biriyle evlendiğini, iki yıldır orada oturduklarını, Yalta'da bir ay daha kalacağını, kocası onu almak için gelince bir süre de birlikte dinleneceklerini öğrendi. Kadın, kocasının nerede görev yaptığını kendisi de doğru-dürüst bilmiyordu. Vilayette miydi, yoksa Çiftçiler Birliği'nin kuruluşlarından birinde miydi; öyle bir yerdeydi işte... Bu durum, adı Anna Sergeyevna olan kadının kendisine de gülünç gözüküyordu.

Gurov, oteline dönünce yeni tanıştığı kadını, onunla ertesi gün gene karşılaşacaklarını düşündü. Başka türlü olamazdı zaten. Yatıp uyuyacağı sırada onun da bir süre önce kızı gibi enstitüde okumuş bulunduğu, yabancı bir erkekle konuşmasındaki, gülüşlerindeki çekingenliğe, sıkılgan hareketlerine bakılırsa ilk kez böyle bir durumla karşılaştığı; kocasından başka bir adam peşine düştüğüne, adam gözlerini ondan ayıramadığına göre gizli amacını sezmemiş olamayacağı geldi aklına. İnce, zayıf boynu, kızarık gri gözleri zihninde canlandı.

«Bu kadının gene de acınacak bir yanı var,» diye düşünürken uyuyakaldı.

II

Tanışmalarının üstünden bir hafta geçmişti. O gün tatildi. Dört duvar arasında boğucu bir sıcak vardı; sokakta ise tozdan geçilmiyor, rüzgâr şapkaları kaptığı gibi uçuruyordu. Gün boyunca susuzluğu dinmeyen Gurov bir şeyler içmek için sık sık çardağa uğruyor; oraya gelmiş bulunan Anna Sergeyevna'ya da şurup, dondurma gibi serinleticiler ikram ediyordu. Böyle bir günde en iyisi çardakta oturmaktı.

Ama akşam olunca hava biraz dinginleşti, onlar da rıhtıma yanaşacak vapuru seyretmek için sahile indiler. Limana bir sürü kalabalık toplanmıştı. Herkesin karşılamaya hazırlandığı bir yakını vardı, demet demet çiçeklerle gelmişlerdi. Yalta'da toplanan bu kalabalığın iki özelliği bir bakışta göze çarpıyordu: Yaşlı–başlı bayanlar süslü giyinmekte gençlere taş çıkartıyorlardı, bir de generalden[1] geçilmiyordu.

Denizin dalgalı oluşu dolayısıyla vapur hayli geç, ancak güneş batarken gelebildi; rıhtıma yanaşmak için sağa–sola döndü durdu.

Anna Sergeyevna, beklediği biri varmışçasına saplı gözlüğünü gözlerine yaklaştırarak vapura, inen kalabalığa uzun süre baktı. Bakışlarını Gurov'a çevirdiğinde gözlerinin içi gülüyordu. Öyle konuşkan bir kadın olmuştu ki, soru ardından soru yağdırıyor, biraz önce ne sorduğunu kendi de unutuyordu. O heyecan içinde az sonra saplı gözlüğünü de düşürerek kaybetti.

Süslü giysileri içindeki kalabalık dağıldı, rüzgâr tümüyle dindi, Gurov ile Anna Sergeyevna'dan başka rıhtımda kimsecikler kalmadı. Ama onlar sanki vapurdan inecek biri varmış gi-

---

1 Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi sivil memurlarda generallik (paşalık) rütbesi vardı, her bakanlık memuru özel üniformasından belli olurdu. (Ç.N.)

bi oradan ayrılıp gitmediler. Kadın artık konuşmuyor, hep elindeki çiçekleri kokluyor, Gurov'a da bakmıyordu.

— Akşam olunca hava düzeldi, dedi Gurov. E, şimdi nereye gideceğiz? Hemen otele dönmesek bari...

Kadından ses çıkmadı.

Bunun üzerine Gurov kadına baktı, onu birdenbire kucaklayarak dudaklarından öptü. Bu yaklaşma sırasında kadının elindeki çiçeğin kokusunu, serinliğini daha bir yakından duymuştu. Sonra birisinin onları görüp görmediğini anlamak için çevresine bakındı.

— Sizin otele gidelim, dedi kadına, sesini alçaltarak.

Yan yana hızlı hızlı yürüdüler.

Kadının kaldığı oda boğucu sıcaktı, Japon mağazasından aldığı esansın kokusu doldurmuştu odasının havasını. Gurov genç kadını süzerken, «Şu dünyada ne garip karşılaşmalar oluyor!» diye geçirdi içinden. Geçmişte kalan yıllarda biraraya geldiği kadınlar; kaygısız, iyi yürekli, aşk buluşmasından ötürü sevinçli, kısa da sürse onlara verdiği mutluluktan dolayı ona minnet duyan kadınlar geldi hatırına. Bir de karısı gibiler vardı. Böyleleri abuk sabuk konuşmalarıyla, son derece içtenliksiz davranırlar; aşktan, tutkudan daha önemli bir şeyin peşindelermiş gibi naz yaparak, işveleriyle can sıkarak sevişirlerdi. Gurov hele birkaç tane çok güzel kadınla karşılaşmıştı ki, hepsi de buz gibiydiler. Gençliklerini biraz geride bıraktıkları için, yaşamının vereceğinden daha fazlasını kapmanın hırçınlığıyla yırtıcı bir kuş gibi saldırırlar; düşüncesizlikleri, kaprisleri, zekâdan yoksun oluşları nedeniyle, karşılarına çıkan erkeği avuçlarının içinde tutmak hırsıyla çırpınırlardı. Gurov bunlara karşı soğuyunca güzelliklerinden tiksinir, iç çamaşırlarının dantelleri, sürüngenlerin pulları gibi gözükürdü.

Ama bu kadının ürkekliği, toyluğundan, deneysizliğinden gelen çekingenliği, utangaçlığı başkaydı. Sanki birisi kapılarını açıp içeri giriverecekmiş, onları suçüstü yakalayacakmış gibi tedirgindi. Başına gelen bu duruma, bir kadın olarak düşmesi-

ne kadar varacak bir olay gözüyle bakıyor; yanındaki adamın çok garip, hatta yersiz karşıladığı şaşkın davranışlarının etkisinden kendini bir türlü kurtaramıyordu. Beti benzi atmış, yüz çizgileri çarpılmıştı; eski tablolardaki günahkâr kadın pozunda süzgün süzgün otururken, yüzünün iki yanından sarkan uzun saçlarının hüzünlü bir görünümü vardı.

— Çok kötü, diyerek içini çekti. Şimdi bana en başta siz saygı duymayacaksınız.

Odadaki masanın üstünde bir karpuz duruyordu. Gurov karpuzdan bir dilim keserek ağır ağır yemeye başladı. En azından yarım saat derin bir suskunluk içinde geçti.

Küçük köpekli kadının, insanın içine dokunan bir duruşu vardı. Namuslu, feleğin çemberinden geçmemiş, saf bir kadının temiz havası yayılıyordu çevresine. Masadaki tek mum yüzünü belli belirsiz aydınlatmakla birlikte ruhundaki ezikliğin izleri bu yüzden tüm açıklığıyla okunuyordu.

— Kim demiş saygı duymayacağım? diye karşılık verdi Gurov. Ağzından çıkan laftan haberin var mı?

Küçük köpekli kadının, Anna Sergeyevna'nın gözleri yaşlarla doldu.

— Tanrı beni bağışlasın. Çok kötü bir şey yaptığımı biliyorum.

— Kendini temize çıkarmaya çalışma. Gereksiz bir şey.

— Temize çıkarmak mı? Öyle bir şey yaptığım yok. Kötü, aşağılık bir kadınım ben; kendimden iğreniyorum. Kocamı değil, kendimi aldattım. Ayrıca yalnız şimdi mi, çoktan beridir aldatmaktayım. Kocam denen adam belki namuslu, iyi bir insan ama uşağın teki. Onun nerede, ne iş yaptığını bilmiyorsam da uşak ruhlu olduğunu çok iyi biliyorum. Onunla evlendiğimde yirmi yaşımdaydım. Sonra yıllar var ki, meraktan yanmaya başladım. Daha iyi şeyler görmek istiyor, başka türlü de yaşanabileceğine inanıyordum. Yaşamak, yalnızca yaşamaktı bütün istediğim!.. Diyorum ya, meraktan çatlayacak gibiydim. Ne demek istediğimi anlamazsınız, fakat yemin ederim, kendimi tu-

tamaz bir hale gelmiştim. Bana bir şeyler olmuştu sanki, durduğum yerde duramıyordum. Sonunda kocama hasta olduğumu, Yalta'ya gideceğimi söyledim. Ancak burada da yerimi bulamamıştım, çılgın gibi şuraya buraya koşturup duruyordum. Şimdi de küçülmüş, aşağılık, kötü bir kadın oldum.

Kadının konuşmasını dinledikçe Gurov'un içine bir sıkıntı bastı. Daha önce hiç karşılaşmadığı, otel odasında yersiz kaçan bu pişmanlık sözleri, sesinin saf tonu sinirine dokunuyordu. Eğer gözlerinde yaşlar olmasa şaka ettiğini ya da rol yaptığını düşünecekti.

— Anlamıyorum. Neden kendini böyle üzüyorsun? dedi.

Kadın sokuldu, yüzünü Gurov'un göğsüne bastırdı:

— İnanın bana, inanın. Yemin ederim... Dürüst, temiz bir yaşamı seviyorum. En nefret ettiğim şey günah işlemek. Ama şu anda ne yaptığımı bilmez durumdayım. Basit insanların bir inancı vardır: Şeytan bazı kişileri yoldan çıkarırmış. Beni de yoldan çıkardı galiba...

— Yeter artık, yeter!

Gurov böyle dedikten sonra kadının süzgün, ürkmüş gözlerine baktı; onu kucaklayarak öptü. Onu böyle bir süre okşaması, alçak sesle konuşması, eski neşesini biraz olsun döndürmüş, kadıncağızı rahatlatmıştı. Karşılıklı gülmeye başladılar.

Dolaşmak için dışarı çıktıklarında rıhtım yolunda kimsecikleri göremediler. Servi ağaçlarıyla süslenmiş kentin ölü bir görünüşü vardı, ama deniz eskisi gibi hışırdayarak sahili dövüyordu. Ölgün bir fenerin aydınlattığı bir şalupa dalgalar üzerinde salınıp duruyordu.

— Az önce otelin lobisinde soyadınızı öğrendim. Tahtada von Diderits diye yazılı. Kocanız Alman mı?

— Hayır. Sanıyorum, dedesi Alman'mış. Sonradan ailesi Ortodoksluğu kabul etmiş.

Oreanda'ya çıkınca kilisenin yanındaki bir sıraya oturdular, konuşmaksızın denizi seyre koyuldular. Yalta, aşağıda sabah sisleri arasında belli belirsiz seçiliyordu, yukarda dağların

doruğunu durgun, beyaz bulutlar sarmıştı. Ağaçların yemyeşil yaprakları kıpırtısızdı. Ağustosböceklerinin ardı arası kesilmeyen cırıltısı, denizin tekdüze uğultusu insanın içine huzur veriyor; bizi bekleyen sonsuz dinginliği akla getiriyordu. Aşağıdaki deniz ne Yalta, ne Oreanda yokken de hep böyle uğulduyor olmalıydı. Şimdi de uğulduyordu, bizler öbür dünyaya göçüp gittikten sonra da aynı kayıtsızlıkla, sağır vurdumduymazlıkla uğuldamasını sürdürecekti. Belki de bu süreğenlikte, yaşama ve ölüme karşı bu kayıtsızlıkta insanoğlunun sonsuz kurtuluşunun, yeryüzündeki kesintisiz yaşam kıpırtısının, kesintisiz değişiminin, erginleşmesinin güvencesi gizliydi. Tan ağartısında gözlerine daha bir güzel gözüken genç bir kadınla yan yana otururken, denizin, dağların, bulutların, geniş bir gökyüzünün oluşturduğu olağanüstü doğa karşısında dinginleşip doğanın güzelliğiyle büyülenmiş bulunan Gurov, şöyle bir düşünülürse, eğer yaşamın yüce amaçlarını, insanlık onurunu unuttuğumuz zaman yapıp ettiklerimizi saymazsak, şu dünyada her şeyin gerçekte ne kadar güzel olduğunu zihninden geçiriyordu.

O sırada biri yanlarına yaklaştı –bekçi olmalıydı–, onlara şöyle bir göz attıktan sonra çekip gitti. Bu ayrıntı bile Gurov'a gizemli, aynı zamanda güzellikle dolu gözüktü. Aşağıda bir vapurun limana yanaştığı seçiliyordu. Feodosya'dan gelen bu vapurun tüm ışıkları sönüktü, yalnızca tan yerinin ağartısıyla aydınlanıyordu.

Uzun bir sessizlikten sonra Anna Sergeyevna:

— Otlara çiy düşmüş, dedi.

— Evet, otele dönsek iyi olur.

Gene yan yana kente doğru yürüdüler.

O günden sonra her gün rıhtım yolunda buluştular, birlikte öğle ve akşam yemeklerini yediler, birlikte gezdiler, denizin tadını çıkardılar. Anna Sergeyevna uykusuzluk çektiğinden, yüreğinin sızlandığından yakınıyor, kâh Gurov'u kıskandığı, kâh onun kendisine yetersizce saygı göstermesinden korktuğu için heyecanlanarak her gün, her gün adamcağıza aynı soruları

yöneltiyordu. Bu yüzden Gurov belediye bahçesinde olsun, parkta olsun yakınlarında kimsenin bulunmadığını görünce kadını kendine çekiyor, uzun uzun öpüyordu. Bu işsiz–güçsüz dolaşmalar, birisi görecek diye korka korka, güpegündüz öpüşmeler, havanın yakıcı sıcaklığı, denizin kokusu, karnı tok sırtı pek bir sürü boş insanın cicili bicili giysileriyle gözlerinin önünden akıp gitmesi onu yeniden dünyaya getirmiş gibiydi. Kadına güzelliğini, çekiciliğini her fırsatta fısıldıyor; kendisi de ondan uzak kalmak istemediği için onu adım adım izliyordu. Anna Sergeyevna kuşkularından kurtulamıyordu gene de. Gurov onu gereği gibi seviyor muydu, ona saygısı azalmamış mıydı, onu kötü bir kadın gözüyle görmüyor muydu? Hemen hemen her akşam bir araba tutup kent dışında bir yere, Oreanda'ya, çağlayanlara filan gidiyorlardı. Her geziden sonra başka bir havaya bürünmüş, izlenimleri tazelenmiş, yeniden canlanmış olarak dönüyorlardı otellerine...

Derken, Anna Sergeyevna'nın kocasının geliş günü yaklaşıverdi. Fakat ondan bir mektup aldılar. Adam gözlerinin ağrıdığını, kendisi onu almaya gelemeyeceği için karısının bir an önce eve dönmesi gerektiğini bildiriyordu. Anna Sergeyevna bu haber üzerine derlenip toparlanmaya başladı.

— Ayrılma zamanı geldi, dedi Gurov'a. Ne yapalım, yazgımız böyleymiş.

Trene kadar bir araba tuttular, Gurov onu istasyondan uğurlayacaktı. Araba yolculuğu bütün gün sürdü. Anna Sergeyevna ekspreste yerini alıp ikinci kampana vurduğu zaman şöyle söyledi:

— Durun, size bir daha bakayım. Dünya gözüyle, son kez görüyorum herhalde.

Ağlamıyordu ama çok hüzünlenmişti, hasta gibiydi, yüzü seğiriyordu.

— Sizi hep düşüneceğim, hiç unutmayacağım, dedi. Tanrı yardımcınız olsun, sağlıcakla kalın. Siz de beni iyi biri olarak a-

nın. Artık birbirimizi bir daha görmeyeceğiz, böylesi daha iyi, çünkü hiç karşılaşmamız gerekirdi. Eh, esen kalın!

Tren hızla uzaklaştı, ışıkları bir anda gözden silindi. Bir dakika bile geçmemişti ki, sanki her şey bu tatlı kendinden geçmeyi, bu çılgınlığı unutturmak için anlamışçasına, tekerlerin gürültüsü dahi işitilmez oldu. Gözleri karanlık enginlere çakılmış olarak peronda tek başına kalan Gurov, çekirgelerin çıtırtılarını, telgraf tellerinin inlemesini dinlerken uykudan yeni uyanmış gibi bir duygu içindeydi. Kafası düşüncelere dalıp gitmişti: İşte yaşamında bir gönül eğlencesi ya da bir serüven daha son bulmuş, geride yalnız anıları kalmıştı... Yüreği allak bullaktı, yeni biten bu serüvenin hüznüyle doluydu, böyle bir şeye giriştiği için bir çeşit pişmanlık duyuyordu. Bunun da nedeni, bir daha görüşmeyeceği bu genç kadının onunla birlikteyken mutlu olmamasıydı. Anna Sergeyevna'ya karşı her an güler yüzlü, içten davranmakla birlikte, gerek hareketlerinde, gerekse konuşmalarında, okşamalarında ondan bir kat yaşlı, onunla sevişmekten mutlu bir erkeğin hafif alayı, kabaca yüksekten bakışı kendini hissettirmekten geri kalmamıştı. İlişkileri süresince Anna Sergeyevna ona sürekli, olağanüstü bir insan olduğunu söyleyerek yüceltmeye çalıştığına göre Gurov gerçekte olduğundan başka türlü görünmüştü kadına; bu duruma göre onu elinde olmadan aldatmıştı...

İstasyonda bulunduğu sürece Gurov güz mevsiminin kokusunu duydu. Akşamla birlikte ortalığa bir serinlik çökmüştü.

Perondan ayrılırken, «Ben de artık kuzeye dönmeliyim. Evime dönme zamanım geldi,» diye düşündü.

III

Moskova'daki evde kış düzenine girilmişti. Sobalar yakılıyor, sabahları çocuklar kalkıp okula hazırlanırlarken, kahvaltı yapılırken hava karanlık olduğu için, bir süreliğine dadı odala-

rın ışıklarını açıyordu. Ardından ayazlar çıktı. İlk kar düşüp kızaklarla gidilip gelinmeye başlandığında her yerin, evlerin, çatıların bembeyaz kar içinde kaldığını görmek insanın pek hoşuna gider, soluk alışlar bile rahatlayıp açılır, böyle zamanlarda gençlik yılları hatıra gelir. Kırağıdan ağarmış yaşlı ıhlamurların, kayınların görünüşü daha bir babacandır; insan onları servilerden, palmiyelerden daha yakınmış gibi duyumsar, güneydeki dağları, denizi düşünmeyi canı istemez.

Doğma büyüme Moskovalı olan Gurov, ayazlı, güzel bir günde evine döndü; kürküne giyip kışlık eldivenlerini takarak Petrovka Caddesi'nde şöyle bir gezintiye çıktı. Cumartesi gelip de kızak çıngıraklarının ötüşü sokakları doldurduğunda bir süre önce sona eren yaz dinlencesi ve gezip gördüğü yerler tüm çekiciliğini yitirmiş bulunuyordu. Zamanla Moskova yaşamının içine daha bir gömüldü; günde üç gazeteyi yutarcasına okumaya, ilke olarak Moskova'da yayımlanan gazeteleri okumaktan bıktığını söylemeye başladı. Lokantalarda yemek yemeler, kulüpte vakit geçirmeler, arkadaş evlerine yemeye çağrılmalar, jübilelere katılmalar eski düzenine girdi. Tanınmış avukatların, tiyatro sanatçılarının Gurov' un evine yemeye gelmeleri, bir profesörle Doktorlar Kulübü'nde kâğıt oynaması az hoşa gidecek şeylerden değildi. İştahı da öyle açılmıştı ki, koca bir tas acılı çorbaya bana mısın demiyordu.

Bu gidişle aradan bir ay daha geçse Anna Sergeyevna belleğinde bir sis bulutuna karışacağı, öbür kadınlar gibi, içine dokunan gülümseyişiyle yalnız arada bir düşlerinde kalacağa benziyordu. Ama bir aydan daha çok zaman geçtiği, kara kış tüm ağırlığıyla kentin üstüne çöktüğü halde Anna Sergeyevna'nın anısı daha bir gün önce ayrılmışlar gibi belleğinde taptazeydi. Onu unutmak şöyle dursun, hayali daha çok canlılık kazanmıştı. Akşam sessizliğinde çalışma odasında ders hazırlayan çocuklarının bağrışları mı yükseliverdi, birinin söylediği bir romansı mı, yoksa lokantada org mu dinledi, şöminede kar fırtınası mı uğuldadı, hemen, zihninde, geçirdiği günler belirginleşiveri-

yordu. Dalgakıran boyunca yürüyüşe çıkmalar, dağa tırmandıklarında seyrettikleri sabah sisi. Feodosya'dan gelip rıhtıma yanaşan vapur, öpüşmeleri daha dünmüş gibi capcanlıydı. Kalkıp odasında dolaşmaya başlıyor, Anna Sergeyevna'yla birlikte yaşadıkları sahneleri anımsadıkça yüzüne bir gülümseme yayılıyor, sonra anılar hayallere dönüşüyor, geçmişte olanlar gelecekte yapmayı tasarladığı şeylerle karışıyordu. Anna Sergeyevna'nın, düşlerine girmesine gerek kalmamıştı; onunla birlikte her yerdeydi, onu gölgesi gibi adım adım izlemekteydi. Gözlerini kapayınca hayali karşısında dikiliveriyordu. Sevgilisi gerçekte olduğundan daha güzel, genç, sevimli gözüküyordu; kendisi de Yalta'dakinden daha yakışıklıydı sanki. Akşam oldu mu, kitap dolabından, şömineden, odanın her bir köşesinden ona bakıyor; soluk alışları, giysisinin kulak okşayıcı hışırtısı duyuluyordu. Sokakta yürürken kadınları süzüyor, Anna Sergeyevna'ya benzeyen birini arıyordu...

Anılarını birileriyle paylaşmak için dayanılmaz bir istek duymaya başlamıştı. Ancak evin içinde sevgilisinden kimseye söz edemezdi, dışarda da böyle bir arkadaşı yoktu. Apartman komşularından birine ya da bankadaki bir meslektaşına içini dökecek değildi ya! Sonra neyi anlatacaktı? Gerçekten sevmiş miydi o kadını? Anna Sergeyevna ile ilişkisinde güzel, şiirsel bir şey var mıydı; hiç olmazsa kalıcı, ilginç ne bulabilirdi? Arada bir aşktan, kadınlardan yarım ağızla söz ettiğinde işin aslını kimse anlamıyor; ancak karısı kalın kaşlarını çatarak:

— Dimitri, sana da hoppalık hiç yakışmıyor, diyordu.

Bir gece Doktorlar Kulübü'nden çıkarlarken artık dayanamadı, oyun arkadaşına derdini açıverdi:

— Ah, biliyor musunuz, Yalta'ya gittiğimde ne tatlı bir kadınla tanıştım!

Bir memur olan arkadaşı kızağa bindi, atlar yürüyünce geriye dönerek seslendi:

— Dmitri Dmitriç!

— Ne var?

— Haklıymışsınız, yediğimiz mersinbalığı biraz kokuyordu!

Bu, son derece olağan sözler her nedense Gurov'un tepesini attırdı; arkadaşı ona sövmüş, aşağılamış gibi geldi. Şu dünyada ne yabanlar, kalın kafalılar vardı! Akşam toplantıları da can sıkmaya başlamıştı hani, günler birbirinden daha bıktırıcı geçiyordu. Hep oyun, kumar, oburca tıkınmalar, kafa çekmeler, birbirinin aynısı konuşmalar! İnsan en iyi zamanlarını, gücünün büyük bir bölümünü bu tür gereksiz vakit geçirmelere, boş konuşmalara ayırınca geriye kanatsız, güdük bir yaşam kalıyordu. İşin kötüsü, saçmanın saçması oyalanmalardan da kurtaramıyordunuz yakanızı; deliler evine ya da ya hapishaneye kapatılmış gibi bir yere kıpırdayamadan yaşıyordunuz.

Gurov'un yüzüne o gece hiç uyku girmedi, evdekilere çattı durdu, ertesi gün de hep başı ağrıdı. Sonraki geceler gene doğru– dürüst uyuyamadı; ya yatağında oturdu ya da odasında bir ileri bir geri dolaştı. Çocuklarından da bıkmıştı, bankadan da; ne canı bir yere gitmek istiyordu, ne de çıkıp birileriyle konuşmayı...

Aralık ayında bir yortu günü yol hazırlığı yaptı, karısına genç bir adamın işleri işin Petersburg'a gideceğini söyleyerek doğruca S. kentine yollandı. Niçin yapmıştı bunu? Kendisi de bilmiyordu. Tek isteği, Anna Sergeyevna'yı bulmak, onunla konuşmak, yapabilirse bir yerde buluşmaktı.

Sabahleyin S. kentine geldi, bir otelin en iyi odasını tuttu. Odanın tabanı askerlerin giydiği cinsten gri bir kumaşla kaplanmıştı, masanın üstünde tozdan kül rengine dönüşmüş bir heykelcik duruyordu. Bir ucunda mürekkep hokkası bulunan heykelin başı kopuktu; süvari heykeli, şapkalı elini havaya kaldırmıştı. Otelin kapıcısı Gurov'a istediği bilgileri verdi: Von Diderits, Staro–Gonçarnaya Sokağı'ndaki kendi evinde oturuyordu. Ev otele yakındı. Adam varlıklıydı, çok iyi yaşardı, atı, arabası vardı, kentte onu herkes tanırdı. Dili dönmediği için kapıcı, adamın adını Drıdırits diye söylüyordu.

Gurov acele etmeden Staro–Gonçarnaya Sokağı'na gitti, aradığı evi kolayca buldu. Tam evin karşısında çivili tahtalardan yapılmış, kül rengi bir çit uzanıyordu. Gurov evin pencerelerine, oradan da çite bakarak, «bu çitten atlayıp kaçabilirsen kaç,» diye düşündü.

Aklından geçen başka bir düşünce daha vardı: «Bugün daireler tatil olduğuna göre kocası evdedir. Zaten eve girip de herkesi ayağa kaldırmanın alemi yok. Bir pusula yazıp göndersem, bu sefer kocasının eline geçer; bir çuval inciri berbat ederim. En iyisi bir fırsat çıkmasını bekleyeyim...»

Bu düşünceyle çit boyunca sokakta aşağı yukarı dolaşmaya, uygun fırsat kollamaya başladı. Bir ara eve bir dilencinin girdiğini gördü. Sokaktaki köpekler adamın üstüne saldırdılar. Aradan bir saat kadar geçince içerden zayıf, belli belirsiz piyano tıngırtıları gelmeye başladı. Piyanoyu Anna Sergeyevna çalıyor olmalıydı. Derken, ön kapı ansızın açıldı, dışarı çıkan yaşlı bir kadının ardından çok iyi tanıdığı küçük beyaz köpek fırladı. Gurov köpeğe seslenmek istediyse de yüreği hızlı hızlı vurmaya başladı, heyecandan hayvanın adını unutuverdi.

Sokak boyunca gezinmesini sürdürdü; bu arada kül rengi çite karşı hıncı büyüdükçe büyüdü. Anna Sergeyevna onu çoktan unutmuş, bir başkasıyla gönül eğlendiriyor olmalıydı. Öyle ya, sabahtan akşama değin bu yere batası çiti görmek zorunda kalan genç bir kadın başka ne yapabilirdi? Sonra oteline döndü, ne yapacağını bilemediği için sedirde uzun süre oturdu. Oradan kalkıp yemeğe gitti, dönüşte yatağa yatarak uzun bir uyku çekti.

Uyandığında pencerelere bakarak –akşam olduğu için pencereler kararmıştı– «Ben ne aptalca şeyler yapıyorum? Güpegündüz yatıp uykumu aldım. Şimdi geceyi nasıl geçireceğim?» diye düşündü.

Hastane battaniyesi gibi gri bir battaniyeyle örtülü yatağın üstüne toparlanıp oturdu. Bütün cinleri tepesine üşüşmüştü.

«Al sana küçük köpekli kadın!.. Al sana istediğin serü-

ven!.. Bu odadan dışarı çıkma da aklın başına gelsin!» diye kendi kendini kızdırmaya başladı.

Sabahleyin kente geldiğinde istasyonda gözüne iri iri harfli bir afiş çarpmıştı. «Geyşa» adlı opera ilk kez temsil edilecekti. Sıkıntı içinde ne yapacağını düşünürken birden bunu anımsadı, hemen kalkarak tiyatronun yolunu tuttu. «Anna Sergeyevna büyük bir olasılıkla ilk temsilde bulunur,» diye geçiriyordu içinden.

Salon kalabalıktı. Bütün taşra tiyatrolarında olduğu gibi burada da sigara dumanı salondaki avizenin yüksekliğine çıkmıştı. Parteri dolduran kalabalık gürültüyle kaynaşıyordu. Kentin kalburüstü seçkinleri, yakışıklıları parterin ilerisindeki boşlukta elleri arkalarında dikilerek temsilin başlamasını bekliyorlardı. En öndeki özel locada valinin kızı, boğa derisi atkısını boynuna atmış duruyordu. Vali de hemen arkasındaydı, ancak göze görünmemek için loca perdesinin arkasına çekildiğinden yalnızca elleri gözüküyordu. Sahne perdesi sallanıp duruyor, orkestranın akort yapması bitmek bilmiyordu. İçeri girenler yerlerini alıp otururlarken Gurov da aradığı kişiyi bulmak için herkesi tek tek süzüyordu.

İşte Anna Sergeyevna da girdi içeriye. Üçüncü sıradaki bir koltuğa oturdu. Gurov sevgilisini görür görmez yüreği sıkıştı; yeryüzünde kendisine ondan daha yakın, daha değerli, daha önemli bir kişi olmadığını tüm açıklığıyla anladı. Taşra kalabalığı arasında kaybolup giden, olağanüstü bir yanı bulunmayan, elinde kaba bir saplı gözlük tutan bu ufak–tefek kadın, üzüntüsüyle, sevinciyle, vereceği mutlulukla onun tüm yaşamını dolduracak tek kişiydi. Kötü orkestranın, uyduruk kemanların çaldığı üvertürü dinlerken Gurov sevgilisinin ne kadar güzel bir kadın olduğunu düşünüyordu. Düşünüyor, kendini hayallerden kurtaramıyordu.

Anna Sergeyevna'nın yanında genç bir adam da salona girmiş, bitişikteki koltuğa oturmuştu. Adamın küçük favorileri vardı. Kamburumsu, upuzun bedeni yürürken başıyla birlikte

sallandığı için sağa–sola selam dağıttığını sanırdınız. Yalta'dayken Anna Sergeyevna'nın öfkeli bir anında uşak olarak nitelediği kocası olmalıydı. Gerçekten de uzun bedeninin, favorilerinin, başındaki ufak dazlağın uşaklarınki gibi alçakgönüllü bir görünüşü vardı. Gülümseyişi de pek tatlıydı. Göğsünde, uşakların yaka numarasını andıran bir bilim nişanı parlıyordu.

İlk perde arasında adam sigara içmeye çıkınca, Anna Sergeyevna koltukta tek başına kaldı. Kendi yeri de parterde olan Gurov hemen kadının yanına yaklaştı, zorla gülümsemeye çalışarak, titreyen sesiyle:

— Merhaba, dedi.

Kadın baktı, Gurov'u tanır tanımaz yüzü sapsarı kesildi. Sonra bir daha baktı; gözlerine inanamıyordu. Korku içinde yelpazesini, saplı gözlüğünü sımsıkı kavradı. Bayılmamak için çabaladığı belliydi. İkisinden de çıt çıkmıyordu. Kadın hep böyle oturuyor, Gurov ise kadının şaşırması karşısında daha bir ürktüğü için yanına oturmayı göze alamıyordu. O sırada sahneden akorda başlayan kemanlar ile flütün çığlıkları yükseldi. Bütün localardan herkes onlara bakıyor gibiydi. İkisinin de yüreğini korku sarmıştı. Ama işte Anna Sergeyevna yerinden doğruldu, salon çıkışına doğru yöneldi. Gurov da onun peşinden... Koridorlardan, merdivenlerden geçerek, bazen inip bazen çıkarak anlamsız bir yürüyüş tutturdular. Adliye Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı, Hazine Bakanlığı üniformaları giymiş karmakarışık insanlar, bunların göğüslerindeki madalyalar, nişanlar, süslü–püslü kadınlar, askılıklardaki kürkler gözlerinin önünden gelip–gelip geçiyordu. Açık bir kapıdan esen rüzgârın sürüklediği sigara dumanı yüzlerine çarptı. Yüreği küt küt atan Gurov, «Aman, Tanrım! Bütün bu insanların, bu orkestranın burada ne işi var?» diye düşünüyordu.

O anda, Anna Sergeyevna'yı akşamleyin istasyondan uğurladıktan sonra kendi kendine her şeyin sona erdiği, artık onunla bir daha görüşemeyeceği konusunda söylediği sözleri anımsadı. Oysa daha işin sonu öylesine uzak görünüyordu ki!

Üstünde «tiyatroya giriş» yazısı bulunan, dar, karanlık bir merdiven başına gelince Anna Sergeyevna durdu.

Yüzünün solukluğu hâlâ geçmemiş, şaşkınlıktan kurtulamamıştı. Derin derin soluyarak:

— Beni öyle korkuttunuz ki! dedi. Bir an öleceğimi sandım. Niçin geldiniz, niçin?

— Anlamaya çalışın, Anna. Yalvarırım, biraz anlayışlı olun...

Kadının bakışlarından hem korku, hem yalvarış, hem de sevgi okunuyordu. Adamın yüz çizgilerini belleğinde sımsıkı tutmak istercesine gözlerini ona dikmişti. Gurov'un söyledikleri kulaklarına girmemişti bile.

— Öyle acı çekiyorum ki! diye sürdürdü konuşmasını. Hep sizi düşündüm, hayallerimde hep sizinle yaşadım. Bir yandan da unutmak, unutmak istiyordum. Niçin geldiniz, niye yaptınız bunu bana?

Yukarda merdiven sahanlığında iki okullu genç sigara içiyorlar, aşağıya bakıyorlardı. Gurov onların ne diyeceğine aldırış bile etmeden sevgilisini çekti; yüzünü, yanaklarını, ellerini öpmeye başladı.

Kadın onu kendinden uzaklaştırdı, korku içinde:

— Ne yapıyorsunuz? Ne yapıyorsunuz? diye çırpındı. İkimiz de aklımızı oynattık galiba! Hemen gidin, bugün gidin buradan!.. Yalvarırım, ne olur, bırakın beni. Birileri geliyor...

Gerçekten de aşağıdan birisi geliyordu. Kadın fısıltıyla şunları söyledi:

— Hemen gitmelisiniz! İşitiyor musunuz beni, Dmitri Dmitriç? Sizi görmek için Moskova'ya geleceğim. Yaşam boyu mutlu olmadım, şimdi de mutlu değilim. Hiçbir zaman, hiçbir zaman mutlu olmadım! Daha fazla acı çekmemi istemezsiniz, değil mi? Hemen gidin buradan. Yemin ederim, Moskova'ya yanınıza geleceğim. Ne olur, şimdi ayrılalım! Hayatım, sevgilim, bir tanem benim, burada ayrılalım.

Adamın elini son kez sıkarak merdivenlerden hızla aşağı

indi. Gurov uzaklaşırken gönüp dönüp geriye bakan sevgilisinin gözlerinden gerçekten mutlu olmadığını okudu... Orada bir süre daha durdu, sesler kesilip her şeyin sakinleşmesinden sonra paltosunu vestiyerden alarak tiyatrodan çıktı.

IV

Anna Sergeyevna söz verdiği gibi Moskova'ya gelmeye başladı. İki ayda bir kocasına, bir kadın hastalığından dolayı tanıdığı bir profesöre muayeneye gideceğini söyleyerek S.'den ayrılıyordu. Adamcağız ne yapsın, inanmasa da inanmış görünmek zorundaydı. Kadın Moskova'ya gelince «Slavyanski Bazar»da bir otele iniyor, Gurov'a otelin kırmızı şapkalı garsonlarından biriylc haber gönderiyordu. Böylece iki sevgili buluşuyorlar ama koca Moskova'da kimsenin ruhu bile duymuyordu.

Gurov bir sabah gene otele sevgilisini görmeye gidiyordu (bir gün önce uğrayan haberci onu evinde bulamamıştı), yanında da küçük kızı vardı. Çocuğu okuluna bırakacak, oradan otele gidecekti. İri taneli sulu bir kar yağıyordu.

— Isı sıfırın üstünde üç ama gene de kar yağıyor. Dünyamızın yüzeyinde bu böyledir, yükseklerde ısı birdenbire düşer, diye açıkladı kızına.

— Peki, baba, niçin kışın gök gürlemiyor?

Gurov bunun açıklamasını da yaptı. Bir yandan kızıyla konuşuyor; bir yandan da sevgilisiyle buluşacağını, ama bunu kimsenin bilmediğini, ilerde de tek tanrının kulunun öğrenemeyeceğini düşünüyordu.

Gurov'un iki türlü yaşamı vardı. Birisi, çevresinde herkesin, eşin–dostun yaşamları gibi, bütün yakınların görüp bildiği, böylece kabul edilmiş doğrulardan ve yalanlardan oluşan, görünürdeki yaşantısıydı. Öbürü ise gizliden gizliye sürdürmekte olduğuydu. Belki de çeşitli durumların bir rastlantı sonucu garip bir biçimde biraraya gelmesinden olacak, kendisi için en ö-

nemli, en ilginç, en kaçınılmaz bulduğu, çok içten davrandığı ve kendini hiç aldatmadığı, yaşamının özü saydığı şeylerin tümü, herkesten gizlediği bu dünyada yaşanıyordu. Dıştan görüneni ise bir aldatmacaydı. Bir örtü gibi altında gizlendiği, gerçekleri gözlerden ırak tutmaya çalıştığı bir aldatmaca. Bankadaki işi gibi, kulüpteki arkadaşlar arasında «aşağı ırk» türünden tartışmalar gibi, karısıyla jübilelere gitmeleri gibi... Başkalarının yaşantısını göz önüne aldığında her gördüğüne inanmaması gerektiğini anlıyordu. Gecenin karanlık örtüsü altında en gerçek, en ilginç anların yaşanması gibi, her insanın gizlilik örtüsü altında da değişik bir yaşantısı olmalıydı. İnsanoğlunun asıl kişisel varoluşu gizlilik içinde sürüp gitmekteydi; belki de bu yüzden olacak, uygar insanlar kişisel gizlerine saygı gösterilmesi konusunda son derece titizdiler.

Kızı okuluna gönderdikten sonra Gurov «Slavyanski Bazar» daki otelin yolunu tuttu. Yukarı çıkmadan önce kürkünü çıkardı, merdivenlerden tırmandı, usulca kapıyı vurdu. Yaptığı yolculuktan ve beklemekten yorulmuş bulunan Anna Sergeyevna, çok sevdiği gri giysisini giymiş olarak, akşamdan beri sevgilisinin yolunu gözlemekteydi. Yüzü solgundu, gülümsemiyordu, adam içeri girer girmez boynuna sarıldı. Sanki iki yıldır görüşmüyorlarmış gibi uzun uzun öpüştüler.

— E, nasılsın? İşler iyi gidiyor mu? diye sordu Gurov.

— Dur biraz. Şimdi konuşacak durumda değilim.

Gerçekten de konuşacak durumda değildi, gözleri yaşarmıştı, ağlıyordu. Yüzünü öbür yana çevirdi, mendilini gözlerine bastırdı.

«En, ne yapalım? Ağlasın bakalım,» diye düşündü Gurov, gidip koltuğa oturdu.

Sonra zili çaldı, içeri giren koridor görevlisine bir bardak çay getirmesini söyledi. Gurov, çayını içtiği sürece kadın hep pencerenin dibine dikildi, bir kez olsun yüzünü ona döndürüp bakmadı. Çok heyecanlıydı, ayrıca yaşamlarının böyle hüzünlü bir sonuca bağlanmış olması onu korkutuyordu. Hep böyle giz-

li gizli buluşup insanların gözünden hırsız gibi kaçacaklar mıydı? Paramparça bir yaşam neye yarardı?

— Ağlama artık, diyerek kadını susturdu Gurov.

Bu ilişkinin hemen bitmeyeceğini, birbirlerini uzun süre seveceklerini açıkça görüyordu. Kendisine gittikçe daha çok bağlanan, hatta taparcasına seven bir kadına ilişkilerinin birgün nasıl olsa biteceğini söylemek çok saçma olurdu; ayrıca karşısındaki buna inanmazdı.

Gurov'un saçları ağarmaya başlamıştı. Son birkaç yılda yaşlanıp çökmeye yüz tutması, çirkinleşmesi, çok tuhafına gidiyordu. Oysa kollarını doladığı sevgilisinin omuzları ıpılıktı, o sardıkça kollarının altında titriyordu. Sonunda kendi yaşamı gibi sararıp solacak, böylesine güzel, insanın içini ısıtan bir yaşama acımamak elde miydi? Ne diye seviyordu bu kadın onu? Gurov, kadınlara, aslında neyse bundan daha değişik görünürdü; onlar da onu Gurov olduğu için değil, hayallerinde yaşattıkları, yaşamları boyunca aradıkları adam olarak severlerdi. Yanıldıklarını anladıkları zaman sevgileri gene de eksilmezdi. Ama hiçbiri onunla mutluluğu sonuna dek sürdürememişti. O da öyle; birisiyle tanışıyor, biraraya geliyor, sonra sevmediğini anlayarak ayrılıyordu. Aralarında istediği her şey geçiyordu, yalnızca asıl aradığı sevgi yoktu.

Ancak şimdi, saçlarına ak düşmeye başladığı zaman, yaşam boyu tatmadığı aşkı bulmuştu.

Anna Sergeyevna ile Gurov, kırk yıllık çok yakın iki arkadaş gibi, karı–koca gibi, candan iki dost gibi seviyorlardı birbirlerini. Onları yazgıları karşı karşıya getirmişti en sonunda; şaştıkları tek şey, ikisinin de başkalarıyla evli olmalarıydı. Yakalanıp ayrı kafeslere tıkılmış, birisi erkek, öbürü dişi iki göçebe kuş gibiydiler. Geçmişlerinde utandıkları ne varsa hepsini de hoş gördükten başka şimdikileri de bağışlamışlardı; aşklarının ikisini de değiştirdiğini ta derinden hissediyorlardı.

Eskiden Gurov üzüntülü anlarında türlü türlü şeyler düşünerek kendini yatıştırmaya çalışırdı, oysa artık kafasını böyle

düşüncelerle yormaya gerek yoktu; karşısındaki kadına acıması, içten davranması, sevecenliğini göstermesi yetiyordu.

— Hadi, ağlamayı bırak, tatlım benim. Şimdi oturup durumumuzu konuşalım. Belki bir çözüm yolu buluruz, diye üsteledi.

Başkalarının gözünden saklanmak, yalana sapmak, ayrı ayrı kentlerde yaşamak, buluşmalarının kısa sürmesi zorunluluğunu ortadan kaldırmak için ne yapmaları gerektiğini konuştular, danıştılar. Bu dayanılmaz bağlardan kurtulmanın yolu neredeydi?

— Nasıl? Nasıl? Bunun bir yolu olmalı? diye saçlarına asılıyordu Gurov.

Biraz daha kafa yorsalar bir çözüme ulaşacaklardı sanki; o zaman güzel, yeni bir yaşam başlayacaktı. Aşklarının sonunun daha çok çok uzaklarda olduğu, ancak en çetrefil, en zor günlerin bundan sonra başladığı açıkça ortadaydı.

ÇUKURDA

Ukleyevo köyü bir çukurun içine kurulmuştu. Şoseden ya da istasyondan bakılınca ancak çan kulesiyle basma fabrikalarının bacaları görülebilirdi. Gelip geçenler burasının neresi olduğunu sorarsa, onlara;

— Bir cenaze töreninde bütün havyarları yiyen kilise zangocunun köyüdür, karşılığını verirlerdi.

Bundan epey önce, ihtiyar fabrikatör Kostyukov'un ölüm yemeğinde, çeşitli yiyecekler arasında taneli havyarın da bulunduğunu gören yaşlı köy zangocu hemen havyardan atıştırmaya başlıyor. Adamcağızı dürtüyorlar, kolundan çekiyorlar ama, seninki zevkten kendinden geçmiş, kimseyi tınmadan tıkınmasını sürdürüyor. İki kiloluk kavanoz dolusu havyarı kısa zamanda yiyip bitirmiyor mu zangoç? O günden beri uzun yıllar geçtiği, zangocun kendisi bile çoktan öldüğü halde, havyar olayı kimsenin aklından çıkmadı. Köyün yaşantısı mı pek kısırdı, yoksa on yıl önce geçen bu önemsiz olaydan başkası mı hatırlarda kalmamıştı, bilinmez ama, Ukleyevo deyince herkesin aklına aynı şey gelirdi.

Köyde sıtmadan geçilmezdi; çitlerin üzerine abanan yaşlı söğütlerin geniş gölgelerinde daha çok olmak üzere, yaz-kış çamur eksik olmazdı. Fabrika döküntülerinin, basma işinde kullanılan sirke asitinin kokusu insanın burnunun direğini kırardı.

Üç basma fabrikasıyla bir de sepi yeri (tabakhane) vardı köyden uzakça bir yerde. Fabrikalar öyle pek büyük sayılmazdı,

hepsinde topu topu dört yüz kadar işçi çalışıyordu. Sepi yeri dolayısıyla derenin suyu sürekli kokar, döküntülerden çayırlar kirlenir, köyün hayvanları şarbondan kurtulamazdı, bu yüzden burasının kapatılması emredilmişti. Adı kapatılmışa çıkan işyeri, sahibinin ilçe doktoruyla polis amirine ayda onar ruble rüşvet vermesiyle onların gözleri önünde gizli gizli çalışmasını sürdürüyordu.

Koca köyde damı saçla kaplı, doğru-dürüst iki taş yapı vardı. Bunlardan birinde bucak yöneticisi, kilisenin tam karşısında olan iki katlısında ise Epifanlı bakkal Grigori Petrof Tsıbukin otururdu.

Grigori görünüşte bakkal dükkânı işletirdi, aslında ise, içki, deri, tahıl, domuz, sığır, daha akla ne gelirse alır satardı. Diyelim, dış ülkelerden kadın şapkaları için saksağan teleği mi isteniyor; bunları nereden bulur buluşturur, kuşların çiftinden otuzar kapiği[1] cebe indirirdi. Kesimlik orman satın alır, faizle para verir, kısacası işini becerirdi ihtiyar kurt.

İki kurdu vardı Grigori'nin. Büyük oğlan Anisim sivil polis olarak kentte emniyette çalışırdı, köye de seyrek gelirdi. Stepan adındaki küçüğü ise ticarete atılarak babasına yardıma başladı. Aslına bakılırsa kimse ondan yardım beklemiyordu, çünkü sağlığı bozuktu, sağırdı da üstelik. Stepan'ın bayramlarda başında şapka, elinde şemsiye, gezintiye çıkan sülün boylu, güzel karısı Aksinya, sabahleyin erkencecik kalkar, eteğini toplayıp anahtarları şıngırdatarak geç vakte kadar ambardan kilere, kilerden dükkâna koşar dururdu. İhtiyar Tsıbukin, gelinine baktıkça, sevinçten gözleri parlar, onunla büyük oğlu değil de, kadın güzelliğinden anlamadığı açıkça gözüken sağırın evlenmesine üzülür dururdu.

1 Rublenin yüzde biri, kuruş. (Ç.N.)

İhtiyar, aile yaşamına düşkündü; dünyada en çok ailesini, özellikle de büyük oğlu ile gelinini severdi. Sağır Stepan'la evlenir evlenmez ticaret işine büyük yatkınlık gösteren Aksinya, kime borç verilip kime verilmeyeceğini hemen öğrenmişti. Anahtarları yanından hiç ayırmaz, onları kocasından bile sakınırdı. Hesap kutusuyla[1] hesapları yapar, erkek gibi atların dişine bakar; kahkahası, bağıra bağıra konuşması ile gittiği yeri neşeye boğardı. Gelininin yaptıklarına, söylediklerine bayılan ihtiyar, gururla mırıldanırdı.

—Haydi benim güzel gelinim! Göreyim seni!..

Grigori Petrov dul kalmıştı, ama küçük oğlunun düğününden bir yıl sonra dayanamayıp o da evlendi. Ukleyevo'nun otuz versta uzağındaki bir köyden, iyi bir aileden gelme, Varvara Nikolayevna adında, yaşı geçkince ama eli-yüzü düzgün iyi bir kız buldular. Yeni gelin eve gelip üst kattaki küçük odaya yerleşince, sanki pencerelere yeni cam takılmış gibi evin içi aydınlanıverdi birden. Aziz resimlerinin dolaplarında kandiller yandı, masalara kar gibi beyaz örtüler yayıldı, pencerelerin önündeki tarhlarda kırmızı kırmızı çiçekler boy gösterdi. Artık yemekleri hep birlikte, aynı kaptan yemiyorlar, herkesin önüne birer tabak konuyordu. Varvara Nikolayevna'nın yüzünden iç açıcı, tatlı bir gülümseme hiç eksik olmuyordu, sanki evin içinde her şey gülüyor sanırdınız. Şimdiye dek görülmedik bir şey daha oldu: Avluya dilenciler, gezici dervişler, düşkünler dadandılar. Ukleyevo kadınlarının acındırıcı, ezik sesleri ve içki içtikleri için fabrikalardan kovulan sıska, sarhoş köylülerin suçlu suçlu öksürmeleri pencerelerin altında günden güne daha çok duyuldu. Varvara onlara para, ekmek, eski giysi dağıtıyordu; elindekini avucundakini tüketince de, dükkândan taşımaya başlıyordu. Bir

1 Bir kutuda on mil üzerine onar onar dizilmiş yuvarlaklar toplama, çıkarma yapmaya yarar. (Ç.N.)

keresinde sağır olan, üvey annesinin iki kutu çay alıp götürdüğünü görünce, buna pek şaşırdı.

—Annem iki kutu çay aldı, diye bildirdi babasına daha sonra. Bunu nereye yazacağız?

İhtiyar karşılık vermedi, kaşlarını kaldırarak biraz durup düşündü, sonra yukarıya, karısının yanına çıktı.

— Varvaruşka, anacığım, dedi okşayıcı bir sesle. Dükkândan ne gerekiyorsa al. Hemen hiç çekinmeden, canın ne isterse...

Ertesi gün sağır, avludan koşa koşa geçerken:

— Anne, istediğiniz bir şey varsa gelin alın! diye bağırdı.

Kandillerle, kırmızı çiçeklerle gelen değişiklik gibi, Varvara'nın sadaka verişinde de yeni, iç açıcı, sevinç dolu bir şey vardı. Büyük perhizlerde ya da üç gün süren kilise yortusunda fıçılar açılıp da köy halkının burun direklerini sızlatan pis kokulu sığır eti tuzlaması satışa çıkarılınca; sarhoşlardan, içtiklerine karşılık tırpanları, şapkaları, karılarının başörtüleri rehin alınınca; verilen berbat votkayı içer içmez fabrika işçileri hemen orada çamurlara yuvarlanınca, koyu bir günah dumanı her yeri sarıyormuş gibi olurdu. İşte böyle zamanlarda yukarda, evin içinde, ne kokmuş sığır etiyle, ne de berbat içkiyle hiçbir girdisi-çıktısı olmayan, kendi halinde, temiz bir kadının bulunduğunu düşünmek insana iç rahatlığı verir; onun dağıttığı sadakalar, günah dumanının arşa çıktığı günler, makinenin emniyet supabı görevini yapardı.

Tsıbukin'in evinde günler iş-güçle geçerdi. Daha güneş çıkmamıştır ki, bir de bakarsınız: Aksinya şapur şupur yüzünü yıkıyor, kötü bir şeyler fısıldarmışçasına semaver mutfakta uğulduyor. Uzun siyah setresiyle basma bezinden pantolonunu giyip, ayaklarına uzun konçlu pırıl pırıl çizmelerini geçiren ihtiyar Grigori Petrov, ökçelerini gümbür gümbür vurarak odalarda gezinirken ufak tefekliği, giyimi-kuşamıyla ünlü şarkıdaki kay-

natayı andırırdı pek. Dükkânı açarlardı güneş çıkınca; evin önüne yiğit bir atın koşulduğu araba çekilir, ihtiyar bol kasketini kulaklarına kadar indirerek bir delikanlı gibi kurulurdu arabaya. Onu görenler 56'sını doldurduğunu söyleyemezdi. Karısıyla gelini, uğurlardı onu. Sırtında temiz gıcır gıcır setresi, altında üç yüz ruble değerindeki iri, yağız bir atın çektiği arabası olduğu zamanlar, Grigori Petrov, köylülerin dilekleriyle, sızlanmalarıyla yanına sokulmalarını istemezdi. Onlardan zaten nefret eder, iğrenir, avlu kapısında birinin beklediğini görse öfkeden köpürürdü:

— Ne dikiliyorsun orada? Haydi, çek arabanı!

Duran bir dilenci ise, ona;

– Allah versin! diye bağırırdı.

İşleri için kente giderdi. Koyu giysiler giyip önüne siyah bir önlük takan karısı, odaları toplar, mutfakta yemeklere yardım ederdi. Aksinya, dükkânda alışverişe bakardı. Şişelerin, paraların şıngırtısı; Aksinya'nın kahkahaları, çığlıkları; öfkelenen müşterilerin bağırıp çağırmaları ta avludan duyulurdu. Orada gizli votka satışının başladığı anlaşılırdı o saat. Sağır da dükkânda oturuyor olur ya da başı çıplak, elleri cebinde, sağına-soluna bakarak sokakları arşınlardı. Günde beş kez çay içmeye, dört kez de yemek yemeğe otururlardı. Akşamleyin günlük satışın hesabı yapılıp defterlere işlenir, sonra da derin bir uykuya yatılırdı.

Ukleyevo'da Büyük ve Küçük Hrıminlerin ve Kostyukov'un üç fabrikası ile evleri birbirine telefonla bağlanmıştı. Bucak merkezine de telefon çekilmişti, yalnız bolca türeyen hamamböcekleriyle tahtakuruları yüzünden kısa zamanda çalışması durdu bu aygıtın. Bucak başkanı fazla okuma-yazması olmayan, sözcüklerin baş harfini büyük yazan bir adamdı, ama telefonu bozulduğu zaman:

— Şimdi çalışmak daha da güçleşti! demişti.

Büyük Hrıminlerle Küçük Hrıminler sık sık mahkemelik olurlardı. Bazen de Küçük Hrıminler kendi aralarında kavga ederek mahkemeye düşerler, barışıncaya kadar fabrikaları bir-iki ay çalışmazdı. Bu olaylar Ukleyevoluları pek eğlendirirdi, çünkü her kavganın sonunda konuşma konuları çıkar, dedikodular artardı. Tatil günleri Kostyukovlarla Küçük Hrıminler kızak yarışına çıkarak köyü birbirine katarlar, yollarda danaları çiğnerlerdi. Açık-saçık giyinen Aksinya kolalı etekliğini hışırdata hışırdata dükkânın önünde gezinirdi, onu orada gören Küçük Hrıminler, Aksinya'yı kaptıkları gibi neredeyse zorla götürürlerdi. İhtiyar Tsıbukin, arkasında Varvara, yeni aldığı atının üzerinde gösterişe çıkardı tatil günleri.

Kızak gezisinden sonra akşamleyin herkes yatağına yatınca Küçük Hrıminlerin evinde pahalı akordiyonla şarkılar çalınır, dışarda bir de ay ışığı varsa, bu seslerden ruha coşkun sevinç dolar, Ukleyevo artık çukurda değilmiş gibi gelirdi.

--II--

Grigori'nin büyük oğlu Anisim, köyüne pek seyrek uğramakla birlikte hemşerileriyle eve armağanlar yollar, güzel yazısı olan birine resmi kâğıtlara dilekçe biçiminde yazdırdığı mektuplar gönderirdi. Anisim'in ömründe kullanmadığı deyimlerle doluydu bu mektuplar: «Sevgili babacığım, anneciğim, bedensel gereksinmenizi gidermek için sizlere çiçek çayı gönderiyorum.»

Her mektubun altında, sanki bozuk bir uçla çiziktirilmiş gibi bir «Anisim Tsıbukin» imzası bulunurdu, bunun altında da tekrar o güzel yazıyla «Sivil memur» sözcüğü...

Mektuplar yüksek sesle, birkaç kez okunurdu; duygulanan ihtiyar, heyecandan kızararak;

— İstemedi işte baba evinde oturmayı, o da okudu adam oldu! Bırak ne yaparsa yapsın, bu dünyada herkes kendi yolunda gider...

Büyük perhiz öncesi bir gün doluyla karışık şiddetli bir yağmur yağıyordu. İhtiyar ile Varvara dışarı bakmak için pencereye yaklaşmışlardı. Bir de ne görsünler: Anisim kızakla istasyondan doğru gelmiyor mu? Böyle bir günde onu hiç beklemiyorlardı. Anisim içeriye tedirgin, heyecanlı bir yüzle girdi; sonuna kadar da hep öyle kaldı. Davranışlarında bir dağınıklık göze çarpıyor, görevine gitmek için hiç acele etmiyordu, sanki işinden atılmış gibi bir tavrı vardı. Varvara, onun gelişine pek sevinmişti, ikide bir kurnaz kurnaz Anisim'e bakıyor, içini çekip başını sallayarak;

– Bu işe bir türlü aklım ermedi! diyordu. Delikanlı nerdeyse 29'una girecek, hâlâ bekâr geziyor. Tüh-tüh-tüh!..

«Tüh-tüh!» diye söylenmesi ta içeriki odadan duyulurken, kocası ve Aksinya ile fis-kosa başladılar. Aynı kurnaz, gizemli anlatım öbürlerinin yüzüne de yayıldı; üçü bir komplo peşinde gibiydiler.

Anisim'i evlendirmeye karar vermişlerdi.

— Tüh-tüh-tüh!.. Küçük kardeşini evlendireli çok oldu, sen hâlâ tek başına horoz gibi dolaş dur, olmaz öyle şey! Tanrı yardım eder, sen de ev-bark kurarsın. Ama istiyorsan, gene görevine tek başına git, karını da eve bize yardımcı bırak. Bak oğlum, senin düzensiz bir yaşantın var, düzen nedir iyice unutmuşsun. Tüh-tüh-tüh, siz kent çocukları bütün bütüne günaha giriyorsunuz!

Tsıbukinler evlenirken, zengin olmaları dolayısıyla en güzel kızları seçerlerdi. Anisim için de aynı biçimde güzel bir kız buldular. Oysa kendisi öyle göz doldurucu, yakışıklı bir genç de değildi; çelimsiz, ufak-tefek, hastalıklı bir şey olduğu halde, şişiriyormuş gibi tombul, dolgun yanakları vardı. Gözlerini hiç

kırpmaz, insanın yüzüne dik dik bakardı. Düşünceli olduğu zamanlar ağzına sokup çiğnediği, seyrek, kızıl bir sakal bırakmıştı. Bunlar yetmiyormuş gibi, yürüyüşünden, yüzünden anlaşılacağı üzere, sık sık içki içerdi. Onu güzel bir kızla nişanlayacaklarını söyledikleri zaman;

— Benim neyim eksik? demişti. Tsıbukinler demişler bize, hepimiz güzel insanlarız...

Dağın tam eteğinde Torguyevo adında bir köy bulunuyordu; bu köyün bir yarısı kente karışmışken öteki yarısı gene öyle köy kalmıştı. Köyün birinci yarısında kendi evinde yaşayan dul bir kadının yoksul, gündelikçi bir kızkardeşi vardı; onun da kendisi gibi gündelik işlere giden Lipa adında bir kızı. Torguyevo'da Lipa'nın güzelliği dillere destandı, ama yoksulluğu dolayısıyla kimse yanına sokulmuyordu. Dul ya da yaşlı birinin çıkıp kızın yoksulluğuna aldırmadan onunla evleneceğini, daha olmadı yanına «öylece» alıvereceğini; annesinin ise kızının evinde geçinip gideceğini söylüyorlardı. Varvara, görücülerden Lipa'nın adını duyunca, atladığı gibi Torguyevo'da aldı soluğu.

Daha sonra kızın teyzesinin evinde geleneklere uygun, yemekli, içkili bir tanışma toplantısı yaptılar. Lipa, toplantı için dikilmiş, yeni, pembe bir giysi giymişti; saçlarına taktığı koyu kırmızı kurdele alev alev parlıyordu. Açık havada çalışmaktan esmerleşen yüzünün çizgileri ince, yumuşaktı. Zayıf mı zayıf, soluk çıtı-pıtı bir kızdı Lipa. Yüzünden ürkek, hüzünlü bir gülümseme hiç eksik olmuyor, insana bir çocuğun güven ve merak dolu gözleriyle bakıyordu. Daha çocuk denecek kadar küçük gösteriyordu, göğüsleri yeni yeni kabarmıştı, ama yaşını aldığı için evlendirilebilirdi. Güzel bir kız sayılırdı gerçekten de; hoşa gitmeyecek bir yeri varsa o da, iki yanında hayvan pençesi gibi sarkan, iri, erkek elleriydi.

Frigori Petrov, kızın teyzesine;

— Çeyizi yokmuş, ne çıkar! dedi. Oğlumuz Stepan'a da

yoksul bir aileden kız aldık, ama şimdi öve öve bitiremiyoruz. Evde olsun işte olsun paha biçilmez elleri var.

Kapıda dikilen Lipa'cık; «Benimle istediğinizi yapabilirsiniz, size güveniyorum,» der gibiydi; annesi gündelikçi kadın Praskovya korkusundan kaçıp mutfağa sinmişti. Bir zamanlar, gençliğinde, evinin döşemelerini sildiği bir tüccar öfkeyle üzerine yürüyünce, zavallının korkudan dili tutulmuş, o günden beri de içinde bir ürküntü kalmıştı. Korkudan elleri, ayakları, yanakları titriyordu. Mutfakta otururken konukların nelerden konuştuklarını işitmeye çalışıyor; gözleri aziz resimlerinde, parmaklarını alnına bastıra bastıra istavroz çıkarıyordu.

Anisim, kafası hafif dumanlı, mutfağın kapısını açarak, saygısızca;

— Burada ne oturup duruyorsunuz, değerli anneciğim? Siz olmadan canımız sıkılıyor, dedi.

Korkudan ödü kopan Praskovya, ellerini zayıf, çökük göğsüne bastırarak;

— Aman kusuruma bakmayın... geldiğinize pek sevindik efendim, diye karşılık verdi.

Görüşmenin sonunda, düğün gününü kararlaştırdılar. Anisim eve gelince odalarda dolaşmaya başladı. Bazen ıslık çalıyor, bazen de aklına bir şey gelmiş gibi durup düşüncelere dalarak, bakışlarıyla yeri delip geçmek istercesine, gözlerini bir noktaya dikiyordu. Evleneceği, hem de çok geçmeden, paskalyanın haftasında evleneceği için ne bir sevinç belirtisi gösteriyor; ne de nişanlısıyla görüşmek istiyordu; yalnız ıslık çalıyordu, hepsi o kadar... Salt babasıyla üvey annesi öyle istedi diye, bir de köyün, «Oğul evlenir, eve yardımcı gelir» geleneğine uyarak evlendiği ortadaydı. Köyden ayrılmakta da acele etmedi, önceki gelişlerinden farklıydı zaten her davranışı. Abuk-sabuk laflar etmiş, pek serbest, gelişigüzel davranmıştı.

Şikalovo köyünde iki terzi kızkardeş vardı. Düğünlük giysiler onlara ısmarlandığı için, Ukleyevo'ya sık sık provaya geliyorlar, çay içmeye kalıyorlardı. Varvara'ya siyah dantelli, boncuk işlemeli, kahverengi bir giysi ile Aksinya'ya sarı göğüslü, kuyruklu, açık yeşil entari diktiler. Terziler işlerini bitirince ihtiyar Tsıbukin, borcunu parayla değil de dükkânındaki mallarla ödedi. Kadınlar işlerine hiç yaramayan mum ve sardalye paketlerini alıp, asık suratla oradan ayrıldılar; köyün dışına çıkınca da tümseğe oturup ağlamaya başladılar.

Düğüne üç gün kala gıcır gıcır giysileriyle Anisim çıkageldi. Ayağına pırıl pırıl lastik giymiş, boyunbağı yerine taşlı, kırmızı bir kaytan takmıştı; kollarını sokmadan omuzlarına attığı yeni bir de paltosu vardı.

Aziz tasvirinin önünde ağır ağır dua ettikten sonra babasının hatırını sordu, çıkarıp ona on tam, on da yarım gümüş ruble verdi. Varvara'ya da bir o kadar, Aksinya'ya ise yirmi çeyrek ruble verdi. Bu armağanların en hoşa giden yanı, seçilmiş gibi hepsinin yepyeni olması güneşte pırıl pırıl parlamasıydı. Ağırbaşlı, ciddi görünmeye çalışan Anisim kasılıyor, avurtlarını şişiriyordu; çevresinde yaydığı votka kokusundan her istasyonda inip büfeye koştuğu belliydi. Davranışında genç bir saygısızlık, abur cuburluk vardı. Sonra Anisim'le babası birlikte çay içtiler, Varvara pırıl pırıl rublelerle elinde oynarken, kentte oturan hemşerilerini sordu. Anisim;

— Ne olsun, çok şükür geçinip gidiyorlar, dedi. Yalnız İvan Yegorov'un başına bir şey geldi: Yaşlı annesi Sofya Nikiforovna veremden öldü. Cenaze yemeğinde bir lokantadan adam başına iki buçuk rubleye yemek getirttiler. Üzüm şarabı

bile vardı. Köylüler demediler, hemşerilere de aynı masrafı yaptılar. Ama bizimkiler yemedi. Köylü kısmı ne anlar terbiyeli, soslu yemeklerden!

İhtiyar başını sallayarak;

— İki buçuk ruble mi! dedi.

— Ne sandın ya? Orası köy yeri değil. Bir iki şey atıştırmak için şöyle lokantaya girer, birkaç yemek söylersin. O sırada başkaları da gelerek grup olursunuz, içmeye başlarsınız. Bir de bakmışsınız, sabah oluvermiş; haydi sökülün bakalım üçer-dörder rubleyi!..

Oğlunu hayran hayran dinleyen ihtiyar;

— Hadi canım, atıyorsun! dedi.

— Artık hep Samorodov'la birlikte kalıyoruz. Hani size mektuplarımı yazdırıyorum ya, işte. Ne güzel yazıyor, değil mi?

Sonra Varvara'ya dönerek sevinçle devam etti;

— Bu Samorodov'un nasıl bir adam olduğunu anlatsam, anneciğim, şaşar kalırsınız. Ermeniler gibi esmer olduğu için kendisine Muhtar adını taktık. İçini dışını bilirim, aklımdan geçen en ufak bir şey bile gözümden kaçmaz. Bunu anladığımdan, anneciğim, o da benden ayrılmaz, bir içtiğimiz su ayrı gider. Bu içli-dışlılık onu biraz ürkütürse de, benden uzak duramaz. Ben nerdeysem, o da ordadır... Göz derler işte buna, anneciğim. Bit pazarında herifin biri mintan mı satıyor, görür görmez çalınmış olduğunu anlarım. Bir de durdurur bakarım ki, gerçekten çalınmış...

— Nerden anlıyorsun? diye sordu Varvara.

— Hiçbir yerden, gene de gözümden kaçmıyor böyle şeyler. Aslında ben nerden bileceğim hangi mintanın çalınmış olduğunu? Ama beni o yana doğru çeken bir şey vardır, aradığım şeyi elimle koymuş gibi bulurum... Bizim arkadaşlar benim için: «Anisim gene çulluk avına çıktı!» derler. «Çalınmış eşya aramaya gitti» demektir bu. Ya işte!.. Çalmasına herkes çalar

ama, saklaması zordur! Saklayacak yer mi yok dersiniz ya, çalınan şey için öyle değil...

Varvara içini çekerek;

— Geçen hafta bizim köyde Guntorevlerin bir koçuyla iki koyununu çaldılar, dedi. Arayıp bulacak bir kimse çıkmadı... Çok yazık...

— Ne olacak, ben arayıverdim. Bu, öyle zor bir iş değil ki!..

Düğün zamanı gelip çatmıştı. Serin, fakat güneşli, cıvıl cıvıl bir nisan günüydü. Yelelerine, boyunduruklarına renkli kurdeleler takılmış ikili, üçlü atların çektiği arabalar çıngıraklarını şıngırdatarak sabahın erken vakti Ukleyevo'da şöyle bir dolaştılar. Bu gezintiden ürken ekin kargaları salkım söğütlerde çığrışmaya başladılar; sığırcıklar da, Tsıbukinlerin düğünü olduğuna pek sevinmiş gibi, boğazlarını yırtarcasına durmadan bağırıyorlardı.

Evde masaların üstüne uzun balıklar, isli domuz etleri, kuş dolmaları, çaça kutuları, tuzlamalar, turşular, votka ve şarap şişeleri dizilmişti; sucuk ve ekşili istakoz kokusu doldurmuştu bütün evi. Ökçeleriyle döşemeyi döverek yürüyen ihtiyar Tsıbukin masaları dolaşıyor, bıçakları birbirine sürterek biliyordu. Bir şey sormak için mutfaktan sık sık çağrılan Varvara, eli-ayağı dolaşarak, soluk soluğa oraya koşuyor; şafaktan beri çalışan Kostyukovların erkek aşçısıyla küçük Hrıminlerin kadın aşçısına yardım ediyordu. Saçları kıvrılmış, entarisiz, korseli Aksinya, yakalarında gıcırdayan çizmeler, avludan ikide bir fırtına gibi geçiyor; çıplak dizkapaklarıyla göğüsleri bir görünüp bir kayboluyordu. Tam bir ana-baba günüydü; azarlamalar bağrışmalar, yeminler gırla gidiyordu. Evin önünden geçenler ardına kadar açık avlu kapısının önünde duraklıyorlardı, olağanüstü bir hazırlığın yapıldığı anlaşılıyordu o anda.

— Gelin almaya gittiler!

Çıngırak sesleri köyün ardından gittikçe uzaklaşarak kayboluyordu... Saatin üçüne doğru çıngıraklar bir daha işitildi, halk toplandı: Gelin getiriyorlardı!

Kilise tıklım tıklım doluydu; avizeler yanıyor, ilahiciler, Tsıbukin'in isteği üzerine, notadan bakarak okuyorlardı. Parlak ışıklar, pırıl pırıl giysiler Lipa'nın gözünü kamaştırmıştı. İlahiciler bağırdıkça biri çekiçle başına vuruyor gibiydi. İlk kez giydiği korseyle çizmeler onu sıktıkça sıkıyordu. Bayılmış da yeni ayılmış gibi bir duruşu vardı; bakıyor bakıyor, bir şey anlamıyordu. Boyunbağı yerine kırmızı kaytan takan siyah redingotlu Anisim, gözleri bir noktada dalıp dalıp gidiyor, ilahiciler bağırdıkça aceleyle haç çıkarıyordu. Çok duygulanmıştı, nerdeyse ağlayacaktı. Ta çocukluğundan beri bu kiliseyi tanırdı; bir zamanlar rahmetli annesi onu şaraplı ekmek ayinine getirirdi, çocuklarla birlikte koroda ilahi de okumuştu. Her köşesini, her tasviri o kadar iyi anımsıyordu ki! Onu da evlendiriyorlardı işte, ama âdet yerini bulsun diye. Oysa Anisim, bunları düşünmüyor, aklını düğünden başka şeyler kurcalıyordu. Yüreği sıkışıyor, gözlerini bürüyen yaşlar tasvirleri görmesine engel oluyordu. Tanrı'ya yalvararak, bugün olmazsa yarın başına yüzde yüz gelecek büyük felaketin –kuraklarda fırtına bulutlarının bir damla bile bırakmadan köyün üzerinden geçip gitmesi gibi– Ona dokunmadan geçmesini diliyordu. İşlediği günahlar o denli çok, içine düştüğü durum öylesine umutsuzdu ki, bağışlanması için yalvarmak bile yakışık olmayacaktı. Ama o bağışlanması için gene de yalvarıyor, hatta hüngür hüngür ağlıyordu; onun içkili olduğunu sandıklarından kimse dönüp bakmıyordu bile.

O sırada rahatsız edici bir çocuk ağlaması işitildi:

— Anneciğim, beni burdan götür!

Papaz hemen;

— Gürültü etmeyin! diye bağırdı.

Kiliseden dönerlerken kalabalık arkalarından koşuyordu. Dükkânın çevresinde, dış kapıda, avluda da insanlar toplanmıştı. Övgü söyleyecek kadınlar geldi. Yeni evliler adımlarını eşikten içeri yeni atmışlardı ki, ön odada ellerinde notalarla bekleyen şarkıcılar avazları çıktığı kadar bağırmaya, kentten bu iş için getirtilen müzisyenler çalgı çalmaya başladılar. Uzun kadehlere doldurulmuş köpüklü Don şarapları getirildi; gür kaşlarından gözleri görünmeyen, zayıf, uzun boylu, yaşlı doğramacı-müteahhit Yelizarov, gençlere dönerek;

— Sen Anisim, sen de kızım, birbirinizi seviniz, Tanrı'nın yolundan ayrılmayınız; Göklerin Kraliçesi sizleri yalnız bırakmaz, dedi. Sonra ihtiyar Tsıbukin'in omzuna yaslanarak bir ağıt koyverdi. İnce sesiyle;

— Grigori Petroviç, sevinçten ağlayalım, sevinçten ağlayalım! diye hıçkırıyordu.

Ama birdenbire kart bir sesle kahkaha atmaya başladı;

— Kah-kah-kah! Bu gelinin de güzel Grigori Petroviç; yüzü gözü düzgün her şeyi tastamam. Makine iyi çalışıyor, bütün vidaları yerinde...

Yelizarov aslında Yegoryev ilçesindendi, ama gençliğinden beri Ukleyevo'daki fabrikalarda ve bu yörede çalıştığından buraya alışıp kalmıştı. Yerliler onu kaç zamandır hep böyle zayıf, yaşlı haliyle biliyorlardı, «Koltuk Değneği» adını takmışlardı o yüzden adama. Belki de fabrikalarda kırk yıldır onarım işi yapmasından olacak, herkesi ve her şeyi sağlamlık yönünden inceler; onarımı gerekiyor mu, gerekmiyor mu; diye bakardı. Diyelim sofraya oturacak; ilk işi sandalyelerin sağlam olup olmadıklarını yoklamak, hatta kızarmış balığa parmağıyla dokunmak olurdu.

Köpüklü şaraplar içildikten sonra masalara oturuldu. Konuklar aralarında konuşuyorlar, sandalyelerini oynatıp duruyorlardı. Koro dış odada şarkı söylüyor, orkestra çalıyor, övgücü

kadınlar hep bir ağızdan bağırıyor; bütün bu seslerin yabanıl, korkunç uğultusundan insanın başı dönüyordu.

Koltuk Değneği yanındakileri dirseğiyle itelerken sandalyesinde fır fır dönüyordu; bir ağlayıp bir gülmesinden kimse rahat konuşamıyordu ki...

— Çocuklarım, çocuklarım, çocuklarım benim! diye mırıldanıyordu çabuk çabuk. İki gözüm Aksinya'cığım, Varvara'cığım, hepimiz kardeşçe, güzel güzel geçinelim. Benim kumrularım...

Fazla içki içmezdi, şimdi de tek kadeh acı İngiliz birasından başı dumanlanmıştı. Neden yapıldığı belli olmayan bu berbat birayı içen herkes başına yumruk yemişçesine sersemliyordu, herkesin dili dolaşmaya başlamıştı.

Köyün papazları, fabrika yöneticileriyle karıları, tüccarlar, komşu köylerin meyhane işleticileri, hepsi hepsi buradaydı. On dört yıldır birlikte çalıştıkları bu bucak merkezinde doğru dürüst bir iş yapmamış olan, öte yandan ellerine geçirdikleri insanları dolandırmadan ya da gücendirmeden bırakmayan bucak başkanıyla yazıcısı gene yan yana oturuyorlardı. Hopur hopur, tombul vücutları, hatta yüzlerinin dalavereci insanlara özgü anlatımı ne kadar çok insanın hakkını yemiş olduklarını açıkça gösteriyordu. Yazıcının karısı bütün çocuklarını da birlikte getirmişti. Bu kupkuru, şaşı kadın tabaklara yırtıcı bir kuşun bakışıyla yan yan bakıyor; eline geçen her şeyi kendisinin, çocuklarının cebine tıkıştırıyordu.

Lipa, kilisedeki duruşuyla sandalyesinde kaskatı kesilmişti. Tanıştıklarından beri ağzını açıp karısıyla tek kelime konuşmamış olan Arisim, onun nasıl bir sesi olduğunu dahi bilmiyordu. Şimdi de öyle, onunla yan yana oturduğu halde konuşmaksızın içiyor, içiyordu... İngiliz birası başına vurunca karşılarında oturan, gelinin teyzesine dönerek;

— Samorodov diye bir arkadaşım var, diye başladı. Biti-

rimdir, bir görseniz! Laf-sözü dinlenir, saygıdeğer bir kimsedir. Ama teyzeciğim, Samorodov'un onuruna birer kadeh içelim!

Varvara, yorgunluktan bitkin, konuklarını ağırlamak için oradan oraya koşarken, bu kadar bol, zengin yemekten sonra kimse onları kınamayacak diye pek kıvançlıydı. Güneş batmıştı, ama şölen sürüyordu. Ne, yenilip içilenlerden kimsenin anladığı vardı, ne de konuşanlar işitiliyordu; yalnız arada bir müzik susunca, avludan bir kadının şöyle haykırdığı duyuluyordu:

— Kanımızı emdiler, canavarlar! Bir gün onlar da belalarını bulacaklar!

Akşamleyin orkestra çaldı, dans ettiler. Küçük Hrıminler de içkilerini alıp gelmişlerdi. Kadril[1] oynanırken, bunlardan birinin, iki elinde birer şişe, ağzında da bir kadeh tutması herkesi pek eğlendirdi. Kadril oynayanlar hep birden yere oturuveriyorlardı; yeşiller giymiş olan Aksinya, giysisinin kuyruğuyla havayı yelpazeleyerek, dans edenler arasında bir görünüp bir kayboluyordu. Bir ara Aksinya'nın eteğine bastıklarını gören Koltuk Deyneği:

— Ay, fırfırını yırttılar kızın! Aman çocuklar! diye bağırdı.

Aksinya'nın pek seyrek kırptığı çocuksu, külrengi gözleri vardı; saf bir gülümseme yüzünden hiç eksik olmazdı. Bu kırpılmayan gözlerde uzun boynunun üzerindeki küçük başında, biçimli bedeninde yılanımsı bir şey gizliydi. Yüzündeki o çocuksu gülümseme ve sarı göğüslüklü yeşil entarisiyle, baharda yeni sürülmüş ekinler arasından başını kaldırıp gelene-geçene bakan bir engerek yılanını andırıyordu. Hrıminler ona karşı çok serbest davranıyorlardı, en büyükleriyle pek içli-dışlı olduğu gözden kaçmıyordu. Sağırın bir şeylerden anladığı yoktu, karısına dönüp bakmıyordu bile; bir köşede bacak bacak üstüne at-

---

1. Altı figürlü bir dans. (Ç.N.)

mış oturuyor, fındık yiyordu. Fındıkları kırarken çıkardığı sesten tabanca patlattığını sanırdınız.

İşte ihtiyar Tsıbukin de çıktı ortaya. Mendilini sallayışıyla kendisi de bir Rus dansı yapmak istediğini bildiriyordu. Bir anda bütün odalardan, avludaki kalabalıktan onaylama uğultusu yükseldi:

— Kendisi kalktı! Kendisi.

Baba Tsıbukin ile karısı dansa kalktılar. Ancak, dans eden Varvara'ydı; beriki ise yalnız topuklarını yere vuruyor, mendil sallıyordu. Dışarda birbirlerinin omuzları üstünden pencereye bakmaya çalışanlar coşup kendilerinden geçerek, bir an için ihtiyarın zenginliğini de, kendilerine yaptıklarını da bağışlayıverdiler. Kalabalıktan;

— Bin yaşa Grigoriy Petroviç! Ha şöyle! Göster gençlere kim olduğunu, sesleri geliyordu.

Düğün sona erdiğinde gecenin ikisi olmuştu. Sallana sallana müzisyenleri, şarkıcıları dolaşan Anisim, hepsiyle vedalaşarak, onlara birer çil çil yarım rublelik verdi. İhtiyar ise sallanmaksızın, ama hep öyle bir ayağının üzerinde durarak konuklarını uğurluyor; her birine;

— Düğün bana iki bine patladı, diyordu.

Herkes evine dağıldığı sırada, biri Şikalovo köyü hancısının yeni paltosunu alıp kendi eskisini yerine bırakmıştı. Bunu işiten Anisim birden öfkelenerek bağırmaya başladı:

— Durun! Şimdi bulup çıkarırım! Bunu kimin çaldığını biliyorum! Durun!

Sokağa fırlayarak birilerinin peşine düştü. Fakat onu yakaladılar, koluna girip geri getirdiler, bulut gibi sarhoş, sırılsıklam, öfkeden kıpkırmızı, teyzesinin Lipa'yı soyup hazırladığı odaya iteklediler.

Düğünün üzerinden beş gün geçti. Yolculuk hazırlığını bitiren Anisim vedalaşmak için yukarıya, Varvara'nın yanına çıktı. Odada bütün kandiller yanıyor, içerisi günlük kokuyordu; üvey anne pencerenin önüne oturmuş, kımızı yünden çorap örmekteydi.

— Bizimle az kaldın, dedi. Sıkıldın mı yoksa? Tüh-tüh-tüh... Eh bizim de durumumuz iyi, hiçbir eksiğimiz yok; ne yalan söylemeli, düğününü de tastamam yaptık... Geçende baban söylüyordu, iki bine çıktı, diye. Sözün kısası, tüccardan geri kalır yanımız yok. Ama benim çok üzüldüğüm bir şey var. Köylüye haksızlık ediyoruz. Hep yüreğim sızlıyor, oğlum, bilsen, ne haksızlıklar oluyor! At değiş-tokuşunda mı dersin, mal alım-satımında, ırgat kiralamada mı, milleti kazıklıyoruz vallahi! Her işimiz yalan-dolan. Perhiz yağı[1] acılaşmış, kokmuş, katranı dersen, en kötüsü bizde... Elini vicdanına koy da sen söyle, daha iyi yağ satamaz mıydık?

— Herkes kendi çıkarına bakar, anne.

— Ama bir gün ölmeyecek miyiz? Etme, ne olur, babanla bu durumu konuşuver!..

— Siz kendiniz konuşsanız ya!

— Ben mi konuşayım? Seninkine söz dinletebildim mi ki! O da tıpkı senin gibi: «Herkes kendi çıkarına bakar» diyerek sözümü ağzıma tıktı. Öbür dünyada çıkarının ne olduğunu gösterirler adama. Tanrı'nın adaleti şaşmaz, oğlum...

Anisim içini çekerek;

— Kimse bir şey gösteremez, dedi. Tanrı yoktur, anneciğim; öyleyse gösterecek kimse de yoktur...

1 Hıristiyan perhizinde yenmesi günah olmayan bitkisel yağ. (Ç.N.)

Varvara afallayarak baktı, tuhaf tuhaf gülmeye başladı. Üvey annesinin, söylediklerine pek şaşırdığını, kendisine tuhaf bir şeye bakıyormuş gibi baktığını görünce, duraladı Anisim.

— Tanrı belki vardır ama, inanan kalmamış... Nikâhımız kıyılırken ben kendimde değildim. Nasıl kuluçkanın altından yumurtayı alırsın da içinden cik cik diye civciv sesi gelir, işte benim vicdanım da öyle sesleniyordu. Nikâh kıyıladursun, ben hep «Tanrı var mı, yok mu?» diye düşünüyordum. Neyse ben nerden bileceğim Tanrı'nın olup olmadığını? Bize çocukluğumuzdan beri böyle şeyler öğretilmedi ki! Daha küçücükken, anamızın memesini emerken; «Herkes kendi çıkarına bakar» diye okudular kulağımıza... İyi bil ki, babam da Tanrı'ya inanmaz. Hani siz «Guntorevlerin koçlarını çaldılar» diyordunuz ya! Buldum onu, Şikalovolu bir köylü çalmış meğer. Çaldıktan sonra da derilerini getirip babama satmış... Gördün mü şimdi! Kimin nasıl inandığını?

Anisim bir gözünü kırparak başını salladı.

— Bucak başkanı da inanmaz Tanrı'ya, yazıcısı da, kilise zangocunun kendisi de... Bunlar kiliseye gidiyorlar, oruç tutuyorlarsa, insanların diline düşmeyi istemedikleri içindir; bir de, ne olur ne olmaz, belki de gerçekten yüce mahkeme vardır, diye korkarlar. Şimdi herkesin ağzında bir laf; sözde kimsede din, anneye-babaya saygı kalmamış da, dünyanın sonu gelesiymiş. Boş şeyler bunlar! Bana kalırsa anneciğim, insanlarda vicdan kıtlığı var, derim. Her şeyi görüyorum, anlıyorum. Birisinin sırtındaki mintan çalınma mı, onu da anlıyorum. Öte yandan bir adam meyhaneye oturmuş çay içiyor sanırsınız; onun çay mı, yoksa başka bir şey mi içtiğini bırakalım bir yol, ama ben hemen anlıyorum onun ne malın gözü olduğunu... İşte böyle günlerce dolaşsanız vicdanlı bir kişi bulamazsınız. Bütün bunların sebebi nedir, bilir misiniz? Tanrı'nın varlığından kuşkulanıyor-

lar da ondan... Eh, anneciğim, hoşça kalın. Sağlıklar, esenlikler; kusurum varsa bağışlayın.

Böyle diyerek Varvara'nın önünde yere kadar eğildi.

— Yaptıklarınız için çok teşekkürler. Ailemiz sizden büyük iyilikler gördü. Tam bir hanımefendisiniz, sizden hoşnut ayrılıyorum.

Çok duygulanan Anisim, dışarı çıkmışken geriye döndü:

— Samorodov beni bir işe bulaştırdı: Ya zengin olacağım ya da batacağım. Başıma bir şey gelirse, ne olur, babamı avutun.

— Günler ne getirir, bilinmez. Tüh-tüh-tüh... Tanrı esirgeyicidir. Sana bir diyeceğim var. Anisim, Lipa'nın gönlünü alsan iyi edersin. Nedir öyle karşılıklı somurtup duruyorsunuz? Biraz yüzünüz gülsün.

Anisim içini çekti.

— O da tuhaf bir kız. Ne aklı bir şeye erer, ne de iki lakırdı eder. Daha ağzı süt kokuyor, bırak büyüsün az daha...

Evin önünde iri yarı, semiz, beyaz bir aygır koşulu binek arabası hazır bekliyordu.

İhtiyar Tsıbukin öteden beri koşarak bir sıçrayışta atladı arabaya, dizginleri eline topladı. Anisim, Varvara'yı, Aksinya'yı, kardeşini öptü. Merdivenlere Lipa da çıkmıştı. Kımıldamadan duruşu, yana bakışıyla sanki kocasını uğurlamak için gelmemiş gibiydi. Anisim ona doğru yürüdü, dudaklarıyla yanağına hafifçe, belli belirsiz dokunarak;

— Hoşça kal! dedi.

Lipa, kocasına bakmadan, tuhaf tuhaf gülümsedi; yüzünün titrediğini görenler acıdılar zavallıya. Anisim de bir sıçrayışta oturdu arabaya; kendisini yakışıklı sandığından olacak, ellerini böğrüne koyarak kuruluyordu.

Vadiden çıkıp da düzlüğe geldiklerinde Anisim hâlâ dönüp dönüp köye bakıyordu. Ilık, cıvıl cıvıl bir gündü. Davarlar, sı-

ğırlar ilk kez yayılmaya çıkarılmıştı; sürülerin ardında bayramlıklarını giymiş kadınlar, kızlar vardı. Salıverilmesine sevinen boz bir boğa, ön ayaklarıyla toprağı eşeliyordu. Yukardan, aşağıdan çayır kuşlarının ötüşü geliyordu. Anisim beş gün önce içinde dua ettiği kilisenin yüksek, beyaz duvarlarına –yeni badana yapmışlardı–, yeşil damlı okula, bir zamanlar balık tutup yıkandığı dereye dönüp dönüp bakıyordu. Her bakışta içinden bir sevinç dalgası kabarıyor; yerin altından bir duvar yükseliverse de onu ileri bırakmasa, burada yalnız çocukluğuyla başbaşa kalsa, diye geçiyordu içinden.

İstasyona gelince büfeye gidip birer kadeh beyaz şarap içtiler. Parasını ödemek için ihtiyar, kesesine davrandı.

— Bunu ben ısmarladım! dedi Anisim.

İhtiyar, duygulanarak oğlunun omuzuna vurdu, büfeciye de; «Bak, benim ne aslan bir oğlum var!» dercesine göz kırptı.

— Oğlum, evde işimizin başında kalsaydın! Paha biçilmez bir delikanlısın, boğazına kadar altına boğardım seni, dedi.

Anisim de:

— Olmaz, baba, diye cevap verdi.

Şarap ekşiceydi, mühür mumu kokuyordu üstelik; gene de birer kadeh daha içtiler.

İhtiyar eve döndükten sonra küçük gelinini ilk görüşte tanıyamadı. Kocası avludan çıkar çıkmaz bir değişmiş, bir neşelenmişti ki! Üzerinde eski, tiftiği çıkmış bir eteklik, ayakları çıplak kolları omuzlarına dek sıvalı; bir yandan ön odanın merdivenlerini siliyor, bir yandan da pırıl pırıl sesiyle şarkı söylüyordu. Kirli su dolu leğeni dışarı çıkarışını, çocuksu gülümsemesiyle güneşe doğru bakışını görenler onu bir tarla kuşuna benzetebilirlerdi.

Oradan geçmekte olan yaşlı bir çiftçi başını sallayarak;

— Grigoriy Petroviç, sana bu gelinler Tanrı vergisidir, dedi. Kadın değil, hazine vallahi!

-V-

8 Temmuz Cuma günü, Lipa ile Yelizarov, öbür adı Koltuk Deyneği, Kazanskoye köyünden, ayinden dönüyorlardı. Kazan Kutsal Anası[1] adına yapılan kilise yortusuna katılmışlardı. Lipa'nın annesi Praskovya, ta gerilerdeydi; hasta, tıknefes olduğu için hızlı yürüyemiyordu. Vakit akşama yakındı.

Lipa'yı dinlemekte olan Koltuk Değneği:

— Eee! Anlat, hele anlat! diyordu.

— Reçeli pek severim, İlya Makariç. Odacığıma çekilir, çayları hep reçelle içerim. Ya da ara sıra Varvara Nikolayevna ile birlikte otururuz. Bana hep acıklı şeyler anlatırlar. Öyle çok reçelleri var ki, sorma; tam dört kavanoz. «Ye, Lipa, ye! Çekinme!» der dururlar.

— Ya!.. Demek dört kavanoz!

— Zenginliklerine diyecek yok. Beyaz ekmekle kahvaltı; et dersen, ye yiyebildiğin kadar!.. Zengin olmalarına zenginler, ama insanı ürküten bir yanları var. Hem de nasıl anlatamam İlya Makariç!

Koltuk Değneği, Praskovya çok mu gerilerde kaldı diye bakmak için geriye dönerek;

— Neymiş o seni ürküten şey? diye sordu.

— İlk baştan, daha düğünümüz yapılırken Anisim Grigoryeviç'ten korktum. Doğrusu bana bir zararları dokunmadı, ama nasıl söyleyeyim, biraz yanıma sokulacak olsalar, ta içimden beni bir titreme alıyordu. Bir gün olsun gözüme uyku girmedi, tir tir titriyor, Tanrı'ya dua ediyordum. Şimdi de Aksinya'dan korkuyorum, İlya Makariç. Hoş, hep güler durur; yalnız bazen

1 Bir aziz ya da azize adına kurulan kilisede (burada Meryem Ana adına) her yıl belirli bir günde kilise yortusu yapılır. (Ç.N.)

penceremden içeri bir bakışı var ki, yeşil, öfkeli, tıpkı ahırdaki koyun gözleri gibi. Küçük Hrıminler hep onu baştan çıkaran. «Senin moruğun Butyokino'da kırk dönümlük bir arazisi var.» deyip duruyorlar. «Kumu, suyu içinde; kur şuraya bir tuğla fırını, biz de ortak olalım.» Tuğlanın bini yirmi rubleye şimdi, kazançlı iş. Geçen akşam yemekte Aksinya, kaynatama açtı konuyu. «Butyokino'da tuğla fırını kurdurmak istiyorum. Ben de kendi adıma ticaret yapacağım.» dedi, gülmeye başladı. Bundan hoşlanmamış olacaklar ki, Grigoriy Petroviç'in yüzü yemyeşil kesti, «Ben yaşadıkça aileden ayrılmak yok. Birlikte çalışacaksınız.» dedi. Bunun üzerine Aksinya, dişlerini gıcırdatarak kaynatama öyle sert baktı ki... Gözleme vardı, yemeden kalktı.

— Ya!.. Yemedi mi?

— Bir de Aksinya'nın ne zaman, nasıl uyuduğuna aklım ermez. Yarım saat kadar uyur, uyumaz; sonra hemen ayağa fırlar. Köylü bir şey çalmasın, yangın çıkarmasın diye ödü patlar... Korkulur bu kadından, İlya Makariç! Küçük Hrıminler düğünün sabahı uyumaya bile gitmeden, kente, mahkemeye yollandılar. Herkesin ağzı çuval değil ki büzesin, «Aksinya'nın yüzünden.» diyorlar. İki kardeş Aksinya'ya tuğla fırını yapmaya söz vermişler, bunu işiten üçüncüsü küsmüş; fabrikaları bir ay kadar çalışmadı. Prohor dayım oradan işsiz kalınca kapı kapı ekmek topladı. «Dayı, dedim, niçin gidip tarlada çalışmıyor, ya da hızar biçmiyorsun? Ellere yüz kızartmaya değer mi?» «Köylü işinden uzak kaldım, soğudum, yeğenim. Artık yapamam.» dedi.

Biraz dinlenip Praskova'yı beklemek için genç bir akçakavak korusunun yanında durdular. Çoktandır müteahhitlik yapmasına karşın, Yelizarov kendine bir at almamıştı. İçinde soğan-ekmek bulundurduğu bir torbayı yanından ayırmadan ilçede her yere yaya gider, kollarını sallayarak, adımlarını kocaman

kocaman atarak yürürdü. Onunla yan yana yürümek her babayiğidin harcı değildi.

Koruya girişte bir sınır direği vardı. Yelizarov, sağlam mı, değil mi, diye dokundu ona da, Praskovya soluk soluğa geldi. Her zaman ürkek olan buruşuk yüzü mutluluktan parlıyordu. Bugün herkes gibi o da kiliseye gitmiş, panayırı dolaşmış, armut kvası[1] içmişti. Böyle şeyler pek az olmuştu yaşamında; hatta bugün ilk kez keyfince yaşadığını düşünüyordu.

Dinlenince yeniden yola düştüler. Güneş gitgide alçalıyor, koruluğun arasından gözüken ışıklar ağaç gövdelerini aydınlatıyordu. İlerden uğultulu sesler geliyordu. Ukleyevo'nun kızları onları geçeli çok olmuştu, ama mantar toplamak için olacak, koruda eğlenmişlerdi.

Yelizarov;

— Hey, kızlar! Benim güzel kumrularım! diye seslendi.

Kızlar gülümseyerek:

— Koltuk Değneği geliyor! Koltuk Değneği! Koca moruk! diye bağırdılar.

Sesler koruda yankılandı. İşte koruluk da gerilerde kaldı. Fabrika bacalarının uçları göründü, çan kulesindeki haç parladı. Bir cenaze töreninde bütün havyarları yiyen kilise zangocunun köyüne gelmişlerdi...

İşte nerdeyse evler de gözükecek. Yamaçtan aşağı iniverdiniz mi, tamam, köydesiniz... Yalınayak yürümekte olan Lipa ile annesi ayakkabılarını giymek için bir çayıra oturdular, Yelizarov da oturdu onlarla birlikte. Yukardan bakılınca, Ukleyevo, söğütleriyle, beyaz kilisesiyle, deresiyle sessiz, güzel bir köye benziyordu. Görünümü bozan tek şey, masraflı damlarıydı. Karşı yamaçta tarlalar uzanıyordu. Yeni biçilmiş çavdar tarlasında demetler, yığınlar, fırtınada dağılmış gibi şuraya-buraya

---

1 Tahıllardan, meyvelerden yapılan ekşimsi içecek. (Ç.N.)

atılı atılı vermişti... Yulaflar da olgunlaşmış, güneşe karşı sedef gibi parlıyordu. Tam hasat zamanıydı. Bugün tatil yapmışlardı. Yarın cumartesi, çavdar biçecekler, ot taşıyacaklar; ertesi gün; pazara, tekrar tatile gireceklerdi.[1] Her gün uzaktan uzağa gök gürlüyordu, nemli bir hava vardı. Yağmur ha geldi, ha gelecek, diye bekliyorlar; tarlalara baktıkça, ekinlerin bir an önce toplanmasını istiyorlardı. Ah, ne iyi olurdu; ne dert kalırdı ne sıkıntı; ruhlar şenlenirdi!..

— Tırpancılar çok pahalı şimdi, dedi Praskovya. Günlükleri bir ruble kırk kapik.

Kazanskoye panayırından gelenlerin ardı arkası kesilmiyordu: Kadınlar, başlarında yeni şapkalarıyla, fabrika işçileri, dilenciler, çocuklar... Kâh tozu dumana katarak bir araba geçiyor, arkasından da satılamamış, sanki satılamadığına sevinen bir at; kâh direşken bir ineği boynuzlarından tutup sürüklüyorlardı. Sonra başka bir araba daha, arabada ayaklarını aşağıya sarkıtan sarhoş köylüler... Yaşlı bir kadın, kocaman şapkalı, koca koca çizmeli bir çocuğu elinden tutmuş, götürüyordu. Sıcaktan, dizlerinin kıvrılmasına engel olan ağır çizmelerden bitkin düşen çocuk, gene de bütün gücüyle oyuncak borusuna durmadan üflüyordu. Aşağı indikleri, sokağa saptıkları halde boru öttürüşü hâlâ işitiliyordu.

— Bizim fabrikatörlerin akılları, başlarında değil, dedi Yelizarov, Kostyukov geçenlerde kızdı bana. « Komişlere çok tahta harcamışsın,» dedi. «Nasıl çok harcamışım, Vasiliy Daniliç!» dedim, «Ne kadar gerekiyorsa, o kadar kullandım. Sizin tahtanızı yemedim ya!» «Vay,» dedi, «sen karşımda böyle nasıl konuşursun! Ben sana gösteririm de... Seni müteahhit yapan benim de...» «Söylediğinize bakın!» dedim, «Müteahhit değilken de çay içiyordum, şimdi de öyle.» «Siz hepiniz düzen bazsınız,»

---

1 Tüccarlar (Sanayiciler vs.) varlıklarına göre derecelere ayrılırlardı. (Ç.N.)

dedi. Sesimi çıkarmadım. Bu dünyada biz düzenbaz olursak, siz de öbür dünyada düzenbaz olursunuz, diye geçirdim içimden. Kah-kah-kah! Ertesi gün baktım, yumuşamış. «Makariç,» dedi, «söylediklerimden dolayı kusuruma bakma. Sana uygunsuz bir söz söylemişsem, bir büyüğün olarak sen bana karşılık vermemelisin. Birinci dereceden! bir tüccardır karşındaki.» «Sizin birinci dereceden bir tüccar, benimse bir dülger olduğum doğru,» dedim. «Ama Yusuf Peygamber de dülgerdi. Bizim yolumuz hak yoludur, dürüstlük yoludur, ama siz gene «Ben büyüğüm derseniz» yüce gönlünüz bilir.» Bundan, yani bu konuşmadan sonra kendi kendime bir düşündüm: Birinci dereceden tüccar mı büyüktü, yoksa dülger mi? Dülger daha büyüktür, ya çocuklarım!..

Biraz düşündükten sonra ekledi:

— Orası öyle, yavrularım. Kim zahmet çeker, kim sabrederse, büyük odur.

Güneş batmıştı. Derenin üstünde, kilisenin çevresinde, fabrikaların yöresindeki düzlüklerde süt rengi bir sis toplanmıştı. Karanlığın hızla artıp aşağıda ışıkların parlamaya başladığı, sisin sanki altındaki sonsuz uçurumu örtercesine kalınlaştığı şu sırada; yoksul doğduktan sonra gene öyle, ürkek-tatlı canları dışında her şeyi başkalarına bırakarak yoksul yaşamaya hazır olan bu anayla kız, bu görkemli, gizemli dünyadaki sayısız insan yaşamı arasında kendilerinin de bir güç, hem de birilerinden daha büyük bir güç olduklarını bir an için hayal etmişlerdir belki de. Burada, yüksekte oturmak çok hoşlarına gidiyordu; sevinçten gülümserken nasıl olsa aşağıya döneceklerini unutmuş gibiydiler.

Sonunda döndüler eve. Dış kapının, dükkânın önüne tırpancılar oturmuşlardı. Genellikle Ukleyevo köylüleri, Tsıbukinlere ırgat gitmezlerdi, bu yüzden öteki köylerden adam getirmişlerdi. Karanlıkta ırgatların uzun uzun kara sakalları varmış gibi geliyordu. Dükkân açıktı, sağırın bir çocukla dama oynadı-

ğı görülüyordu. Tırpancılar zor işitilir bir sesle şarkı söylüyorlar, ya da bir gün önce hak ettikleri paraları istiyorlardı bağıra bağıra. Ertesi gün bırakıp gitmesinler diye paraları ödenmemişti. Sırtında yeleği, ceketsiz Tsıbukin ile Aksinya evin önündeki kayın ağacının altında çay içiyorlardı. Masada bir gaz lambası yanıyordu.

Tırpancının biri, kızdırmak istiyormuşçasına;

— Dedee! Yarısını ver hiç olmazsa! Dedee! diye bağırıyordu.

Bunun arkasından kahkahalar yükseliyor, sonra gene şarkılar söyleniyordu. Koltuk Değneği de çay içmeye oturdu.

— Biz de bir yol panayıra gidelim dedik, diye başladı. Aman ne gezdik, ne eğlendik; görmeliydiniz çocuklar. Bu sırada tatsız bir şey oldu. Demirci Saşka bir dükkândan tütün almış, satıcıya parasını öderken beriki bunun kalp olduğunu söylemiş.

Yelizarov çevresine şöyle bir bakındı. Alçak sesle konuşmak istiyor ama, hırıltılı kısık sesini herkes işitiyordu...

— Ya işte, kalpmış para! «Bunu nerden aldın?» diye sormuşlar. O da: «Anisim Tsıbukin verdi, düğünde eğlenmeye gittiğim sırada.» karşılığını vermiş. Polis çağırdılar, Saşka'yı alıp götürdüler. Aman Petroviç, bak-gör, laf-söz olmasın...

— Dedee!.. Dedee!.. diye bağırdı aynı tırpancı, kızdırmak ister gibi.

Bir sessizlik oldu.

— Eh, çocuklar, çocuklarım diye mırıldandı Koltuk Değneği yerinden kalkarak, gözlerine uyku gelip çökmüştü.

— Çay, şeker için teşekkürler, yavrularım. Artık uyku vakti geldi. Biz köhneleştik iyice, kirişlerimiz çürüdü. Kah-kah-kah!..

Uzaklaşırken;

— Artık ölsek yeridir, dedi, hıçkırarak ağlamaya başladı.

İhtiyar Tsıbukin çayını bitirmedi, öylece biraz daha oturup düşüncelere daldı; çoktan sokakta olması gereken Koltuk Değneği'nin adım atışlarını dinliyor gibiydi.

Kaynatasının neler düşündüğünü sezen Aksinya;

— Demirci Saşka yalan söylemiş olamaz mı dedi.

İhtiyar eve yollandı, biraz sonra da elinde bir çıkınla geri döndü. Çıkını açtı, çil çil paracıklar ışıldamaya başladı. Bunlardan birini aldı, dişleriyle ezdi, tepsiye fırlattı. Sonra ikincisini fırlattı...

Aksinya'ya şaşkın şaşkın bakarak;

— Gerçekten de kalp bu paralar, dedi. Hani Anisim bize vermişti ya, onlar işte!

Gelinin eline çıkını tutuşturarak, fısıltıyla:

— Al, kızım, bunları, kuyuya at, dedi... Gözüm görmesin! Kimseye de bir şey söyleme. Başımıza iş çıkmasın aman... Semaveri kaldır, ateşini söndür...

Samanlıkta oturmakta olan Lipa ile Praskovya, ışıkların birer birer söndüğünü gördüler. Yalnızca yukarda, Varvara'nın odasında mavili-kırmızılı kandiller yanıyor; yalnızca oradan huzur dolu, iyilik dolu, temiz bir hava esiyordu. Praskovya bir türlü kızının zengin evine gelin gidişine alışamamıştı. Buraya her gelişinde ürke ürke ön odaya siner, yalvarırcasına gülümser, verilen çayı içerdi. Hoş, Lipa da alışamamıştı buraya; kocası gittikten sonra bir gün olsun kendi karyolasında yatmamış, mutfak mı olur, samanlık mı olur, bir yere kıvrılıvermişti. Her gün ya çamaşır yıkar ya da döşemeleri ovardı; gündelikçiymiş gibi hissediyordu hâlâ kendini. Bugün de öyle, ayinden döndükten sonra aşçı kadınla birlikte mutfakta çaylarını içtiler, sonra da samanlığa gidip kızakla duvar arasındaki boşluğa yattılar. Karanlıktı içerisi, hamut, at koşumu kokuyordu. Evin çevresinde ışıklar söndü; sağırın dükkânı kapattığını işittiler. Uzaklardan küçük Hrıminlerin evinden pahalı akordiyonun sesi geliyordu... Anne-kız uyumaya başladılar.

Birinin ayak tıpırtıları onları uyandırdığı zaman, ay ışığından ortalık pırıl pırıldı. Kucağında yatağıyla, samanlığın kapısının önünde Aksinya dikiliyordu.

— Burası daha serindir belki, dedi.

Yatağını eşiğin tam dibine sererek sütüne uzandı. Ay onu tepeden tımağa aydınlatıyordu.

Aksinya bir türlü uyuyamıyor, sıcaktan bir o yana, bir bu yana dönerek derin derin soluyordu. Üstünde ne varsa hepsini çıkarmıştı. Aynı büyülü ışığı altında bu vücut ne kadar güzel, ne kadar hayvanımsı ve gururluydu!

Bir süre daha geçti, gene ayak patırtıları geldi, bembeyaz ışık içinde ihtiyar gözüktü kapıdan.

— Aksinya! Sen burda mısın?

— Burdayım ya! dedi Aksinya öfkeyle.

— Sana demin paraları kuyuya at demiştim, attın mı?

— Yok, bir de kuyuya para atacaktım! Tırpancılara dağıttım onları...

İhtiyar afallayarak, korku içinde;

— Ah, aman Tanrım! diye söylendi. Sen ne şirret kadınmışsın!.. Gördün mü şimdi başımıza gelenleri!

Ne yapacağını şaşırmış bir durumda oradan ayrıldı, uzaklaşırken hep bir şeyler homurdanıyordu. Biraz sonra Aksinya, yatağında doğruldu, derin derin göğüs geçirdi, yatağını kucaklayarak samanlıktan çıktı.

— Beni bu eve niçin verdin diye sordu Lipa annesine.

— Evde kalacak değildin ya, kızım. Bu, bizim isteğimize bağlı değil.

Karşı konulmaz bir elem ikisinin gönlüne de düşmek üzereydi. Ama yukardan, yıldızların bulunduğu gökyüzünden birisi aşağıya bakıyor, her şeyi görüyor, Ukleyevo'da olup bitenleri gözlüyor gibiydi. Kötülük ne denli büyük olursa olsun gece gene de sessiz, güzeldi; yeryüzünde gene de sessiz, güzel bir gerçek vardı ve bu gerçek her zaman olacaktı; gecenin ay ışığıyla birleşmesi gibi, her şey bu gerçekle birleşmek için bekliyordu.

Anne-kız rahatlamış olarak, birbirine sokulup uyudular.

Anisim'in kalpazanlıktan, piyasaya kalp para sürmekten hapse girdiği haberi geleli epey oldu. Ayların arkasından bir buçuk yıl, ondan sonra da uzun bir kış geçti; bahar geldi. Köyde olsun, evde olsun Anisim'in hapiste yatmasına herkes alışmıştı. Geceleyin dükkânın ya da evin önünden geçenler Anisim'in hapiste olduğunu anımsıyorlardı; kilisenin çanı çalındıkça nedense herkes gene Anisim'in hapse girdiğini, orada yargılamayı beklediğini düşünüyorlardı.

Tsıbukinlerin evine bir gölge düşmüş gibiydi. Duvarlar kararmış, saç dam paslanmış, dükkânın demir kaplı, yeşil boyalı ağır kapısı solmuş --sağırın deyimiyle «boyasını atmıştı», ihtiyarın kendisi bile kararmıştı sanki. Çoktandır tıraş olmadığı için saçı sakalına karışmıştı; artık gezi arabasına bir sıçrayışta binemiyor, dilencilere: «Allah versin!» diye bağıramıyordu. Günden güne güçten düşüyor, bu da her hareketinden belli oluyordu. Ondan eskisi gibi korkmuyorlardı artık, köy korucusu eskisi gibi alacağı rüşveti aldıktan sonra bir de kalkıp suç tutanağı tutuyordu. Gizli şarap sattığı için üç kez kente çağırmışlardı, tanık gösterilemediği için dava hep ertelenmiş, ihtiyarın anasından emdiği süt burnundan gelmişti.

Sık sık oğlunun yanına gidiyor, orada birini vekil bırakıyor, bir yerlere dilekçe veriyor, adaklar adıyordu. Anisim'in kaldığı hapishanenin müdürüne, üzerinde: «Kişi ölçüsünü bilir» yazılı gümüş bir çay tabağı ile uzun bir kaşık armağan etmişti.

Varvara kıvranıp duruyordu:

— Yoluyla yordamıyla uğraşacak bir kimsemiz yok. Tüh-tüh-tüh... Efendilerden birini bulmalı. Anisim'in âminlerine mektup yazmalı... Mahkemesine kadar bıraksalardı bari! Delikanlıyı böyle üzecek ne var!

Üzgün olmasına karşın tombullaşmış, teni ağarmıştı Varvara'nın. Eskisi gibi odasında kandil yakıyor, evin tertemiz olma-

sına dikkat ediyor; konuklarını reçelle, elma pestiliyle ağırlıyordu. Sağırla Aksinya dükkânda çalışıyorlardı. Yeni bir işe de girmişlerdi: Butyokino'daki tuğla fırını. Aksinya gezi arabasıyla her gün oraya gidiyordu. Arabanın dizginlerini kendisi kullanıyor; yüzünde bilmece dolu çocuksu bir gülümseme, yeşil çavdarlar arasından başını uzatan bir yılan gibi selamlıyordu. Cılız mı cılız, minimini, acınacak bir bebecikti bu; ağlaması, bakması, insan yavrusu sayılması, üstelik Nikifor diye bir de ad konması tuhaf geliyordu insana. Bebek beşiğinde yatarken Lipa ise kapıya doğru yürür, oradan;

— Merhaba, Nikifor Anisimiç! diye selamlardı onu.

Koşarak delicesine çocuğun üzerine atılır, onu öper öperdi... Sonra gene kapıya doğru yürür, bir daha seslenirdi;

— Merhaba Nikifor Anisimiç!

Nikifor Anisimiç ise kırmızı ayacıklarını havaya dikmiş yatmaktadır, dülger Yelizarov gibi ağlamasıyla gülmesi birbirine karışır.

En sonunda duruşma günü belli oldu. Beş gün öncesinden yola düştü ihtiyar Tsıbukin, tanık olarak çağrılan köylülerin hepsinin de götürüldüğü duyuldu, çağrı alan yaşlı çiftçi bile yola koyulmuştu.

Duruşma günü perşembeydi, ama pazar gelip geçtiği halde ne ihtiyarın döndüğü vardı, ne de ondan bir haber geldi. Salı günü akşam üzeri Varvara pencerenin önünde oturarak ihtiyarın gelmesini dört gözle beklemeye başladı. Bitişik odada Lipa bebeğiyle oynuyordu. Bebeği ellerinde hop hop zıplatıyor bir yandan da sevinçle;

— Benim oğlum büyüyecek! Büyüyüp ırgat olacak! Anasıyla gündelikçi gidecek! diyordu.

Varvara'nın buna canı sıkılmıştı.

— Aman sen de, Tanrı'nın akılsız kulu! Gündelikçiyi de nerden çıkardın? Tüccar olacak, desene!

Lipa sessiz sessiz şarkı söylemeye başladı, ama biraz sonra

söylenen aklından çıkmıştı bile.

— Benim oğlum büyüyecek! Büyüyüp ırgat olacak! Anasıyla gündelikçi gidecek!

— Bak şuna gene başladı!

Kollarında Nikifor'un tutan Lipa, Varvara'nın kapısında dikildi.

— Anne, ben bebeği niçin böylesine çok seviyorum?

Sesi ağlamaklıydı, gözleri ıslak ıslak ışıldıyordu.

— Kimdir bu? Ne biçim bir şeydir? Bir lokmacık canı var, tüy gibi de hafif, ama ben onu kocaman bir adam gibi seviyorum. Ne konuşuyor, ne de bir şey yapabiliyor; gene de onun her istediğini gözlerinden anlıyorum.

Varvara kulak kabarttı, istasyona yaklaşmakta olan akşam treninin gürültüsü geliyordu. Acaba ihtiyar var mıydı içinde? Lipa'nın söylediklerini işitmiyordu artık. Zamanın nasıl geçtiğini anlamıyor, korkudan değil de, daha çok meraktan zangır zangır titriyordu. Bir araba dolusu köylünün öteden beri gürültüyle geldiğini gördü. Duruşmaya çağrılan tanıklardı bunlar. Araba dükkânın önünden geçerken içinden yaşlı çiftçi atladı ve dış kapıdan içeri girdi. Avluda birileriyle hoş-beş ettiği, birinin ona bir şey sorduğu işitiliyordu. O ise yüksek sesle:

— Malı mülkü ve bütün hakları elinden alınacak. Ayrıca Sibirya'ya, altı yıllığına çalışma kampına sürülecek, dedi.

Aksinya bir elinde ölçü kabı, ötekinde gaz doldurduğu şişe, dükkânın arka kapısından dışarı çıktı. Ağzında gümüş paralar olduğu için peltek peltek:

— Babam nerde? diye sordu.

— İstasyonda daha «Hava iyice kararsın da öyle gelirim.» dedi.

Anisim'in hüküm giydiği, evin içinde yayılınca, uygun olacağı düşüncesiyle aşçı kadın, ölüye ağlar gibi bir ağıt koyverdi:

— Bizi kimlere bıraktın da gittin, şahinim Anisim Grigoryiç!..

Huylanan köpekler havlamaya başladılar. Varvara acıdan kıvranarak pencereye koştu, oradan var gücüyle aşçı kadına haykırdı:

— Stepanida mısın ne karın ağrısısın, kes şu ağlamayı! Bir de oradan sen çıkma!..

Semaveri yakmayı da unutmuşlardı, akılları başlarında değildi. Olan-biteni anlamayan Lipa, bebeğiyle oyalanıyordu.

Tsıbukin istasyondan gelince ona kimse bir şey demedi. Herkesle hal hatır sorduktan sonra, tek söz söylemeden, odaları bir baştan öbür başa dolaştı, verilen yemeği öylece bıraktı.

Kocasıyla baş başa kalınca, Varvara:

— Uğraşacak kimsemiz yok ki! dedi. Efendilerden birini bulmanı söylemiştim sana. Sözümü dinlemedin... Bir dilekçe bari...

Tsıbukin elini salladı.

— Uğraşılmaz olur mu! Anisim hüküm giyince, onu savunan efendiye koştum hemen. «Elden bir şey gelmez, artık geç kaldın,» dedi. Anisim de öyle söyledi. Gene de ben mahkemeden çıkınca bir avukatla görüştüm, kendisine pey verdim. Bir hafta daha geçsin, gene gideceğim. Bakalım ulu Tanrı ne gösterecek!

İhtiyar yeniden odalarda dolaşmaya başladı, bir ara Varvara'nın yanına gelerek;

— Hastayım, sanırsam, dedi. Başımın içinde tuhaf bir şeyler oluyor. Düşüncelerim karmakarışık...

Lipa işitmesin diye kapıyı kapattı, alçak sesle devam etti:

— Elindeki paralarla başım dertte, Varvara. Hani düğünden önce Anisim yeni bir rublelikler, yarım rublelikler vermişti ya? İşte bunlardan bir kısmını çıkınca koyup saklamış, kalanları da kendi paramla karıştırmıştım... Tanrı rahmet eyleye, Dimitri Filatiç adında benim bir dayım vardı. Mal almak için Moskova'dan Kırım'a kadar durmaz, gezerdi. İşte bunun karısı, dayım mal peşinde koşar dururken, başka erkeklerle düşer kalkarmış.

Altı çocuğu vardı rahmetlinin. Bazen içer içer gülmeye başlardı. «Bu çocukların hangisi benden, hangisi başkasından, bir türlü aklım ermiyor,» derdi. Geniş adamdı doğrusu... İşte onun gibi ben de paralardan hangisinin gerçek, hangisinin kalp olduğunu bir türlü ayırt edemiyorum.

— Aman ağzından yel alsın.

— İstasyondan bilet aldım, üç rubleyi verirken birden paraların sahte olabileceği geldi aklıma. Korkudan elim ayağım kesildi. Hastayım ben...

Varvara başını iki yana salladı.

— İnsanın başına her şey gelir, Petroviç!.. Tüh-tüh-tüh... Daha aklın yerindeyken düşün-taşın. Genç değilsin artık, bir saatin bir saatine uymaz. Ölür gidersen, torunun başkalarından çok çeker. Ah, korkuyorum, Nikifor'un hakkını yerler diye korkuyorum! Babasını yok bil gayrı, anası dersen daha toy, aklı kısa... Çocuğun üstüne biraz mal-mülk, hiç olmazsa şu Butyokino'yu yaptırsan, çok iyi olur. Düşün-taşın! Güzel çocuk, yazık olur sonra! Yarın hemen git, bir kâğıt imzalayıver. Fazla beklemeden yarar çıkmaz...

— Ah, ben de toruncuğumu unutmuştum... Şunu bir göreyim bari. «İyi» diyordun, değil mi? Aman büyüsün! Ömrü uzun olsun da...

Tsıbukin kapıyı açarak Lipa'ya parmağıyla işaret etti. Lipa kucağında çocukla ona yaklaştı.

— Lipa, kızım, canın bir şey isterse hemen söyle, emi? Canının çektiği her şeyi ye-iç. Esenlik olsun da biz yenilene aldırmayız.

Böyle diyerek çocuğu kutsadı.

— Torunuma iyi bak ha! Oğlum yoksa bile hiç olmazsa torunum kaldı.

İhtiyarın yanaklarından yaşlar süzüldü, hıçkırarak uzaklaştı oradan. Çok geçmeden de yattı, derin bir uykuya daldı. Yedi gündür gözünü kırpmamıştı.

Tsıbukin bir ara kente geldi. Kim söylediyse söyledi, ihtiyarın vasiyeti yazdırmak için notere gittiğini, Butyokino'yu torunu Nikifor'un üstüne yaptırdığını anlattı Aksinya'ya. Hem de üzerinde onun tuğla pişirdiği Butyokino'yu. Bir sabah, Aksinya'nın tam bu haberi aldığı sırada, Tsıbukin'le Varvara evin önündeki kayın ağacının altında çaylarını içiyorlardı. Aksinya dükkânın ön ve arka kapılarını kilitledi, üstündeki bütün anahtarları toplayarak ihtiyarın ayaklarının ucuna fırlattı. Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

— Bundan böyle elimi hiçbir işe sürmeyeceğim! dedi bağırarak. Anlaşılan ben evinizde gelin değil, hizmetçiymişim! «Bak, Tsıbukinler kendilerine ne iyi hizmetçi bulmuşlar!» dedirtip de herkesin maskarası olamam... Parayla tutulmadım burada! Annem-babam var benim; hele dilenci, köle hiç değilim!

Öfkeden şaşılaşmış, sicim gibi yaş akan, kin dolu gözlerini silmeden ihtiyara bakıyordu. Avazı çıktığı kadar bağırdığı için, yüzü, boynu bu zorlamadan dolayı kıpkırmızıydı.

— Artık bundan sonra kimseye hizmet etmeyeceğim! diye bağırmasına devam etti. Yeter! Çalışmak, gece-gündüz demeden dükkânda oturmak, suya gitmek deyince biz geliriz akla, ama toprak vermeye gelince ilk baştan piçiyle bu mahkûm karısını düşünürsünüz. Evin hanımı, efendisi odur, bizse hizmetçisi! Verin elinizde ne var, ne yok bu mahkûm karısına, mala-mülke boğun onu; ben babamın evine gidiyorum. Şimdi kendinize başka bir aptal bulun! Canavarlar, Allahın belaları!..

Tsıbukin şimdiye dek çocuklarını azarlamamış, onlara bir fiske vurmuş değildi; ailesinden birinin çıkıp da ona kaba sözler söyleyeceği, saygısızlık yapacağı aklının köşesinden geçmezdi. Onun için şimdi çok korkmuştu, hatta içeri kaçarak dolabın arkasına gizlendi. Varvara ise öyle şaşırmıştı ki, yerinden bile kalkamadı; yalnız arılardan sakınır her iki elini birden hızlı hızlı

sallamaya başladı.

— Aman, nedir bu başımıza gelenler! Bağırıp durma öyle! Tüh-tüh-tüh... Herkese rezil olacağız! Bağırma o kadar! Biraz yavaş ol!..

— Mahkûmun karısına Butyokino'yu verdiniz, daha neyiniz varsa hepsini verin! Ben sizden bir şey istemiyorum! Kahrolasılar! Bunlar burada soyguncu çetesi kurmuşlar! Sizlerin neler yaptığınızı bir ben bilirim! Geleni-geçeni büyük demeden, küçük demeden soyup soğana çeviren sizsiniz! Kaçak votka satan sizsiniz! Kalp para süren sizsiniz! Sandıklarınızı çaka çaka sahte parayla doldurdunuz da şimdi bana gerek kalmadı, öyle değil mi?

Ardına kadar açık avlu kapısının önünde kalabalık birikmişti, hepsi de içeriye bakıyorlardı.

— Herkes duysun işte! Sizi rezil edeceğim! Utancınızdan insan yüzüne çıkamayacaksınız: Ayaklanma kapandıracağım sizi! Hep Stepan! Bir dakika durmadan hemen buradan gidiyoruz! Annemin-babamın evine gideceğiz, burada mahkûmlarla yaşayacak değilim ben! Haydi toplan!

Avluya gerilmiş ipte çamaşırlar asılıydı; Aksinya ıslak eteklerini, bluzlarını çekip çekip sağırın kucağına atıyordu. Bu da yetmedi, öfkeden kudurmuşçasına oradan oraya atılmaya, ipteki çamaşırları teker teker alarak yerlere fırlatmaya, ayaklarıyla çiğnemeye başladı.

Varvara inleyip duruyordu:

— Aman Tanrım, durdurun şunu! Nerden çıktı bu bela başımıza? İsa aşkına verin şu Butyokino'yu, onun olsun!

Avlunun önündekiler, aralarında şöyle konuşuyorlardı:

— Ne kadın yahu! Görülmemiş böylesi. Delirmiş sanırsınız!

Aksinya oradan mutfağa koştu, mutfakta çamaşır yıkanıyordu o sırada. Aşçı kadın dereye çamaşır durulamaya gittiği için mutfakta Lipa yalnız başına iş görüyordu. Ocağın yanında-

ki kazandan, çamaşır teknesinden yükselen su buharı içerisini sımsıcak yapmıştı; mutfağın içine sis çökmüş gibiydi. Yerde daha yıkanacak bir yığın çamaşır vardı; düşünce bir yerine bir şey olmasın diye, bu çamaşır yığınının yanındaki sıraya yatırılan Nikifor, kırmızı ayacıklarını havaya dikmiş, oynuyordu. Aksinya tam içeri girdiği sırada Lipa, onun iç fanilasını kirliler yığınından alıp tekneye yeni atmış, masanın üzerindeki kaynar su dolu büyük kepçeyi almak için elini uzatıyordu.

Lipa'ya nefret dolu gözlerle bakan Aksinya, fanilasını tekneden çekip alarak:

— Ver onu bana! diye bağırdı. Sen benim çamaşırlarıma el sürecek kadın değilsin! Mahkûm karısısın sen, bil haddini!

Neye uğradığını şaşıran Lipa, afal afal Aksinya'ya bakıyordu. Ama bir ara öbürünün bebeğe ne amaçla gözünü diktiğini anlayarak olduğu yerde dondu kaldı.

— Benim toprağımı alırsın değil mi? Al sana öylcyse!..

Aksinya böyle diyerek kaynar su dolu kepçeyi kaptığı gibi bebeğin üzerine boca etti.

Ukleyevo'da şimdiye dek işitilmedik bir çığlık yükseldi bunun arkasından. Lipa gibi ufak tefek, zayıf bir kadının bu çığlığı nasıl attığına kimsenin aklı ermiyordu. Evin içinde birden her şey sessizleşti. Yüzünde her zamanki çocuksu gülümsemeyle Aksinya süklüm-püklüm mutfaktan çıktı. Hâlâ çamaşırları kucağında tutan sağır, avluda dolaşıp duruyordu; sonra bunları ipe, sesini çıkarmadan, ağır ağır asmaya başladı. Aşçı kadının dereden dönmesine değin kimse mutfağa girip bakmayı göze alamadı.

–VIII–

Nikifor'u bölge hastanesine götürdüler, akşama doğru da orada öldü. Lipa, kimsenin onu gelip almasını beklemeden, ölü bebeği battaniyesine sardığı gibi eve yollandı.

Yakınlarda yapılmış olan, geniş pencereli, yeni hastane, dağın yamacında dimdik yükseliyordu; batan güneşin ışıkları sanki yapının içinden fışkırıyormuş gibi parlıyordu. Aşağılarda küçük bir köy vardı. Lipa yokuş aşağı yoldan yürümeye başladı, köye varmadan bir su bendinin başında yere oturdu. Kadının biri atını sulamaya getirmişti, ama hayvan içmiyordu.

Canı sıkılan kadın:

— Daha ne istiyorsun, meret? Haydi iç işte! diye söylendi kendi kendine.

Suyun başına oturan kırmızı mintanlı bir çocuk, babasının çizmelerini yıkıyordu. Bunlardan başka ne köyün içinde, ne de yamaçta kimsecikler görünmüyordu.

Lipa ata bakarak:

— İçmiyor... dedi.

İşte kadınla çocuk da gittiler, ortada in-cin kalmadı, güneş, altın kırmızısı bir perdenin arkasına çekilerek uykuya yattı. Allı-morlu uzun bulutlar güneşin başında beklemek için ufka yayıldılar. Uzaklardan bir yerden, ahıra kapatılmış bir ineğin boğuk, acı acı böğürmesi gibi, bir balaban kuşunun çığlıkları geldi. Bu gizemli kuşun ötüşü her bahar işitilirdi; ama nerede yaşadığını, nasıl bir şey olduğunu kimse bilmezdi. Yukarda, hastanede, bendin yöresindeki fundalıklarda, köyün arkalarında, çevredeki kırlarda bülbüller ötüşüyordu. Kuku kuşu birilerinin yaşını sayıyor sayıyor, sonra birden şaşırarak yeni baştan başlıyordu. Bendin içinde boğazlarını yırtarcasına bağrışıyordu kurbağalar. Kurbağaların: «Sen çık oraya! Sen çık oraya!» diye bağırdıkları açık açık anlaşılıyordu. Bir curcunadır gidiyordu. Bu kadar yaratığın hep bir ağızdan bağrışmaları, ötüşleri, bu bahar akşamı her şey, her şey –öfkeli kurbağalar bile– uyumasın, bir kez verilen bu yaşamın her dakikasını değerlendirsin, yaşamının tadını çıkarsın içindi sanki...

Gökte gümüş rengi bir yarım ay parlıyordu, gökyüzü yıldızlarla bezenmişti. Ne zamandan beri oturduğunu unutmuş git-

mişti. Lipa; kalkıp yola düştüğü sırada köy derin bir uykudaydı, evlerde tek ışık yanmıyordu. Ukleyevo'ya kadar en azından on iki versta yol vardı, ama bu yolu yürüyecek gücü kalmayan Lipa, köyüne nasıl varacağını düşünmüyordu bile. Ay yukarda bir sağ yandan, bir sol yandan parlıyor; aynı kuku kuşu, iyice kısılan sesiyle, «Dikkat, dikkat yolunu şaşırırsın!» dercesine alaylı alaylı sesleniyordu. Lipa hızlı hızlı yürürken başından örtüsünü düşürmüştü. Gökyüzüne bakarak oğlunun ruhunun nerede olabileceğini düşünüyordu. Acaba peşinden mi geliyordu, yoksa yukarda, yıldızların arasında mı geziyordu?.. Annesini unutmuş muydu?.. Mevsimin yaz mı, kış mı olduğuna, insanların yaşayıp yaşamadığına aldırmayan, kimsesiz bir aydede vardı gökte. Geceleyin kırlarda aydede yukardan bakarken, bu sonsuz curcunayla birlikte coşup şarkı söylemezse, kendini çok yalnız hisseder insan... Hele bir de üzüntüsü varsa, yalnızlık pek dokunur. Lipa'nın yanında ya annesi, ya Koltuk Değneği, ya aşçı kadın, ya da bir köylü olsaydı bari!

— Mu-u! Mu-u diye bağırıyordu balaban kuşu.

Birden insan sesleri gelmeye başladı.

— Atları koş, Vavila!

İlerde yolun kıyısında bir ateş yakmışlardı, alevler sönmüştü, yalnız kırmızı korları vardı ateşin. Atların ot geveleyişleri duyuluyordu. Karanlığın arasından, biri fıçı yüklü yüksekçe, öteki ise çuval yüklü iki araba ile bunların yanında iki adam seçilmeye başladı. Adamlardan biri arabaya koşmak için atı getiriyor, öbürü ise eli arkasında ateşin karşısında dikiliyordu. Arabalardan birinin yanından bir köpek hırlamaya başladı. Atı getirmekte olanı durarak;

— Yoldan biri mi geliyor ne? diye sordu.

Öteki, köpeğe bağırdı:

— Şarik, kes sesini!

İkincisinin sesinden yaşlı biri olduğu anlaşılıyordu.

Lipa durarak;

— Kolay gelsin, dedi.

İhtiyar ona yaklaştı, hemen karşılık vermedi.

— Hoş geldin!

— Dede, köpeğiniz ısırmaz ya?

— Hayır, gel. Bir şey yapmaz.

Lipa bir süre sonra;

— Hastaneye gitmiştim, dedi. Oğlum orada öldü de... Şimdi eve götürüyorum.

Bu haber ihtiyarın hoşuna gitmemiş olacaktı, çünkü biraz geriye çekilerek, çabuk çabuk;

— Başın sağ olsun, kızım, dedi. Alınyazısı böyleymiş.

Sonra yol arkadaşına seslendi;

— Çok ağırdan alıyorsun, delikanlı. Elini biraz çabuk tut!

Oradan yanıt geldi:

— Senin boyunduruk yok. Bulamıyorum.

— Öyleyse bir diyeceğim yok...

İhtiyar ateşten bir kor aldı, üfledi; ışıktan yalnız gözleriyle burnu aydınlandı. Sonra elindeki ateşle Lipa'ya yaklaştı, yüzüne baktı. İhtiyarın gözlerinden sevecenlik, acıma okunuyordu.

— Bir annesin sen. Her anne çocuğuna acır, dedi.

Böyle söylerken başını salladı. Vavila ateşin üzerine bir şeyler attı, ayaklarıyla çiğnedi; birdenbire ortalık zindan gibi karardı. Eskisi gibi yalnız kırlar, bir de yıldızlı gökyüzü vardı şimdi görünen. Kuşlar gene birbirlerini uyutmamak için yarışarak ötüşüyorlardı. Sanki tam ateşin bulunduğu yerde bir kuyruksallayan, «cik cik» edip duruyordu şimdi...

Bir dakika bile geçmemişti ki, arabalar, ihtiyar adam, uzun boylu Vavila yeniden görünür oldu. Arabalar gıcırdayarak yola giriyordu.

— Siz eren misiniz yoksa? diye sordu Lipa ihtiyara.

— Hayır, Firsanovo köyünden iki insanız biz.

— Sen demin yüzüme bakınca içim birden rahatlayıverdi. Delikanlıyı da kendi halinde biri olarak görünce, dedim,

«Bunlar iki eren olmalı?»

— Uzağa mı gidiyorsun?

— Ukleyevo'ya.

— Bin arabaya, Kuzmenki'ye kadar götürelim. Sen oradan dosdoğru gidersin, biz sola sapacağız.

Vavila fıçı yüklü arabaya, ihtiyarla Lipa ise ötekine bindiler. Vavila'nın arabası önde olmak üzere ağır ağır ilerliyorlardı.

— Oğlancığım bütün gün acı çekti, dedi Lipa. Ağzı var dili yok yavrucağın, gözlerini benden hiç ayırmadı. Aman Ulu Tanrım, sanki benimle konuşmak istiyor gibiydi. Üzüntümden bayılıp bayılıp gitmişim. Yavrumun karyolacığının yanında ayağa kalkıp düşüyordum. Dede, söyler misin, neden parmak kadar çocuk ölürken acı çekiyor? Erkek olsun, kadın olsun, büyükler acı çekerlerse günahları bağışlanır. Ama bu yavrunun ne günahı var?

— Kimbilir!

Konuşmadan yarım saat kadar yol aldılar. Sessizliği ihtiyar bozdu:

— Her şeyin nedenini nasılını bilemeyiz. Kuşlara dört değil iki kanat verilmiş, çünkü iki kanatla da uçabiliyorlar. Bunun gibi insanoğlundan da her şeyi değil, ancak bazı şeyleri, hatta pek az şeyi bilmesi istenmiş...

— Dede, ben yaya gitsem daha rahat ederdim. Böyle yüreğim hopluyor.

— Bir şey olmaz, otur.

İhtiyar esneyerek ağzında istavroz çıkardı.

— Bir şey olmaz, kızım. Senin üzüntüne gelinceye kadar daha neler, ne üzüntüler var! Hayat uzundur, daha bir nice acıtatlı günler göreceksin. Ana Rusya büyüktür!

İhtiyar böyle söyleyerek iki yanına şöyle bir göz gezdirdi.

— Benim Rusya'da gitmediğim yer, görmediğim şey kalmadı; onun için söylediklerime inan, cici kızım. İnsanın iyi günleri de olur, kötü günleri de... Ben ta Sibirya'ya yaya yürüdüm,

oradan Amur'a, sonra Altaylar'a gittim. Sonunda Sibirya'da yerleşerek çiftçiliğe başladım. Ama Ana Rusya'yı özlediğim için gene köyüme döndüm geldim. Hiç unutmam, Sibirya'dan yaya dönüyordum, bir gün sala bindim. Zayıflıktan kemiklerim çıkmış, üstüm-başım dökülüyor, ayaklarım çıplak, karnım aç, donuyorum soğuktan. Saldaki bir efendi –öldüyse Tanrı rahmet eylesin–, benim bu durumumu görünce gözlerinden yaşlar geldi. Baktı baktı da; «Ah,» dedi, «senin ekmeğin de kara, günlerin de!» Köye gelince bir de ne göreyim, ne çift kalmış ne çubuk. Bir saçı kesiğimiz vardı, onu da Sibirya'da toprağa vermiştik. Ne yaparsın, biz de ırgatlığa başladık... «Sonra ne oldu?» diyeceksin. Ne olsun, iyi günler de gördük, kötü günler de... Bana kalacak olsa, daha yirmi yıl yaşamak isterim. Demek oluyor ki, iyi günlerim kötülerden fazla olmuş. Ana Rusya büyüktür.

İhtiyar böyle söyleyerek çevresine bir daha bakındı.

— Dede, insan ölünce ruhu yeryüzünde daha ne kadar dolaşır?

— Kimbilir! Dur, Vavila'ya soralım. Okula gitti o. Her şeyi öğretiyorlar şimdi... Vavila!

— Ne var?

— İnsan ölünce, ruhu yeryüzünde daha ne kadar kalır?

Vavila arabayı durdurdu; ondan sonra karşılık verdi:

— Dokuz gün. Miril amcam ölmüştü de ruhu evimizden tam on üç gün çıkmamıştı.

— Nereden biliyorsun?

— Çünkü on üç gün ocağın içinde tıkırdadı durdu.

— Peki, sür haydi!

Vavila'nın söylediklerine inanmadığı belliydi.

Kuzmenki'ye gelince arabalar sola kıvrıldı, Lipa ise doğru yürüdü. Ortalık aydınlanmaya yüz tutmuştu. Lipa vadiden aşağı inmeye başladığı zaman Ukleyevo'nun evleriyle kilise sisler içindeydi. Hava soğuktu, hâlâ kuşunun çığlıkları kulaklarında

çınlıyordu.

Lipa evden içeri girdiğinde herkesi uyur buldu, daha sığırlar bile sürülmemişti. Evin önüne oturup bekledi. İhtiyar çıktı en önce. Olup biteni bir bakışta anlayıverdi. Bir şey söylemek istiyor, söyleyemiyordu.

— Ah, Lipa! dedi en sonunda. Toruncuğumu koruyamadın!

Varvara'yı uyandırdılar. Kadıncağızın eli-ayağı dolaştı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Hemen de cenaze hazırlığına girişti.

— Ne güzel de çocuktu... Tüh-tüh-tüh... Bir oğlun vardı, onu bile koruyamadın, aptal karı!..

Bir sabah, bir de akşam dua okundu kilisede. Ertesi gün ise bebeği mezara gömdüler. Gömme töreninden sonra konuklar ve papazlar, çoktandır bir şey yememişler gibi oburcasına, bol bol yemek yediler. Lipa masada hizmet ediyordu. Mantar tuzlamasına batırdığı çatalını yukarı kaldıran başpapaz:

— Bebek için üzülmeyin, dedi. Böylelerinin yeri cennettir.

Herkes dağılıp evine gidince Lipa, Nikifor'un artık yaşamadığını iyice anladı. Bunu anlayınca da hüngür hüngür ağlamaya başladı. Ama ağlamak için hangi odaya gideceğini bilemiyordu; çünkü bir fazlalık, göze batan bir fazlalık olduğunu hissediyordu. Ötekiler de hissediyorlardı aynı şeyi.

Birden kapıda görünen Aksinya, bağırmaya başladı:

— Zırlayıp durma orda! Kes sesini!

Gömme töreni dolayısıyla en yeni giysisini giymiş, allık sürünmüştü.

Lipta sesini kesmek istedi ama, yapamadı bunu, daha bir hıçkırarak ağlamaya başladı. Aksinya kudurmuşçasına, ayaklarını yere vurarak haykırdı:

— Hey, sana söylüyorum! İşitiyor musun? Bu evden defol git artık! Seni burda bir daha gözüm görmesin! Haydi toplan!

İhtiyar telaşlı telaşlı araya girdi:

— Yapma kızım, yapma Aksinya'cığım... Biraz kendine gel, anacığım... Ağlar, ağlar!.. Kolay mı, çocuğu öldü.

— Ağlarmış... Haydi, bir gün daha kalmasına göz yumacağım, ama yarın defolup gidecek!

Kaynatasını taklit ederek;

— Ağlar, ağlar! diye kekeledi. Şunun söylediğine bak!

Ondan sonra da dükkâna doğru yürüdü, giderken gülüyordu.

Ertesi gün Lipa, erkenden Torguyevo'ya, annesinin yanına yollandı.

–IX–

Dükkânın çatısıyla ön kapısı yeniden boyandığı için şimdi pırıl pırıl parlıyordu. Cıvıl cıvıl sardunyalar gene eskisi gibi pencerelerde açıyor. Üç yıl önce Tsıbukin'in avlusunda ve evinde olanlar ise nerdeyse unutulmuş gitmişti.

Bir zamanlar olduğu gibi, gene Grigori Petrov evin efendisi sayılıyor; ama, aslına bakılırsa, her şey Aksinya'nın eline geçmiş durumda. Bütün alışverişi o yapıyor, ondan izin alınmadan bir şeye el sürülemiyor. Tuğla fırını çok iyi çalışıyor, demiryolu yapımına tuğla istendiği için şimdi bini yirmi dört rubleye fırladı. Kadınlar, kızlar istasyona arabalarla tuğla taşıyıp vagonlara yüklüyorlar, bu iş için de günde çeyrek ruble alıyorlar.

Aksinya, Hrıminlerle ortak oldu. Fabrikalar şimdi: «Küçük Hrıminler ve Ortakları» adını taşıyor. Birlikte istasyonun yanında bir meyhane açtılar, artık pahalı akordiyon fabrikada değil, burada çalışıyor. Birtakım ticaret işlerine atılan posta müdürüyle istasyon şefi, bu meyhaneye sık sık geliyorlar. Küçük Hriminler sağır Stepan'a altın bir saat armağan ettiler, sağır arada bir bu saati cebinden çıkararak kulağına tutuyor.

Köyde Aksinya'nın çok güçlendiği söyleniyor. Gerçekten

de öyle, sabahleyin kalkıp da mutlu, güzel yüzündeki o çocuksu gülümsemesiyle tuğla ocağına giderken ve ocakta sağa-sola emir yağdırırken bu güç her tavrından seziliyor hemen. Ondan, evde olsun, köyde olsun, tuğla ocağından olsun herkes korkuyor. Postaneye işi düşecek olsa, posta müdürü;

— Oturmanızı rica ederim, Kseniya Abramovna diyerek ayağa fırlıyor. İnce kumaştan, köylü biçimi entari giyen, yaşı biraz geçkince, uzun çizmeleri pırıl pırıl, züppe bir toprak ağası bir gün Aksinya'ya at satarken onunla konuşmaya kendini öyle kaptırdı ki, sonunda atı Aksinya'nın istediği fiyata bırakıverdi. Çünkü kadının elini uzun uzun tutmuş; onun neşeli, kurnaz, çocuksu gözlerine dalıp giderek;

— Kseniya Abramovna, sizin gibi bir kadın için elimden gelen her şeyi yapanm. Siz yalnız kimsenin rahatsız etmeyeceği bir yerde ne zaman görüşebileceğimizi söyleyin, demişti.

— Ne zaman isterseniz, karşılığını vermişti Aksinya da.

Ondan sonra hovarda toprak ağası her gün dükkâna köyünden bira içmeye gelmeye başladı. Pelin otu gibi acı birayı «İçmem» demiyor, içtikçe başını iki yana sallıyordu.

İhtiyar Tsıbukin işlere karışmıyor. Artık bir yerlere konmuş parası da yok, çünkü gerçekleriyle kalplarını birbirinden ayırt edemiyor, üstelik bu korkusunu kimseciklere anlatamıyor. Sonra öyle de unutkan oldu ki, biri önüne yemeğini koymasa, ağzını açıp acıktığını söylemiyor. O olmadan yemek yemeye alışmışlardı. Varvara sık sık;

— Bizimki dün gene yemek yemeden yattı, diyor bu gibi şeylere alıştığı için hiç üzülmüyordu.

Nedense yaz-kış sırtından kürkünü çıkarmıyor Tsıbukin; yalnız sıcak günlerde evinde oturuyor, dışarı çıkmıyor, o kadar. Köyün içinde, istasyona giden yolda hep kürkünün düğmeleri ilikli, yakaları kalkmış olarak geziyor ya da sabahtan akşama dek kilisenin önündeki sıralarda oturuyor. Oturduğu yerde onu görseniz put sanırsınız. Gelen-geçen ona selam verse de istifini

bozmuyor, çünkü soracak olsalar, kimseyi kırmamaya çalışarak, kısa kuru bir cevapla kestirip atıyor.

Söylenenlere bakılırsa, gelini onu kendi evinden kovmuştu, yiyeceğini-içeceğini vermiyordu. Tsıbukin'in sağın-solun verdikleriyle geçinmesine kimisi seviniyor, kimisi üzülüyordu.

Varvara daha da şişmanlayıp aklaştı, eskisi gibi hayır işlerini sürdürmesine Aksinya sesini çıkarmıyor. Şimdi öylesine bol reçel yapıyor ki, taze meyvelerin çıkmasına değin kalarak şekerleniyor; bu reçeli ne yapacağını bilmeyen Varvara dokunsan ağlayacak nerdeyse.

Anisim'i unuttular yavaş yavaş. Bir zamanlar ondan büyük kâğıtlara aynı güzel yazıyla, dilekçe gibi yazılmış şiir biçiminde mektuplar gelirdi. Anlaşılan dostu Samorodov da onunla birlikte cezasını çekiyordu. Şiirlerin altında çirkin, zor okunan bir yazıyla şu satır yer alırdı: «Ben burada hep hastayım, çok sıkıntı çekiyorum. İsa aşkına yardım edin.»

Güneşli bir sonbahar günü, akşam üzeri ihtiyar Tsıbukin kilisenin önündeki sıralardan birinde oturuyordu. Kürkünün yakasını kaldırdığı için yalnız burnuyla kasketinin siperi görünüyordu. Müteahhit Yelizarov ile yetmiş yaşlarında dişsiz bir ihtiyar olan kapıcı Yakov vardı sıranın öbür ucunda. Koltuk Değneği ile kapıcı kendi aralarında konuşuyorlardı. Kapıcı öfkeyle;

— Çocuklar ana-babalarına bakmak zorundadırlar, dedi. Kitap, ananı-babanı sev, der... Gelini, kaynatasını kendi evinden kovdu. İhtiyar adam ne yiyip içecek, nerede kalacak? Üç gündür ağzına tek lokma koymamış.

— Üç gündür mü dedin!..

— İşte hep böyle oturmuş pinekliyor. Güçten kuvvetten düştü zavallı. Ne oturuyorsun; ver şunu mahkemeye, bakalım gözünün yaşına bakarlar mı!..

Koltuk Değneği iyice işitemediği için;

— Kimin gözünün yaşına bakarlar mı? diye sordu.

— Efendim?

— Yaman kadın, hiç boş durmaz. Zaten onların evinde şeysiz... yani günahsız bir iş yapılmaz ki...

Yakov öfkesini yenemeyerek;

— Hem de kendi evinden! diye devam etti. Çalış, ev yaptır, sonra da kolundan tutup atsınlar. Olacak iş değil! Ne baş belasıymış!

Tsıbukin konuşmaları istifini bozmadan dinliyordu.

Koltuk Değneği gülerek;

— Kendi evin ya da başkasının, ne fark eder? dedi. Yeter ki başını sokacak bir yerin olsun, bir de karı dırdırı bulunmasın. Bir zamanlar ben de evliydim, karım Nastasya'yı severdim. Kadife gibi yumuşak bir kadındı. Hep: «Makariç ev satın al! Makariç at satın al!» der dururdu. «Makariç kendine bir araba al, yaya yürüme!» diye de öldü zavallıcık. Karıcığımı balla-şekerle beslerdim...

Koltuk Değneği'ni dinlemeden Yakov;

— Kocası olacak aptalın, budalanın biri, diye devam etti. Ha kaz, ha o; hiç farkı yok. Karısına bu sağır mı «Dur!» diyecek; kazın da kafasına sopayla vursan, bana mısın, demez!

Koltuk Değneği fabrikada kaldığı yere gitmek için kalktı. Öteki de kalkarak birlikte konuşa konuşa yürüdüler. Onlar elli adım kadar uzaklaşınca, Tsıbukin de oturduğu yerden doğruldu, sanki kaygan buz üzerinde yürüyormuş gibi, kararsız adımlarla, sendeleyerek oradan ayrıldı.

Köy, akşam loşluğuna gömülmüştü; güneş kıvrıla kıvrıla yukarı çıkan yolun üst kısımlarında parlıyordu ancak. Çocuklarla birlikte yürüyen yaşlı kadınlar, ellerinde sepet dolusu mantarlar, ormandan dönüyorlardı. Vagonlara tuğla yüklemeye giden genç kadınlar, kızlar gözlerinin altı tuğla tozundan kırmızı kırmızı, kümeler halinde şarkı söyleyerek istasyondan geliyorlardı. Kümelerden birinin önünde yürüyen Lipa, başı dimdik havada, ince sesiyle sanki cıvıl cıvıl ötüyor gibiydi. Artık dinlenebileceği için, günün sona ermesine çılgınca seviniyordu. Kalabalığın

arasında annesi Praskovya da vardı. Gündelikçi kadın elinde bir çıkınla ahlaya-oflaya yürüyordu.

Lipa, Koltuk Değneği'ni görerek;

— Merhaba, Kakarıç! dedi. Nasılsın, iki gözüm?

Koltuk Değneği pek sevindi.

— Merhaba, Lipa'cığım! Aman benim kelebeklerim, zengin dülgerinizi sevin biraz. Kah-kah-kah! Çocuklarım, benim çocuklarım! (Ağlamaya başladı) Sevgili yavrularım benim.

Koltuk Değneği ile Yakov konuşa konuşa uzaklaştılar. Gidenlerin arkasından Tsıbukin çıktı kalabalığın önüne. Herkes sustu. Lipa ile Praskovya, ihtiyarla aynı hizaya gelince Lipa yere kadar eğilerek:

— İyi akşamlar, Grigori Petroviç! dedi.

Yaşlı annesi de eğilip selamı verdi. İhtiyar durdu, kadınlara baktı; gözleri ıslak ıslaktı, dudakları titriyordu. Lipa, annesinin elindeki çıkından lipalı bir börek aldı, ihtiyara uzattı. Tsıbukin böreği alarak yemeye başladı.

Güneş batmış, yolun üstündeki ışıklar yok olmuştu. Şimdi ortalık daha bir loştu, hava serindi. Lipa ile annesi yollarına devam ettiler, durmadan istavroz çıkarıyorlardı.

Bir toplum uygarlık yolunda ilerlerken nelere önem vermelidir? Çehov'a göre toplumun gelişmesi aydın, bilinçli insan sayısının artmasına bağlıdır. Herhangi bir ideoloji telkin etmeyen yazarımızın en güçlü savı budur işte. Kültürlü, sağlıklı insan sayısının artması için okullar, üniversiteler, kütüphaneler, tiyatrolar, hastaneler açılmalıdır. Bireyin gelişmesi, güçlü, inançlı bireylerin çoğalması insanlığın tek kurtuluş yoludur. Bilimin egemenliğinde özgürlük, insan ve kadın hakları sürekli savunulmaktadır.

Anton Çehov'un "Bütün Öyküleri" Pravda Yayınevi'nin Moskova 1970 basımlı 8 ciltlik "Anton Pavloviç Çehov'un Bütün Yapıtları" adlı yayını esas alınarak çevrilmiştir. Türkçe'ye yeniden kazandırılan bu öykülerin üçte ikisi ilk kez Türk okurunun karşısına çıkmaktadır. Çehov'un tüm öykülerinin yayınlanması Cem Yayınevi için bir övünç kaynağı olacaktır. Cumhuriyetimizin yetmiş yıllık kültür birikimine böylesine önemli bir katkıda bulunmak kaçınılmazdı. Türkçe'miz sürekli gelişmekte, çeşitli engellemelere karşın "ulusal dil" kimliğini kazanmaktadır. Mehmet Özgül'ün çevirisi Türkçe'deki bu zenginleşmeyi başarıyla yansıtıyor. Arı Türkçe kullanırken aşırılıklardan, tam yerleşmemiş sözcüklerin kullanılmasından kaçınılmıştır.

ISBN 975-406-688-4

